

De libero hominis arbitrio & diuina gratia, libri decem, nunc primum in lucem editi

<https://hdl.handle.net/1874/399866>

3

DE LIBERO

HOMINIS ARBITRIO

& diuina gratia, Libri decem.

Nunc primum in lucem editi.

Autore ALBERTO PIGHIO Campen.

Singulorum argumenta librorum, per singula capita, post Epistolam praeliminarem explicata inuenies.

Cum Indice locupletissimo.

COLONIAE, ex officina Melchioris Nouersiani, Anno ab orbe redempto M. D. XLII,
Mense Augusto.

(*)

REVERENDISSI

MO IN CHRISTO PATRI, AC

Domino, Iacobo Sadoletto S. R. E. Car

dinali Albertus Pighius

S. D.

VOD IIS ACCIDIT QUI IM-
mensi alicuius doloris sensu affligun-
tur assiduo, vt apud nullos non eius
meminerint: ita ego doloris mei (quo
ex publica hac calamitate qua nunc mi-
ferrime affecta, lacerata, discerpta, op-
pressa, & paulominus confecta Chri-
sti ecclesia cernitur, nescio quo pacto
singulariter afficior) non possum non
meminisse assidue vbicunq; eius se of-
fert occasio, præsertim apud te, viro-

rum clarissime, qui eodem mecum sensu, eodem dolore tangeris, &
quod hac ipsa in re immenso etiam stupore quodam afficior, Nō, quod
mirer inueniri, quos nunquam defore Christi ecclesiæ, ipse nobis Chri-
stus, atq; eius prænunciarunt apostoli: nunquam defuisse, ipsa rei sub-
sequuta comprobauit euidentia: peruersores nempe orthodoxorum
dogmatum, incentores fatoresq; dissidiorum in religione, & seducto-
res hominum: sed, quod cateruatim in perditionem suam ruere tam
multos videam: quod seductores illos, tam facile, tam secure sequantur
homines, & abduci se sinant ab illo corpore societatis ecclesiasticæ, vt
nunquam cessarit serpens ille antiquus multis ab initio modis a beata
vita, vnde superbia sua ipse exciderat, auocare homines, a Deo auertere
& accire sibi, prijs omnibus notum est, Ad quod cum efficaciorē mo-
dum nullum habeat, quam vt quos ab ouili Christi atque eius septis
seduceret, & a catholica fide & religiosæ societatis consensu deciscere
faceret: nihil mirum est si in hoc vnum totis semper viribus incubue-
rit, Quos enim aliter auertit a Deo, & humana aliqua fragilitate carni
succumbentes, & huius mundi illecebris captos, suggestionibus suis
consentientes habet, nondum tamen vt suos secure possidet, quandiu
in ouili Christi religiosæ societati consentientes, sub virga pastoris per-
manent: sed magnus ipsdem, nec adeo difficilis ad salutem suam re-
lictus gradus est, & patet reditus, Necdum enim sui his mali sensus
interij: sed intus torquet, accusat, atq; ipsos etiā reuocat misera afflictæ-
que conscientia: deinde, & sanorum adhuc membrorum, quibus & fi-
dei vnitæ, & ordinis, quo etiam dum continentur vinculo in vnus
* ij corporis

EPISTOLA

corporis vnitatem conglutinata vtcunque permanent, subleuantur sympathia: & coercentur reuocanturq; seueritate disciplinae, cui adhuc subiacent, ecclesiasticae: postremo parata habent, atq; adeo obuia ingestaque peccatorum remedia efficacia. At quos ille a fidei integritate, aut ab ouili catholicae ecclesiae quaqua occasione, quoquo praetextu seducere potuit, eos totos, velut suaipsius membra secure possidet, & liberum in eosdem imperium obtinet. Aequae enim vt sine fide orthodoxa impossibile est placere Deo, ita extra arcam illam, extra hoc ouile nulli salus est. Illa, vbi deficit, omnis iustitiae & salutis fundamentum sublatum est. Diuiso etiam membro ab vnitatem corporis, nulla vitalis vis influere potest a capite. Nullius proinde salutaris remedij his patet copia, nec sui morbi sensu impulsu quaerunt, vbi inueniri posset, remedium: sed amentibus & furentibus similes, se solos sapere, reliquos omnes insanire existimant: se tum primum inuenisse Christum & ecclesiam, quando primum regni Christi desertores facti transfugerunt in regnum satanae. In hac itaque quod inimicus ille, omni semper conatu incuberit ab initio, & sementi diuinae, dormitantibus hominibus, zizania superfeminare conatus sit, nihil sane mirandum est, Sed nec id quidem, quod strennuos plerosque cooperatores, & sibi deuotum tantus quem cernimus, in suamipsorum & publicam perniciem successus, is est, qui omnem apud me admirationem vincit, omne miraculum superat, Nam siue mecum reputo quid sit quod hi agunt, siue qui illi, & quibus id artibus, etiam stupor mihi quidam subit vltimum sanae mentis hominem, aut cui vel scintilla adhuc rationis luceat, his potuisse aut posse accedere. Iactant nobis in lucem se reuocare iam annos plus mille sepultam veritatem euangelicam, In quo si dicant verum, quis non intelligit difficilius illos, quam olim egerunt Christi Apostoli, negotium agere? Neque enim paulo facilius erat, si rem per se aestimes, abrogare ritus Iudaicos, & gentilem superstitionem impietatemque destruere, quam ea conuellere quae ecclesiae procerum, atque adeo totius quanta quanta est ecclesiae catholicae probauit autoritas: quae tot saeculorum consensu velut Dei oracula ad nos coluerunt omnes, & adhuc colunt quotquot non titillantur pestilentissima illa nouitatum prurigine, Nam gentium religio sua se ipsius absurditate facile conuincebat, praesertim admota luce veritatis euangelicae: quae & suaipsius probabilitate nititur, Cum, etiam apud illos ipsos nemo paulo cordatior, quae de dijs ferebantur non intelligeret mera esse figmenta, meras nugas & fabulas: in hoc vnum excogitatas ab hominibus callidis, quo numinis metu ac religione, vtcunque contineretur multitudo incondita. Iudaicos etiam ritus, ad ipsam iam coruscantis Euangelij lucem, velut eius vmbrae quasdam, euanuisse nihil mirum est: praesertim, cum

N V N C V P A T O R I A.

cum hoc ipsum ita futurum ex ipsa lege & prophetis demonstrare & convincere non esset difficile. At per se incredibile est plane, atque ipsi etiam quod profitemur omnes Christi Evangelio contrarium, quod agunt & moliuntur isti ut credamus: quo dicam in genere, nempe, ut idem is ille, suam illam charissimam sponsam, pro qua nihil sibi existimavit indignum, nihil grave, nihil intolerabile, sed cum in forma Dei esset exinaniuit semetipsum, formam servi accipiens, & homo factus (quo ita sibi coniunctio rem, ita patri suo reconciliatam acceptamque faceret) seipsum in ara crucis holocaustum obtulit, hoc, inquam, per se est incredibile, ut is ille tam feruens amator, quam suo sanguine redemit & sibi copulavit, suis omnibus divitijs ditavit & ornavit sponsam charissimam, ita neglexerit continuo, ut ab ea ipsa, annis mille quadringentis adeo alienus fuerit, ut nec spiritum ipsius nec fidem habuisse credatur: ita dormitauerit ille Zelo tes & perugil eius custos, ille ardentissimus eius amator, ut cum larvis ipsam atque idolis fornicari permiserit, atque ea ipsa pro deo colere. Acque incredibile & illud quod hinc est consequens, excæcatus continuo fuisse, quotquot successerunt in Apostolorum vicem: nihil illos retinuisse veteris illius traditionis apostolicæ, nihil omnes vidisse in sacris literis: & deinde post mille quadringentos annos a nescio quibus novis Euangelistis, tandem propitijs bene superis, reuocari in lucem, veritatem & puritatem euangelicam, reuocari Christum in suam ecclesiam, Quid autem, quod etiam mendacem Christum, veritatem ipsam faciunt, qui unitam inædificatamque illi Cephe ecclesiam, aduersus inferorum portas inuictam perpetuo permanensuram pronunciauit: qui promisit eandem ipsam singulari curæ sibi fore ad consummationem usque sæculi: mendacem in super veritatis Apostolum, qui columnam & firmamentum veritatis ecclesiam affirmat. Accedit adhuc, dogmatum etiam secum frequenter pugnantium, sese ipsa elidentium, communi hominum omnium sensui & euidenti rationi contradicentium, quam alibi sæpe demonstrauius, nec minus sæpe demonstraturi sumus in sequentibus, portentosa, & ipsis pene digitis palpabilis absurditas, & maioris mihi admirationis causam præbet. Iam ad dogmatistas illos cum respicio, & quibus artibus suum ita propagarunt Evangelium, etiam stupor mihi quidam, aut nescio quid grauius stupore oboritur. Apostolorum doctrinam per se credibilem, & sua luce facile effugantem gentilitatis tenebras, Iudæis etiam diuinis prophetarum oraculis persuasibilem, tot res commendabant orbi, Coeleste erat in primis quod docebant, nec minus rationi maxime consentaneum, Narrabant ea quæ viderant oculis, quæ auribus hauserant, & nihil non olim multis figuris adumbratum, multis oraculis prædictum proferebant, Adhuc mirus erat doctrinæ eorundem consensus, ut qui doctorem eundem acceperant, Christi & veritatis spiritum, Aderat diuinæ operationis vis præsentanea, qua suorum doctrinam prosequabatur deus ipse,

EPISTOLA

& euidentibus signis prodigijsq; cōfirmabat, Aderat spiritus ille igneus, qui sese illorum moribus, vultu, oculisque promebat: quibus vnde quacq; puris atq; inculpatis, non minus quam miraculis, ad se trahebāt orbem. Stupebant homines, velut ad diuinos & cœlo demissos homines, cum eorum in afflictionibus alacritatem, in iniurijs lenitatem, cum simplicem, mansuetum, omnibus beneuolum, omnibus humanis rebus superiorem, inuictum, atque huius vitæ contemptorem animum cernerent, His illi Christo subiugarunt orbem armis & machinis: his artibus, his argumentis, cœlestem, & per se credibilem doctrinam, commendabant hominibus. At hi, quinam sunt, quibus suam merito salutem secure credant homines, contra totius ecclesiæ, tot sanctorum doctissimorumque sententiam: quibus artibus & argumentis agunt in persuadenda hominibus re plane incredibili: quibus nos armis oppugnant: quibus nouam hanc doctrinam suam confirmant miraculis. Legimus grauissimas sæpenumero tentationes ab hæreticis perpeßam Christi ecclesiam, vt qui mirando artificio & magna vi vibrabant torquebantque cœlestium eloquiorum fulmina aduersus veritatem catholicam: atque insuper simulata religionis specie, & vitæ, quæ videbatur, sanctimonia, simplicioribus & incautis facile imponebant. Ita Maximus Arrianus, quam orthodoxus ille Augustinus, pene sanctius & religiosius loqui videtur, Ita Manichæos, non solum dictis, sed etiam prodigiosa vitæ sæueritate pietatem simulasse certum est, quo sic incautis imponderent efficacius, Ita quoque & alios quamplurimos, eminenti doctrinæ florentis orationis copia exornatæ simulatam vitæ sanctimoniam, ad simplicem catholicæ fidei vnitatem labefactandam discerpendamq; coniunxisse indubitatum est, vt miserandum potius, quam indignandum seductis esset, Hi vero qui omnium ab initio hæreticorū iam multis sæculis damnatorū, absurdissima quæq; atq; impiissima cōmenta ab inferis in lucem reuocant, imo omnem oīm impietatem, velut contentionis cū illis studio, longissime superare contendunt, quibus se artibus cōmendant & insinuant: quibus hæc argumentis persuadent hominibus: quibus armis & machinis oppugnant conuelluntq; pene vniuersa, quæcunq; tot sæculorum cōsensione omnis Christi toto orbe probauit ecclesiæ: qua vitæ, quibus moribus, in sectas suas pelliciunt homines: (neq; enim licet vnam dicere, tot nanque sunt vt dinumerare nequeas) qua denique modestia, qua patientia, quo doctrinæ consensu tam incredibilia astruunt: Pudet dicere, tametsi me tacente, res ipsa palam loquatur, Meris nanque fuscis, meris technis & imposturis res agitur & actu est: improbo scripturarum abusu: audacia atque impudentia singulari: mendacijs execrabilibus: conuitijs amarulentis, in omnes, in præpositos, in orthodoxos & catholicos: improborum conspiratione: seditiosis tumultibus:

N V N C V P A T O R I A.

tibus : licentia vitæ carnalis & plane paganicæ , Nihil hica me fin-
gi intelliget, quisquis vniuersam disseminati ab initio noui huius Eu-
angelij tragcediam, atq; eius vsq; nunc progressum percurrerit: quis-
quis & scripta, & vitam moresq; Euangelistarum, dogmatistarumq;
eius diligenter expenderit, Cuius & fructum adest clare perspicere ex
ea quæ nunc est miserrima rerum omnium confusione & ecclesiæ fa-
cie, si eam contulerimus ad patrum nostrorum, qui hoc Euangeli-
um præcesserunt sæcula : si noui huius Euangelici populi mores, no-
uam faciem quam ex hoc Euangelio induerunt, ad priorem vnde
desciuerunt: si turbas, seditiones, rapinas, clades quæ ex eo sequutæ sunt,
& indubie sequentur grauiore, nisi huic malo mature obuiam itum
fuerit. Si, inquam, vniuersum huius Euangelij fructum diligenter ex-
penderimus, rem ita habere inueniemus, vt diximus, Publice notū est,
eruditissimos quosdam, sed sibi nimis, minus autem quam par erat, tri-
buentes communi sententiæ societatis ecclesiasticæ, adhuc nouitatum,
& singulariū peregrinorumq; dogmatū captatores, ab initio non ab-
horruisse ab hoc Euangelio: at post, eius fructum perspicientes, cū cla-
re viderent & experirentur quotidie, neminem meliorem, imo, nemi-
nem non insigniter deteriore ex eo factum (id quod publicis literis
non ad vnum etiam præcipuorum eius dogmatistarum testati sunt)
retraxisse pedem, Certe, de suo populo hoc ille quantumuis perditissi-
mus Lutherus queritur: hoc deplorat Philippus: hoc cōsentur vni-
uersa harum sectarum capita, & res ipsa palam loquitur, quod effusus
sit, ruatque plusquam in Mahometicam vitæ licentiam, vt nonnunq;
ille, etiam scripto publico ingenue confessus sit, malle se pristinum il-
lud Papæ, quod ipse vocat, & monachorum regnum, quam ferre
hoc genus hominum, Quanquam non immerito dubitem an que-
ratur serio: quando ea ipsa noua, quam inuexit, doctrina, ad hoc vnum
composita clarissime intelligitur, vt omnem prorsus pietatem abole-
ret, omnem religionem eximeret e mentibus hominum, Quod qui
non intelligunt, non exacte mihi perpendere vniuersa videntur, Quis
enim est qui non intelligat, quonam illud dudum omnium illorum
commune dogma spectauerit (vt ex multis vnum, de quo post a-
cturi sumus, proferam) absoluta nobis ineuitabilique necessitate ac-
cidere omnia? non solum bona, sed etiam mala operari DEVM
in impijs? agi homines, non agere, in his quæ videntur agere, qua-
liacunque ea sint? nihil prorsus omnium esse liberæ nostræ faculta-
tis & arbitrij, sed diuinæ tantum operationis nos esse instrumen-
ta quædam? Quo denique & hoc spectet, in quod illud nunc com-
mutasse videntur, saltem nec ad iuste viuendum, nec ad peccan-
dum, vllam nobis liberam potestatem superesse reliquam? Peccare
nos necessario: bene iusteque viuere, & Dei mandatis obedire, nobis
esse

EPISTOLA

esse impossibile: sed vnam Dei in nobis eam operationem esse. Quod credens, quis conaretur bene agere, magis quam volare per aera. Quis non liberas cupiditatibus omnibus habenas permetteret, quibus frustra reniti nos, & resisti non posse persuasus est. Taceo alia innumera haud obscure eodem pertinentia: vt omnis semel religio exempta sit animis hominum, Et hos quisquam mentis sanæ dignos ducit quos magistros agnoscat, & vt discipulus sequatur monstrantes Christum in deserto, in angulis & penetralibus. Propter eiusmodi ab ouili Christi se separat quisquam, & pastori rectorique eius, quem idem ille nobis constituit, hostile bellum infert: ab eo se corpore quisquam diuidit, in quo est, & ad sæculi vsque consummationem Christus permanet, ad quod congregantur illæ aquilæ gloriosi illi Christi martyres, confessores, pontifices: & hos coruos & graculos in damnationis & perditionis barathrum sequitur: hos audit quisquam, hos sustinet iactantes reuocasse se in lucem sepultam annis plus mille veritatem Euangelicam: hos fert, cum vel mica sanæ mentis superest, docentes inuecta contra sacras literas, imo impia, in CHRISTVM blasphema & contumeliosa, quæ veteres illi, orthodoxique, quos nominare vix digni sumus, patres nostri, a quorum fide, religione, sanctimonia plurimum sane degenerauimus, tot retro sæculis per vniuersam docuerunt & obseruarunt ecclesiam: imo quæ ab ipsis Apostolis ipsa accepit primitiua ecclesia, atque interim toto orbe, magno consensu religiosissime obseruata sunt. Tanta sane in hac rerum perpensione mihi subit admiratio, vt nihil esse possit magis admirabile: tantus dolor animi, vt quo me vertam nesciam: tantus cum indignatione pudor, ex amore & studio communis patriæ (cui nihil ad summam felicitatem & gloriam deesset, si vna hæc pestis nouatæ religionis & admissorum in eandem dissidiorum abesset) vt subinde apud meipsum confundar, & me pudeat patriæ, Viros germanos, qui religionis studio, & singularis fidei, prudentiæ, & grauitatis præconio hætenus fuerunt commendati orbi, nec eos quoslibet, sed primarios multos, & rerum publicarum moderatores ac principes, sed & eruditos etiam, & singulari doctrinæ ac ingenio præditos, quam a maioribus nostris fidem accepimus, quam didicimus in catholica ecclesia, quam ante natum Lutherum vnam, magno consensu cum cæteris nationibus religiosissime professi sumus, tam leuiter deseruisse: tam damnasse temere atque inconsulte quæ hætenus credidimus omnes: quæ crediderunt & illi patres nostri, viri sapientissimi, gloriosæ sanctæque memoriæ: quæ toto orbe ab initio credidit vniuersa CHRISTI ecclesia. Quæ hæc indignitas: quid hoc monstri est: imo quid hac indignitate indignius: quid hoc monstro monstrosius: Quod ipsum
ramen

N V N C V P A T O R I A.

tamen multo prodigiosius mihi videtur, cum, quem vnum, tales, tam multi, & qua in re sequantur, mecum cogito: quem dum cogito, nihil certe hic aliud mihi succurrit de illis quod cogitem, quam meram infamiamque errandi libidinem, Minus profecto posset mirum, minus indignum pudendumque videri, si in angelum lucis saltem se transformasset ille angelus satanæ: si sub ouina specie tecta latuisset lupina feritas: si ea ille esset & fuisset vitæ ac morum vel simulata sanctimonia, quæ vel incautis merito posset imponere: si in verbis vllam Christianam modestiam præferret, in factis ac dogmatibus suis constantiam demonstraret, Nunc vero cum sit vita plane carnali, veneris atque inguinis ex professo mancipium, & quem non puduit de se publice confiteri, æque non esse arbitrij sui vt se seruet ab abusu & commixtione sceminæ, quam non est arbitrij sui, mas sit, an scemina: cum sit insuper in verbis omni pene scurra petulantior atque immodestior, omni amaritudine amarior, ita vt non Euangelicam doctrinam docere, sed (quod prouerbio dicitur) execrationes serere vbique videatur, quis non merito admiretur mecum, inueniri adeo multos, eosque tales, qui derelicto illo corpore quod vnum ad Christi curam pertinet, hunc adeo sequantur pertinaciter? In hunc talem, post destitutam tot sæculis suo sponso ecclesiam, nunc tandem descendisse illum Christi spiritum vlli esse potest credibile? Confiteor, inquit ille, tibi pater, domine coeli & terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea, quibus tandem? nunc quid superbis, rixosis, maledicis? imo, paruulis, inquit, qui didicerunt ab illo magistro qui mitis est & humilis corde: a quibus ille quam absit longe, hi norunt, quibus hominis ingenium, familiari consuetudine est exploratius, & vita notior, Certe, prodit sermo, palam loquuntur eius scripta, nec vlli ignotum est, hominem esse superbum, rixosum, maledicum, amarulentum, conuitiatorem, & qui tantum absit a Christiana modestia, quantum a spiritu Christi abest satanæ spiritus. Addunt illi, tota vita fuisse inquietum & grauem intollerabilemque quibus cum vixit omnibus, & qualis ipse est, talem fere reddidisse eum & fauentinum illum suum Dydimum, tales quoque & reliquos sectatores suos & discipulos, eorundem scripta loquuntur, & vita actaque comprobant. Hoccine igitur magnum tam feruens, tam irrequietum, tam superbum, tam amarulentum, tam denique contagiosum & ad perniciem efficax, nunc tandem præ cunctis, præ ipsa Christi sponsa ecclesia, extra ecclesiam, post otium tot sæculorum sibi delegisse sacrum illum spiritum? Benignus est, inquit ille, spiritus sapientiæ, non maledicus, non factiosus: pacis, non dissensionis sator. Ergo cuius hic sit spiritus, cuiquam obscurum esse potest? Certe, agi illum satanæ spiritu, atque ipsis adeo furijs inferis

EPISTOLA

infernalis, qui non clare intelligit, is ille studio mihi claudere oculos videtur ne clarissimam lucem videat & veritatem apertissimam intelligat, Quādo, nec idem ipse de se tacere potest, quod hic super terram frequenter patiatur poenas demonum infernalium: monstrum plane tartareum, & pijs omnibus iure merito ter execrabile, Ita enim idem ipse scribit in irresolutis suis illis resolutionibus. Nolle se hominem, qui huiusmodi poenas saepe pertulerit, Quod autem seipsum intelligat, ut res ipsa loquitur, cum hoc affirmare non posset de alio, nisi earum ipse poenarum sensum habuisset: ita testantur hoc ipsum qui cum illo vixerunt familiariter, & proprijs etiam literis ad aliquot suos (quas viri fide dignissimi vidisse se publice testantur) convincitur, Et quisquam, cui vel scintilla superest generosi spiritus, Lutheranum se dici sustinet? Quisquam fert illos censores morum ecclesiae? In quam, irrepsisse quidem multa per universos eius ordines non ignoramus, quae pastorum & rectorum eius cura merito corrigenda sunt, et pii omnes correctae desiderant: sed interim ferunt inuicem, nec propter aliorum peccata se perdunt, aut a Christi ovili se separant, Illorum vero hominum, quis feret censuram factum atque arrogantiam, qua nobis praescribunt leges huic tempestati, his moribus vix possibiles, ad quas reformari ecclesiam exigunt, quibus nisi paruerimus, protestantur nunquam se reuersuros ad gremium ecclesiae: atque eius culpam quod a nobis desciscunt & desciscuerunt, in nos transcribunt, Non desunt nobis olim editi sanctissimi canones, quibus ecclesia ordinata formataque est ab initio: sed deest, quam ipsi praecipue turbarunt, publica disciplina ecclesiae: & sua (quam ipsi hostiliter impugnant) magistratibus in ea singulis, ab omnibus religiose recognita autoritas: quae ab omnibus, officij sui rationem possit exigere, omnes in suo continere officio, Nihil vero stultius aut absurdius cogitari potest, quam quod impiorum dogmatum suorum causam, & cur ecclesiae catholicae in fide & religione non consentiant, cur ab eadem desciscuerint, praetexunt abusus ecclesiae, & corruptos in ea mores sacerdotum & pontificum, Sint scelerati quantum velint sacerdotes nostri, sint & Episcopi, quid hoc ad dogmata? Ergone universa nostra natura peccatum est, & quam Deus facturam suam merito prosequatur odio, quia peccatores sunt monachi, clerici, sacerdotes & Episcopi? Ergo sola nos saluat fides, & Deo conciliat, nullius vero apud illum momenti nostra sunt opera? Ergo Christi corpus & sanguis in Eucharistia non sunt: aut si sunt, post consecrationem in reposita servataque Eucharistia non permanent? Ego non transmutantur in Christi corpus & sanguinem panis vinique substantiae, sed integre permanent? Ergo licet monachis, sanctimonialibus, & sacerdotibus, transire in carnales amplexus, contra votum Deo praestitum? Ergo invocare sanctos est impium & idololatricum? Hos, inquit, abusus ecclesiae (quos multos

NVN CVPA TORIA.

multos, partim vere, partim falso enumerant) approbare non possumus, Quasi quisquam hoc ab illis exigit, vt abusus qui irrepperunt in ecclesiam approbent: Quasi etiam nobis non displiceant abusus ecclesiae, et tolli illos per quos oportet non expetamus votis omnibus: Interim tamen nostri in ecclesia loci, gradus, & officij memores, non vrsurpamus nobis quod ad nos non pertinet, Non mouemus seditiones et schismata in ecclesia, In fidē & religionem nihil noui introducimus, sed in eis consentimus vniuerso religioso sodalicio: nec propter aliorum peccata nos ipsos perdimus: non deserimus Christi ecclesiam, nec ex arca illa nos damus praecipites in perditionis barathrum, etiam si in ea Caiphas aut Annas ad clauum sedeat: etiam si principalem in ea cathedram teneant, Quanquam illi, quod in tergo est, si ad pectus reuocarēt manticae, plus satis inuenirent, quod domi suae curarent negotij. Sed quorsum, inquires, haec tam multa, & quid ad te? primum, quoniam dolori meo non nihil indulgere libuit: deinde, quia nō tibi, quanuis ad te, sed Germanis meis haec scripta sunt: si quo forte modo, etiam illos qui adhuc a nobis dissentiunt, ad diligentiorē harum rerū perensionem, & nostri doloris admirationisq; consensum possim pertrahere, vt nobiscum doleant ex animo, admirenturque se pertractos eosq; execratique seductoribus, reuertantur ad caulas ecclesiae. Ad id vero quod nunc est in manibus vt aliquando veniam, cum crediti mihi a Deo talenti ratio hoc a me postulare videretur, vt exagitatae tot nouis quotidie seditionibus & miserē laboranti ecclesiae illud ipsum diligenter impenderem, & aduersus tantam eandem plusquam hostiliter oppugnatum multitudinem, vim, & furorem etiam me inter multos, & cum multis obijcerem, tametsi multa deessent necessaria tantam suscepturo provinciam, nec ea adesset ingenij vis, doctrinae excellentia, orationis copia & vehementia, quibus possem aduersus veritatem insolenter se efferentes reprimere, vna tamen pro his omnibus me animauit & armauit causae pietas, & in Christo fiducia. Quibus fretus, primum solida certaue aduersus aduersariorum insultus fundamenta & principia constituere aggressus sum. Quod cum sex illis libris de Hierarchia ecclesiastica, piorum eruditissimorumque multorum iudicio, & imprimis tuo, SADOLETE doctissime, quod mihi plurimum loco est, peregissem non omnino infeliciter, confirmatus animo, etiam singulas, quae hac tempestate in religionem introductae sunt, controuersias, explicare conatus sum, Breuiter id quidem, quantum pro re, argumento, & tempore potuimus, quod & eo potuimus breuius & facilius, quo apud orthodoxos & pios oēs minus vnquam difficultatis habuisse inueniuntur. In quibus, cum etiam tuo me satis fecisse iudicio, idemipse tu, qui minime soles in cuiusquam, quam vnus veritatis gratiam dicere, libera apertaue oratione mihi coram

ferio

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

serio contestareris, addidisti animum, ut in pijs his studijs pergerem, et meditationes in ijs nostras studiosis vsui fore tibi quam mihi magis crederem, Ad pacatiora itaque ab inquietis & pugnacibus illis studia aspiranti iam mihi, hoc ante, velut medium inter ea argumentum, tractatum quidem a multis, sed ita tractatum, ut retractandi idipsum occasionem magis subministrauerint, quam eripuerint posteris, De libero, inquam, hominis arbitrio, et diuina gratia, diligenter et ex ordine pertractandum videbatur: emetiendumque etiam hoc velut imensum quoddam pelagus: primum, quod plurimas inprimis arduas, & explicatu difficillimas in vniuersa religione questiones in se complectitur: quae etiam orthodoxis, pijs, doctissimisque, multum semper fecerunt negotij, nempe, De diuina prouidentia qua gubernatur mundus & res administrantur humanae, De infallibili omnium praescientia, & quo pacto cum ea steterum omnium contingentia & nostri libertas arbitrij, De praedestinatione item electioneque piorum: & impiorum reprobatione, De diuinae quoque bonitatis immensa misericordia: & num aequa ea sit erga humanum genus vniuersum, ita ut per eam non steteret, quo minus omnes, quos capaces suae beatissimae bonitatis condidit, eiusdem quoque efficiantur participes: an paucos quosdam tantum, dimissis, reiectis, reprobatisque ceteris, sibi delegerit ex vniuerso genere hominum, in quos diuitias suae bonitatis conferret & ostenderet, Ad haec, quod locos plurimos diuinae scripturae, obscuros admodum & intellectu difficiles comprehendat: quo & mihi in his omnibus satisfacerem, Postremo, quod & noui eius quod nunc iactatur & in religionem dissidia inuexit Euangelij dogmatistae, etiam in hoc ipso (ut nihil pene reliquerunt syncerum) absurdissimas atque impiissimas opiniones aut protulerint ipsi, aut sectentur atque asserant. Quas lucubrationes nostras cui dedicarem circumspicienti mihi, tu vnus, vir clarissime, inter multos occurristi: non solum, quod tanta illa tua in me beneuolentia, quam in praesentem & hospitio exceptum amantissime effudisti, tamque amicum de me, studiisque meis, etiam doctissimis literis accurate a te testatum iudicium, ita me tibi mutuo deuinxerunt, ut meae in te observationis & grati animi argumentum aliquod extare cuperem: sed multo maxime, quod tuo (in quo certant eximia pietas, rara eruditio, candor libertasque ingenij, ut nulli inuidens, ita nulli blandiens) tuo, inquam, iudicio eas ipsas comprobari inprimis cupiebam, Hoc certum habens, pio eruditoque Lectori satis probatum fore, quicquid illi probatum fuerit, Quem opto nobis & CHRISTI ecclesiae diu superesse felicem & incolumem, Datum Coloniae Idibus Augusti, M. D. XLII.

SIN.

SINGVLORVM

LIBRORVM ARGV- menta.

Liber Primus ante omnia ostendit, vt Dei & nostri cognitio mutua quadam inter se correlatione respondeant, & ex se mutuo dependant, Deinde, aduersissimam diuinæ bonitati sententiam explicat, qua nonnulli plane tollunt liberum hominis arbitrium, sed omnia ineuitabili nobis absolutaque necessitate ex Dei voluntate prouenire affirmant, nonnulli in his quæ nihil ad salutem pertinent aliquid illi tribuunt: in illis vero æque nihil, sed plane seruum ipsum faciunt.

Liber Secundus, prædictas opiniones, de rerum necessitate quo ad nos ineuitabili, deque seruo hominis arbitrio coarguit, & quantum cum Dei bonitate pugnent, quæ denique & quanta blasphemiarum portenta includant, palam facit, Deinde, fidem, traditionem, definitionemque catholicæ Christi ecclesiæ, & consensum sanctorum orthodoxorumque patrum ab initio omnium, de humani arbitrij libertate clarissime demonstrat.

Liber Tertius, D. Augustini (qui etiam orthodoxis plerisque libertati arbitrij alicubi videtur iniquior, & a seruitutis eius assertoribus producit, vt vnus veterum omnium certi aliquid de hoc argumento asserens, & ipsorum subscribens sententiæ) ex libris eius vniuersis, certa, clara, sibique, & cæteris omnibus per omnia consonans, de eadem prolixè demonstratur sententia.

Liber Quartus, quam infeliciter laborent hostes libertatis arbitrij, & seruitutis eius assertores, in torquendis scripturis quæ euidenter aduersantur eorundem sententiæ, luculenter ostendit.

Liber Quintus, Inter pugnantes hæreticorum impietates, hinc arbitrij libertatem, inde, diuinæ gratiæ necessitatem negantium, mediâ regiâque viâ incedentem orthodoxam catholicamque veritatem demonstrat, quæ eorundem coniugationem necessariam asserit.

Liber sextus, Sectæ Euangelicæ, quam se dicit, sententiam, de diuina gratia, & modo quo ea in nobis operatur, rationesque & argumenta quibus eandem astruunt pressius excutit, & eorundem falsitatem euidenter coarguit.

Liber Septimus, Eiusdem sectæ, de diuina præscientia, prædestinatione, & prouidentia sententiam explicat, atque eius falsitatem, absurditatem, plenamque in Dei bonitatem blasphemiae impietatem clarissime demonstrat, Ad hæc, nouum quorundam commentū excutit, quo asserunt, vnumquenque fidelium certo cognoscere posse, a Deo electum se ab æterno, & in libro vitæ descriptum.

Octauus, De infallibili diuina præscientia, ad pietatis regulam pertractat, vtque ea nihil pugnet cum rerum contingentia & libertate nostri arbitrii luculenter ostendit. De prædestinatione item piorum, & reprobatione impiorum, piam orthodoxamque sententiam explicat, Nec sectæ tantum de eisdem opinionem impiam, sed etiam Diui Augustini, vt parum probabilem, nec diuinæ bonitatis dulcetera prouidentia, qua, etiam singulariter, gubernat dispensatque omnia, quo pacto ea impedimento non sit, quo minus pro suæ naturæ conditione & modo agant, moueanturque singula, neque ineuitabilem nobis (vt nonnulli impie opinantur) necessitatem inducat rerum omnium clarissime demonstrat. Denique, difficiles circa hæc incidentes & perplexas quæstiones facile & luculenter explicat: & scripturales, qui vel ex humana ratione, vel ex scripturarum locis obscurioribus etiam pñs ingeruntur, discutit.

Nonus, Scripturarum quosdam locos, etiam orthodoxis omnibus intellectu difficiles, quæ explicatæ in superioribus veritati aduersari videntur, & rationes plerasque apparentes, ex quibus apparet non æquam esse Dei erga omnes beneficentiam, nec velle ipsum omnes saluos fieri, apparenter inducit, inductos autem scripturarum difficiles locos, ad pietatis regulam luculenter explicat.

Decimus, est in explicandis dissoluendisque argumentis quibusdam difficilibus, superiori libro inductis, ex quibus, & malorum, hoc est, peccatorum nostrorum autorem Deum esse videtur, nec velle ipsum omnes saluos fieri.

ARGVMENTORVM FINIS.

INDEX

INDEX RERVM

ATQVE SENTENTIARVM ALIQVOT

celebriorum, quas nos quidem tumultuaria tantum le-
ctione obseruauimus: studiosi autem lectoris erit,
hoc genus multo pluribus notandis, colligen-
disque iustam operam præbere.

A.

BEL cur Deus permiserit
à fratre occidi. 179.

Adam si non peccasset, an
quisquam eorū, qui nunc
damnantur, natus fuisset. 138. & 139.

Adiutor noster qua ratione Deus dica-
tur. 75.

Adiuuari non potest, nisi quis sponte ali-
quid conatur, aut operatur. 53. 75.

Aduersa pijs hominibus profunt. 147.

Aduersa in bonos vt incidunt, vtilius est
reipublicæ quàm in malos. 149.

Anima rationalis certamen habet ad-
uersus diabolū & angelos eius, cō-
trariasq; virtutes. 22.

Anima omnis rationalis est liberi arbi-
trij & voluntatis. 22.

Anima omnis humana & boni & mali
est capax. 33.

Anima humana cum ex mundo disces-
serit, mox pro suis meritis aut præ-
mium percipiet aut supplicium, vt
pote substantiam aut vitam propri-
am habens. 22.

Animæ humanæ duplex est operatio. 33.

Animæ omnes humanæ vnius eiusdem-
que sunt substantiæ. 23.

Animam rationalem ex natura sua, quā
à creatore accepit, nihil ex se posse q̃
peccare, dicentes, diuinam bonitatē
accusant, non commendant. 79.

Ambrosii de libero arbitrio sententia. 34.

Amoris nostri erga Deum quis sit fru-
ctus. 120.

Aristotelis de Deo ac animæ humanæ
mortalitate sententia. 3.

Augustinus quantum tribuat libero ho-
minis arbitrio. 37.

Augustinus in quæstione de correptione
nis vtilitate ex opinione sua de certo
rum electione, & reprobatione alio-
rum, perplexus hæret. 101. & 102.

Augustinus prædestinationis & repro-

bationis quæstioni videtur plus diffi-
cultatis inieciisse, quā in se habuit. 130.

Augustinū quid coegerit scribere libere
de correptione, & gratia. 67.

Auersio impiorum non est diuinæ cōsti-
tutionis sed voluntatis humanæ. 179.

Auersionem peccatorū non esse diuinæ
constitutionis, sed volūtatis humanæ,
demonstrant dei erga peccatores bene-
ficia, & ad pœnitentiā puocatio. 179.

B.

Baptisma non statim fuit omnibus
necessarium, postquam dictum
est, Nisi quis renatus fuerit. 180.

Baptismatis sacramento Christo incor-
porati adeo salutis suæ certi nō sunt,
vt damnari etiam possint. 131.

Basilij magni de lib. arbitrio sententia. 33.

Beatitudinem nemo nolle potest, sed be-
ne non velle. 41.

Bonum quod creaturis ex conditionis
necessitate inest, in vnius conditoris
laudem duntaxat est referendum. 41.

Bona & mala, vita & mors, paupertas
& honestas, quomodo dicantur esse
à Deo. 144.

Bona quæ vulgus admiratur ac concu-
piscit, reuera bona non esse ostendi-
tur. 149.

Bonitas diuina etsi diuidat singulis pro-
ut vult, in singulis tamen respicit ali-
quid, ad cuius rationem sua dona ac
talenta diuidit. 179.

Bonitas infinita malum velle non pos-
test, nec operari. 120.

Bonitatis diuinæ diffusio, non præben-
ti Deo proficit sed accipienti. 120.

Bonitatis necessitas, nihil honoris me-
retur aut præmij. 86.

C.

CAin ipse fratrem suum occidens es-
uidenter ostendit ex ipsa Dei
correptione, Deum nolle peccatoris
mortem, sed magis velle vt conuertatur
& viuatur. 175.

INDEX.

- Calamitas, virtutis occasio est, incitamentum ac exercitamentum. 148.
- Caluini infidelitas in citandis autoribus ostenditur. 105.
- Christus omnibus se impedit, etiam impijs & peccatoribus. 177.
- Christus plerasque sententias absolute protulit, quas tamen restrictione recipere est in confesso. 82.
- Christi morte ut redimeretur humanum genus, quo ordine ac modo, Deus ab æterno disposuerit. 173.
- Christo in cælum iam conscenso, multos Christo incorporatos fuisse constat, ac placuisse Deo, sine explicita Christi fide, ac Baptismi sacramento. 180.
- Christo nondum nato, multi etiam extra nationem Israeliticam, Deo placuerunt. 180.
- Christo appropinquat non quisquis à patre coelesti trahitur, sed qui trahenti auscultat ac obedit, quo voluntatis libertas astringitur. 98.
- Ciceronis de libero arbitrio sententia. 36.
- Clémentis papæ opera Rufinus et Græco in Latinum transtulit. 25.
- Coactio definitur. 44.
- Coactionem quo modo Calvinus distinguat à necessitate. 12.
- Confessionem cur Psalmista tantum extendat in sæculum. 32.
- Consiliorum diuinorum ac voluntatum ordinem inuertentes aut non obseruantes, magnis implicantur obscuritatibus. 173.
- Conuersio hominis ita Deo attribuenda est, ut tamen homini suæ quoque partes relinquantur. 90.
- Conuersionis humani cordis ad deum, quæ sint impedimenta. 92.
- Conuersionem nostri ad Deum, gratia præueniat est necesse. 98.
- Conuertia peccatis ad Deum in nostrum situm esse potestate exemplo probatur Niniuitarum. 92. 93.
- Contingentia in rebus omnibus negantium argumenta diluuntur. 141.
- Cordis dispositionem quare Sapiens homini ascribat, Deo autem præparatorem linguæ. 141.
- Cornelius Centurio sine fide explicita Christi, incorporatus Christo fuit, ac Deo placuit, eo quod illi Christi fides nondum sufficienter prædicata esset ac publicata. 180.
- Corona iustitiæ ratione certaminis, & fidelium laborum datur, non diuinæ electionis respectu, quamuis non nisi electis. 65.
- Corpus humanum, malum non est, nec reprehendendum. 33.
- Corpus quo modo sit regendum ut spiritui seruiat. 33.
- Corruptio peccatoris quomodo sit facienda. 68.
- Corruptio peccatoris quorsum spectare debeat. 102.
- Corruptionis nulla erit necessitas aut utilitas, si liberum tollatur arbitrium. 101.
- Creaturarum condendarum quæ apud Deum fuerit ratio. 31.
- Culpa deprehendi nulla potest, ubi natura, & necessitas dominatur. 39.

D.

- D**avid cur dixerit à Deo fuisse preceptum ut à Semei malediceretur, cum Deus peccati autor esse non possit. 173.
- Declinare in dextram aut sinistram quid sit. 67.
- Deus cur solo Israele electo in populum peculiarem, cæteras nationes omnes, quasi ad se non pertinerent, dimiserit in vias suas ingredi. 146.
- Deus pater quomodo pro nobis filium suum in mortem tradiderit. 173.
- Deus ab homine nullum nisi innocentiam, & religionis, & fidei postulat obsequium. 31.
- Deus quomodo adiutor noster dicatur. 75.
- Deus vnus ita operatur in omnibus omnino, ut tamen vnaqueque creatura faciat, quod ei constitutum est in suo ordine. 98. 120.
- Deus quomodo nos ad penitentiam conuertat. 92.
- Deus etiam impios fecit ut viuerent, ac beatitudinis suæ forent participes. 117.
- Deus quare dicatur velle omnes homines saluos fieri. 155.
- Deus cur creauerit, quos malos & damnandos præciebat. 146. & 150. & 151.
- Deus peccatorum autor non est. 171. 173.
- Deus omnia propter seipsum operatur. 119.
- Deus nihil agit, nisi ex certa ratione, & sapientissimo consilio. 146.
- Deus

INDEX.

Deus in his quæ vult, semper rationem habet, ad quam respiciens sic vult & facit. 116.

Deus non personas pro suo beneplacito eligit, in quas beneficia sua copiosa manu conferat, sed earundem respicit merita. 137.

Deus qua ratione dicatur peccatores tradere in desideria cordis eorum. 170.

Deus cur pro omnibus voluerit sibi supplicari. 175.

Deus nemini deest bene conanti. 35.

Deus cum sit necessario bonus, per hoc minus laudabilis non est. 41.

Deus prima illa sua intentione indiscriminate & indiscriminate creare disposuit vniuersos homines, ut suæ bonitatis ac beatitudinis foret participes. 136.

Deus de vnoquoque iudicat secundum ipsius dignitatem & opus, et non pro solo suo beneplacito. 126.

Deo tyrannica illa crudelitas ascribenda non est, ut qui homines vel saluet vel condemnet absque ratione. 116.

Deo nemo potest amicus fieri, qui non sponte sua, virtuteque illi obtemperat. 33.

Deum quidam scripturæ loci peccatorum autorem facere videntur perperam intellecti. 153.

Deum, & bonum esse ac præscium atque potentem ostenditur. 26.

Diabolus quomodo necessario malus sit. 41.

Diabolus peccandi necessitatem hominibus imponere non potest, persuadere tamen & decipere ad subuersionem potest, eos qui non omni custodia corda sua præmuniunt. 23.

Diabolum cur Deus aduersus hominem certare permiserit. 28.

Diliguntur magis quæ cum sollicitudine multa adinueniuntur, quam quæ vltro adueniunt. 30.

Diligentibus Deum qui quidem secundum propositum vocati sunt sancti, omnia cooperantur in bonum. 137. 152.

Donorum Dei versus legitimus remuneratur a Deo donis posterioribus ac copiosioribus. 99.

E.

Ecclesia catholica pro hominibus cunctis supplicat ex præcepto apostolico. 175.

Ecclesia Christi vera quibus notis ac signis

gnis ab hæreticorum synagoga quæ at dignosci, 21.

Ecclesia in vera scripturarum intelligentia, & his quæ ad fidei veritatem, ac religionis sinceritatem pertinet, errare non potest. 58.

Ecclesiæ catholicæ qui incorporati non sunt, diuini sermonis intelligentiæ non sunt capaces. 167.

Electio Dei ex præscientia dependet. 64.

Electio Dei nec liberum arbitrium tollit, nec meritum bonorum operum. 64.

Electio dici non potest, nisi quæ ex ratione & iudicio procedit. 64.

Epicureorum de Deo ac anima humana, plane pecualis sententia. 2.

Euangelium hæreticorum nouum, quæ portenta atque absurditates nobis perpererit. 15. 16.

Euangelicæ doctrinæ ignorantia laborantes inuincibili, num possint saluari. 181.

Eucharistiam paruulis porrigere, non esse necessarium ostenditur. 182.

Excæcatio & obduratio nostra, quomodo à nobis & quomodo à Deo sit. 170.

Excæcare quomodo Deus dicatur mentes infidelium. 170.

F.

Felicitatis intemperantia, est periculosissima. 148.

Felicitatem hominis in quo Stoici arbitriati sunt consistere. 2.

Fides Dei donum est. 54.

Fides num in nostra potestate sit. 54.

Fides erronea non semper est damnabilis. 181.

Fides illa qualis sit, sine qua neminem Deo posse placere beatus Paulus asseruit. 181.

Fidei ac veritatis orthodoxæ quæ sit certa regula. 21.

Fidem non esse Dei donum, quandoque B. Augustinus est opinatus. 55.

Fidem propriam habere paruulos baptisatos asserentium reprobatur opinio. 181.

Fortitudo cur homini sit necessaria. 4.

G.

Gentium vocationi non est idem tempus constitutum a Deo. 180.

Gloriam Diuinæ bonitatis non illustrari cupiunt, sed obscurari, qui asserunt ad hoc hominum quosdam à Deo creati, ut damnentur. 117.

INDEX.

- Gratia Dei nobis est necessaria vt libere
mur à peccatis, & peccati vincamus
consuetudinem. 49.
- Gratia Dei quàm sit hominis libero ar-
bitrio necessaria. 51.
- Gratia non secundum merita nostra da-
tur. 56.
- Gratia Dei coronanda nō est, sed is qui
cū gratia dei fuerit bene operatus. 61.
- Gratia liberum arbitrium iuuat. 66.
- Gratia Dei nulli deest, nisi qui sibi de-
est. 66.
- Gratia Dei ad diuina præcepta imple-
nda necessaria, orationibus est impe-
tranda. 70.
- Gratia Dei parata est omnibus eam syn-
cere requirentibus. 70.
- Gratia Dei sine libero arbitrio non facit
hominem habere vitam beatam. 74.
- Gratiæ multiplex est in diuinis scriptu-
ris acceptio. 75.
- Gratia, amor est gratuitus, atque ipsa di-
ligentis benigna affectio, non vero vl-
la qualitas, aut habitudo in eo, q̄ hac
gratia gratus dicitur. 76.
- Gratia pro gratitudine. 77.
- Gratia pro mercede. 77.
- Gratia pro beneficio. 77.
- Gratia pro gratiositate vel amabilitate,
in bonum & in malum accipitur in
scriptura. 77.
- Gratia pro quocunque dono gratuito,
quod à Deo ad nostram, aut aliorum
vtilitatem accipimus. 77.
- Gratia pro liberalitate, beneficentia, ac
elemosyna. 77.
- Gratia, pro gratiarum actione, & acce-
pti beneficij recognitione. 77.
- Gratia nonnunquam pro æstimatione
vel appretiatione accipitur. 77.
- Gratia Dei præueniens ad conuersionē
necessaria, etiam peccatoribus offer-
tur, sed non acceptatur ab oībus. 81.
- Gratia, sine libero arbitrio sui, iam com-
potes saluare non potest, nec econ-
tra. 87.
- Gratiæ & liberi arbitrij coniugationem
necessariam diuinus spiritus vbique
in scripturis sacris diligenter expri-
mit. 87.
- Gratia Dei in diuersis hominibus non
similiter fructificat. 99.
- Gratia diuina nemini denegatur facien-
ti quod in se est. 99.
- Gratia Dei cum adiutū in laboribus suis
B. Paulus fatetur, liberum arbitrium
non negat, sed approbat. 100.
- Gratia Dei sic asserenda est, vt non nege-
tur correctio. 101.
- Gratiæ initium est, desyderare auxilium
gratiæ. 101.
- Gratia Dei, quam habuit Adam innocē-
tiæ, comparatur ad gratiam nostram
post lapsum. 104.
- Gratia diuina adiutos nulla potest ad-
uersaria potestas vincere. 106.
- Gratia Dei saluans nulli penitus per De-
um abest. 117.
- Gratiæ Dei effectus in nobis. 57.
- Gratiæ Dei & liberi arbitrij cōiugatio,
aptissima similitudine probatur. 70.
- Gratiæ & liberi arbitrij quàm sit neces-
saria coniugatio. 75.
- Gratiæ puenientis, liberi arbitrij, et gra-
tiæ iustificātis distinguunt officia. 81.
- Gratiæ suæ legitimū vsum Deus do-
nis amplioribus remunerat. 99.
- Gratiæ & illuminatiōis diuinæ quo mi-
nus efficiamur participes, est ex no-
bis. 176.
- Gratiæ diuinæ ad salutem nos adducen-
tis est triplex effectus. 80.
- Gratiam habere in oculis alicuius aut
coram aliquo, quid in scripturis diui-
nis significet. 76.
- Gratiam Dei non accusat, sed commens-
dat, quod ad eam ex nostra ipsorum
natura & liberi arbitrij potestate pos-
sumus præparare. 80. & 84.
- Gratiam diuinam quo impetrare possi-
mus, duo à nobis necessario prære-
quiruntur. 91.
- Gratiam Dei beatus Paulus secum labo-
rasse protestans, consortem se facit
gratiæ. 99.
- Gratia data, incipiunt in nobis merita
bona. 56.
- Gratia ampliori indiget homo post las-
psum quàm ante. 104.
- Gratitudo hominis erga diuina benefi-
cia remuneratur à Deo donis poste-
rioribus copiosius. 99.
- H.
- H**Æresis à regno Dei excludit ho-
minem. 23.
- Hæreticus quis nobis habendus sit. 23.
- Hæretici oēs sunt pseudoprophetæ, id
est falsi scripturarum interpretes. 10.
- Hæreticorum insidias qua ratione quis
possit euadere. 21.
- Hære-

INDEX.

- Hereticos qui scripturarum peruersa interpretatione multos seducerent, futuros atque vitandos Christus præmonuit. 20.
- Hieronymi de libero arbi. sententia. 34.
- Hilarij de libero arbit. sententia. 31.
- Homo coronatur, non gratia. 62.
- Homo peccauit in statu innocentiae, non per infirmitatem, nec per ignorantiam. 28.
- Homo quo seipsum secundum omnes causas suas verius cognoscit, hoc etiam clarius quæ sint sua officia intelligit. 3.
- Homo semper & peccare & non peccare potest. 58.
- Hominis causam efficientem atq; finale, cognoscere est difficile. 2.
- Hominis & causarum eius omnium notitiam veriozem Platonici potissimum sunt assequuti. 2.
- Hominis idem est finis & principium. 4.
- Hominis finem qualem Aristoteles finxit. 3.
- Hominis quomodo sit cordis dispositio Dei vero præparatio linguæ. 141.
- Hominem non ut moreretur Deus instituit. 27.
- Hominum nullus à Deo in perditionem traditus est, sed vnusquisq; pereuntium sua culpa & negligetia perit. 23.
- Humana conditio quam accepit in origine, comparatur ei quæ accepturus est in beatitudine. 105.
- Humanum genus quomodo lapsum sit & reparatum. 78.
- Humanum genus quo fine à Deo sit creatum. 136.
- Humani generis redemptor ac reconciliator ordinatus est Dei filius. 78.
- I.
- Ignorantia qualis à peccato non excuset. 42.
- Ignorantia quæ à peccato excuset hominem. 26.
- Imago & similitudo dei in nobis, potissimum in arbitrij libertate exprimitur. 26.
- Ignorantiam habentes Euangelicæ doctrinæ inuincibilem saluari ne possunt. 181.
- Imago Dei peccare potuit per exilitatem substantiæ, sed non debuit per liberi potestatem arbitrij. 28.
- Impium quo modo Deus ad malum dicit destinari. 116.
- Impossibile nobis à Deo nihil vnquam præcipitur. 19.
- Indurari quomodo aliquis dicatur à Deo. 164.
- Infelicius nihil videtur eo, cui nihil vnquam aduersi accidit, ex sententia Demetrii philosophi. 147.
- Intelligere aut sapere homo non potest, nisi adiutus Dei gratia. 67.
- Iob quo sensu ac ratione dicat sibi bona sua à Deo esse ablata, cum hoc Sabæi atq; Chaldæi instigatore dæmone legantur fecisse. 173.
- Ioseph patriarchæ venditionem mala ac peruersa fratrum voluntate patratam, Deus in bonum conuertit. 172.
- Iouiniani error est hominem peccare non posse. 14.
- Iudaica gens non sola Deo placuit ante Christi natiuitatem. 189.
- Iudicium Dei de nobis iustum esse, intelligere non possumus nisi nos intelligamus ad bonum & malum liberi esse arbitrij. 5.
- Iudicium Dei de nobis subsistere non posset, nisi & boni & mali in nobis esset libertas. 85.
- Iudicium Dei nobis propositum ad pie viuendum nos maxime sollicitat. 5.
- Iudicia Dei nonnunquam & à pijs in iustitiæ ac æquitatis quæstionem pertrahuntur, dum humanæ rationis imbecillitas præsentia tantum intuetur. 145.
- Iudiciorum æquissimorum Dei vnde procedat iniqua æstimatio. 147.
- Ira Dei in peccatores quid sit. 31.
- Irenæi de libero arbitrio sententia. 29.
- Iuris naturæ erga proximum præcepta affirmatiua & negatiua. 3.
- Iuris naturæ erga Deum præcepta affirmatiua & negatiua. 3.
- Iuris naturæ erga Deum fontes ostenduntur. 3.
- Iustificantur homines per liberum arbitrium coniuncta Dei gratia. 51.
- L.
- Laborare Deo non conuenit sed homini. 100.
- Laudantur non immerito multa, quæ tamen gratuita non sunt. 167.
- Lex quid sit. 70.
- Lex non obligat, nisi sufficienter promulgata. 180.
- * * iij Lex

INDEX.

- Lex non imponitur nisi libero & ad obsequium, & ad contemptum. 26. 65.
Legis pondus inualidis sustinendi deus non imponit. 28.
Legis diuinę non tm̃ cognitio, verum etiam adimpletio in liberi arbitrij facultate est posita, modo à gratia Dei adiuvetur. 19. 71.
Liberum quid sit. 22.
Liberum iustitię aut peccati quę B. Paulus appellet. 50.
Liberū arbitrium recte à B. Augustino comparatur iumento, gratia vero seorsori. 95.
Liberum arbitrium quō dicatur per se sufficiens esse sine Deo ad pręsentis vitę opera perficienda. 52.
Liberum arbitrium ne tunc quidem homo perdidit, quando diabolo voluntate se dedit. 89.
Liberum arbitriū ecclesię doctores nō obscure, inconstanter & perplexo loquendi modo, sed clare, constanter, & explicite asserunt. 28.
Liberum arbitrium liberius extulerunt sancti patres ante exortū Pelagiū. 35.
Liberum arbitrium ex scripturis sacris asseritur. 55.
Liberū arbitriū Simon Magus primus omnium improbauit. 25.
Liberum arbitrium nihil pōt quā peccare, imo dum facit quod in se est, ad se pręparandum ad diuinam gratiā, peccat mortaliter secundum impium Lutheri dogma. 6.
Liberum voluntatis arbitrium cur Deus homini dederit. 38.
Liberum arbitrium pulchra similitudine à Chrysostomo asstruitur. 35.
Liberum arbitriū contrarijs olim erroribus fuit obnoxium. 72.
Liberum arbitrium gratia Dei non euacuat sed statuit. 50. 66.
Liberum arbitrium non tm̃ in operibus sed etiam in fide seruatur. 30. 32.
Liberum hominis arbitrium vt negaret Lutherus quibus argumentis sit inductus. 7.
Liberum arbitrium non solum ecclesiastica definitione, sed etiam consequentia rationis euidenter ostendit. 31.
Liberum arbitrium aduersus Simonem Magum B. Petrus apostolus solida disputatione defendit. 25.
Liberum arbit. non facit hominem habere vitam beatam, sine gratia Dei. 74.
Liberum arbitrium habet homo & ad bonū & ad malum. 68.
Liberi arbitrij per Clementem & Tertullianum assertio. 26.
Liberi arbitrij qui fuerint primi improbatore. 16.
Liberi arbitrij bonis operibus iustificantur hoies cōiuncta Dei gratia. 51.
Liberi arbitrij & gratię cōiugatio aptissima similitudine demonstratur. 70.
Liberi arbitrij aduersus hæreticos firma defensio. 15. 35.
Liberi arbitrij est, acquiescere Deo aut non acquiescere. 93.
Liberi arbitrij definitio. 11. 22.
Liberi arbitrij vigor qualis fuerit in statu innocentię. 57.
Liberio arbitrio si homo pręditus non esset, quę absurditates ac inconuenientia sequerentur. 47.
Liberio hominis arbitrio quid veteres ecclesię cum Gręci, tum Latini doctores restituant. 19.
Liberio arbitrio si homo careret, nec vituperandus esset de malo, nec laudandus de bono. 39.
Liberio arbit. cur Augustinus in disputationibus aduersus Pelagiū aliquid videatur detraxisse. 47.
Liberio arbitrio Dei voluntas non pręiudicat. 25.
Liberio hominis arbitrio quantum tribuat diuus Augustinus. 37. 67.
Liberio arbitrio qualiter omnē virtutem ac facultatem ad bonum abrogent impij Lutherani. 73.
Liberio arbitrio si careret homo, bonum suum habere non posset. 27.
Liberio arbitrio pręditum esse hominē vniuersa diuina scriptura euidenter ostendit. 31.
Liberio hominis arbitrio cur aliquid tribuere videantur in Confessione Augustana Lutherani. 6.
Libertas tāta arbitrij data est hoī vt nec hinc à bono, nec inde à malo posset necessario impelli, aut attrahi. 27.
Libertas homini ad bonum malumve permissa est à Deo, non affixa necessitas in alterutrum. 31.
Libertas quę nobis per peccatum originis perierit. 50.
Libertas arbitrij nostri in q̃ cōsistat. 41.
Libertas possibilitatis, qd vocetur à B. Augustino.

INDEX

Augustino. 49.
 Libertas plena & persanata beatorum in quo consistat. 49.
 Libertas tripliciter distinguitur. 49.
 Libertas arbitrij data homini, bonitatē & sapientiam Dei commendat. 26.
 Libertatis volūtas ad opposita cum hac vita durat & finitur. 32.
 Libertati arbitrij non præiudicat voluntas Dei in singulis non similiter existens. 25.
 Libertati detrahentes arbitrij, diuersa necessitatis media inducunt. 72.
 Libertati arbitrij qui scripturarum loci videantur derogare. 151.
 Libertatem arbitrij homo perdidit peccato originis, nō ad velle, sed ad posse aut perficere. 49.
 Libertatem arbitrij impugnantium autoritates ex scripturis desumptæ soluantur. 141.
 Libertatem arbitrij confirmat lex data homini. 26.
 Linguae præparationem qua ratione sapiens Deo tribuat, homini vero dispositionem cordis. 141.
 Lutherus humanæ naturæ minus quàm Manichæus tribuit. 17.
 Lutherus cum suis non inter catholicos & orthodoxos numerandus est, sed inter hæreticos. 23.
 Lutheranorum de libero hominis arbitrio quæ quondam fuerit sententia. 5. 6.

M.

Malum nullum esse cuius Deus autor non sit asserentiū argumenta ac autoritates soluuntur. 144.
 Mala quæ contra Dei voluntatem committuntur, nouit deus etiam in bonū finem dirigere. 145.
 Malis cur Deus finat exagitari pios homines. 147.
 Malorum Deus autor non est sed vindex. 145.
 Manichæi hæretica sententia est hominem peccatum vitare non posse. 74.
 Menti humanæ inest naturaliter sensus quidam diuinitatis. 1.
 Merces boni aut mali nemini iure pensatur, qui aut bonus, aut malus necessitate non voluntate fuerit inuētus. 27.
 Meritum nullum habere probatur, qui quod habet non à Deo sed à seipso se habere præsumit. 64.

Meritis fidei certa reseruatur retributio. 32.
 Meritis locus non est, si non ex liberi arbitrij fonte promanent. 64.
 Misericordia domini plena est terra, nec sic vni populo Iudaico incubuit, vt aliorum curā neglexerit. 177.
 Mors quomodocunque homini infligatur, ex voluntate diuina non pendet. 142.
 Mors cur stipendium peccati dicatur, gratia vero vita æterna. 81.
 Mortis à Deo oībus constitutam pericula dū cū transcendere nemo possit, q̄ fit vt multi non attingant. 118.
 Mortis impij Deus causa non est. 116.
 Mortem Christi, bonitas Dei & misericordia nobis omnibus fecit salutarem. 174.

N.

Natura hūana per peccatū originale in sua essentia aut naturalibus corrupta aut sauciata nō est, sed spoliata donis supernaturalibus. 79.
 Naturæ nostræ bonum, quale fuerit in statu innocentiae. 57.
 Necessitas absolute cum voluntate non pugnat, sed cū voluntate viatoris. 41.
 Necessitas benefactis laudem adimit, & malefacta liberat vituperatione. 29.
 Necessitas laudem & reprehensionem excludit in creaturis, non in creatore. 41.
 Necessitas voluntati opponitur. 45.
 Necessitate absoluta omnia prouenire, & nihil contingenter, Lutheri est dogma. 6.
 Necessitate inuitabili omnia prouenire asserentiū impius error refellitur. 17. 18. 19.
 Nolle non possumus quod sub boni tantum ratione proponitur. 48.
 Nosse seipsum difficile. 2.
 Notitia Dei nobis inutilis est, ignorata nobis nostra ad ipsum relatione. 1.
 Notitiam Dei perfectiorem qua ratione homo sibi queat conciliare. 1.
 Notitiæ correlatiuæ Dei & nostri, qualis nobis in scripturis diuinis proponitur, summa. 4.

O.

Obedientia nostra nulla esse potest absque libero arbitrio. 67.
 Officia hominis ad seipsum vnde cognoscantur. 4.

INDEX.

- Opus Dei bonum, diligenter distinguendum est ab opere hominū malo. 172.
- Opus vnum quandoq; à tribus fit operantibus, homine videlicet malo, factan, ac Deo, sed diuerso fine, modo atque respectu. 173.
- Operandi bene difficultas in nobis vnde proueniat. 49.
- Operum bonorum ac bonæ vitæ fructus quomodo Deo, quomodo Christo, ac quomodo nobis imputentur à similitudine euangelica, de agricola, vitæ, & palmitibus. 97.
- Ordo naturæ in propagatione humani generis, & quæ inde officia pendant. 4.
- Originali peccato à qbus bonis, in quæ mala inciderimus. 78.
- Originali peccato naturæ bonum, & arbitrii vigorem perdidimus, non electionem. 57.
- Originali peccato qualem arbitrii libertatem perdiderimus. 49.
- Originali peccato quale nobis vulnus fit inflictum. 49.
- P.
- P**aruulorum cur quidam absque regenerationis sacramento moriantur, cū deus velit omnes homines saluos fieri. 193.
- Passionem Christi qua ratione dicatur voluisse Deus pater. 173.
- Peccatum in origine naturam non abstulit, sed gratiam, quæ perfectior est quàm in se fuerat, naturam feceratur. 79.
- Peccatum aliquoties à B. Augustino definitur, quod sit voluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. 63.
- Peccatum definitur. 89. 44.
- Peccatum quæ ignorantia excuset. 16.
- Peccatum tam est voluntarium malum, vt nullo modo peccatum sit, si voluntarium non sit. 19.
- Peccati initium est, discedere & elongari à Deo. 83.
- Peccati originalis definitio & effectus secundum Iohannē Caluinum. 9.
- Peccati seruitutē cur voluntas difficulter excutiat, vbi se semel eidem subdidit. 49.
- Peccato homo carere potest, si velit, adiutus à Deo. 53.
- Peccato originali in tantam miseriam homo ceciderat, vt inde nullis suis viribus posset emergere, sed redemptore opus haberet, & Dei ignoscentis gratuita misericordia. 78.
- Peccare hominem cur Deus permiserit. 27. 173.
- Peccatur in eo nequaquam quod cauere non potest. 61.
- Peccatores quomodo corripere debent ecclesiarum prælati. 68.
- Peccandi necessitas in nobis, ex naturæ vitiositate non est. 61.
- Pelagij & Coelestij quæ fuerit de libero arbitrio contra gratiam Dei sententia. 51. 74.
- Pœna his iure irrogatur, à quibus culpa emanat. 63.
- Pœna patientis, ira esse creditur decernentis. 31.
- Perseuerantia licet sit donum Dei gratuitum, dispensatur nihilominus pro merito hominū. 99.
- Perseuerantiæ gratiam in finem vsque vitæ, cur Deus multis pie viuentibus non tribuat, quam sceleratissimis quibusdam in extremo vitæ halitu conuersis impertitur. 103.
- Perseuerantiæ donum, partim ex Deo est, & partim ex nobis. 104.
- Personarum acceptio quid sit. 126.
- Personarum acceptionem cur scriptura neget esse apud Deum. 12. 126. 163.
- Petri Apostolorum principis aduersus Simonem Magum pro lib. arbitrio, disputatio. 25.
- Philosophia cœlestis omnia nos certius docet quàm humana. 4.
- Piis utilis est improbitas impiorum. 30.
- Possē & velle distinguuntur. 54.
- Potētia dei cognita, in immensitatis, æternitatis, ac bonitatis eius deducimur notitiam. 1.
- Potestatis nomen in scripturis sæpe pro voluntate ponitur. 169.
- Præceptum iustitiæ omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. 53.
- Prædestinatio electorum, & reprobatio damnandorum quando demum, & quomodo in mente diuina sit facta. 139.
- Prædestinatio quid sit. 134.
- Prædestinatio diuina si inuitabilem necessitatē imponit hominibus, omnia solis

INDEX.

solicitude & bene agendi studiū con-
cidat est necesse. 128.
Prædestinatio Dei & electio, dependet
ex eiusdem præscientia. 137.
Prædestinatio electorum est, reprobatio
vero illi opposita est damnandos
rum. 134.
Prædestinatio diuina non est à Caluino
recte definita. 134.
Prædestinatus a Deo non semper bene
operatur. 129.
Præparatio humani cordis ad diuinam
gratiam qualis sit. 94.
Præscientia Dei, peccandi necessitatem
non inducit. 39. 61.
Præscientia Dei quid sit. 133.
Præscientia Dei rebus contingentibus
necessitatem non imponit. 133.
Promissiones diuinas quorsum pertinere
orthodoxi intelligant. 70.
Promissiones diuinæ nō exciderunt, tã-
et si reprobatis Iudæis ob incredulita-
tē, in partē eorū gētes sint receptæ. 157.
Providentia diuina rerum necessitatem
non inducit. 140.
Providentia diuina licet non omnia fi-
unt, tamen etiam a se non facta, in fi-
nem aliquem vniuersitati rerum vti-
lem, dirigit. 140.
Providentia diuina qualiter humanis li-
beri arbitrij operibus, ad suum finem
vtatur. 141.
Providentia diuina non obstitit, quo mi-
nus vnaquæq; creaturarū pro modo
& conditione naturæ suæ agat & mo-
ueatur. 140.
Providentia diuina nostræ nobis actio-
num necessitatem nullā imponit. 120.
Providentiæ diuinæ quæstio, qualiter
explicari possit ad pietatis regulā. 146.
Providentiæ diuinæ cur sit tam diuersa
erga diuersos cura. 183.
Providentiam diuinam iniquitatis ac-
cusantium argumēta diluuntur. 147.
Puerorum pleriq; cur in maternis vteris
morianantur. 128.

Q.
Q Verela eorum qui contra peccata
originalis murmurant ærum-
nas, refellitur. 42.
Quæstio proponitur in medium, an a-
pud Turcas & Mahumetanos, etiam
nunc, laborent plerique inuincibili
Christianæ doctrinæ ignorantia. 181.
Quæstiones difficiles ex scripturis inge-

runtur aduersus diuinam providen-
tiam. 145.

R.

R Egna duo ab initio Deus statu-
it. 26.

Relatio nostra ad Deum ex nostri maxi-
me cognitione dependet. 2.

Relatio vniuscuiusq; rei propria, quō res
cōte, exacteq; possit intelligi. 2.

Reprobatio quid sit. 134.

Reprobatus a Deo non semper male o-
peratur. 129.

Ruffinus diligētia sua ac studio Clemen-
tis opera e Græco Latina fecit. 25.

S.

S Aginata per inertiam languent, nec
labore tantum, sed & mole, & ipso
sui onere deficiunt. 147.

Salomon ob peccata sua grauissima cor-
reptus a Deo legitur, sed q; commissio-
rum pœnituerit non item. 129.

Salutis certam & infallibilem securita-
tem non præstat, Christo semel fuisse
insertum. 132.

Salutis humanæ mysterium quo modo
& ordine a Deo ordinetur, ac exhi-
beatur. 150.

Salutis suæ securitatem aut certitudinē
seuota Dei reuelatione nullus fidelis
dum hic viuatur habet. 132.

Salutem assequi non est volentis neque
currentis, sed vnius misericordiæ Dei,
non tamen sine nobis. 160.

Sapientia diuina nihil nisi summa, maxi-
maq; ratione facit. 116.

Sapientia diuina quibus potissimum tri-
buatur. 95.

Sapientiam salutarem cur à quibusdam
Deus abscondat. 176.

Sapientiæ Christianæ ad Dei amorem,
cultumq; nos promouētis summa ex
quibus dependeat. 1.

Scire vtiliter, quod inutiliter ignoratur,
nulli hominum ablatum est. 42.

Scripturæ sacræ obscurorum locorum
quomodo vtiliter sit inuestiganda in-
telligentia. 157.

Scripturæ sacræ plerosque locos cur di-
uini spiritus perplexis obscuritati-
bus inuoluerit. 157.

Semei quomodo dicatur ex Dei præce-
pto maledixisse Dauid. 173.

Seruum quid sit. 122.

Seruum iustitiæ aut peccati quē B. Pau-
lus appellet. 50.

Seruis

I N D E X.

Seruitus corruptionis, quid sit apud B.
Paulum. 49.
Sortibus qualiter sancti nonnunq̃ vñ
sint, ad explorandam de re quapiam
Dei voluntatem & iudicium. 144.
Spem in Dei misericordiam cur Psalmis
ita extendat in sæculum sæculi. 32.
Spiritus sanctus sic impendit hominibus
moderaminis sui regimen, vt decli-
nandi ad vitia non adimat illis pote-
statem. 179.
Simon Magus liberi arbitrij primus fuit
improbator. 25.

T.

Talenta sua, id est, dona sua, sic Deus
distribuit, vt non minus æquus di-
stributor intelligatur quàm sapiens et
in oēs misericors dominus. 179.
Tempus certum constitui ne possit, quo
vniuersis satis promulgata doctrina
Christi, & lex euangelica debeat cen-
seri. 180.
Tempus idem constitutum non est vo-
cationi Gentium a Deo. 180.
Tempore quæ simul sunt, ordinem ni-
hilominus inter se admittunt, atque
in ipsa rei natura prius & posteri-
us. 173.
Traditionibus illis viuīs ac Apostolicis,
quas quidem ab initio acceptas con-
tinua successionis serie ad nos dedux-
it ecclesia, contraria sentire nequa-
quam licet. 21.
Trahit hominem Deus, sed non nisi se-
qui volen 98.

V.

Vasa quædam cur ad honorē, quæ-
dam fiant ad contumeliam. 163.
Velle & posse distinguuntur. 54.
Velle & perficere ita deus in nobis ope-
ratur, vt nihilominus idem operetur
in nobis voluntas nostra libera. 98.
Victoria, qua p̃ctm̃ vincitur quid sit. 75.
Venire ad Christum quid sit. 75.
Veritas illa sola credenda est, quæ in nul-
lo ab ecclesiastica traditione discor-
dat. 22.
Virtus gestit rebus se aduersis exercere,
non aliter, quàm fortes milites, magis
versari in castris, in acie, quàm domi
torpere otio. 148.
Virtutes multas cur Deus ibi fecerit, vbi
non profuturas præsciebat. 145. & 150.
Vitæ socialis ratio q̃ nos officia doceat. 3.
Vitia qui culpat, conditorem laudat. 39.

Vniuersales locutiones in scripturis quō
intelligi oporteat. 155.
Vocantur omnes a Deo, & gratia Dei of-
fertur omnibus. 176.
Vocationi Dei consentire aut dissentire,
propriæ voluntatis est. 54.
Voluntas Dei in singulis est, sed non si-
militer, nec præiudicans nostri arbi-
trij libertati. 25.
Voluntas nostra hoc proprium ex se ha-
bere debet, vt velit, Deus autem incie-
pienti incrementum dare. 32.
Voluntas si in nostra potestate non sit,
nec voluntas dici meretur. 39.
Voluntas libertatis per mortem tantum
aufertur. 41.
Voluntas quid sit. 44.
Voluntas omnis a Deo non est. 54.
Voluntas dei non est eodē modo in crea-
turis omnibus. 119.
Voluntas Dei causa est omnium eorum
quæ fiunt. 147.
Voluntatis humanæ qualitas mutatur,
non substantia, cum ex peccatis ad De-
um conuertimur. 89.
Voluntatis nræ & diuinę in nobis gratię
quō distinguantur ac etiā mutuo quo-
dam cōplexu cōiungantur officia. 32.
Voluntatis est impiæ, existimare quenq̃
ideo se quæ sunt fidelium non conse-
qui, q̃ sibi a deo indulta nō fuerint. 32.
Voluntatis liberæ partes in ope bono. 56.
Voluntatis humanæ infirmitas, diuinæ
gratiæ subsidio roboratur. 88.
Voluntatis humanę iudicium a diabolo
deprauatum est, nō ablata libertas. 89.
Voluntatis diuinæ erga electos quīs ab
æterno constituta, quæ sit ratio. 116.
Voluntatis diuinæ et si causa non sit, est
tamen ratio atq̃ consilium. 116.
Voluntatis diuinæ incommutabili de-
creto non est suus cuiq̃ terminus con-
stitutus quo mori debeat. 127.
Voluntatis diuinæ nulla est causa, sed
ratio. 147.
Voluntatē Dei æquantes illius p̃sciētia,
in quas incidāt absurditates. 142. 143.
Voluntate propria qui non deflexerit, ad
culpam non tenetur. 35.
Voluntate sua propria vnusquisq̃ a Deo
auertitur, non ex constitutione diui-
na. 179.

FINIS INDICIS.

DE

DE LIBERO HOMI² Fol. I.

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber I.

Ut Dei & nostri cognitio mutua quadam inter se corre-
latione respondeant, & a se mutuo dependeant.

Caput I.

UNIVERSAM FERE CHRISTIANA² Christianæ
sapientiæ summam, quatenus ad sapientiæ
pietatem & Dei amorem cultumque summa, ut
nos promouet & nostrum nobis offi- ad dei amo-
cium præscribit, ex duabus his parti- rem cultu-
bus, nempe, Dei & nostri cognitione, q; nos pro-
constare, plane indubitatum est. Cogni- mouet, ex
tione, inquam, Dei & nostri, ut est mu- quibus præ-
tua quædã inter nos correlatio, & pro- cipue pen-
inde vna depēdet ex altera. Neq; enim deat.

cognoscat creatorem, neq; ad Dei cognitionem, nisi ex operum eius,
maxime autem sui cognitione ascendere posse mox intelliges. Hoc in- Humanæ
primis extra omnem controuersiam est, humane menti diu-
ctu, numinis ac diuinitatis sensum quendam inesse. Neq; enim, ut ait nitatis quæ
Cicero, & res ipsa palam loquitur, vlla est tam barbara natio, vlla gens dā sensum
tam efferata, cui hæc persuasio non insideat: nempe, Deum esse, nullam naturaliter
proinde ab ipso mundi initio regionem, nullam urbem, nullam do- inesse.
mum, religione prorsus caruisse inuenies. Quæ cum metus quidam
sit numinis, eo ipso, tacita confessione inscriptum omnibus diuinitatis
quendam sensum prodit. Cuius rei, ipsam etiam idololatriam magno
documento esse intelligimus, quando & ligno, & lapidi colendo se de-
mittere, quam nullum videri Deum habere maluerunt homines. Imo,
etiam illos ipsos qui numinis profitentur cōtemptum, res ipsa sepe co-
arguit: misere enim trepidare cōspiciuntur, quoties diuinæ iræ aliquod
se profert indicium, & quamuis omnes latebras respectent quibus a
domini se abdant præsentia, tamen velint nolint, præsentis eius sensu
subinde tanguntur. Certe, si qui reperiantur eo processisse cæcitatis at-
que indolentiæ, ut nullo prorsus sensu metuque tangantur numinis,
eos humanitatem omnem plane exuisse, & in bruta animantia dege- Quomodo
nerasse certum est. Illud ipsum autem quod diximus diuinitus nobis proueha-
insitū semen, de diuinitatis ac numinis existentia, quo germen aliquod mur in per-
proferat, diuinæ illius maiestatis notis, quas haud obscuras, sed illu- sectiorem
ciam.

A ftes,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

stres, singulis suis operibus impressit, excitari certum est. Neque enim
 vlla mundi particula occurrit, quoquo versus conuertas & conſpicias
 culos, in qua non scintillas saltem aliquas gloriæ eius emicare conſpi-
 cias. Vniuersam vero hanc amplissimam & pulcherrimam, quam
 late patet, mundi machinam, fieri non potest vt vno collustres contui-
 tu, quin immensa vi fulgoris totus vndiq; obruaris: tam multæ nobis
 collucet in huius mundi opificio accensæ ad illustrandam authoris
 gloriam faces, quæ nos vndiq; irradiant. Et quanquam liberalium il-
 larum artium vniuersæq; philosophiæ adiutus subsidio, ad introspecti-
 enda diuinæ sapientiæ mirifica illa arcana longe proueharis ac subleue-
 ris altius, vt si motuum coelestium corporum, astrorumq; admiran-
 dam rationem complexus ratione fueris, si in suas illa sedes partiri do-
 ctus, interualla metiri, configurationes designare, proprietates notare,
 quantitates certa demonstrationis regula assequi, si & huius mundi
 posita sublunari orbe certas tamen omnium rationes assequeris. Si hu-
 mani corporis structuram, & cōnexionem, symmetriam, pulchritudi-
 nem, vsum, ea: qua Galenus explicat, methodo: in Dei maiestatem,
 gloriam, sapientiam, bonitatem, ac potentiam: animū par est assurgere
 aliquanto sublimius. Haud tamen ne ij quidem, qui sola oculorum, &
 ineruditæ alioqui tamen explicate in suo vsu rationis, adminiculo in-
 structi sunt, ignorare queant artis excellentiam, vltro in ista enumera-
 bili quidem, tamen adeo distincta, & disposita coelestis militiæ varia-
 te, se ostentantem, q̄ præ cæteris clarius enumerare Dei gloriam David
 affirmat, & nullis non intellecto sermone omnibus enunciare: Non
 sunt, inquit, loquelæ, aut sermones, quibus non intelligantur voces eo-
 rum. Vt inuisibilia quoq; eius ad æternam vsq; eius virtutem ac di-
 uinitatem a creatione mundi intellecta conspici, affirmet electus ille A-
 postolus. Adeo nemo est mente, & ratione præditus, cui non abunde
 & sapientiam & potentiam suam dominus patefecerit, sani & ex ipsa
 potentia, ad cogitandam eius æternitatem deducimur. Nam æternam
 esse & a seipso principium habere necesse est, principium omnium, &
 vnde vniuersa trahunt originem, nec minus ad immensam quoq; bo-
 nitatem eius cognoscendam, & ex his manu ducimur. Nam si causam
 quæras, cur ad creanda semel hæc omnia inductus sit, sola tibi eius bo-
 nitas occurrit: vt qui ex creaturis suis nullum sibi profectum acquirere
 potuit, in se, & per se beatus, & perfectus, & qui ipse sibi totū totus est.
 Vt autē nobis Dei noticia valeat, necesse est vt nostra nobis ad ipsum
 sit nota relatio, vtq; intelligamus nos ab eo creatos & conditos, ab ipso
 nos seruari, ab ipso sapientissime gubernari: intelligamus quid simus,
 quid ab ipso acceperimus, quid ei debeamus, ipsum non solum secun-
 dum se bonum esse, sed quia bonus est, fecisse suæ nos bonitatis parti-
 cipes:

Ex nota dei
 potentia in
 immēsa-
 tis & æter-
 nitatis eius
 nos deduci
 noticiam.
 Et bonita-
 tis quoq;.

Non vale-
 re nobis
 Dei notici-
 am, nisi no-
 stra nobis
 ad ipsum
 relatio no-
 ta sit.

cipes: imo ipsum esse bonum nostrum: eo nos factos, vt beatitudinis ipsius essemus participes, si modo huius nostræ peregrinationis tempore ad eandem sincero affectu aspirauerimus, & pro suis illis in nos beneficijs, humili & obsequenti amore illi nos subiecerimus: quod vt possemus, accepisse nos ab eodem liberum voluntatis arbitrium. Cui tamen & corruptibile hoc quod nos aggrauat corpus, & peccandi consuetudo quam nostra ipsorum culpa & libera voluntate contraximus, difficultatem iniiciat, non tamen necessitatem imponere, nec inuitos attrahere: atq; insuper pijsissimi patris, & misericordissimi domini paratum implorantibus hoc ipsum omnibus eius auxilium, quo conantibus, & surrecturiëtib; quamuis prostratis, & collapsis, manum porrigit, & quod nostris viribus deest, sua gratia supplet. Ex hac enim intellecta nostri ad illum relatione, & ad eius timorem, reuerentiam, cultum obsequiumq; instruimur, & vniuersum bonum nostrum in ipso constitutum, ab ipso quoq; petendum docemur. Illi referendum acceptum quicquid in nobis boni est. Hæc illi adhærendi desiderium in nobis excitat. Spem nostram fiduciamq; in ipso constituere nos admonet: honorare vt creatorem: timere vt dominum: reuereri vt patrē: amare, non solum vt bonum & maxime amabilem, sed vt vnicum bonum nostrum: ad illum atq; eius opem, vt ad seruatorem, gubernatorem, & cuius prouidentia dirigimur, sicut bonitate, ac sapientia conditi sumus, confiderenter confugere: nihil dubitantes, illum, qui infinita sua bonitate, cum non essemus, vltro nos cōdidit suæ bonitatis participes, suæ beatitudinis capaces, imo ad hoc condidit, vt eiusdem essemus participes, si modo vt legitimi filij, illi nos conformari hic satageremus pro nostris viribus, nobis eadem sua bonitate non defuturum, conantibus quod in nobis est. Hucusque cognitionis, & noticiæ vt perducamur, a semine quidem illo nobis conserto, aliquam esse diuinitatem, fit initium. Quod, quibus diximus modis, excitatum, ex cognita nostra ad illum relatione, ingens incrementum suscipiens, quo iam diximus, promouet: Nostra autem eiusmodi ad illum relatio, ex nostri maxime pender noticia: hoc est, naturæ nostræ ratione propria: in qua etiam: velut principio quodam, virtute includitur, & inscriptum legitur vniuersum hominis officium: vtq; nos habere debeamus, seu ad Deum, seu ad nos, seu ad proximum, seu ad totius vniuersique ordinem. Sed vt se recte cognoscat homo, in primis est arduum ac difficile: aut, pro hoc statu naturæ lapsæ, nisi coelesti lumine irradietur, prorsus impossibile. Tunc enim vniuscuiusq; rei relationem propriam, recte, exacteq; intelligimus, cum eandem, secundum omnes eius causas intelligimus: materiam, formam, efficiens, finem. Quas vniuersas, pro hoc statu, in se, & ex se, nemo potest euidenter cognoscere, minime autem efficientem, & finem hominis, vt qui extra eius naturam & rationem

Nostrā ad
Deū rela-
tionem ex
nostri ma-
xime cog-
nitione pen-
dere.

Nosse se,
difficile.

Difficultas
in cogno-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

seen. causa
efficiente
& finali ho-
minis.

Vt Plato-
nici verio-
re hominis
& causarū
eius omniū
noticiam
assequuti
sint.

Epicurei
pecuales
plane.

Stoici, vt
minus ab-
errant a
scopo.

Aristoteles
vt longissi-
me.
Deus Ari-
stotelis.
Vt omni
religione
absoluit
homines.

tionem sunt: tamen si huius noticia, ex illius cognitione dependeat. In nomine quidem & confusa notione eius, inter omnes conuenit appellarunt, si quidem felicitatem, ac beatitudinem omnes: hoc est, summam perfectionem, quæ homini, posset contingere: sed in quo ea consistat non potuerunt clare intelligere. Quidam tamen philosophantium vt intrinsecæ hominis naturæ, & causæ eius efficientis, veriore noticiam assecuti sunt, ita etiam in fine eius cognoscendo ad ipsam rei veritatem accesserunt vicinius, nempe Platonici, qui & immortalis hominis animam, & hinc emigrantem recipere, secundum ea quæ hic gessit in corpore, & eam quæ nihil, aut exiguum quid, tamen ante purgatum quam hinc emigrasset, contagionis contraxisset a corpore, mox coniungi coelestibus, & communi cum eis beatitudine perfrui intellexerunt. Eas vero quæ aliquanto plus indulgissent corpori, & foedate non nihil ex eius contagione hinc migrassent, purgari ante occultis nobis locis & sedibus, donec expurgatæ iam ab omni peccati scoria, vt velut aurum in fornace excoctæ, tandem repetere valerent suam originem. His itaque, vt vides, velut per rimam ac transennam, ipsa illuxit, sed non clara, aperta, certaue veritas, tamen abstrahentes, vt potuerunt, se a commercio corporis, conarentur ascendere ad suam originem, & propter hoc aliquanto plus luminis inde mererentur accipere. Cum alij plane corporei, & his terrenis immergi, carnis, & desideriorum eius mancipia, nihil fere sentirent, supra pecora: non Deum, non premia pro hic bene gestis, ac meritis, nec pro sceleribus supplicia: non immortalem: vt est, animam, sed eam pecorum instar, vna interire cum corpore. Proinde vt se prorsus ignorantes, toto etiam cælo aberrarunt a fine proprio hominis: felicitatem eius, ponentes in voluptate, atque indolentia: quæ Epicureorum fuit præclara illa felicitas, ex qua schola, Sardanapali, atque id genus monstra prodierunt, inter hos, alij plus, alij minus aberrarunt a scopo veritatis. Minus Stoici, qui tamen nihil hominis ultra hanc vitam extenderent, tamen in virtute perfecta imaginabantur eius felicitatem consistere, virtutem perfectam intelligentes, cum fortitudine, temperantia, iustitia, & prudentia munitus animus, se ipsum sibi assereret, & re omni externa superiorem faceret, vindicaretque ab omni prorsus iniuria: ita vt a nemine lædi posset amplius, a nullo turbaretur aut e gradu suo deijci, sed summa cum iucunditate perpetuo exerceret virtutis opera, etiam quicquid incideret extrinsecus, etiam inter tormenta, & supplicia, longissime a veritatis scopo aberrarunt illi, qui sibi videbantur mortalium omnium esse sapientissimi, atque vniuersa diuina, & humana comprehensis sibi rationibus nitebantur subijcere. Qualis fere Aristoteles extitit, qui nescio quem nobis stupidum Deum fabricauit, nihil scientem aliorum a se, & qui nulla prouidentia moderaretur res mortalium: homines proinde religione omni solutos præcipitauit,

tauit, quod in se fuit, in omne vitium, tametsi hoc alibi diffimulet, quo sit popularior. Mortales etiam animas, intellectum vero quendam immortalem faciens, sed eundem omnibus hominibus, & velut extrinsecus incidentem diuinitatis nonnullum radium, qui non adsit perpetuo, sed sese recipiat ad suam originem, de quo nec ipse quid imaginaretur intellexit, nec exprimere potuit. Proinde suos interpretes omnes, ea in re sudare fecit, vt explicarent, quod nec ipse vnquam intellexerat. Hunc itaque tantopere aberrantem in cognitione effectiui principij hominis, in cognitione etiam eius formæ propriæ, nihil mirum est a proprio quoque & vero hominis fine assequendo aberrasse cœlo vniuerso, vt quem in contemplatione substantiarum separatarum consistere voluit: quo vno, non video quid magis absurdum, magisve ridiculum a tanto philosopho dici cogitarive potuit, atque ad ea quæ ipse posuit principia minus consentaneum. Loquebatur enim de ea felicitate, quæ homini in hac vita potuit obtingere: cum nullam agnosceret aliam, vt qui animam definiebat actum corporis organici physici, fatebatur proinde eam introire vna cum corpore, nec illi superesse posse.

Animas
mortales.
Intellectū
aut immor-
talem, &
qualem?

Finem ho-
minis, qua-
lem finxe-
rit?

In hac autem vita, nostræ rationis vsum naturaliter colligatum constat sensibus: ita vt omnis, quæ hic hominibus competere possit separatarum substantiarum contemplatio, nihil sit aliud quam abstractio quædam a sensibilibus phantasmatis, intentionum vniuersalium, & eiusmodi aliquam cogitatuunculam, etiam raptim, & momento transeuntem, vniuersum hic hominis implere desiderium: replere bonis omnibus quæ homini possunt in hac vita competere. Pene dicerem Epicurum ipsum, nisi plane pecualis esset, rationabilius dixisse de felicitate hominis, adeo vt in vno maxime Aristotele, quo nemo pene omnium sibi plus sapere visus est, & suo plus confusus ingenio, videatur deus voluisse plane stultā huius mundi di sapientiam facere.

Quo autem quisque seipsum, secundum omnes suas causas verius cognoscit, hoc etiam clarius, quæ naturæ suæ, velut libro cuiusdam inscripsit ille omnium conditor & opifex, potest legere, atque illi involuta explicare: & rectius intelligit quæ sunt hominis officia: quæ facere, a quibus abstinere ipsum oporteat. Potuerunt itaque Sokrates, Plato, & qui cum illis philosophabantur, quā Epicurus, quam etiam Aristoteles, quam denique Stoici, verius intelligere, & rectius explicare hominis officia.

Quo quisque
seipsum
secundum
omnes suas
causas veri-
us cognos-
cit, hoc etiā
clarius in-
telligere quæ
sint homi-
nis officia.

Nam, cum se, illius primū summique boni creaturas intelligerent, & agnoscerent, eo factos, vt bonitatis beatitudinisque eius participes essent in perpetuum, sese in oculis eiusdem cuncta cernentis, cuncta sapientissime suauiterque moderantis ac disponentis, versari assidue,

Fontes ius-
ris naturæ.
Erga Deū.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Præcepta
affirmati-
ua.

due, intelligebant statim, non solum omni obsequiorum, omni hono-
ris delatione & significatione se eidem obnoxios, ut creatori omnium
summo, omnium domino, a quo libera, & gratuita bonitate, nec vlla
sua necessitate naturæ accepissent esse, vivere, & quicquid haberent,
atque acciperent quotidie: sed etiam velut summum bonum, non tan-
tum simpliciter, sed & nostrum, summo etiam amore prosequi: cona-
ri etiam pro viribus, ipsum assequi: ipsi coniungi: ipsum semper suspi-
rare: ad ipsum semper tendere.

Negatiua.

Ex quo, æque immediate, æqualique euidencia intelligebant,
quantopere abhorreret a natura hominis: non solum odisse illud
summe amabile, illud blasphemare, & quantum in nobis esset, in-
iuriari illi tam bono, tam in nos, beneficio: sed etiam, quomodo-
cunque erga summam illam incomprehensibilemque maiestatem
parum reuerenter nos gerere: utpote, peierare per nomen eius: aut
etiam illud ipsum in vanum nominare, aut suscipere: breuiter, illius
voluntati humiliter, obsequenter, & libenter parere nos oportere in
omnibus.

Erga proxi-
mum.

Deinde cum & in proximum respicerent, eiusdem conditionis &
naturæ, ab eodem conditore Deo, ad eiusdem secum boni societatem
factum, & ita factum, atque ideo factum, ut mutua opera illo perue-
nire nos adiutarem, quo sumus conditi, mutuisque nos subleua-
mus necessarijs etiã officijs, intelligebant clare, mutuo se diligere debe-
re, & amore beneuolentiaque ad nos mutuo affici: non solum ob mu-
tuam illam officiorum necessitatem, cui tamen eam ob rem nos alliga-
uit, & subiecit natura: sed etiam propter communem dominum, com-
munem creatorem: propter illud summum summeque diligendum
omnibus bonum, cuius, quisque est emanatio, & participatio quæ-
dam: quod, in quocunque cerneretur, non deberet non diligere: præser-
tim, cum ad ipsum socialiter, communiterque perfruendum nos fa-
ctos, conditosque intelligerent.

Præcepta
affirmati-
ua.

Negatiua.

Vnde eadem statim euidencia, atque æque, immediate intelligen-
bant, omnia illa negatiua præcepta, quæ prohibent iniuriam proxi-
mi, & quæcunque charitati eius, amorique aduersantur. Primo in
personam eius propriam, deinde in eam, quæ sibi proxime coniun-
cta: velut vnum secum corpus est, hoc est, in uxorem & in alios con-
iunctos suo ordine, parentes, liberos, fratres, sorores, &c.

Ratio vitæ
socialis quæ
nos officia
doccat.

In res denique eius externas, quæ huius nostræ peregrinationis sunt
velut viaticum. Iam & socialis vita: ad quam homo ex natura est
compositus, & quam nos docuit mutuorum officiorum necessitas, si-
mul & ea docuit, sine quibus seruari non potest humana societas:
nempe, ordinem, magistratus, rectores, præsides, atque alios ijs-
dem

dem obsequentes, & subditos, & sua singulorum officia. Et præterea in dictis factisque veritatem: & fidem: mutuamque erga se omnium humanitatem, & modestiam, quæ maxime omnium societatem conseruat.

Quin & ordo naturæ, ab eodem constitutus opifice, vt generat[i]o[n]e ac seminis propagatione ad eum numerum, quem suæ bonitatis participio dignaretur illa infinita bonitas, multiplicaretur genus humanum, statim docuit etiam legitimas nuptias, quo certi cuique sui essent liberi: docuit parentes educatione eorum, curæque intendere atque vt homini inimicum, & indecens fugere, quicquid est huic ordini, & finis quo ille tendit, contrarium: ad quod genus, stupra: adulteria, & sceda illa innominandaque carnis spectant vitia, & quoniam etiam hoc per se euidens est, a quo quis accepit beneficium, eidem, quo ad licet, gratum esse oportere. Hinc statim quisque intelligit, speciales illas obligationes, & officia filiorum ad parentes, discipulorum ad præceptores, & quæ sunt similia.

Ordo naturæ in propagatione humani generis, & quæ inde officia pendunt.

Iam & ex ipsa intrinseca ratione hominis, & partium quibus componitur, sua etiam quædam iura naturæ consurgunt cognoscuntur, quibus homo ad seipsum ordinatur. Est enim compositus ex terreno mortali que corpore, atque immortali animo: quorum illud instrumentum est atque organum, hic vero velut agens atque artifex, qui illo utitur. Proinde huic statim homini notum est, & quod corpori suo præbere debeat necessaria: atque ipsum quantum licet seruare, quo expedite, libere, & sine impedimento obsequatur, & seruiat animo: & quod liberas illi habenas permittere non debeat, quo sese, pro sua inclinatione, naturalique suo desyderio (quo sibi blanda appetit, iucunda, & suauia) se immergat cœno voluptatum carnalium, quo sese aggrauet crapula: mero ingurgitet, & submergat animum, & aduersus iussa rationis, & præcepta iustitiæ fiat contumax, tandemque etiam dominium obtineat in regno hominis, atque ipsum etiam animum in præceptis attrahat.

Officia hominis ad se ipsum unde cognoscantur.

Debet proinde hic ab initio meminisse, quæ sui iuris sunt: suam sibi auctoritatem vindicare: non ita se carni inclinare, vt submittat etiam sed temperantiæ regulis, vltro etiam assumpta vitæ victusque austeritate, moderari cæcas voluptates corporis: labori, durisque, & asperis assuefacere, & sibi ad omnia commodum, & facile instrumentum reddere, sibi que perpetuo subiectum retinere, atque obsequens per omnia.

Et quia etiam ab extrinseco formidanda ac terribilia sepe incidunt, nonnunquam casu fortuito, aliquando vero intentata a prauis, violentisque hominibus, ad hoc vt prætergrediatur a se debitum aut deo, aut proximo

Aduersus extrinsecus incidentia formidanda ac terribilia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

officium: facile intelligit, qui prædicta intelligit, aduersus hæc fortitudi-
ne muniri confirmarique oportere animum, vt aduersus omnia sit in-
trepidus. Et ita omnem istiusmodi formidabilium timorem semel ab-
icere, ne perpetuo in timore viuere debeat: vtque cum res, & vsus po-
stulat, propterea non dimoueatur ab officio.

Quousque
in his pro-
mouerit hu-
mana ra-
tio.

In hunc modum, insertum nobis diuinitus, illud de numinis & di-
uinitatis existentia semen, nostræ rationis, officij sui non negligentis,
in operum illius contemplatione, diligenti exercitio cōfirmatum cum
& ex nostri cognitione, relationisq; quam ad Deum habemus, non so-
lum ad eius sapientiæ, & potentie gloriam intelligendam, sed etiam ad
adorandam maiestatem, amandamq; nos bonitatem perduxit, nō de-
stituitur illius adiutorio, qui tribuit omnibus affluenter, et non impro-
perat, & habenti, ac bene videnti accepto a se talento, addit alterum. Cer-
te, quo audisti, perduxit illos Platonicos, quos Augustinus affirmat
paucis mutatis Christianos fore: cum Epicurei, velut bruta pecora:
suo peccato excæcati, nihil intelligerent eorum quæ nos ad Deum di-
rigunt: cæterorum etiam, & quæ ad se, & quæ ad proximum non ad-
modum multa Aristoteles, cum stupido illo suo deo, & finis nostri,
humanæque animæ tanta ignorantia, grauissimæ partis legum natu-
ræ, & omnis nostri erga Deum officij, suis, cognitionem sustulit: ea tan-
tum officia, vtcunque doces, quibus homo ordinatur ad se, & ad pro-
ximum, & ad communem illum naturæ ordinem. Stoici non pau-
lo felicius affecuti sunt atque intellexerunt hominis officia, a Platonis
ca tamen illa perfectione longissime abfuerunt.

Vt coele-
stis philoso-
phia nos
docuerit
certius om-
nia.

Sūma cor-
relatiue no-
ticiæ dei et
nostri qua
lis nobis in
diuinis scri-
pturis pro-
ponitur.

Nos vero, diuina, cœlestisq; philosophia, in quo infirmabatur hu-
mana, remotis variarum opinionum ambiguitatumq; nebulis, certā,
indubiamq; veritatem clarius docuit, & nosmetipsos, & creatorem,
& finem bonumque proprium nostrum cognoscere, & nostra nobis
officia, in ratione naturæ nostræ insculpta, & implicata ab illo opifice,
sed ignorantie tenebris, quæ per peccata nostra inuecta sunt, obscurata:
clarius explicauit. Eundem in primis esse finem nostrum qui princi-
pium. Idem quod in se, hoc ipsum, & nobis summum bonum esse,
vt ille quia bonus, vniuersa creauerit, et in primis rationalē creaturam,
quo suæ bonitatis foret particeps: hanc vero, etiam ad beatitudinis sue
participium elegerit. Cui & talem naturam dederit, per quam habere
posset, nō solum alienum bonum, atq; aliunde acceptum, vnde nullo
honore, nullo premio, quantumcunq; & qualecunq; id esset, digna es-
se posset: sed etiā suum, ac proprium, vnde ipsa commendari, et quod
sibi posset imputari ad meritum: nempe libere voluntatis arbitrium,
per quod, ipsi, sincero amore inhærere posset, atque illius se voluntati
humiliter, libenter, fideliterque submittere: posset etiam ab illo se auer-
tere, & quo vellet se conuertere: diuina etiam mandata præuaricari,
& con-

et contemnere: breuiter, quo posset, & bene, & male viuere. Vtque insuper bonæ vitæ, se præmium constituerit: malæ damnationis, mortisq; supplicium. Quam nobis assequendæ beatitudinis facilitatem, ac certitudinem: quam etiam huius vitæ felicitatem in nostra origine dederit: utq; nos, in eadem, in ciues regni sui adoptauerit, si modo tam in se benefico creatori suo, tam benigno ac liberali domino, tam pio patri: permanisset obediens. Vtque idem ille, nostrum omnium parens, ex tanta illa, sed gratuita felicitate, ex illo quoq; beatitudinis regno, se, nosque in hanc calamitatem & miseriam præcipitauerit, & regno illo extorres fecerit, & mortis insuper damnationi obnoxios. Vt denique hanc iacturam quam in illo parente nostro accepimus, multo nobis copiosius refarcierit misericordissimus dominus in suo filio, quem nobis saluatorem redemptoremque dedit. In quo naturam etiam nostram super angelicam creaturam omnem sublimauerit, nobisque potestatem restituerit, in illo, & per illum filios Dei fieri, atque illi coheredes in regno illo cœlestis & diuinæ beatitudinis. In quo etiam iustissimo iudicio mundum iudicaturus est, cuique redditurus secundum sua opera, recepto a quoque suo corpore, quo sit, aut gloriæ felicitatisque, aut damnationis particeps, quod participauit atque instrumentum animæ fuit in merito aut demerito.

Hæc fere summa est correlatiuæ illius notitiæ Dei, & nostri, quæ nobis in diuinis scripturis proponitur. In qua, ut hoc vnum, maxime nos ad pie iusteque viuendum, atq; illi amoris inhaerendum sollicitat, si cogitemus nec quicquam hæsitauerimus iustum illum de nobis latum iudicium, & cuiq; retributurum pro meritis, inquirentes se, atq; illi amore ac studio adhærentes, & vita sancta conformantes, remuneraturum seipso, & suæ beatitudinis consortio: auertentes se ab illo, atque illius oblitos, bonorumq; quæ nobis offert negligentes & incurios, eiusque in se obliterantes inscriptionem & imaginem, chirographum vero mortis & damnationis perpetuæ, suis, quibus se mergunt & contaminant peccatis non cessantes scribere & rescribere, æterno puniturum horrendoq; supplicio. Ita non possumus iustum Dei de nobis iudicium intelligere, nisi intelligamus libero nos præditos voluntatis arbitrio, & in nobis positum, ut obediamus præcipienti a malo declinare, et bonum facere: et contra, ut negligamus contemnamusq; eius monita, quemadmodum ex sequentibus erit illustrius. Atq; hætenus quidem de dei illa, & nostri mutuo se habente cognitione, quæ ex diuinis scripturis nobis proponitur, quod instituto negotio satis est, catholicam sententiam simpliciter explicauimus. Quam & luce clarius astruamus in sequentibus, cum ante proposuerimus, quæ falsa, quæ potentia, quæ blasphema aduersus eandem cæca quorundam impietas doceat.

Propositum
nobis Dei
iudicium
ad pie viuē
dū nos ma
xime solli
citare.

Non posse
nos iustum
Dei deno
bis iudici
um intelli
gere, nisi in
telligamus
nos liberi
ad bonū &
malum ar
bitrij.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Dictis aduersantem, & cum diuina bonitate maxime pugnantem, quorundam sententiam, qua & nullum hominibus liberum esse arbitrium & vniuersa ineuitabili nobis, absolutaque necessitate ex Dei voluntate prouenire affirmant, & quibus eandem argumentis astruant, breuiter explicare.

Caput II.

Ut recte intellexerit Lutherus cum euidenti ratione pugnare sua dogmata.

Non male hoc vnum intellexit Lutherus, pleraque dogmata sua eam probabilitate habere, ut nemini possint persuaderi, nisi cui ante eruerint mentis oculos, & persuaferint, nihil videre, nihil intelligere posse hominem, eorum quæ ad Christi fidem religionemque pertinent: nec posse dei verbum, scilicet, illud suum, vere percipere, aut fidei illius nouæ compotem fieri, nisi ratione excæcata stultus antea fiat, & tam a ratione alienus sit, quam infantes & moriones sunt. Immo, hos ipsos, infantes et moriones, ad fidem percipiendam aptiores esse, quam adultos & ratione valentes: ut quibus ratio ad fidem semper sit obstaculo: eam, solius Dei opus esse: rationem vero, ad ea quæ fidei sunt, cæcam, mortuam et velut stipitem: proinde susque deque habendum eius de his rebus iudicium. Hæc ille mirabilis noui eius, quod nunc iactatur, Euangelij author, palam affirmat, & docet suum Euangelicum populum: (quam consonanter autem ad doctrinam Apostolicam, qui negat quenquam, nisi ex doctrinatione posse credere, aut nisi docentem predicantemque audierit, plane cæcus est qui non intelligat. Nisi forte infantes & moriones, quoadiu eo habitu sunt, percipiendæ doctrinæ aptos dixerimus) Hæc inquam suos docet ille: quæ nisi ante persuaferit, nisi plane excæcatos ante discipulos suos reddiderit, recte, ut dixi, intelligit nullos se habiturum discipulos, nec aliter, persuaderi ullis posse pleraque Euangelij sui dogmata: ut quæ euidenti certissimeque rationi palam aduersari intelligit. Inter quæ, quod est omnium absurdissimum atque impudentissimum, nec minus in quamplurima se extendens, eiusdem illius Euangelij dogma de nulla nostri libertate arbitrij, & ineuitabili necessitate eorum quæ nobis accidunt, quæ facimus, quæ patimur omnium, nunc explicandum est. Quod principio, etiam Philippus & cæteri vniuersi eiusdem Euangelij dogmatistæ, magna impudentia asseruerant: ille vero eorum corypheus omnium in eo ipso, velut in primis necessario, et vnde nostri cognitio, nostræque salutis summa præcipue dependeat, ignorato tamen cæteris omnibus, sibi placebat maxime omnium, orthodoxos pene omnes multis retro sæculis, crassissimi atque intollerandi in eo erroris arguens: cuius vetustate, ita operante satana, obsedisse animos hominum affirmat, ut vix ullos ei percipiendo speret idoneos, nedum qui secum de eo concertare valeant. Sed nec idem ille ipse subito, sed gradibus, & paulatim profecit ad tam sublimis

Quale illi visum sit dogma de nulla libertate nostri arbitrij.

Explicatio
sententiae
Lutheri,
de seruo ho-
minis arbi-
trio.

mis cognitionem mysterij. Docuerat antea liberum arbitrium post peccatum esse rem de solo titulo: ipsum nihil posse quam peccare: imo dum facit quod in se est, ad se præparandum ad diuinam gratiam, ipsum peccare mortaliter. In quo non video quem sequatur hæreticorum veterum, sed furiosi eius cerebri hoc commentum existimo.

Quam eius sententiam cum inter alia dogmatum ipsius portenta, pro suo officio perstrinxisset censura sedis apostolicæ, idem ipse diabolicam suam obstinationem & pertinaciam orbi contestatam faciens, emisit assertionis libellum, quo impia illa sua dogmata, sed transformatam pene vniuersa in peius, publice asserunt, & primum quidem dictam suam de libero arbitrio sententiam, locis aliquot ex diuinis scripturis, maligne, sycophantice, & uiolenter ad suam impietatem detortis, hoc est, more suo & ingenio, astruere conatus est: ita sane, vt Lutheri inuentum hoc non dubites. Deinde, quasi ea ipsa non satis impia esset & absurda assertio, Viclef præceptoris sui: quod ante hunc etiam Petri cuiusdam Abailardi, Laurentij item Vallenfis fuit, dogma reducere & statuere conatus est, quo, nulla contingenter, sed absoluta nobis necessitate prouenire vniuersa illi affirmant: Agi homines, non agere in his quæ videntur agere, qualiacunque ea, seu bona, seu mala sint. Nihil prorsus omnium esse nostræ potestatis & arbitrij, sed diuinæ tantum per nos operationis esse nos instrumenta quædam. Quæ sunt eiusmodi, vt affirmare non dubitem, nulli Euangelio, nullis scripturis, nullis Apostolis, sed nec angelis de cælo omnibus, de eis crediturum me, si ea assererent: tam sunt absurda, tam impia in Deum blasphemia, & a dulcedine bonitatis eius abhorrentia, atque insuper communi sensui, & consensui totius ab initio orbis mortalium omnium aduersaria, & dabo operam, vt nec impie, nec absurde hæc a me dici lector intelligas. Et tamen hæc ille videri vult coactus contra sentienti orbi, & ecclesiæ vniuersæ, ingerere, quo Dei gratiam iam annis multis oppugnatam, oppressam et extinctam a theologis omnibus (quorum neminem non contra gratiam pro gratia scripsisse affirmat) reuocet, asserat, & suæ dignitati restituat. Cui locum esse non vult, nisi ingeratur prorsus indignis: si ad eius susceptionem sui cordis ostium aperire homo possit: si terram cordis sui præparare aratro & vomere poenitentiae, quo superfuso diuinæ gratiæ imbre herbam opportunā proferat, et fructum, aut trigesium, aut sexagesimum, aut etiam centesimum: si diuinæ gratiæ ad iustitiam cooperari valeat. Nihil proinde nos posse ante susceptionem gratiæ quam necessario peccare, & continuo peiores fieri, magisq; a Deo elongari affirmat. Naturam damnat et malā facit, et tandem pene nihil facit: nec quicquid nobis reliqui facit, sed velut seruas, aut eiusmodi instrumenta quedā diuinæ per nos operationis, non solum in bonis, sed et in malis omnibus: in quibus nihil prorsus sit nostræ pote-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

potestatis & arbitrij: nihilo inquam magis, quam ferre, vt scite aut inepte trahatur ab opifice. Hinc fit, vt nec legis nec peccati constare illi possit ratio: quemadmodum post demonstrabimus, vt quibus locus non est, vbi arbitrij libertas non est. Vnde & ea illi blasphema dogmata, quod Deus nobis praeceperit quae nobis sunt prorsus impossibilia, & quod mortaliter ac damnabiliter peccemus ea non facientes, quae aequae in nostra potestate non sunt, quam auium instar sublimes volare per aera. Hinc et illud, quod de peccato originis inducunt, dogma prodigiosum dependet: quanquam illud ipsum, quod post intelliges, horum omnium principium statuunt. Hinc & illa paradoxa, in omni opere bono, iustum necessario peccare, Opus bonum optime factum esse peccatum veniale secundum Dei misericordiam, sed mortale, & aeterno supplicio dignum secundum iustum Dei iudicium. Neminem certum esse se non semper peccare mortaliter. Et haec magno applausu ab vniuersis Euangelicae huius doctrinae dogmatistis & apostolis, simpliciter & absque vlllo discrimine suscepta sunt a principio. Quanquam autem in fug, quam nuper ediderunt, et nunc profiteri videntur, fidei expositione, hac in parte correxisse suam fidem videantur, et quam pridem cum euangelij sui illo coryphæo, eiusque praeceptore Vuicleffo, asseruerunt de ineuitabili & absoluta omnium necessitate, nunc damnare sententiam: insuper, & humanae voluntati libertatem nonnullam tribuere in his quae ad ciuilem iustitiam pertinent, & exteriorem rerum faciem concernunt: quam tamen aequae illi adimunt, in his quae ad regnum Dei atque eius iustitiam pertinent. Quia animalis, inquiunt, homo, non percipit ea quae sunt spiritus Dei, illam quippe fieri in cordibus nostris, cum per verbum spiritus sanctus concipitur (ita sane habet Augustanae, cui adhuc pertinaciter inhærere videntur, confessionis eorundem articulus XXVIII.) Nihilominus non ab re videbitur fortassis alicui, non ex animo prodixisse isthac palinodia, sed simulata in commodum negotij, vt vocant, Euangelici: quo seruirent & loco & tempori, quum in vno illo suo dogmate, totius orbis, & omnium hominum ab initio communi sensu & consensu se damnari animaduertent. Quem, tametsi magni non faciant, nec vereantur impia sua commenta, aut deliramenta potius, illi ex aduerso statuere: tamen non ignorantes, quantum ille apud omnes quibus mens est et ratio, momenti habeat, eos praesertim quibus suam illic fidem persuadere conabantur, Imperatorem, Caesarem, reliquosque Germaniae principes, & Imperij ordines, ne ex vno eo dogmate vniuersum eorum periclitaretur Euangelium, & velut insanum, quale reuera est, reijceretur ab omnibus, callido consilio eius, quamuis primarij sui dogmatis mysterium, caelandum putasse: imo simulandum quod in eo nobiscum consentiant, Apostolorum in hoc praetextantes exemplum: qui causa propa-

propagandi Euangelij, idem, cum Iudæis a principio de legalibus, & obligatione legis Mosaicæ fecerant. Nam vt hæc quisquam non im merito de illis credat, multa faciunt: & in primis illud, quod publice editis etiam libris profiteri non dubitent, fas esse etiam fucis & technis promouere Euangelium atque eius negotium. Deinde, quoniam si ea vera esset palinodia, & procederet ex animo, si illius dogmatis, quod dudum asseruerunt absurditatem, impietatem, & in Deum blasphemiam nunc vere intelligerent, & execrarentur ex animo, non possent non execrari os illud blasphemum, illum suum Euangelistam & doctorem, qui eiusmodi, qualia mox aperiemus, blasphemiarum portentosa, in Deum euoniuit, atque ipsos docere docuit: cuius tamen eosdem nondum pudet se profiteri discipulos: cuius dignitatem auctoritatemque magna cura ac diligentia ubique asserunt, & sartam tectamque cauent, atque indigne ferunt, si quis de eo loquatur pro re & merito: cuius & in cæteris quoque omnibus profitentur doctrinam vt vere euangelicam: vnus furiosum cerebrum pluris faciunt, quam orthodoxorum retro patrum omnium consentientem sententiam. Alterum proinde vt sit necesse est: aut illos nondum percipere eas ipsas, quas in eo dogmate latere mox demonstrabimus, absurditates & in Deum blasphemias: tamen si forte non plane illi nunc assentiantur, nec euidentissimæ veritatis luci etiam inuitis irrumpenti diutius claudere possint oculos: aut certe, non ex animo, sed verbis tantum ac simulate, ob causam quam diximus, hac in re dissentire a suo illo doctore & Apostolo. Quo enim pacto potuisset Philippus, illius confessionis atque apologiæ eiusdem præcipuus architectus, potuissent & cæteri, suum illum tam absurdum, tam impium, tam blasphemum errorem, quem editis libris publice asseruerunt & asserunt, qui adhuc publice leguntur a suo illo euangelico populo, leguntur et a nobis, non ingenue agnosceret, si eundem, qualis est, vel nunc tandem vere intelligerent, & execrarentur ex animo? Quid hoc portentum est, sibi ipsi plane contraria scribere, & in posterioribus, priorum nullam mentionem facere? Errasse, humanum est, errorem recantare et publice corrigere postquam eum publice in orbem sparseris, ingenui candoris est. At prioribus, quæ a se profecta inficiari non possunt, & publice per orbem leguntur, nec obliterata sunt, nec obliterari possunt, posteriora publicare contraria, illorum autem nec meminisse quidem, quasi ad se non pertineat, quid non prodigij & monstri est?

Vtunque tamen hoc habeat, de illo ipso Lutheri Vuicleffi Valensique dogmate, quo absolutam ineuitabilemque nobis omnium necessitatem inuehunt: quod ad libertatem arbitrij attinet, in his quæ ad fidem, iustitiam, & salutem assequendam pertinent, certum est illos ipsos eandem adhuc sequi ac rueri sententiam, quam Lutherus ab in-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

itio, nempe, ut post Adæ peccatum ante assequutam a nobis iustificationis gratiam nullum nobis sit reliquum: ut nihil prorsus possit homo ad assequendam Dei gratiam: nihil ad eam se præparare, non se a peccando cohibere & auertere: imo, nihil quam peccare: imo nihil quam necessario peccare: adeo, ut dum facit quicquid in se est ad assequendam diuinam gratiam, peccet mortaliter: In cæteris quoque prædictis omnibus. De peccato, inquam, de lege, de obligatione ad impossibile. De natura, gratia, fomite, quem peccatum faciunt, peccandi necessitate, peccato originis, ab illo Lutheri Evangelio non dissentire confessores illos, æque certum est: tamen, quo diximus consilio, parum libere, aperte & ingenue dicta confessione sua suam eadem rem fidem & sententiam explicent: sed nonnullam nobis libertatem tribuentes in rebus indifferentibus, vniuersa hæc, paucorum inuolucro verborum inuoluant, & quid sentiant, callide dissimulent. Quorum nobis luculenter nunc est explicanda sententia, ponendaque sub oculos. Id enim sarcindæ inter nos concordie magis conuenire existimo, quam si tegantur ac dissimulentur quæ reuera sunt inter nos controuersie. Neque enim parui momenti est (quod post intelliges) nec de exiguis rebus exigua hæc inter nos controuersia. Ante tamen, illud, de absoluta & inuitabili omnium necessitate, dogma, quod Lutherum atque eius assecutas, post Vviclefum Abailardum, & Vallensium magna securitate & confidentia ab initio docere non puduit, non nihil excutiendum est: non tam dogmatis ipsius causa, quod est eius modi, ut ipsos eius professores iam illius pudeat: sed ut omnes clarissime intelligant, qualem iidem illi præceptorem sequantur, atque eius etiam ipsos pudere incipiat.

Is itaque ille, memorato Assertionum libello, inter alia pleraque pro seruo sub compedibus peccati arbitrio, quæ post audies, hæc fere argumenta absolutæ omnium necessitatis inducit. In primis, illud Hieremie. Scio Domine, quoniam non est hominis via eius, nec viri ut dirigat gressus suos. Quid, inquit, dici potuit apertius? Si via sua, & gressus sui non sunt in potestate hominis, quomodo via Dei, & gressus Dei erunt in potestate eius? Viam hominis esse eam quam nos vocamus naturalem virtutem faciendi quod in nobis est: quæ, quando in arbitrio hominis non est, quid, inquit, est ergo liberum arbitrium? quomodo potest sese ad bonum præparare, cum nec in potestate eius sit, vias suas malas facere? Nam & mala opera in impijs operari Deum: quod a scriptura affirmari affirmat. Omnia siquidem propter seipsum operatum esse Deum, etiam impium ad diem maium. Et Apostolus in ea quæ ad Romanos est. Tradidit, inquit, eos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conueniunt. Et rursus. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Quorsum citat & illud

& illud de Pharaone dictum. In hoc ipsum excitavi te, vt ostendam in te virtutem meam. Eodem, etiam illud Solomonis. Hominis est præparare cor, domini autem gubernare linguam: hoc est, inquit, Homo solet multa proponere, quæ tamen adeo non sunt in manu eius, vt nec verba in hoc ipsum in sua potestate habeat: coactus mirabili Dei prouidentia, & loqui & facere aliter quam cogitauit facere: quod in Balaam monstrari vult, & a Dauid confiteri Psalmo CXXIX. Non est, inquit, sermo in lingua mea. Affirmari proinde a scriptura. Cor regis esse in manu Dei, & inclinari ab eo quocumque voluerit. Quod ipsum, & ipsa rei euidencia, ex omnibus omnium gentium historijs, & sua cuiusque vita propria confirmari existimat. Quis enim est, inquit, qui omnia fecit quæ voluit? imo quis, qui quod cogitauit facere non sæpius alia statim cogitatione mutauit? Quis audet negare, etiam in malis operibus sæpius coactum se aliud quam cogitauit facere? An non putas, inquit, huius bullæ authores (de diplomate loquitur, quo Romanus Pontifex pleraque impiorum eius dogmatum publice denotauerat) in eo fuisse totis & summis liberis arbitrij viribus, vt pro se, contra Lutherum loquerentur? & ecce quam non fuerit in eorum arbitrio hæc cogitatio & operatio? Omnia enim & contra se, & in caput suum operati sunt, vt nunquam legerim, inquit, quibus scædus abominabiliusque se dedecorauerint, & in omnem turpitudinem errorum, hæresum, maliciarumque apertissime tradiderint, excæcati, & ignorantes. Adeo non est homo in manu sua vel male operans & cogitans, vt vere ad Ephesios dixerit Paulus. Deum operari in omnibus omnia. Perijt itaque hic etiam, inquit, generalis illa influentia, qua garriunt in potestate nostra esse, naturales operationes operari. Cum enim nec vitam ipsam, quæ est radix & caput omnium, vlllo momento, in manu nostra habeamus, audeamus insensati dicere, in manu nostra esse cogitationem aliquam? Quid, inquit, dici potest absurdius? fratres Ioseph cogitauerunt illum occidere: quod adeo in potestate eorum non fuerat: vt Deus hoc illi in contrarium verterit, & Pontifici deinde petulantissime atque impudentissime insultans. Habes, inquit, miserande Papa, quod hic oggannias? Vnde & dictum suum, quasi satis absurdus satisque impius non fuerit, a Pontifice subnotatum de seruo arbitrio articulum, in hunc modum reuocat. Male enim dixi, inquit, quod liberum arbitrium ante gratiam, sit res de solo titulo: sed simpliciter debui dicere, Liberum arbitrium, esse figmentum in rebus, aut titulum sinere, Quia nulli est in manu sua cogitare quicquam mali vel boni: sed omnia (vt Vuicleffi articulus Constantiæ damnatus recte docet) de necessitate absoluta eueniunt. Hoc & Poetam voluisse, cum diceret. *Certa stant omnia lege: & Christum, cum sine volun-*

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

tate patris nec folium arboris in terram cadere affirmaret, falli autem hos miseros homines, rerum humanarum inconstantia, seu, ut vocant, contingentia. Oculos enim suos, stultos, in res ipsas operaque rerum immergere, nec in Dei conspectum ipsos eleuare aliquando, ut res, supra res, in Deo cognoscant. Nobis enim ad inferna spectantibus res apparere arbitrarias, cum ad superna spectantibus necessaria sint omnia. Quia non sicut nos volumus, inquit, sed sicut ille vult, ita viuimus, facimus, patimur omnes & omnia. Cessat liberum arbitrium erga Deum, quod apparet erga nos & temporalia. Illic enim, ut Iacobus ait, non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, hic vero mutantur & variantur omnia. Et nos stulti, diuina aestimamus secundum hæc temporalia, ut libero arbitrio præsumamus Deum præuenire, & gratiam velut dormienti extorquere, quoties collibitum fuerit. Quasi ille nobiscum mutari possit, & velit, quod alio quando noluit, idque nostro libero volente et operante arbitrio? O furor furorum omnium nouissimus.

Et hæcenus illum audisti sacrosancti illius Euangelij authorem, sua ipsius verba resonantem, & Vuicleffi præceptoris sui, aliorumque nonnullorum parum sobriorum hominum dogma de absoluta necessitate omnium, sua illa, qua sua condit omnia, Euangelica scilicet, nouaque modestia, quæ illi Euangelio est propria asserentem. Cuius meminimus, non sine operæ, ut existimamus, precio. Non equidem ipsius, ut supra dixi, dogmatis causa, quod est eiusmodi, ut suis ipsius us eius professores iam dudum pudeat: neque eo consilio, ut sopitas iam, reuocemus contentiones & controuersias: sed quo intelligant omnes, quali, & quam Euangelico spiritu afflatus ille, suum illud Euangelium, in orbem intuerit: & quam tuto & secure illius quisquam sequatur doctrinam, illi suam fidem & salutem credat: quam indigne illi se quisquam tradat discipulum: quod multo clarius intelliget, cum eius ipsius dogmatis mysteria, quæ post explicabimus, clarius intelligent. Alioqui requirebat suscepti argumenti ratio, meminisse etiam huius opinionis prodigiosæ atque impiæ, quæ etiam ante Lutherum suos aliquot, quos audisti assertores habuit.

Non diuersam admodum a nunc explicata, de seruo hominis arbitrio, in quam illa Vuicleffi & Lutheri ab huius sectatoribus iam commutata est, nec minus impiam, & diuinæ bonitatis que aduersantem sententiam luculenter explicare.

Vandoquidem ita existimant multi, circa humani arbitrij libertatē, aut nihil, aut parū discordare nūc sectatores Lutheri, qui expositam a se Augustae fidem profitentur, a catholicae ecclesiae sententia, ope reprecium mihi visum est, insuper & suscepti a nobis argumenti rationem requirere, vt in apertam lucem, quae ab illis densissimis tenebris offusa inuolutaq; est (vt mendacium per se tenebricosum est, aut ipse potius tenebrae ad haec, infinitum: vt vix duos eorum reperiās, qui idem, quod ad speciem verborum est, suum ipsorum dogma similiter intelligant: imo, vix vllum qui seipsum in vllō suorum dogmatum intelligat) operae inquam precium mihi visum est, vt in apertam lucem euocarem inuoluta atque abdita doctrinae illius nouae mysteria, atq; oculis omnium conspicienda proponerem: hoc autem loco, vt de libertate humani arbitrij, eorum diligenter luculenterque explicarem sententiam, quo intelligant qui seculi existimant, quantis de rebus, & quanta, sit illorum a nobis, nec dissimulanda dissensio. Qua in re, vt plus laboris & negotij, quam in ea confutanda, fere vbiq; inuenio: ita hic nobis multum laboris ademit, Iohannis Caluini, quamuis male atque infelicitate collocata diligentia: qui libro suo de institutione religionis Christianae, hac de re, illorum sententiam, minime dissimulante, nec absque dictionis artificio, & (quod fere in alijs omnibus desyderes) methodo aliqua diligenter explicare & astruere conatus est, illorum communem hac de re sententiam, si qua tamen vna vlla & communis sit illorum sententia.

Is itaq; hominem bifariam considerandum proponit: primum, in ea integritate in qua in ipsa sua origine conditus extitit: deinde, in miseria in quam eiusdem originis culpa et peccato delapsus est. Constare si quidem creatum Adam, ad Dei similitudinem et imaginem: quam in conformitate nostri spiritus cū Deo, hoc est, diuinae sapientiae, iustitiae, virtutis, integritatis, veritatis atq; innocentie participatione interpretatur consistere: apostolice in hoc innixus sententiae, qui iubens, vt exuti veterem hominem cum actionibus suis, induamus nouum qui secundum Deum creatus est, quo intelligeremus delinamenta et figuram eius imaginis, subiunxit. In iustitia, & sanctitate veritatis: & renouatus ad agnitionem & imaginem eius qui creauit illum. Hunc in modum ad imaginem Dei conditum illum, ac ijs dotibus praeditum, quae creatoris largissimam atq; indulgentissimam beneficentiam erga ipsum testantur, et in quibus, non ipse tantum: sed et filij eius omnes victuri fuerant, si modo ipse perstitisset in ea integritate, quam acceperat: non tamen stetit diu, sed sua potius ingratitude se reddidisse indignum illis omnibus. Excidisse proinde illum: dei illa similitudine: Et in locum sapientiae, virtutis, sanctitatis, veritatis, iustitiae, quibus illum ornamentis Dei

Vt Dei illa
similitudi-
ne peccato

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

suo exci-
dēs, pestes
teterimae
in locū eius
cesserint.
Vt eisdem
pestibus im-
plicuerit su-
am quoque
progeniem.
Originale
peccatum
naturae an-
te bonae
corruptio
in Adā ha-
reditaria.

similitudo vestierat, cessisse teterrimas pestes: ignorantiam, impoten-
tiam, impuritatem, vanitatem, iniustitiam. Quibus miseris immer-
sum & obuolutum, suam quoque eisdem implicauisse progeniem. Et
hanc illi affirmant haereditariam corruptionem: quam peccatum or-
iginale veteres nuncupasse volunt: peccati vocabulo, naturae antea
bonae corruptionem designantes, quae propagatione in omnes transi-
erit. Quanquam contra Pelagiani impie senserint, non propagatione a
primo in nos homine, sed tantum imitatione transisse peccatum. Sed
orthodoxos contra affirmare, non ascita nos corrumpi nequitia, sed
ab utero matris ingentem vitiositatem adferre: confitente David: se
in iniquitatibus genitum, & in peccatis conceptum a matre, qua in re,
cum patris, inquit, & matris delicta illic non redarguat, sed propriae
peruerſitatis confessionem a prima natiuitate repetat, quo Dei erga
se benignitatem plenius commendat, nec Dauidi peculiare id fuerit.
Sequitur communem generis humani sortem sub eius exemplo nota-
ri: quo intelligant omnes, quotquot ab impuro semine descendimus,
peccati contagione nos nasci infectos: imo esse in conspectu Dei foeda-
tos, atque inquinatos, antequam hanc vitae lucem inspicimus. Corrupti-
one siquidem naturae humanae in Adamo velut radice sua: ad eum mo-
dum viciatū fuisse vniuersum genus hominum: quo modo per Chri-
sti gratiam restituta nobis est vita, & iustitia. Quae, tametsi imitanda no-
bis proponitur, nihilo tamen minus, cōmunicatione nostram esse. Pec-

Corruptio
nis illius
effectus.

catum ergo originale definit haereditariam naturae nostrae prauitatem,
& corruptionem: quae, primum quidem nos reos irae Dei faciat, tum
etiam, fructus illos in nobis pariat, quae opera carnis scriptura vocat,
sic quoque omnibus naturae nostrae partibus viciatos peruersosque red-
dat, ut ob talem corruptionem damnati merito conuinctique coram Deo
teneamur, etiam infantes adhuc, nostram nobiscum adferentes dama-

Vniuersa
naturā no-
stram esse
quoddam pec-
catifermen-
tum, Deo odio-
sam et ab-
ominabi-
lem.

nationem ab ipso matris utero: qui tametsi suae iniquitatis fructus non
dum protulerimus, habere tamen nos inclusum in nobis illorum semen:
imo vniuersam naturam nostram esse quoddam peccati semen: atque ideo
non odiosam atque abominabilem Deo esse non posse. Quin & hanc
in nobis peruerſitatem cessare nunquam, ut quae novos assidue fructus pa-
riat, carnis inquam opera: non secus atque fornax incensa flammam ac scin-
tillas efflat: aut scaturigo aquam sine fine egerit, & hic egregie sibi vide-

In eo, ut
aduersus
Maniche-
os, patre-
netur Dei
bonitati &
iustitiae.

tur patrocinari Deo, aduersus eos qui illum suis vitijs authorem au-
dent inscribere, quasi naturalibus, cum Dei opus, non in integra at-
que incorrupta adhuc Adae natura: sed in ea corrupta contemplantur.
A carnis siquidem nostrae culpa, non a Deo, nostram perditionem esse.
Quando non alia ratione perimus, nisi quia a prima nostra cōditione
degenerauimus: ut naturae nostrae deprauationi, non Deo, ruinam im-
putandam nostram, meminerimus. Haerere quidem vulnus exitiale in
natu

natura, sed plurimū referre accesserit ne aliunde, an ab origine infederit, & quoniam per peccatum inflictum fuisse constat, non est, inquit, quod conqueramur nisi de nobis ipsis, a Deo non inesse, qui suo operi irasci non potest: sed operum suorum corruptioni infensus est, tametsi ob vitiatam naturam: nō inscite dicatur, homo naturaliter prauus: vitiosus, & Deo abominabilis, euanesce proinde stultū Manichæorum nugamentum, qui cum substantialem in homine malitiam imaginarentur, alterum illi conditorem affinxerant, ne bono Deo viderentur mali causam & principium assignare.

Ab hoc iactō fundamento, & principio, ad inquirendum si qua homini libertas arbitrij post peccatum remanserit, duo ante omnia, ^{Duo fugienda, in inquisitione de libertate arbitrij.} velut scopulos, fugienda in hac quæstione proponit. Alterum, ne si homini bene agendi facultatem adimamus, desidiæ illi occasionem demus. Alterum ne si quippiam vel minutulum illi arrogetur, temeraria hic confidentia labefactetur, & Deo suus honor præripiatur.

Ad hos scopulos ne impingat, hunc sibi cursum tenendum existimat, ut homo nihil boni penes se reliquum sibi esse edoctus, & miserrima vndique necessitate circumseptus, doceatur tamen ad bonum, quo vacuus est, & ad libertatem, qua caret, aspirare, ita fore putat, ut acrius ab ignauia excitetur, quam si summa virtute fingeretur instructus. In facultatibus autem hominum expendendis, earum primum partitionem, non admodum ad propositam quæstionem pertinentem, ^{Partitio facultatum hominis.} prolixa digressionē ex philosophis petit: ad rationem: tandem & voluntatem: vniuersa inquisitionis intentione reducta: ut in quibus, quod inuestigatur, quærendum, excutiendumque sit, Philosophos ^{Philosophos, in hac causa, ut ante omnia rejiciat & veteres quosq; Theologorum, velut in extollenda humanæ voluntatis facultate immodica.} tamen in hac quæstione, velut sibi aduersantes, & virtutes & vitia in nostra potestate ponētes, mox suggillat & arguit, quibus & veteres quosque Theologorum & Christianæ professionis doctorum connumerat: quos calumniatur longe plus æquo accessisse philosophis, & humanas vires, quam par est, extulisse, eo quidem consilio, ne si asseruissent earum impotentiam, primum philosophorum ipsorum cachinnos, quibus cum: tum certamen habebant, excuterent, si quid communi horum omnium iudicio absurdum traderent: deinde, ne carni, sua sponte ad bonum torpenti, nouam desidiæ occasionem præberent.

Inter quos Chrysostomum citat, in hæc verba scribentem Homi. ^{Chrysostomus} de prodit. Iudæ, quoniam bona & mala in nostra Deus potestate posuit, electionis liberum donauit arbitrium, & inuitos non retinet, sed volentes amplectitur. Item alibi, Sæpe qui malus est, si voluerit, in bonum mutatur, & qui bonus, per ignauiam excidit, & fit malus, quia liberi arbitrij esse nostram naturam fecit dominus,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nec imponit necessitatem, sed congruis remedijs appositis, totum iacere in ægrotantis sententia finit. Rursus, sicut, nisi gratia Dei adiuti, nihil vnquam possumus recte agere, ita nisi quod nostrum est attulerimus, non poterimus supernum fauorem acquirere, quin & hoc illi verbum passim familiare agnoscit. Afferamus quod nostrum est, reliqua supplebit Deus.

Hierony. His consentaneum citat, quod ait Hieronymus nostrum esse, incipere: Dei, perficere: Nostrum offerre quod possumus, illius implere quod non possumus. Quas tamen sententias, ille falsissimas affirmat: vt homini largientes plus quam par est, ad virtutis studium.

Veteres omnes, vno Augustino excepto, Itaque, tametsi Græcos præ alijs, atque inter eos singulariter Chrysostomum, in extollenda humanæ voluntatis facultate, affirmet fuisse immodicos. Aequè tamen veteres omnes vno Augustino excepto, sic hac in re vult variare, vacillare, ac perplexe loqui, vt nihil fere certi ex eorum scriptis referre liceat. In cuius testimonium, primū illud Cypriani citat, de nullo nobis gloriandum esse, quia nihil nostrum est. Deinde & Eucherium, libro primo in Gene. Lignum vitæ Christi stum exponentem, ad quem qui manum porrexerit, eum victurum: lignum autem scientiæ boni & mali, voluntatis arbitrium: de quo, qui relictæ gratia Dei gustauerit, eum moriturum. Postremo

Chrysoft. & Chrysostomi verbum quoddam truncum citat, quo dicit alicubi. Omnem hominem non modo naturaliter peccatorem, sed & peccatum esse.

Augustino quā affingat sententiam. Vnum Augustinum sibi vult constare hac in re, & aperte loqui: quem, tametsi & ipsum diffiteri non possit, æque vt cæteros, liberi arbitrii vocabulum perpetue in ore habere, quanti tamen eius vsum faciat, ex eo constare vult, quod seruum ipsum appellare non dubitet: nec amplius illi concedat, quam ne audeat quisquam sic negare liberum voluntatis arbitrium, vt velit excusare peccatum. Quo etiam & illud eiusdem adducit, sine spiritu non esse liberam hominis voluntatem. Et rursus illud, Hominem libero arbitrio male vsum: & se & arbitrium suum perdidisse. Item liberum arbitrium captiuatum, ne quid possit ad iustitiam. Iterum liberum arbitrium esse, sed non liberatum, liberum iustitiæ, seruum peccati.

Posteriores vt adhuc in deterius lapsos affirmet. Qui post sequuti sunt alios post alios, prolapsos, vult in deterius: donec eo ventum sit, vt vulgo putetur sensuali tantū parte corruptum hominem: rationem autem habere incolumem, voluntatem vero, si non prorsus, magna tamen ex parte.

Apud Latinos semper fuisse li Apud Latinos confitetur semper fuisse liberi arbitrii nomen: Græcos arrogantiori adhuc vocabulo *εὐτελεύσιον*, hoc est suipsius potestatem,

statem: illud ipsum appellare.

Exactius autem de libero arbitrio & eius vi inquisiturus, quo no-
tionem aliquam eius præmittat, quod vere inter omnes conueniebat,
illi videtur expressisse Origenem, cum dixit, facultatem esse rationis,
ad bonum malumve discernendum: voluntatis ad vtrumuis eli-
gendum. Nec ab eo variare Augustinum, cum docet, facultatem esse
rationis ac voluntatis, qua bonum eligitur, gratia assistente, malum,
ea desistente.

beri arbitrii nomen
Grecos ar-
rogantiori
adhuc yson
vocabulo.
Liberi ar-
bitrii defini-
tio.

Hinc auspiciatius, & quod coepit inquirere pergens (ordinatius
tamen quam ipse & coherentius membra inquisitionis & orationis
eius connectemus, ne quid eius detrahamus euidentiae, sed eam ad-
iuuemus potius.) Ad res medias, & quæ nihil ad regnum Dei perti-
nent, eius liberam facultatem extendi, affirmari communiter affirmat.
Deinde & hoc extra controuersiam ponit, homini ad opera bona li-
berum arbitrium non suppetere, nisi adiuuetur gratia, & quidem spe-
ciali: quam, soli electi: per regenerationem consequuntur. Contro-
ueriti vero, sit ne in totum bene agendi facultate priuatus, an vero
eam nonnullam, sed modicam & infirmam adhuc habeat. Quæ, etsi
per se & sola non possit, opitulante tamen diuina gratia suas & ipsa
partes agat. In qua quæstione & controuersia, & magistri sententia-
rum: Et Diui Bernardi sententiam damnat, qua hominem affir-
mant, sua quam a Deo accepit natura, bonum, quodammodo, licet
inefficaciter, posse appetere, sed sine speciali diuina gratia non posse effi-
caciter appetere, ut bona voluntas opus Dei sit, quam tamen possit ho-
mo appetere. Quin & eam sententiam damnat, quam Ambrosius
libro de vocatione gentium his verbis exprimit, Liberum esse ipsi
qui rationis iudicio vtuntur, a gratia discedere, ita ut non discessisse,
præmio dignum sit: ut, quod non potest, nisi spiritu cooperan-
te fieri: eorum meritis deputetur, quorum potuit voluntate non
fieri.

Duo hæc
extra con-
trouersiam
ponit.
Ad res me-
dias, et quæ
nihil ad re-
gnum Dei
pertinet, et
us facultate
tem extendi.
Ad bona o-
pera non va-
lere, nisi ad-
iuuetur spe-
ciali diuina
gratia, quæ
tantum elec-
torum sit.
Quid in cõ-
trouersia re-
manere ve-
lit.
Magistri
sen. & D.
Bernardi
dñat sen-
tentiam.
Ut homo
nec appetere
possit vob
luntate bo-
nam.
Quam Am-
brosij dam-
net senten-
tiam.
Magistro
sen. quam
affingat
sententiã.
Sine ingent
periculo re-
tineri non
posset liberi
arbitrii vo-
cabulum.

Magistro affingit liberi arbitrii dictum hominem, non quia libe-
ram æque boni & mali electionem habeat, sed quia voluntate male
agit, non coactione, Quam sententiam etsi non improbet, quia ta-
men plus intelligi in liberi arbitrii vocabulo recte intelligit, quod, nisi
periculose & falso homini attribui non posse existimat, ipsum sine in-
genti periculo retineri non posse affirmat. Et contra, magno Eccle-
siæ bono futurum, si aboleatur: neque ipse uti eo velle contestatur, at-
que alios eodem optat abstinere, quo vere humiliati sint. Humilita-
tem siquidem, nostræ philosophiæ fundamentum esse, & tum quen-
que in sui cognitione optime profecisse, cum suæ calamitatis, inopiæ,
nuditatis, atque ignominiae conscientia deiectus consternitur.

Ut autem suam hanc sententiam certius explicet, & clarius de-
mon-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Vt demon-
strare per-
gat quum
facultatis
homini se-
cundum ra-
tionem, &
voluntate
sit reliquu.
Duplex ge-
nus eoru q
sub intelli-
gentia no-
stra cadit,
& quum in
vnoquoq
valeat ra-
tio.
Terrena.
Coelestia.

Coelestia
in tribus re-
bus potissi-
mum confi-
tere.

Quicquid in
genium no-
strum con-
cipit, agi-
tat, aut mo-
litur, sem-
per malum
esse.
De volun-
tate.
Sit ne peni-
tus & ita
corrupta vt
nihil nisi
malum ge-
neret.

monstret, quid quantumque facultatis homini secundum rationem & voluntatem sit reliquum: a ratione facto initio, duplex genus facit eorum quae sub intelligentiam nostram veniunt, quorum alia quidem dicit esse terrena, alia coelestia. Quanquam significantius, & ad suam ipsius intentionem convenientius, illa naturalia, haec supernaturalia diceret. Quum & coelestia ipsa: sed ad quorum cognitionem, ipsa pertingit naturalis ratio: inter sua terrena numeret. Terrena proinde vocat, quae cum vita praesenti rationem relationemque obtinent, & intra fines eius quodammodo continentur. Coelestia vero, quae ad Deum, regnum eius, ad veram iustitiam, ad vitae futurae immortalitatem pertinent. Ad illa: plurimum valere humanam rationem fateatur, ipsa conuictus rei euidentia, tametsi non sine diuini spiritus munere. Qui, quae in publicum generis humani bonum sunt, quibus vult, quamuis impijs, dispensat. Ad coelestia vero quae diximus, aut superiora naturalia, etiam ingeniosissimos hominum talpis caeciores esse. Tribus autem potissimum rebus ea constare, Deo, eius erga nos voluntate, et formandae secundum eandem vitae ratione, Diuinitatis exiguum quendam gustum inditum omnibus, sed quo ad veritatem non satis certo dirigeremur, nedum: quo attingeremus eandem: Diuinam vero illius voluntatis erga nos certitudinem, vi rationis naturalis ne olfecisse quidem vllos hominum.

Ad vitae probae componendae regulam cognoscendam: plus equidem rationem valere, quam ad superiora concedit, Quando testatur Apostolus, Gentes quae legem non habent, dum opera legis faciunt, sibi pro lege esse & ostendere opus legis scriptum in cordibus suis, attamen etiam hic, eandem: & saepe & multum caecutire.

In summa concludendo quo ad hanc partem, nempe rationem hominis, dicit spiritum sanctum, qui nouit omnes cogitationes hominum vanas esse, etiam clare pronunciare. Omne figmentum humani cordis esse tantummodo malum: Si enim, inquit, quicquid ingenium nostrum concipit, agit, instituit, molitur, semper malum est, quid quantumque facultatis homini ad bonum, ex hac parte, nempe ratione, suppetat: ex his satis perspicuum existimat.

Voluntatem deinceps excutiens, sit ne vitiata penitus, corruptaque omni ex parte, vt nihil nisi malum generet, an quid in ea permanferit rectitudinis vnde bona nasci possint desideria. Principio ad eius rectitudinem nihil pertinere ostendit, quod a philosophis traditum, publico consensu receptum est. Omnia naturali instinctu bonum appetere. Quandoquidem, de eo hoc appetitu intelligendum sit, qui magis ab essentiae inclinatione, quam mentis deliberatione proficiscitur, & nedum beluis, quae & ipsae bene sibi esse cupiunt, & boni specie ducuntur, sed etiam inanimis inest: ista nempe ad essentiae perfectam

perfectionem inclinans quædam affectio est.

Videri multis, atque veterum fere omnibus, animæ, ex sui conditione, & natura, inesse facultatem vltro ad bonum aspirandi, sed imbecillio-rem, quam quæ in solidum affectum emergere, aut conatum excitare possit, & hanc sententiam communiter sequi scholas.

Vt non permittant voluntati facultatem, quamuis inefficacem, ad bonum aspirandi.

Sed melius hominem utraque sui parte cognosci non posse, quam si eum ipsi elogijs quibus insignitur a scriptura, in medium prodeat, vniuersum siquidem depingi, his Christi verbis, Quod natum est ex carne caro est. Quod si verum est, miserum prorsus animal esse hominem, cum affectus carnis mors sit, teste Apostolo, atque aduersetur Deo, & legi eius subdi non possit. Quod si in hominis natura nihil sit nisi caro (nihil enim spiritus nisi per regenerationem habemus) atque ea est carnis peruersitas, ut toto suo affectu similitatem aduersus Deum exerceat: ut cum legis diuinæ iustitiæ consentire nequeat, ut nihil denique parere queat nisi mortis materiam, quid esse boni potest in homine?

Totum hominem, carnem pronuntiantur. Nihil enim spiritus nisi per regenerationem habere. Bona esse carnis peruersitatem ut toto suo affectu similitatem cum deo exerceat.

Huc citat versiculum Psalmi LXI. iuxta nouam nescio cuius, versionem: quo significatur hominum vanitatem: si cum vanitate appendatur, ea ipsa fore vaniorem: Eodem & illud quod est apud Hieremiam: Cor hominis prauum: sed verbis suis, nempe, hoc pacto, Cor hominis fraudulentum & peruersum præ omni re.

Præcipue vero urget verba illa Apostoli ad Roma. Quod non est iustus quisquam, non est intelligens aut requirens Deum: Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, ne vnus quidem: Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis dolose agunt, venenum aspidum sub labijs illorum: Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, quorum pedes veloces ad effundendum sanguinem, in quorum vijs contritio & infelicitas, quibus præ oculis timor Dei non est. Quibus fulminibus, non in certos homines: sed in vniuersam filiorum Adam nationem vult inueniri Apostolum: nec in vnus aut alterius sæculi deprauatos mores declamare, sed accusare naturæ corruptionem perpetuam: Neque enim aliter constare suam argumentationem Apostolo, qua docere conatur, ineluctabili calamitate oppressos omnes homines: a qua emergere non possint, nisi vna DEI misericordia, nisi de clade & exitio naturæ, illa proferat testimonia, ex quibus, naturæ prauitate, non consuetudinis vicio, tales esse constet homines, quales hic describuntur ab eodem: omnibus enim eiusmodi portentis obnoxiam pronuntiari vult ab Apostolo vnamquamque animam: quæ vniuersam, etsi vnaquolibet non exerat, coercita Dei nonnulla gratia, vnumquemlibet tamen, hydram istam inclusam habere in pectore. Quam: si dominus pro sua inclinatione libere

Quo detorqueant verba Apostoli ad Roma. Non est iustus quisquam &c.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Vide, quae
le portentū
faciant na-
turam ho-
minis.

Vinctam
peccati ser-
uitute vo-
luntatem,
ad bonum
se commo-
uere non
posse.

Voluntate
sub boni
impossibi-
litate, &
peccandi
necessitate
manere.

Velle, na-
tura.

Benevelle,
gratiae.

Male vel-
le, corrupte
naturae.

Coactione
non neces-
sitate, vo-
luntati ad-
uersari.

Deus neces-
sario bonus
diabolus
necessario
malus.

Non ideo
minus vo-
luntarie pec-
care homi-
nem, quia
necessario
peccat.

Quo mo-
do diuinæ
gratiae re-
medii emē-

detur natu-
rae nostrae
vitiositas.

Nec gratiae
diuinæ cū
eam acce-

perimus,
cooperari
nos, nec pō-

uēnti pe-
dissequa
voluntate
nos obse-

qui.

vagari sineret, & non iniectis frenis, quatenus expedire prouidet, ad conseruandam rerum vniuersitatem coerceret, nullam esse rabiosam beluam quæ tam præcipitanter feratur, nullum, quamlibet rapidum ac violentum flumen, cuius adeo impetuosa sit inundatio. Sed hæc frenæ: specialia Dei dona, non communes dotes naturæ, esse vult.

Ex quibus concludit vinctam peccati seruitute voluntatem, ad bonum commouere se non posse, nedum applicare. Quando eiusmodi motus, conuersionis ad Deum sit principium: quam totam, diuinæ gratiæ scripturæ attribuant, quemadmodum precatur a domino Hieremias, vt se conuertat si conuersum velit.

Nihilo tamen minus manere voluntatem, vt quæ propensissima affectione ad peccandum propendeat & festinet. Neque enim voluntatem, sed eius sanitatem, per hanc, peccandi, cui subiecta est, necessitatem auferri. Nam velle, simpliciter, humanæ esse naturæ: bene velle, diuinæ gratiæ: male velle, corruptæ naturæ. Nec vult asperam hanc loquutionem cuiquam videri debere, libertate abdicatam voluntatem, necessitate in malum trahi: neque absolum habere quippiam: nec a sanctorum usu alienum esse. Tamen si offendat eos qui inter necessitatem, & coactionem distinguere nesciant: inter quæ tamen: sit ingens differentia, nam Deum necessario, non tamen coacte, bonum esse, & diabolū malum. Necessitatem diuinæ bonitatis, facere immensitatem bonitatis eius non impulsione violentam: Diabolum, lapsum sic a boni communi one alienum fecisse, vt nihil possit quam male agere. Non ergo quoniam ideo minus voluntarie peccare dicere debuisset hominem, quod sit peccandi necessitati obnoxius. Hanc necessitatem ubique prædicari ab Augustino. Per libertatem nempe factum, vt esset homo cum peccato, sed iam pœnalem vitiositatem subsecutā, ex libertate fecisse necessitatem.

Explicans deinde quoniam modo diuinæ gratiæ remedio, emendetur nostræ naturæ vitiositas, sic totum Deo & diuinæ gratiæ tribuit, vt nullas, in eo partes nobis relinquat, neque amorem, desiderium, aut studium iustitiæ, aut vllam facultatem aspirandi, aut nos præparandi ad diuinam gratiam, nec eidem cooperandi aut collaborandi, nec cum eam acceperimus, neque vt gratiæ præuenienti pedissequa voluntate obsequi possimus, nec vt vllæ eius vel secundæ partes sint in bono opere cum accepta iam diuina gratia. Sed & inchoari in nobis opus bonum, a solo Deo absque vlla nostra, aut præuia: aut cooperante voluntatis operatione: cum ille corda nostra efficaciter afficit, flectit, format, dirigit in iustitiam: & perfici consummarique, dum solo voluntatis suæ beneplacito confirmat: nihil vero ea in re a nobis fieri. Neque posse nos, (vt multis sæculis falso traditum & creditū affirmat) motioni diuinæ aut obtemperare, aut refragari. Quod probari vult scripturæ auctoritate. Dabo, inquit, vobis cor nouum & spiritum nouum ponā in meo

dio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra: Et dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri, & faciā vt in praeceptis meis ambuletis. Ex quibus verbis, in primis constare vult, voluntatis humanae infirmitatem nō roborari diuinae gratiae subsidio, quo ad boni electionem efficaciter aspiret, transformari siquidem renouariq; Aboleri, re nouari, transformariq; voluntate nostram totā oportere, quo ad boni electionem aspiret.

tota[m] oportere, vt enim in lapide nulla est mollities, quae adminiculo tenerior facta: fluxum quemlibet possit recipere. Ita nec cor hominis in recti obedientiam, diuinā gratiae adiutorio ductile esse dicta similitudine ostendi a domino affirmat: nec vnquam boni aliquid expressum iri a corde nostro, nisi penitus aliud fiat, ne inter ipsum & nos partiamur, quod vni sibi vendicat, nam vbi in populi sui cōuersione duo haec ponit dominus, vt cor illi lapideum auferat, vtque det carneum: aperte illum testari vult, aboleri oportere quicquid ex nobis est, quo conuertamur ad iustitiam: Quicquid autem in eius locum subit, ab vno se esse. Quod ipsum non vno loco ab ipso pronunciari vult, cum & alibi apud eundem Prophetam dicat, Dabo eis cor vnum, & viam vnam, vt timeāt me vniuersis diebus, & paulo post timorem nominis mei dabo in cor eorum, vt non recedant a me. Rursum apud Ezechielem, Dabo eis cor nouum, & spiritum nouum dabo in visceribus eorum, cor lapideum auferam de carne eorum, & dabo eis cor carneum.

Quibus id scripturae auctoritate hō astruat.

Non potuisse Deum euidentius sibi vindicare, nobis adimere, quicquid in voluntate nostra boni & recti est, quam: dum conuersionem nostram: creationem noui spiritus, & noui cordis esse testatur. Proinde, inclinēt, inquit Salomon, cor nostrum ad se dominus, vt seruemus mandata sua: peruicaciam videlicet cordis nostri intelligens, velut in legis diuinā rebellionem naturaliter exultantis, nisi flectatur. Aequē Daudem cum dominum rogat vt cor mundum in se creet, & spiritum rectum in visceribus suis innouet, vult omnes cordis sui parteis impuritate refertas agnouisse, & spiritum obliqua prauitate contortum, munditiem quam flagitat, Dei creaturam vocando, vniuersam, illi acceptam retulisse.

Hoc significari affirmat sabbato, quod vt quam religiosissime obseruemus, tam saeuere a nobis exigit dñs, vt nihil seuerius: quiescendo videlicet ab operibus nostris, & Dei operibus iustum locum cedendo.

Hoc deniq; affirmari a Christo, dicente, Ego sum vitis, vos palmetes, pater meus agricola est. Sicut palmes non potest fructum ferre a se ipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Quia sine me nihil potestis facere. Si, inquit, non aliter per nos fructificamus, quam reuulsus a terra palmes et humore priuatus germinat, non est amplius quaerendum: quae naturae nostrae ad bonum aptitudo sit, neq; est ambigua ista conclusio. Sine me nihil potestis facere, non dicit nos infirmiores esse, quam qui nobis sufficiamus: sed nos ad nihilum redigendo,

C omnem

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

omnem: vel exiguae facultatulæ opinionem excludit, si in Christo infir-
ti fructificamus instar vitis, quæ tum a terræ humore, tum a rore cœle-
sti, tum a solis fomento vegetationis energiam ducit, consequens putat
nihil nobis restare in bono opere, si domino illibatum seruauerimus
quod suum est. Proinde & Apostolum totam illi vult summam tran-
scribere, cum dicit, operari ipsum in nobis, & velle, & perficere, prior
liquidem pars operis boni, voluntas est: altera: validus in exequendo
conatus, vtriusque author cum Deus sit, illi surripere nos vult, si quid
ad alterutrum nobis tribuerimus, neque enim opem infirmæ voluntæ
ti Deum ferre: sed ipsam voluntatem affirmat efficere. Quæadmodum
& in eluctandis pugnae quæ nobis assidua cum carne nostra est, diffi-
cultatibus: conatus constantiam ad effectum vsq; ministrari, & vsque
ad finem perseverantiam: vt plane constet quod alibi docet, vnicū esse
Deum qui efficit omnia in omnibus.

Chrysost.
suggillat. Non recte ergo a Chrysostomo scriptum affirmat, nec gratiam sine
voluntate, nec voluntatem sine gratia quicquam operari posse. Simili-
Non admit ter & illud ab eodem toties repetitum: repudiari oportere, Quem tra-
tit coniuga hit, volentem trahit, neque enim offerre nobis illum bonæ voluntatis
tionem gra gratiam: si eam acceptemus: sed ipsum: velle, in nobis efficere, hoc est,
tia & libe suo spiritu cor nostrum dirigere, flectere, moderari, & in eo tanquam
ri arbitrij, in possessione sua regnare.
sed vnū De

um efficaci Nec secus accipi posse, Christi sententiam, Omnis qui audiuit a pa-
eerin nobis tre meo, venit ad me, quam vt efficacem a seipsa Dei gratiam doceat,
sine nobis tre meo, venit ad me, quam vt efficacem a seipsa Dei gratiam doceat,
bonum vel Qua gratia, non quoslibet promiscue dignetur dominus, vt vulgo ia-
le affirmat, statur, eam nemini negari, facienti quod est in se, sed hanc esse electo-
rum prærogatiuam, vt per spiritum Dei regenerati, ipsius ductu agan-
tur & stabiliantur.

Gratiā dei, Docendos equidem homines expositam sine exceptione omnibus
electorum Dei gratiam: eandem quærentibus. Sed cum ij demum querere incipi-
tantū præ- ant, quibus domini gratia aspirauit, quam: vt dictum est, electorum
rogatiuam esse vult prærogatiuam, nec hanc quidem portiunculam de eius lau-
esse, nec da de discerpendam fuisse. De perseverantiæ quoq; gratia, quem errorem
ri omni fa- pessimum inualuisse vult, eam dispensari pro hominum merito, prout
ciētī quod se quisque primæ gratiæ non ingratum præbuerit, hinc pendentem
in se est. quod putabat in manu nostra esse, respuere vel accipere oblatam Dei
gratiam, hac ipsa opinione nunc explosa per se corruiere.

De perseu- Quanquam non simpliciter hic errari velit. Nam præterquam
rantū gra- quod nostram erga primam gratiam gratitudinem, legitimūque ve-
tia, sum posterioribus remunerari docent, etiam addere, iam non solum
gratiam in nobis operari, sed nobis cooperari.

Solā gratiā Ipse vero de utroq; sic definit ac statuit, Deum sua tantum in no-
in nobis o- bis opera: quæ grata acceptaque habet, nouis gratiæ dotibus prosee-
perari, non qui,
cooperari.

qui, & seruos suos magis indies locupletare. Quo pertinere vult eas sententias, Habenti dabitur. Item: Euge, serue bone & fidelis, quia in paucis fuisti fidelis, super multa re constitutam: Cauendum enim hic vult diligenter, ne remunerari dicatur posterioribus gratijs, legitimis vsus primæ gratiæ, ex hoc enim consequi, humanam industriam, efficacem reddere Dei gratiam: desinere proinde haberi gratuitam. Et ne ætatis nostræ Pelagiani, hoc est, Sorbonici, Sophistæ (ita ipse loquitur) totam vetustatem ipsi aduersam pro suo more criminantur, hæc confirmare conatur plerisque Augustini verbis, tamen contra clarissimam eiusdem sententiam, Quam cum post, suo loco clarissime demonstraturi sumus, vna eademque opera euidentem faciemus, quæ hic citat, contra eius certissimam citari sententiam: proinde breuitati consulentes, ea hic inferere non putauimus operæ precium: præsertim: cum non vnius Augustini, sed (quod ipse a Sorbonicis Sophistis audire non ab re metuit,) omnium ab initio sanctorum patrum, & totius catholicæ ecclesiæ nobis consentientem demonstrabimus fidem: & sententiam.

Non remunerari posterioribus gratijs, legitimum vsus primæ gratiæ.

Pergens itaque ille de effectu, quem multiplicem habet, diuinæ in nos gratiæ, (cuius eam ob rem multiplicem quoque appellationem designat, nunc enim velut manumissionem quandam: qua a peccati seruitute liberamur: nunc restitutionem: aut in integrum restitutionem: qua deposito veteris hominis ingenio, ad imaginem Dei instauramur: nunc regenerationem, qua in novos homines renascimur: aut etiam resurrectionem, qua nobis emortui, alij, Dei virtute excitamur: ipsam appellari.) Hoc de eadem non male animaduertendum admonet, nunquam per eandem ita hic nos liberari, quin peccati iugo pars nostri obnoxia maneat: nunquam ita restaurari: quin multæ terreni hominis lineæ semper appareant: nunquam ita renasci aut suscitari, quin de vetustate aliquid retineamus. Circumferre enim nos semper aliquas nostræ carnis reliquias quandiu corporis huius carcere circundamur.

De multiplici effectu diuinæ in nos gratiæ.

Fidelem itaque animam, a regeneratione in duas partes diuisam imaginatur, quibus perpetuum inter se sit dissidium: vna qua a spiritu Dei possidetur & regitur, ad immortalitatis amorem studiumque euehi: & in iustitiam, puritatem: sanctitatemque totam intentam esse: cœlestis regni beatitudinem meditari: & ad Dei societatem aspirare. Altera vero parte, qua naturalem adhuc affectum retinet, in terræ corruptione voluari, prauis cupiditatibus immersam, quid pulchrum sit & beatum non videre: In peccati luto defixam, Deum iustitiamque eius auersari: Inde conflictum in nobis nasci, palæstramque durissimam: quæ pium hominem per totam vitam non leuiter exerceat, vt dum spiritu sursum: erigitur, a carne deorsum retrahatur: dum spiritu ad immortalitatem festinat, carne ad mortalitatem deprimatur: dum spiritu iustitiam cogitat, carne sollicitetur ad iniquitatem: a Deo auertatur & ad

Fidelem animam a regeneratione vt diuisam in duas partes imaginatur.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

mundi alliceatur illecebras: sed dispari conditione: spiritu nempe praevalente. Cuius opus etsi non disijciat, euertat effectumque extinguat, suis tamen obstaculis remoretur, dum conatur abrumpere: atque impedimentis retardet, dum a cursu auertere vult: ardorem imminuat, dum molitur extinguere. Hoc nempe significari a Paulo, cum dicit, nos non secundum carnem ambulare, sed secundum spiritum, si tamen, inquit, filij Dei sumus, superiores videlicet in praedicto certamine partes per nos Dei spiritum stare.

Atque hic quantum sit discriminis, inter animalem hominem, & regeneratum: ponit ob oculos. Illum siquidem etsi pungatur ac lancietur sua conscientia, ne solido torpore in vitijs suis consenescat, illis tamen toto cordis desiderio, delectari: sibi in illis placere: illis libenter obsequi, nec quicquam, in illis nisi poenam horrere, quam imminere cernit. Hunc vero, praecipua voluntatis parte legi iustitiae adherere: odisse atque execrari peccatum: quod per imbecillitatem committit: sibi ipsi displicere: consensione, alio potius ferri: dulcedine legis Dei magis oblectari, quam voluptatum blanditijs: nec unquam: scienter peccare, nisi repugnante non modo conscientiae testimonio, sed etiam cordis affectu.

Et hactenus satis demonstratum vult, hominem peccati iugo ita captiuum teneri, ne ad bonum aut voto aspirare, aut suapte natura contendere valeat. Et quamuis necessario peccet, nihilo tamen minus voluntarie peccare: imperio siquidem sathanæ subditum (ad quem iusto, inquit, iudicio eos ableget, quos spiritus sui regimine non dignatur dominus) illi sese ad omnem ductum necessario obsequentem praebere.

In rebus in
differētib.
quā nobis
libertatem
concedat,

In rebus vero indifferentibus, & actionibus, quae nec iustae per se, nec vitiosae sunt, & ad corpoream magis quam ad spiritualem vitam spectant, eatenus arbitrium liberum concedit homini (ut paucis eius sententiam explicem) ut etiam huc se protendere diuinæ providentiae vim affirmet: non modo ut rerum euentus succedant, quemadmodum expedire prospexerit, sed ut voluntates quoque hominum eodem tendant. Rerum externarum administrationem, sub humano arbitrio sitam esse, communi comprobari sensu hominum. At domini quoties vult, suas quoque in ijs partes esse, atque animos hominum quo vult mouere, multis confirmari scripturae testimonijs, dum Aegyptiorum voluntates Israelitis conciliauit, ut preciosissima quaeque vasa illis commodato darent, ex Aegypto proficiscentibus: dum animum Absalonis auertit, ab amplexando consilio Achitopel: dum Roboam: ut iuuenili consilio persuaderetur. Ex his enim, & plerisque alijs constare, Deum: quoties viam facere vult suae providentiae, etiam in rebus externis, hominum voluntates flectere, & versare: nec ita esse liberam illorum electionem, quin eius libertati Dei dominetur arbitrium.

Es

Et haecenus, quæ ad demonstrandam humani arbitrii seruitutem: ex sententia noui, quod impugnamus, Euangelij, diligenter & prolixè Calvinus memorato loco congeffit, ita perstrinximus in luculentum compendium, vt argumentorum eius euidentia quicquam, nos detraxisse, nec idem ille ipse vt puto, audebit dicere. Nā cetera quæ dictis adiungit, ad solutionem rationum pertinent, quæ suæ sententiæ aduersari intelligit, Quibus post suus incidet locus, commodior, si quando eisdem aduersus eundem rationibus vtendum nobis videbitur. Et quanquam Lutherus atque alij eiusdem Euangelij præcones, & antistites, etiam alijs quibusdam argumentis vtantur ad comprobendam prædictam sententiam: quia tamen ea dilutiora hic recte intellexit, maiori vi fulta ac probabilitate vestita: quæ audisti, in locum eorundem supponere conatus est. Sed cum persuadeant sibi miseri, quæ in his faciunt se necessario facere, (Hæc enim ad Dei regnum, non ad res indifferentes, terrenas externasque pertinent, in quibus nullas esse nostri arbitrii partes contendunt: sed in nobis, & per nos efficaciter operari diuinam gratiam: aut ante eam: sathanam, suis præstigijs fasci-<sup>Quam absurde faci-
ant aduersarij.</sup> natos captiuosque ducere, sed sibi obsequentes necessario, quo ipse vult,) Cum, inquam, hæc sibi persuadeant, si tamen sibi certo persuaderent ac serio, exigeret rationis consequentia, vt his laboribus parcerent: quorum fructus nullus ab ipsis rationabiliter sperari poterat, si ad consequentiam attendant. Nam vera fides vniuersa: totaque a Deo est, nec persuaderi potest hominibus. Cum ante gratiam quæ per fidem & cum fide infunditur, quicquid sit a seruo arbitrio, necessario malum sit, & a gratia Dei, (ad quam nullam nobis præparandi nos facultatem relinquunt) & vera fide, longius abducat, non ad eam adducat. Quorsum igitur tam multa in ventum verba frustra iaciunt? Sed necessario nobis respond-
bunt, etiam necessario se hæc agere, nec iudicij
rationis, nec liberæ electionis sibi in eo
vllas partes esse, nec posse al-
liter quam faciunt face-
re, siue bene siue
male faciant.

FINIS PRIMI LIBRI.

C in DE

DE LIBERO HOMI- NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber II.

Assertionis illius quam libro priore explicauimus absurditatem
& quantum cum Dei bonitate pugnet, quæ denique quantæ
que blasphemiarum portenta includat explicare.

Caput I.

TAMETSI MIRABILEM ENERGI-
am noui huius Euangelij sæpe & mirati su-
mus, & tibi lector alibi demonstraui-
mus, nempe ut sectatores professoresque suos res-
pente offundat spiritu erroris, ac vertiginis:
& cæcitate percutiat, ut videntes non vide-
ant, nec intelligant quid intelligant. In vno
tamen hoc dogmate quod hic nunc excu-
tiendum desumpsimus, eam ipsam tam est

euidenter cernere, ut mihi mirandum stupendumque videatur, si quis
eam non videat. Adeo est euidenter quanto impudenter falsum: adeo
damnatum concordi mortalium omnium, totius ab initio orbis sensu
& consensu: adeo in Deum blasphemum. Nam si est, quod tam forti-
ter, quam impudenter affirmat noui huius author Euangelij, si vel co-
gitare quicquam, aut boni, aut mali, in nullius potestate est, sed vniuersa
la: absoluta prorsus necessitate eueniant, si nec bonas nec malas vias no-
stras facere possumus, sed & mala opera impijs operatur Deus, si sicut
ille vult, ita viuimus, facimus, patimur omnes & omnia: quis locus re-
linquitur vlli consilio, vlli deliberationi, industriæ, prudentiæ ac proui-
dentiæ in rebus mortalium? Quæ enim necesse est fieri, ut fiant neces-
se est: nec vlla nostra cogitatione, solitudine, prouidentia, industria, ca-

Quia multa
euidenter
falsa propo-
sita inclu-
dat senten-
tia.

Vt aduerse
tur commu-
ni sensui
omniū ho-
minum ab
initio.

ueri, mutari, aut aliter possunt fieri. Quid non dormit, non stertit agri-
cola in æstate? quid sua cuiusque tempora diligenter obseruat: ac dispen-
sat: quid est de messe sollicitus: de arbustis, de grege, de pecoribus, si cuncta
absoluta necessitate eueniunt? Quid impiger extremos currit merca-
tor ad Indos? quid solum vertit? quid mare sollicitat? quid merces
diligenter commutat? quid est sollicitus & cautus, quo bene colloket
nomina? quid vbique fraudem metuit? imposturam cauet: an non
æque dormiente illo, negligente, ac securo omnium euenient omnia
quæ prorsus euenire necesse est? Quid domi suæ curat prudens ac
frugi paterfamilias, in primis, ut diligenter, recte, & ad virtutem edu-
centur atque instituantur liberi? Quid eosdem peccantes verberibus &
virgis

virgis corripit, flagellat, erudit: Quid famulos, & ancillas? Quid denique familiam vniuersam oeconomica disciplina continere studet in officio? Quid ægrotus medicum, luxatus chyrurgum accersit? quid morbis & vulneribus remedia adhibet? Nauigaturus nauem cur expeditam, & validam eligit, & gubernatorem quærit peritum rei nauiticae? cum æque fiet quod necesse est fieri, quicquid tu feceris aut non feceris. Quid se miseri frustra cruciant homines? quid currunt, quid sunt solliciti: si vniuersa absoluta prorsus necessitate eueniunt? Quid gesturus bellum prius aestimat vires & suas, & inimici, omnia consilia eius conatur explorata habere, omnes conatus intelligere: deinde magna, ac diligentissima cura sibi prouidet, ne illi re quauis sit inferior, in producendo exercitu: committendo prælio, omnes oportunitates captat, & obseruat, vt secunda & fauentia habeat omnia: si ineuitabili prorsus necessitate vniuersa eueniunt? Quid magis fratribus opus est in conuentibus hominum: in ciuitatibus, in rebus publicis, regnis, Imperijs? ad quid gladio armata potestas: nisi vt conseruetur vita socialis, & politica inter homines, vtque tuta sit inter improbos innocentia? Ad terrorem, inquit ille, malorum, laudem vero bonorum: & quid huiusmodi laude præ illis digni sunt, si vtrique patiantur tantum, quæ in ipsis operatur Deus: nihil vero, eorum ipsorum sit potestatis atque arbitrij: non inquam magis, quàm ferræ quod perite aut inepte trahatur ab artifice? Si omnia absoluta necessitate eueniunt, quid frustra molitur potestas gladio? quid cruces, & supplicia minitatur nocentibus? Quid prohibere quærit, quod prorsus vitari et prohiberi non potest? Quid immeritos, sine causa et vtilitate flagellat, vrit, secatur, et supplicijs afficit, pro eo quod in ipsis, sine ipsis, operatur Deus? Nunquid gladio quo in necem innocentium est usus sicarius, an ipsi potius sicario quis indignatur, irascitur, et parat supplicia? Ita vero, si huius Euangelij authori et Euangelistæ Luthero credimus, se habent scelerati ad ea quæ patrant crimina, vt gladius quo quis iugulat proximum: cum & mala, vt dicit, opera in impijs operetur Deus, et ita viuamus, faciamus, patiamurque omnes et omnia: sicut ille vult. Quorsum valent leges diuinæ, humane publicæ, priuæ, quorsum cohortationes ad capeſcendam virtutem: dehortationes a vitijs, his poenarum comminationes, illis proposita præmia, quorsum denique disciplinæ vniuersæ, si in nullius potestate est quicquam cogitare, aut mali aut boni: sed Deus operatur in nobis, & per nos, omnia: sicut ipse vult? aut ergo necesse est falsum esse & fuisse, mortalium ab initio omnium totius orbis sensum et consensum: qui in rebus humanis, prudentiæ, industriæ, ac diligentiae haud postremum locum tribuit: disciplinam, leges, proposita virtutibus præmia: criminibus obiuagationes, poenas et supplicia, valere, vt ab his absterreantur, ad illa vero

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

alliceantur, & assuescant homines, agnoscit, confitetur, & prædicat
 & iuste puniri præuicarios legum quas obseruare poterant: Aut
 necesse est omni falsitate falsius, omni impudentia impudentius esse
 hoc ipsum dogma noui huius Euangelistæ. Quo vno recepto, nihil
 video quod posset humanæ vitæ cogitari pestilentius; & ad nos trans-
 formandos in bruta pecora efficacius & compendiosius. Nam om-
 nem in primis politiam: omnem ordinem: omnem bene agendi cura-
 ram: omnem sollicitudinem: prouidentiam: industriam, strenuita-
 tem: proscriberet ex vita hominum. Et pro eisdem dissolutum rerum
 omnium neglectum induceret, & securam licentiam pecuali ritu rui-
 endi quocunque se ferret impetus. Necesse est enim ut fiat, quod ne-
 cesse est fieri. Quis ergo frustra conaretur contra? Quis quacunque
 de re ullam curam aut sollicitudinem haberet, quam nihil ad eandem
 in vnam partem aut alteram, momenti habere posse, indubitatum
 est, si cuncta in euitabili prorsus necessitate proueniunt? Quin & o-
 mnem semel religionem (quo tendere mihi videtur vniuersum hoc
 istorum Euangelium tametsi dissimulent) ex mentibus hominum tol-
 leret? Quis enim de re quacunque fatali illa necessitatis lege immuta-
 biliter constituta in vnam partem, aut alteram: frustra vellet suppli-
 care DEO inexorabili? Mihi sane mira, imo stupenda videtur vis
 noui huius Euangelij, ut sibi auscultantes, mox sui obliuisci faciat, &
 ex hominibus transformet in nescio quæ monstra: & prodigia: An
 non tibi videntur eiusmodi. Qui aduersus naturalem: eundemque
 euidentem sensum, & consensum mortalium ab initio omnium (quæ
 falsum esse est impossibile) quicquid ipsis hæretico furore ebrijs, men-
 te alienatis ac cæcis, vel per somnium videtur, audent statuere? au-
 dent illi, vnius Lutheri sensum: imo amentiam præferre: ad illius vni-
 us edictum, proscriptam velle ab hominibus vitam hominum, & pro
 ea introductam pecuinam quandam, ac feralem securitatem: & licen-
 tiam? An cuiquam obscurum est, quam author ille huius Euange-
 lij, & quotquot vna secum pestilentissimum atque adfurdissimum
 hoc dogma: adhuc editis libris asserunt, in vniuersum humanum
 genus sint iniurijs. Quam eidem pestem conentur inducere? Sed ferri
 possit si in homines tantum sint iniurijs, portenta hominum: at in De-
 um execrandas horum atque impias blasphemias quis feret? Quem
 ex Opt. Maximo, & cuius, si Moyse credimus, sunt valde bona vni-
 uersa opera: authorem malorum omnium: ex iustissimo, pijsimo, mi-
 sericordissimo, iniustum atque adeo crudelem faciunt, & stultam ac
 ridiculam infinitam illam sapientiam.

Vt nihil co-
gitari pos-
sit humanæ
vitæ pesti-
lentius.

Vt oëm re-
ligionē tol-
leret ex mē-
tibus homi-
num.

Mira ener-
gia noui
huius euan-
gelij.

Quas in de-
um bla-
sphemias
dicta inclu-
dat senten-
tia.

Primi au-
thores hu-
ius senten-
tiæ.

Prælusit huic impietati iam olim sathanas in suis Apostolis, Pri-
sciliano, Manichæo, Martione, Cerdone, atque adeo in illo Apo-
stolica

stolica districtione percusso, Simone Mago, a quo vetus ille turpitudinum gurgis, vsque in nouissimum hunc Lutherum: occulta successione manauit: qui omnes, authorem malorum, id est, scelerum: impietatum: flagitiorumque nostrorum: ausi sunt DEVM creatorem dicere: vt quem asserunt talem hominibus condidisse naturam: quæ proprio quodam motu: & necessaria cuiusdam voluntatis impulsu nihil aliud velit aut possit quam peccare: quorum hic impietatem resuscitans, bis tamen præ illis est absurdus atque impius. Nam cum ab eo mens & cogitatio humana refugiat, vt optimi, atque adeo infinite bonum per naturam: malorum, hoc est, impietatum: flagitiorumque nostrorum authorem intelligat, & vellent nihilominus nostra peccata: & scelera: necessitati cuidam: & superiori causæ ascribere, duo finxerunt principia contraria: vnum: Deum bonum, bonorum: alium contra malum, malorum: authorem omnium. At hic (quod humana mens plane refugit) vni Deo Opt. Max. nostra flagitia & scelera ascribit. In quibus nos, velut ferræ simus: tracti atque acti illius impetu quo ipse voluit. Et vbi Manichæus, post illos suos præceptores, duas in homine naturas facit alteram bonam: malam alteram, Vt hanc affirmans non posse non peccare, ita illam non posse male agere, hic liberi arbitrij naturam: imo vniuersam hominis naturam, cū prudentia, carnis eandem faciens, eam asserit necessario et semper, etiam in viris sanctissimis, spiritui Dei reluctari, & velut feram quandam indomitam nunquam non repugnare gratiæ Dei, semperque peccare mortaliter, etiam sub ipsa gratia: etiam cum optime operari conatur. Nihilominus vniuersa quæ ab ea fiunt ineuitabili prorsus necessitate fieri. Ita enim dicto assertionum libello, Ex supradictis, inquit, abunde cognouimus, etiam iustos magno certamine contra carnem suam laborare, vt faciant bonum, resistitque eis liberum arbitrium, & prudentia carnis, summis viribus concupiscens aduersus spiritum, odiens ea quæ sunt spiritus, & legis Dei, & quomodo possibile est, vt sine spiritu: ex natura sua possit pro suo spiritu concupiscere: seu ad spiritum se præparare, faciendo quod in se est? In gratia dum fuerit, natura talis est, vt contra gratiam indomitum pugnet, & extra gratiam talis esse poterit natura eius, vt iuuat spiritum? Quid potest, inquit, fingi insanius? Recte sane, si de hoc ipso suo figmento id intelligeret, & hic nos insanos & miserrimos Pelagianos facit. Si enim liberum arbitrium, inquit, in gratia peccat, & insanit aduersus gratiam, certe contra omnem sensum est, vt extra gratiam probum sit, et ad absentem se paret quam presentem persequitur. Agnoscis opinor Manichæi, cæterorumque quos enumerauimus discipulum, sed in quo multiplex reuixit illorum spiritus. Neque enim in discipulorum grege hic late re sustinet, sed omnium ante se hereticorum impietatem, ita suscitatur, vt ter

Figmentū
Simonis &
suorum.

Vt Lutherus præ illis
sit his impius.

Duæ naturæ contra-
riæ Manichæi.
Natura vni-
uersa Lutheri & suorum,
mala neces-
sario.

impiam

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO.

Collatio
sententia
Lutheri, et
Manichei.

Vt Deum,
malū faci-
at.

impiam faciat. Nam quæ hic asserit multis parasangis, dogmatis illorum absurditatem impietatemque antecedunt. Illi & boni & mali participem humanam naturam faciunt. Hic, omnis boni expertem, sed totam vniuersamque sua natura malam: Quod ex verbis illis Apostoli astruit. Erasmus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. Mitius, inquit, erat si dixisset. Erasmus filij iræ, sed addens natura: certe totum quod sumus, & facimus ex natura, non nisi meritum iræ intelligi voluit. Illi, ipsum per essentiam bonum non proscribunt ex natura vniuersi, tametsi ipsum malum eidem contrarium e regione statuunt. Hic nihil admittit syncere bonum: qui ipsum Deum, quem tamen vnicum confitetur, malorum omnium facit authorem fontem & scaturiginem: Quæ si vere sunt quod dicuntur & sunt, nempe mala: peccata, flagitia, non ipsa: quibus absque vlla sui potestate, & arbitrij libertate patrantur, instrumenta: sed authorem, & patratorem, denominant. Non enim crux ipsa mala est, in quam: vitæ autorem, & salutis reparatorem, sustulerunt Iudæi: non clauis: quibus pedes & manus confixerunt: non spinea corona, capiti imposta: non lancea, qua latus eius apertum in redemptionem nostram atque quam effudit, & sanguinem: non cætera passionis eiusdem instrumenta: sed mali: perfidi, atque impij fuere Iudæi, qui execrabili odio furentes in dominum gloriæ, vitæ & salutis authorem persecuti sunt, & sua mala: sed libera voluntate, affecerunt crucis supplicio.

Quare si est quod blasphemant isti, in nullius manu esse, quicquam vel cogitare neque boni, neque mali: sed quod ad quemque nostrum attinet, omnia nobis ineuirabili necessitate eueniunt, si DEVS ipse etiam flagitia ac scelera operatur in impijs, si non: sicut nos, sed sicut ille vult, ita viuimus, facimus, patimur, omnes & omnia: necesse est ut malum Deum: non malos hæc homines faciant. Quo quid cogitari potest blasphemius? Absit, inquit ille, hoc a nobis, atque ab omnibus Christianis, ut causam cuiuslibet peccati, diuinæ æquitati deputare audeat. Cum nec malitiæ nec impietatis cuiusquam causa esse possit, nisi in eo qui impius fuerit. Nihil huc pertinet cæterorum huius Euangelij professorum commentum: quo peccandi in nobis necessitatem, ad seruitutem voluntatis, & captiuitatem sub iugo peccati conantur reducere. Quod quale sit post excutiemus diligentius. Quando & hic & cæteri eiusdem Euangelij plerique vniuersa & bona, & mala in vnam: quomodo audisti, diuinam voluntatem referunt. Illum esse qui etiam flagitia ac scelera operatur in impijs. Non sicut nos volumus, sed sicut ille vult, ita nos viuere, facere, pati omnes & omnia. Iam vide ut iustissimum pijsimum, & misericordissimum Deum, non solum iniustum, sed etiam crudelem: atque adeo furiosum, et insanum faciant. Quæ enim est iustitia, imo quæ non immanis crudelis.

Vt deū, nō
solum iniu-
stum, sed e-
tiam crude-
lem, & pe-
nefatū fa-
ciant.

crudelitas, si æterno supplicio in nobis puniat, quod ipse in nobis sine nobis operatus est: & quod ineuitabili necessitate patimur magis quā facimus, aut velut serræ quædam: ab illo acti, agimus? Si quis herus seruū: quem manicis pedicisq; constrictū, & insuper carcere clausum tenet, plagis afficiat quod vocanti nō accurrat, non ministret, nō obeat, aut domi aut foris imperata officia, quis non illum insanire diceret, & scire in miserum seruum: non ratione, sed efferatæ mentis agi libidine? quod si idem: serui alligati & sui impotentis pugnum in os astantis impingat, & propter hoc ipsum, eundem illum in crucem sustolli iubeat, quis illius iniustissimam, immanem: & plusquam ferinam non execraretur crudelitatem? Quis non illum potius dignum omni supplicio iudicaret? Quis non æquus iudex, seruo eiusmodi liberato omni culpa: in herum distringeret grauioris damnationis sententiam? Eiusmodi iniustitiæ, crudelitatis, & extremæ insanix prodigium ille nobis Deum facit, & hæc audire quis sustinet?

Nota Simile.

Quin & hoc ille mihi respondeat. Quid ita desipuit æterna: atq; in finita illa Dei sapientia, vt hominibus leges præscriberet, mandata daret, præmijs ad eorundem obseruationem alliceret, transgressoribus poenas intentaret, & supplicia? Quid tot obiurgationes? tot exhortationes, per scripturas, per seruos suos prophetas, per suum ipsius filium, atque eius Apostolos? Quid tantam frustra & ridicule lusit operam: si nec cogitare quicquam aut boni aut mali est in potestate hominis? si nobis absoluta atq; ineuitabili necessitate eueniunt omnia: si etiam mala, scelera, atq; impietates operatur Deus in impijs? si non sicut nos volumus, sed sicut ille vult, ita viuimus, facimus, patimur omnes, & omnia? An non ille tibi ridiculus & parum sanæ mentis videretur, si quis lapidibus, lignis, & arboribus (quod de Orpheo suo fabulantur Poetæ) surdis caneret fabulam? Væ, inquit ille, qui dicit ligno expergiscere, & surge lapidi iacenti: sed audiunt iniquies & intelligunt homines. Quid hoc refert? quando æque nihil omnium quæ ipsis præcipiuntur, aut prohibentur, est in potestate eorum, quam lapidi, aut ligno si idem præcipias? imo quando non ipsi sunt qui faciunt, quæ eis præcipiuntur aut prohibentur, sed idem ille ipse qui præcipit aut prohibet? ita vt sibi ipsi magis præcipere debuisset, in illis vt faceret quæ vellent fieri, prohiberet ne faceret, quæ nollet fieri. Quando non sicut nos, sed sicut ille vult, ita viuimus, facimus, patimur, omnes & omnia? Num tibi stultus videretur, si quis seruum volare iuberet per aera? his stultus, atque adeo insanus, si indignaretur, atque etiam flagella quod non paruisset expedire? Si compedibus vinctis, & carcere clausis mandaret hac illacque discurrere, & propositis præmijs ad hoc ipsum illos inuitaret, insuper & mortis supplicia minitaretur non obsequentibus? An hic aliud facere tibi videre

A simile.

Cauillire mortio.

A simile.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

videretur, quam quod miserorum insultaret impotentia, & suae illis duplicaret dolorem miseriae? Quid si insuper etiam serio pararet, aut inferret supplicia sibi non obsequentibus, an hic prodigiosam stultitiam etiam execranda, feralique crudelitate, & saevitia non cumulare videretur? Et nunquid non eiusmodi erga nos Deum facitis: si inevitabili necessitate uniuersa nobis proueniunt? si nemo potest aliter, quam facit facere, non magis quam ego iussus volare per aera: quam vincti compedibus, & carcere clausi hac illacque discurrere? Imo si nemo facit, nisi quod Deus in ipso facit, seu bonum, seu malum id sit, necesse est ut stultus sit Deus, qui aliter praecipit facere, crudelis atque adeo insanus, qui non obsequentibus sibi infert supplicia.

Nihil illic suffragatur caeterorum commentum: quo hanc nostram impotentiam, culpae nostrae deputant: quando hic, uniuersa ad unam Dei voluntatem referuntur. Et haec quisquam qui Christiano nomine censi vult: cui vel scintillula micat rationis rectae, ac diuini illius luminis, de Deo Opt. Max. pijsimo, misericordissimo, sapientissimo, audire sustinet? Ad haec blasphemiarum portenta non commouebitur Christiani hominis animus? Quenquam non pudebit illi dedisse nomen: deserta catholica Christi ecclesia, qui istiusmodi euomere non erubescit, nec erubuit? Hunc sequutum querere Christum contra Christum in deserto, in angulis & penetralibus, derelicto illo corpore ad quod congregantur illae aquilae, & in quo solo manet Christus, nostra salus, vita, & veritas? Habes tu ter execrande potius, quam miserande Luthere (ut tuis tibi aduersus Pontificem verbis occinā) quod his contra oggannias?

Qua impudentia scripturas proferant.

Sed quid facias, inquit effrons ille, quando diuina scriptura sic diffinit. Cui credendum est, etiam si totus mundus, & omnes angeli vel perirent vel docerent aliter. Perinde quasi ante illum scripturas legisset nemo, aut primus ipse recte eas intellexisset & intelligeret. Alterum enim horum, ut sibi persuadeat, necesse est. Vtrumque vero, aequale est, non dicam temerarium, impietatis & arrogantiae plusquam diabolicae, sed stultitiae, amentiae, atque euidentis insaniae plenissimum.

Ego vero si quae scripturae definirent aut docerent istiusmodi, non a spiritu sancto, sed a vestro illo paraclete, omnis blasphemiae atque impietatis principe Lucifero, dictatas nihil dubitarem dicere: sed ab ista diuinis scripturis, eiusmodi in Deum blasphemia: quas, ut diuino spiritu dictatas ab initio legit, suscepit, ac venerata est catholica Christi ecclesia. Legerunt orthodoxi omnes, sanctissimi & doctissimi patres nostri, ita nemo omnium in illis intellexit absoluta atque inevitabili necessitate nobis prouenire omnia: nec quenquam posse aliter quam facit facere. Nemo Deum impossibilia nobis praecipisse, ut pro his nos damnare, quae non libera voluntate, sed fatali necessitate

tate impulsi facimus. Nemo Deum nobis esse authorem, fontem, & scaturiginem impietatum, & scelerum, ac flagitiorum omnium. Imo omnes ex eisdem scripturis hauserunt sententiam de Deo piā: & his blasphemijs plane contrariam. Sed ea tantum hereticorum a Symone Mago per illos, quos supra memorauimus, ad hunc nouissimum Lutherum perditissima, & occulta successio eiusmodi cōmentata est: Hæc Dānata ab orthodoxis patribus, a catholica ecclesia, imo ab ipso genere humano vniuerso dicta Lutheri sententia. Quisquis dixerit Deum impossibile aliquid nobis præcepisse, quisquis in potestate nostra non esse cum Dei parato omnibus adiutorio, iustis sanctisque legibus obsequi, anathema sit. Hæc denique est et fuit eadem tam diuinitus illuminatorum a Deo, quam mortalium omnium, quibus præter lumen rationis naturalis aliud non luxit, vt nemo pro eo quod necessario patitur, aut coactus ineuitabiliter facit, merito culpari, obiurgari, aut castigari debeat. Vsq̃ue adeo enim peccatum esse voluntarium malum: vt nullo modo peccatum sit, si voluntarium non sit. Quod ipsum affirmat: nec mentitur, ille Augustinus adeo esse manifestum, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare, inquit, aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntarie committi: voluntarie committi intelligunt, & ille, & omnes, quod libere committitur: ita inquam libere, vt facultatis eius qui committit, sit non committere, vt hic valeat impium horum commentum, quod post excutiemus exactius, de necessitate nō pugnante, cum voluntario, quo communem hanc, & omnium animis receptam sententiam conantur obscurare, obliterare, inuertere, sed frustra. Clarius enim omnium mentibus inscripta est, quam vt eiusmodi commentis offuscari, obliterariq̃ valeat. Hoc omnino certum est, quod prædictorum hæreticorum impietatem: quam Lutherus (vt demonstratū est) resuscitare conatus est, imo superare contendit, et bis impiam facere, orthodoxi ab initio omnes, velut insaniam & blasphemiam in Deum: in humanum genus iniuriam: vniuersam quoque religionem: leges insuper & diuinas & humanas tollentē e medio, & quam vniuersa scriptura redarguit, insectati sunt. Sic Tertullianus aduersus Martionem Tertullianus. frequenter. Sic Ireneus aduersus Valentinum atq̃ eius farinae hæreticos obiter persæpe, Ireneus. LXXI. & sequen. Cap. Lib. III. velut ex instituto. Sic Origenes quoties locus admonet, toties insurgit in eos qui libero arbitrio detrahunt, Origenes. Lib. autem III. Periarchon, vniuersam hanc quaestionem proprie tractat, & doctissime explicat: quorum nonnulla paulo post subiiciemus. In enarratione Cap. XIII. Matthæi, hæreticorum perstringens sententiam, qui duas naturas contrarias, bonā & malam induxerant, vt Manichæus, Martion: & cæteri quos supra memorauimus a Simone illo Samarita traxisse pestiferi huius erroris originem, in explicanda sagenæ missæ in mare, quam illic tractat, parabola di-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

la dicit eidem sententiæ repugnare scripturas vniuersas: vt quæ omnes declarant liberum arbitrium, dum et accusant eos qui delinquant, approbant qui recte faciunt. Dein in præfatione in explanationem Epistolæ Pauli ad Romanos causas difficultatis eiusdem explicans, vnam præcipuam hanc adfert, quod in ea: quæstiones plurimas moueat, & eas præcipue, quibus innitentes hæretici, astruere solent: quod vniuscuiusque gestorum causa: non ad propositum, aut liberum arbitrium, sed ad naturæ diuersitatem referri debeat. Et ex paucis, inquit, huius epistolæ sermonibus, totius scripturæ sensum, qui arbitrii libertatem homini concessam docet, impugnant, Augustinus hanc esse de genere per se euidentium prædicat, vt mirum sit ac plane stupendum, adeo obcæcatos reperiri quosdam: qui eidem dissentiant. Imo, cum palam affirmet, catholicam hanc: quam isti impugnant, veritatem adeo esse manifestam: etiam his qui lumine fidei illuminati non sunt, vt nulla illi doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat, obscurum non est, quo hos loco habeat, quos nec inter doctos nec indoctos numerat, nempe monstra hominum non homines. Quin vna hac assertione, vniuersam Christianam legem: & disciplinam omnium religionis necessario auferri affirmat, Chrysostomus in Matthæum, Homilia LX. Postquam non scripturis sed communi sensu omnium hominum, nostri demonstrasset libertatem arbitrii, & ea sola merito culpari posse, quæ libere committuntur. Noli ergo, inquit, contrariæ peruersas in medium ratiocinationes inferre, nec sophismata, & orationis contextum: telis aranearum viliorem: Ille quoque orthodoxus Hieronymus catholicæ Christi ecclesiæ communem sensum, & consensum exprimens, hos omnes anathema pronunciat, imo quotquot affirmant Deum impossibile aliquod nobis præcepisse. Cum ille dicat omnia nobis factu impossibilia, quæcunque non facimus: deuitatu quoque impossibilia, quæcunque committimus. Omnia siquidem absoluta: atque inuitabili nobis necessitate euenire. Isti vero, in his quæ ad regnum Dei, & eius iustitiam: bona & mala opera pertinent, idem affirmant. Breuiter, ne sim frustra prolixior, nemo orthodoxorum patrum omnium, (quod paulo post clarius intelliges) hoc ipsum dogma velut pestilentissimum, in Deum blasphemum, vniuersæ Christianæ legi, ac religionis disciplinæ exitiosum: totique diuinæ scripturæ contrarium non execratur. Sed de libertate nostri arbitrii mox diligentius. Ille vero dum dictas in Deum euomit nulli ferendas blasphemias, dum omnes homines saxa & stipites facit, videri vult egregie se patrocinari gratiæ Dei, quem ex optimo, misericordissimo, sapientissimo, iniustum, crudelem, imo bis stultum facit: & orthodoxis omnibus quotquot fuerunt sanctissimis, doctissimisque patribus, breuiter, catholicæ Christi ecclesiæ vniuersæ superbissime insultat,

tat, & miseros nos Pelagianos pronunciat, atque anathematizat, ter anathematizatus ipse. Atque haecenus quidem dictae assertionis absurditatem: & quae quantaque blasphemiarum portenta includat, satis explicauimus.

Fidem, traditionem, definitionemque catholicae Christi ecclesiae de nostri libertate arbitrii clarissime demonstrare.

Caput II.

Id debetur fortassis alicui, ab originali peccato exordium nobis hic fuisse, quo methodo ageremus in asserenda nostri libertate arbitrii. Quandoquidem in illo, quod audistis, vniuersum serui arbitrii fundamentum constituunt, & ex illo praeclearam hanc suam doctrinam deriuant aduersarij. Sed illorum hoc est ingenium, vt quae in partem vnā, aut alteram per se sunt clarissima: ea ex obscurissimis statuunt, quo ita vel dubia faciant. Nam cum de originali peccato atque eius natura & essentia, vna sit omnium obscurissima quaestio, de quo vnum hoc certum est, omnes reos teneri peccato nostrae originis, qui Christi gratia inde liberati non sunt. Libertatis vero arbitrii omnium certissima: & quae euidentis testimonium ex communi hominum sensu accepit, hanc ex illo tractarunt principio, per se claram, & euidentem, ex obscurissimo: sed nobis ordo contrarius, vt naturae, & rationi consentiens magis placet, ex notioribus ad ignotiora procedere. Quanquam de originali peccato explicata iam sit a nobis quaestio & controuersia, & quam de eo absurde atque adeo impie illi sentiant demonstratum est ipsa luce clarius, Vt nihil mirum sit, si ex falso principio, falsiorem & magis absurdam conclusionem inferant. Cuius, vt euidentem falsitatem, & absurdissimam absurditatem demonstramus, & asseramus contrariam illi veritatem orthodoxam & catholicam, nihil opus esse vt peccati originem meminerimus, post intelliges. Tamen nec illius obliuiscemur ubi res & locus exigit. Proinde ad rem futurum non ignorauit Christus, quod ab initio in Ecclesia eius factum: re ipsa attestante cognouimus, nec minus etiam nunc videmus fieri, nempe, vt forent inter nos sectae & haereses, forent qui profiterentur se nosse Christum, & aberrantes ab ipso, alijs magistri erroris fierent, forent lupi rapaces obrecti velle: sub coelestis eloquij velut quodam aromate ac dulcedine a se deceptis propinarent, forent qui docerent Christum contra Christum, in deserto, in angulis, in latibulis ac penetralibus quaerere: quales perstringit Apostolus dicens. Nam eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli transfigurant sese in Apostolos Christi. Nec mirum est, inquit. Ipse

Aduersari
orum inge
nium, vt per
se clarissi
ma ex ob
scurissimis
statuant.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

enim sathanas transfigurat sese in angelum lucis. Non ergo magnum est si ministri eius transfigurentur sicut ministri iustitiæ. Si capitis sui callida machinamenta sectentur, quæ ille ad nocendum efficacissima expertus est. Neque enim est alia via ad fallendum efficacior, quam ubi erroris nefarij subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum eloquiorum prætendatur autoritas. Quibus armis, si dominum maiestatis, ille, omnis impietatis caput, non dubitauit appetere, quid non misellis homunculis faciet? Illi, si Dei filius esset, ut e pinnaculo templi se præcipitem daret suadere aggressus. Scriptum est enim, inquit, quia angelis suis mandauit de te: & quemadmodum tunc caput capiti, ita nunc membra membris, membra inquam diaboli, membris Christi, perfidos fidelibus, sacrilegos religiosis, hæreticos orthodoxis, & catholicæ ecclesiæ filiis, loqui nihil dubitandum est, quoties aduersus catholicam ecclesiæ fidem: diuinæ scripturæ verba quenquam proferre audierimus: fideles proinde suos Christus (quod & alibi copiosius demonstrauius, & sæpius nobis inculcandum est) non solum præmonitione cautos reddidit, sed etiam salutari ac facili consilio præmuniuit, aduersus eiusmodi seductorum insidias. Multi, inquit, pseudoprophetae surgent, & seducent multos. Prædictum audis, quod etiam nunc fieri proh dolor quotidie videmus, & ne dubites quos pseudoprophetas intelligat. Eius Apostolum audi, qui prophetare, vocat scripturas interpretari: prophetas proinde, scripturarum interpretes, & pseudoprophetas, falsos scripturarum interpretes. Volo, inquit, vos omnes loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi & interpretetur, ut ecclesia ædificationem accipiat, id est, maior est qui prophetat, quam is qui loquitur linguis, nisi idem etiam prophetet, cuius officium explicauit. Loqui hominibus ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Proinde sic claudit, itaque qui loquitur linguis, oret ut interpretetur. Prophetæ itaque ut hoc loco, Paulo sunt scripturarum interpretes, ita Christo, pseudoprophetae falsi scripturarum interpretes. Surrexerunt itaque etiam ab ipso ecclesiæ initio, nec cessant adhuc surgere indies, iuxta prædictionem Christi, multi pseudoprophetae. Et quid demum hi faciunt? Hoc nempe idem ipsum: quod ille futurum prædixit. Seducent, inquit, multos diuinarum scripturarum prætextu: sed falsa plane interpretatione, vnde & pseudoprophetarum, ut diximus, illos nomine designat, seducent multos, hoc est, seorsum abducent a corpore illo vnitatis ecclesiasticæ, a doctrina catholica & vniuersali, in nouitates profanas, in opiniones singulares, in desertum: in angulos domorum ac penetralia. Audis pium præceptorem denunciantem periculum: quo nos cautos & attentos redderet. Audis ut periculosissimum hostem nobis designat, atque ea no-

Christum
suos, nō so-
lum præ-
monitione
cautos, sed
salutari cō-
silio præ-
munitione
reddidisse
aduersus
hæreticorū
insidias.
Pseudopro-
phetæ, falsi
scripturarū
interpre-
tes.

ta explicet, qua internosci facile a nobis possit: audis denique æque salutare ac facile consilium, cui si obsequaris, aduersus eorum insidias tutus eris, nempe si caueris, quod in manu tua est, ne ab illo corpore te seduci permittas: si in ouili illo firmiter te contineas, atque illos foras euocantes, abomineris, contemnas, negligas. Nam intus manenti ea in re quamuis periculosa admodum: non multum tamen est periculi. Sed si quis tunc dixerit tibi, Ecce hic est CHRISTVS, ecce illic, ecce apud nos est vera ecclesia Christi, verum Euangelium, vera proinde salus, quæ expectatur a CHRISTO nostræ fidei, & doctrinæ consortibus, nolite, inquit, credere: nolite seduci: nolite exire: vnde? ab illo videlicet corpore, a quo quisquis conatur te seducere in desertum: in angulos, ac penetralia: hoc est, in nouas, & singulares opiniones aliquas, a communi sensu illius corporis extraneas, & pugnantes cum doctrina catholice ecclesiæ, & ad hoc ipsum profertorem audis diuinarum scripturarum eloquia: agnosce iuxta Saluatoris nostri doctrinam: pseudopropheta ex suis operibus: agnosce lupum sub velleribus ouium, & caue credas, caue ex eas. Et ne possis dicere, illud ipsum corpus te non cognoscere, proinde, nec scire te posse eius sensum: & sententiam, a qua dissentire non debeas. Iterum audi hoc ipsum te docentem Christum. Vbicunque enim fuerit corpus, illic congregabuntur, inquit, & aquilæ. Habes signum & euidentem, & infallibile, ad quod respiciens, ignorare non possis, vbi, & quod, sit illud corpus, a quo separari non debeas, nec ab eo seducentibus aut scultare. Illic enim hoc corpus est, quo congregantur aquilæ: illæ inquam aquilæ, de quibus propheta: qui quamuis carne mortali onustæ, pennis tamen adiutricis diuinæ gratiæ subleuati in sublime feruntur, & Christum per eius vestigia sequuntur in coelum. Quorum est & fuit, quamuis hic peregrinantium, in coelis conuersatio, atque omnine studium, omnis meditatio, omnis denique voluntas in lege domini, qui & signa, ne eos non possis agnoscere, inhabitantis in se Christi spiritus, euidentia ediderunt: ipsum nempe exprimentes vita & moribus. Vbicunque congregantur illæ aquilæ, illic esse corpus illud cui associari, & consentire debeas, nihil dubita: de quo etiam Paulus pronunciat quod veritatis columna, & firmamentum sit: vt falsam esse eius sententiam sit impossibile. Quam, si fortassis de eo quod ambigitur, velut, non ad explicatam omnium fidem, sed ad secretiora fidei nostræ mysteria, pertinente, non ita possis clare perspicere, earundem illarum aquilarum congregationem obseruandam nobis esse alibi demonstrauimus. Illarum siquidem consensum, certo esse sensum illius corporis, cuius sunt velut columnæ quædam, & membra præcipua: doctrina præ cæteris abundantiori mensura spiritus, & subtiliori quodam sensu prædita: ita vt in illis vniuersi corporis sensus præcipue

D iij vigeat,

Consilium
Christi, æque
facile
ac salutare

Vt facile
internosce
re valeamus
corpus, vnde
abduci non
permettemus.
Signum illius
corporis
infallibile

Corpus illud, veritatis
columna
& firmamentum

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Certa regula
la ortho-
doxa verita-
tis & fidei
communis
sensus &
traditio ca-
tholica
Christi ec-
clesiae.
Qua distri-
cte ac vehe-
menter, ean-
dem nobis
commenda-
rit Apost.

vigeat, & proinde, quicquid illi pariter vno eodemque consensu: a-
perte, frequenter, perseveranter, tenuisse, scripsisse, docuisse no-
scuntur, illum indubie sensum esse & consensum totius corporis, eam
fidem, & traditionem catholicæ CHRISTI ecclesiæ: aduersus
quam: velut certissimam pietatis ac veritatis regulam; nec scripturis,
nec angelis de coelo, si contra aut aliter docerent, nobis credendum
est, si credamus Apostolo, Qui Galatis, imo CHRISTI fide-
libus omnibus, eam ipsam commendans, & inculcans, Sed licet nos,
inquit, aut angelus de coelo Euangelizet vobis præterquam quod Eu-
angelizauimus vobis, anathema sit. Quod ipsum replicans, Si
quis, inquit, vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, ana-
thema sit. Neque enim de scriptura hic quicquam loquitur, sed de
traditione ecclesiastica: quam ab Apostolis acceptam velut per ma-
nus succedentium sibi patrum & Episcoporum, continua successio-
nis serie ad nos transmisit illa primitiua ecclesia. Aduersus hanc, nec
sibi, nec Apostolis, nec angelis de coelo si aliter nunciarent, quicquam
credi ille voluit. Neque enim dixit, Si quis præter id quod aut nos
aut Matthæus, Marcus, Iohannes, Lucas, cæterique Apostolorum
scripsimus, sed præter id quod accepistis, viua nimirum illa traditi-
one nostra: & apostolica (nam eatenus nihil scripsisse legitur Ga-
latis, quos alloquitur) anathema sit. Traditionem ergo illam vi-
uam, & apostolicam: quam ab initio acceptam continua illa successio-
nis serie ad nos deduxit Ecclesia, certissimam nobis regulam ille con-
stituit orthodoxæ fidei: aduersus quam: nec APOSTOLIS ip-
sis, nec angelis quidem de coelo fidem haberi voluit: quantominus
obscuris quibusdam, & carnalibus homunculis, aduersus eandem
deprauata ex scripturis testimonia: male accommodantibus. Quam
æque infallibilem, ac vniuersæ Ecclesiæ necessariam, secutos fuisse
ab initio orthodoxos omnes, in omni dubitatione, aut quæstione
ex scripturis inducta, & ad eandem semper & necessario, prouocari
se aduersus hæreticos, non vero ad scripturas, quæ pleræque obscu-
ræ sunt, & pro legentium affectu, & captu vario, intelliguntur at-
que exprimuntur varie, Hierarchiæ nostræ Libro primo, & alijs ple-
risque locis copiose demonstrauiimus.

Quod ipsum nihilominus etiam hic efficiam, vt ex vnius ORI-
GENIS verbis clarissime intelligas. Hic Libro primo Periarcho-
n orthodoxæ & catholicæ fidei, vniuersæ illius scilicet inquisitionis, de
fidei religionisque nostræ principijs, hanc ipsam regulam, velut
axioma quoddam: & primum principium præmittit: ad quam:
quicquid consonat, vt verum tenendum, amplexandumque sit,
quicquid vero dissonat, ab eadem: reijciendum: vt falsum, vt no-
tum.

thum, vt impium.

Sicut, inquit, multis apud Græcos, & barbaros, pollicentibus veritatem, defueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, posteaquam credidimus, filium DEI esse Christum, & ab ipso nobis hanc discendam esse persuasimus. Ita cum multi sint, qui se putant sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum: diuersa a prioribus sentiunt, seruetur vero ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in ecclesijs permanens. Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat.

Vt dictam
regulã Ori-
genes pul-
chre expli-
cet.

Audis inprimis necessitatem quam alibi euidenter demonstraui-
mus, illius regulæ orthodoxæ fidei, nempe, authoritatis, traditionis
ecclesiasticæ, sine qua nihil inter nos foret consonum. Audis antiqui-
tatem: successionem: constantiam. Siquidem Apostolos authores ha-
bens, aut potius Christum, per Apostolorum ministerium, ab eisdem: per
successionis ordinem ad nos propagata: eadem etiam nunc, in eccle-
sijs permanet. Audis etiam vniuersalem & per omnia se extenden-
tem energiam eius, atque efficaciam. Quandoquidem illa sola cre-
denda est, inquit, veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione
discordat.

Vt itaque veniamus ad quæstionem propositam, seruum ne sit
nobis, an liberum arbitrium, ante explicata paucis notione, eius de
quo ambigitur, inprimis, & ante omnia: conabimur demonstra-
re, quid prædicta orthodoxæ & catholicæ veritatis regula: de eo
pronunciet. Quando ea: hæreticorum atque aduersantium argu-
tis, tergiversationibus, calumnijs, & contradictionibus, non perinde
vt scripturæ, est exposita, secundo nihilominus loco, diuinarum etiam
scripturarum de eodem sententiam demonstrabimus.

De notione eius de quo quæritur, ita accipe, arbitrium nos
hic aut electionem aut conuenientius ipsam voluntatem intellige-
re: nempe facultatem animæ, quia aliquid volumus, aut acce-
ptamus, recusamus, amamus, odimus, persequimur, fugimus:
de hac quæritur, libera ne, an serua sit. Liberum intelligimus
quod sui iuris est, aut suipsius potestatem habet: potestatem di-
co, ita faciendi quicquid facit, vt non necessario faciat, sed possit
non facere. Sicut contra seruum intelligimus, quod suipsi-
us potestatem non habet, sed alieno imperio subiectum & ne-
cessitati obstrictum necessario obsequitur. Liberum ergo nos
dicimus arbitrium hominis: quod Græci elegantiori, aut certe
significantiore vocabulo *ἐντελέχεια*, hoc est, suipsius potestatem,

Quid sit li-
berū arbi-
trium.

Quid libe-
rum.
Quid ser-
uum.

D iij appele

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

appellant. Illi contra: non liberum, sed seruum dicunt arbitrium, in omnibus his quæ indifferentia non sunt, sed aut bona: aut mala: & ad regnum, seu Dei, seu sathanæ, pertinent.

*Demonstratur definitio catholice ecclesie de proposito contro-
uersia.*

Audiamus proinde de hoc ipso inter nos controuerso, definiendam illam veritatis orthodoxæ regulam, hoc est, catholicæ ecclesiæ sententiam: Ea certe in vnius Origenis verbis mihi clarissime videri atque intelligi videtur, qui ecclesiasticæ traditionis, ac definitionis quæ suo sæculo, atque ante se fuit, ad ipsum: vnde non tam longe distabat, ecclesiæ initium, quam vno consensu toto orbe obseruatam ignorare non potuit, vt luculentissimum, ita irrefragabile de hac ipsa quæstione testimonium perhibet. Cuius vnius etsi: ad dogmatibus cuiusvis assertionem: tibi non sufficiat autoritas, hoc certe illi credes, de re quapiam sui sæculi, quæ illi nota esse potuit, imo ignota esse non potuit, non mentitum scienter, impudenterque. Quin, vt in hoc illi fidem habeas, si eius vita: eruditio, doctrina: in vniuersam ecclesiam etiam dum viuentis autoritas, a te impetrare non potuerint, male mihi ad veritatem affectus videris, atque illi aures oculosque claudere. Ille itaque Origenes, loco memorato, post præmissam illam sæpe dictam pietatis & catholicæ veritatis regulam: subiiciens deinde, per eandem, nempe ecclesiasticam traditionem: pleraque definita ac certa esse: nonnulla vero non definita aperte, sed velut relicta in medio, quo sapientiæ amatores haberent, in quibus exercere & explicare possent fructum ingenij. Persequens deinceps, quæ, vt nunc sunt, ita etiam tunc fuerunt, certa ac definita traditione ecclesiastica: inter cætera, etiam hoc enumerat, Quod anima substantiam: vitamque habens propriam, cum ex mundo discesserit, pro suis meritis dispensabitur: siue æternæ vitæ ac beatitudinis hæreditate potitura: si hoc ei sua gesta præstiterint, siue æterno igni & supplicijs mancipanda: si in hac: eam scelerum suorum culpa detorserit. Et paucis interpositis.

Est & illud, inquit, definitum ecclesiastica prædicatione, omnem animam rationalem esse liberi arbitrij & voluntatis: esse quorundamque illi certamen aduersus diabolum & angelos eius, contrariasque virtutes: ex eo, quod illi peccatis eam onerare contendunt, nos vero, si recte, consulteque viuamus, ab huiusmodi onere exuere nos conemur, vnde & consequens est intelligere, non ita nos necessitati esse subiectos, vt omni modo, etiam si nolimus, vel bona vel mala agere, cogamur.

Si enim nostri arbitrij sumus, impugnare fortassis nos possunt alie quæ virtutes ad peccatum: & alie iuuare ad salutem: non tamen necessitate cogimur, vel recte vel male agere, & cætera. Hactenus ille. Audis

dis itaque clarissimam definitionem ecclesiasticæ traditionis, & de libero arbitrio hominis & de meritis ac demeritis, secundum quæ hinc discedens anima dispensabitur: quæ equidem definitio Origenis sæculo, hoc & longe ante annos mille trecentos, atque etiam ante ipsum ab initio, vno totius ecclesiæ sensu: toto orbe prædicata extitit, per quam damnata est nouitij huius Euangelij impietas & blasphemia.

Iam nunc audi pro quibus Lutherum cum sectatoribus ac discipulis suis, & vniuerso hoc Euangelico populo eadem habeat catholica Christi Ecclesia, & quod hos iudicium maneat, & quoniam ita ceppi, eiusdem illius Origenis verbis etiam hic communem ecclesiæ sententiam explicabo.

Itaque in epistolam ad Titum, tractans illud Apostoli, Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuota: sciens quoniam peruersus est qui est eiusmodi, & proprio condemnatus iudicio. Inprimis affirmat (vt est legere in Apologia Beati Pamphili martyris, desyderantur enim a nobis dicta eius commentaria) ^{Hæresim, excludere hominē a regno Dei,} affirmat inquam hæreses ex eorum numero esse quæ excluduntur a regno Dei, affirmante hoc ipsum eodem Apostolo ad Galatas, Manifesta autem sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolatria, veneficia, & cætera, hæreses aut sectæ. Quæ & prædixi vobis, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: Per quæ, inquit, cognoscimus, Quoniam sicut hi qui fornicationibus, & immunditijs, atque impudicijs & idolorum cultibus maculati sunt, regnum Dei non possidebunt, ita & hi qui in hæresim declinauerint. Neque enim putandum est, tanti Apostoli, tam absolutam sententiam, posse vlllo genere vacillare, Apostolus est enim omnium ecclesiarum Christi, non ab homine, neque per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem electus, &c. Audis inprimis, quod, hæreticos, diuinum iudicium maneat.

Nunc audi eiusdem quidem Origenis verbis, sed catholicæ veritatis clarissimam definitionem: & sententiam de Luthero cum suis, an inter catholicos & orthodoxos, an vero inter hæreticos numerandi sint.

Itaque ille, post prædicta: paucis quibusdam interpositis, describit quis nobis sit habendus hæreticus, nempe omnis ille, qui Christo se credere profitetur. Et aliud de veritate Christianæ fidei credit, ^{Quis hæreticus.} quam habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ. ^{Nota.}

Quod ipsum in multis exemplis particulatim explicans, in Marcione, Valentino, Basilide, Eutichianis, Appelle, Ebionitis, Patripassia

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

passianis. Sed & illi, inquit, qui non omnes humanas animas vnius eiusdemque dicunt esse substantiæ, sed diuersas naturas animarum, inter eos hæreticos numerandi sunt, qui iniquitatem in excelsum loquuntur, atque iniustitiam iniquitatemque eius accusant: nec non & illi, qui liberi arbitrii potestatem ex animabus auferre nituntur: & velut pernicioso dogmate, communi humanæ vitæ, & virtuti vniuersæ labem quandam inferre iudicandi sunt: ne humani propositi reputetur, bonum, quid, vel facere, vel dicere, vel sentire, ex quo, ad contemptum diuini iudicii mens humana formabitur. Sit autem in Ecclesiastico ordine, etiam de peccatorum supplicijs fides, & de his, qui præmia bonæ conuersationis, & vitæ, in regno domini: iusto eius iudicio recepturi sunt.

Hereticum esse Lutherum, & vniuersos eius sectatores Evangelij, ipsius catholice ecclesiæ ante annos mille trecetos prolato iudicio.

Si quis ergo horum aliquod, quæ supra exposuimus commutare, vel subuertere conatur, vt peruersus & a seipso damnatus, secundum sententiam Apostoli, etiam a nobis, præcepto obsequentibus eius, similiter habendus est.

Subiuncta deinde definitione ecclesiastica de resurrectione mortuorum, ita pergit.

Habentur, inquit, nihilominus in ecclesiastico ordine, etiam de diabolo rationes, & de omni eius exercitu: quod agones quosdam & certamina aduersus omnes homines, præcipue tamen aduersus eos qui credunt in dominum nostrum IESVM CHRISTVM mouent, & quod necessitatem quidam peccandi imponere per agones & certamina non valent, persuadere tamen, & decipere ad subuersionem possunt, eos qui non omni custodia sua corda præmuniunt.

Diabolo neminē necessario subijci.

Nullū hominū a deo in perditionem traditum.

Habendum quoque in ecclesiasticis traditionibus quod neque hominum quisquā, a Deo in perditionem traditus est, sed vnusquisque pereuntium sua negligentia & culpa pereat. Qui habens arbitrii libertatem: eligere quod bonum est, & potuit & debuit. Quod etiam de ipso diabolo sentiendum est, qui in conspectu Dei omnipotentis dicitur restitisse, & dissersisse statum suum, in quo fuerat immaculatus, qui vtique potuisset in hoc statu, in quo ab initio fuit, vsque in finem perseuerare si voluisset.

Tandem concludens. Designatus, inquit, vt arbitror nobis est, prout potuimus, & descriptus, quis, & qualis esset hæreticus, & quæ vel in quibus, eorum dogmata falsæque opiniones habeantur, & quæ sit ecclesiasticæ obseruantiae puritas. Hactenus Adamantius ille.

Ex cuius vtique verbis quisque intelligit qui ad veritatem omnino

no cæcus, & surdus non est catholicæ Christi ecclesiæ etiam, antè annos mille & trecentos, atque adeo ab ipso sui initio, de Luthero & consortibus eius iudicium: idem nempe, quod nunc est, pronuntiatum per definitionem & sententiam sedis Apostolicæ, quam a catholicæ ecclesiæ sententia discrepare non posse lib. IIII. Hierarchiæ nostræ, & sequentibus eiusdem operis, copiose demonstrauimus.

Audistis inprimis quem catholica Christi ecclesia habeat, quem habuerit a sui initio pro hæretico. Illum nempe qui Christo se credere professus, aliud tamen de veritate Christianæ fidei credit, quam habeat definitio traditionis ecclesiasticæ. Audistis quoque definitionem traditionis ecclesiasticæ, de libero arbitrio, & de meritis ac demeritis nostris, secundum quæ dispensantur hinc discedentes animæ. Est & illud, inquit, definitum ecclesiastica prædicatione, omnem animam rationalem esse liberi arbitrij. Item: quod anima substantiam, vitamque habens propriam: cum ex hoc mundo discesserit, pro suis meritis dispensabitur, siue æternæ vitæ ac beatitudinis hæreditate potitura, si hoc ei sua gesta præstiterint, siue æterno igni & supplicijs, mancipanda, si in hæc: eum scelerum suorum culpa detruserit. Audistis præterea: cum quibus erit pars vestra in diuino iudicio, si portento illi adhærere perseueraueritis. Sed & illi, inquit, inter eos hereticos, Marcionem inquã, Valentinum, Basilidem, Appellem: Eutichianos, Ebionitas, Patripassianos connumerandi sunt, qui liberi arbitrij potestatem ex animabus auferre nituntur, & qui de peccatorum supplicijs, & de bonæ conuersationis, vitæque præmijs, in regno Dei iusto eius iudicio recipiendis aliter audent asserere, quam habeat prædicta definitio, traditionis ecclesiasticæ. Audistis denique censuram catholicæ Christi ecclesiæ, de eo quod nunc excutimus, noui huius Euangelij dogmate præcipuo, (vt ille eius Euangelista primarius affirmat, & quod vniuersæ illius doctrinæ suæ fundamentum constituit) non equidem: quasi de vulgariter impio, sed velut de pernicioso communi vitæ humanæ, atque exitiali virtuti vniuersæ, & quod ad contemptum diuini iudicij informat homines, Qui, inquit, potestatem liberi arbitrij ex hominibus auferre nituntur, velut pernicioso dogmate, communi vitæ humanæ, & virtuti continentiae labem quandam inferre, iudicandi sunt: ne humani propositi reputetur, bonum quid vel facere, vel dicere, vel sentire, ex quo ad contemptum diuini iudicij mens humana formabitur. Et vos non pudebit eiusmodi & doctoris, & dogmatis? Non timebitis illorum quos memorauimus consortes esse in diuino iudicio?

Dictam

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Dictam catholicæ ecclesiæ de proposita quæstione communem sententiam, etiam ex sanctorum orthodoxorumque patrum omnium consensu: & consona: clarissima, certissimaque fide & doctrina demonstrare.

Caput III.

Vanquam ex vnus Origenis verbis (cuius hac in re non potes refellere testimonium, quod de notissima definitione ecclesiasticæ traditionis, in vniuersa: toto orbe, catholica ecclesia, absque controuersia recepta clarissimis verbis perhibuit) illam ipsam definitionem ecclesiasticam iam dudum clarissime intellexeris, eandem nihilominus ex aquilarum illarum congregatione & consensu (quem in omni dubio obseruare & exquirere nos oportere paulo ante admonuimus, & alibi copiosius demonstrauiamus) conabimur palam facere. Quicquid enim illi, (quod sæpe nobis repetendum est, pariter, vno eodemque consensu: aperte, frequenter, per seueranter, credidisse, scripsisse, docuisse, inueniuntur, illum esse sensum & consensum corporis, cuius sunt columnæ quædam & membra præcipua: donata præ cæteris abundantiori mensura spiritus, & subtiliori quodam sensu prædita, nihil dubitandum est: vt in quibus vniuersi corporis sensus præcipue vigeat. Quem falsum esse est impossibile, nisi Christum eius caput mendacem facias, & falsum sensum influere suo corpori: nisi & Paulus mentiatur eius Apostolus, qui ecclesiæ: columnam: firmamentumque veritatis affirmat, quod ideo hic rursus præfari visum est, ne hominum nos niti testimonio calumnientur vt solent, aduersarij, cum ex orthodoxorum patrum consensu: nostram & catholicæ ecclesiæ sententiam rursus astruxerimus.

Nec est, quod Calvinus ille, occupato properantique lectori malitiose & falsissimo persuadere nititur, veteres omnes, vno Augustino excepto, sic hac in re variare, vacillare, ac perplexe loqui, vt fere nihil certi ex eorum scriptis referre liceat. Imo, contra plane rem habere mox efficiam vt clarissime intellecturus sis: omnesque, præter vnum Augustinum: ita constanter, consonanter, aperteque hac de re loqui, vt de nulla re constantius & apertius. Vnus fere Augustinus, ob feruentem tum disputationem Pelagij & Coelestij, qui tantum tribuebant libero arbitrio, vt diuinæ gratiæ iniuriam facerent, si quisquam omnium, hac in re varie & perplexe loqui visus est: ita, vt aduersus illos, eidem aliquid videatur iniquior, eo quidem consilio, quod sequuntur ij qui curua lignorum: ad rectitudinem conantes reducere, ea ultra rectitudinem flectunt, & incuruant in oppositum, quanquam etiam ille, serio, & aperte, semper consenserit alijs, quemadmodum post intelliges.

Habuit

Habuit istorum dogma: primū authorem, illū Simonem magum: Primus au-
thor do-
gmaris isto-
rum, Simō
Magus.
a quo ea quam explicauimus impijssima impietas succedentium hære-
ticorum: velut hæreditaria successione, nūc tandē etiam ad Lutherum
peruenit, aduersus quem Simonem affirmantem fatali quadā necessi-
tate, quēq; sapere, intelligere, patiēq; omnia ille apostolici chori Cory- Apostolo-
rum princi-
pis Petri de
hoc ipso do-
gmate ad-
uersus Si-
monem il-
lum concer-
tatio, apud
Clementē,
lib. recog.
Vide, quæ
portenta e-
tiā Petrus
affirmat in-
cludi in
hoc dog-
mate.
phæus Petrus, apud Clementem: Dic, inquit, quomodo ergo Deus iu-
dicat secundum veritatem vnumquēq; pro actibus suis, si agere ali-
quid in potestate non habuit: Hoc si teneatur, cōuulsa sunt omnia: fru-
stra erit studium sectandi meliora, sed & iudices sæculi frustra legibus
præsumt, & eos qui male agunt puniunt: non enim in sua potestate ha-
buerunt, vt non peccarent. Vana erunt & iura populorum, quæ ma-
lis actibus poenas statuunt, Miseri erunt, & qui seruant cum labore ius-
titiam, beati vero illi qui in delicijs positi, cum luxuria & scelere viuen-
tes, tyrannidem tenent. Secundum hæc ergo, nec iustitia erit, nec boni-
tas, nec vlla virtus, & vt vis, nec Deus, &c. Ego igit̃ dico, inquit, sui esse
arbitrij hominē. Deinde interrogante Simone, qd esset liberū arbitriū,
Arbitrij, inquit, potestas, est sensus animæ, habens virtutem qua possit
ad quos velit, actus, inclinari. Inducta deinde a Simone quæstione, an
ne, quod Deus vellet, hoc ipsum esset: quod nō vellet, non esset: (Qua
confectum putabat, etiam mala a Deo esse, nobis vero omnia necessa-
rio prouenire, si annueret, aut certe impotentem esse deum: si negaret.)
Respondens Petrus, Vniuersum motus genus bifariam diuidit: quæ-
dam enim necessitate quadam, quædam moueri volūtariē: illa semper Vniuer-
sum motus
genus diui-
di in volun-
tarios & ne-
cessarios.
in motu esse, quando adest mouens causa: hæc non semper, vt solis, in-
quit, motus, necessitate ducitur, vt statutum cursum compleat, omnis-
que status coeli, & coelestij corporum ministeria, necessarijs motibus
constant. Homo vero actuum suorum motus voluntarios gerit: & i-
deo alia sunt, quæ ob hoc creata sunt, vt in ministerijs suis necessitate
deseruiant: nec facere aliud, quippiam possunt, nisi quod eis statutum
est. Alia vero sunt, quibus potestas est voluntatis, & qui agendi quæ
velint, liberum habent arbitrium. Hæc, inquit, non semper in eo ordi-
ne quo creata sunt permanent, sed prout voluntas duxerit, & animi iu-
diciū declinauerit: siue bonis, siue malis studebunt. Ideo & bene a-
gentibus Deus munera posuit, male agentibus poenas. Ostendens de-
inceps quam ille captionem dicta sua quæstione moliretur. Valde, in-
quit, ignoras o Simon, quomodo in singulis quibusque sit voluntas
Dei. Quædam enim voluit ita esse, vt aliud esse non possent, quam id Vt in sin-
gulis sit vo-
luntas Dei,
sed nō simi-
liter, nec
præiudicās
libertati
nostri arbi-
trij.
quod ab ipso instituta sunt: & his neq; præmia neq; supplicia statuit.
Ea vero quæ ita esse voluit, vt in sua potestate habeant quod velint a-
gere, his pro actibus ac voluntatibus suis statuit, vt aut remuneratio-
nes mereantur, aut poenas. Secundum hanc itaque distinctionem, o-
mne quod vult Deus, est: quod non vult, non est. Hoc est, quodque
E secun-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Hoc pri-
mū esse qd
intelligent
imbuendi
religione,
Christiana
Hominē li-
beri esse ar-
bitrij. Inde
enī primo
intelligi iu-
stum Dei
in omnes
iudicium.

Clementis,
de arbitrij
libertate
sententia.

Liberi nos
esse arbitrij

secundum modum suæ conditionis, & naturæ: necessaria, contingen-
tia, libera: quodque ut eiusmodi. Imo, primum esse docet, ut intelligāt
homines, qui nostræ philosophiæ veritatem assequi desyderant, liberi
se esse arbitrij, inde enim primo intelligi, iustum Dei iudicium in eos
qui hic impie vixerint, & libidinibus, ac sceleribus se maculauerint:
quemadmodum, & quod pijs, & se inquirentibus æterna præmia re-
tributurus sit, unde ad requirenda diligenter etiam cætera ad salutem
necessaria facile inducuntur. Et hæc ille Petrus dominici ouilis pastor
primus, & Christianæ doctrinæ columen, doctorq; præcipuus, aduer-
sus primum illum huius impietatis, quam nunc impugnamus, autho-
rem, Simonem Magum: apud Clementem: dictis recognitionum li-
bris. De quorum fide, si quis forte ambigat, hoc meminerit, ante an-
nos mille supra ducentos, ut tales de quorum fide tunc minime hæsi-
taretur a Ruffino illo Torano, tot insignium authorum interprete, e
Græco sermone in Latinum versos, atque interim lectos assidue pro
Clementis operibus: tamen si communem cum multis alijs sortem ex-
perti a falsatoribus, nonnullas plagas circumferant, & infarcta quæ-
dam, quæ authori non respondeant: nec quicquam tibi proderit hæc
tergiuersatio, quando ex vnius fide non pendemus, sed omnium ab
initio orthodoxorum certissimum consensum demonstraturi sumus
secundam nostram sententiam. Audis autem quæ ille portenta, vnum
hoc vestrum dogma includere affirmat, & verissime affirmat: Vno
hoc confundi, conuelli que omnia: auferre omne studium sectandi me-
liora, ex hominibus: auferri omnem eruditionem & bene viuendi di-
sciplinam: leges, & diuinas, & humanas, demonstrari stultas: nedum
magistratus frustra præesse exactores legibus, transgressores & fontes
iniuste punire, omnem efferatæ mentis in quiduis libidinem permis-
sis laxatisque habenis induci: iustitiam, sanctimoniam: omnem deni-
que virtutem vno hoc, si recipiatur, dogmate profligari ex conuentu
hominum: omnem religionem, atq; adeo Deum ipsum tolli e medio,
hæc sunt vestri illius præcipui omnium dogmatis latentia mysteria.
Quæ & superiori capite utcunque explicauimus, & in progressu ad-
huc illustriora reddentur. Ipsum nunc audi Clementem suam ipsius
hac de re explicantem sententiam, (nam in prioribus, Petri, quæ præ-
sens audierat, verba nobis rettulit.) Itaq; Epistola secunda earum quas
Ruffinus latinas fecit, cum ignorantia mala ob oculos statuens, ad
quærendam agnitionem veritatis omnes exhortetur, eam a nemine q̃
a Christo nos assequi affirmat: hanc esse portam: volentibus ad vitam
ingredi, hanc viam: pergentibus ad ciuitatem salutis, cuius sermonem
si quis audierit, in potestate sua illum habere, recipere eum velit, aut nō
velit, & amplecti onus eius, id est mandata vitæ. Liberi enim, inquit,
sumus arbitrij, nam si hoc esset, ut audientes ea: iam non haberent, in
pote-

potestate aliud facere q̄ audierant, vis erat quædam naturæ per quam liberum non esset, ad aliam migrare sententiam: Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ vis erat, quæ vnum aliud fieri cogeret, & alteri parti non daret locum: Nunc autem quia liberum est animo, in quam velit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere viam: constat euidenter inesse hominibus arbitrii libertatem. Igitur priusquam audiat quis quod ei expedit, certum est, quia ignoret, & ignorans vult & desyderat quod non expedit agere: propter quod, pro hoc non iudicatur. Cum vero audierit causas erroris sui, & rationem veritatis acceperit, tunc si permanferit in his erroribus, quibus dudum fuerat præuentus, recte iam vocatur ad iudicium: daturus pœnas, quia vitæ huius spatium, quod ad bene viuendum accepit, in ludibrijs consumpsit errorum. Qui vero audiens hæc, libenter accepit, & gratulatur sibi bonorum doctrinam fuisse delatam: requirat intentius & cætera, & gratias agat Deo, quod sibi veritatis lumen ostenderit, & de cætero dirigat actus suos in omnibus operibus bonis, quorum sibi in futuro mercedem certus est præparatam: admirans per omnia, & stupens cæterorum hominum errores, & quod ante oculos positam veritatem: nemo videat, ipse autem gaudens super diuitijs sapiëntiæ quas inuenit, insatiabiliter his perfruitur, & exercitio bonorum operum delectetur: festinans ad sæculum futurum mundo corde & pura conscientia peruenire, & cætera, subiiciens sibi carnis desyderia, & dominus eorum factus, vt ita demum etiam ipse fiat dominatoris omnium iucunda possessio. Nam qui permanet in malo, & seruus est mali, non potest esse boni portio, donec in malo permanet. Quia ab initio duo regna statuit Deus, & potestatem dedit vnicuique hominum, vt illius regni fiat portio, cui se ad obediendum ipse subiecerit. Hæc ille Clemens apostolorum auditor, & Petri in cathedra & pastoralis cura dominici ouilis successor. Qui nunquid inconstanter, obscure aut perplexe, hac in re tibi loqui videtur? Nunquid eius ex his verbis dubia cuiquam esse possit sententia de eo quod inter nos controuertitur, Liberum ne sit nobis an seruum arbitrium? Tertullianus ille florens, post Clementem primus fere, aut certe celeberrimus inter scriptores ecclesiasticos, aduersus Marcionem, illicius Simonis discipulum, tam constanter, consonanter, & luculenter asserit libertatem arbitrii: vt nisi ex his quæ libro II. aduersus eundem scribit, certam eius indubitatamq; intelligas sententiam, nihil dubito veritati aures te clausisse & oculos.

Quæ ignorantia excuset hominem.

Vide, vti etiam ad istam viuendum, post acceptam veritatis notitiam, liberum arbitriū valere affirmet.

Tertullianus.

Marcionis questio. Cur Deus, si bonus, futurus præsciatur, et auer-

Introducens in primis hanc impiorum quæstionem, Si Deus & bonus sit, & præsciatur futuri, & auertendi mali potens, cur hominem, & quidem imaginem & similitudinem suam, per animæ scilicet sensum, passus est labi de obsequio legis in mortem circumuentum a dia-

E ij bolog

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

eendi mali
potens est,
passus sit
hominem
diaboli ten
tatione in
mortē labi.

bolo? Si enim bonus est, inquit, qui euenire tale quid nollit, & præ
scius, qui euenturum nō ignoraret, & potens qui depellere valeret, non
euenisset quod sub his tribus conditionibus diuinæ maiestatis eueni
re non posset. Quod si euenit, consequi e cōtrario, Deum neq; bonum
credendum: neq; præscium, neq; potentem.

Dictā que
stionem vt
soluat.
Ostendit
in primis
Deū et bo
num, et præ
scium, &
potentem.

Ad hanc quæstionem responsurus, primum confirmat Deum ef
se qualem illi negabant, bonum, præscium: & potentem: Bonitatem
siquidem & potentiam eius euidenter testari eius opera, quæ produ
xit ex nihilo. Præscientiam tot testes habere quot prophetas fecerit.
Alioqui, palam esse, eam necessario requiri in authore omnium, qui v
niuersa vtiq; disponendo præscit, & præsciendo disposuit, &c.

Hominis
consideran
da cōditio.

Ad quæstionis deinde absolutionem, considerandam dicit conditio
tionem hominis, ne per illam potius euenerit, quod per Deum euenire
non potuit. Liberum, inquit, & sui arbitrij, & suæ potestatis inuenio

Dei in no
bis imago
& similitu
do, arbitrij
libertas.

hominem, a Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudi
nem Dei in illo animaduertens, quam eiusmodi status formam: Neq;
enim facie, & corporalibus lineis, tam varijs in genere humano: ad va
niformem Deum expressus est: sed in ea substantia quam ab ipso Deo
traxit, hoc est, anima, ad formam Dei formatus, & arbitrij libertate &

Libertate
arbitrij,
cōfirmari
ex lege da
ta homini.
Legē non
poni nisi li
bero & ad
obsequiū
& ad con
temptum.

potestate signatus est. Hunc statum eius confirmauit etiam lex ipsa,
tunc a Deo posita. Neque enim poneretur lex ei qui non haberet ob
sequium debitum legi in sua potestate: nec rursus comminatio mor
tis, transgressionem ascriberetur, si non & contemptus legis in arbitrij li
bertatem homini deputeretur. Ita quoque & in posteris legibus crea
toris, proponi ante hominem bonum & malum, vitam & mortem:
Sed nec alias totum disciplinæ ordinem per præcepta increpationes
dehortationes, & incitamenta dispositum, auocante, & comminante
te, atq; etiam hortante Deo, nisi & ad obsequium, & ad contem

Debuisse li
berū a Deo
institui ho
minē tam
etsi non ig
noraret li
bertatē sibi
exitio fore.

ptum libero & voluntario homini. Ex quo, cum sit euident, id quod
euenit homini, non Deo, sed sibi debere imputari, ne, inquit, & huic
tu opponas, non ita institui debuisse, si libertas & potestas arbitrij exis
tiosa futura esset, hoc quoq; prius defendam, ita debuisse institui, quo
fortius commendem & institutum ita, & digne Deo institutum, po
tiore ostensa ea causa quæ ita fecit institui.

Cōmēdari
& bonita
tem Dei &
sapientiā,
seu rationē
ex libertate
arbitrij da
ta homini.

Bonitatem enim Dei, & rationem eius, huic instituto patrocinari,
apud illum conspirantes in omnibus, neq; bonitatem, sine ratione, bo
nitatem esse, nec rationem, sine bonitate rationem: nisi forte, inquit,
penes Deum Marcionis irrationabiliter bonum. Oportuisse itaque
Deum cognosci & bonum & rationalem. Oportuisse & dignum ac
liquid esse quod Deum cognosceret. Quid autem tam dignum, in
quit, prospici posset, quam Dei imago & similitudo? & hoc sine dus
bio, & rationale, oportuisse proinde imaginem & similitudinem Dei
liberi

liberi arbitrij & suæ potestatis institui: in quo hoc ipsum, imago & similitudo Dei deputaretur: arbitrij scilicet libertas & potestas. In quam rem, ea substantia homini accommodata est, quæ huius status esset, afflatus Dei videlicet, utique liberi & suæ potestatis. Sed & alias quale erat, ut totius mundi possidens homo, non in primis animi sui possessione regnaret, aliorum dominus, sui famulus. Habes igitur bonitatem Dei agnoscere ex dignatione, & rationem ex dispositione. Bonitati deputetur, quod tantum homini largiri dignata sit, id est, arbitrij libertatem. At ratio sibi defendat eiusmodi institutionem: Nam bonus natura Deus solus, qui, quod est, sine initio est, non institutione: sed natura habet illud: Homo autem: qui totus ex institutione est, habens initium: cum initio sortitus est formam, qua esset: atque ita non natura in bonum dispositus est, sed institutione, secundum institutorem bonum, scilicet bonorum conditorem. Ut ergo bonum iam suum haberet homo, emancipatum sibi a Deo, & fieret proprietas iam boni in homine, quodammodo natura ascripta est illi, quasi libripense emancipati a Deo boni, libertas & potestas arbitrij: quæ efficeret, bonum, ut proprium, iam sponte præstari ab homine: quoniam & hoc ratio bonitatis exigeret voluntariæ exercendæ, ex libertate scilicet arbitrij, ut ita demum bonus consisteret homo, si secundum institutionem quidem, sed ex voluntate iam bonus inueniretur, quasi de proprietate naturæ, perinde ut & contra: malus.

Ut bonum suum haberet homo, illi fuisse necessariam, liberam potestatem arbitrij.

Subiungens deinde eam quoque fortitudinem & potentiam a Deo datam, libertati eius arbitrij, ut nec hinc a bono, nec inde a malo posset necessario impelli aut attrahi. Tota ergo, inquit, libertas arbitrij in utranque partem homini concessa est, ut sui dominus constanter occurreret, & bono sponte seruando, & malo sponte vitando. Quoniam & alias positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud efficere, de arbitrij sui meritis, liberi scilicet. Quondoquidem nec boni, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate non voluntate fuisset inuentus. In hoc, & lex constituta est, non excludens sed probans libertatem: de obsequio sponte præstando, vel transgressionem sponte committenda. Itaque in utrunque exitum libertas patuit arbitrij. Igitur si bonitas, & ratio Dei inuenitur circa libertatem arbitrij concessam homini, non oportet, amissa prima definitione bonitatis atque rationis, quæ ante omnem tractatum constitutuenda est, post factis præiudicare: non ita Deum instituere debuisse, quia aliter quam Deo placeret euasit: sed despecto quia ita debuerit institui, saluo eo quod dispectum est, cætera explorare. Quod qui facit, & a Dei bonitate a primordio operum suorum perspecta: facile persuaderi, a Deo nihil mali euenire potuisse, & a libertate ho-

Ea esse liberi a Deo arbitrij potentiam, ut neque a bono, neque a malo possit impelli aut attrahi.

Tolli iustum dei iudicium si tollatur libertas arbitrij.

Vide, ut necessitate voluntati opponat perpetuo. Iam ostendit, nihil præiudicare, aut bonitati, aut sapientiæ seu præscientiæ dei quod homo, accepto eius dono, hoc est, li-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

bertate ar-
bitrij in sua
sit abusus
pernitenti-
Cur nō in-
tercesserit
deus, aduer-
sus ea quæ
fieri noluit,
hoc est, ho-
minis pec-
catum.

minis cogitata: ipsam se potius ream ostendere eius quod ipsa com-
misit: atque ea ratione, omnia Deo salua esse, & naturam bonitatis,
& rationem dispositionis, & præscientiæ & potentiæ copiam. Exige-
re ante omnia nos oportere a Deo, & constantiam: grauitatemque
summam, & fidem præcipuam in suis institutionibus: sed quæ sapi-
entissimo consilio, & rationalibus institutionibus vni dicandæ sunt.
Ex his nihil mirandum intelligi, quod non intercesserit aduersus ea,
quæ noluit euenire, quo conseruaret ea quæ voluit, & instituit. Si
ergo semel homini permiserat libertatem & potestatem arbitrij, &
sapiantissima ratione permiserat, vtique fruendas, inquit, eas ex ipsa
institutionis autoritate permiserat: fruendas autem, quantum in i-
pso, secundum ipsum: id est, secundum Deum: & in bonum: Quis
enim aduersus se permittet aliquid? Quantum vero in homine, se-
cundum motus libertatis ipsius. Quis enim non hoc præstat ei, cui
quid semel frui præstat, vt pro animo & pro arbitrio suo fruatur?
Igitur consequens erat, vt D E V S secederet, a libertate semel
concessa homini: id est, contineret in ipso & præscientiam, & præ-
potentiam suam, per quas intercessisse potuisset, quo minus homo
male sua libertate vti aggressus, in periculum laberetur. Si enim in-
tercessisset, rescidisset arbitrij libertatem: quam ratione & bonitate
permiserat. Denique fac intercessisse, fac rescidisse eum libertatem
arbitrij, dum reuocat ab arbore, dum ipsum circumscriptorem co-
lubrum a sceminæ congressu arcet, nonne exclamaret Marcion,
O dominum futilem & instabilem, rescindentem quæ institu-
it? Cur permiserat arbitrium si intercedit? Cur intercedit si permi-
sit? Eligat, vbi semetipsum erroris notet: in institutione, an in rescis-
sione? Nonne tunc magis deceptum in præscientia futuri, cum ob-
stitisset ei, quod, quasi ignorans quo euasurum esset, indullerat, quis
merito diceret? &c.

Necessaria
homini li-
bertas arbi-
trij, ad vi-
uendum re-
cte.
Deū præsti-
tisse homi-
ni viuere,
mandasse
aut bene vi-
uere. Quæ
adeo, ad
mortē non
instituerit,
vt etiā mor-
tuū ad pec-
nitentiā re-
uocans vi-
uere cupiat,

Hæc atque eiusmodi merito dicturus in creatorem, si libero arbi-
trio hominis, ex prouidentia, & potentia, quas exigis, obstitisset,
Nunc tibi insusurra pro creatore, & grauitatem, seu constantiam:
& patientiam, & fidem, institutionibus suis functo, & rationali-
bus, & bonis. Neque enim ad viuendum solummodo produxe-
rat hominem, & non ad recte viuendum: in respectu scilicet Dei le-
gisque eius. Igitur viuere quidem illi, ipse præstiterat, facto in ani-
mam viuentem: recte vero viuere demandauerat, admonito in
legis obsequium. Itaque non in mortem institutum a Deo hominem
probat quod eundem nunc cupit in vitam restitutum, malens pecca-
toris poenitentiam quam mortem.

Igitur sicut, inquit, Deus homini vitæ statum induxit, ita homo sibi
mortis statū attraxit, & hoc nō per infirmitatem, nec per ignorantiam:
nequid

nequid auctori imputaretur, &c. Neque enim legis pondus impos-
 fuisse (si grauis lex) inualido sustinendi: nec quem excusabilem sci-
 rer nomine imbecillitatis, cum definitione mortis conuenisset, po-
 stremo non ipsa libertate ac potestate arbitrij fecisset infirmum, sed
 potius defectione earum. Atque adeo eundem hominem, eandem
 animæ substantiam, eundem Adæ statum, eadem arbitrij libertas &
 potestas, victorem fecit de eodem diabolo, cum secundum obsequi-
 um legum Dei administrata est, &c.

Peccasse
 hominē nō
 per infirmi-
 tatem, nec
 per ignorā-
 tiam.

Quod legis
 pondus nō
 imponat
 deus susti-
 nendi inua-
 lidis.

Eadem ar-
 bitrij liber-
 tate qua ce-
 cidit, factū

hominē vi-
 ctorem de
 eodem dia-
 bolo, quan-

do ipsum
 secundum
 obsequiū

legum dei
 administra-
 uit.

Potuisse i-
 maginē deli-
 peccatū ad-
 mittere per

exilitatem
 substantiæ,
 sed non de-
 buisse per

liberi pote-
 statem ar-
 bitrij.

Ostēdens deinde, nec inde comprobari Deum aut malum esse, aut
 mali authorem, quod eius imago & velut spiraculum, aut spiritus deli-
 cto se cōtaminauerit. Cum minor sit imago veritate necesse est, & sem-
 per imago, non diuinitas: quæ sola cum peccare non possit, hoc ipsum
 imagini non conuenire indubitatum est. Quemadmodum imago ho-
 minis, & si omnes veritatis lineas exprimat, vi tamen eius caret, nec sen-
 sum, nec motum obtinens, &c. Potuisse afflatum Dei, potuisse imagi-
 nem Dei peccatum admittere, sed non debuisse: potuisse illi conueni-
 re peccatum, per exilitatem substantiæ, non debuisse autem per arbitrij
 potestatem: qua liber, non seruus, assistente amplius demonstratione nō
 delinquendi, sub comminatione moriendi, qua substrueretur substan-
 tiæ exilitas, & regeretur sententiæ libertas. Itaque non per illud iam, in-
 quit, videri potest anima deliquisse, quod illi cum Deo affine est, hoc
 est, per afflatum aut spiritum, sed per illud, quod substantiæ accessit, id
 est, per liberum arbitrium: a Deo quidem rationabiliter attributum,
 ab homine vero quia voluit agatum, &c.

Deinde etiam diabolum a Deo in rectitudine, & arbitrij libertate
 conditum, propria libidine conceptæ vltro malitiæ peccasse affirmās,
 eodem consilio, & eius nouissimam reclusionem, & hominis ad bea-
 tam vitam restitutionem: a Deo dilatam ostendit. Certamini enim
 inquit, spatium dedit vt & homo eadem arbitrij libertate elideret ini-
 micum, qua illi cesserat: probans suam, non Dei eam culpam fuisse,
 & ita salutem digne per victoriam recuperaret, & diabolus amarius
 puniretur, ab eo quem ante eliserat deuictus, & Deus tanto magis bo-
 nus inueniretur, sustinens hominem gloriosorem in paradysum ad li-
 centiam decerpendæ arboris vitæ, iam de vita regressurum, &c. Hæc
 ille Tertullianus. Quæ ideo libuit ascribere aliquanto prolixius, quo a
 mendacissimis atque impudentissimis extorqueremus sui confessio-
 nem mendacij: aut saltem eius pudorem incuteremus. Nō pudet Cal-
 uinum illum, vt audisti affirmare veteres omnes, vno Augustino exce-
 pto, tam obscure, inconstanter, & perplexe loqui de libero arbitrio, vt
 intelligere non possis quid certi de eo sentiant, et hoc simplicioribus, et
 his quibus non vacauit excutere veteres, persuadere conatur, cum ta-

Vt ex ma-
 lis deus me-
 liora elici-
 ens, ideo
 certamē cō-
 stituerit ho-
 mini aduer-
 sus diabo-
 lum a quo
 victus fue-
 rat, vt recu-
 perata de
 eo victoria
 & ipsi glo-
 riosior in
 paradysum
 esset regres-
 sus, & huic
 pœna acer-
 bior.

Perurge-
 tur Calui-
 nus & im-
 pudentissi-
 mi menda-
 cij conuin-
 citur.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Epilogus
sententiae
Tertullia-
ni, de liber-
tate arbi-
trij.

men hoc ipsum sciat falsissimum: aut si nesciat, efficiā ut intelligat. Audisti Caluine paulo ante Clemētem illum Apostolorum successorem & discipulum: eorundem: & catholicae ecclesiae de illa ipsa libertate arbitrij, non ambiguam: obscuram, inconstantem: perplexam, sed clarissimam, & sibi vndique consonantem et constantem proferentē sententiam, imo audisti in Clemente, & ab ipso Petro apostolorum principe aduersus patrem et primum doctorem vestrum Simonem illum Samaritam, clarissimis & minime ambiguis verbis eandem affirmari & astrui. Audis nunc etiam Tertullianum, eandem, non solum clarissime explicantem: sed etiam eruditissime asserentem: aduersus eiusdem Simonis discipulos, qui et Deum malorum faciebant authorem, & libertatem tollebant arbitrij: quod vtrunq; a Luthero, & vobis fit. Audis ostendentem: & Dei bonitati, & infinitae eius sapientiae multis rationibus congruere, ut ea ipsius imagine, ac similitudine insigniretur homo, nempe potestate liberi arbitrij: per quam fieret velut proprietas quaedam boni in homine, quod non habebat ex natura: tamen si ea in vtranque partem valuerit: sine qua nec merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate, non voluntate fuisset inuentus. Quin & ex lege homini data: comprobari eius libertatem: & de obsequio sponte praestando, & de transgressione sponte committenda. Non enim, inquit, poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate: nec rursus comminatio mortis, transgressioni ascriberetur, si non & contemptus legis in arbitrij libertatem deputaretur homini: nec vniuersum disciplinae ordinem: increpationes, dehortationes, incitamenta: nisi ad obsequium, & contemptum libero & voluntario homini: per praecepta dispositum, factum autem hominem ea arbitrij libertate non ut peccaret, & peccando periret, quam adhuc in vitam restitutum cupit: malens poenitentiam quam mortem peccatoris, sed ut sub DEO obedienter & recte viueret, & eo velut merito perpetuo viueret. Nec tamen decuisse, ut praesciens hoc ipsum non facturum Deus, datam illi libertatem impediret arbitrij: nec ipsi imputari posse, quod ille sibi mortem vitae praelegit: cum hoc nec per infirmitatem, nec per ignorantiam quae conditori imputari posset, fecerit: nec imposuerit Deus legis pondus, sustinendi inualido: quum imbecillitatis nomine excusabilem, cum mortis definitione non conuenisset. Quinimo, quod idem homo, eadem libertate arbitrij, post victor euaserit de eodem diabolo, cum diuinis selegibus submisit, euidenter convincere, satis virium habuisse aduersus illum ab initio, nisi voluisset vltro illi cedere. Adeo autem bonum Deum, ut ex malis etiam meliora elicuerit, homini aduersus inimicum a quo victus fuerat certamen constituens, quo aduersus eundem recuperata victoria, gloriosior illi in paradysum esset regressus, & hosti poena

acer

acerbior. Vides denique vt voluntati non tantum coactionem, sed necessitatem opponat perpetuo. Vides postremo, vt huius aduersus illius Simonis discipulos, & quam pauloante referente Clemente audisti, ipsius Petri aduersus vestrum omniū doctorem & magistrum, sit eadem sententia: quandoquidem, & ille, velut per se notum Simoni obijcit, tolli iustum Dei iudicium, si in sua potestate non habeant quæ agunt homines: tolli leges diuinas & humanas: tolli magistratus: tolli religionem vniuersam: denique Deum ipsum. At nemo in potestate sua habet, quod aut agit, aut patitur necessario. Vt intelligas quale sit illud speciosum quorundam commentum, ad quod etiā Calvinus vbique confugit, & alijs plerisque non parui nominis probari videtur, quo inter necessitatem & coactionem distinguentes, & hanc, non illā, aduersari voluntario affirmātes, pulchre atq; ingeniose sibi videtur voluntatem seruare in hominibus, tametsi eadem, vniuersa necessario agat aut patiatur, quæcunque videtur agere. Sed istiusmodi argutia, nihil aliud, quam obscurare videntur: ac dissimulare quid inter nos controuersum sit. Hoc nempe quæritur, an homo eorum quæ agit liberam facultatem habeat, an secus? Habuit (vt supra demonstraui) certa definitio traditionis ecclesiasticæ ab ipso ecclesiæ initio, eiusmodi facultate præditum hominem. Eandem; magno consensu, & clarissimis verbis astrui ab illis aquilis, illis sanctis nostræ religiōis ducibus, antesignanis, & doctoribus omnibus ab initio, demonstrare iam cœpimus. Quam nunc voluntatis, nunc libertatis, nunc arbitrij, nunc liberi arbitrij, designant vocabulo: eandem nihilominus illam quam supra indicauimus, liberam facultatem intelligentes. Sed hic obiter, eius admonere te lector volumus, quando post incidet locus eius proprius.

Proinde cœpto insistentes, pergamus, quem promissimus aquilarum consensum congregationemque demonstrare, & palam facere: ne quid dubites, illum esse sensum totius corporis: eam definitionem Ecclesiasticam, quam Origenis sæculo inter certissimas definitiones ecclesiasticas haberi, & de quibus nulli Christiano liceret ambigere, ex eiusdem verbis intellexisti superius. Inter primos nostræ religionis scriptores, qui ex Apostolorum schola prodierunt, est etiam Irenæus Lugdunensis, archiepiscopus & gloriosus Christi martyr, b. Polycarpi Iohannis. Euangelistæ discipuli auditor. Hic aduersus Valentinum, Marcionem, cæterosque illius Simonis discipulos, libri quarti cap. IX. tractans illud baptistæ de Christo, Ipse vos baptizabit in spiritu sancto et igne, palam habens in manu sua, ad emundandam aream suam: & fructum congregabit in horreum suum: paleas autem comburet igni inextinguibili. Homo vero, inquit, rationalis, & secundum hoc similis Deo, liber in arbitrio factus, & suæ potestatis, ipse sibi causa est, vt aliquando qui

Irenæi de arbitrij libertate sententia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Homine in
arbitrio li-
berū & sug-
potestatis,
sibi causā
esse, vt vel
frumentū
sit vel pa-
lea, & pro-
pterea ius-
to dei iudi-
cio, in eo
locū esse.

Dari nobis
a deo suā
gratiā bo-
num, serua-
ri autem a
nobis.

Libertas
nostra in
bonis ope-
ribus.

Neminem
merito lau-
dari aut vi-
tuperari ex
eo qd aut
est aut agit
patitur ve
necessario.

do quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. Quapropter & iuste condemnabitur: qui rationalis factus, amisit veram rationem: & irrationabiliter viuens, aduersatus est iustitiæ Dei, tradens se omni terreno spiritui, & omnibus voluptatibus seruiens. Quid tibi videtur? nunquid hæc est aut perplexa, aut obscura: aut sibi prædictisq; non constans sententia? hominem factum liberi arbitrij, suæ potestatis, & qui sibi causa est, vt nunc frumentum, nunc palea fiat, & ea propter iudicandum iuste, quia ea amisit quæ retinere poterat, ea admittit, quæ poterat & non admittere, vides autem vt & hic intelligat hominis libertatem necessario prærequiri, vt diuini subsistat iustitia iudicij, quæ illa ablata non subsisteret, & ne de primo tantum hic homine, & non de vnoquolibet nostrum, loqui illum existimes, audi rursum, quid eodem libro consequenter dicat. Nam diligentius eam ex scripturis aduersus illam Simonis scholam asserturus libertatem arbitrij, & illud Christi ad Hierusalem ex Euangelio inducens, Quoties volui congregare filios vestros, & noluisti. Posuit, inquit, in homine potestatem electionis Deus, quemadmodum & in angelis. Etenim angeli rationabiles, vt hi quidem, qui obedissent, iuste bonum sint possidentes, datum quidem a Deo, seruatum vero ab ipsis, ita qui non obedierunt, iuste non inueniuntur cum bonis, & meritam poenam percipient. Quoniam Deus dedit quidem benigne bonum, ipsi vero non custodierunt diligenter illud, neque pretiosum arbitrati sunt, sed supereminentiam bonitatis contempserunt. Abijcetes igitur bonum, & quasi respuentes, merito omnes iustum iudicium incident Dei. Quemadmodum et Apostolus Paulus in epistola quæ est ad Romanos, testificatus est, dicens ita: An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis: ignorans quoniam bonitas Dei ad poenitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam, & cor impenitens, thesaurizas tibi metipso iram in diem iræ, et reuelationis iusti iudicij Dei. Gloria autem & honor, inquit, omni operanti bonum. Dedit ergo Deus bonum, quemadmodum & Apostolus testatur in eadem epistola: & qui operantur quidem illud, gloriam & honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possint non operari illud. Hi autem qui illud non operantur, iudicium iustum recipient Dei, Quoniam non sunt operati bonum, cum possent operari illud. Quid igitur Caluine? & hæc ne tibi obscura, perplexa, & sibi prædictisque non consonantia videntur? Sed audi explicantem adhuc clarius eandem sententiam, si tamen possit, explicari clarius. Nam sequente deinceps Capite vehementius arietans & impugnans Simoniacæ illius scholæ impiam sententiam: quia asserebant quosdam naturaliter factos malos, vt & bonos alios, dicit ex eo consequi nec laudabiles hos esse quod boni sunt, nec contra vituperabiles illos, quod

quod mali: cū hoc ipsum quod essent necessario essent. Orthodoxam, ^{Neminem merito lau-}
vero catholicæ ecclesiæ confessionem: & doctrinam hoc tenere, eius- ^{dari aut vi-}
dem naturæ esse omnes homines, & potentes retinere & operari bo- ^{tuperari ex}
num, & potentes rursus amittere id & non facere: Iuste proinde eti- ^{eo quod}
am apud sensatos homines, quanto magis apud Deum, alios quidem ^{aut est aut}
laudari, & dignum percipere bonæ electionis & perseverantiæ testi- ^{agit pati-}
monium: alios vero accusari, & iusto damno affici: eo quod iustum, ^{turve ne-}
& bonum reprobauerint. Multa deinde inducens diuinarum scri- ^{cessario.}
pturarum oracula quibus Deus per prophetas suos, per Apostolos:
atque etiam per seipsum nos exhortatur, iuste & sancte vivere, se quæ ^{Frustra}
rere, suæ voluntati nos libenter submittere & obsequi, & deterret ab ^{hortari ho-}
horum contrarijs: omnibus his affirmat, ostendi liberum: & suæ po- ^{mines ad}
testatis esse hominem. Cum alioqui frustra adhortaretur, hæc qui- ^{bonum, de}
dem nos facere, ab his vero abstinere. Imo quoniam, inquit, liberæ ^{terreri a}
sententiæ ab initio est homo, & liberæ quoque sententiæ Deus, cuius ^{malo, si li-}
ad similitudinem factus est, semper consilium datur ei, continere bo- ^{beret pote-}
num: quod perficitur ex ea quæ ad Deum est obedientia. Nec tan- ^{statis suæ}
tum in operibus, sed etiam in fide liberum, & suæ potestatis arbitri- ^{non sint.}
um homini seruauit dominus, dicens, Secundum fidem tuam fiet ti- ^{Non tantū}
bi: propriam fidem hominis ostendens, quoniam propriam suam ha- ^{in operi-}
bet sententiam. Et iterum: Omnia possibilia sunt credenti: Et, Vade, ^{bus sed eti-}
sicut credidisti fiet tibi. Quæ vniuersa atque omnia eiusmodi, suæ po- ^{am in fide}
testatis secundum fidem, ostendunt hominem, & propter hoc: is qui ^{liberū ho-}
credit ei, habet vitam æternam, qui autem non credit filio non habet ^{mini a deo}
vitam æternam: sed ira Dei manet super ipsum: Secundum hanc igi- ^{seruari ar-}
tur rationem: & proprium suum erga hominem opus ostendens, & ^{bitrium.}
nihilominus sui arbitrij, ac suæ potestatis hominem significans, dice-
bat ad Hierusalem, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmo-
dum gallina pullos suos sub alas, & noluisti? Quapropter relinque-
tur vobis domus vestra deserta. Qui autem his contraria dicunt, ipsi
impotentem introducunt dominum: scilicet quasi non potuerit per-
ficere hoc quod voluerit, &c. Inducens deinde blasphemiam impio-
rum aduersus conditorem accusationem & calumniam, quod tales fe-
cerit angelos qui potuerint transgredi, & tales homines, qui statim
ingrati in eum existerent, iubet vt naturæ eorundem meminerint:
ita fore vt cessent ab eiusmodi in Deum blasphemia. Quandoqui-
dem & rationabiles, & examinatores, & iudiciales eos fieri oportuit:
& non: quemadmodum irrationabilia: atque inanimantia, quæ sua
voluntate nihil possunt agere, sed cum necessitate, & vi ad bonum
trahuntur: in quibus vnus sensus, & vnus mos inflexibilis est, & si-
ne iudicio nec quicquam aliud esse possunt, quam quod facta sunt.
Cuiusmodi naturæ si essent homines, nec suaue eis fore quod bonum,
nec pre-

Frustra
hortari ho-
mines ad
bonum, de
terreri a
malo, si li-
beret pote-
statis suæ
non sint.

Non tantū
in operi-
bus sed eti-
am in fide
liberū ho-
mini a deo
seruari ar-
bitrium.

Vtrepellat
blasphemiam
impio-
rum aduer-
sus condito-
rem accusa-
tionē. Quā
tales fecerit
homines q
statim in-
grati in i-
psam exte-
rent.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Nullius merito estimatio fore bonos, nisi tales voluntate existerent.
 nec pretiosam communicationem Dei, nec magnopere appetendum bonum, quod sine suo proprio motu: cura: & studio prouenisset, sed ultro, & otiose insitum. Quin & nullius merito aestimationis fore bonos, si natura magis quam voluntate tales existerent, & ultro neum sed non secundum electionem suam bonum haberent, neque hoc ipsum, quale esset, intelligerent, proinde nec fruerentur eodem. Quae enim bo-

Nulla boni gloria, ijs quod ipsum non studuerunt, nulla coronam nisi victoris in certamine.

ni fructio apud eos qui ipsum ignorat: & quae gloria, ijs qui ad ipsum non studuerunt. Quae corona ijs qui non eam ut victores in certamine consecuti sunt? Propter quod dominus violentum dixit regnum esse coelorum, et qui vim faciunt, inquit, diripiunt illud. Propter hoc et Paulus ait ad Corinthios: Non scitis, quoniam hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Sic currite ut comprehendatis. Omnis autem qui agonizat, in omnibus continens est. Ille quidem ut corruptibilem coronam accipiat, nos autem incorruptam. Ego autem sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem caedens, sed liuidum facio corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte alijs praedicans ipse reprobus efficiar.

Ad piorum utilitatem conferre, ut sint impij aliqui.

Bonus igitur agonista ad incorruptelae agonem adhortatur nos, uti coronemur, & pretiosam arbitremur coronam: videlicet quae per agonem nobis acquiritur, tanto siquidem pluris eam a nobis fieri, quanto pluris constiterit. Neque enim similiter, inquit, diligimus ea quae ultro adueniunt, atque illa quae cum multa sollicitudine adinueniuntur. Quoniam igitur pro nobis erat plus diligere Deum: cum agone hoc adinuenire, & dominus docuit, & Apostolus tradidit. Quin & impiorum caecitatem: malitiam: poenas, efficere, ut pijs sua pietas sit gratior: suum studium ad virtutem: bonitatem: Dei amorem: iucundius ac ardentius. Quemadmodum videntibus, ex cognita caecorum infelicitate delectabilior visus est: & sanis, ex aegrotantium miseria sua iucundior sanitas. Ad nostram igitur utilitatem conferre, etiam ut sint impij aliqui, & erudiri eorum nos malo, Dei misericordia nobis cognito, ad boni studium, & perseverantiam in Dei amore, Deo quidem, inquit, magnanimitatem praestante in apostasia hominis: homine autem eruditio per eam. Quemadmodum et propheta ait, Emendabit te abscessio tua: praesiniente Deo omnia ad hominis perfectionem, & ad aedificationem: & manifestationem dispositionum suarum, uti & bonitas ostendatur, & iustitia perficiatur, & ecclesia ad figuram imaginis filij eius coaptetur, & tandem aliquando maturus fiat homo, in tantis maturescens, ad videndum & capiendum Deum. Haec ille sanctus Irenaeus gloriosus Christi martyr ac Pontifex, beati Polycarpi auditor, non nihil tamen contracta in compendium, aduersus Simonis illius Magi & discipulorum eius sententiam: Ex cuius, ut saepe diximus, schola etiam hoc quod nunc oppugnamus Evangelium prodijt. Quem si obscure

obscure, inconstanter, & perplexeloqui dixeris de libero arbitrio, vt intelligi ex his non possit certa & constantissima eius sententia, scio quod velut mimum caluum: ridiculū Calvinum, in proscenium introducturus sis.

Adamanti illius Origenis post hunc, de eo quod inter nos contro- Origenis
sententia,
nō solū ex
ecclesiasti-
ca definiti-
one, sed eti-
am ex rati-
onis euidē-
tia cōstare,
nostrae po-
testatis esse
vt recte,
aut secus
viuamus.
uertitur, nisi claram, certam, constantemque sententiam, ex his quae
supra audisti clarissime intellexeris, hoc certum habeo veritati te au-
res obturare, & oculos claudere. Qui Libro tertio Periarcho vni-
uersam hanc questionem, ab initio repetens ac diligenter pertractans.
Tandem concludit, non solum ex ecclesiastica definitione, sed etiam
consequentia rationis euidenter ostendi, nostrae potestatis esse, recte
aut minus recte viuere: bene & male vti quibuscunque extrinsecus
incidentibus: ratione nostra discernente ac diiudicante, quomodo his
vti oporteat: nec ab eisdem: vel (vt quidam putant) fati nos cogi vr-
gentibus. Quod ipsum etiam diuinarum scripturarum autoritate
confirmans, post multa vtriusque testamenti citata testimonia sub- Vniuer-
sam diuinā
scripturā,
euidētero-
stendere nos
liberi arbi-
trij potesta-
tē habere.
Noua li-
nea.
Cypriani
sententia ea-
dem.
dit, vniuersam plane diuinam scripturam euidenter ostendere nos li-
beri arbitrij potestatem habere. Alioqui perquam absurdum esse, no-
bis dari mandata: ex quorum vel obseruatione saluemur, vel praua-
ricatione damnemur. Cyprianum hic nullo certo loco cito, quando
nusquam de bonorum malorumque authore, & libertate arbitrij ad-
uersus Simonis discipulos illi incidit conflictatio. Tametsi vniuersa
eius scripta, quae exhortationes ad virtutem: pietatem: iustitiam: con-
tinent, subscribunt libero arbitrio. Ex quo, cum diuus Augustinus
Libro III. aduersus duas Pelagianorum epistolas citet quaedam pro
Dei gratia, quam illi sic a nobis calumniabantur asseri, vt liberum tol-
leremus arbitrium, ita de eodem subiungit. Nunquid iste sanctus,
tam memorabilis in verbo veritatis instructor, liberum arbitrium ne-
gat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit quod recte viuimus?
Iam & Hylarij illius Pictauiorum Episcopi, & gloriosi Christi confes- Hylarius.
soris, fidem & sententiam percunctemur de quaestione proposita: num
quam certam, explicatam, constantem: claram apud eum inuenire
poterimus.

Is enarratione in Psalmum II. indemutabilis naturae Deum osten-
dens, beatum equidem & perfectum: in se, & per se, nihil aliud quod
in se posset incidere, per id quod ipse sibi totum totus est, reliquisse.
Ex eius optima ac beneuola beatitudine perfectas omnes coelestium,
& inuisibilium creationes, spiritualium quoque constitutiones, & cor-
poralium, non vt profectum sibi ex his aliquem acquireret, sed ad pro-
fectum eorundem quae creauit, demonstraturus, in homine hoc ipsum
praecipue exequitur. Quem, non quod officio, inquit, eius in aliquo
eguerit, instituit, sed quia bonus est, participem beatitudinis suae con-
didit:

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

didit: & rationale animal, in vsum largiendae aeternitatis suae, vita sensuque perfecit. Quod ipsum verbis scripturae affirmat. Sed nunc Israel, inquit, quid dominus Deus tuus poscit a te, nisi ut timeas dominum Deum tuum: & ambules in omnibus vijs eius, & diligas eum: & seruias domino Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & custodias praecepta domini Dei tui, & iustificationes eius, quae ego praecipio tibi, ut bene sit tibi. Nullum a nobis, nisi innocentiae, & religionis, & fidei obsequium Deus postulat. Amari se a nobis exigit: non utique amoris in se nostri aliquem fructum percipiens, sed amore ipso, nobis potius qui eum amamus profuturo. Nam amari se, si bique, nos obsequi: idcirco a nobis expetit, ut digni beatitudinis suae ac bonitatis munere, per meritum amoris sui, & obsequij iudicemur: Bonitatis autem vsus, ut splendor solis, ut lumen ignis, ut odor suavi non praebenti proficit, sed utenti. Quod ergo sumus, noster profectus potius quam eius est: qui nos in id quod sumus instituit. Quia Deus bonorum eorum quae in se sunt aeterna: nobis non invidens, in sensum nos atque vsum beatae suae bonitatis assumit. Sed qui perfectus ac bonus est, bonitate in nos ac beatitudine sua non sine ratione ac modo vsus est. Nam unicuique nostrum libertatem vitae, sensumque permisit, non necessitatem in alterutrum affigens, ut vnumquodque ex natura, bonum malumve esse lex cogeret: sed qui nos per benevolentiam utendae beatitudinis suae creasset, profectum nobis ad id meritumque vitae innocentis, honestaeque constituit. Quid enim honoris, & praemij, bonitatis necessitas mereretur, cum malos nos esse, vis quaedam nobis conferta non sineret? Voluntati ergo permissa bonitas est, ut praemium sibi voluntas bonitatis acquireret: utque esset nobis aeternae huius beatitudinis profectus, atque vsus ex merito: non necessitas indiscreta per legem, & quanquam nos ad voluntatem bonitatis, id est, ad bene honesteque viuendum, per spem promerendae & utendae suae bonitatis illiceret, poenam deuitatae & contemptae bonitatis adiecit: ut cum libertatem nobis voluntatis ad bonitatem promerendam reliquisset, quia meritum: necessitas naturae non haberet, libertatem ipsam propositus e contrario terror poenae argueret. Atque ita per rationem aequi atque iusti, ad meritum praemij, permissa libertas est: & per bonitatem Dei, vis libertatis, metu constitutionis arctata est: ut bene velle, meriti spes moneret: malum nolle, propositae ultionis poena suaderet. Itaque his, quibus ex voluntatis libertate malitia magis placuit, ultio constituta, ira esse Dei creditur. Non quia indemutabilis illa Dei, quietaque natura, motu impetus turbidi incalcescat: sed quod ille qui per constitutionem poenae maneat in poena, sentiat sibi authorem huius constitutionis iratum. Poena enim patiens, ira dei in peccatores gentis, ira esse creditur decernentis, &c. Hactenus ille Hylarius memorato loco

In conden
dis creatu-
ris suis quo
deus respo-
derit.

Per ratio-
nem & libe-
rae volunta-
tis arbitrii
sua nos be-
atitudinis
capaces fe-
cisse.

Ut necessi-
tatem liber-
tati perpe-
tuo oppo-
nat.

Bonitatis
necessitatem
nec honore
dignam nec
praemio.

Voluntati
permissam
bonitatem,
ut aeternae
beatitudi-
nis profec-
tus nobis
accederet

ex liberae
voluntatis
merito, quod
sub necessi-
tate nullum
est.

Ut arbitrii
libertatem
poenae ter-
rore a malo
prohibere
voluerit.

Ira dei in
peccatores
gentis.

rato loco. Qui, nunquid etiam dubie, obscure, perplexe, incōstanterq; de proposita quēstione loquitur, vt certi nihil intelligere possis quid sentiat? vnicuique nostrum vitæ libertatem ad bonum malumve permissam a Deo, non affixam necessitatem in alterutrum: quando bonitatis necessitas nec honorem mereretur, nec præmium. Voluntati proinde bonitatem permissam: vt præmium sibi voluntas bonitatis acquireret: vtque esset nobis æternæ huius beatitudinis profectus atque vsus, ex liberæ voluntatis merito: quod necessitas non haberet. Hæc ne inquam dubia, perplexa, obscuraque certam sententiam non indicant? vides autem: vt voluntati, non coactionem, aut vim extrinsecam, vt nugantur plerique multi, sed necessitatem opponat? Quod ipsum adhuc magis explicat enarratione in Psalmum LI. versiculo ultimo, vbi rationem reddens, cur Propheta: confessionem tantum extendat in sæculum, spem autem in misericordiam Dei, non solum in sæculum, sed & in sæculum sæculi, misericordiæ etiam in futuro sæculo suum locum & operationem in nobis fore affirmat: cum confessioni peccatorum, non nisi in huius sæculi tempore locus sit. Dum inquit voluntati suæ vnusquisque permissus est: & per vitæ licentiam, confessionis arbitrium habet. Decidentes nanque de vitæ: simul & de iure decidimus voluntatis. Tunc enim ex merito præteritæ voluntatis lex iam constituta, aut quietis, aut poenæ, excedētium ex corpore, suscipit voluntatem. Cuius temporis, non iam liberam, sed necessariam voluntatem ostendit Propheta, dicens, Non est mihi in diebus illis voluntas. Cessante enim voluntate libertatis, etiam voluntatis si qua erit, cessabit effectus. Transire nanque ad Abraham volens diues, chaos medio non finitur: cum tamen per libertatem voluntatis in Abraham sinibus esse potuisset. Interclusa est ergo libertas voluntatis, quia confessio nulla sit mortuis, secundum id quod dictum est, In inferno autem quis confitebitur tibi? Vides vt hic clarissime affirmet, voluntatem libertatis, cum hac vita durare & finire: post hanc vitam voluntatem quidem manere intelligens, sed non voluntatem libertatis ad opposita. Cum eis, quos iusta damnatio pro demeritis excipit, voluntas in malum obstinata sit: quos vero æternæ beatitudinis gloria, confirmata in bono, vt ad malum declinare non possit, necessaria proinde quodammodo, & non plane libera illis voluntas est.

Imo etiam ad fidem, & non tantum ad opera iustitiæ nostræ voluntatis libertatem se extendere, declarat enarratione in Psalmum CXVIII. Ac ne, inquit, quod a multis dici sæpe solet, rationis aliquam habeat authoritatem, cum assertunt, proprium Dei munus esse, vt quis in Dei rebus atque operibus versetur: excusantes infidelitatem suam, quod cessante erga se Dei voluntate maneat infideles. Est quidem in fide manendi: a Deo munus: sed impediendi: a nobis origo

F n̄ est.

In hac vita vnusquisque suæ libertati permissum a cuius iure, nos vna cum vita decidere.

Post hæc vt tam manere voluntatem, sed non libertatis ad opposita.

Etiam ad fidem nostræ voluntatis libertatem se extendere.

Vt nostræ voluntatis

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

et diuine in nobis gratia distingat officia & mutuo complexo coniungat. Inchoare nostrum, dei vero incipienti incrementum dare.

est. Et voluntas nostra hoc proprium ex se habere debet, vt velit: Deus autem, incipienti incrementum dare. Quia consummationem: per se infirmitas nostra non obtinet: meritum tamen adipiscendae consummationis, est ex initio voluntatis: Proinde, Psalmum ita Propheta conclusit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas, in aeternum: propter retributionem. Cor suum ipse inclinat, & ex naturae humanae peccatis in obedientiam deflectit. Natura quidem: & origo carnis suae eum detinebat: sed voluntas, & religio, cor eius, ex eo in quo manebat originis vitio, ad iustificationem opera declinat, &c. Declinat autem propter retributionem: certus scilicet ea fidei meritis reseruari, & in his retributionem esse, quae oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quae praeparauit Deus his qui diligunt eum in Christo Iesu, &c.

Rursus enarrans illum eiusdem Psalmi versiculum, Inclina cor meum in testimonia tua & non in avaritiam: Omnia, inquit Propheta, ad munus Dei retulit: siue vt lex iustificationum sibi statuatur a domino: siue vt sibi intelligentia praestetur: siue vt deducatur in semita: siue vt cor eius in testimonia inclinetur, &c. Sed forte per hanc Prophetae religiosam modestiam, quisquam impie loqui ita audebit. Si, inquit, omnia a Deo sunt, humana ergo ignorantia caret culpa: cum nihil obtinere possit, nisi quod donatum a Deo sumpserit. Et primum, hoc impiae est voluntatis, existimare idcirco ea se quae sunt credentium propria non consequi, quod sibi a Deo indulta non fuerint: sed omnem occasionem huius impiae excusationis, Propheta submouit. Primum enim, cum orat, conueniens infirmitati suae egit officium: dehinc, Dei muneribus, humanae deuotionis studia connexuit. Cum enim ait, Legem mihi statue domine viam praceptorum tuorum, quid secundum orationis nostrae humilitatem Dei esset ostendit. Cum autem subiecit, & exquiram eam semper: officium deuotionis suae protulit, & in ceteris quoque, vtrunque quodam complexu colligauit, cum deduci se in semita postulauit, & cum id ipsum voluit: Prius enim quae ad Deo sunt, cum honore praeposuit, & tunc quae a se, cum confessione subiecit. Orat igitur vt Deus tribuat. Est ergo a nobis, cum oramus, exordium, vt munus ab eo sit: dehinc quia ab exordio nostro munus est eius: ex nostro rursus est, vt exquiratur, & obtineatur, & maneat. Haecenus Hieronymus, quem vides vt nostrae voluntatis, & diuinae in nobis gratiae, & distinguat, & mutuo complexo coniungat officia: & vt nulli ex Deo desit, quo minus habeat quae sunt credentium propria, & salutem consequatur. Imo impiae voluntatis eiusmodi existimationem esse. Nec puto lector, Caluino magis quam tuis oculis, auribus, & rationi te crediturum, etiam hunc obscure, inconstanter & perplexe loqui de libertate arbitrij: vt ex his certi nihil intelligere possis quid de ea sentiat.

Quin

Quin & magnum illum Basilium audiamus quid etiã ipse de hac quæstione velut certum indubitatumq; tenuerit, & Christifideles docuerit. Is sermone quodam, quod Deus malorum author non sit, ostendens, vnum peccatum, vere mali appellatione censeri, ipsumq; a nobis existere: et in nostra optione esse, reiicere, an acceptare velimus: nec Dei esse opus, qui animam, non peccatum fecerit, tametsi vt boni, ita & mali, omnem animam capacem fecerit, quoniam, inquit, liberi arbitrij facta est, quod naturæ rationis participi, maxime conueniebat: soluta enim hæc omni necessitate, & vitam in sua potestate cõstitutam a Deo accipiens, sese ad eius imaginem creatam esse nouit: ex quo proprium bonum gaudiumq; intellexit: permanendiq; in boni contemplatione potestatem ac virtutem habet: & dulci intelligibilium consideratione secundum suam naturam vitam custodit. Habet autem a bono deflectendi quoq; facultatem. Hoc enim contingit, cum beatæ oblectationis satisfactione affecta: & velut veterno quodam grauata: e statu superiore ad carnis delitias migrans, varijs se voluptatum libidinibus, immiscet.

Basilius de hac ipsa quæstione, quod velut certum crediderit & docuerit.

Liberi arbitrij facta animã, solutamq; omni necessitate vitam in sua potestate a Deo accepisse. Imago dei. Habere nos virtutis facultatēq; permanendi in bono, atq; etiã delectandi ab eodem.

Subijciens deinceps, vt ceciderit Adam, a tanta beatitudine, quam ex Dei atq; operis eius contemplatione acceperat, & sue conditionis felicitate, qua immortalis paradisi, & regni coelestis perfrueretur delitijs. Tandem, inquit, rebus omnibus refertus, in desidiam ac bonorum satietatem ruens, apparēs oculis delectabile, intellectuali pulchritudini prætulit, et ventris saturitatem intellectuali pulchritudine potiorē habuit. Ex quo statim e paradiso pulsus, extra beatā illam vitam fuit. Nō ergo ex aliqua necessitate: sed ex proprio consilio liberæ facultatis peccauit: ob peccatum vero interiit, obsonium namq; peccati mors. Itaq; mortē sibi Adam ob discessum a Deo parauit, secundum quod scriptū est. Ecce omnes elongantes abs te peribunt. Quam obrem sane apparet, Deū, mortē non fecisse, sed nosmet ex mente praua sponte eam attraximus.

Neminē vlla necessitate malum esse.

Inducens deinde quærentem aliquem ex aduerso. Cur Deus talem non fecerit hominem ne peccare posset, quoniam, inquit, & tu seruos, non quando vinctos in custodia retines beneuolos esse tibi existimas: sed cum sponte erga te omnia vt oportet videris agere. Sic item Deo eum puta fore amicū, qui non coactus, sed sponte sua virtuteq; illi obtemperat. Arbitriū in nobis, optioq; libera laudatur merito aut vituperatur. Is ergo qui creatorem incusat vt parū prouidum, parumq; naturæ consulentem humanæ, quod nobis peccandi non eripuerit arbitrium, nihil aliud opinari videtur, quam naturam ratione carentem, ea quæ rationis est particeps potiorē esse: & illa quæ nō monentur, nec mente degustant, ijs quæ eligunt, iudicant, conferunt, præstare, &c. Desinamus ergo superuacua quærere ad veram sapientiam nos omnino recipientes: desinamus, inquam meliora, quam Deus fecerit indagare, &c. Hæc ille Basilius, cuius nunquid obscura: perplexa: nec secum,

Cur Deus non fecerit hominē impeccabilē.

Neminem deo amicū esse posse, nisi q; sponte sua, virtuteq; illi obtemperat.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nec cum prædictis quos audisti, constans tibi videtur sententia: Affirmat liberi arbitrii factam animam, & hoc naturæ rationali maxime conuenire, imo necessario conuenire: quemadmodum in posterioribus verbis clarissime innuit. Solutam omni necessitate vitæ in sua potestate a Deo accepisse, & in eo ipso imaginem Dei referre. Audis habere virtutem facultatemque permanendi in bono, atque etiam desistendi ab eodem. Audis neminem vlla necessitate malum esse: vtque nemo Deo amicus sit aut esse possit, nisi qui non coactus sed sponte sua virtute illi obtemperat.

Rursus in institutione aspirantium ad vitæ perfectam, docens qualis sit agenda cura corporis. Duplex est, inquit, omnino vis animæ: vna animalis, quæ corpori vitam tribuit: altera rationis particeps, & theorica. Prima, in nostra quidem potestate non est: veluti sol, qui splendorem sibi coniunctum habet, sic anima corpori insita facere nequit, quin ei vitam tribuat. At virtus theoretica, optionis est nostræ. Eius partes sunt, corporis impetum, atque appetitum regere: quod si non frenetur, si per licentiam lasciuiat, non corporis causa, sed voluntatis ac rationis ei dominantis fuerit. Quamobrem, non, vt quidam existimant, corpus malum, aut reprehendendum. Eius nanque instrumento, ad vitam beatam consequendam plurimum vtimur. Nam & agentia aliquid secundum virtutem, & contemplanti, sano corpore opus est. Paret omnino si regatur: assentitur, modo persuadeatur: sequitur, modo ducatur: quiescit, modo consilia monentis, ferulam, obiurgationes atque etiam vulnera sentiat: haud aliter, quam equus quidam, qui quanto validior animosiorque fuerit, tanto magis auriga rectoreque indiget: si enim dormitantem negligentemque nactus fuerit equitem, obferocitatem, in prorupta illum deducit. Si vero, quo decet modo regatur, accommodius eisdem fuerit, & ad execrandas animæ vires magnum illi præstabit adiumentum. Vt igitur equi natura, per se mala non est, sic nec corporis erit: sed vtentis tantum, & id regere nescientis negligentia. Hactenus ille. Breuiter, vniuersa huius viri scripta, libertatem arbitrii euidenter asserunt.

Hieronymi certissima & clarissima sententia de libertate arbitrii.

Iam & orthodoxum illum, & minime simulatorem audiamus Hieronymum, quam de hac quæstione teneat velut certam definitamque catholicæ ecclesiæ sententiam. Epistola vna ad Damasum, illū Euangelij locum explicans de patre, qui inter duos filios diuisit substantiam, et primo illum patrem Deum significare: duos filios, humani generis vniuersitatem: substantiam Dei inter hos distributam, omne, quod viuimus, sapimus, cogitamus, in verba prorumpimus, quæ Deus vniuersis in commune largitus sit, dicente Euangelista: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū. Quamquam quod nos legimus, Qui diuisit eis substantiam, significantius in græ-

in græco hoc pacto legi affirmat, καὶ δὲ ἴλεμ' αὐτοῦ τὸν εἶον, id est, dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem, & ut viueret vnusquisque, non ex imperio Dei, sed obsequio suo: id est, non ex necessitate, sed voluntate: vt virtus haberet locum: vt a cæteris animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei permissum nobis est facere, quod velimus, vnde & in peccatores æquum iudicium, & in sanctos & iustos, iustum præmium retribuetur. Audis opinor, non obscuram, non perplexam, non ambiguam, sed clarissimam sententiam. Audis donatos nos libero arbitrio & mentis propriæ libertate, & vnumquenque viuere, non ex Dei nutu & imperio, sed suo obsequio: non necessitate, sed voluntate: quo virtuti esset locus: quo velut ad imaginem Dei conditi, excelleremus animantia cætera: quo denique æquum esset & in peccatores, & in iustos, Dei iudicium: quod nullum foret sublata nobis libertate arbitrij. Audis denique vt voluntati necessitatem, non coactionem ex æquo opponat, & ne vno hoc loco ita, alibi vero aliter sentire & docere existimes Hieronymum, Quæstione decima ad Hebidiā locum illum Pauli ad Romanos, de Esau, Iacob, & Pharaone, sane quam obscurissimum, tractans, & ad hoc deducta in primis Apostolicæ lectionis serie, quod ex electione non ex operibus propositum Dei in illis peractum sit, secundum hoc quod ad Moysen dictum est. Miserebor cui misertus fuero, & misericordiam præstabo cum miserebor. Cum ex hoc multis, videatur consequi, nihil esse in nostra facultate & arbitrio positum, sed vniuersum esse miserentis Dei, & quod hi assumantur, & quod illi relinquantur, præsertim cum vt Iacob absque vllō suo merito dilexerit, ita Esau, absque vllō suo merito odio habuerit: qui in scriptura etiam ad Pharaonem ita loquitur, In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & annuncietur nomen meum in vniuersa terra: proinde frustra illum queri aut causari nos, vel bona non fecisse, vel fecisse mala: cum voluntati diuinæ resistere nequeat humana fragilitas. Hanc, inquit, validam rationem, scripturarum ratione contextam & pene insolubilem, breui Apostolus sermone dissoluit dicens, O homo tu quis es qui respondeas Deo? Hoc nempe his paucis verbis significans, intelligere quenquam, ex non intellectis obscurisque scripturarum locis, falsam se imaginari sententiam. Nam ex eo quod in hunc modum respondes Deo, & calumniam facis, & de scripturis tanta perquiris, vt contra Deum loquaris, & iustitiam voluntatis eius incusas, ostendis te liberi esse arbitrij, & facere quod vis, vel tacere vel loqui. Si enim in similitudinem vasis fictilis a Deo creatum te putas, & illius non posse voluntati resistere, hoc considera, quia vas fictile non dicit figulo, cur me fecisti sic? sigulus enim habet potestatem de eodem luto aut eadem

Donatos
nos libero
arbitrio, vt
viueret qd
que non ex
nutu Dei,
non ex ne-
cessitate,
sed sua vo-
luntate,
quo et vir-
tuti locus
esset, & di-
uine in no-
bis imagi-
ni, & iusti-
tiæ diuini
iudicij.

Voluntati
necessitatē
nō coactio
nē ex æquo
opponi.

Vt Pauli
locū, de E-
sau Ia-
cob & Pha-
raone tra-
ctans redu-
cat & ab-
soluat ad-
uersus ne-
gantes li-
bertatem
arbitrij.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam facere. Deus autem, æquali cunctos sorte generauit, & dedit arbitrii libertatem, ut faciat unusquisque quod vult, siue bonum, siue malum. In tantum autem dedit omnibus sui potestatem, ut vox impia disputet contra creatorem suum, & causas voluntatis eius scrutetur, &c.

Rursus libro Quæstion. seu traditionum Hæbraicarum in Genesim, explicans iuxta veritatem Hæbraicam, verba domini ad Cain, irascentem atque indignantem fratri, quod videret eius sacrificium acceptum Deo, suum vero reprobam. Quare, inquit, irasceris, & quare concidit vultus tuus? Nonne si bene egeris dimittetur tibi, & si non bene egeris ante fores tuas peccatum tuum sedebit, & ad te societas eius: sed magis dominare eius. Quod autem dicit, hoc, inquit, est, quare irasceris, & inuidiæ in fratrem liuore cruciatus vultum demittis in terram? nonne si bene feceris dimittetur tibi omne delictum tuum: siue, ut Theodotio ait, acceptabile erit aut suscipiam munus tuum, ut suscepi fratris tui? Quod si male egeris illico peccatum ante vestibulum tuum sedebit, & tali ianitore comitaberis. Verum quoniam liberi arbitrii es, moneo, ut non tibi peccatum, sed tu peccato domineris. Haftenus ille Hieronymus. Iterum in Matthæ. capite quinto. Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioqui ubi necessitas, nec corona est. Quem intelligis opinor, non perplexe, ambigue, aut inconstanter locutum, de libero arbitrio.

Nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate nostram. Vbi enim necessitas, coronam non esse. D. Ambrosij consonas prædictis, imo eadem de arbitrii libertate sententia.

Non possum etiam Ambrosium non aduocare, in hunc confesum, atque eius percontari sententiam. Quam vide num certam clarumque ex his quæ scribit libro primo de Iacob & vita beata: possis intelligere. Sapientiam equidem, disciplinam & iustitiam, studio, & doctrina acquiri atque accipi affirmans, eo quod in studio, sit etiam obediendi conatus: obedientiam autem, in vtramlibet partem propenderit, aut culpam inducere, aut gratiam. Eam in Adam primo, nos pertraxisse ad mortem: Eandem in Adam secundo nos ad vitam vocasse. Non est, inquit, quod cuiquam nostram ascribamus culpam: quam nostræ voluntati, Nemo tenetur ad culpam, nisi propria voluntate deflexerit: non habent crimen quæ inferuntur reluctanter, voluntaria tantum commissa, sequitur delictorum inuidia, Non est quod culpam deriuemus in alios, voluntarium sibi militem legit CHRISTVS, Voluntarium seruum sibi auctonatur diabolus, neminem iugo seruitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum are ei vendiderit. Quid carnem quasi infirmam accusamus? Membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiæ, quod ipsum multis subiectis exemplis declarans, concludit, affectum, non carnem esse, qui author culpæ sit, Carnem autem, voluntatis ministrum. Non ergo

ergo vendat nos, inquit, voluntas nostra, per quam solam, nos in seruitutem tradimur, confirmante hoc ipsum Apostolo, Nescitis, inquit, quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? siue peccati in mortem, siue obeditionis ad iustitiam? In vtranque partem concludit seruitutem esse: sed hanc esse veram libertatem, Qui enim in domino vocatus est seruus, libertus est domini: pretiosa hæc seruitus, æque & gloriosa libertas. Hactenus Ambrosius, Qui nunquid aut ambigue, aut inconstanter, aut obscure loquitur? Neminem ad culpam teneri, nisi propria voluntate deflexerit: voluntaria tantum commissa sequi delictorum inuidiam, voluntaria seruitute nos aut Christo, aut diabolo subijci. Voluntarium autem, vt audisti, intelligunt omnes, quod in potestate nostra est, vt sit, aut non sit, nec necessitati subijcitur, vnam enim necessitatem ex æquo voluntati, aut voluntario, quod iam toties demonstraui mus, opponi omnes intelligunt. Sed D. Ambrosij hac de re sententiam, certius clariusque explicandi adhuc post incidet locus opportunior.

D. Chrysostomi nihil est opus sciscitari sententiam, vt quem vnum singulariter, inter veteres, calumniatur Calvinus excessisse modum in extollenda humanæ voluntatis facultate. Libet tamen, quando scriptores ecclesiasticos omnes ita ambigue, aut varie in hac re loquutos idem affirmat, vt certum quippiam ex eorum scripturis haberi nequeat, verba eius subijcere, ex Homil. XVIII. in Genesim, vt etiam in hoc, quemadmodum in superioribus omnibus, mendacissimum intelligas.

D. Chrysostomi eandem cum prædictis sententiam, vt confessam ab aduersario, paucis demonstrare.

Quemadmodum, inquit, incurabilia vulnera neque austeris medicamentis cedunt, ita & anima semel captiua, si se peccato cuius obnoxiam fecerit, considerare non vult quæ sibi sunt vtilia: etiam si quis innumera inculcet eius auribus nihil proficiet, nec vllam ex admonitione vtilitatem suscipit: non quia non potest, sed quia non vult, non enim, sicut in corporalibus vulneribus videri solet, ita & in voluntate, Nam in corporibus, naturæ affectiones sæpe immobiles sunt: in voluntate autem: non ita res se habet, quandoquidem nemo tam malus est, quin si voluerit mutari possit, & bonus fieri: sicut contra qui bonus, etiam excidere per ignauiam, & malus fieri. Quia liberi arbitri esse nostram naturam fecit omnium dominus. Ipse enim quæ sunt pro sua misericordia semper exhibet, & sciens abscondita in profundo mentis & arcana: laudat, consulit, conatusque nostros incitat & allicit, & necessitatem vtiue non imponit, sed congruis remedijs appositis totum iacere in ægrotantis sententia dimittit. Et hæc ipsa in Cain declarat & exequitur.

Libert arbitrij natura nostra.

Deum nulli deesse, sed quæ sua sunt, pro sua misericordia semper exhibere.

Quid ergo tibi aut mentis, aut frontis est Caluine? Necdum te tui puderet.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Impuden-
tiss. mēda-
cij perurge-
tur Calui-
nus.

pudet. Adhuc audes dicere veteres omnes, excepto vno Augusti-
no, sic in hac re, aut variare, aut vacillare, aut perplexe loqui, vt certi ni-
hil ex eorum scriptis referre liceat. Certe si quisquam eorum est om-
nium qui hac de re aut varie, aut ambigue, aut perplexe loquitur, is v-
nus Augustinus est. Qui tamen quid certi hac de re sentiat, & quam
perfide, quam maligne a vobis trahatur in vestram sententiam, mox
demonstrabimus. Cæteri vero omnes, quam consonanter, quam cer-
to, quam clare, hac de re loquantur, tam, inquam, certe, quam de re cer-
tissima, & notissima omnium, vtcq; vestram, ex Simonis illius schola,
iam olim sub anathemate & execratione sepulta, reuocatam sententi-
am: velut in Deum blasphemam, & in vniuersum genus humanum
iniuriā, damnari totius orbis consensu, damnari ecclesiæ, damnari
scripturarum autoritate affirmant, ex prædictis euident factum cui-
que existimo.

Liberius
locutos fu-
isse s. pa-
tres omnes
de libero ar-
bitrio, ante
quā post,
Pelagium.

De quibus vnum hoc mihi admonendus es lector, vniuersos ante
Pelagium, qui primus, ex libertate arbitrij bellum indixit diuinæ gra-
tiæ, multo liberius locutos de libero arbitrio, quam eos qui subsecuti
sunt. Cum illorum, in asserenda arbitrij libertate, omnis intentio, ad-
uersus vnam illam dirigeretur Simonis, discipulorumq; eius senten-
tiam, quæ tollebat liberum arbitrium: nec vlla tunc esset quæstio de
diuina gratia. Proinde intelligendi sunt omnes, illam semper, velut o-
mnibus paratam, atq; obuiam: includere, non excludere, in his quæ
attribuunt facultati liberi arbitrij. At post indictam per Pelagium pu-
gnam diuinæ gratiæ, ex his quæ ab omnibus vno consensu libero
tribuebantur arbitrio, necesse erat de eo ipso loqui cautius, & dili-
genter suum cuique tribuere, & distinguere, atque ita asserere liberta-
tem arbitrij, ne diuinæ gratiæ videretur iniuria fieri, vtcq; sic damna-
retur Simonis, & suorum impietas, ne inde impietatis arma in altero
extremo constitutus Pelagius caperet. Aequè tamen catholicorum
omnium: & ante, & post Pelagium, vnus consensus, vna mansit de
libertate arbitrij sententia: nec quisquam seu orthodoxorum, seu
hæreticorum eandem negasse inuenitur, præter vnum illum Si-
monem cum suis discipulis, in quorum & vos iam demigraſtis fa-
miliam: sed omnes, vt audisti, primum esse docent, his qui nostræ
philosophiæ veritatem assequi desyderant, vt intelligant liberi se
esse arbitrij, & in sua potestate habere, recte & secus viuere, prout
voluntas, & animi iudicium, hac, illacve declinauerit. In potestate
nos habere diuinis verbis & admonitionibus credere, mandatis
vitæ obsequi, & eorum nos iugo subdere, aut ab illis auerti. Hoc
diuinæ bonitati & infinitæ eius sapientiæ multis rationibus congrue
re, vt ea ipsius imagine insigniretur homo: potestate hac, inquam,
liberi arbitrij, per quam fieret velut proprietas quædam boni in ho-
mine,

Epilogus
dictorū a ci-
tatis patri-
bus, de libe-
ro arbitrio.

mine, quod non habebat, in natura: per quam quisque sibi vni imputare posset, quod sit palea exurenda igne terribilis iudicij, & non frumentum colligendum in horreum dominicum. Nulla necessitatis vi, hac illacve inuitabiliter nos duci, trahi, aut impelli: omni necessitate solutam animam, & vitam in sua potestate constitutam a Deo accepisse. Quandoquidem nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate, non voluntate fuisset inuentus: nec laudabiles bonos, quod boni sunt, aut vituperabiles malos, quod mali, si hoc ipsum quod sunt, essent necessario: neque hoc ipsum dependeret ex libero eorum arbitrio. Quin etiam ad fundamentum, aut initium vitæ spiritualis, nempe fidem, hoc ipsum extendi: ne sit & impijs suæ infidelitatis excusatio, si in potestate sua non haberent credere: nec contra pijs nulla merces, si eis nihil ad hoc cooperantibus, agentibus, aut se præparantibus, diuinitus, tantum daretur vt crederent. Quid enim honoris, aut præmij, inquit, ille Hylarius, bonitatis mereretur necessitas, cum malos nos esse vis quædam conferta non sine-
ret? Voluntati proinde permissam bonitatem, vt præmium sibi voluntas bonitatis acquireret: vtque esset nobis æternæ huius beatitudinis profectus atque vsus ex liberæ voluntatis merito, quod necessitas non haberet. Impie hoc voluntatis esse, quenquam existimare, idcirco ea quæ sunt credentium propria: se non consequi, quod sibi a Deo indulta non fuerint, Neminem vlla necessitate esse infidelem aut malum: vt contra nec quisquam Deo amicus est, nisi qui sponte sua virtuteque, & non necessitatis vi quadam illi obtemperat. Breuiter ex intellecta libertate arbitrij, primo intelligi iustum Dei iudicium, in eos qui hic impie vixerint, & libidinibus & sceleribus se cõtaminauerint: Quemadmodum & quod pios, & se inquirentes æterna præmia retributurus sit. Quomodo enim (vt beatissimi Petri aduersus illum Simonem verbis, omnium sententiam exprimam) Deus iudicat secundum veritatem vnumquemque, si agere quod egerunt aut non egerunt, in potestate non habuerunt? Imo hoc vno vestro recepto contrario dogmate, conuelli, confundiq; diuina & humana omnia: auferri omne studium sectandi meliora ex hominibus: auferri omnem eruditionem: omnem bene viuendi disciplinam: leges, & diuinas, & humanas stultas esse oportere: ne dum magistratus frustra præesse, exactores legibus: transgressores, & fontes iniuste puniri: omnem effrenatæ mentis in quiduis libidinem permissis laxatisq; habenis induci: iustitiam, sanctimoniam, omnem deniq; virtutem vno hoc vestro dogmate profligari ex conuentu hominum: omnem religionem, atque adeo Deum ipsum: tolli e medio. Hæc est omnium quos audisti sanctorum patrum: & nostræ religionis doctorum præcipuorum, ab ijs Ecclesiæ incunabilis, ex toto orbe terrarum, maximo consensu: ad
nos

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nos perducta sententia. Hæc ille primus Christiani ouilis a Christo institutus pastor Petrus, cui ut præ ceteris iusserat hæsitantes fratres confirmare in fide, ita pro vnius fide ne deficeret, aut erraret, singulariter rogauit patrem, & exauditus est pro sua reuerentia. Hæc eiusdem auditor, discipulus, sectatorq; continuus, & in pastoralis cura dominici gregis successor, Clemens. Hæc ille Tertullianus florens, eius sæculi eruditissimus, continuo post apostolicorum illorum virorum tempora. Hæc ille Irenæus Galliarum Episcopus, gloriosus Christi martyr, & ipse B. Polycarpi auditor. Hæc magnus ille Basilius Cæsariæ Cappadociæ Episcopus. Hæc Hylarius, gloriosus Christi confessor, & Pictauorum Episcopus. Hæc ille sacer Ambrosius, ille Hieronymus, ille Chrysostomus, de Augustino mox videbimus. Hæc omnes qui illos ad nos vsque subsecuti sunt, toto orbe terrarum orthodoxi. Hæc Ethnici quoq; philosophorum, omnes denique quibus mens sana est & ratio, ex euidenti rationis lumine: quorum sententiâ Cicero, de natura Deorum, fato, & præscientia disputans, exprimit, ex sublato libero arbitrio, dicens euidenter consequi, ut omnis humana vita subuertatur: ut frustra datæ sint leges, frustra obiurgationes, laudes, vituperationes, exhortationesque exhibeantur: neque vlla iustitia, bonis præmia: malis supplicia posse constitui.

Conclusio
ex prædictis.

Quæ cum ita sint, non solum impudentissimum Caluini mendacium euidenter detectum est, quo affirmat omnes veteres scriptores, vno Augustino excepto, ita ambigue, varie, inconstanter, obscureque loqui de libero arbitrio, ut nihil certi ex eorum scriptis intelligere possis quid sentiant: sed etiam luce clarius cuique patet, ea quam nonnulla quam indicauimus, energia noui huius Euangelij: quod suos professores mox sibi eripit, & spiritu erroris, vertiginis, & prodigiosæ cæcitatibus sibi addictos afflat: atque etiam replet continuo, ut videntes non videant, imo clarissime atq; euidentissimæ veritatis lucem non videant: omnem mentem, omnem frontem suis eripiat: Si is est hæreticus, & talis ab ipso Ecclesiæ initio est habitus, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quam habeat definitio traditionis ecclesiasticæ. Habuit autem certa definitio traditionis ecclesiasticæ, toto orbe recepta: etiam Origenis sæculo, esse hominibus potestatem liberi arbitrij, per quam & bene & male nobis viuere liceat, nulla vi necessitatis adductis ad vnum aut alterum, quam & tot illi, talesque quot citauimus patres ex omnibus & sæculis, & orbis regionibus tanto consensu proferentes clarissime expresserunt: quid de his hominibus censendum est, qui ex obscuro & sibi non intellecto vno scripturæ loco aut altero, quasi aut primi, aut soli scripturas legerint, his ex aduerso suam sententiam aut insaniam potius audent statuere? Hocine est humiliter de se sapere? hoc, esse in oculis suis paruulum? Sed

Sed ista est, vt dixi, vis & energia noui huius Euangelij, vt additis sibi omnem mentem, omnem frontem eripiat: vt clausis ad omnia oculis, nihil ipsos pudeat, quantumuis absurdum, quantumuis damnatum omnium sæculorum totius ecclesiæ præiudicio, fortiter & audacter asserere.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE LIBERO HOMI-

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber III.

Quandoquidem vnum veterum omnium Augustinum, vt certe aliquid asserentē, ita & suæ sententiæ plane subscribentem producant aduersarij, & existimatur etiā ab orthodoxis plerisque libertati humani arbitrij iniquior, ex libris eius vniuersis certam, claram: sibiq; & prædictis per omnia consonantem sententiā eius de libertate arbitrij hoc libro demonstrabimus.

ERRANT HOMINES, VT EIVSDEM Augustini verbis dicam, non seruantes modum: & cum in vnam partem præcipites ire cœperint, ea sola obseruant quæ constitutæ iam apud se sententiæ videntur subscribere: quam, non ex scripturis concipiunt, sed ad scripturas afferunt: atq; eo fit, vt diuersa diuinæ authoritatis testimonia non respiciant, quibus reuocari possent ab eiusmodi sententiâ, atq; ei quæ ex vtrisque temperata est veritati & moderationi acquiescere. Quod vt semper omnibus hæreticis vsu venisse res ipsa comprobât, ita aduersarios nostros eiusdem farinæ & notæ homines, non degenerasse ab illis suis patribus ipsa nunc luce reddemus illustrius.

Audisti superius, vt veteres omnes, velut a suffragij iure depellens Calvinus, ita ambigue, varie, aut perplexe hac in re loquutos affirmat, vt certum quippiam ex eorum scriptis haberi nequeat.

Quod quam verum sit, ex libro præcedenti iam nunc lector intelligis, vnum Augustinum excipit, quem & clare, & constanter definire hanc controuersiam, & pro aduersariorum sententiâ definire asserit. Ad hoc citans abruptas aliquot, nec intellectas, eius sententias, vt qui aduersus Iulianum libro decimoquarto, nihil dubitet seruum ap-

G pel-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

pellare arbitrium. Et in Iohannem, tractatu LIII. sine spiritu liberam non esse hominis voluntatem affirmat, cum concupiscentijs vincatur. Et de perfectione iustitiæ lib. III. victam vitio in quod cecidit voluntate, coepisse carere libertate naturam. Rursus in Enchi. cap. XXX. Hominem libero arbitrio male vsum & se & arbitrium suum perdidisse. Quin & alibi iocose eludere vsum eius vocis, dicendo, liberum quidem esse arbitrium, sed non liberatum: liberum iustitiæ, seruum peccati. Sed mirum est tam multa in diuersam sententiam clarissime dicta ab eodem Augustino, imo etiam illisipis locis vnde hæc trunca contra suam sententiam citantur, non potuisse hunc reuocare ab ea, quam ex nouo hoc secundum Lutherum Euangelico hausit, falsissima, pestilentissimaq; sententia: quandoquidem vni Augustino, inter omnes veteres, induxit in animum credere.

Qua diuer
sa orthodo
xis ante, q̃
post Pela
gium de li
bero arbi
trio scribē
diratio sue
rit.

Cuius & certissimam, & sibi vndiq; consonam sententiam clarissime intelligas, hoc fac perpetuo memineris quod supra admonuimus, ante Pelagium, orthodoxis omnibus vnā fuisse pugnam aduersus Manichæum, Valentinum, Marcionem, cæterosq; illius Simonis discipulos, de libero arbitrio: quod cum hi tollerent ex hominibus, orthodoxi omnes coniuncta manu illud ipsum afferbant quanta vi poterant: sæpe nullam faciētes mentionem de diuina gratia, vt de qua: nulla tunc moueretur quæstio, aut controuersia: atq; ita indistinctius efferebant liberum arbitrium.

Tres velut
classes li
brorum &
scriptorum
Augustini,
de libero ar
bitrio.

Prima, ad
uersus Ma
nichæos, an
te Pelagiū.

Eiusmodi vniuersa fere inuenies, quæ aduersus Manichæos ab eodem Augustino scripta sunt, quæ sunt quam plurima: vt liber ille de duabus animabus aduersus Fortunatū Manichæum, de Genesi ad literam: contra Faustinum Manichæum, contra Felicem Manichæum, de natura boni: contra Secundinum Manichæum: atq; alia pleraq;. Quorum omnium sententiam, quatenus liberū arbitrium concernit, tribus libris complexus est, quos de libero arbitrio proprie inscripsit. At introducta iam per Pelagium diuersa de libero arbitrio hæresi, quod nimium efferendo, diuinam gratiam euacuare conatus est, omnes conuersis signis in hunc arma verterunt. Inter quos fere acerrimus, & maxime vehemens idem Augustinus extitit. Itaq; quæcunque ea de re scripsit post introductam eam (quod operibus suis testatur) pugnam, multo, vt post audies, cautius, & magis sobrie scripta sunt.

Secunda, di
sputationū
eiusdē ad
uersus Pe
lagium.

Sunt autem ea duorum generū, Quædam enim sunt conflictationes aduersus illum ipsum Pelagium: atque eius sectatores & discipulos, in quibus vniuersa eius intentio versatur, in asserenda atq; efferenda diuina gratia, & deprimendo, quantum potest, libero arbitrio: quod eius pugna ratio exigebat. Quando ex falsa opinione libertatis, sed nimia, vniuersa pendebat aduersariorum impietas. Et in his, libero arbitrio alicubi videtur iniquior, et tam parū illi quam potest tribuit: eius facultatē vel extenuat, vel dissimulat, vel eludit: certe omnibus

omnibus viribus deijcit: salua tamen semper catholice ecclesie de ea fide diffinitione & sententia. Quam etiam in illis ipsis non diffitetur, sed quando ad hoc vrgetur ab aduersarijs, ingenue asserit. Alia sunt quae eadem de re scripsit, non eiusmodi conflictationis calore & pugna aduersus haereticos, sed sedata meditataque nudae veritatis explicatione, orthodoxis & fidelibus: suum cuique distincte, & apte tribuendo libertatem, in qua, arbitrij, & diuinae gratiae. In quibus clarius est cernere eius hac ipsa de re certam fidem & sententiam. Primi generis sunt, De natura & gratia, contra Pelagianos, De gratia Christi, & originali peccato, contra Pelagium & Coelestium, contra duas epistolas Pelagianorum, contra Iulianum Pelagianum. Secundi generis sunt, De peccatorum meritis, & remissione, De gratia & libero arbitrio, Et quae passim alijs operibus suis, quoties incidit eius rei opportunitas, obiter perstringit & inculcat, pro admonitione Christi fidelium. Haec ita habere, vt nemo dubitare potest, qui in eo versatus est aliquanto diligentius: ita ex his quae in Retractationibus scribit, de suis illis libris de libero arbitrio, quis ille facile intelligit. Siquidem inchoatos Romae, perfectos autem Hypponae a se iam presbytero asserens, propter Manichaeos, qui non ex libero, quod nullum affirmant, voluntatis arbitrio, sed ex immutabili quadam & Deo coaeterna mali natura: committi contendebant peccata ab hominibus, de gratia, inquit, Dei, qua suos electos, sic predestinauit, vt eorum qui iam in eis vtuntur libero arbitrio, ipse etiam voluntates praepararet, nihil in his libris disputatum est, quod hoc non requireret proposita quaestio: Et vbi incidit locus vt huius gratiae commemoratio fieret, cursum & obiter commemorata est, & non quasi ex professo ageretur, operosa ratione defensa est, &c. Quapropter, noui haeretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt arbitrium, vt gratiae Dei non relinquatur locus, quandoquidem eam dispensari secundum merita nostra asserunt, non se extollant quasi eorum causam egerim, quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, quae illius disputationis causa poscebat. Quorum plurima subiiciens, frustra existimari ab illis dicit, quod ipsorum sit patrocinator sententiae, tamen enim voluntas sit, qua & peccatur, & recte videtur, in alijs tamen opusculis aduersus inimicos hos gratiae, asseruisse se affirmat pie viui non posse, nisi ea ipsa voluntas liberetur a seruitute peccati diuina gratia.

Age nunc ex singulis iam commemoratorum librorum Augustini illis classibus, certam eius, claram sibi, praedictisque omnibus perpetuo consonantem de libero arbitrio sententiam: Lutheri, atque eius Evangelij, impiissimae, quamuis communis sententiae, quam Caluinus, vt audisti, asserit, e diametro contrariam: atque eam ipsam: condemnantem velut euidenter falsam, insanam, & perniciosissimam, clarissime demonstrare aggrediamur: Idque non, qui aduersariorum

Tertia, quibus nudam veritatem sedato meditatoque studio, catholicis explicare conatus est.

Ex singulis librorum Augustini illis classibus certissimam, clarissimam & sibi praedictam vndeque consonam, demonstrare sententiam.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

mos est, citatis truncis & ad nostram sententiam detortis, accommo-
datiscq; verbis, sed ita, ut dubitare non possis quæ sit Augustini sen-
tentia. Qua in re hoc nobis ignoscet lector, si forte prolixiores tibi vi-
debimur. Nam visum est, quando vni se Augustino hi profitentur
credere, atque eius a se stare sententiam (quam tamen, ego, si cæteris,
quos audisti, consentientibus contradiceret omnibus, non magni
facerem, sed hominis fuisse scirem: cui subripi potuit, qui & falli &
fallere) tamen quando eius se profitentur sententiam sequi, nec no-
uam inuenisse: aut introducere se affirmant, eandem ita demonstra-
re visum est, ut a pertinacissimis erroris sui confessionem extor-
queremus: certe, sui incuteremus pudorem, Quod indubie obtri-
nebimus, quantumvis frontis perfrictæ sint. Incipiemus autem a
classe prima librorum, in quibus, ante introductam a Pelagio pu-
gnam aduersus diuinam gratiam, in Manichæos vniuersa eius fere-
batur intentio. Quorum hac in re sunt præcipui quos proprie
scripsit, de libero arbitrio, ex quibus ut clarissimam eius sententiam
intelligas.

Ex lib. II.
de libero ar-
bitrio.

Cur Deus
liberum arbi-
trium ho-
mini dede-
rit, quod ni-
si accepis-
set, peccare
non potuis-
set.
Oportuisse
hominem li-
beri esse ar-
bitrij, ut si
ne quo non
poterat re-
cte viuere,
ad quod,
non vero ad
peccandum
ipsi datum
est.

Non sub-
stere iustitiam
Dei de ho-
minibus iu-
dicium, si li-
bero care-
rent arbi-
trio.
Neq; enim
aut peccatum
aut recte fa-
ctum sine eo
fore,

Postquam libro primo astruxerat, peccata nostra non ad Deum,
sed ad liberum arbitrium, & voluntatem propriam referri oportere,
ut quæ sola: mentem cupiditati submittat, libro deinceps secundo,
quæstionem introducens, cur liberum voluntatis arbitrium Deus
homini dederit, quod utique si non accepisset, peccare non posset:
respondit idem: quod supra eidem quæstioni respondentes audisti,
Tertullianum, Ireneum, & cæteros, æque sine eo nec bene agere
potuisse homines: cuius gratia, non autem ad peccandum ipsum
datum esse. Hæc sunt verba Augustini. Si enim homo aliquod bonum
est, & non possit, nisi cum velit, recte facere, debuit habere libe-
ram voluntatem, sine qua non posset recte facere. Non enim quia
per illam etiam peccatur, ad hoc eam Deum dedisse credendum
est. Cur dari debuerit, satis causæ esse, quod sine illa non possit homo
recte viuere: ad hoc autem datam: vel hinc posse intelligi. Quia si quis
usus ea ad peccandum fuerit, diuinitus in eum vindicatur: quod in-
iuste fieret, nisi non solum ut recte viueretur, sed etiam ut peccaretur,
libera esset data voluntas. Quomodo enim iuste vindicaretur in eum,
qui ad hanc rem usus esset voluntate, ad quam rem data est? Nunc
vero Deus cum peccantem punit, quid videtur tibi aliud dicere, nisi
cur non eam ad rem usus es libera voluntate, ad quam tibi eam dedi-
hoc est, ad recte faciendum. Deinde, illud bonum quo commenda-
tur ipsa iustitia in damnandis peccatis, recteque factis honorandis,
quomodo esset, si homo careret libero voluntatis arbitrio? Non e-
nim aut peccatum esset, aut recte factum, quod non fieret voluntate:
& per hoc, & poena iniusta esset, & præmium, si homo voluntatem
non

non haberet liberam. Debit autem & in supplicio, & in præmio esse iustitia. Quoniam hoc vnum est bonorum quæ ex Deo sunt. Debit igitur Deus dare homini voluntatem liberam.

Hanc autem seipsam in sua potestate habere, seipsa vti ostendens, etiam hoc demonstrare pergit, vt ea inhærente incommutabili bono, homo vitam beatam habeat, auersa vero ab eodem: peccare homines, & ab alia vita excipi, quæ prioris comparatione mors sit. Quæ equidem auersio, inquit, atq; conuersio, quoniam necessitate coacta non est, sed voluntaria est, digna & iusta eam miseriæ poena subsequitur. Hactenus ille libro memorato. In quibus audis Augustini clarissimam equidem: & certissimam sententiam, sed quæ e diametro pugnat cum aduersariorum sententia. Ille liberam homini voluntatem necessariam affirmat, vt sine qua non possit recte facere, tametsi per eandem possit etiam peccare: & ad hoc datam a Deo libertatem, vt per eam viueremus recte. Hi, nullam facultatem, nullam voluntatis in nobis libertatem ad recte viuendum nobis reliquam faciunt. Ille, ex negata ea voluntatis in nobis libertate, tolli affirmat diuini iustitiam iudicij, atq; ipsum adeo diuinum iudicium. Hi proinde quid conentur persuadere hominibus, docentes nec ad bene nec ad male agendum vllam nobis competere libertatem arbitrij, atque adeo ipsum liberi arbitrij nomen: non solum velut inane, sed velut pestilens, sublatum cupientes, & a mentibus & ab ore Christi fidelium, & anathemate proscribi ecclesia, haud obscurum est, Sublatam nempe fidem: sublatum timorem diuini iudicij: sublatam omnem religionem: sublatum deniq; Deum ex hominibus.

Et ne dicant Augustinum in præmissis loqui de ea voluntatis libertate, non quam per naturam: sed quam habet per gratiam: quam valere, imo necessario requiri ad recte viuendum consentitur, non admittunt ipsa Augustini verba hanc sententiam. De ea enim libertate voluntatis loquitur, quam vnusquilibet a creatore accipit: qua: vt bene, ita & male vti possumus: vt iuste, ita & impie viuere: & per quam vnâ: in peccatorum punitione & poena, agnoscitur & commendatur diuina iustitia. At illa libertate a peccati seruitute, quæ nobis inest per gratiam, nemo male vti potest. Est enim ex primo illo bonorum genere, quæ idem Augustinus eodem libro distinguit, quibus nemo male vtitur, nec vtendo peccare possumus: libertatem autem illam arbitrij de qua loquitur, in secundo bonorum genere collocat, quibus vtrolibet vti contingit: qua & recte viuere, & peccare possumus: inhærerere bono incommutabili, & inhærendo vitam beatam assequi: ab eodem etiam auerti, & auersione hac miseram merito vitam, quæ illius comparatione mors sit, incidere.

Liberâ voluntatem, seipsam in sua potestate habere, seipsa vti. Auersione voluntatis a bono incommutabili, & conuersionem ad creaturâ nō esse necessariam, sed voluntariam. Colla. sententia Augustini, cū aduersariorum sententia.

Cauilli remotio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Vt autem constantissimam hanc, & sibi vndique consonantem Augustini sententiam intelligas, audi nunc quæ scribit libro tertio eiusdem operis.

Idem Aug.
lib. iij. de li-
bero arbit.

Nulla cul-
pam depre-
hendiposse
vbi natura
necessitas-
que domi-
natur.

Nec vitupe-
randum de
malo, nec
laudandum
de bono ho-
minē, si li-
bertate ar-
bitrij in v-
troq; care-
ret, sed nec
monendū
quidem.
Extermini-
o dignos
qui negant
liberū ar-
bitrium.
Vt Dei præ-
scientia li-
bertatem
voluntatis
nostræ non
tollat, sed
statuat.
Voluntatē
nostrā, nec
voluntatē
fore, nisi li-
bera & in
nostra pote-
state sit.

Nullū esse
defectum
vituperati-
ōis dignū,
qui volun-
tarius non
sit.

Inquirenti cuius, & vnde sit ille motus voluntatis liberæ, quo ab incommutabili bono ad inferiora peccando conuertitur: extorquet primo confessionem ab eo, quem ex aduerso secum differentem facit, velut euidentis & indubitabilis veritatis, quod ille motus naturalis dici non possit: quasi necessitate quadam naturæ ab illo bono incommutabili ad hæc inferna deflectens, peccet anima: ex eo quod est culpabilis, & merito reprehensibilis. Neque enim, inquit, vlla culpa deprehendi potest vbi natura: necessitasque dominatur.

Ex hoc concludit eum esse voluntatis motum proprium: nempe, voluntarium, quo fertur, non lapidis instar, cum suo pondere ad inferna tendit, sed ita, vt eum in sua potestate habeat: Cum alioquin nec laudandus inde nec vituperandus esset homo, nec omnino monendus, vt neglectis his perituris, & caducis ad æterna adipiscenda se conuerteret: vt nollet male, vellet autem bene viuere. Hoc autem quisquis existimat, exterminandum merito eum de numero hominum.

Ostendens deinde Dei præscientiam peccandi nobis necessitatem non inducere, Præsciri siquidem a Deo malas voluntates nostras. Voluntas autem nostra, inquit, nec voluntas esset, nisi in nostra potestate esset.

Porro quia est in nostra potestate, libera est nobis, non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus. Ita fit, vt et Deum non negemus esse præscium futurorum omnium, & tamen libere nos velimus quod volumus. Cum enim sit præscius voluntatis nostræ, ipsum autem erit cuius est præscius, voluntas ergo erit: quia voluntatis est præscius. Non igitur per eius præscientiam mihi potestas voluntatis adimitur: quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præsciuit.

Ipsos præterea creaturarum defectus distinguens, & qui eorum, & quatenus sint culpandi ostendens, et quod in eo ipso laudemus conditorem cum culpamus vitia, vitium siquidem cuiusque rei esse, quod integritati aduersatur naturæ: quod dum vituperamus, laudari a nobis naturam atque eius conditorem: Nullum tamen esse defectum vituperatione dignum affirmat, qui voluntarius non sit. Nihil enim vituperari recte, quod est, sicut esse debuit, neminem debere quod non accepit: nec alteri debere, quod a quo accepit: Proinde cum recte vituperetur natura peccatrix, ideo eam vituperari, quia non est vt esse debuit: hoc est, quia non operatur bene. Hoc ipsum siquidem eam debere Deo: a quo vt accepit posse recte facere cum velit, ita quoque accepisse ab eodem: vt sit misera si non

si non fecerit, & beata cum fecerit.

Hæc ne tibi lector aut ambigua videntur aut præmissis dissona? Hæc ne tam ad inhærendum bono incommutabili, quam ad auertendum nos ab eodem, quã illi negat nos habere, libertatem arbitrij, & voluntatis, ex illo omnibus intellecto, & naturaliter noto, communi axiomate. (Nullam in eo culpam esse, nihil aut laude aut reprehensione dignum, in quo aut natura dominatur aut necessitas: nihil in eo, qui actiones suas & motus in potestate non habeat) non clarissime demonstrant? Quam qui negat hominibus, eum esse dignum qui exterminetur ex grege hominum. Quid igitur de his hominibus censendum est, qui omnem nobis nostri potestatem libertatemque adimunt, quæ & bene, vt male possemus viuere: sed necessario nos male viuere affirmant quamdiu ille nobis suum nõ infundit spiritũ: ad quem assequendum, æque nihil posse nos aut agere, aut præparare, aut disponere: sed nec, vt nobis detur, optare quidem: aut orare, priusq̃ iam eius beneplacito datus sit: nec cum iam datus est, quicq̃ illi nos cooperari, quicquã ex nostræ electionis arbitrio, quãuis illius adiutorio, agere: sed vniuersum illius esse: illum in nobis, & per nos operari quæ vult: nostras vero in eo partes nullas esse? Hæc, inquam, cum illi clausis ad omnia oculis ad communem naturę omnibus inditum consensum, ad ecclesiasticam definitionem: quæ hac ipsa de re fuit ab initio, aduersus omnium orthodoxorum patrum: certissimam: clarissimam & consonam sententiam, asserant ac doceant, intelligunt opinor, quam idem ille ipse de ipsis Augustinus (cui vni veterum omnium hac in re se credere affirmant) sententiã proferat: nempe dignos ipsos esse, qui exterminentur e coetu hominũ: hac luce, hac vita indignos, vide autem, vt omnes tergiversationes ipsorum, omnia commenta: omnes cauillos, & præuenerit, & excluderit. Voluntas, inquit, nostra, nec voluntas esset, nisi in potestate nostra esset: hoc est, nisi libera esset. Neq; enim liberum quicquam nobis esse affirmat, quod in potestate nostra non est: Hoc in potestate nostra est cuius domini sumus: quod est, si volumus: non est, si non volumus: & vtrunque velle, inquam, & non velle, in potestate habemus.

Nihil est quod hic mihi quisq̃ occurrat de voluntate, qua beati esse volumus, quod, nescio qua bona cõstructione naturæ, omnino nolle non possumus, attamen eã voluntatẽ esse, etiã si naturali necessitate ad eam constringimur. Item Deum necessario bonũ esse, necessario bene agere: hoc tñ liberã eius voluntatẽ in bene agendo non impedire: nec propterea minus laudabilẽ, q̃ necessario bonus est. Adhuc de dãnatis et diabolo q̃ necessario mali sunt, q̃ et nõ possint nisi male agere, attamen eos voluntate male agere. Nihil, inquam, est, vt hæc nobis obijciant. Nam de Augustini, quem vnum veterum oĩm suũ ille facit, sententia, hic vna quæstio est: quam, eo ipso pro se dicente, euidentissimam fecimus

Cauilli aduersariorũ aduersus prædicta. Quod maneat voluntas quamuis constructa necessitatis legibus.

Dictorum cauillorũ remotio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Eam vero qualiscunque esset, sequi se, non impugnare professus est. Quod si sibi iam necessarium intelligit, quo sua astruat, etiam hoc intelligit, non solum destitui iam se, & veterum, & multo magis recentiorum omnium suffragio, sed omnes concordī sententia implorare damnnare sententiam. Ipse illi pro se Augustinus respondeat, & suam aduersus calumnias eius tueatur sententiam. Quod si hanc a me gratiam, discendæ veritatis studio requirat, ut pro ipso Augustino, suis aduersus eius sententiā argumentis satisfaciam, faciam & id quidē haud grauate, modo hoc in primis agnoscat et confiteatur, pro nobis, nō pro se, stare Augustini sententiam. Ne tamen hoc prætextu tergiversari me existimet, aut argumentis suis respondere non posse sibi alijsque persuadeat, quod tamen si non possem, aduersus tamen catholicæ definitionem ecclesiæ, aduersus aquilarum illarum congregationem, hoc est orthodoxorum patrum ab initio omnium cōsonam & certissimā sententiam, imo communem sensum & consensum mortalium omnium, nec tantillum me mouerent: ut multa verissima & certissima sunt, quorum tamen omnem rationem non comprehendit rationis nostræ imbecillitas, quamdiu inclusa est hoc ergastulo, quamdiu one- re corruptibilis corporis aggrauatur. Ne tamen, ut dixi, hic in sinu gaudeat, & sibi suisque nos vicisse persuadeat, quia non deest quod cauillis eorum respondeam aduersus prædictam Augustini sententiā. Hoc ante omnia meminisse te lector volo, non esse vnius Augustini, sed omnium, quos priori libro audisti, sanctorum & orthodoxorum patrum, atque adeo ipsius veritatis verissimam & certissimam sententiam: comprobata communi sensu mortalium omnium. Illos omnes audisti vno cōsensu affirmare, nec boni, nec mali mercedem iure pensari illi, si quis aut bonus, aut malus necessitate non voluntate esset inuentus: nec laudabiles bonos, quod boni, nec vituperabiles malos, quod mali sunt, si hoc ipsum quod sunt, necessario sunt, nec ex libero eorum pendet arbitrio, sic, an aliter sint: nihil honoris & præmij mereri bonitatis necessitatem: si malos esse vis quædam conferta non sineret. Hæc, inquam, illorum quos audisti omnium communis sententia est: quam exprimit illud tritum omnium linguis, omnium sensu & consensu approbatum, ab his quæ aut natura: aut necessitate quadam inuitabili nobis insunt, neminem merito laudari, aut vituperari oportere: neminem præmio, castigatione, aut supplicio dignum. Nemo enim nisi stultus, pumilioni, capite, pectore, aut dorso gibbero, straboni, lusco, varo, loripedi irascitur: nemo indignatur, nemo illos castigat, nemo poena sed commiseratione potius dignos existimat. Sicut contra: nemini laudi, aut honori apud sapientes datur, quod eleganti, & composita forma sit: sed si formam honestis moribus exornarit. Quandoquidem hoc in potestate nostra situm

situm esse omnes intelligunt, & nostræ ignaviæ desidiæque merito ascribendam si nobis defuerimus, vt vero hac aut illa corporis seu forma: seu valetudine nasceremur, in nostra potestate, nec fuisse, nec esse.

His autem quod de Deo nobis obijciunt, qui necessario bonus est, nec tamen ideo minus, sed magis laudabilis: extra cautionem est. Nos enim cum patribus illis sanctis, et mortalibus vna omnibus, de creaturis, non de creatore loquimur. Illæ ex se non habent quod sunt, sed a conditore acceperunt, quod ipsis dare dignatus est. Ad ipsius ergo, non ad creaturarum suarum laudem pertinet, si quid boni ex conditionis necessitate ipsis inest. Quod in earum potestate nō est: ea siquidem in re nostras partes nullas aut fuisse aut esse indubitatum est. Proinde nec laudari inde nos oportere, nec præmio affici: non plus quam vituperari: aut castigari illos, quibus illud boni elargitus non est, quam si quis ex natiuitate aut cæcus aut loripes est, aut alijs morbis affecto corpore.

Sortitos proinde nos infinitæ illius bonitatis benignitate sapientissima: liberi facultatem arbitrij, per quam in nobis, velut proprietas quedam boni fieret, quod nō habebat naturæ conditio: vtq; ex illo bono, velut proprio, non necessario, sed cum nostro studio, nostro labore & conatu parto, digni honore haberemur, & præmio: quo, ob necessitatē confertē nobis a conditore bonitatis digni non haberemur. De conditore longe alia ratio est, vt cuius infinita bonitas alio referri nō potest: alium non habet, ad quem laus eius deferri possit suæ bonitatis authorem. Proinde in ipso quiescat suæ bonitatis laus et honor necesse est, ex cuius immensitate est quod necessaria est, quod natura est. Ad eius vnus laudem totum pertinet, quicquid creaturis suis sine ipsis cōtulit. Nec hæc ob illa, quantacunq; & qualiacunq; aut honore vllō, aut præmio digne sunt: sed ob id, si quid boni proprii, excolendo talento sibi a conditore credito, suo labore, sua industria, adiuuante & cooperante nihilominus diuina gratia: de qua suo post loco, acquisierunt.

De diabolo, quod affertur, si necessario malus est, hoc ipsum peccatum quod libere nec vlla necessitatis vi coactus admisit, iusto Dei iudicio, poena est: vt sit necessario malus et miser, qui cū posset bonus et beatus fieri, libere elegit malus & miser fieri: nec tā culpæ hoc illi deputatur, si modo necessario talis sit, q̄ iusto supplicio. De voluntate quod astruere conantur, cū necessitate eam posse consistere, non admodū pugnauerim, mō simpliciter de voluntate loquantur, neq; contradicit Augustinus si ipsum recte intelligas. Qui tamen in superioribus dicat, voluntatem nostrā, nec voluntatem fore, si in nostra potestate non sit, & eo liberam nobis esse, quod in potestate nostra sit, hoc tamen de nostra, hoc est viatorum voluntate intelligit, qui in eo adhuc statum sumus, quo nobis conandū, laborandū, & militandū est pro corona et adeptione boni illius incommutabilis: qbus nisi adsit voluntas libera, et sui potestatem habens,

Cur deus
laudabilis
tamen ne
cessario bo
nus sit, imo
eo magis
laudabilis.

Vnius con
ditoris eā
laudem ef
se, si quid
boni, eius
creatura ex
conditio
nis necessi
tate acce
pit.

De condito
re longe a
liam ratio
nē esse, vt
cuius boni
tatis laus,
alio referri
nō potest.

De diabo
lo, an, et q̄
modo ne
cessario
malus sit.

Nō pugna
re absolute
necessitatē
cum volū
tate, sed cū
voluntate
viatoris.

JXX DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

bens, nec merito, nec demerito hic locus vllus esset: nec illic, iustæ pro
meritis retributioni & præmio, iusto ve Dei de nobis iudicio. Cu-
iusmodi voluntas (quã voluntatem libertatis, vt supra audisti, ille Hy-
larius appellat) ipsa in morte cessabit: quando iusti per superabundã-
tes illas diuinæ gratiæ diuitias, in bono incommutabili, infixi, absor-
ptiq; immutabiliter, acquiescunt, impij vero, ab eodem auersi, pro suis
demeritis in profundum malorum irreparabiliter prolabuntur. Cese-
sat ergo cuiq; voluntas hæc libertatis, cum huius viæ atque incolatus
terminum attingit: cum demenso agonis spatio, tempus & locum pro
meritis recipiendi ingressus est. Itaque libertas demutabilis istiusmo-
di non est simpliciter voluntati, sed nostræ voluntati, huius in quo
decertamus agonis tempore, necessaria: sine qua, nec merito, nec præ-
mio, nec iusto Dei iudicio locus foret. Argumenta tamen Caluini, ne-
que hoc ipsum conficiunt quod vltro illi admittimus.

Ve liberta-
tis illa vo-
luntas, in
morte no-
bis cesset.

Argumen-
torum Cal-
uini futili-
tas, & ines-
ficacia.
De volun-
tate qua be-
ati esse vo-
lumus, vt
æque no-
bis sit libe-
ra sicut q-
uis alia.

In quo con-
sistat nostri
libertas ar-
bitrij.

Quod dicit voluntatem qua beati esse volumus, ea libertate non
esse nobis liberam, sed necessariam, neutiquam illi admisero: Vt au-
tem verum sit, quod in eius probationem assumit, naturali nescio qua:
bona constructione naturæ, non posse nos nolle beatitudinem: ex eo
tamen consequens non est, necessario nos velle beatitudinem: hoc e-
nim euidenter falsum est. Possum enim non velle beatitudinem, ta-
met si non possim nolle eandem. Quemadmodum nihil possum nol-
le, quod sub boni tantum specie, & ratione proponitur. Neque enim
in hoc est libertas nostri arbitrij, vt quodlibet possit & velle & nolle,
sed in hoc, vt sit domina suorum actuum: hoc est, vt eos in potestate
habeat: vt nihil agat, nihil velit, nihil nolit necessario, sed quodq; ita,
vt possit cessare ab actione eiusmodi, sicut potuit ab initio non agere.

Quod secundo loco adducit, Deum necessario iuste agere, neque
tamen hoc, liberam eius voluntatem in bene agendo impedire. Iam-
dudum intelligis aliam nostram, aliam Dei esse voluntatis libertatem:
nobis in hoc agone adhuc certantibus, demutabilis libertas est neces-
saria. Victoribus non est, multo minus Deo. Sine illa, merito locus nõ
est, illis iam assecutis coronam & præmiũ, meriti spatiũ decursum est.

Quamquam, quod ad Dei voluntatem attinet, tamen iniuste age-
re aut velle nihil possit, nihil tamen omnium aliorum a se, etsi iusta
sint, necessario agit aut vult: sed mere libere. Ita: vt non velle ea ipsa in
potestate habeat. Si dicatur, necessario, attamen libere, se velle iustum et
bonũ, non video vt hoc verum sit. Ipsum necessario iustũ & bonum
esse intelligo: vt autem velit se iustum, & bonum esse non intelligo.
Quomodo em̃ hoc vellet, quod natura est, & aliquo modo prius ipsa
voluntate est: Nec tamen dico quod inuite bonus & iustus sit: seipso
enim beatus est: seipso perfruitur, & complacentiam illam beatificam
in se habet. De damnatis, & reprobis iam dictum est, æque, vt de
his,

his, qui brauium supernæ felicitatis affecuti sunt.

Sed ad Augustinum vt reuertamur, pergamusq; vt promissimus etiam coepimus, eius clarissimam, & sibi vbique consonantem, de proposita cōtrouersia demonstrare sentētiā. Libro itaq; III. de libero arbitrio, prædictis consequenter, magis vrgens id quod asseruit, nempe ibi culpæ rationem inueniri non posse, vbi dominatur natura aut necessitas. Quandoquidem iniuria vituperetur quippiam, si est sicut esse debuit: neminem autem debere quod non ita accepit, vt in sua ipsū potestate habeat. Ex eo ergo, inquit, quod non accepit, nullus reus est. Ex eo vero, quod non facit quod debet, iuste reus est. Debet autem, si accepit, & voluntatem liberam, & sufficientissimam facultatem, &c. Si enim debet quisque quod accepit, & sic homo factus est, vt necessario peccet, hoc debet vt peccet. Si autem iniuste patitur, quomodo peccat; nō enim iniuste aliquid pati, sed iniuste aliquid facere, peccatū est. Quod si neque sua, neque aliena natura quis peccare cogitur, restat vt propria voluntate peccetur.

Neminem debere qd non ita accepit, vt in sua ipsū potestate habeat.

Audis rursus lector Christiane, eandem quam prius, sibi que consonantem per omnia, & clarissimam sententiam, neminem debere, nisi si quod acceperit, atq; ita acceperit, vt ipsum in facultate suæ liberæ voluntatis habeat: non stare proinde cum ratione peccati, peccandi necessitatem. Audis præterea, vt inter coactionem, & necessitatem, hac in re, non distinguat: nec coactionem appellet vim tantum extrinsecam, qua ad aliquid inuiti impellimur: sed omnem & qualemcunque vim necessitatis: siue in nobis, nostrave natura ea esset, siue incideret extrinsecus. Sed pergamus adhuc ex eodem libro certam demonstrare Augustini sententiam.

Respondēs post prædicta, curiosē inquirenti de ipsius volūtatis causa, quæcunq; inquit, ista est causa volūtatis, si ei nō potest resisti, sine peccato ei ceditur. Si aut potest, non ei cedatur, & nō peccabitur. An forte fallit incautū? Ergo caueat, ne fallatur: An tāta fallacia est, vt cauēri omnino nō possit; si ita est, nulla peccata sunt. Quis em̄ peccat in eo, quod nullo modo cauēri potest? Peccatur aut: cauēri igitur potest. Vides etiam hic, vt vnā necessitatē rationi peccati aduersari intelligat. Occurrens deinde sibi, ex eo, quod etiam per ignorantiam facta quædam improbanda corrigendaq; testetur diuina eloquia: vt illud Apostoli, Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci: æque illud Prophetæ, Delicta iuuentutis meæ, & ignorātiās meas ne memineris. Similiter, & necessitate facta quædam, vbi quis vult, & non potest recte facere: quorum sunt illæ voces. Non em̄ quod volo, facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Et illud, Velle adiacet mihi, perficere aut bonum nō inuenio. Et, Caro concupiscit aduersum spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunq; vultis, illa & faciatis, &c. Sed hæc, inquit,

Cap. 18

Necessitate om̄em sem̄ perculpam excludere.

Obiectio contra prædicta de ignorantia, & bene agendi difficultate in quibus ob originis peccatū om̄nes nascimur.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Dictæ obie-
ctionis so-
lucio.

quit, omnia hominum sunt, ex illa mortis damnatione venientium. Quam poenam esse quis dubitet? Omnis autem poena: si iusta sit, peccati poena est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est poena, (quandoquidem poenam esse nemo ambigit) iniusto aliquo dominante homini imposita sit oportet. Porro quia de omnipotentia Dei, & iustitia dubitare dementis est, iusta hæc poena est, & pro peccato aliquo penditur, &c. Relinquitur ergo, ut hæc poena iusta de damnatione hominis veniat. De quo indignas compescens murmurantium aduersus Deum hominum querimonias, & dicentium. Quid miseris nos commeruimus, quod ob primorum parentum peccatum cum ignorantia cæcitate & difficultatis cruciatu nasceremur, & primo eremus, nescientes quid nobis faciendum sit? Deinde ubi nobis incipiunt aperire præcepta iustitiæ, vellemus quidem ea facere, sed renitente carnalis concupiscentiæ, nescio qua necessitate, non valeamus. Has, inquam, compescens hominum de sua conditione querimonias. Recte, inquit, fortassis quererentur, si erroris & libidinis, nullus homo victor existeret. Cum vero ubique sit præsens, qui multis modis, per creaturam, sibi domino seruientem, auersum vocet, doceat credentem, cõsoletur sperantem, diligentem exhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras: neque illud quod vulnerata membra colligas, sed quod volentem sanare contemnis. Ista tua propria peccata sunt. Nulli enim hominū ablatum est scire vtiliter, quod inutiliter ignoratur, & humiliter confitendam imbecillitatem, ut querenti & confitenti: ille subueniat, qui nec errat dum subuenit, nec laborat. Vndecunque ergo & quacunque causa, quocunque modo hoc eueniat, ut ob peccatum originis ignorantia, & bene agendi difficultate nascantur homines, non habere quod inde conquerantur, sed gratias potius agant conditori: nõ solum pro tam nobilis, quam acceperunt, naturæ excellentiæ: sed etiam, quia ea facultate præditi sunt, ut adiuuante creatore seipsos excolant, et pio diligentique studio possint virtutum omnium compotes fieri, per quas & a difficultate cruciante, & ab ignorantia cæcante liberentur. Quin & hanc ignorantiam, & bene agendi difficultatem, si recte æstimentur, non tam esse nascenti, peccati supplicium, quam proficiendi admonitionem, & perfectionis exordium: ut ad eam non nascendo, sed studendo perueniat. Utque corpus, quod de poena peccati, hoc est, mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando, hoc est, castigando per virtutes, & ordinatissimæ, ac legitimæ seruituti subiciendo, etiam ipsi, ordine, & tempore opportuno, cœlestis incorruptionis locum comparet: ut quod in primo homine supplicium peccati fuit, ad animi expendendam miseriam, in istis sit ianua ministerij, ad reparandam corporis incorruptionem. Neque enim ista aliter dici

Haud merito queri de sua illa conditione homines.

Ignorantiā illā & bene agēdi difficultatē, nō tā esse nobis peccati supplicium, quā proficiendi admonitōe, & perfectiōis exordium.

ter dici peccata, nisi quia caro de propagine peccatorum veniens, infusa sibi animae hanc ignorantiam difficultatemque facit, quæ neque illi, neque creatori culpanda tribuatur. Dedisse equidem hunc, & facultatem bene operandi in laboriosis & difficilibus, & lumen fidei in ignorantiae cæcitate, &c. & præparasse civitatis beatissimæ gloriâ triumphantibus de illo qui primum hominem, ad istam miseriam produxit, &c. Quisquis autem hoc istius vitæ captus amore neglexerit, nullo pacto flagitium desertionis suæ, regis imperio iuste deputabit: sed erit potius sub omnium domino, in eius partibus ordinatus, cuius turpe stipendium, ut castra eius sequeretur, adamavit. Vt cunque autem, quando cum ipsa ignorantia, & difficultate, liberam nobis voluntatem petendi, quærendi, & conandi non abstulerit daturus petentibus, demonstraturus quærentibus, pulsantibus aperiturus non est, quod in illum ullam culpam nostram referamus, ut qui hanc ignorantiam & difficultatem: studiosis & benevolis euincendam, ad coronam gloriæ valere præstiterit: negligentibus autem, et peccata sua de infirmitate sua defendere volentibus, non ipsam ignorantiam difficultatemque pro crimine obiecturus, sed quia in eis potius permanere, quam studio quærendi, atque discendi, & humilitate confitendi, atque orandi, ad veritatem, & facilitatem peruenire voluerunt, iusto vindicaturus supplicio. Qualitercunque vero nunc dicta se habeant, hoc indubitatum esse, peccatorum suorum supplicia animas iustissime luere, quæ non nisi propriæ voluntati earum tribuenda sint. Ignorantia vero, & bene agendi difficultas, si, inquit, naturalis est, inde incipit anima proficere, & ad cognitionem: & requiem: donec in ea perficiatur vita beata, promoueri. Quem profectum in studiis optimis atque pietate, quorum facultas ei non negata est, si propria voluntate neglexerit, iuste in grauiorem, quæ iam pœnalis est, ignorantiam difficultatemque præcipitatur, &c. Non enim, quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc illi deputatur in reatum: sed quod scire non studuit, & quod dignam facilitati comparandæ ad recte faciendum operam non dedit. Loqui enim non nosse, atque non posse, infanti naturale est: quæ ignorantia difficultasque sermonis, non modo inculpabilis, &c. sed etiam humanis affectibus blanda, & grata est: non enim vlllo vitio, ullam facultatem comparare neglexit, aut negligit: aut vlllo vitio, quod comparauerat, aut acceperat amisit. Itaque si nobis in eloquentia esset beatitudo constituta, atque ita crimini duceretur, cum peccatur in linguæ sonis, quemadmodum: cum peccatur in ratione agendæ vitæ, nullus utique argueretur infantiae, quod ab ea esset exorsus ad consequendam eloquentiam: sed plane merito damnaretur, si suæ voluntatis peruerfitate, vel ad eam recidisset, vel in ea permansisset. Sic etiam nunc, si ignorantia veri, & difficultas recti

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

naturalis est homini, unde incipiat in scientiæ, quietisq; beatitudinem surgere, nullus hanc ex initio naturali recte arguit, sed si proficere noluerit, aut a profectu retrorsum relabi voluerit, iure meritoq; pœnas luet, &c. Nec propterea malam creatam animam, quia nondum tanta est, quanta ut proficiendo esse posset, accepit, &c. Quod ergo ignorat quid sibi agendum sit, ex eo est, quod nondum ut cognosceret accepit: sed hoc quoque accipiet, si eo quod accepit, bene usa fuerit. Accepit autem ut pie, & diligenter quærat si volet. Et quod agnoscens quid sibi agendum sit, non continuo hoc valet implere, & hoc quoque nondum accepit. Præcessit quidem pars quædam eius sublimior, ad sentiendum recte facti bonum: sed quædam tardior, atque carnalis, non consequenter in sententiam ducitur: ut ex ipsa difficultate admoneatur eundem implorare adiutorem perfectionis suæ, quem inchoationis sentit authorem: ut & ex hoc ei fiat charior, dum non suis viribus fidit, sed cuius bonitate habet ut sit, eius misericordia, subleuari quærit, ut beata sit. Si enim arboris nouellum ac rude virgultum, nullo modo sterile dicimus, quamuis aliquot æstates sine fructu trañciat, donec opportuno tempore expromat feracitatē suam: cur nō author animæ debita pietate laudetur, si ei tale exordium tribuit, ut studendo proficiēdoq; ad frugem sapientiæ iustitiæq; perueniat: tantumque illi præstitit dignitatis, ut in eius etiam potestate poneret, si veller ad beatitudinem tendere. Hactenus ille, libris memoratis de libero arbitrio. Audis itaq; Caluine Augustini, non tui, sed nostri, clarissimā sententiam, nō diuersam ab ea quam paulo ante audisti sanctorum orthodoxorumque patrum, & definitionis catholicæ ab initio ecclesiæ, sed eandem per omnia: non detrahentem, sed doctissime patrocinantem libero arbitrio. Audisti hic rursus, necessitatis vim qualemcunque, quam, vel non admittere vel amoliri in nostra facultate non est, peccati culpam excludere: Quis enim peccat, inquit, in eo quod nullo modo caueri potest? Non tibi deputatur ad culpam, quod ignoras inuitus, quod vulnerata quæ accepisti membra foues, & colligas: sed quod valentem sanare contemnis: ista tua propria peccata sunt. Ea facultate præditos homines, ut adiuuante creatore seipsos excolant, & pio diligentique studio possint virtutum omnium compotes fieri, per quas, & a bene agendi, quam ex natiuitate velut naturalem nobiscum attulimus, difficultate, & a veri liberentur ignorantia: eas siquidē non velut supplicia, sed ut proficiēdi admonitiones, & initia quædam, aut velut terminum a quo, unde ad perfectionem promoueremur ab optimo, ac sapientissimo creatore constitui, quo ad eam, non nascendo (quod nobis merito laudi aut coronæ deputari nullomodo posset) sed studendo, conando, certando, vim nobis inferēdo perueniremus: quo etiam cum illo possemus tandem dicere, bonum certamen certauimus, si

Epilogus
dictorum
Augustini
de libero
arbitrio ex
libro III. de
libero arb.

ui, fidem seruauit, cursum consummaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, qui unicuique secundum opera sua retribuit. Porro si ex conditione naturæ nostræ & natiuitate, nobis inessent, & iustitia, & veri cognitio, & virtutes cæteræ, nullo nobis possent merito deputari, vbi non est certamen, nec iustitiæ corona est: si studia nostra: nostrosque ad ad virtutem & iustitiam comparandam conatus abstuleris, sed vnus conditoris hoc sit, vt hic virtutibus ornatus sit, ille ijs careat, & proinde vitijs sit subiectus contrarijs, tollis simul, & diuinum iudicium, tollis religionem vniuersam. Deum ipsum denique: proinde, quia ipse simul, & iustus, & bonus est, dedisse illum, bene operandi facultatem hominibus: singulariter illum adesse conantibus, in laboriosis & difficilibus: lumine fidei illustrare nostræ cæcitatæ, quam nobiscum nascendo attulimus, quasi naturalem ignorantiam, & ad veri cognitionem satagentes nos adiuuare: semper præsto esse, semper manum porrigere: & quo animum simul & conatum nostrum prouocaret, præparatam a se beatissimæ ciuitatis gloriam perseverantibus in boni studio, & triumphantibus de illo hoste nostro, qui primum hominem sibi consentientem subiugauit, nobis ostentare: & simul inculcare, ne quis animum in his militiæ laboribus desponderet: se semper paratum, dare petentibus: demonstrare quærentibus: aperire pulsantibus: ad quæ liberam nobis facultatem contulit: vt nemo nisi sibi, imputare iuste possit, suæ desertionis flagitium. Proinde & peccatorum suorum supplicium quenque iustissime luere, quæ non: nisi propriæ nostræ voluntati tribuenda sunt: Quia adhæc vltro defleximus, & in optimis studijs (cuius facultatem accepimus) nos exercere propria voluntate negleximus. Non deputari nobis in reatum, aut defectus, aut vitia, quibus carere in nostra facultate non est: non magis quam balbo suam balbutiem, aut infanti infantiam, seu sermonis peccatum & vitium, etiam si in eloquentia esset beatitudo constituta: atque ita crimini duceretur, cum peccaretur in linguæ sonis, quemadmodum nunc cum peccatur in vita & moribus: sed illum merito damnari, qui suæ voluntatis peruersitate eam sibi accersisset: aut a natiuitate contractam, cum studio posset euincere, per negligentiam ac desidiam in ea permansit: aut in eandem semel studio superatam, relapsus est. Neminem equidem debere quod non accepit: sed hoc accepisse vnumquemlibet, vt possit veritatem quærere, possit virtuti studere. Qua facultate qui bene usus fuerit, accepturum illum quod non acceperat: nempe veri cognitionem, & virtutem ac iustitiam: quibus & naturalem effugabit ignorantiam: & difficultatem bene agendi superabit. Breuiter tantum nobis dignitatis contulisse Deum, vt in nostra potestate posuerit, si vellemus ad

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

beatitudinem tendere. Hanc, inquam, Caluine audisti Augustini sententiam non ambiguam, aut perplexam: sed clarissimam: qui si vnus veterum omnium: quod tu illi tribuis, vt clare, ita etiam constanter consonanterque hac de re sentit, & loquitur, hanc eius sententiam, nihil opus erit etiam ex alijs eiusdem libris astruere. Tibi certe Caluine, modo constes tibi, ex his non satis demonstrata esse non poterit.

Quia tamen in alijs plerisque idem sibi non perpetuo constat Augustinus, ne etiam hac in re ipsi vsu hoc venisse quis existimet, perlegendum est in eo quod promissimus & iam coepimus, & ex omnibus eius genere, sibi perpetuo constans eiusdem demonstranda sententia: si forte hæc legentes illi resipiscant, aut certe suæ ipsos impudentissimæ impudentiæ pudere aliquando incipiat.

Ex libro, de duabus animabus. Capite decimo libri de duabus animabus aduersus Manichæos, ostendit totius humani generis consensu: a puero ad senem: ab illiterato ad sapientis solium: natura ipsa proclamante, nihil cuiquam impunitari nisi quod voluntate committitur. **Voluntas.** Voluntatem definiens, animi motum cogente nullo ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum: **Coactio.** Coactionem necessitatis vim qualemcumque, quæ in potestate nostra sita non sit, intelligens. Neque enim: vt supra affirmantem eundem audisti, vlla culpa deprehendi potest, vbi natura necessitate dominatur. Quis enim peccat, inquit, in eo quod cauere nullo modo potest? Quin voluntatis nostræ rationem affirmat necessario exigere, vt seipsam in potestate habeat. Quandoquidem nec voluntas, inquit, esset, nisi in nostra potestate esset, & in eo ipso rationem libertatis eius docet consistere, quod sui est domina: sui potens, vniuersas actiones suas in potestate sua habeat, nullius necessitatis legibus astricta. Proinde post dictam voluntatis definitionem: etiam peccatum definiens. Peccatum est, inquit, voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere: quam si liberum non est, non est voluntas: Nec hic libri obscuri mihi scrutandi erant, vnde discerem, neminem vituperatione supplicis ope dignum, qui aut id velit quod iustitia velle non prohibet, aut id non facit quod facere non potest, nonne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris poetæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & antistites in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum? Adhuc perspicuum tibi Caluine non est, quæ sit huius sanctissimi & doctissimi viri sententia? Quid huius dico? imo doctorum: indoctorum: Christianorum: ethnicorum, & totius ab initio humani generis sententia: eam ipsam proclamante natura: hanc nempe, Nihil cuiquam imputari posse, nisi quod voluntarie, hoc est, libere committit. Quandoquidem quod liberum non est, voluntarium non est: & vbi deest libertas, ibi deest voluntas.

tas. Neminem vituperio aut supplicio dignum, qui id non fecit quod
facere non potest. Hæc cantari & in montibus a pastoribus, & in the-
atris a poetis, & ab indoctis in circulis, & a doctis in bibliothecis, &
a magistris in scholis, & ab Episcopis in templis, denique in vniuer-
so orbe terrarum: a genere humano vniuerso, & vos quid? hanc ipsam
sententiam affirmatis esse falsissimam: imo peccare nos necessa-
rio: & merito iusteque damnari a Deo, ob id quod vitare prorsus non
possumus. Et adhuc tui te non pudet Caluine? Adhuc vnus saltem
veterum omnium Augustinus clare & constanter, vestrae vbiq; sub-
scribit sententiæ? Quo loco ille vos habeat, ex nunc dictis haud ob-
scurum est: inter eos nempe, quibus effigies quidem est humana, sed
non mens, sensus, aut ratio.

Vt eviden-
ter et e dia-
metro pug-
net Augu-
stini, et ad
uersariorū
sententia.

Sed forte huius tam euidentis sententiæ deinceps oblitus, alibi as-
seruit contrariam. Quod si fecisset aut faceret, connumerarem illum
vobiscum: & degenerasse dicerem ab humana natura: in brutalem
aliquam, sed absit tam indigna, a tam sancto, tam docto viro contu-
melia: Absit vt tam euidentis sententiæ, quam natura in omnibus lo-
quitur, quæ in cordibus omnium digito Dei descripta est, ipse obli-
uisci potuerit. Audi igitur an non eius vbique meminerit.

Cap. XIII. libri de vera religione habet in hæc verba: Defectus au-
tem iste, qui peccatum nominatur, si tanquam febris inuitum occu-
paret, recte iniusta poena videretur, quæ peccantem consequitur, &
quæ damnatio nuncupatur. Nunc vero vsque adeo peccatum volun-
tarium malum est, vt nullo modo sit peccatum: si non sit voluntari-
um, & hoc quidem ita manifestum est, vt nulla hic doctorum pau-
citas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare aut negandum est
peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi, &c. Po-
stremo si non voluntate male facimus, nemo obiurgandus est omni-
no, aut monendus. Quibus sublati, Christiana lex, & disciplina om-
nis religionis auferatur necesse est, voluntarie ergo peccatur: & quo-
niam peccari dubium non est, nec hoc quidem dubitandum video,
habere animas liberum voluntatis arbitrium. Tales enim seruos suos
meliores Deus esse iudicauit, si ei seruirent liberaliter. Quod nullo
modo fieri posset si non voluntate, sed necessitate seruirent. Quod au-
tem homini a peruerso angelo persuasum dicitur, etiam ad hoc vtiq;
voluntate consensit. Nam si necessitate id fecisset, nullo peccati crimi-
ne reus teneretur. Audis quid dicat? vt secum pugnent, necessitatis
& peccati ratio: & vt necessitatem, oppositam intelligat voluntario.
Rationem peccati exigere, vt voluntarie committatur: & quandoqui-
dem constat peccari per nos, cōsequens esse, quid? animas liberum vo-
luntatis arbitriū habere. Expectabas vt simpliciter inferret, (quod fecis-
set si argumentationis formæ in terminis seruire voluisset) animas aut

Ex lib. de
vera religi-
one.

Vt secū pu-
gnēt neces-
sitatis &
peccati ra-
tio. Vtque
necessitas
voluntario
opponatur
Nota hanc
expansionē
verborum
Augustini.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

homines voluntatem habere (quod etiā vos non diffitemini) sed quia in nostrae voluntatis ratione (quod supra audisti) libertatem necessario includi intelligit, quo vestram illam: quasi praeuideret, cauillationē excluderet, maluit hoc oratione explicare, q̄ vno simpliciꝝ voluntatis vocabulo innuere. Quare etiā continuo post, voluntati necessitatē opponit. Tales, inquit, seruos suos meliores Deus iudicauit, si ei liberaliter seruirent: quod nullo mō fieri potest, si nō voluntate sed necessitate seruirent. Et primū hominem, si necessitate consensisset persuadenti mandati praeuaricationē diabolo, nullum inde peccati crimen & reatū incursum fuisse. Et haec adeo manifesta affirmat, vt nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorū turba dissentiat: Et quisquis dissenserit, illum hoc necessario inferre, vt nemo obiurgandus, nemo monēdus sit: imo & Christianā legem, et oēm religionis disciplinam auferre ex coetu hominum. Et hec vos cū impudentissime asseratis, cum nullam nobis liberæ voluntatis facultatem restare doceatis, qua possemus vti aut ad viuendum bene, aut ad declinandum a malo, & peccatum vitandum: sed necessario nos peccare, ad bene autē viuendum, aspirandum ve ad vitam bonā, aut ad eam saltem desiderandum, nec hylum quidem liberæ facultatis adesse, sed vnus Dei in nobis hoc opus esse, in quibus voluerit: nihil vero per nos ad hoc cōferri: expectandum nobis proinde, imo necessario, necessitatis quibus astringimur legibus obsequendū: & peccatis seruiendum: donec illi placuerit nos inde eripere, ad se conuertere, & in nobis sine nobis operari quæ sibi sunt placita. Hæc, inquam, cum vos fronte perfricta aduersus totius orbis consensum nō dubitatis asserere, nondum vos pudet affirmare vnum saltem veterum omnium Augustinum, vbique consonanter & clarissime vestræ sententiæ subscribere: quo vno, nemo, vestram sententiam luculentius traducit, efficacius impugnat, liberius ac vehementius execratur, etiam vos indignos iudicans qui inter homines cōnumeremini: dignos vero qui exterminemini e coetu hominum? Quem rursus audi quanto: pere cæcitatem hanc vestram admiretur, libro de quantitate animæ, cap. vltimo. Datum est, inquit, animæ liberum arbitrium: quod qui nugatorijs ratiocinationibus labefactare conantur, adeo cæci sunt, vt ne ista quidē vana & sacrilega: propria se voluntate dicere intelligāt. Audite ergo, et intelligite insipientes cæcitatem vestrā, et lumini orthodoxe veritatis aperite oculos: quos illi clausit, nō necessitas, sed voluntaria vestra malitia, nec tñ facultatem illos rursus aperiendi eidē, vobis abstulit, cū parato ad hoc omnibus illud ipsum humiliter et fideliter inquiretibus, diuinę benignitatis adiutorio: quādiu in huius agonis nobiscū decurretis stadio. Tamen si ea ipsa sociata cōtumaci illa et superbissima de vobis præsumptione, crassiores vobis ignorantiæ, & cæcitatīs tenebras inuexerit. Ineluctabiles equidem, nisi illa ipsa deposita qua audetis asserere

Ex lib. de
quantitate
animæ.

rere quicquid vel ebrijs vel somniantibus apparuerit, aduersus totius ab initio ecclesie sententiā: eidē vos hūiliter submiseritis, aduersus quā ita scripturas inducitis, quasi nemo ante vos scripturas legerit: certe intellexerit. Ita audet vilissimus quisque homuncio, nouo hoc Euāgelio vestro initiatus, & de repēte repletus illo, quem suis infundit, spū, dicere, nihil moror quid Clemens, quid Tertullianus, quid Irenaeus, quid Origenes, Cyprianus, Basiliius, Hieronymus, Ambrosius, Hylarius, Chrysostomus, Leo, Gregorius, Bernardus, quid denique ceteri orthodoxorum patrum dixerint, crediderint, senserint, fuisse hos in carne homines: carnem nihil sapere eorum quae Dei sunt, intelligi diuinas scripturas per Christi spiritum, quem stolidissime & superbissime sibi arrogant, illis adhuc impudētius derogāt, vt quos palā inhabitauit Christi spiritus, & sui euidentissima signa in vita vere spūali & Euāgelica: coelesti & angelica in terris conuersatione, atque etiam euidentibus, quae per eos operatus est, signis & miraculis, clarissime exhibuit. Aduersus quae, quanam sui spiritus hi signa & indicia proferunt: homines vita plane carnali, qui orbē inquietant & perturbant, quo ipsis liceat cum scortillo, aut sanctimoniali aliqua: abstracta ex sacris adytis, ex scō vitae instituto ac proposito, voluptuari in coeno libidinis: sacrilega copula sociari, & suā cum eis explere libidinem sub coniugij colore & titulo. Quo suis profusis, si quae modo sua habuerunt, aliena inuadunt sibi: usurpant. Tēpla, monasteria, & quicquid Deo dicatū est, profanant, demoluntur, ac diruunt: Christi & diuorum erectas statuas, & positas imagines (cum interim quae mortalibus adhuc, atque impijs fortassis hominibus erectae sunt, aequo animo ferant) cōminuunt & oblitterāt: sacrosanctis magistratibus in suo regno, suo ouili nobis cōstitutis a Christo, superbissime resistunt. Haec vita illis est vere spiritalis & Euāgelica, hi mores hoc digni & cōgruētes Euāgelio: eiusmōdi eius Euāgelistae, pcones, et apostoli: pudet suis illos colorib. magis exprimere, homines (quod de hisdē affirmat Apost.) mēte corrupta, et circa fidē reprobos. Neque est quod nostra in nos pētā & vitia retorqueāt, pro quibus nō dubitamus districtā a nobis rōnem exacturū iustissimū iudicē: Neque em̄ multorum e nr̄is vitā p̄dicamus: sed illorum quos nostrae religionis, nr̄ae fidei duces & doctores sequimur, cū ea quae antistitū est, p̄conū, et assertorum noui huius, quod nunc impugnamus, Euāgelij, cōferimus: vt quāto sit tutius illos quā hos sequi, quisque intelligat.

Sed ad August. redeundum est, & adhuc copiosius demonstrandū: quod ubique cōsonanter & constāter libertatē arbitrij astruat, & istorum non prober, sed dānet impietatē & amentiam: vt mirari mecū non sufficiā: quid Caluino illi in mētem venerit, quid frontis aut mētis habuerit, cū ita scriberet, ab vno August. ubique cōprobari, & astrui suā sententiam.

Contra Faustum lib. XXII. cap. XXVIII. In eo genere facta esse a suo conditore rationalia vniuersa affirmat, vt ipsis insit possibilitas, aut facultas frenandi delectationem, aut concupiscentiam ab illicito,

Ex li. xxij.
contra Fau-
stum Mani-
chaum.

H iij quam

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quam non frenando peccauerunt. Magna itaq; est, inquit, & humana creatura: quandoquidem per eā possibilitatem instauratur, per quam si voluisset nec cecidisset: possibilitatem: hic, liberi arbitrii facultatem intelligens. Item aduersus Felicem Manichæum lib. II. cap. III. dicit catholicam veritatem affirmare, rationalem creaturam a Deo conditam: accepisse liberum arbitrium, quo si Deo seruire vellet secundum voluntatem ac legem ipsius, haberet apud eum æternam felicitatem: sin autem legi eius subdi noluiisset, potestate sua vsa contra eius imperium, secundum eius iustitiam poenæ debite subiaceret. Esse autem liberum arbitrium, atq; inde peccare quenque, si velit, non peccare, si nolit, non solum ex diuinis scripturis, sed etiam ex ipsius Manichæi, quæ euidentis veritatis vi sibi imprudenti alicubi excidit, confessione, conuincit. Et primum, ex scripturæ verbis, quam: pro duabus & contrarijs naturis, male intellectam: contra libertatem arbitrii induxerunt. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: Siquidem dicens, aut hoc facite, aut illud facite, potestatem indicat, non naturam: Nemo enim nisi Deus potest arborem facere: sed habet vnusquisq; in potestate, aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona: aut eligere quæ mala: & esse arbor mala. Itaq; dominus, dicens, aut facite hoc, aut illud: ostendit, inquit, esse in potestate eorum quod facerent.

Rursus capite nono, ita colligit, Si culpa est, inquit, & voluntas est: si voluntas est in peccando, natura non est quæ cogat, sed si quid infirmitatis patiuntur: qui non possunt mandata Dei implere (de quibus Apostolus, video aliam legem: in membris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis) manifestū est hoc venisse de traduce primi peccati Adam: & de consuetudine mala: Nam & hodie libera voluntate faciunt homines consuetudinem malam: quam cū fecerint, facile superare non possunt, sed qui concipiūt timorē Dei, et per liberū arbitrium subdunt se sanandos optimo medico, & sicut bono creatori, ita & misericordii curatori: per humilitatem confessionis, & poenitentiae sanantur, &c. Non est ergo indignum vt Deus dicat, Ite maledicti in ignem æternū eis qui eius misericordiam per liberum arbitrium respuerunt, & vt dicat, Venite benedicti, accipite regnum, eis qui per liberum arbitrium fidem eius suscepunt, peccata sua confessi sunt, & poenitentiam egerunt, &c.

In eiusdem quoq; libri cap. XII. ostendit ex libera nostra voluntate pendere vniuersa quæ agimus: nec eam cogi posse: sed vā, inquit, malæ voluntati, si mala sit: pax aut bonæ voluntati, si bona sit. Siue aut bona, siue mala sit, semper voluntas est: bonam sequitur corona: malā poenā.

Et quid in his Caluine? vestrā ne audis, an nostrā affirmari et astrui sententiam? Nos valere affirmamus facultatem liberi arbitrii, ad refrenandam

Ex lib. ij. ad
uersus Fe-
licem Ma-
nichæum.

nandam vim carnalis concupiscentiæ nos trahentis ad illicita: & ad li-
bere seruiendum Deo, tu negas secundum Lutheri Euangelium. Perurgen-
tur aduer-
sarij.
Quid Augustinus? Audisti iam toties, & audis iterum atque iterum:
in his quæ nunc citauimus, inditam nobis omnibus facultatem, qua
frenare possimus concupiscentiam ab illicitis: merito proinde nobis
culpæ & peccato deputari, si hoc non fecerimus: & hanc magnam ef-
se humanæ creaturæ dignitatem & excellentiam: quæ per eam quam
accepit facultatem instauratur, per quam, si voluisset nec cecidisset: af-
firmare hoc veritatem catholicam: affirmare diuinarum scripturarum
authoritatem, omnem rationalem creaturam accepisse a Deo liberum
arbitrium: quo si Deo seruire vellet, & eius mandatis & imperijs obse-
qui, assequeretur vitam beatam & felicitatem: sin nollet, sua potestate
abusa contra Dei imperium, meritas poenas lueret. Eos qui & carnis
peccati inclinatione, & prauæ consuetudinis impetu: aut retardantur,
aut impediuntur, quo minus possint quod vellent perficere, si ex Dei
timore concepto per liberum suum arbitrium curandos se subdant
optimo medico, sanitatem percipere. Ex libera vero voluntate no-
stra pendere vniuersa quæ agimus: seu bona ea, seu mala sint, væ pro-
inde illi, si mala sit, & pax si bona: siue autem bona, siue mala sit, semper
voluntatem manere: hoc est, semper liberam esse, & se actionesque
suas in sua potestate habere. Neque enim, vt supra toties dixit voluntas
est, si libera non sit, nec motus suos in potestate habeat.

Sed forte dices, scripta hæc ab Augustino quæ citauimus hæcte-
nus, priusquam ex arbitrij libertate diuinam gratiam impugnaret Pe-
lagius: at post recantasse eam, quam tot libris, tot locis, tam diligenter
asseruit sententiam: & conuersis signis impugnasse, atque adeo expu-
gnasse liberum arbitrium. Quod si ita est, æque Caluine aduersum te
vicero: æque te mendacissimum conuicero, qui vnum veterum om-
nium Augustinum, affirmas vbique clare, vbique certo, & consonan-
ter hac de re loqui. Quod qui verum erit, si quæ tam multis, tam ac-
curate, tanta vehementia astruxit, post inuertit & impugnat: sibi que
contradicit e diametro: & quo pacto cuiquam credibile erit, ipsam
ea in re mutare potuisse sententiam, quam toties publice præconizari
a natura affirmavit: quam & pastores in syluis ac montibus, in thea-
tris decantent poetæ, indocti in circulis, docti in bibliothecis, magis-
tri in scholis, pontifices in sacris ædibus, & in vniuerso terrarum
orbe vniuersum loquitur genus humanum: in qua nulla doctorum
paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat: ex cuius assertionem con-
traria: omnem bene agendi conatum: omne vitandi mali studium:
omnes leges diuinas & humanas, omnem recti disciplinā: omnem re-
ligionem: omnem diuini iudicij timorem: tolli demonstrat ex menti-
bus hominum: & dignos iudicat assertores eiusmodi, qui exterminen-
tur

Cauilli re-
motio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

tur e coetu hominū? Certe in Retractationū suorū libris nihil horum omnium recantasse inuenitur, sed asseruisse & confirmasse potius.

Videamus tamen an nō ea in re & verius ita tibi dicendū fuerat, q̄ etsi non vnus oī m, tñ etiā ipse vnus ex omnibus, sibi perpetuo cōsonet de libero arbitrio, et eandē semper sententiā, non dubiā et perplexā, sed velut oī m certissimā semper proferat. Non quidē vestre subscribentē sententia; sed eā ipsam, omni condēnantem atq; execrantē anathemate.

Restant autē duo librorum eius genera: primū eorū, quæ disputationes & conflictationes ipsius cum Pelagio & discipulis eius continent, Qui cum ex facultate liberi arbitrii (q̄ nimiam illi tribuebant) exterminare conabantur diuinā gratiā, eo tendit vniuersa in conflictationibus

Intētio Augustini in libris aduersus Pelagianos.

illis Augustini intentio, vt depressa quantū omni artificio potuit, extenuataq; facultate liberi nostri arbitrii, contra efferret diuinæ in nobis gratiæ efficaciam: In quibus non equidē negat, sed quantum potest, declinat, fugit, & dissimulat quæ hactenus audisti eū asserentem de libertate arbitrii, vt eiusmodi cōflictationum exigebat ratio: nisi vbi ad hoc cogitur per aduersarium. Ita fere singula aduersariorū verba captat: in singulis collectiōibus aliquid quærit quod cauilletur, vt ita dicam, quod eorū infirma omnia apparerent auditorio. In quorum tñ nōnullis, nisi disputationis mos excusaret, candorem eius requireres. Ita lib. de natura & gratia cap. XLVI. aduersus hoc Pelagii dictum: Quod volunta-

Qualis sit August. in plerisq; aduersus Pelagium disputationibus.

tis arbitrio ac deliberatione priuetur, quicqd naturali necessitate cōstringitur, argutatur ex ea voluntate qua beati esse volumus, Quicquidem id omnino, nescio qua bona constructione naturæ, nolle non possumus. Item ex voluntate Dei, nec enim dicere nos audere, ideo Deum non voluntatem sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest velle peccare. Et eiusdē lib. cap. XLIX. hanc Pelagii collectionem infirmare conatur, Quia non peccare nostrum est, possumus & peccare, & non peccare. Quid, inquit, si alius dicat, quia nolle infelicitatem, nostrū est, possumus eā & nolle & velle? & tñ eam velle omnino non possumus.

Hæc siquidem Augustini, sed disputantis sunt, & in illo cōflictationis calore: vbi aduersarij assumpta omnia: tametsi vera sint, quibuscunq; tamen modis ac medijs apparentibus impugnare conamur, quo pluribus modis illum vicisse videamur si dissoluere nequeat. Alioqui indigna hæc sunt, q̄ serio dicta ab Aug. fuerint, nullā esse culpæ aut peccati rationē, vbi natura dñatur aut necessitas: neminem ob hoc merito laudari aut culpari, quod necessitate quadā sibi inest, nec in ipso situm est, vt habeat, aut non habeat, toties, idem ipse affirmavit ita esse euidentis præconizante natura, vt nulla in eo doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat, vt hoc ipsum ex naturali quodam sensu decantetur in syluis ac montibus a bubulcis, & pastoribus ouium: in theatris a poetis: ab indoctis circumferatur in circulis: a doctis inter studia,

In disputationibus, non quæ serio sentias, dici omnia.

& libros: a ludimagistris in scholis: a sacerdotibus & diuini verbi
præconibus in templis: in vniuerso denique terrarum orbe, ab vniuer
so genere hominum, Quis enim peccat, in eo quod vitare nullo modo
potest? Nihil cuiquam deputari posse ad reatum, quo carere in no
stra facultate non est, non magis quam balbo balbuties sua, & infanti
infantia, aut sermonis vitium: etiam si in eloquentia beatitudo consiste
ret, atq; ita crimini duceretur cum peccatur in linguæ sonis, quam nunc
cum peccatur in vita & moribus, vnum hoc nobis imputari posse,
quod committimus voluntarie, hoc est, libere, & quod non commit
tere in nostra potestate fuerat. Quandoquidem, inquit, quod liberum
non est, voluntarium non est: & vbi deest libertas, deest & voluntas.
Aduersus hæc, si quis Augustino obijciat, quæ hic nunc Pelagio eadē
dicenti obijcit, de voluntate qua beati esse volumus, quasi ad eam ne
cessitate naturali constringamur, & tamen voluntas sit, an non illi, faci
le & recte responderet, quod supra pro eodem aduersus Calvinum re
spondimus: fac me illum, qui dixerim, voluntatis arbitrio ac delibera
tione priuari, quicquid naturali necessitate constringitur: fac insuper
conueniri me dictis Augustini verbis de voluntate qua beati esse vo
lumus: negabo ad illam: nos vlla necessitate cōstringi. Sed, inquis, nolle
non possumus beatos nos esse, sit ita, quid tum deniq;? Ergo necessa
rio volumus beatos nos esse? Negabo hoc recte concludi: qñquidem:
quod infertur, euidēter falsum est, Non necessario volo me beatū esse:
imò libere volo, & in potestate mea est non velle: sicut & maxima tem
poris parte nō volo, vt cum ago aliud, non tamen possum nolle, quia
nihil possum nolle, quod sub boni tantum ratione proponitur, fac eti
am de diuina voluntate me conueniri eisdem verbis, quibus Augu
stinus oppugnat idem dictum a Pelagio, dicere nos non audere, ideo
Deum non voluntatem sed necessitatem habere iustitiæ, quia non po
test velle peccare. Responderem aliam voluntatis nostræ rationem
esse, qui adhuc in præsentis vitæ agone decurrimus, & certamus
quo assequamur coronam iustitiæ: aliam eorum qui huius agonis me
tam exceßerunt, & locum iā obtinent in quo mercedē, quisq; secundū
laborem suum & opera, recipiunt: aliam denique voluntatis diuinæ.
Ad hæc dicerem: locutionem obscuram & ambiguum: vtiq; me dice
re audere, natura: non voluntate, iustum, & bonum Deum esse, tametsi
inuitus talis non sit: audere me dicere, ea quæ iuste, & iusta vult, non
necessario sed libere velle, & eadem posse non velle, tametsi non possit
aut velle peccare, aut iniuste agere, fac etiam ita me collegisse, Quia pec
care & non peccare, nostrum est, possumus peccare & non peccare,
fac ex aduerso mihi dicere aliquem, quod Augustinus aduersus ean
dem collectionem Pelagij. Quid si, inquit, alius dicat, Quia nolle infe
licitatem, nostrum est, possumus eam & nolle, & velle, quam tamen
velle

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

velle omnino non possumus. Ego sane iuberem hunc contradicto-
rem: leges argumentationum rectius discere. Neque enim similem esse
nostram & Pelagij, quam infirmare nititur, collectionem: sed per om-
nia diuersissimam. Aliud namque est, velle & non velle: aliud velle, &
nolle. Recte nos collegisse, nos posse velle & non velle, quicquid no-
strum est: hoc est, situm in potestate liberi nostri arbitrij: non tamen
inde recte colligi, quod eorum quodque possimus & velle, & nolle.
Nihil enim velle possumus, nisi quod sub boni alicuius ratione propo-
nitur: nihil item nolle, nisi quod offertur sub mali alicuius specie. Pro-
inde, si quid sub vna tantum aut boni aut mali ratione proponitur, non
possumus ipsum & velle, & nolle, sed tantum alterum: bonum velle,
malum nolle: vtruncque tamen libere, non necessario: vtriusque actus nos
plenam potestatem habere: posse nos velle bonum pro nostro arbi-
trio: posse & non velle, & a voluntate cessare: posse nolle malum: pos-
se etiam, non nolle, & a nolendo cessare. Non tamen, si nolle cessat, con-
tinuo vult, nam etiam aliud agens, etiam dormiens, cessat.

Horum ideo te lector admonere volui, vt intelligeres, quantum
ponderis & momenti habiturum esset, si quid in istius generis Augu-
stini libris occurreret, detrahens libertati arbitrij. Quin potius veram
eius & seriam ea de re sententiam, requirendam: & ex illis quos nunc
citauimus libris eiusdem: & etiam ex alijs, quos scripsit quidem post
introducendam a Pelagio eam pugnam aduersus diuinam gratiam: sed
scripsit catholicis: aut proprie eam controuersiam explicans, aut obi-
ter tractans, vbi eius locus admonuit, faciam tamen vt nihilominus
ex vtraque hac librorum eius classe, clarissime intelligas vt suam: quam
hactenus audisti, sententiam, vbi que tueatur & asserat. Et primo ex eo
librorum genere, in quibus, quantum potest, facultatem liberi arbitrij
conatur deicere, & quasi per contentionem confert cum diuina gratia.

Ostenditur
sibi perpe-
tuo consona
de liberta-
te arbi. Au-
gustini sen-
tentia, ex ea
etiam classe
librorum eius
quos scrip-
sit aduer-
sus Pelagia-
nos.
Ex lib. I.
contra duas
epistolas
Pelagiano.

Itaque cum Pelagiani: perpetuo in ore haberent liberum arbitrium,
& eius quiduis faciendi facultatem, & contra in disputationibus dice-
re soleret Augustinus, liberum dici non posse, quod peccato seruit: &
calumniarentur propterea illi, liberum a nobis negari arbitrium: con-
tra duas eorum epistolas scribens, & ad eam alterius eorum partem
respondens, qua dicebant affirmari a nobis, peccato primi hominis
nobis periisse liberum arbitrium, libro I. cap. II. hanc a nobis re-
fellens calumniam. Quis, inquit, nostrum dicat, quod primi homi-
nis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas
quidem periit propter peccatum, sed illa quae in paradiso fuit, habens
di plenam cum immortalitate iustitiam: propter quod, natura huma-
na, diuina gratia indiget.

Digressio.

Admonet nos hic Augustini locus, quo idem & vniuersa: quae de-
inceps ex illo citabuntur, praesertim quae ad se trahunt aduersarij, cla-
rius

rius intelligantur, paucis distinguere, quæ libertas velut naturalis ratio Distinguitur triplex libertas.
 nali creaturæ, perpetuo conveniat hominibus: quæ sit illa, quam aut
 peccato originis, aut nostris peccatis proprijs perdidimus, et nobis hic
 ex parte reparatur per iustitiam, Dei gratiam, ac diuinum spiritum:
 quæ deniq; libertas eorum qui vitam beatam adepti, Deo coniun-
 guntur in gloria.

Est, quod supra demonstrauius, omni rationali creaturæ data Libertas, quæ velut naturalis rationali creaturæ, perpetuo conuenit hominibus
 voluntatis libertas, quæ eadem: proprios suos motus, actionesque om-
 nes in sua potestate habet: nec vlla necessitatis seruitute constringi-
 tur, vt hac moueatur aut illac: hoc prosequatur amore, illud abomine-
 tur ac fugiat: hoc velit, hoc nolit: sed ita horum quodq; facit, vt in pote-
 state habeat non facere. De hac vna libertate, in vniuersis illis aduersus
 Manichæos libris ab Augustino actum est hætenus: & ea est, quæ
 proprie appellatur liberum voluntatis arbitrium, & quam omnes &
 ethnici, & diuinis eruditi oraculis, sub hac voce intelligunt: de qua: &
 omnium hætenus intellexisti sententiam.

Quoniam autem: voluntas hæc, hic non acquiescit in suis ipsius Seruitus, et bene agendi difficultas, quæ & originis, & proprijs nostris peccatis incurrimus.
 tantum actionibus: nec eisdem: aut seipsa perfruitur, sed illi, velut regi
 cuidam: gubernacula mandata sunt in regno hominis, ita: vt illi, sua
 potestate serio, vehementer, efficaciterq; vtenti ac præcipienti, membra
 vniuersa quæ motui voluntario deputata sunt, obtemperent: sentiunt
 nihilominus vniuersi, ex carnis naturali quadam infirmitate, & pro-
 pensione ad sibi amica, suauia: ac delectabilia: quæ vniuersum homi-
 nem ad se attrahit, ex cognatione & naturali quodam consensu: quæ
 est animæ cum corpore cui coniungitur, & cuius famulatu & ministe-
 rio utitur. Ex hac, inquam, carnis ad sibi iucunda, amicaq; propensio-
 ne, in se sentiunt vniuersi difficultatem, cum: quæ carni aduersan-
 tur, quæ illi sunt dura & aspera, iustitiæ respectu voluntas imperat,
 facit enim, vt pigra membra, haud prompte, nec libenter obsequan-
 tur voluntatis imperio, facit insuper, vt ipsa etiam voluntas, ad carnis
 sibi cognatæ desyderia inclinata: atq; eis condescendens, eisdem quo-
 que illectetur facile: nec facile aduersus eadem: utatur sui imperij liber-
 tate, vehementia: & efficacia: Quod tamen, cū facit, etiam aduersus tra-
 hentis in oppositum carnis desyderia: membra nostra in seruitium iu-
 stitiæ eidem vt obtemperent necesse est. Hæc autem: velut cognata no-
 bis bene operandi difficultas, ex voluntatis augetur ignauia, & peccan-
 di crescit consuetudine, cum suæ dignitatis, sui quoq; cui seruire de-
 buit, domini, hoc est, Dei oblita, suo seruo, carni nempe desyderijsque
 eius se submittit, & in seruitutem mancipat: & eo se demittit ignauia,
 vt iam ægre ius suum sibi vendicat, ac recuperet. Non: quod vel sic, il-
 lam amisit sibi naturalem libertatem arbitrij: sed quia sibi placet illa Seruitus peccati, vltima tronea.
 cui se submisit seruitus. Quod quamdiu est, inde eximi non potest,

I quia

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quia eximi non vult. At cum sibi serio displicere incipit, iam etiam seruitutem illam excutere & vincere incipit. Quod tamen non facile obtinet: quandoquidem & contra domesticum, familiarem, & cui naturaliter quodam sensu amice afficitur, carnem: & contra multo violentissimam inueteratæ consuetudinis vim sibi dimicandum est.

In hac difficultate & pugna, quo possit tandem victor euadere, opus habet adiutrice diuina gratia: per quam: si non plane exterminatis, certe victis & sub iugum missis illis hostibus quos ante nutrierat, fouerat, & aduersum se armauerat, compos fiat iustitiæ: qua crescente indies singulos, magis magisque & illa suppeditetur carnis aduersus rationem rebellio, & vis extirpetur consuetudinis malæ.

Quoniam autem si de tenemus, primos parentes illos nostros, non habuisse eam in se pugnam carnis & spiritus, sed illam, huic promptè & absque vlla detractione paruissè in omnibus: vim naturæ, superante dono gratiæ, & originalis iustitiæ, quam ipse: non solum sibi, sed etiam nobis acceperant, & sua præuaricatione perdidierant: & proinde habuerunt non solum eam: quæ nobis restat, liberi facultatem arbitrii: qua voluntatis, sed etiam, qua membrorum suorum: & totius corporis motus, absque vlla difficultate, aut resistantia in potestate haberent: quæ libertatē possibilitatis, aut boni possibilitatis sæpenumero Augustinus appellat. Hanc sane libertatem amisimus omnes in peccato originis. Quæ erat energia quædam voluntatis viuacior & efficacior, per donum originalis iustitiæ, quo, plane superata: & velut absorpta carnis illa propensione & natura: impediabatur eadem hebetare, vim voluntatis & arbitrii. Hoc est illud vulnus, quod omnibus nobis inflictum est per peccatum originis: quod multo magis augemus peccatis propriis, peccandi, inquam, consuetudine: vltro se carni submitte voluntate, & per omnia obsequente eius desiderio. Hoc vulnus, mortificatio carnis & corporis peccati, exterminatio prauæ consuetudinis, cum Dei gratia & diffuso in cordibus nostris eius spiritu: sanat, non tamen persanat: ac primæve illi libertati, nos quodammodo, non tamen plene restituit, quamdiu mortale hoc corpus circumferimus. Quam plenam cum integra sanitate obtinebimus, quando ut Pauli verbis dicam, creatura hæc liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei: seruitutem corruptionis, necessitatem corruptionis, aut mortalitatem intelligens.

Hoc est quod dicit Augustinus contra Pelagianos Hyponosticon lib. III. hominem peccato originis perdidisse libertatem arbitrii, non ad velle, sed ad posse, aut perficere. Perdidisse quippe possibilitatis bonum: solo autem ad velle arbitrio potitum, vulnerato. Hoc vulnere, cunctos nos, libero claudicare arbitrio: nec implere nobis naturaliter sufficere posse bonum: nec tamen ideo, liberum arbitrium perdidisse.

Vt difficultas excutiat voluntas seruitutem peccati, cui semel se subdidit. Vt ad hoc adiutrice diuina gratia, illi opus sit. Vt iustitia, & diuinus spiritus, amissam peccato libertatem reparet. Qualem arbitrii libertatem perdidimus peccato originis.

Libertas possibilitatis.

Vulnus nobis omnibus inflictum, peccato originis. Vt sanetur illud vulnus in nobis, non tamen perianetur.

Libertas plena, & persanata beatorum.

August. Hyponosticon li. iij.

didisse, aut nomen aut rationem liberi arbitrij, quod illud possibilitatis bonum perdidit.

Nonnunquam etiam de libertate & seruitute, aliter idem loquitur Paulus Apostolus: liberum dicens non subditum, aut non obsequens: seruum contra: subiectum & obtemperans, & utroque velut respectiuo utitur, ut obsequentes carnis desyderijs, & peccatis subditos, dicit liberos iustitiæ: hoc est, non subiectos iustitiæ, seruos autem peccati: contra vero, eos qui iustitiæ, non carni aut diabolo obtemperant, dicit seruos iustitiæ, liberos autem peccati. Proinde ut est verissimum, quod libro de spiritu & litera aduersus Pelagianos idem Augustinus scripsit, ita male citatur a Caluino velut suæ subscribens sententiæ: Verissime equidem affirmat, liberum arbitrium non euacuari per gratiam: sed magis statui: ut per quam a peccati vitio sanatur anima: per sanitatem autem, suam libertatem vindicari arbitrio, ut non solum velle, sed & illud possibilitatis bonum, aut perficere iam in potestate habeat: Ex libero arbitrio, iustitiæ dilectionem procedere: ex dilectione denique iustitiæ, legis impletionem: Legis, hanc vocem esse, Non concupisces. Fidei vero, Sana animam meam: quoniam peccaui tibi. Gratia autem, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Sanitatem dicere, Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Liberum arbitrium, Voluntarie sacrificabo tibi. Dilectionem item iustitiæ, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non sicut lex tua domine. Ut quid ergo, inquit, miseri homines, aut de libero arbitrio audent superbire antequam liberentur: aut de suis viribus, si iam liberati sunt? Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij, utique libertatem sonare, ubi autem spiritus domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? si liberati sunt, quid se iactant velut de opere proprio, & gloriantur quasi non acceperint? An ita sunt liberi, ut nec illum velint habere dominum, qui eis dicit, Sine me nihil potestis facere? Hæc rectissime dicuntur aduersus Pelagianos: & iam intellexisti, ut per gratiam: iustitiam: & inhabitantem nobis Christi spiritum: sanetur illud vulnus, illa imbecillitas liberi nostri arbitrij, quam & ex illo peccato originis, & ex peccatis proprijs accepimus, & vehementer adauximus. Sanari iam voluntatem: iustitiam deligere, & legem adimplere. Cum illi, nullum vulnus, nullam arbitrij nostri imbecillitatem intelligentes, vnum, sibi sine omni gratia ad legis impletionem, & salutem assequendam sufficere dicerent. Quibus recte insultat, cur de libero arbitrio, nondum liberati ab eius illo morbo, adhuc serui peccati, superbire audeant, aut si diuina ope iam liberati sint, quid gloriantur quasi de proprio? quasi suis id viribus assecuti sint? quasi non acceperint? Recte eos interrogat, an ita sint liberi, ut nec illum dominum patiantur, qui di-

Paulo, licet non subditum aut non obsequens dicit. Contra seruum, obsequens, ac subiectum. Liber iustitiæ, Seruus peccati. Liber peccati. Seruus iustitiæ, August. de spiritu & litera. Liberum arbitrium sanari per gratiam, sanitate autem fortius fieri, & possibilitatis bonum aut libertatem recuperare.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

cit nobis omnibus, Sine me nihil potestis facere? Sed hæc nobis non aduersantur, qui ita asserimus nostri libertatem arbitrij, vt diuinæ gratiæ medicinam: & opem salutarem obuijs vlnis amplexemur, non reiiciamus. Negamus, sibi, ad bene iusteq; viuendum: & salutem assequendam: sufficere liberum arbitrium: imo pene nihil ad hoc valere absq; adiutorio diuinæ gratiæ libere confitemur.

Regressus
ad libros
Augustini
contra Pe-
lagianos.

His igitur in hunc modum breuiter præmissis, quorum in sequen-
tibus frequens vsus incidet: eo reuertendum est, vnde paulisper di-
gressi sumus: nempe ad clarissime demonstrandam Augustini de
proposita controuersia sibi perpetuo constantem sententiam: Quod
cum ex his libris, quos ante Pelagium scripsit, satis præstiterimus, i-
dem iam coepimus, & ex hisipsis aduersum Pelagium conflictatio-
nibus. In quibus tamen, aut disputationis calore, aut commodo, mul-
ta dicuntur non ex sententia: Audisti nihilominus quam etiam in
his alienam a se contestetur, quam aduersarij illi imponunt, sententi-
am: nec a se tantum: sed ab omni homine cui mens constet & ratio.
Quis, inquit, nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit li-
berum arbitrium de humano genere? Addit tamen, peccato illo pe-
risset nobis eam libertatem: quam diximus, quæ dono iustitiæ origi-
nalis superadiuncta erat libero arbitrio, & eius quidam vigor, quæ-
dam virtus, efficacia, & sanitas: quæ cum etiam immortalitatem in-
cluderet, verissime dicit, eam nos illo originis peccato perdidisse li-
bertatem: quæ in paradiso fuit: habendi nempe plenam cum immor-
talitate iustitiam.

Que nobis
libertas pe-
rierit per
peccatum
originis.

Ex lib. iij.
aduersus
Pelagiano-
rum episto.

Rursus libro quarto aduersus easdem Pelagianorum epistolas,
Quod fere vsu venire solet, vt dum vitant stulti vitia, in contra curs-
rant. Sic Pelagianos quoq; aberrasse ostendens, dum nimium nolunt
esse Manichæi, dicit eos aduersus Manichæos sic defendere liberum
arbitrium: vt ipsum impie extollant contra catholicos: sic enim ipsos
intelligere quod dicit dominus per prophetam, Si volueritis, & audie-
ritis me, bona terræ comedetis, &c. tanq; in ipsa præcedente volun-
tate, sit consequentis meritum gratiæ, vt iam gratia non sit gratia: quæ
non est gratuita: cum redditur debita: Si autem intelligerent quod di-
ctum est, Si volueritis &c. vt etiam ipsam bonam voluntatem, illam
præparare confiterentur, de quo scriptum est: Præparatur voluntas
a domino, tanquam catholici vterentur hoc testimonio: & non solum
hæresim veterem Manichæorum, sed etiam nouam Pelagianorum
contererent. Vides quid ille damnet in Pelagianis, non equidem:
quod libertatem asserent arbitrij: sed quod illi tribuebant, sine gra-
tia Dei mereri DEI gratiam, & hoc ipso exterminarent gratiam:
quæ esse quod dicitur non potest, nisi gratuita sit, aut si velut debita
reddatur.

Quid dam-
net Augu-
stin. in Pe-
lagianis.

Quam

Quamquam, quæ singula, tam in Manichæo, quam in Pelagio excrentur orthodoxi & catholici, cap. vltimo lib. primi aduersus prædictas epistolas accuratius explicat. In illo nempe, quod dicit, a bono Deo nec creatos homines, nec nuptias institutas, nec legem per Moysen datam. In hoc vero, quod inimicatur gratiæ Dei quæ venit per Iesum Christum dominum nostrum: vt eam dicat non gratis, sed secundum merita nostra dari, & hominem libero arbitrio bene vtendo mereri gratiam: Paruulos ita esse saluos, vt a saluatore audeat negare saluandos. Vides capita blasphemiarum Pelagij: in quibus est, nõ quod libertatem arbitrij asserit, sed quod illi tribuit gratiæ meritum: etiam ante gratiam.

Ex lib. I. ad uerius eadem episto. Quæ singula, tam in Manichæo q̃ in Pelagio excrentur catholici.

Iterum lib. primo de gratia Christi & peccato originali contra Pelagium & Cœlestium eius capi. XLVII. dicit inter Pelagium & nos de gratia & libero arbitrio, nullam quæstionem fore, si horum trium, quæ in nobis distinxit, esse, posse, & velle, vt primum confitetur a Deo, ita quoq; confiteretur ipsam voluntatem: & actiones eius, vt bene velimus, & bene agimus, diuinitus adiuari, vt sine illo adiutorio nihil bene velimus & agamus. Eamq; esse gratiã Dei per Iesum Christum dominum nostrum, in qua nos, sua, non nostra iustitia, iustos facit, vt sit vna nostra iustitia quæ nobis ab illo sit (quod quo pacto fiat in controuersia, de iustificatione hominis, fide, & operibus plenius explicauimus.) In his si hic conueniret nobiscum, nihil controuersie inter nos fore reliquum.

Ex lib. I. de gratia Christi, & peccato originis.

Rursus contra eosdem Pelagianos Hyponosticon lib. III. Esse fatemur omnibus hominibus liberum arbitrium, & certa fide credimus, & prædicamus indubitanter: habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in his quæ ad Deum sunt, sine Deo, aut inchoare, aut certe, peragere aliquid: sed tantum in operibus vitæ præsentis, bonis, & malis: quorum vtrorumque multa exempla subiicit. Non præuenire nos Deum voluntate nostra: vt quæramus eius gratiam, tanquam pro meritis nostris accepturi eandem: sed nostrum meritum præueniri ab eius gratia. Esse autem liberum in nobis arbitrium, ita irreuincibiliter colligit. Quomodo enim vnique, inquit, redderetur secundum sua opera in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium? In omni itaq; opere sancto, prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij: id est, operatur Deus, cooperatur homo, &c. Nemo sit segñs aut remissus, ad seruiendum Deo: nec sic de gratia confidat, tanquam Deus liberi arbitrij eius quod per mortem filij sui reparauit, & sibi præparauit, opera non requirat, imo declinet a malo, & faciat bonum: vigilet, quærat, pulset, petat, contendat vincere sæculum: Deo placere, sic, vt dum per huius mundi pelagus currit, anchoram gratiæ, fiducia liberi arbitrij non soluat. Quia siue in prospero cursu, ne extollatur:

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

tur: siue in tempestate tentationum, ne mergatur, siue eius gubernaculo, quousque ad portam paradisi peruenierit, non potest permanere securus. Cum autem impleuerit, fidenter dicat cum apostolo Paulo, Bonum certamen certauī, cursum consummaui, fidem seruaui, tandem concludens, Itaque nec gratia, inquit, sine libero arbitrio facit hominem habere vitam beatam: nec liberum arbitrium: sine gratia: Et post aliquanta: Audi, inquit, hæretice, stulte, & inimice fidei veritatis. Opera liberi arbitrii bona: quæ ut fiant, præparantur per gratiæ præuentum, nullo arbitrii liberi merito, etiam ipsa faciente, gubernante, & perficiente, ut abundant in libero arbitrio, non damnamus. Quia ex his, vel huiusmodi, homines Dei iustificati sunt, iustificantur, & iustificabuntur in Christo. Damnamus vero authoritate diuina: opera liberi arbitrii, quæ gratiæ præponuntur, & ex quibus, tanquam meritis in Christo, iustificari extolluntur. Quis enim prior dedit, & retribuetur illi? &c.

Epilogus
dictorum
Augustini
de libero
arb. in li-
bris contra
Pelagian.

Hæc: atque istiusmodi: Augustinus de libero hominis arbitrio, in illis ipsis libris, in quibus studio iniquissimus est libero arbitrio. Quem tamen audis, non hoc dānare in Pelagio, quod liberum arbitriū asserit, sed quod plusq̃ oportet, aut veritas admittit, illi attribuit. Hoc nempe, ipsum, homini, per se ad salutē sufficere: nec opus habere diuinæ gratiæ adiutorio, ut iuste, & sancte uiuat, ipsum suis operibus, sine Dei gratia mereri, & hic adiutricem gratiā: non quidem necessariam ad iuste sancteq̃ viuendū, sed cōmodum, & vtilem: & in futuro felicitatem: & æternam gloriā: Nostra: non Dei iustitia nos saluos fieri. Hæc sunt quæ ille meritissimo damnat, atq̃ execratur in Pelagio. Non negat, quod illi falsissimo imponūt aduersarij, imo esse confitetur. Nō tantum fuisse primo homini ante peccatum, sed esse omnibus hominibus, etiā post peccatum, liberum voluntatis arbitrium: hoc certa fide credit, hoc prædicat indubitanter: ipsum habere rationis iudicium: non tamen quod per ipsum valeat in his quæ ad Deum pertinent, sine Deo, aut inchoare, aut certe peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis, bonis, & malis, quorum vtrinq̃ multa exempla subiicit, quæ cum pro se citant aduersarij, existimantes ex his intelligi, Augustinum in eis quæ ad Deum, hoc est, ad pie, recte, iusteq̃ viuendum pertinent, nullas partes, nullam facultatem tribuere libero arbitrio, sed tantum in operibus vitæ præsentis, & ciuilibus, seu neutris, & indifferentibus, ad vitam beatam, & salutem assequendam: mirari satis non valeo istorum hominum stupiditatem: & oscitantiam: Non enim nullam facultatem: nullas partes Augustinus ad bene, iusteq̃ viuendum: & vitam beatam assequendam libero arbitrio tribuit, qui eodē loco paulopost subiicit, nec gratiam sine libero arbitrio, facere hominem iam rationis capacem bene viuere: & vitam beatam assequi: nec liberum arbitrium

sine

sine gratia: sed hoc illius præparatum & adiutum ope, & auxilio. Proinde hortatur quenque, ut ad hoc ipsum: nempe seruiendum Deo, nemo sit segnis, aut remissus: sed ut diligenter conetur, & intendat libero suo arbitrio: nec sic quisquam de gratia confidat, quasi Deus liberi arbitrij eius opera non requirat: imo, inquit, declinet a malo, & faciat bonum, vigilet, quærat, pulset, petat, contendat vincere sæculum, Deo placere. Hæc, inquam, liberi arbitrij opera subiicit, quæ a nobis requirit Deus: simul docens in huius vitæ decursu, ne extollamur in prosperis, aut mergamur in aduersis, sæuiente aduersum nos tentationum procella, ac tempestate, fiduciam nostram in Deo & gratiæ eius auxilio firmam retinere, quo ad usque ad portum salutis peruenientes, confidenter dicere possimus cum Apostolo, Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. Imo audisti, quid post hæc continuo subiiciens, tibi Caluine dicat, & vestri illius Euangelij professoribus vniuersis. Audi, inquit, hæretice, audi stulte, & inimice fidei veritatis. Opera liberi arbitrij bona: quæ ut fiant præparantur per gratiæ præuentum, nullo liberi arbitrij merito: etiam ipsa faciente, gubernante, & perficiente ut abundant in libero arbitrio, non damnamus. Quia ex his vel huiusmodi, homines Dei iustificati sunt, iustificantur & iustificabuntur in CHRISTO. Damnamus vero authoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponuntur, & ex quibus, tanquam meritis in Christo, iustificari extolluntur. Quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi. Audis, inquam, quibus vos designet, & honestet elogijs: nempe hæreticos, stultos, & inimicos fidei veritatis affirmat. Audis ut vos de se conuincat impudentissimi mendacij: ut neget se sentire, & credere, quod illi imponitis: neget se damnare opera liberi arbitrij bona, ad quæ cooperatur diuina gratia: ex his enim liberi arbitrij operibus, ab initio semper iustificatos fuisse Dei homines: iustificari etiam nunc: iustificandosque in Christo, dum huius militiæ cursus durauerit. Sed ea: authoritate diuina: damnat liberi arbitrij opera: quæ sunt a contemptoribus diuinæ gratiæ: ab his, inquam, qui quærentes suam iustitiam statuere, iustitiæ Dei subiecti non sunt: Qui sua opera diuinæ gratiæ præponunt, & ab illis, tanquam suis, proprijsque meritis, iustificari se asserunt. Audis hæretice (ut Augustini tui te verbis rursus conueniam) audis stulte, audis inimice veritatis fidei, quæ ille damnet liberi arbitrij opera: Audis quæ probet: audis quæ libero arbitrio in illis attribuat: nempe ut ea faciat, vna tamen cum diuinæ gratiæ adiutorio: audis de eisdem liberi arbitrij nostri operibus quid idem affirmet, ut videlicet ex his, ab initio iustificati fuerint sancti Dei homines: & iustificentur adhuc, iustificabunturque in Christo. Quod tamen, quo pacto sane intelligi oporteat, dicta de iustificatione controuersia satis explicatum est, & hoc tibi

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Antithesis
sententiae
Augustini
de libero
arb. & ad-
uertiario.

est libero arbitrio, in his quæ ad Deum pertinent, ad bene, iusteq; uiuen-
dum: & Deo seruiendum: omnem facultatem: vel conandi vel etiam
optandi, sibi a Deo eius gratiam tribui: negare, & adimere? Affir-
mat ille esse liberi arbitrii bona opera: negas tu ea esse liberi arbitrii
opera: sed soli ea gratiæ tribuis. Ille affirmat liberum arbitrium: ea:
& facere, & consummare: quod ipsum de se affirmat Paulus aposto-
lus, dicens, se bonum certamen decertasse, fidem seruasse, cursum
consummasse. Tu contra: nullas in his esse partes liberi arbitrii: nihil
hæc ab illo pendere: nullam, nec minimam quidem, seu efficiendi,
seu conseruandi, promouendique, seu consummandi auctoritatem:
facultatem: aut actionem libero arbitrio in his competere. Ille affir-
mat ex his liberi arbitrii bonis operibus, omnes ab initio sanctos Dei
iustificatos fuisse, iustificari adhuc, iustificandosque perpetuo, dum
huius agonis & militiæ tempus durauerit. Tu contra nulla opera
bona: etiam qualiacunque sint, ad assequendam iustitiam quicquam
valere, quicquam momenti habere affirmas: imo mala perniciofa, at-
que impia fieri, quodocunque eo fiunt respectu, sine & intuitu: vt
in ijs DEO placeamus, aut eius prouocemus erga nos benignitatem:
& misericordiam. Posset ne Caluine magis per omnia e diametro pu-
gnare vestra: & doctissimi, sanctissimi que illius patris, quem vnum
veterum omnium alicuius facere videris, vnum velut vobiscum stan-
tem producis, Augustini sententia?

Cauilli re-
motio.

Sed dicis Augustinum distinguere ea quæ ad DEVM perti-
nent, ab operibus vitæ præsentis. In illis negare liberum arbitrium
sufficiens, aut idoneum sine Deo quicquam aut inchoare, aut cer-
te perficere: in his seu bonis, seu malis, vt hoc possit, affirmare, & con-
tendere. Recte sane hæc distinguit Augustinus: recte negat in his
quæ ad Deum pertinent, sine Deo quicquam posse aut inchoare, aut
certe perficere liberum hominis arbitrium. Quod tamen illi conce-
dens in vitæ præsentis operibus, si ad sermonis proprietatem & ri-
gorem spectes, plus libero arbitrio attribuit, quam nos illi conceda-
mus, aut permittat pietatis regula: Neque enim sine Deo, etiam in o-
peribus vitæ præsentis, illi concedimus posse recte agere: quando fo-
lium ex arbore sine Deo in terram non decidere ipsa affirmat veritas,
sed quod ille dixit, (sine Deo) specialem diuinæ gratiæ assistentiam
intellexit. Quæ in illis, vt adsit, oportet: cum ad hæc illa generalis
sufficiat.

Possemus opinor hic quiescere quod ad Augustinum attinet, ni-
si promissi nos obligatio teneret. Neque enim posthac puto dubita-
turum quenquam quæ sit AVGVSTINI sententia de proposi-
ta controuersia: qui prædicta legerit. Quia tamen ita instituimus ab
initio, ex vniuerso librorum eius genere demonstrare, sibi, & prædi-
ctis

etis omnibus vndique consonantem: certissimam: clarissimamque eiusdem sententiam: si forte a peruicacissimis, erroris sui confessionem extorquere possimus, hoc certe efficiemus vt sui pudeat, quamuis impudentissimos.

Restat ergo adhuc tertia librorum eius, quod ad hanc rem pertinet, classis. Quos scripsit quidem post introductam a Pelagio pestilentissimam illam hæresim, aduersus diuinam gratiam: de nimia facultate liberi nostri arbitrij, & ea ipsa de re scripsit, vel integros, vel vbi loca argumentaque eorum hoc requirebant, sed scripsit catholicis & libera: sedata: meditataque nudæ veritatis explicandæ diligentia: non necessitati, impetuique disputationis, astructus aut obseruiens.

Tertia classis librorum Augustini de lib. arb. & gratia.

Ex quibus primo loco occurrunt, quos de peccatorum meritis, remissione, & baptismo paruulorum scripsit ad Marcellinum. Quorum secundo cap. II. & sequentibus, aduersus dictam Pelagij impietatem: catholicam veritatem asserens.

Ex lib. ij. de peccatorum meritis & remissis.

Sunt, inquit, quidam tantum præsumentes de libero humanæ voluntatis arbitrio, vt ad non peccandum, nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, semel ipsi naturæ nostræ concessio libero voluntatis arbitrio. Vnde fit consequens, vt nec orare debeamus, ne intremus in tentationem: hoc est, ne tentatione vincamur, vel cum fallit, & præoccupat nescientes, vel cum premit, atque vrget infirmos, &c. Acute autem sibi videntur dicere, quasi hoc vllus nostrum ignoret, quod si volumus, non peccamus: nec præciperet DEVS homini, quod esset humanæ voluntati impossibile. Sed hoc non vident, quod ad nonnulla superanda: vel quæ male cupiuntur, vel quæ male metuuntur, magnis aliquando & totis viribus opus est voluntatis: quas non perfecte in omnibus adhibitueros præuidit, qui per Prophetam veridice dici voluit, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & proinde etiam salubria quædam remedia contra reatum: & vincula peccatorum, etiam post baptismum, dare, & valere dignatus est, opera scilicet misericordiæ, & poenitentiae, & cætera: Ad peccandum equidem non adiuuari nos a DEO. Iuste autem agere, inquit, vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere, non possumus, nisi adiuuemur a Deo. Sicut enim corporis oculus, non adiuuatur a luce, vt ab eadem clausus auersusque discedat: vt autem videat adiuuatur ab ea: quando hoc omnino, nisi adiuuerit, potest. Ita Deus qui lux est interioris hominis, adiuuat mentis nostræ obtutum: vt non secundum nostram, sed secundum suam iustitiam boni aliquid operemur. Si autem ab illa auertimur, hoc nostrum est, & tunc secundum carnem sapimus, tunc concupiscentiæ carnis, ad illicita consentimus. Conuersos ergo Deus adiuuat, auersos deserit. Sed etiam vt conuertamur ipse adiuuat: quod certe oculis corporis,

Per se omnibus notum. Non peccare hominem si velit, et deum non præcepisse nobis impossibilia.

Ad peccandum, non adiuuari nos a Deo. Simile.

lux

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

lux ista non præstat. Cum ergo nobis iubet dicens, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nosque illi dicimus, Conuerte nos Deus, sanitarum nostrarum: & Deus virtutum conuerte nos: quid aliud dicimus, quam da quod iubes? Cum iubet dicendo, Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & nos illi dicimus, Da mihi intellectum, ut discam mandata tua: quid aliud dicimus, quam da quod iubes? &c. Nec ideo tamen de hac re solis votis agendum est, ut non subinferatur ad bene viuendum: etiam nostræ efficaciam voluntatis.

Adiutor enim noster Deus dicitur: nec adiuuari potest, nisi qui alius quid sponte conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis, &c.

Deinde illam quæstionem pertractans, An in hac vita quisquam esse possit sine peccato. Hoc ipsum affirmantibus, dicit non continuo incauta temeritate oblitendum. Si enim, inquit, esse posse negauerimus, & hominis libero arbitrio, qui hoc volendo appetit, & Dei virtuti, vel misericordiæ, qui hoc adiuuando efficit, derogabimus. Sed alia quæstio est, utrum esse possit: alia, utrum sit: alia, si non est, cum esse possit, cur non sit? alia denique, Vtrum, qui omnino nullum unquam peccatum habuerit, non solum quisnam sit, verum etiam: poterit aliquando esse, vel possit. In hac quadripartita quæstionum propositione, si a me quærat, utrum homo sine peccato possit esse in hac vita: confitebor, posse per Dei gratiam, & liberum eius arbitrium: etiam hoc ipsum: ad Dei gratiam: hoc est, Dei dona pertinere non ambigens, &c. Quid enim habemus quod non accepimus? &c.

Tandem de hac quæstione concludens, His, inquit, & eiusmodi innumerabilibus alijs testimonijs dubitare non possum, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse: nec Deo ad opitulandum, & adiuuandum quo fiat quod iubet, impossibile aliquid esse. Ac per hoc potest homo si velit, esse sine peccato, adiutus a Deo. Hactenus Augustinus libro memorato. In quibus utique nihil habes dissonum a prioribus. Hoc se & catholicos damnare in Pelagianis, quod tantum præsumpserint de potestate liberi nostri arbitrij, ut ad bene iusteque viuendum, & salutem assequendam, Dei gratia & adiutorio, nihil nos opus habere contenderent. Nec se, nec quenquam dubitasse orthodoxum, quin nemo peccet nisi libere volens, & quod Deus nihil nobis præceperit, quod in potestate nostra situm non sit. Nihilominus ad bene iusteque viuendum diuino adiutorio nos opus habere: eque ut oculus noster lucis adminiculo, ut videat: tamen si visio æque sit virtutis visoriae quæ est in oculo. Conuersos proinde ad se, Deum adiuuare: a se auersos, deferere. Quamquam ut conuertamur ad ipsum: etiam ipse præueniendo adiuet, tamen conantes, ac satagentes, & se ipsos conuercentes. Proinde

Adiutor enim noster Deus dicitur: nec adiuuari potest, nisi qui alius quid sponte conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis, &c.

An in hac vita, quisquam esse possit sine peccato.

Quadruplex de hoc quæstio, an esse possit.

An sit. Cur non sit si esse possit & tamen non sit.

An quisquam esse possit quinullum omnino peccatum habuerit.

Deum nihil impossibile homini præcepisse.

Epilogus sententiæ Augustini libro memorato.

inde & ipsum, non abs re dicere nobis vt conuertamur ad se: ita fore, vt vicissim conuertatur ad nos. Nec nos vicissim illi. Conuerte nos Deus salutaris noster. Nec enim solis votis agendum esse, vt viuamus bene, sed etiam nostræ voluntatis inferendam ad hoc efficaciam: Adiutorem enim nostrum illum esse, nec adiuuari illum: qui sua sponte nil conatur. Ita operari Deum salutem nostram in nobis, non velut in rebus inanimis aut brutis, sed vt in ratione, ac liberæ voluntatis arbitrio vtentibus. Confitetur hominem posse per Dei gratiam, & liberum eius arbitrium: in hac vita sine peccato viuere: nec hoc derogare Dei gloriæ, & bonitati, quod hac in re libero arbitrio attribuitur: cum etiam illud ipsum gratuito dono a Deo acceperimus. Dubitare se non posse, nec Deum impossibile quicquam præcepisse homini: nec ex Deo deesse homini efficax ad implenda quæ præcepit adiutorium, Et vos e diametro omnia.

Rursus ad eundem Marcellinum, libro de spiritu & litera: Quærens an fides ipsa in qua salutis, aut ad salutem connexionis est exordium in potestate nostra constituta sit. Præmittit distinctionem inter velle & posse. Hoc nanque vnumquenque dici in potestate habere, quod si vult facit: si non vult non facit. Velle aut etiam ad ea quæ in potestate non habemus se extendere. Et quia de fide quæritur quæ credimus Deo, aut in Deum. Vide, inquit, vtrum quisquam credat, si noluerit: aut non credat, si voluerit: quod si absurdum est, quid enim est credere, nisi consentire verum esse quod dicitur. Consensus autem vtique volentis est, profecto fides in potestate est. Sed quia non est potestas nisi a Deo, etiam recte dici, vt credamus Dei esse donum. Non tamen scribi æque in diuinis scripturis, non est voluntas nisi a Deo, cum mala voluntas a Deo non sit, &c. Porro cum voluntas mala potestatem accepit implere quod intendit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas, &c. Sed cum potestas datur, necessitas vtique non imponitur. Vnde cum Dauid Saulis occidendi potestatem accepisset, maluit parcere quam sæuire.

Deinde adhuc exactius inquirens: An etiam voluntas illa qua credimus, aut ad credendum commouemur, donum Dei sit. Et quod sit, videri ex Apostolo, qui affirmat nihil nos habere, quod ab illo non acceperimus. Contra vero ex hoc videri, iustam impijs esse excusationem infidelitatis suæ, dicturis quod Deus ipsis voluntatem illam credendi dare noluerit. Magis aut stringens, & luculentior faciens difficultatem, & inducens illud Apostoli (quod etiam pro parte affirmatiua induci solet) Deus est enim qui operatur in nobis, & velle et perficere pro bona sua voluntate, dicit illud non admodum huc pertinere. Si quidem, gratiæ hoc esse, quæ fides impetrat, vt possint esse hominis opera bona, quæ operatur fides quæ per dilectionem operatur, quæ diffunditur in

Ex lib. de spiritu & litera.

An fides in potestate nostra sit.

Distinctio inter velle & posse.

In potestate quid habeamus.

Velle, etiam ad ea se extendere quæ in potestate non habemus.

Concludit Quod fides in nostra potestate sit.

Eandem nihilominus esse donum dei.

Mala voluntate a deo non esse.

Potestatem non esse necessitatem.

Quærit de voluntate, quæ & gratia, & gratia priorē si dem præcedit. An sit donum dei.

Argumenta vtrinque.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

cordibus nostris per spiritum sanctum: Si autem credimus, ut impetremus hanc gratiam: & utique voluntate credimus. De hac, inquam, voluntate, & gratiam, atque etiam gratia priorem fidem præcedente, quæritur unde sit.

Quæstiois
solutio.

Pro cuius difficultatis solutione præmittit, liberum arbitrium naturaliter attributum animæ rationali a creatore, esse vim illam mediam: quæ intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest: Unde, tametsi procedat ille assensus quo credimus Deo, eum nihilominus ad Dei dona pertinere, & accepisse nos ab eodem: Quo vocante, surgit, inquit, de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit.

Ut deus velit omnes homines saluos fieri. Infideles et peccatores contra voluntatem dei facere.

Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: non sic tamen: ut Deus adimat liberum arbitrium: quo vel bene vel male utentes iustissime iudicentur: Quod cum sit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Evangelio non credunt: Non tamen eam vincunt, sed seipso fraudant magno et summo bono, malisque pœnalibus implicant: experturi in supplicijs, eius potestatem, cuius in donis, misericordiam contempserunt, &c. Ille igitur reus erit ad damnationem sub potestate eius, qui contempserit eum: ad credendam misericordiam eius. Quisquis autem crediderit ei, quisquis se a peccatis omnibus absoluendum, & ab omnibus vitijs sanandum, & calore luminis eius accendendum, illuminandumque illi tradiderit, habebit ex eius gratia opera bona: ex quibus, etiã secundum corpus, a mortis corruptione redimatur, coronetur, bonisque satietur, non temporalibus, sed æternis supra quam petimus aut intelligimus. Cui illud Psalmi pulchre accommodat, Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius, &c. Itaque nec liberum arbitrium tollimus, et benedicit anima nostra dominum: non obliuiscens omnes retributiones eius: nec ignorans Dei iustitiã, nec suam querens constituere, sed credit in eum qui iustificat impium: & viuit ex fide, donec ad speciem perducatur, fide scilicet, quæ per dilectionem operatur, &c.

Quod si hac ratione etiam peccata Deo tribuenda dixeris, quia procedunt de libero arbitrio, quod donum Dei est. Is intelligat, etiam aliter, voluntatem: unde fides oritur a Deo esse: ut ad quam vocat, & prouocat Deus: seu extrinsecus verbo, aut lectione, seu intrinsecus ocula inspiratione, ubi nemo in potestate habet, inquit, quid sibi in mentem veniat, sed consentire aut dissentire, propriæ voluntatis est.

His ergo modis vocans hominem, atque etiam suadens, etiam ipsum velle credere, recte dicetur operari in homine, Quando in omnibus, eius misericordia præuenit nos. Consentire autem vocationi Dei, aut dissentire, sicut dixi, inquit, propriæ voluntatis est. Quæ res non solum non infirmat, sed etiam confirmat illam sententiam Apostoli.

Consentire aut dissentire vocationi Dei, propriæ voluntatis esse.

Quid

Quid enim habes quod non accepisti? Accipere quippe, & habere anima non potest dona de quibus hoc audit, nisi consentiendo: & per hoc, quid habeat, & quid accipiat, Dei est. Accipere autem: & habere, utique accipientis, & habentis est. Hæc Augustinus libro memorato. Quid igitur tibi Calvine aut mentis, aut frontis est? adhuc audes oculos attollere? Adhuc vnus tibi veterum omnium Augustinus clare, constanter, & certo, vestrae ubique subscribit sententiæ. Si vestra hæc est, quam Augustinum toties affirmantem audisti, sententia, pulchre inter nos conuenit: tamen si verba vestra pugnent e diametro cū hac sententia. Quæ etiam fidem ipsam: qua nihil vobis minus ex nobis est: in libera nostra potestate constituit, ut quæ ex nostra voluntate dependeat. Posse nos libero arbitrio ad fidem intendere: posse eodem nos inclinari ad infidelitatem: Velle Deum omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: non sic tamen ut adimat eis liberum arbitrium, quo vel bene vel male vtentes iustissime iudicentur. Infideles, contra voluntatem Dei facere, quod eius Euangelio non credunt. Liberum se defendere arbitrium, attamen benedicere animam suam dominum, nec ignorare se Dei iustitiam: nec suam statuere: sed a Deo iustificationem: & vitam se expectare: per fidem, quæ per dilectionem operatur. Et quanquam varijs modis prouocemur ad fidem: quos non semper in potestate habeamus: nihilominus, consentire vocationi Dei, aut illi dissentire, liberae nostræ voluntatis esse. Nec tamen ea propter quicquam nos habere, quod non acceperimus. Quandoquidem nec illa ipsa dona, de quibus illic nos interrogat Apostolus, nisi consentiendo non acceperimus. Quid habeamus aut quid acceperimus Dei esse. Ipsum vero & accipere, & habere, accipientis esse: tamen si etiam in eo ipso adiuari nos, & præueniri voluntatem nostram: cauti, & distinctius alibi affirmet, ut eo magis ipsa etiam fides intelligatur ad Dei dona pertinere: quam libro I. de prædestinatione sancto. cap. III. & deinceps, fatetur aliquando se credidisse Dei donis connumerandam non esse, sed a nobis eam esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo. Neque enim fidem, inquit, putabam gratia Dei præueniri, ut per illam nobis daretur, quod posceremus vtiliter, nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis. Vt autem nobis prædicato Euangelio, consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis inesse arbitrabar. Quem meum errorem: nonnulla opuscula mea satis indicant, &c. Sed nos ita asserimus libertatem in nobis arbitrij, ut tamen nihil nobis ex nobis inesse confiteamur. Nec esse nos sufficientes a nobis quasi ex nobis vel cogitare boni aliquid, sed omnem sufficientiam nostram a Deo esse nihil dubitamus cum Apostolo.

Epilogus
sententiæ
Augustini
ex libro de
spiritu et li-
tera.

Ut fidem
ipsam in li-
bera nostra
potestate
ponat.

Libertatē
nostri arbi-
trij funda-
mentum es-
se iusti Dei
de nobis iu-
dicij.

Ut liberū
arbitrium
defendens
non suā ra-
tione, sed dei
iustitiā sta-
tuat.

In nostra
potestate
efficiēti
re aut dis-
sente vocati
oni dei, q̄
nos ad fidē
prouocat.

Dei dona,
nisi consen-
tendo nos
non accipe-
re. Nihilo-
tamen mi-
nus dei do-
na esse.

Ut ipsum
accipere &
tenere acci-
pientis sit,
Tamen et
hic in eo ad-
iuuetur &
præuenia-
tur a Dei
gratia.

Ex libro I.
de prædesti-
natione san-
ctorum.

Ut aliquā-
do credide-
rit Augu-
stinus, Dei
donis con-
numerandam non es-
se, sed a no-
bis eam in
nobis esse,
nec, vt eam
habere-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

mus, præue-
niri nos gra-
tia Dei.
Vt dictum
errorem su-
um retra-
ctarit.

Aduersari-
os sic per-
petuo dete-
stari vnum
extremum
vt ample-
xentur alte-
rum.

August.

Ex lib. de
gratia & li-
bero arb.

Dicti libri
ocasio, ar-
gumentum,
& scopus.
Ex epi. XI.
ad Valen-
tinum.

Ex scriptu-
ris constare,
esse in ho-
mine libe-
rum volun-
tatis arbi-
trium.

Sed iterum eundem Augustinum audi, vt certissimo intelligas nul-
lam esse nostræ fidei aut religionis sententiam, quam: vna hac, clarius,
certius, aut constantius vbique exprimat. Si forte suarum con-
scientia conuicti aduersarij, abiecto furore cui se addixerunt hæretis-
co, cum eodem Augustino, cuius vnus ipsis valere adhuc videtur au-
thoritas, ad sanam catholicæ Ecclesiæ sententiam redeant. Quod cer-
te facerent, nisi ita iam dudum assueuissent Charybdim fugere, vt in Scyl-
lam inciderent, si didicissent ita detestari Pelagium, ne tamen Mani-
chæo accederent, si deuitatis vtrinque scopulis ad quos impeerunt
multi naufragi circa fidem: nossent tenere medium: Nemo sic audeat,
inquit ille, defendere liberum arbitrium: vt implorandum nobis diui-
næ gratiæ neget adiutorium. Nec rursus quisque neget voluntatis arbi-
trium, ne (quod hinc est necessario consequens) peccatum excusare au-
deat. Quosdā nimia voluntatis suæ fiducia in superbiam extulit: quos-
dam nimia voluntatis suæ diffidētia deiecit in negligentiam: Illi dicunt,
vt quid rogemus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra po-
testate est: Isti dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in vnus Dei
potestate est: O domine, o pater qui es in coelis, ne nos inferas in quā-
libet harum tentationum, sed libera nos a malo.

Sed audi adhuc ex libro de gratia & libero arbitrio, qui huic argu-
mento proprie scriptus est, ad Valentinum, & monachos Adrume-
tinos, eiusdem sententiam: Qui cum ex disputationibus illis ortho-
dorum aduersus Pelagianos, quod isti nunc affirmant, dici a no-
stris, non posse defendi liberum nobis in bonis operibus arbitrium, abs-
que diuinæ gratiæ iniuria, male intelligerent, scribendi eius libri occasi-
onem necessariam eidem Augustino præbuerunt. Proinde, secunda
ad præfatum Valentinum epistola eiusdem argumentum, scopumque
explicans, Quātum ergo, inquit, potuimus egimus cum istis, & vestris
& nostris fratribus, vt in catholica sana fide perseverent: quæ neque ar-
bitrium liberæ negat, siue in vitā malam, siue bonam: neque tantum ei tri-
buit, quin sibi gratia Dei valeat aliquid: siue, vt ex malo conuertatur ad
bonum: siue, vt in bono perseveranter proficiat: siue, vt ad bonum sem-
piternum perueniat, &c. Hinc itaque eundem librum exorsus, quod e-
ius scribendi dicta illi occasio fuerat, error nempe multorum existimā-
tium a nobis liberum negari arbitrium: cum asserimus Dei gratiam:
dicit per scripturas suas reuelasse nobis Deum: esse in homine liberū
voluntatis arbitrium: Primum: quia ipsa diuina præcepta non pro-
desse homini, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea fa-
ciens, ad promissa præmia perueniret. Deinde, quod frustra tam
multis locis omnia mandata sua custodiri a nobis & fieri iuberet De-
us. Quomodo enim iubet, inquit, si non est liberum arbitrium: De-
inde, quorsum illa tam multa mandata: quæ ipsam quodammodo no-
mina-

minatim voluntatem conueniunt: sicut est, Noli vinci a malo, & similia: Item illud, Pax in terris hominibus bonæ voluntatis, & quod dicit Apostolus, Quod vult faciat, non peccat si nubat. Infinita eiusmodi sunt. Noli hoc, noli illud, & vbi ad aliquid faciendum aut non faciendum: in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium: Nemo ergo Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cum peccat. Neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc a propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces, ab eo de quo dictum est, qui reddet unicuique secundum opera sua.

Nec peccata, nec bona opera a voluntate nostra alienanda esse.

Ad operandum bene, requiri, & veritatis directricis in opere notitiam: & præter illam, etiam bonam voluntatem exigi. Ignorantiam non excusari si culpabilis sit, qualis eius de quo dicitur, Noluit intelligere vt bene ageret, &c. Quando autem dicit homo, Nō facio quod præcipitur, quoniam concupiscentia vincor, iam ignorantia non habet excusationem: nec Deum causatur in corde suo, sed malum suum in se agnoscit, & dolet. Cum tamen dicit Apostolus, Noli vinci a malo, & vtique cum dicitur, Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur, velle enim & nolle, propriæ voluntatis est.

Ad operandum bene, et veritatis directricis in opere notitia requiritur & bonæ voluntatē exigi.

Ignorantia, quæ nō excuset.

Voluntatis liberæ partes in opere bono.

Sed metuendū, inquit, est, ne omnia ista diuina testimonia: & quæcunque alia sunt, quæ sine dubitatione sunt plurima: in defensionem liberi arbitrii sic intelligantur, vt ad vitam piā: & bonam conuersationem: cui merces æterna debetur, Dei adiutorio & gratiæ Dei locus non relinquatur: & audeat miser homo, quando bene viuūt & bene operatur, vel potius bene viuere, beneque operari sibi videtur, in se ipso, non in domino gloriari, & spem recte viuendi in seipso ponere: vt sequatur eum maledictum Hieremiæ prophetæ dicentis, Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat carnem: brachij sui, et a domino discedit cor eius. Carnem brachij, potentiam humanā fragilem: & inuālidam ostendens. Proinde, sicut ad bene viuendum: recteque agendum: liberum homini datum arbitrium: diuinarum scripturarum testimonijs demonstraui, ita diuinæ gratiæ, sine qua nihil possumus bene facere, necessarium eidem consortium demonstrare deinceps aggreditur. Quod eodem & sequenti capite facit. Quorum post incidet locus commodior, in demonstranda atq; explicanda necessaria coniugatione gratiæ & liberi arbitrii. Gratiam deinde ostendit non secundum merita nostra dari, Alioqui gratia non esset gratia, &c. attamen cum data fuerit, incipere esse etiam merita nostra bona: sed per eam: & qua subtracta nihil boni per se valeat homo. Atque necessarium esse homini, vt gratia Dei non solum iustificetur impius, sed etiam vt iam iustificatus ex fide, ambulet cum gratia: & incum-

Quis error Pelagij de libero arbitrio fuerit.

Diuinæ gratiæ, & liberi arbitrii consortiū necessarium.

Gratiā, nō secundum merita nostra dari. Data gratia, incipere in nobis merita bona.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

bat super ipsam ne cadat.

De merito nostrorum operum. Explicans deinde, quid Pelagiani impie de merito nostrorum opera fides & confessio, inducit illud Apostoli. Ego iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi. Ista utique iam merita sua bona commemorat, ut post bona merita consequatur coronam: qui post merita mala consecutus est gratiam. Denique attende quid sequatur. Superest, inquit, mihi corona iustitiae, quam reddet mihi dominus in die illa iustus iudex. Cui redderet coronam iustus iudex, si non donasset gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista corona iustitiae, si non praecessisset gratia quae iustificat impium? Quomodo ista debita redderetur, nisi illa gratuita donaretur?

Etiā Pelagianos cōteri, iustificatiōis gratiā, sed eā solā, esse gratuitā. Nam vitā aeternā, meritis nostris reddi. Quid reprehendat in dicta Pelagianorum sententia. Dona sua in nobis coronare deū. Sed cum dicunt Pelagiani, hanc esse solam, non secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur. Illam vero quae datur in finem: hoc est vitam aeternam: meritis nostris praecedentibus reddi. Respondendum est eis. Si merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset improbanda ista sententia. Quoniam vero merita humana sic praedicant, ut ea ex semetipso hominem habere dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus. Quis te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissime dicitur. Dona sua: coronat Deus, non merita tua, si tibi a teipso sunt merita tua. Nam quae talia sunt, mala sunt: bona enim Dei dona sunt, sicut dicit Iacobus Apostolus, Omne datum optimū, & omne donū perfectum de sursum est, descendens a patre luminū, &c.

Epilogus & expōitio dictae sententiae Augustini, ad questionē propositam. Haecenus Augustinus libro memorato. Qui si tuae tibi adhuc subscribit sententiae, necesse est ut conuersa plane tibi sit rerum omnium natura: & facies: ut alba nigra: nigra alba sint: calida frigida: frigida calida: breuiter, quodlibet, quodlibet.

Affirmat ille, frustra datas a Deo leges, si homini non sit liberum voluntatis arbitrium, quo iubenti parere possit et obsequi. Ridicula fore, tam multa mandata, quae ipsam etiam voluntatem nominatim conueniunt, si nulla sit nostra voluntas: hoc est, liberum arbitrium: quae pro eodem ipse perpetuo accipit. Breuiter ubicunque ad aliquid faciendum aut non faciendum in diuinis monitis opus aliquod voluntatis exigitur, liberum satis inde demonstrari arbitrium. Proinde, cum quis peccat, vni sibi hoc imputari debere. Cum quis aliquid secundum Deum operatur, hoc ipsum nos alienare non oportere a propria voluntate. Pro opere bono, si libere fiat, sperandam mercedem ab illo, qui reddit vnicuique iuxta opera sua. Nec ignorantiam quidem imputari, nisi quatenus voluntaria est. Aequae tamen ad vitam piam: & bonam con-

conuersionem, cui merces æterna debeatur. Dei adiutorio nos opus habere: nec debere quenquam in seipso gloriari, & spem recte viuendi ponere: quod qui facit, diuinam illum maledictionem incurrere, & a Deo recedere cor eius. Sed necessariam esse coniugationem: & gratiæ & liberi arbitrij. Nec gratiam Dei solam: nec se solum, sed gratiam Dei secum operatam fuisse ea de quibus in domino gloriatur Apostolus, ab eodem ipso prædicari Apostolo. Gratiam quidem non secundum merita dari: per eam tamen nostra bona merita fieri, per quæ assequamur coronam iustitiæ, qui immeriti, imo male meriti: assecuti sumus gratiam: quod tamen si de sola iustificationis gratia confiteantur etiam Pelagiani, finalem tamen illam gratiam: hoc est, vitam æternam, meritis nostris retribui affirmantes: nec hoc quidem improbandū fore, si merita nostra sic intelligerent, ut nihilominus Dei dona confiterentur, sed quia merita humana sic prædicant, ut ea ex semetipso hominem habere affirmant, merito improbandos fore, ut contradicentes veritati, atque eius Apostolo: qui bona omnia, Dei dona affirmat: nec quicquam nos habere quod non acceperimus.

Ut autem hanc ipsam sententiam ita esse Augustini intelligas, ut definitionem orthodoxæ fidei ac ecclesiasticam nihil dubites, cui dissentire non possis nisi hæreticus, tamen si hoc ipsum ex prioribus satis intellexeris, eundem audi Augustinum libro de certis definitionibus orthodoxæ fidei, aut ecclesiasticis dogmatibus. Quale de libero arbitrio affirmat definire in hunc modum:

Libertati arbitrij sui commissus est homo statim in prima conditione, ut salua vigilantia mentis, adiuuante etiam præcepti admonitione, perseveraret, si vellet in eo quod creatus fuerat: permanere. Postquam vero seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonū perdidit, pariter & vigorem arbitrij, non tamen electionem: ne non esset suum quod euitaret peccatum: nec merito indulgeretur, quod non arbitrio commisisset. Manet itaque ad quærendam salutem: arbitrij libertas, quippe rationalis voluntas, sed admonente prius Deo, & invitante ad salutem: ut vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Ut autem consequatur quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse, libere confitemur.

Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus. Ut enim acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: ut adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris: ut non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ, & celestis pariter est adiutorij, Ut labamur, potestatis nostræ est, & ignauitiæ. Non tamen ad obtinendum valet sine illo, qui quærentes facit inuenire, qui pulsantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut ergo initium salutis nostræ Deo miserante, & inspirante habere nos credimus:

Quid Augustinus hac de re affirmet tenere certam definitionem ecclesiasticam & orthodoxæ fidei. Ex lib. de ecclesiasticis dogmatibus. Nota dogma ecclesiasticum, de libero arb. & gratia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ita arbitrium naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis libere confitemur. Igitur ut non labamur a bono, vel naturæ, vel meriti, solitudinis nostræ est, & cœlestis pariter adiutorij: ut labamur, potestatis nostræ est, & ignauia. Haecenus ille.

Audis itaque Caluine, orthodoxæ fidei definitionem: a qua dissentire sub nominis Christiani professione, est hæreticum esse. Quandoquidem is nobis est habendus hæreticus, is semper ab ipso Ecclesiæ initio talis est habitus, qui Christo se credere professus, aliud de veritate Christianæ fidei credit, quam habeat definitio traditionis ecclesiasticæ, ita recte, et ex cōmuni catholicæ ecclesiæ sententia ante tredecies centenos annos. Adamantius ille Origenes (quod supra audisti) nobis describit hæreticum.

Expensio
controuer-
sæ questio-
nis, ad di-
ctam defi-
nitionē or-
thodoxæ fi-
dei.

Perdidisse
nos pecca-
to originis,
Bonū natu-
ræ, & arbi-
trij vigorem,
non electi-
onem.

Bonum na-
turæ, quod
intelligat
Quid: Ar-
bitrij vigo-
rem.

Libertas
electionis
qualis no-
bis reli-
qua.

Quā mul-
tis modis
pugnet sen-
tentia ad-
uersariorū,
cum dicta
definitione
ecclesiæ ca-
tholicæ.

Audis, inquam, dogma ecclesiasticum: quo definitur arbitrij sui libera-
tati commissum ab initio hominem, per peccatum perdidisse quidem
naturæ bonum, pariter & arbitrij vigorem: non tamen electionem:
ne non esset suum quod euitaret peccatum: nec ad culpam imputabi-
le, quod non commisisset arbitrio. Bonum naturæ, virtutem: natu-
ræ superadditam, hoc est, originalis iustitiæ donum intelligit. Quæ
ita perficiebat naturam: ut naturalem eius infirmitatē absorberet quo-
dammodo, & mortalem immortalem faceret: rebellem rationi ex sua
natura carnem: eidem absque vlla pugna aut difficultate obsequen-
tem per omnia: multis ex se subiectam incommodis ac miserijs, ab
his penitus vindicaret. Arbitrij vigorem: intelligit illam eius energi-
am, & potentiam efficaciter volendi quicquid in se vult: & velut rex
quidam in regno hominis, suis membris: quo iustitiæ se arma præ-
beant, imperat. Quod bonum possibilitatis, alibi appellat. Hæc, in-
quam, peccato originis nostræ, vna cum originali illa in eadem nobis
data iustitia, perdidimus, sed tamen non libertatem electionis, aut
voluntatis, ne non esset nostrum quod euitaremus peccatum, quod
tamen tu nostrum esse negas, & pernegas: ne merito nobis posset im-
putari, quod libero non commissemus arbitrio. Cum tu contra me-
rito nobis imputari affirmes, quæ inuitabili nobis necessitate, com-
mittimus. Manere nobis ad quærendam salutem arbitrij libertatem:
hoc est rationalem voluntatem: Cum tu contra contendas, nullā no-
bis libertatem arbitrij ad quærendam salutem adesse: imo nec adoptā-
dam quidem: aut desyderandam eandem. Contendas quoque in no-
bis voluntatem esse sine libertate arbitrij. Audis manere nobis liberta-
tem: ut eligamus, sequamur, et agamus, quæ nobis diuersis occasioni-
bus ad salutem nostram Deus inspirat: quod tu negas, et pernegas, sed
contra affirmas, Deū pro suæ voluntatis arbitrio hæc in nobis efficaci-
ter operari: nostræ facultatis non esse, ut aliter moueamur, quā ipse nos
moueat: ut vero, aut quo nos moueat, neque hoc quidem in nostra
potestate consistere. Habet ecclesiastica definitio, per Dei bonitatem,
& mi-

& misericordiam in potestate nos habere, nostræ salutis initium: quod est, salutiferæ admonitioni, aut inspirationi acquiescere: quod, inquit, nostræ potestatis est: quanquam ut assequamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini sit muneris: ut non labamur in adepto salutis munere, & nostræ sit sollicitudinis, & diuini pariter adiutorij. Habet tua definitio, contraria omnia: nec initium, nec medium vllum ad salutem, in nostra nos potestate habere: breuiter, ad ea quæ ad salutem nostram pertinent, nullam nec minimam facultatulam esse nobis reliquam: imo nec Deo in his nos cooperari, sed vnum solumque totum peragere.

In summa hanc velut catholicæ fidei confessionem ille inculcat sibi commissio fidei populo. Liberum, inquit, sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos Dei semper indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non posse: quam illos qui cum Ioviniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque enim tollit arbitrij libertatem: Nos vero dicimus hominem semper, & peccare, & non peccare posse, ut nos liberi confiteamur arbitrij: Hæc est fides dilectissimi, quam in catholica didicimus ecclesia, quamque semper tenuimus, & tenemus: quam & a nobis deinceps posse teneri credimus.

Manichæ.
Iovinianus

Hominem
semper, &
peccare, &
nō peccare
posse.

Concludendum ergo nobis est, non solum impudentissime mentitum Calvinum, & de Augustino, & de veteribus omnibus, sed etiam & ipsum: & vniuersos noui huius professores Euangelij, sanctorum omnium vniuersæ ecclesiæ catholicæ, atque ipsius quoque spiritus sancti iudicio, iam dudum, ante annos mille trecentos, & amplius pronunciatos hæreticos, publicos hostes Dei, & religionis eius, perniciosos communi vitæ mortalium, dignosque qui exterminentur e cœtu hominum.

Conclusio.

FINIS TERTII LIBRI.

K iij DE

DE LIBERO HOMI-

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber III.

Cum etiam aduersarij intelligant, nec dissimulare possint diuinam scripturam vniuersam, libertati attestari arbitrij. Quoniam pacto eandem in certos locos classesve distributa elidere, atque alio torquere frustra conentur, hoc libro demonstratur.

ACTENVS ALTERO TANTVM illo ariete, qui nobis aduersus hæreticos est efficacissimus, impiam ac blasphemam aduersariorum de libertate nostræ voluntatis & arbitrij deiecimus atque euertimus sententiam. Ad quam; tametsi illi ex obscuris scripturæ locis vnum atque alterum perperam et vi detorquentes, iactent diuinas aduersum nos, & pro se stare scripturas, & proferre sententiam, cui necessario credendum sit, etiamsi non solum ecclesia, sed & Apostoli & angeli de cœlo contra pronunciarent, neminem merito Christianum vel tantillum inde moueri debere existimo. Cum nullius scripturæ auctoritate, quantumuis, vt nobis forte videretur, apertæ, atque euidentis, aduersus illarum aquilarum congregationem & conuentum, aduersus claram, consonantemque orthodoxorum patrum sententiam, aduersus communem per orbem ecclesiæ indubitatamque fidem ac definitionem, aliquid credere cuiquam licere, alibi a nobis clarissime demonstratum sit. Quandoquidem hæc, vna rectæ scripturarum intelligentiæ certa inobliquabilisque amissa est: vt illa, testificante hoc ipsum Apostolo, columna, firmamentumque veritatis, Christi gubernata vegetataque spiritu, a quo non destituitur ad consummationem vsque sæculi, Fieri equidem posse vt erremus nos in vera scripturarum intelligentia, vt vero erret illa in his quæ ad fidei veritatem, ac religionis sinceritatem pertinent, fieri prorsus non posse.

Attamen, etiam diuinarum scripturarum auctoritate confirmarem, quam audisti, fidem definitionemque catholicæ ecclesiæ, de nostri libertate arbitrij, nisi (quod verissime ille dixit Origenes, & omnes quos supra audisti orthodoxi, doctissimi, sanctissimique patres nostri vno consensu attestantur) vniuersa plane, quanta quanta est, diuina scriptura, eandem

eandem euidenter demonstraret.

Nam quum vniuersa attestetur iustum Dei de nobis iudicium, cuique iuste retributurum pro suis meritis aut demeritis: vniuersa, bene viuendi leges & præcepta contineat: vniuersa, nos exhortetur ad virtutem & iustitiam, prohibeat ac deterreat a peccatis: illo, propositis præmijs nos inuitet ac alliciat: ab his interminatione mortis, damnationis, ac suppliciorum nos reuocet. (Quæ stulta forent & ridicula vniuersa, nisi liberum nobis esset voluntatis arbitrium:) certum est vniuersam demonstrare, potestatem nos liberi habere arbitrij.

Vniuersam, quæ est diuinâ scripturâ, euidenter demonstrare libertatem nostri arbitrij.

Ex iusto Dei de nobis iudicio Ex bene viuendi legibus & præceptis. Ex exhortationibus ad virtutem, Dehortationibus a peccatis.

Nam si studia nostra, nostrosque ad virtutem & iustitiam comparandam conatus abstuleris, sed vnus conditoris hoc sit, vt hic virtutibus ornatus sit, ille ipsi careat, & proinde vitijs sit subiectus contrarijs, tollis simul diuinum iudicium, nisi seipsum iudicare vellet, quod hunc, non illum, virtutibus exornare voluerit: tollis religionem vniuersam: Deum ipsum denique. Id quod velut per se euidenter, ille Petrus, apud Clementem, Simoni obijciens, impugnatori libertatis arbitrij. Dic, inquit, quomodo ergo Deus iudicat secundum veritatem vnumquemque pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit? Quod si recipiatur, conuulsa, inquit, sunt omnia, frustra erit studium sectandi meliora. Sed & iudices sæculi frustra legibus præsumunt, & eos qui male agunt, puniunt. Non enim in sua potestate haberent, vt peccarent. Vana erunt populorum iura, quæ malis actibus poenas statuunt. Secundum hæc, nec iustitia erit, nec bonitas, nec vlla virtus, nec Deus denique. Hæc ille Apostolorum princeps, infanti vestri dogmatis principi & auctori, primoque libertatis arbitrij impugnatori, velut per se euidentia obijciebat.

Petrus aduersus Simonem, apud Clementem.

Eadem, atque eodem modo, Tertullianus Marcioni illius discipulo, Nec legem homini potuisse dari, nisi & obsequium legi debitum in potestate haberet, Nec mortis comminationem mandati transgressioni iuste ascribi, si non & legis contemptus in arbitrij libertatem deputaretur homini. Neque enim æquum existere, vt legis pondus imposuisset Deus sustinendi inualido, neque vt quem imbecillitatis nomine excusabilem sciret, cum definitione mortis conuenisset. Breuiter sibi non constare vniuersum disciplinæ ordinem per præcepta, prohibitiones, exhortationes, comminationesque dispositum, nisi & ad obsequium, & ad contemptum libero & voluntario homini, qui sui dominus, & bono sponte seruando, & malo sponte vitando in vtranque partem posset constanter occurrere. Inde solum, iustum Dei in hominem comprobari iudicium. Quandoquidem, inquit, nec boni nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus, necessitate, non voluntate fuisset inuentus.

Tertullianus, aduersus Marcionem.

Eadem

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Irenaeus ad
uersus Valentinum.

Eadem Irenaeus Valentino eiusdem quoque Simonis discipulo: aduersus quem & hoc infert velut euidentis ex communi mortalium consensu omnium, nec laudabiles fore bonos, quod boni sunt, nec vituperabiles malos, quod mali, si hoc ipsum quod sunt, necessario sunt. Neminem enim iure merito laudari aut vituperari de eo, quod in potestate eius situm non est, sed vel necessitatis vi, aut alio quopiam agente, aut casu aliquo eidem ineuitabili ipsi adest. Tolli proinde diuinum de nobis iudicium, si tollatur, liberi tam ad malum quam ad bonum facultas arbitrij. Quin & multa velut exempli causa, congerens diuinarum scripturarum oracula, quibus Deus per prophetas suos, per apostolos, atque etiam per seipsum nos exhortatur pie, iuste, & sancte viuere, se quaerere, suae voluntati libenter submittere & obsequi, & comminationibus deterret ab horum contrarijs. (Quod fere vniuersae scripturae aut argumentum, aut certe scopus est.) Omnibus his affirmat ostendi liberum & suae potestatis esse hominem. Cum alioqui frustra nos adhortaretur scriptura, haec quidem facere, ab illis abstinere.

Origenes.

Idem ille, quod audisti, nusquam non inculcat Origenes. Valde absurdum fore affirmans & euidenti rationi contrarium, nobis mandata dari, ex quorum vel obseruatione saluemur, vel praeruaricatione damnemur, nisi liberi habeamus potestatem arbitrij.

Basilius.

Idem ille Magnus Basilius, qui sine hac nihil merito laudabile vituperabileque a nobis geri posse affirmat: proinde, nec stare posse, diuini de nobis aequitatem iudicij. Vnum siquidem in nobis merito, aut

Hilarius.

laudari aut vituperari arbitrium optionemque liberam. Idem ille Hilarius, Quid enim, inquit, honoris, ac praemij, bonitatis meretur necessitas, cum malos nos esse vis quaedam nobis conferta non sineret?

Hierony.

Idem quoque ille Hieronymus, qui sine mentis propriae libertate nec virtuti locum esse, affirmat, nec in peccatores constare iustum Dei iudicium, nec in sanctos & iustos praemium merito retribui. Vbi, inquit, necessitas est, corona non est. Si ad vitia necessitate trahimur, iniuste pro eisdem punimur. Idem denique vester, quem videri vultis,

Augustin.

ille Augustinus, quem audisti, quoties inculcat, ibi culpae rationem inueniri non posse, vbi dominatur aut natura aut necessitas. Debere omnes legibus Dei obsequi.

Neminem autem debere quod non accepit, atque ita accepit, ut in sua ipsum potestate habeat. Necessitatis vim qualemcunque, quam vel non admittere vel amoliri in nostra potestate non est, peccati culpam excludere. Quis enim, inquit, peccat in eo, quod nullo modo caueri potest? Et in hoc totius humani generis esse publicum consensum, hoc a puero ad senem, ab illiterato ad sapientem, vult magistra natura sciri, affirmari, celebrari: nullam in eo dissentire aut

pauci

paucitatem doctorum aut multitudinem indoctorum.

Verissime proinde dicit, quod & priores omnes, totius diuinæ scri-
pturæ autoritate astrui, liberum in homine voluntatis arbitrium. De gratia
& libero
arbi. ca. ij.
Primum, quoniam ipsa diuina præcepta non prodesse homini, nisi
liberum haberet voluntatis arbitrium, quò ea faciens ad promissa præ-
mia perueniret. Deinde, quod frustra tam multis locis omnia manda-
ta sua custodiri a nobis, & fieri Deus iuberet. Quò enim iubet, inquit,
si non est liberum arbitrium? Quorsum denique illa tam multa man-
data, quæ ipsam quodammodo nominatim voluntatem conueniunt.
Noli vinci a malo. Noli hoc. Noli illud, cuiusmodi innumera passim
occurrunt? Vbi enim ad aliquid faciendum aut non faciendum in di-
uinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur ar-
bitrium. Itaque cum vniuersa, vt audisti, quanta quanta est diuina scri-
ptura demonstret in nobis libertatem arbitrii, attestantibus hoc ipsum
(si quis aut dubitet aut non intelligat, aut sibi ipsi in eo non audeat cre-
dere) vniuersis ab initio orthodoxis sanctisque nostræ religionis ducia-
bus, antesignanis, & doctoribus: Nunc vide vt clarissimæ luci, hi stu-
dio claudant oculos, atque alij etiam nitantur fumum suæ impietatis suf-
fundere, & efficere vt de euidentibus dubitent, & clausis oculis lucem
tenebras statuunt. Quod vt clarissime intelligas, & ne vaga & confusa
dum discurret per singulos luci tenebras offundat oratio, vnū ex om-
nibus & pro omnibus Calvinum (qui aliorum omnium in hoc ar-
gumento et secundum suum illud Euangelium explicando, vt & in alijs
plerisque diligentiam vicit) ex aduerso dicere faciam.

Dicit ille, eos qui falsa libertatis humani arbitrii opinione præcipita-
re ipsum conantur, suas ex aduerso quasdam rationes obrendere, ad
oppugnandam sacrosancti illius Euangelij sui sententiam. Calvinus.

Huius, quot, quâtes, qualibusque impar, te, aduersarijs Calvine impuden-
ter obijcis: vniuersis nostræ religionis & fidei antesignanis & doctori-
bus: illis columnis: illis (quarum consensus & congregatio, nobis ortho-
dorum fidem semper demonstrat) agilis: vniuersæ ab initio (cuius definitio
nē tot testibus audisti) catholicę ecclesię: cōmuni denique ab initio mor-
talium oīm sensui & cōsensui: quē mētibus nr̄is, inscribente conditore
nostro, falsum esse, tam est impossibile, quam mendacem conditorem,
æternamque veritatem. Proinde falsa non potest esse opinio humani li-
bertatis arbitrii: quam aduersus vos vestramque impudentissimam, im-
piissimam, & prodigiosæ cæcitatē plenam sententiā, vniuersi illi etiā
euidentissimis rationibus conantur asserere. Pighius.

Sed quibus tandem, vestram illi sententiā rationibus oppugnant Calvinus.
& arietant? Congerunt, inquit, primo absurda nonnulla, quibus eam
in odium trahant, tanquam a sensu quoque cōmuni abhorrentem. Po-
stea scripturæ testimonijs cum ea congreduuntur.

Recte

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Pighius.
Quæ quan-
taq; absur-
da sequan-
tur ad nega-
tam liberta-
tē arbitrij,
tam ad bo-
num, q̃ ad
malum.

Recte sane vtrunq; faciunt, absurda congerunt, sed quæ tam absurda sunt, vt ipsa non posset absurdior esse absurditas: & tam euidenter ad eandem consequuntur, vt nemo ea consequi ad illam nō intelligat, cui rectæ rationis vel scintilla superest. Sunt autem ea quæ toties auditi, tolli videlicet diuini æquitatem de nobis iudicij: tolli omnem conatum ad bonum: tolli leges & diuinas et humanas: accusari magistratus qui præfunt exactores legibus, quod transgressoribus supplicia statuunt: fontes castigant: vt qui in potestate sua, ne peccarent, nō haberent: tolli admonitiones & exhortationes ad bene iusteq; viuendum, quibus obsequi nemo potestatem haberet: tolli dehortationes a vitijs, quæ nemo vitare posset, qui necessario peccat: tolli iustitiam, bonitatem, virtutem omnem: tolli religionem: & Deum ipsum denique. Hæc sunt Caluine absurda, quæ velut necessario & euidenter ad vestram sententiam consequentia, illi congerunt, quo eandem, tanquam a communi quoq; sensu abhorrentem in odium pertrahant. Hæc ille Petrus, aduersus primum vestri huius dogmatis authorem Simonem. Hæc Tertullianus aduersus Marcionem. Irenæus aduersus Valentinum illius Simonis discipulos. Hæc ille Origenes, ille Basilius, Hylarius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus aduersus Manichæos cæterosque qui ex ea Simonis schola prodierunt hæreticos. Eadem hæc & nos quoq; aduersus vos, in quos nouissimos, vetus ille turpitudinum gurges ab impio illo Simone manauit & descendit. Addunt ad hæc, scripturæ testimonia, non quædam & selecta, sed scripturam, quanta quantæ est, vniuersam. Quæ tota, vestrā sententiam redarguit, & asserit libertatem arbitrij. Cum alioqui foret stulta & ridicula, nisi loqueretur libero ad bonum & malum homini. Sed tu Caluine quid ad hæc?

Caluinus.

Vtraq; inquit, machinas ordine retundemus.

Pighius.
Aduersari-
orum arro-
gantia in-
tolerabilis.

Scilicet, Indicum elephantem culex, aut si quid dici potest infirmius & contemptius. Audiuius, inquit ille, superbiam Moab, Superbus est valde. Superbia eius & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquā fortitudo eius. Tunc miselle aduersus nostræ religionis duces, tales, tantosq; audes oculos frontemq; attollere? In horum deijcies etiam inferorum portis, & dæmonum omnium potestate insuperabiles machinas: scilicet murum æneum, imo adamantinum arietabis aut arundine, festuca, stipula: Quin audi, quid tuus tibi Augustinus dicat libro de quantitate animæ cap. vltimo. Datum est, inquit, animæ liberum arbitrium, quod qui nugatorijs ratiocinationibus labefactare conantur, adeo cæci sunt, vt ne ista quidem vana & sacrilega, propria se voluntate dicere intelligant. Tamen audiamus quam belle, quam fortiter, hic, illis, congredditur: quam efficaciter illas machinas euertit.

Caluinus.

Si peccatum, aiunt, necessitatis est, iam definit esse peccatum. Si voluntarium est, ergo vitari potest.

Ita

Ira sane aiunt, quod dicis: & rectissime aiunt. Neq̃ em̃ ibi culpæ ratio inueniri potest, vbi dominatur aut natura aut necessitas. Nulli merito imputandum quod arbitrij sui non est: nec vituperio aut pœna, sed commiseratione dignus est, qui circumfert vitium, quod vitare sue potestatis nec est nec fuit. Non corripimus, sed solatium potius adhibemus cæco qui a natiuitate talis est: non improperamus loripedi, sed manum porrigimus, quo nutantem subleuemus. Recte ergo illi, quos ais, hoc intellexerunt & intelligunt, necessitatis conditionem, omnem culpæ rationem excludere: quæ in eo est, quod quisquã non fecit quod debuit facere: aut fecit quod debuit non facere: neminem autem debere quod non accepit, atq̃ ita accepit, vt in sua id ipsum potestate habeat. Recte & illud, voluntarium nobis non dici, quod in potestate nostra non est, & quod vitare non possumus.

Pighius.
Vt secum
pugnēt pec-
cati & ne-
cessitatis
ratio.

Hec, inquis, Pelagij quoq̃ arma ad impetendum Augustinū erant.

Caluinus.

Non sic impie, non sic, primo hæc Augustini & nostra, ad euerendam Manichæorum vestramq̃ impietatem inuictissima arma sunt. Ita sane, quod supra audisti, sine libera voluntate demonstrat non potuisse bene viuere nec bene facere hominem: nullum sine ea futurum locum diuini iudicij. Non enim, inquit, aut peccatum esset, aut recte factum, quod non libera voluntate fieret: & per hoc pœna iniusta esset, & præmium, si homo voluntatem non haberet liberam. Debuit autem & in supplicio & in præmio esse iustitia: quoniam hoc vnum est bonorum quæ ex Deo sunt. Debuit igitur Deus dare homini voluntatem liberam. Inquirens deinde cuius & vnde sit ille motus voluntatis, quo ab incommutabili bono ad inferiora peccando conuertitur, extorquet primo confessionem ab eo quem ex aduerso secum differentem facit, velut euidentis veritatis ac indubitabilis, quod motus ille naturalis dici non possit: quasi necessitate quadam naturæ ab illo bono incommutabili ad hæc inferna deflectēs peccet anima: ex eo, quod culpabilis est: & merito reprehensibilis. Neq̃ enim, inquit, vlla culpa deprehendi potest, vbi natura necessitasq̃ dominatur. Ex quo concludit, eum esse voluntatis motum proprium: nempe voluntarium: quod fertur, non lapidis istar, cum suo pondere ad inferna trahitur: sed ita, vt eum in potestate sua habeat. Cum alioqui, nec laudandus inde, nec vituperandus esset homo, nec omnino monēdus, vt neglectis his perituris & caducis ad æterna adipiscenda se conuerteret: vt nollet male, vellet autem bene viuere. Hoc aut̃ quisquis existimat, exterminandū eum merito e coetu hominum. Ostendens insuper Dei præscientiam peccandi nobis necessitatem non imponere. Præsciri siquidem a Deo malas voluntates nostras. Voluntas aut̃ nostra, inquit, nec voluntas esset, nisi in nostra potestate esset: porro quia est in potestate nostra, libera est nobis. Nō enim nobis est liberū, quod in potestate non habemus.

Pighius.
Vt Augu-
stini arma
aduersus
Manichæ-
os, menda-
cissime at-
tribuat cō-
tra Augu-
stinū Pela-
gio.

Lib. ij. de
libe. arbit.

Lib. iij. de
libe. arbit.

Eodē ca. iij

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Ad hæc magis vrgens id q̄ asseruit, ibi culpæ rationem inueniri non posse, vbi dñatur natura aut necessitas. Quandoquidem iniuria vitu- peretur quippiã, quod est sicut esse debuit: neminem aut̄ debere, quod non ita accepit, vt in sua ipsum potestate habeat. Ex eo ergo, inquit, qđ non accepit, nullus reus est. Debet aut̄, si accepit & voluntatē liberam, & sufficientissimā facultatem. Rursus curiose inquirenti de ipsius vo- luntatis causa. Quæcunq̄, inquit, ista est causa voluntatis, si ei non po- test resisti, sine peccato ei ceditur. Si aut̄ potest, nō ei cedatur, & non pec- cabitur. An forte fallit incautum? ergo caueat ne fallatur. An tanta fal- lacia est, vt caueri omnino nō possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Peccatur aut̄, caueri igitur potest. Item libro de duabus animabus, totius humani generis consensu, velut magistra natura constare omnibus affirmat, nihil cuiq̄ imputari posse, quod non voluntarie, hoc est, libere cōmittit. Quando- quidem quod liberum non est, voluntarium non est, & vbi deest li- bertas, deesse & voluntatem. Neminem vituperio & supplicio dignū, qui id non fecit, quod facere non potuit.

Libro de
duabus ani-
mabus.

Vides opinor Caluine, cuius hæc arma fuerint: Augustini ne aduersus Manichæos, hostes liberi arbitrij, an Pelagij aduersus ip̄m August. Cer- te nulli hæc vsui Pelagio aduersus Augustinū esse poterāt, q̄ vltro hoc ip̄m asserbat, imo, vt p se notū et euident̄ asserbat, qđ his rōnib⁹ cōclu- dit̄. Neq̄ in eo cōsistebat (q̄ supra iã toties eiusdē ipsius Aug. intellexi- sti testimonio) illius cū orthodoxis pugna & cōtrouersia. Quid deĩ?

Caluinus.
Singularis
aduersario-
rum impu-
dentia.
Pighius.

Nego igitur peccatum, inquit, minus debere imputari, quod ne- cessarium est. Nego rursus consequi, quod inferunt, euitabile esse, quia voluntarium est.

Hoc cine est Caluine illas machinas retundere et subuertere? Ille ipse vnus, quē pro te ex omni antiquitate testē inducis, Augustinus (quod toties audisti) affirmat, naturaliter notum omnibus, & totius humani generis publico cōsensu comprobari, nihil cuiq̄ imputari posse, quod non libera volūtate committitur. Item, Neminem peccare, in eo quod nullo modo potest caueri. Nullam ibi culpam inueniri posse, vbi aut̄ natura dominatur aut̄ necessitas: Idem affirmant quotquot supra au- disti illi duces nostri, & orthodoxæ veritatis magistri. Contra negat Caluinus ideo minus imputari debere quod necessarium: Affirmant illi veluti eadem per se notum euidentia, nihil esse voluntarium, quod non simul sit liberum: Nihil vero nobis esse liberum, quod in potestate nostra non est: Cōtra negat Caluinus seq̄ aut̄ recte inferri, euitabile quid esse, si est voluntariū: Quid ergo si neget Deū bonum & iustum: nunquid ideo hoc ipsum cuiq̄ dubitabile faciet? Siccine subruitur cō- munis ab initio cōsensus mortaliū oīm, quod vnus quispiã impudēs, aduersante sua ipsius ratione & cōscientia, illi audet reclamare ore blas- phemo & sacrilego? Sed

Sed audi adhuc arietantem cōmunem illam euidentemq; sententiā mortalium oīm, & prioris illius negationis suæ causas explicantem.

Si quis em̄, inquit, disceptare cū Deo velit, et hoc pretextu iudicium Caluinus. subterfugere, qm̄ aliter nō potuerit, habet paratam responsionem. Perditio tua ex te Israel, in me tantummodo auxilium tuum. Vnde enim ista, quam causatur, impotentia, q̄ ex naturæ vitiositate? Vnde porro vitiositas, nisi quod homo defecit a suo opifice? Huius defectiōis si merito rei tenentur homines vniuersi, ne se necessitate excusatos putent, in qua ipsa, luculentissimam habent damnationis suæ causam.

O bellū scripturæ tractatorem & interpretē, O Dialecticū argutū, Pighius. concludentem fortiter et subtiliter, Nec locū diuino relinq iudicio, nec merito nec demerito, si liberz nobis auferatur arbitriū, vniuersos illos quotq; audisti sanctissimos orthodoxosq; patres nostros affirmare de monstrauius, velut per se notū atq; euidentē, ipsa hoc docēte et loquēte in nobis natura. Ita Petrus illi Simonī, Dic, inqt, quō ergo deus iudicat secundū veritatē vnūquēq; pro actibus suis, si agere aliqd in potestate nō habuit? Ita Tertullia. Marcioni illius discipulo, Nec legē homini potuisse dari, q̄ debitū legi obsequiū in potestate nō haberet, nec poenā trāsgressioni ascribi et statui si nō et contēptus legis eidē in libertatē deputaretur arbitrii. Nec vniuersum disciplinē ordinē, per præcepta, ad monitiones, cōminationesq; disponi, nisi & ad obsequium & ad cōtemptum libero & voluntario homini. Qui & liberi sui arbitrii meritis & demeritis iustum Dei de se facit iudiciū. Qñquidem, nec boni, inqt, nec mali merces iure pēlaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate non volūtate fuisset inuentus. Ita Irenæus Valentino eiusdē Simonis discipulo, Nec laudabiles bonos q̄ boni sunt, nec vituperabiles malos, qd mali, si hoc ip̄m quod sunt necessario sunt. Ita ille Basilius, vnū in nobis arbitrium, electionēq; liberā merito laudari & vituperari affirmat. Ita Hilarius, Quid em̄, inqt, honoris ac p̄mii, bonitatis mereret necessitas, cum malos nos esse vis quædam nobis conserta nō sineret? Sic quoq; Hieron. Ideo nos accepisse a Deo libertatē arbitrii, vt viueret quisq; nō ex necessitate, sed voluntate, quo virtus locū haberet, utq; & in p̄ctōres æquum iudicium, & in sanctos & iustos iustum p̄mium retribuere. Nec ad virtutē, nec ad vitia necessitate trahi hoīes, alioq; vbi necessitas est, corona nō est. Si ad vitia necessitate trahimur, iniuste pro illis punimur. Sic deniq; ille in quo vno fidei, Augustinus toties inculcat ibi culpæ rationē inueniri non posse, vbi natura dñatur aut necessitas. Ita deniq; illa mortalium oīm sensu prædicata & confirmata sentētia, Nihil cuiq; imputari posse, nisi quod libera voluntate cōmittitur. Neminē in eo peccare posse, q̄ nullo modo vitari pōt. A quibus oībus affirmatur, iustissimā rationem fore hominibus, diuinum subterfugendi iudiciū, si vere possent dicere, aliter q̄ fecerunt, se nō potuisse facere. Contradi-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Quam alie
no sensu
scripturas
inducant.

cit his oībus Caluinus. Quid igitur? Nunquid dubitabit aliquis, huic
potius, an illis omnibus & cōmuni naturæ euidentiq; sensui creditu-
rus est? Quē adeo non infirmat, vt confirmet potius diuina sententia,
quę ex Osee inducitur: apud quē dñs idololatriam & grauissima pctā
populi sui eidem exprobrans, & beneficior; cōmemorans, quæ largissi-
ma in illum manu contulerat, captiuitatem ac desolationē eidem inter-
minatur per Assyrios. Subijciens q; eā nulli, q̃ sibi ipsis imputare poss-
sent. Se cupere illis benefacere, vt patribus eor; ante fecerat, nisi per ipos
staret. Perditio igitur tua, inquit, Israel ex te est, tantūmodo in me auxi-
lium tuum. Ex nobis merito perditio nostra est, qui cum illius auxilio
saluari potuissemus, ipsi nos vltro, & spontanea voluntate perdid-
imus. Quod verum non esset, nisi vt perdi, ita & perditionem effugere
in nostro positum esset arbitrio. Vocat autem perditionem nostram,
peccata, a nobis commissa, ob quæ perdimur.

Caluinus.

Sed vnde est, inquit, quā causatur, impotentia, hoc est, vitandi pctā
impossibilitas, & peccandi necessitas, nisi ex naturæ vitiositate.

Pighius.

Frustra eius causam quæris Caluine, quod vt sit, fieri prorsus nō po-
test. Nos em̃ cum ratione peccati, stare nō posse eius cōmittendi neces-
sitate, & vitandi impossibilitatē, supra fecimus euidentissimum. Nō
est proinde in nobis peccandi necessitas, ex naturę vitio. Quod si esset,
peccatum non esset. Quis enim peccat in eo, quod cauere nullo modo
potest? Frustra proinde laboras, vt illud naturę vitium nobis imputes
ex hoc quod primus homo a suo defecerit opifice.

A volunta-
rio ad libe-
rum bonā
argumenta-
tionē esse.

Quod insuper alter; per te inductæ, velut nostræ aduersus vestram
sententiam, ratiocinationis membrum, quo ita colligimus: Peccatum si
voluntariū est, vitari ergo pōt, vitiosum dicis: q̃a a voluntario dedu-
ctionē habet ad liberū. Ita sane vbic; tuus Augustinus colligit, fundata
argumentatione in euidenti & Dei digito inscripta mētibus oīm sen-
tentia, q̃ a doctis pariter et indoctis, a pueris æque & senibus, toto orbe
terræ affirmari, intelligiq; affirmat. Quis em̃ peccat in eo quod nullo
modo cauere potuit? Aut em̃ nō cōmittitur pctm̃, aut libera voluntate
cōmittit. Neminem aut monēdum, aut obiurgandū oīno, sublata liber-
tate arbitrij. Ab his q̃ ineuitabiliter nobis ad sunt vitupari neminē aut
laudari posse. Proin et hoc affirmat, voluntatē nostrā, nec voluntatē fo-
re, si in potestate nr̃a nō esset, & q̃a in potestate nr̃a est, liberā esse nobis.
Quod tu cōtra euicisse te dicis voluntarie plerq; fieri, q̃ liberæ electiōi
nō subiaceāt, q̃ id pulchre et efficaciter feceris lib. priori demonstratū est.

Iam & eā nostror; aduersus se rationem quæ ex iusto Dei de nobis
iudicio, impior; poena, & iustorum præmio ducitur, calūniari pergit.

Caluinus.

Vt calum-
nietur argu-
mentum ex
tur, vel præmium rependatur. Hoc argumentum, etsi Aristotelicū est,
fateor

fateor tamen a Chrysostomo et Hieronymo vsurpatum, Pelagianis tñ ^{iusto Dei de nobis iudicio.} fuisse familiare, q in hunc modū argutabātur, referēte Hierony. Quod si gratia Dei in nobis agit, illa ergo, & non nos q laboramus, coronabit.

Quod ad Pelagianos attinet, q hanc eorū ratiocinationē a nostra nō ^{Pighius. Quā in- pre Pela- gianorum rationem nobis affin- gat, & in nostram trāformet.} diuersissimā intelligit nihil intelligit. Illi nō intelligentes coniugationē gratiæ et liberi arbitrii, neq; vt vtriusq; simul possit esse bona iustaq; o- peratio, ita, vt audisti, argutabant. Si gratia Dei in nobis agit, illā non nos coronandam fore. Quod argumentū ita refellimus. Quia etiā nos agere, vna cum gratia, & per gratiam asserimus, imo nos esse, qui pie, iu- ste, & sancte viuere per gratiam dicimur. Nō est ipsa gratia, quæ iuste, pie sancteq; viuit, sed homo per gratiam, atq; adiutorio gratiæ. Homo proinde est, qui merito coronatur, & non gratia. De reliquo, inquit ille, reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi dñs iustus iudex. Et rursus, Nō coronabitur, nisi q legitime certauerit. Nostra vero aduer- sus vos & Manichæos vniuersamq; illam Simonis scholam prædicta ratio, nihil cōmune habet, cū illa Pelagianorū. Nos affirmamus nullum locum esse diuino de nobis iudicio, nisi ex liberi arbitrii electione pro- cesserint seu bona seu mala quæ gessimus; nec esse consentaneū, vt pro his quæ quis necessario & ineuitabiliter aut facit aut patitur, laude aut vituperio dignus sit, afficiaturq; aut pcena aut præmio.

Quod Aristotelicum hoc argumentum affirmas, haud eo inficias, sed ita est Aristotelicum, vt sit totius humani generis. Cuius ea vox est, ab his, quæ aut natura, aut casu ineuitabili nobis adsunt, neminem merito aut laudari aut vituperari oportere.

Quod vero etiā a Chrysostomo & Hieronymo idem ipsum alicu- bi vsurpatum fateris: aut maligne facis, qd ex tam multis, quos audisti, patribus, duos hos solos nominas: quasi ij soli omnium, & non potius omnes, eodem, aduersus absurdissimā atq; impijssimam sententiā ve- stram vsi sint: aut certe ignorantia tuam prodis, qui alios nō legeris. Nā & Petrum aduersus Simonē Magū eodem vsum (q iam iterū iterūq; audisti) testis est Clemens. Dic, inquit, quō ergo Deus iudicat secundū veritatē vnumquēq; pro actibus suis, si aliquid agere in potestate nō habuit. Eodem & Tertullianū aduersus Marcionem vsum supra ex eodē demonstraui. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensare- tur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate non libera voluntate fuisset inuentus. Eodē quoq; etiā Irenæum aduersus Valentinum, qui (q au- disti) nec laudabiles bonos, quod boni sunt, nec malos vituperabiles, q; mali sunt, si hoc ipm quod sunt, necessario sunt, velut per se euident & notorium affirmat. Eodem præterea & Origenē, & Basiliū, Hilariū quoq; etiā Ambrosiū atq; Augustinū, breuiter oēs. Quorum hic, toties prædicat ita hoc cōfessum oībus, vt nulla illi nec multitudo con- tradicat, nec paucitas, nulla ætas, nulla deniq; hoīm cōditio. Tu vero vt euertis hanc machinā?

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Calvinus. De iustis poenis pec-
catorum. Pighius. De poenis, inquit, respondeo, illas iure nobis irrogari, a quibus peccati culpa emanat.

Haecenus bene, Cui si adiunxisses illā toties ab Augustino, & ceteris illis patribus, velut totius hūani gñis cōfessione cōprobatā sententiā, ut secū pugnēt necessitatis & pēti ratio: ibi quippe rationē culpæ inueniri nō posse, vbi dñat aut natura aut necessitas: recte cōclusisses, nobis iure poenas irrogari non posse, si aliter q̄ fecimus facere nō potuimus.

Calvinus. Sed quid refert, inquit, libero ne iudicio, an serui, modo voluntaria cupiditate peccatur?

Pighius. Nihil sane: modo cū Augustino tuo, & prādictis patribus oībus, memineris, voluntatem nostrā, nec voluntatē esse, si in nostra potestate non sit, et in hoc liberā esse, q̄a in potestate nostra est, etiam si peccati seruituti se addixerit: cū sit haec, non necessaria, sed vltronea & spontanea seruitus. Voluntarium, inquit ille, militē sibi legit Chrs. Voluntariū seruū sibi diabolus auctionat. Ita ut pētm alicubi definiat Augustinus, esse ipm, voluntatem retinendi vel cōsequendi q̄ iustitia vetat, & vnde liberū est abstinere. Quāq̄ si liberū nō est, voluntas non est. Quid igitur? nunquid tot sanctorum patrum, imo totius ab initio humani generis consensus insuperabilis machina, his tuis Caluine cauillis euerfa est? Sed audi ut pergat nugari, imo potius in Deum blasphemus esse.

Calvinus. De premijs operum pietatis & iustitiae. Quātm, inquit, ad iustitię p̄mia, magna vero absurditas, si fateamur illa ex dei benignitate potius, q̄ proprijs meritis depēdere. Toties proin inculcari ab Augustino, Non merita nostra, sed sua dona coronare Deum. Acute aī aduerti a nobis, nullum iā superesse meritis locū, si non ex liberi arbitrij fonte prodeunt. Longe aut nos aberrare, quod istud tantopere dissentaneum ducamus. Atq̄ hoc errore liberari nos per Apostolū, si audiamus ex quo ille principio sanctorū gloriā deducat. Quos, inquit, elegit, eos vocauit, quos vocauit, eos iustificauit. Quos iustificauit, eos & glorificauit. Cur ergo, teste Apostolo, coronant fideles? Quia dñi misericordia, nō sua industria sunt electi, & vocati, & iustificati. Facessat ergo, inquit, inanis hic timor, nulla fore amplius merita, si liberū nō sit arbitriū, stultissimū em̄ esse, ab eo absterri, q̄ nos scriptura vocat.

Pighius. Et haecenus qdē, de p̄mijs, q̄ a benignissimo et iusto Deo, pro iustitiā et pietatis opibus velut meritis q̄busdā electis repēdunt, ille. De quibus cū in cōtrouersia de iustificatiōe nr̄i, si de, & opibus lib. sequēti proprie differuerimus, illud tm̄ de eis dē hic dicturi sumus, primū hoc esse, q̄ ab eo q̄ ad deū accessur⁹ sit regrad Apo. nēpe, ut credat, ipm, nō tm̄ esse, sed q̄ et se ingrentibus aeterna p̄mia remuneraturus sit: & se negligētibus, merita repēsurus supplicia. Vbi aut remuneratio et retributio, ibi obsequi et meriti respectus est. Proin et redditur illū iusto iudicio, cuiq̄ secundū opera sua, idē affirmat Apost. his qdē, q̄ secundū patientiā boni operis q̄runt vitā aeternā, gloriā, honorē, atq̄ incorruptionē: his vero, q̄

tui similes, contentiosi sunt, q̄ recepta ecclesie dogmata impugnant, qui veritati dudū traditæ non acquiescunt, sed vniuersa aut in dubiū reuocant, aut etiā credunt iniquitati, qui operātur malum, his, inq̄, vniuersis, irā, indignationem, tribulationē & angustiam. Quod et ipsa nos docet veritas, quæ, pro misericordiæ, alijsq̄ p̄is operibus vitam æternam, beatam, gloriosamq̄ repromittit, & illorum ergo, audituros in iudicio electos. Venite benedicti patris mei, percipite vobis præparatum regnū: quemadmodū pro illis neglectis, & multo magis, contrarijs, æternæ damnationis sententiam excepturos impios. Itaq̄ etiam iustitiæ coronā, reddendam nobis a iusto iudice, toties inculcat ille veritatis Apostolus. Corona aut̄, non nisi certaminis respectu datur. Nō enim coronabitur, nisi qui legitime decertauerit. Proinde, vt ille veritatis magister, violentiū dixit esse regnum cœlorū, & diripere illud eos qui vim faciunt: ita & Paulus eiusdem discipulus, suo ipsius exemplo, ad vim illam, ad illud certamen, illum cursum nos adhortatur, quo incorruptibilem eam coronam accipiamus. Itaq̄ omnes illi, quos audisti, sanctissimi orthodoxiq̄ patres, velut euidenter absurdum, ex vestra illa, qua libertatem arbitrii tollitis, sententia, consequēs inferunt, nec merito, nec demerito esse locum: nec iusto proinde iudicio. Quod enim illic intelligi posset iudicium, si ex æquo indignis nobis, operibus manuum suarum pari morbo laborantibus, & æqualiter sua misericordia egentibus, hunc suis donis replere velit, nec cooperantem quidem ad ea ipsa, sed nec eadem desyderantem: illum autem nolit, sed prætermittit vt in sua putredine tabescat donec consumatur: illum insuper suæ beatitudinis velit facere participem: hunc abiectum, pro eo q̄ non fecit, quod facere nō potuit, aut fecit, quod vitare non potuit, dānationi destinet. Voluntas hæc dici posset: iusta ne an iniusta nihil refert ad propositū: sed iustum iudicium dici nō posset, quod ponderat & expendit rationes & merita. Neq̄ em̄ iudicium exercet plastes, cum ex eadem massa, hoc poculum, illud matulā facit: sed simpliciter agit pro suæ voluntatis arbitrio. Quod si ad materiæ diuersitatem, dignitatē, idoneitatemq̄ respiciens, ex argento poculum, ex plumbo aut luto matulā faciat, iam iudicio, nō merē voluntati in illo locus est. Quod ipsum & de Deo in nobis sentiendum est. Sed post, vt dixi, suis locis hæc tractabuntur exactius. Impium certe gloriosus ille Christi confessor Hilarius affirmat, existimare, quenquam, iccirco, ea, se, quæ sunt credentium propria, non consequi, quod sibi a Deo indulta non fuerint. Ipse em̄ (vt Chrysostomi hoc verbis dicam) q̄ sua sunt, pro sua misericordia semper exhibet.

Quæ de Augustino ille citat, maligne citat, & contra ipsissimam & clarissimam Augustini sententiam. Siquidem libro, de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite VI. inducens Pelagianos faceri eam solam esse non secundum merita nostra gratiam, qua ho-

Non posse dici iustum Dei de nobis iudicium si pro solo voluntatis suæ beneplacito, & nullo merito nostro respicere vni beneficeret, alteri non faceret.

Impium esse, existimare, cuiq̄ quo minus salutem assequatur, deesse deū. Quā maligne trunca verba Augustini citet contra clarissimā eius sententiam etiam eodem loco explicatam.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

mini peccata dimittuntur. Illam vero, quæ datur in finem, hoc est, vitam æternam meritis præcedentibus reddi. Respondendum est, inquit, eis, Si merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa, dona esse Dei cognoscerent, non esset improbanda ista sententia. Quoniam vero merita humana sic prædicant, ut ea ex semetipso hominem habere dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus, Quis te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissime dicitur, Dona sua coronat Deus, non merita tua, nam quæ talia sunt, mala sunt. Bona enim, Dei dona sunt, sicut dicit Iacobus, Omne datum optimum, &c. Hactenus Augustinus loco memorato, unde ille trunca eius verba citat, contra clarissimam eius sententiam. Dicit enim catholicam fore eam Pelagianorum sententiam, qua vitam æternam, meritis nostris præcedentibus reddi affirmabant, modo & in meritis, Dei donum & gratiam agnoscerent, & ea ex semetipso hominem habere non dicerent. Hoc vero præsumentem, verissime audire, Dona sua coronare Deum, non merita tua, si tibi a teipso sunt merita tua: hoc est, si præsumas a teipso habere merita tua. Quæ præsumptio pestilens, facit, ut mala sint merita tua, quæ bona essent, si Dei donum & gratiam in ipsis meritis & bonis operibus humiliter grateque agnosceres. Itaque cum omne bonum, omneque meritum, Dei donum sit, nullum habet meritum, qui a seipso id habere præsumit. Vides itaque non tolli, sed statui hoc loco, iustorum merita: sed impiam elidi arrogantiam & superbiam, qua miseri illi sibi ipsis ascribebant sua merita, quasi a semetipsis ea, non a Deo haberent.

Nō superesse locum meritis, si ex liberi arbitrij fonte non prodeant.

Electiōe Dei nec tollere liberū arbitrium, nec meritū bonorum operum. Electiōe Deipendere, ex eius præsciētia. Electiōe dici nō posse, nisi quæ ex ratione & iudicio procedit.

Hoc vnum recte coniecisti: acute sane nos hoc animaduertere, animaduertisse quoque vniuersos illos ab initio orthodoxos catholicosque patres nostros, nullum iam superesse meritis locum, si non ex liberi arbitrij fonte prodeant. Longissime autem aberras tu, qui nos longe ab errare affirmas, quod istud tantopere dissentaneum ducamus. Nec huius nos erroris conuincit Apostolus, qui nostræ iustificationis & salutis initium ad electionem refert. Nam quo id pacto sane intelligi oporteat, post suo loco diligentius explicabitur, nec tibi obscurum foret, si integram coniungeres sententiam apostolicam, & nisi tuo more truncares de industria, quod maxime ad rem pertinet, & unde eiusdem pendet clarissima intelligentia. Nam ita Apostolus vniuersa sequentia ad electionem refert, ut ipsam tamen electionem, ad præscientiam, quasi priorem referat. Sic enim habent verba Apostoli, Nam quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit. Quos autem iustificauit, hos & glorificauit. Vides ut in hoc ordine, vniuersa ex præscientia dependant, etiam ipsa electio. Itaque quanuis electionis non sit præcedens meritum,

rum, electio tamen, nisi ex ratione & iudicio procedat, dici non poterit, & quæ ratio, quod iudicium, si opera, vt dixi, manuum suarum, pari morbo laborantes homines, & æque sua ope & misericordia indigentes, nullo respectu præsciti in eis diuersi vsus liberi arbitrii, sic distinguat, vt vnum eligat et abijciat alterum? Vtuncq; autem hoc sit (nam hunc, vt dixi, nodum post explicabimus,) hoc certum est, electionem non tollere, nec arbitrium liberum, nec bonorum sequentium meritum.

Cur ergo inquis coronantur fideles?

Idem tibi Paulus pro nobis respondeat Apostolus, Quia cum Dei gratia legitime decertauerunt. Propter quod & ipse gloriatur repositam sibi coronam iustitiæ, quam illi pro laboribus suis iam reddidit iustus iudex, & quamuis eos glorificaturus sit, quos idem ipse iustificauit: (nemo enim iustificatur a seipso, illa quæ ex Deo est iustitia) non tamen iustificat quenquam sine seipso, modo sui compos sit. Nec huic aduersatur quod iustificarit eos, quos & vocauit & elegit: Quandoquidem non elegit, eodem hoc affirmante Apostolo, nisi quos præsciuit conformes fieri imaginis filij sui: ita vt electio ex priori præscientia, vt post explicabimus, dependeat. Deinde, non dicit Apostolus glorificandos aut coronandos electos & vocatos, quia & electi & vocati sunt, tamen si soli illi coronabuntur in gloria: sed quia legitime decertauerunt: vt corona, non diuinæ electionis & vocationis, quæ nostri arbitrii non est, nec nobis imputari possit, sed legitimi certaminis, & fidelium laborum nostrorum sit præmium.

Faceffat ergo, inquit, inanis hic timor, nulla fore amplius merita, si liberum non stabit arbitrium. Stultissimum enim est, ab eo abstergeri, quo nos scriptura vocat. Si omnia accepisti, ait Paulus, quid gloriaris, quasi non acceperis? Vides ob id ipsum libero arbitrio adimere illum omnia, ne quem meritis locum relinquat?

Imo tua potius Caluine & tuorum faceffat impietas, atque impudens de scripturis quiduis statuendi temeritas. Stultissimus merito atq; arrogantissimus tu, qui inductis a te verbis affirmas Apostolum vniuersa adimere libero arbitrio, ne quem meritis locum relinquat. Nihil ille libero arbitrio derogat, q nos admonet vniuersum & quod sumus, et quod habemus, et quod possumus, accepisse a Deo, etiã ipsum liberum arbitrium. Proinde in illis quasi nostris, non gloriandum aut superbiendum nobis, sed creatori de illis perpetuo agendas gratias. Hec illa Pauli doctrina est, quæ quid libero aduersatur arbitrio? Quid meritis derogat? Nisi forte existimas nos qui liberum arbitrium asserimus, ita delirare, vt credamus ipsum a nobis ipsis nos habere, & non accepisse a Deo. Qui asserimus merita, ea nobis vniuersa ascribere cū blasphemio Pelagio, nec gratiã in illis Dei agnoscere. Sed vobis, vt dixi, pro eruditione est arrogantia atq; impudentia: & scripturas ad quiduis inducendi perfrictæ

Caluinus.

Pighius.

Cur coronantur fideles?

Coronã, legitimi certaminis & fidelium laborum, non electionis respectu dari, quamuis non, nisi electis.

Caluinus. Attende obsecro lector quam impudenter scripturas inducant, quo nihil pertinent. Pighius.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

frictæ frontis audacia, quibus dicunt scripturæ quicquid demum volueritis.

Vt cau-
lentur rati-
onē nostrā
quæ ex ad-
monitioni-
bus, exhor-
tationibus,
præceptis,
& obiurga-
tionibus du-
citur.

Caluinus.
Pighius.
Petrus a-
pud Clemen-
tem aduer-
sus Simeo-
nem.

Tertullia-
nus aduer-
sus Marci-
onem.

Irenæus ad-
uersus Va-
lentinum.

Origenes
aduersus Si-
monis disci-
pulos.

Cicero.

Alteram deinde rationem nostram, quæ ex admonitionibus, exhortationibus, præceptis & obiurgationibus ducitur, conuellere, aut potius calumniari aggreditur.

Instant præterea, inquit, frustra exhortationes suscipi, superuacuum esse admonitionum usum, ridiculas esse obiurgationes, nisi sit peccatorum parere.

Instant sane ita, & rectissime instant. Institit hoc pacto (quod iterum iterumque audisti) aduersus Simonem Magum, vestræ huius stolidissimæ & blasphemæ impietatis authorem, ille Petrus, referente Clemente, Si, inquit, agere aliquid in potestate sua nemo habet, conuulsa erunt omnia, frustra erit studium sectandi meliora. Sed & iudices sæculi frustra legibus præsumunt, & eos qui male agunt, puniunt, Non enim in sua potestate haberent ut peccarent. Vana erunt iura populorum, quæ malis actibus poenas statuunt. Secundum hæc, nec iustitia erit, nec vlla virtus, nec Deus denique. Institit quoque quod item audisti, in eundem modum aduersus Marcionem Tertullianus, haud contentaneum affirmans, ut vel lex poneretur illi qui debitum legi obsequium in potestate non haberet, vel mortis comminatio, legis transgressionem ascriberetur, si non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur: nec vniuersum disciplinæ ordinem, per exhortationes, admonitiones, obiurgationes, comminationesque, nisi & ad obsequium, & ad contemptum libero & voluntario homini disponi potuisset. Institit aduersus Valentinum ille Irenæus similiter, Qui multa inducens diuinarum scripturarum oracula, quibus Deus per Prophetas suos, per Apostolos, atque etiam per seipsum nos exhortatur pie, iuste & sancte viuere, se quaerere, suæ voluntati libenter submittere & obsequi, & deterret ab horum contrarijs, omnibus his affirmat euidenter demonstrari liberum & suæ potestatis esse hominem, Cum alioqui frustra nos adhortaretur, hæc quidem facere, ab his vero abstinerere. In eundem institit modum aduersus Simonis discipulos ille

Origenes, Perquam absurdum & ridiculum, dicens, & mandato-
rum, & exhortationum, admonitionum quoque et obiurgationum
usum vniuersum, si liberi non habeamus potestatem arbitrii. Bre-
uiter, sic omnes, non solum quotquot audisti, patres sancti & ortho-
doxi, sed & ij quibus præter lumen rationis naturalis, non illuxit diuinæ
illustrationis specialis gratia. Quorum sententiam, velut vniuscuiusque mentis
a natura inscriptam Cicero in lib. de natura deorum, fato, & præscien-
tia, disputans, clarissime expressit. Nam cum rationū hinc inde vi arta-
retur, aut futurorum diuinam præscientiam, aut liberum hominibus
negare arbitrium: illam, quam hoc, negare prælegit. Quando
ex hoc

ex hoc sublato, dicit euidenter consequi, vt omnis humana vita subuer-
tatur: frustra dari leges, frustra obiurgationes, laudes, vituperationes,
exhortationes adhiberi: neq; vlla iustitia bonis premia, malis constitui
supplicia posse. Quāquam neutrum negare necesse sit, nec diuina pre-
scientia pugnet cum nostri libertate arbitrij. Quemadmodum post
clarius explicabitur. Sed quid aduersus hæc Calvinus?

Similia, inquit, olim, cum obiectarentur Augustino, libellum de cor- Calvinus.
reptione & gratia scribere coactus fuit. Vbi etsi copiose illa diluit, ad
hanc tamen summam aduersarios reuocat. O homo, in præceptiōe co-
gnosce quod debeas agere. In correptione cognosce tuo te vitio non
habere. In oratione, cognosce vnde accipias quod vis habere.

Quid hic ais Caluine? Similia ne quisquam Augustino obiecit aut Pighius.
obijcere potuit? Nunquid liberum ille arbitrium non vbique asseru- Quam im-
it? Nunquid negauit penes peccatorem esse, cum Dei gratia & adiu- pudētermē
torio (quod nulli deest nisi qui sibi deest) parere diuinis admonitio- tiatur de
nibus, exhortationibus, atque obiurgationibus? Nunquid idem ipse Augusti.
Manichæo, & vobis hæc ipsa non confidentissime obiecit? Affirmās
libertate arbitrij sublata, neminem aut monendum aut obiurgandū o-
mnino. Quibus sublati Christiana lex, inquit, & disciplina omnis reli-
gionis auferatur necesse est. Ita te tui non pudet Caluine? augustinus Quæ fuerit
intelligens in congregatione monachorum Adrumetinorum, quosdā Augustino
ita accipere suas & orthodoxorū pro Dei gratia aduersus Pelagiū di- occafio &
sputationes, quasi negarent liberum arbitrium, scripsit ad eosdem, quo causa scri-
eūdem errorem tolleret, librum de gratia & libero arbitrio. Quo, vt su- bendi libri
pra audisti, primū ostendit, per diuinas scripturas reuelasse nobis De- de gratia
um, in homine liberum esse voluntatis arbitrium, vt sine quo, ipsa diui- & libero ar-
na mandata nō prodesse homini, nisi haberet, quo ea faciens ad pro- bitrio.
missa præmia perueniret. Imo frustra & contra rationem mādāta sua Vt euiden-
custodiiri, & fieri iuberet Deus. Quid enim iubet, inquit, si non est libe- ter in eodē
rum obsequendi arbitrium? Concludēs ex diuinis monitis vniuersis, demonstrer,
quibus ad aliquid faciendum aut non faciendum opus aliquod volū- manere no-
tatis exigitur, satis demonstrari liberum hominis arbitrium. Nemo er- bis & ad
go, inquit, Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisq; cū pec- malum, &
cat: neq; cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc a propria ad bonum,
voluntate, &c. Hanc ipsam tamen, quanuis ad malum & bonum libe- libertatem
ram, sine diuinæ gratiæ adiutorio ad bene iusteque viuendum, conse- arbitrij.
quenter multis diuinarum scripturarum autoritatibus demonstrat si-
bi non sufficere, sed requiri vtranque. Neq; enim præcepta darentur,
inquit, nisi homo haberet liberæ voluntatis arbitrium, quo eisdem di-
uinis præceptis obediret, & tamen Dei donum est (quod in quibus-
dam speciatim ostendit) quo eadem seruari possunt. Itaq; cum libro
eodem, duas ad eosdem dedit epistolas. Quarū prima, in hæc verba est.

Ve

Vt nihilo-
minus ad
iuste viuen-
dum, diui-
næ gratiæ
adiutorio
opus ha-
beat.
Ex epist. I.
Augu. ad
Valentinū
& mona-
chos Adru-
metinos.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Venerunt ad nos duo iuvenes Cresconius & Felix, de vestra congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerunt, monasterium vestrum nonnulla dissentione turbatum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium: et quod est grauius, dicant, quod in die iudicii non sit redditurus Deus unicuique secundum opera eius. Etiam hoc tamen indicauerunt, quod plures ve-

Liberum arbitrium adiuari per dei gratiam.

strum non ita sentiant, sed liberum arbitrium adiuari fateantur per Dei gratiam, ut recta sapiamus atque faciamus: ut cum venerit dominus reddere unicuique secundum opera eius, inueniat opera nostra bona, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. Hoc qui sentiunt, bene sentiunt. Obsecro itaque vos fratres, sicut Corinthios obsecrauit Apostolus, per nomen domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, nec sint in vobis schismata. Primo enim dominus noster Iesus Christus, sicut scriptum est in Euangelio Iohannis apostoli, non venit ut iudicaret mundum, sed ut saluaretur mundus per ipsum. Postea vero, sicut scribit Paulus apostolus, iudicabit Deus mundum, quando venturus est, sicut tota ecclesia in symbolo confitetur, iudicare vivos et mortuos. Si igitur non est Dei gratia, quomodo saluat mundum?

Nota argumentum Augustini et pro gratia, & pro libero arbitrio.

& si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Proinde de librum, vel epistolam meam, quam secum ad vos supradicti attulerunt, secundum hanc fidem intelligite, ut neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium sic defendatis ut a Dei gratia separetis, tanquam sine illa vel cogitare aliquid, vel agere secundum Deum vlla ratione possimus: quod omnino non possumus. Propter hoc enim dominus cum de fructu iustitiæ loqueretur, ait discipulis suis, Sine me nihil potestis facere. Explicans deinde blasphemiam Pelagianorum sententiam, qua sibi ipsis, suisque meritis attribuebant iustificationis gratiam, quod omnino falsissimum affirmat. Non, inquit, quia nullum est meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioquin, quomodo Deus iudicabit mundum? Sed misericordia & gratia Dei conuertit hominem, de qua Psalmus dicit, Deus meus, misericordia eius præueniet me, ut iustificetur impius, hoc est, ex impio fiat iustus, et incipiat habere meritum bonum, quod Deus coronabit, quando iudicabitur mundus, &c.

Quid dament in Pelagianorum sententia.

Nota admonitionem & quid inter omnes scripturas, quæ varie occurrunt de beatitudine firmiter credere.

Sapienter intelligere ut libero arbitrio tribuat, & nihilominus diuinæ gratiæ.

Et circa finem admonens eosdem ex Petri epistola, de obscuris quibusdam locis Pauli apostoli, Cauete ergo, inquit, quod tantus Apostolus tam terribiliter dicit: & ubi sentitis vos non intelligere, interim credite diuinis eloquijs. Quia & liberum est hominis arbitrium: & gratia Dei, sine cuius adiutorio liberum arbitrium nec conuertere potest ad Deum, nec proficere in Deo, & quod pie creditis, ut etiam sapienter intelligatis orate, & ad hoc ipsum enim, id est, ut sapienter intelligamus, est utique liberum arbitrium. Nisi enim libero arbitrio intelligeremus atque saperemus, nobis non præciperetur dicente scriptura, Intelligite qui insipientes estis in

stis in populo, & stulti aliquando sapite. Eo ipso quippe quo præceptum & imperatum est, vt intelligamus atque sapiamus, obedientiam nostram requirit, quæ nulla esse potest sine libero arbitrio. Sed si posset hoc ipsum sine adiutorio Dei gratiæ fieri per liberum arbitrium, vt intelligeremus atque saperemus, non diceretur Deo, Da mihi intellectum vt discam mandata tua, neque in Euangelio scriptum esset, Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas, nec Iacobus diceret, Si quis autem vestre indiget sapientia, postulet a Deo: qui dat omnibus affluenter, & non impropert, & dabitur ei, &c. Haftenus ille prima illa ad Valentinum & fratres eius epistola. Sed cum prædicti apud Augustinum præter constitutum morarentur diutius, addidit & alteram cum eisdem ad eosdem epistolam scribere, in qua post alia pleraque, Quantum ergo potuimus, inquit, egimus cum istis & vestris & nostris fratribus, vt in fide sola catholica perseverent. Quæ neque liberum arbitrium negat, siue in vitam malam, siue in bonam: neque tantum ei tribuit, vt sine gratia Dei valeat aliquid: siue vt ex malo conuertatur ad bonum, siue vt in bono perseveranter proficiat: siue vt ad bonum sempiternum perueniat, vbi iam non timeat ne deficiat. Vos quoque charissimi etiam in hac epistola adhortor, quod nos omnes exhortatur Apostolus, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad temperantiam, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei. Attendite quid per Solomonem moneat spiritus sanctus, Rectos cursus, inquit, fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, ne declines in dextram, neque in sinistram: auerte autem pedem tuum a via mala. Vias enim quæ a dextris sunt, nouit dominus: peruersæ vero sunt, quæ a sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. In his verbis sanctæ scripturæ considerate fratres, quia si non esset liberum arbitrium, non diceretur, Rectos cursus fac pedibus, et vias tuas dirige, ne declines in dextram neque in sinistram, & tamē sine gratia Dei si posset hoc fieri, non diceretur, Ipse autem rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Explicans deinde vias quæ a dextris sunt, esse vias aut opera iustorum: vias vero quæ a sinistris, impiorum intelligit. Quarum, vt illas nouit, hoc est, fecit, ita has non nouit dominus, & quid sit declinare in dextram, quod ipsum etiā prohibetur. Declinare quippe, inquit, ille est intelligendus in dextram, qui opera ipsa bona, quæ ad vias dextras pertinent, sibi vult assignare non Deo, &c. Sic ergo intellige quod tibi præceptum est, Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, vt noueris cum hoc facias, a domino Deo tibi præstari vt hoc facias, & non declinabis ad dextram, quanuis ambules in vijs dextris: non confidens in virtute tua, & ipse erit virtus tua, qui rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Haftenus Augustinus. Quem si legisse te confiteris, sycophantiam & malignitatem tuam ne-

Ex secunda
epistola e-
iusdem ad
eosdem.

Perurge-
tur Calui-
nus, & im-

M am ne-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

prudentissi-
 mi menda-
 cij de Au-
 gustino, ex
 Augustino
 convincitur

 an negare non poteris, tuam Augustino impietatem affingens, quam ipse ubique infectatur ut pestilentissimam, et non solā, velut damnatam catholicae ecclesiae fide & sententia, sed etiā communi euidentiq; cōsensu mortaliū omnium. Si legisse neges, stupēdam profecto tuam impudentiam confitearis necesse est. Audisti sane eandē, quam audisti perpetuo, Augustini sententiam: demonstrari videlicet diuinis scripturis vniuersis, homini liberum esse voluntatis arbitrium. Cum alioqui frustra data, imo ridicula essent tot mandata, exhortationes, obiurgatiōes, nisi liberum obsequendi esset nobis arbitrium. Nec peccata nostra alicui imputare nos posse quam nobis: nec debere, cum secundum Deū operamur aliquid, alienare hoc a voluntate nostra, aut nobis. Tantum meminerimus, diuinā in hoc gratiae necessarium nobis adiutorium. Sine sua gratia, saluare Deum non posse mundum. Sublato a nobis libero arbitrio iudicare ipsum non posse mundum: nec locum fore aut merito aut demerito. Eo ipso quo praecipit, imperat, monet, exhortatur, obedientiam illum nostram exigere. Eam nullam esse posse, ubi liberam arbitrium non est. Ipsum tamen sine gratiae adiutorio ad hoc sibi non sufficere. Breuiter, fidem sanam & catholicam, neque negare liberum arbitrium, siue in vitam malam, siue in bonam: neque tantum ei tribuere, ut sine gratia Dei valeat aliquid: siue ut ex malo conuertatur ad bonum, siue ut in bono perseveranter proficiat, siue ut ad bonum sempiternum perueniat. Quod in sequentibus clarius explicabitur. Interea intelligis, quam impudens hoc sit quod Augustino affingis, quod ubique vehementer execratur & efficacissime oppugnat. Scilicet olim similia obiectabantur Augustino: quid obsecro dicenti, & a quibus? Vobis negantibus liberum homini ad bonum & malum arbitrium, obijcimus cum illo, cum patribus, quos audisti omnibus, imo cum vniuerso genere hominum, ut ipsa docente natura euidentius, in vanum praecepta tradi: frustra exhortationes suscipi: superuacuum esse admonitionū vsum: ridiculas obiurgationes, nisi penes nos parere sit. Quid vero dicenti, & a quibus, haec ipsa Augustino obiecta sunt? Profer obsecro si potes? Sed tui haec capitis sunt somnia & mendacia impudentissima.

Augusti-
 nū quid co-
 egerit scri-
 bere libel-
 lum de cor-
 reptione &
 gratia.
 Vt male
 sentientes
 quidam de
 Dei gratia,
 correptio-
 nem affir-
 mabāt iu-
 utilem.

 Augustinum quid coegerit aut prouocauerit scribere libellum de correptione & gratia, eodem ipso libello non tacuit. Nam cū audirent pleriq; qui coniugationem gratiae & liberi arbitrii intelligere non poterant, nos sine illius in nobis operantis adiutorio, nec ex malo ad bonum conuerti efficaciter posse, nec in bono perseveranter proficere, nec ad illud bonum sempiternum peruenire. Ergo, inquiunt, praecipiant tantummodo nobis quid facere debeamus, qui nobis praesunt, & vefaciamus, orent pro nobis. Et rursus, Hoc enim dicūt, inquit, qui in suis malignis operibus ab huius gratiae praedicatoribus corripi nolunt. Prae-

Præcipe mihi quid faciam, & si fecero, age pro me gratias Deo, qui mihi ut facerem dedit. Si autem non fecero, non ego corripiendus sum, sed ille orandus est, ut det quod non dedit: id est, ipsam qua præcepta eius fiant, fidelem Dei & proximi charitatem. Ora ergo pro me, ut hanc accipiam, & per hanc ex animo cum bona voluntate quæ præcepit faciam. Recte autem corripere, si eam mea culpa non haberem: hoc est, si ipsam possem mihi: dare vel sumere ipse, nec facerem: vel si dante illo accipere noluissem. Hæc illi, qui sic, quemadmodum a vobis fit, intelligebant asseri Dei gratiam, ut liberum tolleretur ad bonum faciendum & malum vitandum arbitrium. Quæ rectissime aduersus vos diceretur, qui vnus diuini hoc esse contenditis beneplaciti, ut pari morbo laborantibus naturaliter nobis omnibus, his quidem medicam suam manum ad mouere placeat, alios prætermittat, permittatque in putredine sua donec absumantur contabescere: nec quicquam nos promouere possit, priusquam illi placeat sanare nos, ad prouocandam erga nos eius misericordiam: imo, nec desiderare eam nos posse. Quæ si ita haberetur, cur non rectissime hæc dicerentur a peccatoribus?

Vt ex aduersariis etiam sententia necessario sequatur correctionem esse inutile.

Sed aliud habet fides sana & catholica, quæ liberum arbitrium, & ad malum, & ad bonum faciendum nos confitetur habere, ut eiusdem etiam libelli cap. I. idem Augustinus affirmat: ita tamen, ut intelligat sine illo, nihil se posse facere, cui merito dicit, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Proinde omnia a nobis pro peccatoris correptione merita facienda sunt: quemadmodum & doctores ecclesiarum, apostoli, omnia faciebant. Siquidem, & præcipiebant quæ fierent: & corripiebant quando non fierent: & orabant ut fierent. Præcipit Apostolus ut habeatur charitas: corripit, quia non habetur charitas: orat, ut abundet charitas. Eo ipso quod præcipit, obedientiam nostram requirit, quæ sine libero arbitrio nulla esse potest. Eo ipso, quod corripit, negligentiam nostram accusat, qui non conati sumus pro viribus, nec præstitimus quod potuimus ut charitatem haberemus. Eo ipso, quod orat, diuine nobis gratie necessarium adiutorium indicat. Recte proinde peccatorem his verbis conuenit Augustinus, O homo, in præceptione cognosce, quid debeas agere, In correptione cognosce, tuo te vitio non habere, In oratione cognosce, unde accipias, quod vis habere. Quod quopacto peccatori tu dicere possis Caluine, qui negas in eius potestate esse ante iam perceptam diuinam gratiam, eam aut quærere aut appetere? Mirum est te tantum, qui videri vis, nostræ religionis doctorem, tuæ ipsius orationis non intelligere consequentiam, atque ita pueriliter pugnare tecum.

Sed vide obsecro, ut irrefragabilem illam, quam dissimulare non potuit ex communi omnium mortalium consensu aduersum se depromptam rationem, cauillari pergat.

Primum, inquit, non soli sumus in hac causa, sed Christus & omnes

M ij Aposto-

Caluinus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Ut sua cau-
sam, comu-
nem cum
Christi &
Apostolo-
rum causa
faciant.

Apostoli. Viderint isti quomodo superiores euadant in certamine quod cum talibus Antagonistis suscipiunt. Christus qui testatur, nos sine se nihil posse, an ideo minus reprehendit & castigat eos, qui extra se ipsum male agebant: an ideo minus exhortatur ut quisque bonis operibus incumbat? Paulus quam seuerè in Corinthios inuehitur ob charitatis neglectum? ipsi tamen demum charitatem a Deo flagitant. Testatur non esse volentis neque currentis, sed miserentis Dei: non desinit tamen postea & admonere, & adhortari, & corripere. Cur ergo non dominum interpellant, ne ita ludat operam, ab hominibus ea exigendo quæ solus ipse dare potest? Ea castigando, quæ gratiæ eius defectu admittuntur? Paulum cur non admonent ut parcat ipsis, quorum in manu non est, velle aut currere, nisi præeunte Dei misericordia, quæ nunc ipsos destituit?

Pighius.
Ut Christo
& Aposto-
lis optime
constet do-
ctrinæ suæ
ratio.

Quid tibi cum Christo & Paulo Caluine? Frustra hæc diuerticula & subterfugia quæris. Nihil facis, quod communem tuam cum illis causam facis. Optime illis constat suæ doctrinæ ratio, vobis non constat, sed euidenter pugnat secum. Verissime quidem ille, sine se, nihil nos posse facere. Adiutor siquidem noster est, eius adiutorio, ut iustitiæ fructum faciamus, nobis opus est. Non tamen dicit, vel secum, qui stat ad ostium, & pulsat, & cupit ad nos ingredi, modo ianuam illi cordis nostri aperuerimus, qui vult omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, qui in perfidiæ cæcitate, sua peruerbia obstinata Hierusalē dicebat, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos suos sub alas, & noluisti. Non, inquam, dicit, ut vel secum, qui se paratum omnibus offert & exhibet, nihil possimus: imo, per nos stare quod non ingreditur ad nos, quod nos non congregarit sibi. Quia, inquit, noluisti. Merito ergo ille reprehendit, & castigat, qui extra se male agebant. Neclusit operam, exigendo ab hominibus, quæ solus ipse dare poterat: quia quo minus daret, non per se, sed per homines stabat. Quoties, inquit, volui congregare vos, & noluistis? Vult ipse & cupit nobis facere bene: suam nobis gratiam offert & exhibet: pulsat, ut illi cordis nostri ostium aperiamus. Quid igitur? An non correptione, poena, & supplicio dignus ille videtur, qui diuinæ gratiæ, quam solus ille nobis dare potest, aperire cordis sui ostium recusat et negligit? Aequè Paulo eius apostolo, sua optime constat doctrinæ ratio, qui ita gratiam Dei nobis necessariam asserit, ut suas etiam partes in opere bono libero arbitrio non adimat. Non negat nos velle, nos currere, ut brauium supernæ vocationis & coronam gloriæ assequamur: quin potius, & suo exemplo ad hunc cursum nos prouocat. Sic currite, inquit, ut comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in

si in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum; & in seruitutem redigo, ne cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar.

Attamen, vt hoc ipso conatu, hoc ipso certamine, hoc ipso cursu, hac ipsa corporis castigatione & mortificatione damnationē effugiamus, & coronā illam glorię assequamur, quā ille victoribus præparauit, & velut præmium laborum proposuit, Dei est gratiæ & misericordiæ: non solum, quod etiam per illam, victores euasimus: sed quod illam ipsam nostram victoriam, tali corona & præmio ex sua benignitate ac liberalitate, cum nihil deberet, remunerare dignatus est. De quo post tractandi vberius incidet locus proprius & commodior.

Vobis vero, non constat vestræ doctrinæ ratio. Qui ita prædicatis Dei gratiam, vt nullas ad bene iusteq; viuendum partes libero relinquatis arbitrio. Quod facientibus, necesse est, fateantur, in vanum præcepta tradi; frustra exhortationes suscipi: superuacuum esse admonitionum vsum: obiurgationes ridiculas, impotenti obsequi. Quis enim illius domini non rideret amentiam, qui seruo, quem carcere clausum, manicis pedicisq; constrictum tenet, atq; ita tenet, vt eius prorsus potestatis nō sit illinc eximi, etiam quicquid conetur, quicquid faciat, Qui, inquam, huic sub mortis comminatione præciperet, hac illacq; discurrere: sibi occurrere & exhibere imperata officia? Si obsequenti proponeret præmia, cessanti poenas & supplicia? Sit, quod vis, sua etiam culpa mancipatus carceri, nunquid minus tibi videbitur ille & ridiculus & insanus dominus? Et eiusmodi hi nobis Deum præcipientem, inuitantem, exhortantem, obiurgantem, comminantemque faciunt.

Frustra proinde, non frustra adhiberi exhortationes, obiurgationesque, sublato nobis libero obsequendi arbitrio conaris ostendere. Quæ tua vniuersa si liberet excutere, vt absurdissima & falsissima multa vbiq; congeras, vt multis ipse tecum pugnes modis euidentissimum quidem fieret: in immensum tamen nostra exiret oratio. Sed ne præter veritatem, his, quicq; de tuis me calumnieris affingere, vnum ex multis subiiciam, et verbo indicabo vt pugnes tecum. Bisariam, inquis, Deus in electis suis operatur: intus per spiritum: extra per verbum. Spiritu mentes illuminando, corda in iustitiæ amorem cultumq; formando, nouam eos creaturam facit. Verbo ad eandem renouationem expetendam, quærendam, assequendam excitat. Hic euidenter contradicis tibi. Certum est enim, te hoc ipsum confitente ante renouationem, & ad renouationem vsq; vetustatem creaturæ manere, & seruitutem sub satana. Affirmas & hoc, sub vetustate creature, atq; ea manente, nec appetere quidē, nedum quærere eam nos posse. Quō ergo, & quos, verbū ad eandem renouationē expetendam, quærendā, assequendamq; excitat: iam renouatos: frustra hoc expeterent, & assequi quærerent, quod

Ve aduersarijs nō cōstet suæ doctrinæ ratio.

Ve in multis secū pugnet Caluinus.

XIX DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

iā assequuti sunt. At nondum renouati, eam ipsam renouationē nec desiderare quidem possunt, nedum quærere, nisi mentiaris tu. Quos igitur? Sed hæc est illa vestri illius Euāgelij energia & efficacia, vt professores suos repente inuoluat spiritu cæcitatē & vertiginis: vt videntes non videant, nec quid loquantur intelligant.

Vt scripturas, quæ vniuersæ libertati subseribunt arbitrij, conetur suis cauillis eludere.
Caluinus.
De Præceptis.
Pighius.

Nunc audi, vt scripturas, quas vniuersas euidenter damnare eorū impietatem demonstrauimus, suis cauillis conetur eludere. Quas infinitas vniuersasque satis intelligens, in paucos aliquot scopos, velut classis distribuit, quo pluribus, vna, vt dicit, responsione satisfaciat.

Præcipuum, inquit, robur in præceptis locant, quæ putant dari non debuisse non potenti obsequi.

Locamus & in illis robur: et recte putamus dari non debuisse nisi illi quod obsequium debitum præceptis in potestate haberet. Idē ante nos, aduersus præceptores illos vestros, fecerūt, quotquot supra audisti: nostrę philosophię duces, Petrus, Clemēs, Tertullianus, Irenęus, Origenes, Basiliius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, quemadmodum supra suis eorundem verbis demonstrauimus. Et his tu quid affers contra?

Caluinus.

Hominū facultates, inquit, ad diuinę legis præcepta extendere vulgare id quidem iam diu esse cœpit: & nonnullam speciem habet: sed arduissima legis ignorantia prodijt. Nam qui pro ingenti piaculo ducunt, si dicatur legis obseruationem esse impossibilem, validissimo simul argumento insistant, frustra alias legem esse datam.

Vt arguat eos, qui legis obseruationē negant impossibilem.
Pighius.
Quod esse non possit impossibile legis obseruatio.

Audisti supra, quotquot audisti patres, velut cōmuni mortaliū oīum sensu comprobātū affirmare, Neminem peccare, in eo quod vitare non potest. Legis autē trāsgressio pētīm sit oportet, Nō potest ergo impossibilis esse legis obseruatio. Quā q̄ dicūt, (te nēpe, vna cū tuis) merito anathema pronūciant. Ab hac autē legis implendę facultate, nō excludūt, sed in ea includūt potius, diuinę gratiæ paratum omnibus adiutoriū.

Caluinus.

De lege, ex Paulo.

Sed perinde, inquit, loquuntur, ac si nusquam Paulus de lege loquutus esset. Quid enim quæso ista sibi volunt, Legem propter transgressiones esse positam? Per legem esse cognitionem peccati? Legem peccatum efficere? subingressam esse vt abundaret delictum? An ad nostras vires limitandam fuisse ne frustra daretur?

Pighius.

Quam aliena sint a proposito quæ citat ex Paulo.

Imo perinde tu mihi loqui videris, ac si nec Paulū nec sacras vnq̄ legisses literas: aut quid lex sit non intelligeres. Quæ ex Paulo citas huc non pertinet. Quid si lex propter transgressiones sit posita? Quid si per eam peccati cognitio sit? nunqd propterea eius obseruatio impossibilis est? Legem peccatum operari, aut subingressam esse vt abundaret delictū, quo pacto, vt sane intelligatur intelligi oporteat, suo loco a nobis explicabitur. Certe, ad id de quo agitur nihil pertinet: proinde hic prætereundum est, ne prolixiores præter rem simus. Nō solū est, inquit,

Caluinus.

quis, lex, vitæ regula, ad quæ studia nostra componere debeamus, sed simul & quid agendum est, præscribit, & obediendi virtutem a Dei bonitate esse docet. Ideoque ad preces inuitat quibus eam nobis dari postulemus.

Hactenus recte omnia. Quandoquidem etiam nos fatemur, a Dei bonitate esse quod sumus, & quod viuimus, & quod possumus: confitemur ad Dei præcepta implenda, diuina nos gratia opus habere: atque eam nobis orationibus impetrandam esse. Sed hæc tecum pugnant Caluine. Quis enim eam precabitur, quam nemo vel desyderare possit priusquam habeat, nisi mentiaris tu? Frustra proinde laboras demonstrare, Dei præceptis implendis & necessariam & promissam Dei gratiam, Quod ipsum etiam ipsi nos affirmamus. Non tamen inde est consequens, frustra implendæ legis facultatē in nobis requiri ex eo quod sine Dei gratia implere eam non possumus. Non ideo videre in nostra potestate non est, quia ad visionem, externa solis luce nobis opus est, etiam si ea in potestate nostra non sit. Quandoquidem sol lucet omnibus, qui sibi non claudunt oculos: aut manentes in loco tenebroso, ad eius lucem non prodeunt. Ita parata est omnibus eam sincere requirentibus diuina gratia: quam, vnumquemque rationis compotē requirere posse affirmamus. Tu negas, sed incōstanter negas: ita nempe, ut ipsa veritatis vi coactus, rursus subinde fatearis & affirmes.

Pighius.

Ut secū pu
gnēt aduer
sarij doceā
tes a Deo
postulandā
nobis eius
gratiam.

Nota simili.

Aptatio.
De promiss
ionibus di
uinis, & q
ex his argu
menta du
camus pro
libertate ar
bitrij.
Caluinus.

Ad alteram inde scripturarum, ex quibus pro libertate arbitrij efficax argumentum ducitur, classem, quæ promissiones continet, veniēs.

Secundus, inquit, argumentorum ordo, superiori finitimus est. Allegant promissiones, quibus dominus cum voluntate nostra paciscitur. Quales sunt, Quærite bonitatem & non malitiam, & viuetis. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Quod si nolueritis, gladius deuorabit vos. Item, Si abstuleris abominationes tuas, a facie mea non expelleris. Si audieris vocem domini Dei tui, ut facias & custodias mandata eius, faciet te dominus excelliorem omnibus gentibus terræ, & reliquæ similes. Importune & per ludibrium, quæ dominus in promissionibus offert beneficia, voluntati nostræ delegari putant, nisi nostrum sit illa vel stabilire, vel irrita facere. Et sane rem istam facundis querimonijs amplificare promptum est. Nos crudeliter illudi a domino, cum benignitatem suam a nostra voluntate pendere denunciat, si voluntas ipsa nostra non est. Egregiam vero, fore hanc liberalitatem Dei, si beneficia sua ita nobis exponat, ne fruendi sit vlla facultas. Miram promissionum certitudinem, quæ ut nunquam impleantur a re impossibili dependeant.

Hactenus satis fideliter refers, nostrorum ex hoc scripturarum ordine argumenta aduersum vos, quæ communi sententiæ innituntur mortalium ab initio omnium. Quam velut ab authore naturæ mentibus nostris inscriptam, falsam esse tam est impossibile, quam ut ipsa sit falsa æterna veritas. Ita sane importune et per ludibriū in promissionibus suis, volentibus & sibi obsequētibz beneficia sua offerret domi

Pighius.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

XXI
nus, si in nostra potestate non sit aut velle, aut illi obsequi. Misera Dei liberalitas foret, si beneficia sua nobis ita exponat, ne fruendi vlla facultas sit. Nec vlla earum promissionum nobis certitudo, quæ a re impossibili dependerent. Sed tu quid his contra?

Calvinus.
Vt dicta argumenta conentur eludere.
Pighius.

Nego, inquis, dominum inhumaniter nobis illudere dum nos ad beneficia sua demerenda inuitat, quos nouit esse prorsus impotentes.

Belle: Sed quid si neges solem sua præsentia lucem terris inuehere: si niuem frigidam, aut ignem calidum: nunquid propterea dubium facies quod est per se euidentis & communi omnium mortalium consensu comprobatum & sententia? Hocce est Caluine insuperabiles machinas illas euertere?

Calvinus.

Quorsum diuinas promissiones nobis pertinere intelligant.

Sed vsum aliquem comminiscitur, quem habere possent & in impijs, & in pijs. Rite nempe, atq; ordine agere dominum, dum impijs, peccati cõpedibus deuinctis, hanc legem in promissionibus suis dicit, tum demum beneficia sua percepturos, si a prauitate discesserint, vel ob hoc solum, vt intelligant se ab ijs merito excludi, quæ veris Dei cultoribus debentur. Rursum, fideles suos, ad implorandam gratiam promissionibus extimulare conari.

Pighius.
Diuinas promissiones quorsum pertinere orthodoxi intelligant.

Non illo Deum sine peccatoribus, promissis illudere, quem cõminisceris tu, sed magis vt desyderio præmiorum & diuinæ liberalitatis dulcedine ac benignitate illecti, conuertantur ad benignissimū dñm, (qui vult omnes saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire) diuina testantur eloquia. Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuatur. Illo ergo respiciunt & exhortationes eius, & promissa, & cõminationes, vt conuertatur peccator, & viuatur: utq; iustus sollicitè & diligenter in via mandatorum Dei pergat incedere. Considera, inquit, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrario mortem & malum, vt diligas dñm Deum tuum, & ambules in vjs eius, & custodias mandata illius, & viuas. Vides quorsum Dei promissiones & cõminationes respiciant, vt diligas, inquit, dominum Deum tuum & ambules in vjs eius & viuas. Quæ locum non haberent nisi libero & ad obsequium & ad contemptum homine. Quod & sancti illi patres quos audisti omnes vno ore affirmant.

Calvinus.
Vt ratione bene explicet, quæ ex scripturis, locis probationem continentibus, ab orthodoxis aduersus aduersarios ducitur.

Habet, inquit, & tertia classis multā cum prædictis affinitatem. Locos em̃ producunt, quibus ingrato populo dominus exprobrat, per eum duntaxat stetit, quo minus ab indulgentia sua omne genus bonorum receperit. Cuius generis sunt, Amelek & Cananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis acquiescere domino. Quia vocaui vos, & non respondistis, faciam huic domui, sicut feci Silo. Item, Hæc gens non audiuit vocem domini Dei sui, nec recepit disciplinam, ideo proiecta est a domino. Item, Quia indurastis cor vestrum, et nolulistis obedire dño, hæc omnia mala venerunt super vos.

Tales

Tales exprobrationes, inquiunt, quomodo aduersus eos congruerent, quibus extemplo respondere liceat? Nobis vero prosperitas cordi erat: aduersa timebamus: quod autem illius adipiscendæ, horum vitandorum causa, domino non paruimus, nec vocem eius auscultauimus, eo factum est, quia peccati dominationi obnoxiiis liberum non fuit. Frustra igitur mala nobis exprobrantur, quæ effugere, nostræ potestatis non fuit.

Etiā hanc agnoscimus vt nostram & sanctorum, quos audisti, patrum, ex scripturæ locis, quæ exprobrationes continent, aduersus Simonem illum atq; eius discipulos, rationem irrefragabilem. Sed tu quid habes contra? vt etiam hanc machinam euertas?

In primis infirmum dicis ac futile patrociniū in necessitatis obtentu. Deinde interrogas, possint ne culpam deprecari? possint ne inficiari causam contumaciæ prauam suam voluntatem fuisse.

Quid ni possint deprecari culpam, si eam effugere potestatis eorum non extitit? Audisti supra, non solum orthodoxorum patrum, sed & mortalium omnium consensu, ibi culpæ rationem esse non posse, vbi dominatur necessitas. Neminē in eo peccare quod vitare non potuit. Neminem merito laudari aut vituperari ab his, quæ necessario nobis insunt, nec ex nobis, sed ex alieno pendent arbitrio: insint, nō insint. Deinde quam prauam voluntatem, & quam contumaciam intelligis, cuius eam causam inficiari non possimus? Loquere coherētia obsecro, falsum demonstra eum quem diximus cōmunem sensum mortalium omnium. Quæ tu comminisceris meræ nugæ sunt, & indigna quæ sigillatim persequar, & fere in singulis ipse pugnās tecum.

Adducit deinde et alios quosdam locos particulares scripturarum, qui adduci solent pro demonstranda libertate arbitrii, sed non potiores, & laborat eosdem suis cauillis eludere. Ex quibus tamen efficacior est ille Deuteronomij XXX. vbi Moyses, post bñdictionibus et maledictionibus cōtestatum populum, quo & bonorum desyderio & malorum timore ad datæ illis legis obseruationem induceret, vt eiusdem implendæ etiam possibilitatem, atq; adeo facilitatem indicaret, & omnem ex eius impossibilitate excusationem tergiuersationemq; excluderet, subdit in hæc verba. Mandatum enim hoc quod ego præcipio tibi hodie, nō est supra te, nec procul positum. Non est in coelo situm, vt possis dicere, Quis nostrum valet ad coelum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus? Neq; trans mare positum, vt causeris & dicas, Quis e nobis poterit transfretare mare & illud ad nos deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, vt facias illum.

Hūc locū eludere, putat leuis opē qđ hic nō de obseruationis, sed cognitionis facilitate agat. Quod ipm ipa Moysis verba euidenter redarguunt.

Non

Pighius.

Caluinus.

Pighius.

Verba Mo-
yſis Deut.
xxx. qbus
euidēter
aſtruitur in
noſtra poſ-
ſum pote-
ſtate Dei
mandata
implere vt
tētet elu-
dere.

Cauillus
primus, q
ipſis mox
verbis Mo-
yſis coargu-
itur.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Non enim de cognitione legis tantum, sed etiam de impletione loquitur. Quapropter hæc duo semper coniungit, ut audiamus atque opere compleamus, ut possimus audire, hoc est, intelligere, & facere quod præceptum est. Non supra te, nec procul positum a te, non vires tuas excedens, sed eisdem attemperatum, sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, non solum, ut illum intelligas, sed ut facias illum.

Cavillus secundus, sed absurdissimus.

Deinde authore, ut dicit, Apostolo, affirmat Moysen loquutum illic, non de lege sua, sed de doctrina Evangelij. Quo nihil potest dici absurdius, & evidenti sententiæ verborum Moysis magis contrarium. Qui de lege illa sua, quam iam tum sub illis & benedictionum & maledictionum contestationibus Israeli promulgauerat, loquitur, Mandatum, inquit, hoc, quod præcipio tibi hodie, &c. Nec his contradicit Apostolus, Qui tamen si Moysis verba, quoquo modo suo instituto & iustitiæ fidei accommodet (quod illi fere est perpetuum) non tamen tollit sensum literæ, quem differuit Moyses. Quin & sequentia, quæ ille præterit in eodem capite Deuteronomij, adhuc evidentius astruunt libertatem arbitrij. Considera, inquit, quod hodie proposuerim in conspectu tuo, vitam & bonum: & e contrario mortem & malum: ut diligas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & viuas. Et rursus, Testes inuoco hodie coelum & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu viuas, & semen tuum, & diligas dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum. Hactenus ille, Quæ si quis dicta intelligit non habentibus liberum, seu ad obsequium legi debitum, ad quod illos exhortabatur, seu ad contemptum, unde execrationibus & comminationibus dehortabatur, arbitrium, sed necessario legis contemptoribus, usque dum placuisset Deo illis cor nouum immutare, & ablato corde lapideo dare cor carneum, ad quod etiam ipsum, vobis authoribus, adeo nihil potuerat promoueri per illos, ut nec desiderare quidem illud ipsum potuerint, priusquam acceperant. Si, inquam, ad eiusmodi, quis hæc dici intelligat, an non ridicula videbuntur atque illusoria omnia? Quorsum proponit nobis vitam & mortem, bonum & malum? An non ut vitam secteris, mortem fugias? ut bonum assequaris, malum euadas? Elige ergo, inquit, vitam ut viuas tu & semen tuum, & diligas dominum Deum tuum. Et quid nos iubet vitam eligere, si nulla sit nobis electio? si nulla eligendæ & sectandæ vitæ facultas reliqua? Iubeat in hunc modum sine alis volare per aera. Nos esse, qui Deum colamus, iustitiam seruemus, obediamus legi, bonis operibus studeamus, aut horum contraria agamus, vniuersa scriptura affirmat. Et hæc propria mentis & voluntatis sunt officia. Non quod ad illa necessarium diuinæ gratiæ ignoremus

mus adiutorium : sed ita , vt æque suam homini asseramus liberi facultatem arbitrij. Quam tamen & ipsam , diuinæ gratiæ & benignitatis munus agnoscimus , nec quicquam nobis tanquam ex nobis arrogamus : memores a quo vniuersa acceperimus . Quo enim pacto nos Deum colere , seruare iustitiam , obedire legi , bonis operibus studere dicemur , nisi quædam esset studij nostri (quod tu negas) cum diuina virtute communicatio ? Quæ tibi si trica , vt videri vis , Caluine sunt , hoc de illis securus pronuncio , quod nullus te inde labor extricabit & absoluet , nisi mutata sententia , nobiscum , cum sanctis tot patribus , quot audisti , cum vniuersa ab initio catholica ecclesia , cum ipso denique tuo , quem vnum omnium pro te citas , Augustino , confitearis esse liberum nobis & ad bonum & ad malum , arbitrium : sine tamen diuinæ gratiæ præiudicio . De quorum coniugatione mox acturi sumus diligentius .

Quod vero ad id quod nunc agimus pertinet , existimo per hæc *Conclusio* satis demonstratum , frustra moliri Caluinum diuinas scripturas , quæ vniuersæ libertatem humani arbitrij statuunt atque asserunt , suis cauillis elidere , & alio contorquere , aut dubias ex his ductas rationes facere . Qui tamen plus negocij inueniet in his quæ inducuntur a sanctis quos supra citauimus patribus , maxime autem ab Augustino (cui vni omnium se profitetur consentire per omnia : tamen si ab eodem , quod euidentissime demonstrauimus , bis dissentiat per omnia) quam in his quæ ipse ex omnibus velut leuiores elegit , & in quibus , cauillis suis magis fore locum sperabat .

FINIS QVARTI LIBRI.

DE

DE LIBERO HOMI-

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber V.

Vt inter pugnantes hæreticorum impietates, hinc libertatem humani arbitrij, inde diuinæ gratiæ necessitatem negantium, media incedat orthodoxa & catholica veritas, eorundem necessariam coniugationem asserens, hoc libro plenius explicatur.

Circa liberum hominis arbitrij errores contrarij.

IRCA LIBERVM HOMINIS ARBITRIUM hinc errarunt Simon ille Magus, vniuersaque ab eo deducta successio, Cerdon, Marcion, Valentinus, Manichæus, Bardasanes, Priscillianus, Petrus Abailardus, Vuiclefus, Laurentius Valles. Lutherus, vniuersaque secta illa (quam se dicit) Evangelica. Inde vero Pelagius ac Coelestius cum suis sectatoribus, Illi ipsum tollentes liberum arbitrium, hi nimium tribuentes eidem.

Tollentes liberum arbitrium, sed diuersis rationibus. Simon, cum suis, per conditionem naturæ diuersæ. Priscillianus &c. per fatalem configurationem coelestium corporum. Abailardus, Vuiclefus & Valles. per diuinam voluntatem. Lutherus, Simonis, cum his impietatem coniungere. Idem facere communem noui Evangelij doctrinam.

Inter illos, vnum hoc conuenit, quod libertati detrahunt arbitrij, diuersa autem necessitatis media inducunt. Alij, conditionem naturæ diuersæ, vt priores illi, Simon, Cerdon, Marcion, Valentinus, Manichæus. Alij fatalem configurationem constellationemque coelestium corporum, vt Bardasanes quidam, & Priscillianus cum suis. Alij vero diuinam voluntatem, cuius nos tantum instrumenta quædam simus, & agamur potius quam agamus ea quæ videmur agere, vt Abailardus & Vuiclefus & Laurentius Valles. Lutherus vero & Melancton, horum absurdissimum errorem, cum illo Manichæi, Valentini, Marcionis, & consortium execrabili impietate coniungunt. Nam & naturam hominis malam faciunt: peiorem fane quam illi, Siquidem hi, vniuersam, & quæ tota quanta quanta est, nihil possit quam male agere et peccare, etiam in sanctis viris & sub ipsa gratia, quam illi partim bonam, partim malam affirmant. Addunt insuper, ex vnius Dei voluntate pendere omnia, nec quicquam omnium nostræ potestatis esse aut arbitrij: nihil nobis contingenter accidere, sed ineuitabili necessitate vniuersa. Non sicut nos, sed sicut ille vult, ita nos viuere, agere, pati, omnes & omnia. Communis vero secta noui huius Evangelij, ne nimium videantur absurdi, & aliquid saltem tribuere existimentur communi sensui mortalium omnium, non nihil libertatis nobis relinquunt in rebus indifferentibus: sed ad vitam bonam & malam, æque nihil liberæ nobis facultatis permittunt. Quæ in re

in re, nunc priores illos, Manichæum, Marcionem, cæterosq; qui diuersam naturam introduxerunt, æmulari videntur: nunc etiam, cum Abailardo, Vuiclefo, Luthero & Philippo, in diuinæ voluntatis beneplacitum vniuersa referunt. Naturā vniuersam, vitio peccati originis, vt supra audisti, ita corruptam volunt, vt vniuersa non sit nisi quoddam peccati semen: & non odiosa atq; abominabilis Deo esse non possit. Quin & hanc in nobis peruersitatem, cessare nunquam, vt que nouos assidue fructus pariat, quæ carnis dicuntur opera, non secus atque fornax incensa flammam ac scintillas efflat, aut scaturigo aquam sine fine egerit. Vniuersam itaq; omni bene agendi facultate priuatam volunt, Nec vel modicam, vel infirmam illi superesse, quæ etsi per se & sola nō possit, opitulante tamen diuina gratia suas & ipsa partes agat: imo necessario eam male agere. Opera bona efficaciter in nobis operari vnam solamq; diuinam gratiam: cui vt resistere non possumus cum nobis offertur & inoperatur a Deo, ita illam priusquam acceperimus nec desyderare quidem nos posse. Nam cum in hominis, vt inquit, natura nihil sit nisi caro (nihil em̄ spiritus, nisi per regenerationem habemus) atq; ea sit carnis peruersitas, vt toto suo affectu similitatem aduersus Deum exerceat, vt cum legis diuinæ iustitia consentire nequeat, vt nihil deniq; parere nisi mortis materiam queat: quo pacto desyderare poterit Dei gratiam ante gratiam: quæ etiam sub ipsa gratia velut fera quædam indomita necessario repugnat gratiæ. Proinde, cum diuinæ gratiæ remedio corrigitur naturæ nostræ vitiositas, sic totum Deo atque eius gratiæ tribuunt, vt nullas in eo partes nobis relinquant: neque amorem, desyderium, aut studium iustitiæ, aut vllam facultatem ad diuinam gratiam aspirandi, aut nos præparandi: nec cum eam acceperimus eidem cooperandi aut collaborandi: neq; vt gratiæ præuenienti, voluntate pedissequa possimus obsequi: vtue eius vel secundæ partes sint in opere bono cum iam accepta diuina gratia. Sed & inchoari in nobis opus bonum a Deo solo, absq; vlla nostra aut præuia, aut cooperante voluntatis operatione, dum ille corda nostra efficaciter afficit, flectit, format, dirigit in iustitiam: & perfici consummariq; dum solo voluntatis suæ beneplacito confirmat: nihil vero ea in re a nobis fieri. Neque posse nos (vt multis sæculis falso traditum & creditum ille affirmat) motioni diuinæ & obtemperare & refragari. Voluntas humanæ imbecillitatem non corroborari diuinæ gratiæ subsidio, quo ad boni electionem efficaciter aspiret, cum transformari renouarique totam oporteat. Vt enim in lapide nulla est mollities, quæ ad miniculo tenerior facta fluxum quemlibet possit recipere: ita nec cor hominis in recti obedientiam diuinæ gratiæ adiutorio ductile fieri: sed nouum, atque aliud fieri oportere, ne inter Deum, & nos partiamur, quod ille sibi vni vindicat. Quod multis diuinarum scripturarum,

Explicatur
hac de re
noui Euan-
gelij senten-
tia ex Cal-
uini institu-
tione.
Natura ma-
la tora.

Diuinæ in
nobis gra-
tiæ qualis
operatio.

Vt nullas
omnino
partes no-
bis relin-
quat in bo-
no opere.

Nō esse in
potestate
nostra diui-
ne motioni
& obtempe-
rare, & re-
fragari, re-
cipere aut
respuere
oblatam
gratiam.
Non corro-
borari vo-
luntatis no-
stræ imbe-
cillitatem,
diuinæ gra-
tiæ auxilio.
Nota simi-
le quo v-
tuntur.

N quem-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quemadmodum supra audisti, authoritatibus conatur astruere. Damnat proinde illud Chrysostomi, quo sæpe affirmat, nec gratiam sine voluntate, nec voluntatem sine gratia quicquam operari posse. Similiter & illud toties ab eodem repetitum, Quem trahit, volentem trahit. Neque enim offerre nobis illum bonæ voluntatis gratiam, si eam acceperimus, sed ipsum velle in nobis efficaciter efficere, perinde ut in calefactibili, suum ignis calorem potenter efficit. Docēdos quidē homines, expositam sine exceptione omnibus Dei gratiam: Sed cum ij demum eam quærere incipiant, quibus eadem aspirauit diuina gratia (quam electorum esse prærogatiuam vult) nec hanc quidem portiuunculam, de eius laude discerpendam fuisse, nempe, nec quæreri eam posse, nisi per gratiam, & nisi iam accepta sit.

De perseverantiæ quoque gratia, quem errorem pessimum inualuisse vult, eam dispensari pro hominum merito, prout se quisque primæ gratiæ non ingratum exhibuerit, hinc pendentem, quod putabatur in manu nostra esse, respuere vel accipere oblatam Dei gratiam, hac ipsa opinione explosa, per se corruere.

Quamquam non simpliciter hic errari velit, Nam, præterquam quod nostram erga primam gratiam gratitudinem, legitimumque eius usum, posterioribus donis remunerari doceatur, etiam hoc existimari, non solam gratiā in nobis operari, sed cooperari. De quo utroque sic definit ac statuit, Deum sua tantum in nobis opera, nouis gratiæ suæ dotibus prosequi. Prohibet vero, ne dicamus remunerari posterioribus gratijs legitimum usum primæ gratiæ. Hinc enim consequi, Humanam industriam, efficacem reddere Dei gratiam. Præterea, eandem desinere haberi gratuitam. Et hanc, si Deo placet, vult certā esse, & clarissimam Augustini sententiam.

Admonens deinde per diuinam gratiam, nunquam ita nos liberari, quin peccati iugo pars nostri obnoxia maneat, nunquā ita restaurari, quin multæ terreni hominis lineæ appareant, animam fidelem a regeneratione in duas partes diuisam imaginatur, quibus perpetuum inter se sit dissidium: vna, qua a spiritu Dei possidetur & regitur, ad immortalitatis amorem studiumque euehi, & in iustitiam, puritatem, sanctitatemque totam intentam esse, coelestis regni beatitudinem meditari, & ad Dei societatem aspirare. Altera vero parte, qua naturalem adhuc affectum retinet, in terræ corruptione volitari: prauis cupiditatibus immerfam, quid pulchrum sit, & beatum nō videre, in peccati luto defixam, Deum iustitiamque auersari. Inde conflictum in nobis nasci, palestramque durissimam, quæ pium hominem per totam vitā non leuiter exerceat: ut dum spiritu sursum erigitur, a carne deorsum retrahatur: dum spiritu ad immortalitatem festinat, carne ad mortalitatem deprimitur: dum spiritu iustitiam cogitat, in Deū dirigitur, mundum contemnit,

Ut damnet
Chrysostomus
(quæ est
omnium)
sententiam,
qua necessa-
riam coniu-
gationem
gratiæ cum
libero arbi-
trio astruit.
Dei effica-
citer in no-
bis velle o-
perari, per-
inde, ut in
calefactibili
suum ignis
calore
potenter ef-
ficat.

Nullos que-
rere diuinā
gratiā, nisi
quibus ead-
em iam
aspirauit di-
uina gratia
Perseueran-
tiæ gratiam
non dispen-
sari nobis
prout quis-
que primæ
gratiæ se nō
ingratum
exhibuerit.
Non remu-
nerari po-
sterioribus
gratijs, le-
gitimum
usum prio-
ris gratiæ.

Ut anima
fidelis a re-
generatio-
ne in duas
partes diui-
sa sit.

temnit, carne sollicitetur ad iniquitatem: a Deo auertatur, & ad mundi alliciatur illecebras, sed dispari conditione, spiritu nempe præualente. Cuius opus, etsi non disijciat, euertat, effectumque extinguat, suis tamen obstaculis remorari, dum conatur abrumperet: atque impedimentis retardare, dum studet a cursu auertere: ardorem minuere, dum molitur extinguere. Hinc vero constare vult, inter hominem animale & regeneratum, quantum sit discriminis, Illum siquidem, etsi pungatur & lancinetur sua conscientia, ne solido torpore, in vitijs suis acquiescat, illis tamen delectari toto cordis desyderio: sibi in illis placere: illis libenter obsequi: nec quicquam in illis nisi poenam horrere, quam imminere cernit. Hunc vero præcipua voluntatis parte legi iustitiæ adhaerere: odisse atque execrari peccatum, quod per imbecillitatem committit: sibi ipsi displicere: consensione alio potius ferri: in dulcedine legis magis oblectari, quàm voluptatū blanditijs: nec vnquam scienter peccare, nisi repugnante non solum conscientia testimonio, sed etiam cordis affectu.

Hæc est vniuersæ illius sectæ euangelicæ de vitio originis deprauata natura humana, eius sub peccati iugo seruitute, & diuina gratia per quam reparamur diligenter a Caluino explicata sententia. Quæ, huic, suum constare posse non credit, si eidem adiungatur humani arbitrij societas: si illud quicquam posse, concedatur: & nisi hæc sola totum vniuersumque posse dicatur. Prædictos autem omnes, velut perniciosas vulpes, demolientes vineam domini, diuersas quidem, sed colligatas caudis, & face quam in ea trahunt sementem dominicam & apostolicam concremare gestientes, audisti vt vna perstringat censura catholicæ Christi ecclesiæ. Omnes enim ij ex hominibus liberi arbitrij potestatem auferre nituntur, Quod facientes vniuersos, eadem ecclesia catho-

Prædictos, vt hæreticos, dānari a catholica ecclesia. Quod liberi arbitrij potestatem nituntur auferre ex hominibus. Pelagij & Coelestij error in parte contraria.

lica ab ipso sui initio, pro hæreticis habuit, subuersis & a semetipsis damnatis secundum apostolicam sententiam. Pelagius vero & Coelestius, cū suis sectatoribus, peccauerunt in partem diuersam & contrariam. Tantum enim tribuerunt homini per liberum arbitrium, vt iniuriam facerent diuinæ gratiæ, & Christū, mediator, saluatoremque nostrum, ex iustificationis & salutis nostræ negotio prorsus proscriberet. Sibi impie persuadentes, mereri hominem iustificationem & vitam beatam obseruatione mandatorum Dei. Quam sitam affirmabant in nostri potestate arbitrij. Itaque hos latuit redemptionis, iustificationis, salutisque nostræ mysterium, quod in controuersia de iustificatione hominis diligentius explicauimus. His Christus frustra passus est, & mortuus: vt quem ad hoc vnū venisse arbitrantur, vt Dei patris voluntatem efficacius nos doceret. Quod vero ad nostræ salutis negotium attinet, ex operibus iustitiæ quæ ipsi fecerimus, saluos nos fieri. Et cum crassis illis superbisque Iudæis, quos vbiq; insectatur Apostolus, suam quærentes iustitiam statuere, diuinæ iustitiæ subiecti non

N ij sunt.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

sunt. Gratiam non putant iustificationem & salutem hominis, sed debitum ex merito: impletionem, inquam, mandatorum Dei. Et propterea nullam Dei gratiam quam vnā adiutricem ad implenda Dei mandata fere agnoscunt. Non quidem vt necessariam, sed vt ea adiuti facilius valeamus Dei mandata implere, Quod alioqui per nos, & nostris viribus possemus. Tamen si (quod Augustinus alicubi innuere videtur) ex eis fuerint, qui vnā primam iustificationis gratiam deputarent gratiæ.

Catholicæ
ecclesiæ do-
ctrina fi-
des & con-
fessio deli-
bero arbit.
& gratia.
Augustin.
Hyponost.
lib. iij.

Sed aliud habet, quam supra demonstrauius, catholicæ ecclesiæ doctrina, fides & confessio. Quæ absque diuinæ gratiæ iniuria, imo cum diuinæ gratiæ commendatione, suam nihilominus potestatem libero arbitrio asserit. Liberum, inquit ille, sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio. Et tam illos errare, qui cum Manichæo asserunt hominem, peccatum vitare non posse: quam illos, qui cum Iouiniano asserunt hominem peccare non posse. Vterque enim tollit libertatem arbitrii. Hæc est fides dilectissimi, quam in catholica didicimus ecclesia, quamque semper tenuimus & tenemus. Et hanc ille Augustinus fidem docuit sibi commissum fidelem populum, quā didicerat in catholica ecclesia. Quam cum eandem in eadem didicerimus & nos, & a patribus nostris longa retro sæculorum successione acceperimus, dubitare non possumus, quin sit eadem fides catholicæ ecclesiæ. Nemo proinde sit segnīs, inquit idē ille Augustinus, aut remissus ad seruiendum Deo: nec sic de gratia confidat, tanquam liberi arbitrii eius opera non requirat: imo declinet a malo, & faciat bonum: vigilet, quærat, pulset, petat, contendat vincere sæculum: Deo placere: sic, vt dum per huius mundi pelagus currit, ancoram gratiæ, fiducia liberi arbitrii non soluat, &c. Subiungens proinde, hac de re, definitionem catholicam. Itaque, inquit, nec gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vitam beatam: nec liberum arbitrium sine gratia. Quorum coniugationem diuersis librorum suorum locis ex diuinis scripturis necessariam astruens, Libro II. de peccatorum meriti remissione & bapt. paruulorum ad Marcellinū, in primis explicans, quæadmodum supra audisti, quid ipse & catholici damnarint in Pelagianis, non equidem quod liberum arbitrium assererent, sed quod tantum de eius potestate præsumerent, vt ad bene iusteque viuendum & salutem assequendam, Dei se gratiæ adiutorio nihil opus habere contenderent: Nec se, nec quemquam dubitasse orthodoxum affirmat, quin nemo peccet, nisi libere volens, & quod Deus nihil nobis præceperit, quod in potestate nostra situm non sit. Nihilominus tamen ad bene iusteque viuendum, Dei gratia & adiutorio opus nos habere: æque vt oculus noster, lucis adminiculo vt videat, tamen si visio æque sit virtutis visionis quæ est in oculo: Cōuersos proinde ad se, Deum adiuuare, auersos de se

Liberi ar-
bitrii et gra-
tiæ necessa-
riam ad as-
sequendam
salutē con-
iugationē
vt Augusti-
nus ubique
diuinis scri-
pturis astru-
at.
Lib. ij. de
pecc. me. re-
miss. et ba-
pt. par.

deferere. Quanquam vt conuertamur ad ipsum, etiam ipse praeueniendo adiuuet, tamen conantes ac satagentes, & seipsos conuertentes, vt non abs re, & ipse dicat nobis, vt conuertamur ad se: ita fore, vt vicissim conuertatur ad nos, nec rursus nos illi, Conuerte nos Deus salutaris noster. Ipse nobis, Intelligite qui insipientes estis in populo. Et nos illi, Da mihi intellectum vt discam mandata tua. Perinde ac si dicamus, Da quod iubes. Non tamen ita, vt existinemus hac in re solis nobis votis agendum, & non potius vt subinferamus ad bene viuendum etiam nostrae voluntatis efficaciam. Adiutor enim, inquit, noster Deus dicitur: nec adiuuari potest, nisi qui aliquid sponte conatur. Ita operari Deum salutem nostram in nobis, non velut in rebus aut brutis, aut inanimis, sed vt in ratione ac liberae voluntatis voluntibus arbitrio. Confitetur hominem posse per Dei gratiam, & liberum eius arbitrium in hac vita sine peccato viuere: nec hoc derogare Dei, gloriae, aut bonitati, quod hac in re libero nostro arbitrio attribuitur: cum etiam illud ipsum, gratuito Dei dono acceperimus. Dubitare se non posse, nec D E V M impossibile aliquid praecipisse homini, nec ex Deo eidem deesse efficax ad implenda quae praecipit, adiutorium.

Rursus libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, coniugationem vtriusque diligentius astruens. Nunquid non liberum, inquit, arbitrium Timothei exhortatus est Paulus cum diceret, Contine te metipsum? Nunquid & in hac re potestatem voluntatis non ostendit, vbi ait, Non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis vt seruet virginem suam? Attamen non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, &c. Itaque vt hoc verbum quod ab omnibus non capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberi arbitrij. Ita & de ipsa pudicitia coniugali ait Apostolus, Quod vult faciat: non peccat, si nubat. Attamen etiam hoc donum Dei est, dicente scriptura, A domino iungitur viro mulier. Et Apostolus continentiae donum, ad pudicitiam coniugalem comparans, Vellelem, inquit, omnes esse sicut me ipsum, Sed vnusquisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic. Proinde quum sint tam multa in lege Dei, quibus fornicationes & adulteria interduntur, nunquid ijs aliud indicatur quam liberum arbitrium? Non praeciperentur, nisi homo haberet propriam voluntatem, qua domini praecceptis obediret, & tamen Dei donum est, sine quo seruari castitatis praecpta non possunt. Vnde ait ille in libro Sapientiae. Cum scirem, quia nemo posset esse continens nisi Deus det, & hoc erat sapientiae: scire cuius esset donum. Vt autem ista non seruentur sancta castitatis mandata, vnusquisque tentatur a conscientia sua abstractus atque illectus. Vbi si dixerit, volo seruare, sed vincor a concupiscentia mea, respondet scriptura

Lib. de gratia & libero arbitrio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ptura libero eius arbitrio, Noli vinci a malo, sed vince in bono malum, Quod tamen vt fiat, adiuuat gratia, Ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud est, quam donum Dei, in isto certamine adiuuātis liberum arbitrium. Propter quod, & dicit coelestis ille magister, vnus cuiq; contra concupiscentiam suam dimicanti, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem, ne ab illa abstrahatur & illiciatur. Si tantum dixisset, Vigilate, admonuisse videretur tantummodo hominis voluntatem, vt vnus suis viribus in procinctu staret. Sed cum addidit, & orate: ostendit illam solam non sufficere, sed Dei adiutorio & gratia opus esse: proinde illum orandum, vt adiuuet. Dictum est libero arbitrio, Fili noli deficere a disciplina dñi. Et Christus ait, Ego rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua. Cum dicit Deus, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, primum nostræ voluntatis esse videtur: nempe vt conuertamur ad Deum: secundum vero gratiæ, quæ sit velut illius merces. Tamen etiam ad illud, diuinæ gratiæ adiutorio nobis opus esse, ille agnouit, qui dixit, Deus virtutum conuerte nos. Et iterum, Deus tu conuertens viuificabis nos. Et, Conuerte nos Deus salutaris noster, Nam & venire ad Christum, quid est aliud, quam ad eum credendo conuerti? Et tamen idem ait, Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a patre meo. Gratiam confitetur Paulus, dicens, Gratia Dei sum id quod sum, Liberum tamen arbitrium illi coniungens, addidit continuo, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboraui. Hoc ipsum equidem liberum arbitrium hominis hortatur & in alijs, quibus dicit, Rogamus, ne in vacuum gratiā Dei suscipiatis. Vt quid enim eos rogat, si sic gratiam acceperunt, vt propriā voluntatem perderent? Tamen, ne ipsa voluntas sine gratia Dei putaretur aliquid boni posse, continuo cum dixisset, Gratia eius in me vacua nō fuit, sed plus omnibus illis laboraui, subiunxit atq; ait, Non autem ego, sed gratia Dei mecum, Ac per hoc, nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Sic & alibi ad Timotheum, Collabora Euangelio secundum virtutem Dei saluos nos facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu. Hactenus Augustinus libro memorato, ex diuinis scripturis necessariam demonstrat coniugationem gratiæ & liberi arbitrij. Nec hoc, sibi, ad iustificationis gratiam & salutem sufficere sine diuinæ gratiæ adiutorio, vt impie præsumebant Pelagius & Coelestius: Nec ad illius iniuriam pertinere, vt hi aduersus quos agimus stultissime imaginantur, si suas etiam in omnibus

Multiplex partes agat liberum arbitrium.

acceptio
Gratiæ, in
diuinis scri
pturis ex
plicatur.

Sed quo illustrior reddatur catholica veritas, & euidentior omnibus appareat illorum vtrinq; pudenda absurdaq; impietas. Quandoquidem de gratia Dei hic est q̄stio & cōcertatio, nec sit vnus modi, aut significationis

ficationis in scripturis, gratiæ vocabulum, ante omnia explicanda distinguendaque est eius multiplicitas: ne ea indistincta disputatione confundat, & ridiculam faciat. Deinde, paucis repetemus secundum doctrinam & fidem catholicæ ecclesiæ modum lapsus humani generis: & reparationis salutisque eius per redemptorem saluatoremque nostrum Iesum Christum, mysterium, de quo cōtrouersijs de peccato originis, & iustificatione hominis egimus accuratius. Ita enim clarissime intelligetur, quæ diuinæ gratiæ & misericordiæ accepta nos referre oporteat & cuique euident erit, æque blasphemata Pelagianorum impietas tollentium Dei gratiam, ut istorum ridiculus timor & zelus pro eadem gratia: quasi ad illius iniuriam tenderet, si facultate liberi arbitrij quam a Deo accepimus, detestari possemus nostram misericordiam: & ad diuinam misericordiam & gratiam quoquo modo aspirare & nos præparare, atque illi acceptæ cooperari.

Gratiæ acceptionem variam, non ex scholis, sed ex diuinis scripturis petemus. Quandoquidem, in illis, fere imaginantur, gratiam Dei, qualitatem aliquam, increatam animæ nostræ a Deo: vel eandem cum charitatis habitu, vel distinctam ab eodem. Quæ commentitia vniuersa existimo, nec ex scripturis ullam authoritatem habere: quod mox erit illustrius.

Scholasticorum imaginatio de diuina gratia.

In primis certum est, hac locutionis figura, aliquem inuenire gratiam in oculis alicuius, aut habere gratiam coram aliquo, significari, quod ipsi acceptus charus gratulusque sit: & diligatur ab illo. Sic Abraham apparenti sibi domino in conualle Mambre, Domine, inquit, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum: hoc est, si tibi placeo, tibi gratus acceptusque sum. Sic Iacob nuncios cum muneribus præmisit ad Esau, ut inueniam, inquit, gratiam in conspectu tuo: hoc est, ut inueniam amicitiam tuam. Sic eidem, cum iam sibi venisset obuiam, & vrgeret ut munera sua acciperet, Si inueni, inquit, gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis. Ita de Ioseph affirmat Moyse, Inuenit, inquit, Ioseph gratiam coram domino suo, hoc est, dilexit eum dominus suus, & charum habuit. Sic Dauid Ionathæ, Scit profecto pater tuus, quod inueni gratiam in oculis tuis: hoc est, quod me diligas. Sic Deus dedit Tobię gratiam in conspectu Salmanasar. Danieli quoque gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et Holofernes Iudithæ, Bibe nunc & accumbe in iocunditate, quia inuenisti gratiam coram me: hoc est, quia placuisti oculis meis.

Inuenire aut habere gratiam in oculis alicuius aut coram aliquo, quid in scripturis significet.

Gratia, amor gratus, atque ipsa diligētis benigna affectio, nō vero vlla qualitas, aut habitudo in eo quod hac gratia gratus dicitur.

Significat autem hic modus loquendi, amorem velut gratuitum: non qualis inter æquales ex mutuis officijs nasci solet, sed qualis inter impares: hoc est, principem & subditum: seruum & dominum. Qui velut,

N iij non

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

non ex mutuo debito, sed ex vltione benignitate, & animi propensione procedit. Vnde & gratia congruenter dicitur. Et modus ille loquendi, Si inueni gratiam in oculis tuis, aut, vt inueniam gratiam in oculis tuis, submissionis & humilitatis plenus est.

Est autem hæc gratia, non vlla, seu qualitas, seu habitudo aut respectus in eo qui gratus, acceptus, charusque est: sed ipsa diligentis benigna affectio: ipse amor, ipsa gratuita dilectio. Quod indicat scriptura in Daniele, de quo dicit, Et dedit Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis Eunuchorum. Certum est, in eodem esse, aut eiusdem esse, hanc gratiam de qua loquitur, in quo, aut cuius est misericordia, quam eidem coniungit gratiæ. Est autem indubitatum, scripturam illam loqui, non de misericordia Danielis, qua ipse esset misericors, sed de misericordia principis Eunuchorum, qua singulariter erga Danielem mouebatur & afficiebatur. Itaque & ille Sapiens, Gratia Dei & misericordia in sanctos eius, & respectus super electos illius. Dei hæc est, & gratia & misericordia, qua nos respicit, & erga nos misericorditer & benigne afficitur, & sua nos beneuolentia & amicitia dignatur. Idem quoque clarissime testatur Apostolus in ea quæ est ad Ephesios epistola, Qui prædestinauit, inquit, nos in adoptionem filiorum, per Iesum Christum, in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Aut vt clarior est lectio apud Chrysostomum, In dilectione prædestinans nos, vt adoptaret in filios, per Iesum Christum in ipsum, iuxta propositum voluntatis suæ, vt laudetur gloria gratiæ suæ, qua charos nos reddidit, in dilecto filio suo. Qua charos nos reddidit, hoc est, dilectos et amicos. Mihi autem quid dilectum, amicum & charum est, ex meo ipsius erga illum affectu, quia illum amore prosequor, non quia ille me simili affectu prosequitur, si eri enim posset vt me amantem, non redamarem. Gratia ergo Dei qua nos sibi charos reddidit, est eius erga nos amor & beneuolentia.

Gratia, pro gratiositate & amabilitate, hoc est, eo quo beneuolentia & amor erga nos prouocamus.

Accipitur & aliter gratia in diuinis scripturis, pro gratiositate, & vt sic dicam, amabilitate: pro eo videlicet, quo gratiam, hoc est, beneuolentiam & amorem erga nos prouocamus. Ita de se sapientia, In me gratia omnis viæ & veritatis. Et in Psalmo, Diffusa est gratia per labia tua, hoc est, Sermo tuus gratiosus est, gratiam amoremque prouocans. Et in Ecclesiast. Verba oris sapientis gratia. Et rursus Salomon, Qui diligit cordis mundiciem, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem. Et iterum in Psalmo, Gratiam & gloriam dabit dominus. Item, Vt addatur gratia capiti tuo. Et, Mansuetis dabit gratiam, Gratiam, hoc est, amabilitatem. Ita quoque in angelica ad virginem salutatione accipi videtur, Ave gratia plena, Perinde ac si dixisset, Ave, valde gratiosa et amabilis Deo. Sic dicimus gratiam

tiam formæ, verecundiæ, humilitatis, cæterarumq; virtutum, atq; omnium, quæ nos cõmendant alijs. Proinde, & in bonum, et in malum accipitur. In bonum, omnibus fere locis quæ allegauimus. Et rursus ibi, Super aurum gratia bona. Et gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum. In malum vero, vbi dicit Salomõ, Fallax gratia, & vana pulchritudo.

Hoc pacto
& in bonũ
& in malũ
accipi.

Et quoniam, quod amabile est, hoc magni æstimatur, etiam pro æstimatione & appretiatione accipitur. Vt vbi Ecclesiastes ille, absurda quædam enumerans, Verti, inquit, me ad aliud, & vidi nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam.

Gratia,
pro æstima-
tione & ap-
pretiatione.

Est etiam, vbi pro gratitudine accipitur. Vt cum venisset Chusi Arachites, amicus Dauid fugientis a facie Absolonis, ad eundem ex cõposito, vt dissiparet consilia Achitofel, diceretque illi, Salue rex, ita eidem respondit, Hæc est, inquit, gratia ad amicum tuum? Quare non iuisti cum amico tuo? Hæc est gratia: hoc est, hæc gratitudo, quam amico exhibes? cur illum in aduersis deseris? cur illum fugientem non sequeris, cuius in te regnantis beneuolentiam & amicitiam singularem expertus es?

Pro grati-
tudine.

Ita quoque & pro accepti beneficii recognitione, aut gratiarum actione haud infrequenter accipitur. Sicut in illo Prouerbiorum, & similibus locis, Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille qui per linguæ blandimenta decipit. Vnde & reddere gratiam, pro eo quod est retribuere, aut remunerare: & gratia pro mercede accipi insolens non est. Ignem ardentem, inquit ille, extinguunt aqua: et eleemosyna resistit peccatis, et deus prospector est eius: qui reddet gratiam, hoc est, retribuet mercedem. Et Christus in Euangelio, Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ gratia est vobis? hoc est, quæ merces rependetur vobis, aut quam remunerationem meremini? Et de seruo qui a domino imperata fecit quæ debuit, Nunquid, inquit, gratiam habet dominus seruo illi, quia fecit quæ imperauerat? non puto: hoc est, Nunquid propterea, quam illi debet mercedem? Et Petrus, Quæ enim est, gratia si peccantes & colaphizati suffertis? hoc est, quid meremini mercedis aut retributionis? Sed si benefacientes patienter substinete, hæc est gratia apud Deum: huic est merces & retributio apud Deum proposita.

Pro gratia
rum actio-
ne, & acce-
pti benefi-
cij recogni-
tione.

Gratia,
pro merce-
de.

Quin & pro liberalitate, beneficentia, ac eleemosyna in scripturis haud infrequenter accipitur. Vt in illo Sapientis, Gratia, sicut paradisus in benedictionibus: & misericordia in sæcula permanet. Et apud Paulum ad Corinthios, Notam facimus vobis fratres, gratiam Dei quæ data est in ecclesijs Macedoniæ. Et rursus, Quia secundum virtutem (testimonium illis reddo) & supra virtutem voluntarii fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos suscipere gratiam, & communi-

Pro libera-
litate, bene-
ficentia, ac
eleemosy-
na.

catio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Pro benefici-
cio.

Pro quocū-
que dono
gratuito,
quod a deo
ad nostrā,
aut aliorū
utilitatem
accepimus

Quā late
pateat secū-
dum hanc
acceptionē
gratiæ vo-
cabulum.

cationem ministerij, quod fit in sanctos, & iterum, Ita vt rogaremus Titum, vt quemadmodū ccepit, ita et perficiat in vobis gratiam istā, vt sicut abundatis in omnibus, &c. ita & in hac gratia abundetis. Scitis enim gratiam D. N. Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites effectis. Vniuerso hoc loco, videtur gratia accipi pro effusa liberalitate, ac beneficentia, qualis & in eleemosyna fit. Alicubi & pro beneficio simpliciter accipitur, vt in illo Sapientis præcepto, Gratiam fideiussoris, ne obliuiscaris; hoc est, beneficium quod tibi impendit pro te fideiubendo. Similiter & in eo, A mortuo ne prohibeas gratiam. Vulgatissime vero omnium, pro quocunque seu dono, seu beneficio, seu munere gratuito accipitur, quod a Deo, seu ad nostram, seu aliorum utilitatem accepimus, qualecunque demum id sit. Sicut, inquit ille, in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra, non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem, alter alterius membra, habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministeriū, &c. Et idem rursus ad Corinthios, Et diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministracionum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanctorum in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hæ sunt illæ diuisiones gratiarum, quas Deus per suum spiritum dispartitur varias, varijs membris Christi corporis. Proinde, suum Timotheum adhortatur, ne negligat eam quam accepit gratiā, cum impositione manuum sacerdotalium, episcopalem auctoritatem, quaungebatur, significans. In vniuersum insuper oēs. Vnusquisque, inquit, sicut accepit gratiam, in alterutra illam administrat, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Ad hoc genus pertinet, ea de qua idem Apostolus, Per quem accepimus gratiam & apostolatum, & rursus, Vt impartiar vobis aliquid gratiæ spiritualis.

Secundum hanc gratiæ significationem aut acceptionem, vniuersa quæ nobis gratuito confert Deus, seu ea ad naturam nostrā, seu ad reparationem eius lapsæ pertineant, recte gratiæ appellatione censentur. Sunt enim indebita, & gratuita bonitatis beneficia vniuersa. Itaque et diuinam illam virtutē, qua seruat, moderatur, disponitque vniuersa, gratiam scriptura vocat. Propter hoc, inquit, & tunc omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant. Ita quoque quæ ad nostram redemptionis

tionis salutisque mysterium pertinent, vniuersa: peccatorum nostrorum remissio, nostri iustificatio, in amicos, imo in filios & regni coelestis hæredes adoptatio, eiusdem hæreditatis exhibitio, & quæcunque ad hæc quocunque modo seu præuia, seu media, seu adminicula pertinent, gratiæ appellatione censentur. Quæ nobis est in Christo Iesu, & per Christum Iesum. Et hæc quidem de multijuga gratiæ in diuinis scripturis acceptione mihi præmittenda videbantur.

Nunc quo illustrius fiat, quæ diuinæ gratiæ & misericordiæ accepta referre nos oporteat: & quam longissime a veritatis scopo aberrarit Pelagius cum suis, qui diuinæ gratiæ nos nihil debere censebant, nisi hoc vnum quod nos fecerit, & salutis viam docuerit: cætera omnia nos merito nostro assequi: & quam stulte, absurde, & ridicule, Lutherus, cum suis, & vniuersa hæc secta Euangelica, pro Dei gratia depugnent aduersus liberum arbitrium. Lapsus humani generis, & reparationis salutisque eius mysterium, quod alibi copiosius explicauimus, secundum fidem & doctrinam catholicam paucis hic repetendum est. Habet autem in hunc modum.

Nempe, humanum genus, cum primorum parentum nostrorum ad imaginem Dei similitudinemque conditorum, in illa originali iustitia (quam & pro se & nobis, humanoque genere vniuerso acceperant, & quæ nostram ex sui conditione mortalem naturam immortalitatis participem, & corporeas inferioresque in nobis vires, rationi plane obsequundantes, rationemque ipsam coelestis irradiationis capacem fecerat) adhæc ascriptorum vna cum vniuersa posteritate sua in ciues illius supernæ Hierusalem, si modo, quod poterant, perstitissent in creatoris obedientia. Cum, inquam, illorum præuaricatione, atque inobedientia ab hac tam gratuita, tantaque felicitate præcipitatum esset genus nostrum in omnem calamitatem & miseriam: & pro Dei oblata atque vltro ingesta amicitia & gratia, illi & se fecissent, & nos, iræ filios, regno illo indignos & extorres: peccati vero, & illius huius mundi principis seruos, & damnationi obnoxios: attraxissent in super se per se & nos, pro opimis illis supernaturalibus donis quæ originalem illam comitabantur iustitiam, vniuersa naturæ propriæ incommoda: pro immortalitate, moriendi necessitatem: pro libero & omnimodo absque cuiusquam contradictione, rationis dominatu in regno hominis, intestinum, id est, perpetuum dissidium, pugnam & rebellionem carnis aduersus spiritum: pro irradiatione diuini illius luminis, & facili atque obuia rerum omnium & naturalium & supernaturalium cognitione ac scientia, mentis tenebras, & velut rerum omnium naturalium ignorantiam: eamque profundam ac pene inuincibilem: eorum præsertim bonorum immortalium, inuisibilium ac celestium: non potuisse iam aut illos, aut nos, vllis viribus nostris, vlla ratio-

Modus lapsus & reparationis humani generis.

A quibus bonis, in quæ mala, peccato originis ceciderimus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Non potu-
isse homi-
nē suis viri-
bus emer-
gere, e mi-
seria in quā
cecidit, sed
redempto-
re opus ha-
buisse, &
Dei igno-
scentis gra-
tuita mise-
ricordia.
Redēptor
reconcilia-
torq; ordi-
natus Dei
filius.

Redempti-
onis preci-
um, cuius
respectu,
etiā ab ini-
tio peccata
homini-
bus dimis-
sa sunt, &
restituti hē
reditati
quā perdi-
derant.

ratione, ab hac miseria rursus emergere, aut inde nos ipsos eripere: sed, & redemptore liberatoreque, et ignoscentis Dei gratuita misericordia opus nos habuisse, qua restitueremur in dignitatem, & gratiam pristinam, & inuenisse piissimum dominum, qui non longe continuit misericordias suas in ira sua, sed vnigeniti filij sui intuitu (quē naturā humanam assumere in ea super rationalem creaturam, in regno illo coelestis Hierusalem regnare ab æterno & ante omnia constituerat) misereri disposuit: ne regno illi sui filij ea ipsa deesset, quam assumpturus erat, natura. Illum itaque ipsum, iam prolapsæ naturæ, a Deo patre redemptorem, reconciliatorem, saluatoremque, inscrutabili, sed propter nobis diuinitatis consilio ordinatum fuisse: atque eius ipsius, in demonstranda hominibus iam perditis, æque suorum ac Dei creatoris sui oblitis, & in omnia vitiorum præcipitia prolapsis, veritate, ac salutis doctrina, ad contumelias vsque ad sanguinis sui preciosi effusionem, ignominiosissimam denique mortem in crucis patibulo, obedientiam, maximopere sibi gratam & placitam, in expiationem nostræ, & parentum nostrorum præuaricationis atq; inobediētiae, velut nostræ redemptionis precium, & in satisfactionem peccatorū nostrorum omnium iam tunc acceptasse: atq; eius respectu & intuitu, impotenti iam sui, mox ab initio, adiutricem manum porrexisse, qua subleuaret prostratum: eū tamen qui subleuari desyderaret, nec deesset obuiæ sibi adiutriciq; diuinæ gratiæ, sed illam apprehenderet, & eius adiutorio reuerti conaretur ad misericordissimum dñm, vnde se elongarat, suā ipsius salutem fugiēs: & ab eodem saluari ex corde desyderaret, optaret, speraret, illius sui redēptoris saluatorisq; intuitu, non sua dignitate & merito: illi se curandum, illuminādum saluandumq; traderet. Hoc nempe sincere atq; ex corde facientibus, nunq̃ defuisse clemētissimī dñi misericordiam, sed offensam oēm, atq; æternę mortis debitum illum semper misericorditer remisisse, & restituisse ad spem certā salutis, & vitæ illius, vnde excideramus, beatæ. Quam tum demum adipisceretur, quando ille ipse vnigenitus eius, Deus homo, illud ipsum exoluisset nostræ redemptionis precium: ille agnus immaculatus suo sanguine diluisset nostras maculas, & abstulisset peccata mundi, crucique affixisset, ac deleuisset eodē suo sanguine scriptum illud aduersum nos decreti chirographum, mortis reatum damnationeq; continens, et sua morte deuicta morte, immortalis vitæ, & coelestis illius regni nobis aperuisset ianuam.

Hæc, inquā, in summa, de lapsu & reparatione hominis, catholica Christi ecclesiæ habet doctrina, fides, & confessio. Quam lib. cōtrouersiarum, duabus prioribus cōtrouersijs ex diuinis scripturis explicauimus, atq; asseruimus accuratius ac luculentius. In qua quod ad hanc rem præcipue pertinet, haud magna inter nos aduersariosq; est cōtrouersia.

uerſa. Quæ tñ, vt vides, abſq̃ diuinæ gratiæ iniuria, imo, cum diuinæ gratiæ cōmendatione, ſuam nihilominus poteſtatē libero arbitrio aſſerit. Neq̃ eſt (quod illi ſtulte imaginantur) per illud peccatum originis, adeo corrupta tota natura hominis, vt plane perierit nobis vniuerſa libertas arbitrij, velut aſtrictis ſeruitutis peccati vinculo, vtq̃ vniuerſa iā natura noſtra, nihil poſſit aliud q̃ neceſſario peccare: q̃ Deo condito ſuo aduerſari: illum odio proſequi. Inſanorū em̃ hæc hominum impiā in Deum, blaſphemaq̃ cōmenta ſunt, quēadmodum controuerſia de peccato originis clariſſime demonſtrauimus. Neq̃ em̃ peccatum, in origine, naturā, ſed gratiā, aut donum ſupernaturale abſtulit: quod meliorem perfectioremq̃, q̃ in ſe fuerat, naturam fecerat. Ex mortali immortalē: ex diſſentiente & ſecum pugnante, concordē atq̃ compoſitā: ex cognoscendi difficultate, idq̃ per viam ſenſuum, quibus ex natura cōpoſitionis eſt alligata ratio, diuini luminis ac fulgoris irradiatione facilitatē magnam: ſui in omnibus abſq̃ vlla difficultate potentem, ex infirma, ob corruptibilem, ſui natura, carnē, et mortale corpus quod aggrauat animam. Hæc em̃ omnia nobis ex natura inſunt, non ex naturæ vitio. Hæc ex ipsis ſuis, ex quibus cōponitur, principijs, & compoſitionis ratioe corpus habet, vt corruptibile et mortale ſit: vt feratur in ea q̃ ſibi ſunt amica, ſuauiſſima, et connaturalia, etiam ſi aduerſentur iuſtitig, cuius per ſe capax non eſt. Proinde vt pugnet aduerſeturq̃ rationi, dum illa præceptis iuſtitiae obſequi imperat, & caro quæ ſunt ſibi amica deſyderat, ex natura eſt: non ex vitio corruptæ peccato naturæ. Quāuis ſi noſtri generis origo perſtitiffet in creatoris obedientia, et ſibi nobiſque ſeruaffet iuſtitiam illam quā acceperat, naturæ imperfectionē hāc vniuerſam gratiæ abſorbuiſſet perfectio. Manſit itaq̃ quæ prius fuit natura in origine, etiam poſt peccatum: nec corrupta in naturalibus, ſed nuda deſtitutaq̃ donis ſupernaturalibus. Nec illa peccati, cui ſe ſubiugauit, ſeruitus, naturam aut abſtulit, aut aliam aut nouam fecit, q̃ a conditore facta fuerat: non illā in ſe ſauciauit naturam immortalis animæ, q̃ in ipſo ſuo eſſe, ſua natura, noſtræ poteſtati non ſubiaceret: ſed malam eam & culpabilem fecit: eadem nihilominus, & in ſe incorrupta immutataq̃ permanente natura. Nulla proinde ea eſſet diuinæ bonitatis & gratiæ commendatio, ſi rationalis anima, quam corpori ex ſeminis cōmixtione concepto organizatoq̃, nudam eiſdē peccati reſpectu deſtitutaque donis illis ſupernaturalibus, quibus in origine exornata fuerat, creando infundit, nihil ex ſe poſſet aliud q̃ peccare, q̃ ſuū creatorē execrabili odio perſequi: imo, hoc ipſum tenderet ad diuinæ gratiæ bonitatisq̃ iniuriā, quod talem feciſſet ac quotidie faceret, q̃ nihil aliud ex ſe poſſet. Cū illud quod ex ſe poteſt, nō ex ſe, ſed ex Deo habeat vt poſſit. Ab illo eſt, quicquid ſumus, quicquid poſſumus. Illius gratiæ bonitatisq̃ commendatio eſt, ſi tales nos cōdidit, talem naturam dedit, quā
O
quanuis

Vt fides & doctrina catholica eccleſiæ de la pſu & reparatione hominis, etiā cum diuinæ gratiæ commendatione, ſuā libero arb. poteſtatem aſſerit. Peccatū in origine nō abſtuliffe naturā, ſed gratiā, quæ perfectiorē, quā in ſe fuerat, naturam ſecerat.

Natura per peccatum, non corrupta aut ſauciata in ſua eſſentia, aut naturalibus, ſed ſpoliata donis ſupernaturalibus. Ad iniuriā nō commendationē diuinæ bonitatis & gratiæ pertinet, ſi anima rationalis ex natura ſua quā a creatorē accepit, nihil ex ſe poſſet, quā peccare. Quod ex ſe poteſt anima, ex deo id, non ex ſe, habere.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quanuis damnationi obnoxij, quanuis nostra culpa miseri, nostram ta-
men possimus agnoscere miseriam: possimus confugere ad misericor-
dissimum dominum, atque eius implorare misericordiam: ad eius
gratiam aspirare: praesertim, si & ipse ad haec omnia sua nos benignita-
te praeueniat, varijs occasionibus medijsq; prouocet: stimulet: alliciat:
adiutricem suam manum conantibus & laborantibus porrigat.

Ex praemil-
lis, & Pela-
giana &
Lutherana
impietatis
demonstra-
tur absur-
ditas.
Aduersus
Pelagium.

Quaecumq; tñ id est, quod nostrae naturae virtute (quam oēs ab il-
lo accepimus) possumus: quaecumq; deniq; quod eius speciali gratia
ac dono adiuti possumus: tale tñ non est, vt eo ipso, aeternae damna-
tionis reatu nos eximere, debito satisfacere, aut iustificari possumus: Vt il-
lius gratiae restitui: vt adoptari ab illo in filios: vt regni illius cœlestis he-
reditatē assequi: sed hæc vniuersa, eximiae cuiusdā, superabundantis, et
gratuitae sunt gratiae & misericordiae benignissimi dñi. Quid em̄ ser-
uus dño, creatura suo conditori, cui debet quicqd est, quicquid habet,
quicquid potest, etiam si illum nunq̄ offendisset, exhibere et offerre po-
terit, quo illū sibi debitore constituat, vt ab ipso adoptetur in heredem
& filiū. Et in dñm contumeliosus & contumax, Iesæ maiestatis reus, et
ob hoc ipsum aeternae dānationi obnoxius, nunquid habet quo se da-
mnationi eximat: quo pro reatu & debito mortis aeternae satisfaciat:
imo, quo dño offenso, insuper & hæres & filius scribi debeat. Vñ hoc
vobis Pelagiani in mentē venire potuit, vt nostris hæc viribus, nostris
ascriberetis meritis, tam absurda impietas. Si seruus qui dñm nō offen-
dit, sed semper quod debuit prestitit, potestatem non habet eundē sibi
obnoxium facere, suo illum merito, vt se non solum liber, sed etiā here-
dem et filiū scribat obligare: nunquid q ob capitale crimen, etiā mor-
tis reus est, non solum illud, sed etiam mortis se reatu liberare atq; exi-
mere poterit. Et hæc creatura erga creatorem suum, cui debet, & quic-
quid est, & quicquid potest, etiam postq̄ vniuersum fecit, quod facere
potuit, poterit. Vnde & vobis, Lutheri, Philippe, & quotquot estis ex
aduerso, ridicula illa sollicitudo et pugna aduersus liberæ hominis arbi-
trium pro Dei gratia. Quid frustra timeris non fore locū diuinæ gra-
tiæ nisi oēm, lapso ac misero homini, potestatem bene cogitādi, aut vo-
lendi, dolendi de sua ipsius miseria, de dñi ac creatoris sui offensa, veni-
am petendi, implorandi eius misericordiam, eripueritis. Possit hæc om-
nia, faciat hæc omnia, & multo plura, imo & dñm suum amet ex cor-
de sincero, atq; ita amet vt pro eius honore etiam vitam suam sit para-
tus exponere, imo & re ipsa exponat, tamen si & huic dominus remit-
tat offensam, læsæ maiestatis reatum, mortis ac damnationis debitum,
si insuper & hæredem scribat, & adoptet in filium, nihilominus vni-
uersa hæc, mere sunt gratuita benignitatis & gratiae misericordis do-
mini, & non debita ab eodem: nec merita a seruo, nisi illo merendi mo-
do de congruo, de quo alibi egimus diligentius. Ita sane benignitati o-
ptimi

Aduersus
Lutherū et
secā eius.

ptimi & misericordissimi dñi congruit, vt seruum eiusmodi, quāuis mortis debitorem, sua gratia dignetur. Neq̃ foret illa cōmendabilior gratia, si duos (vt verbi gratia dicam) eiusmodi cōtumaces seruos, maiestatis reos, & propterea damnationi mortiq̃ obnoxios, & vtrosque adhuc persistentes in sua cōtumacia ac malitia, alterq̃ iuberet tolli in crucem pro debito, alterq̃ carceri damnationiq̃ exemptū sua amicitia dignaretur, & hāredem ac filium scriberet. Imo, Non esset hāc cōmendabilis, & qualis a sapiente bonoq̃ dño merito expectanda foret, sed irrationalis, stulta, & infani hominis gratia: nō eo spectantis, vt seruos suos bonos faceret, sed digni potius, q̃ vniuersos malos ac cōtumaces haberet. Et istiusmodi nisi sit diuina gratia, hi nolunt esse gratiā: sed iniuriā fieri gratiæ, si detur iam poenitenti offensæ, iam imploranti veniā, et gratiā ex toto corde desyderanti, atq̃ ad eam ipsam accipiendā, sese accommodanti pro viribus. Non moror quod Augustino alicubi videtur, ita Deū electos discernere a reprobis, vt in exemplo propositū est, quo defendat gratiā gratis dari, & non secundū merita retribui. Vt enim ego ita de Deo credā & sentiam, non permittit infinita eius bonitas & sapientia. Aequē tñ gratiæ suam rationem & dignitatem assero: q̃ vt meritis reddi non potest, si esse debeat quod dicitur, ita bono sapientiq̃ dño certa constare debet ratio, cur vni eam impartiat, neget alteri. Quæ qñ ad nostri emendationem spectat, nec nobis ignota ea esse debet, quo aspiremus ad eandē. Sed post vbi prædestinationis reprobationisq̃ tractabitur quæstio, hāc accuratius. Interim huius te lector hic admonere volui, vt scires Augustini nos nō latere, sed & nō probare hac in re sententiam. Nulla sit itaq̃ diuinæ gratiæ iniuriā, si ad eā ex sua ipsorū natura, & liberi potestate arbitrij, (quæ & ipsa quicquid est, diuinæ bonitatis & gratiæ opus est) sese possint præparare homines: si auerti a via iniquitatis & scelerū, diuinā detestari ac odisse offensam: corde contrito ac humiliato cōverti ad misericordissimum dñm: eius implorare misericordiā, petere veniam, & sperare gratiam. Quod nisi ante fecerimus, nō dignatur nos illo suo misericordi ac benigno respectu. Ad quem, inquit, respiciā, nisi ad pauperculū & contritum spū, timentēq̃ sermones meos. Aequē tñ iustificationis gratia, est, & manet, vera, mera, et gratuita gratia: cū pro illis omnibus nihil nobis debeat: ita metū ex sua benignitate, & quo nos prouocaret ad curā salutis nostræ, nobis promiserit ignoscere si ea fecerimus: promiserit sua nos se dignatur: amicitia, cœlestis regni hāreditate, & adoptione filiali. Quāq̃ etiam ad illa ipsa præparamēta, quæ adhuc a nobis in nobis prærequirit, & exigit, nihilominus nos sollicitare ac prouocare non cesset conantibus manū porrigere: laborantes adiuuare: ipsam iustificationis gratiam præuenire præueniente ac vocationis suæ gratia. Neq̃ vlli deest, nisi qui deest sibi: non personam accipit, sed æqualiter omnibus, quod ex

Nota in simili opinio-
nis abiur-
ditatem.

Augustini
sententia
parum pro-
babilis, de
discretiōe
electorum
a reprobis.

Commen-
dationem.
nō iniuriā
esse diuinæ
gratiæ, qd
ad eam, ex
nostra ipso-
rum natu-
ra & libe-
ri arb. po-
testate præ-
parare nos
possumus.

Nulli deest
se Deū, qui
non deest si-
bi.

O ij ipso

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ipso equidem est, pium se patrem exhibet, Qui vult omnes saluos fieri. Oēs condidit, quo suę beatitudinis forent participes. Non vult mortē peccatoris, sed magis vt conuertatur et viuat. Sed non oēs equaliter se exhibent eius gratiæ. Stat ipse ad ostium cordis nostri & pulsatur, sed non omnes illi aperiuunt. Si quis autem aperuerit mihi, inquit, introibo ad illum. Cupit ad nos ingredi, sed non vult vi & potestate ingredi: vult a nobis excipi: pulsatur ostium cordis nostri, sed non effringit, non irrumpit: sed vult ipsum a nobis aperiri: ad quod pulsando, nos inuitat, sed non cogit, sed nostræ illud ipsum libertati dimittit. Proinde, si quis mihi, inquit, aperuerit, introibo ad illum.

Specialis di-
uinae beni-
gnitatis &
gratiæ ad
salutē nos
adducentis
triplex effe-
ctus.

Præueniēs.

Iustificā.

Coronans.

Itaque quo clarius intelligatur multiplex diuinæ gratiæ in nobis effectus & operatio, qua propriē electos ad salutem promouet præter naturam, & liberi arbitrii potestatem, quam æqualiter omnibus dedit: quæ tamen & ipsa, diuinæ gratiæ & bonitatis munus est, triplicē insuper eiusdem diuinæ benignitatis ac gratiæ ad salutem nos adducentis specialem inuenimus effectum. Primus est, quo præuenit iustificatio- nis gratiam, & eandem vt desyderemus, nos prouocat: conantibus ad eandem, adiutricem manum porrigit: laborantibus succurrit, & vi- res, ne deficiamus, subministrat. Hanc præuenientem atque initian- tem gratiam, sacri doctores appellant. Qua bonam voluntatem, in nobis, sed non sine nobis inchoat: & inchoatam adiuuat & perficit, donec congruum sibi videatur, nos dignari altera sua, nempe, iustifi- cationis gratia. Quam eandem non cessat nobiscum quotidie in ante- riora prouehere, atque eadē, corpus peccati mortificare, in se nos trans- formare, eamq; perficere & consummare, donec nos dignetur tertia sua, hoc est, coronante & beatificante gratia. Duplicem priorem diui- næ in nobis gratiæ effectum, illa (quæ suæ impietatis fundamentū præ- cipuum Calvinus constituit) Ezechielis verba, clarissime mihi signifi- care videntur. Quibus ita loquitur dñs, Dabo, inquit, vobis cor nouū, & spiritum nouum dabo in vobis: & auferetur cor lapideum de car- ne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum dabo in vo- bis: & faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis. Est primum & initium ad salutem, inueterato dierum malorum, et obdurato in peccatis suis, vt colliquescat eius illa cordis duricies: & molle ac sensibile illi cor, aptum diuinis impressio- nibus fiat. Quod ipsum, tametsi iustificationis gratiā longo intervallo præcedat, atq; illi prærequiratur in nobis & a nobis: a se tamen fieri si- gnificat. Auferetur, inquit, cor lapideum de carne vestra, & dabo vo- bis cor carneū. Sequitur deinde innouatio nostri, & vt cor nostræ iam sit diuini spūs habitaculum: quod præcipuum diuinæ hic gratiæ mu- nus est. Proinde a se dari merito dicit, Dabo, inquit, vobis cor nouum, & spiritū nouum, spiritum meum dabo in vobis. Quod deniq; eius iam

iam adiutorio ambulemus in iustificationibus eius, & viam mandatorum curramus, donec consummatos etiam coronet nos, æque affirmat, dicens, Et faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Vt itaque bonum facere velimus, & vt facere valeamus, vtrunque gratiæ diuinæ acceptum referimus: hoc ipsum contestante etiam diuino illo psalte, A domino, inquit, gressus hominis dirigentur. Qui & opera nostra bona, non nisi a Deo in nobis, & in Deo, a nobis fieri affirmat, dicens, Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Et rursus, In Deo faciemus virtutem, hoc est, opus virtutis. Itaque & Paulus optat nobis, vt Deus pacis nos aptet in omni bono, vt faciamus voluntatem eius, faciens, inquit, in vobis, quod placeat corā se. Hoc nempe est facere voluntatem eius, facere opera, quæ nobis ipse inspirat, & quæ in nobis operatur voluntas eius, non tamen sine nobis, nec nisi cooperantibus nobis. Quare nos optat facere, quod ille in nobis facit: quod non faceret, nisi faceremus & nos, quæ vt ab illo in nobis, ita & a nobis in illo fieri dicuntur, Quemadmodum in præmissis verbis testatur Dauid, In Deo faciemus virtutem. Et ille CHRISTI Apostolus, Qui facit veritatem venit in lucem, vt manifestentur opera eius, quia, inquit, in Deo facta sunt. Ex ipso enim, et per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et idem ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate: sed si nos suæ benignitati non defuerimus: si terram cordis nostri diligenter excoluerimus, vt imber diuinæ gratiæ in nobis germinet & fructificet. Alioqui, eadem, grauioris nobis damnationis causa erit: hoc ipsum nobis contestante Apostolo, Ignoras, inquit, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum duriciem autem tuam, & impoenitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ & iusti iudicij Dei. Vis scire, quod ipse deest nemini, sed præuenientem adiutricemque manum suam offert omnibus? Apostolum eius audi affirmantem, quod non sit apud illum personarum exceptio, sed communem se patrem, sicut & conditorem, exhibeat omnibus, & quod æque, quod ex ipso est, omnes velit saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Quod verum non esset, si ex ipso deesset, quominus saluaretur quisquam: si cui gratiam, ad hoc necessariam, non liberaliter benigneque offerret. Imo, illum eam ipsam offerre omnibus, idem ipse irrefragabilis testis est. Ego sto, inquit, ad ostium & pulso. Pulsat ipse cordis nostri, sibi adhuc clausum, ostium, quo ipsum aperiamus. Clausum est illi, per peccata nostra & scelera. Ipse nihilominus nos pulsatur, nos sollicitat, & varijs modis ac medijs, quo sibi aperiamus corda nostra, prouocat. Nulli ergo ex ipso deest præueniens illa eius ad bonum necessaria gratia, qui ad pulsantis vocem, prouocationem, & sollicitationem cor suum non indurat, sed illi aperit:

Gratiā præuenientem, ad conuersionem necessariam etiam peccatoribus offerri, sed non acceptari ab omnibus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Distingui-
tur, gratia
præuenien-
tis, liberi
nostri arbi-
trij, gratia
nos iustifi-
cantis offi-
cia.
Gratia per
seueritatem.
Gratia glo-
rificans, &
coronans.
Et nostrum
meritum, &
eius præmi-
um utrun-
que gratia
opus esse.

hoc enim ex nobis ipse requirit, quanuis non sine se, qui ea in re
 omni sincere agenti & conanti præsto est. Si quis, inquit, mihi ape-
 ruerit, introibo ad illum. Ipse pulsat, sed nos ei aperire debemus, pri-
 usquam velit ad nos ingredi. Nec hoc obscurum est, quo pacto il-
 li aperire cor nostrum, ut ingrediatur, debeamus, si intelligimus,
 quod illud sit ostium, quod ipsum excludit a nobis: nempe, pecca-
 ta nostra. Ea enim sunt quæ diuidunt inter DEVM & nos. Pro-
 inde apertioribus hoc ipsum verbis, absque vlllo tropo, aut metapho-
 ra, per Prophetam ad nos clamare non cessat, Derelinquat, inquit,
 impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad
 dominum, & miserebitur eius. Audis quo pacto illi aperire debeas.
 Ipse pulsat ut aperias, sed aperire tuum est: quanuis non sine ipso, qui
 ut dixi, in omnibus in hoc præsto est. Derelinquat impius viam su-
 am, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad dominum. Hoc,
 inquam, illi aperire est. Quod si feceris, miserebitur tui, ingreditur
 ad te, & iustificante sua gratia dignabitur. Intelligis itaque, quo pa-
 cto in te situm sit, & quid te facere oporteat, ut tui misereatur Deus,
 ut ingrediatur ad te, ut sua te iustificationis dignetur gratia. Vis in-
 super, ut te gratia eius prosequatur & deducat per omnes dies vitæ
 tuæ, fac ut vere possis dicere cum illo CHRISTI Apostolo, Et
 gratia eius in me vacua non fuit. Ita tandem etiam glorificante te gra-
 tia consummabit: nempe, vita æterna, quæ & ipsa gratiæ opus est.
 Stipendium enim peccati mors est, inquit ille: gratia autem DEI,
 vita æterna, in Christo Iesu domino nostro. Et cur mors stipendi-
 um, vita vero æterna dicitur gratia, nisi quia illa redditur, hæc do-
 natur: etiam si retribuatur pro meritis. Non solum quia donis suis
 Deus sua dona remunerat, sed quia tantum etiam ibi diuinæ retri-
 butionis gratia exuperat, ut omne meritum, quanuis bonæ & ex
 Deo datæ humanæ voluntatis, incomparabiliter atque ineffabiliter
 excedat. Siquidem illam vitæ beatæ gratiam omnibus huius tem-
 poris passionibus ita excedere testatur apostolus, ut comparari ad in-
 uicem non valeant, Non sunt, inquit, condignæ passionibus huius
 temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Et rursus,
 Id enim quod in præsentī momentaneum est, & leue tribulationis
 nostræ, supra modum, in sublimitate, æternum gloriæ pondus o-
 peratur in nobis. Nota antithesim: Leue hoc, & momentaneum, o-
 peratur æternum gloriæ pondus. Nulla ergo huius ad illud condi-
 gnitas, nulla comparatio. Operatur nihilominus hoc, illud opera-
 tur, inquam, merendo: neque enim alius quo ipsum operetur modus
 imaginari est: merendo, inquam, non quidem de condigno, sed de
 congruo. Qui meriti modus, vni nihilominus retribuētis benigni-
 tati, liberalitatisque innititur ac gratiæ, quemadmodum alibi accuratius

tius demonstrauius. Vtrunque ergo, hoc est, & nostrum meritum, & illius præmium, gratiæ opus est. Quia vt mereamur, ipsa præueniendo, misericorditer incipit: ipsa subsequendo custodit: ipsa consummando retribuit. Quæ & ipsa, æque misericordia in scripturis dicitur, hoc ipsum contestante Dauid, Deus, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. Et rursus, Misericordia tua subsequetur me, omnibus diebus vitæ meæ. Et iterum, Qui te coronat in misericordia et miserationibus, Præuenit impium, vt fiat iustus: subsequitur iustū, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: subsequitur videntem, vt lumen, quod contulit, seruet: Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur iam eleuatum, ne cadat. Hoc, inquam, ista misericordia Dei, in homine subsequendo custodit ac prouehit, quod præueniens ipsa elargitur, quod demum coronat in gloria. Proinde vt bono Deo, & omnium bonorum authori, merito tribuimus, quicquid in nobis boni est: atq; id vniuersum eius gratiæ & misericordiæ acceptum referimus, aduersus Pelagium & Coelestium. Ita mala nostra ab illo rectissime remouemus, & nobis solummodo attribuimus, aduersus Lutherum, Vuiclesum, Abailardum, Manichæum, cæterosq; illos, quos a Simone illo Mago indicauimus traxisse originem. Vtranque hinc inde execramur pestem & blasphemiam, Deus semper ad virtutem, et mandatorum suorum impletionem nos vocat, sollicitat, inuitat, & quod in se est, attrahit, sed non cogit. Hodie, inquit ille, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vides, vt vocet, & quo vocet ille semper, dum durat hoc, hodie. Vides a quo indurentur corda nostra: a nobis nempe, proinde, Nolite, inquit, obdurare corda vestra. Benignitas equidē dei ad pœnitentiā nos adducit, sed ipsi nos secundum duriciem nostram, & impœnitens cor nostrum, thesaurizamus nobis iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei. Cuius iustitia, bene nobis supplicium retribuit, quod nobis iniquitas propria, cōtra ipsius voluntatem male cōmeruit. Itaq; de morte illa, quā sibi peccatores manibus pedibusq; accersierunt, & existimantes eam amicā sibi defluerūt, dicitur, Nolite zelare mortem in errorem vitæ vestræ, neq; acquiratis perditionem animarū vestrarum. Quoniam Deus mortem non fecit, neq; latatur in perditione viuorū. Imo, quod eam ipsam nolit, ipsi credite, per Ezechielem ira nobis loquenti, Conuertimini, inquit, et auerte te vos ab omnibus impietatibus vestris, & non erit vobis in ruinā iniquitas. Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, quas impie fecistis aduersum me: aut vt nostra lectio habet, in qbus præuaricati estis. Et facite vobis cor nouū, & spm nouū. Et quid morimini domus Israel? Quia nolo mortē morientis dicit dñs, quinimo vt reuertatur a via sua mala & viuatur eius aīa. Quod in nostra lectione, duobus verbis exprimitur. Reuertimini, inq; & viuite. Hæc p prophetā suū ad nos pctō.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

res clamare non cessat misericordissimus dominus. Cui contrarium occinunt hi ore blasphemus atque impudens, In nullius potestate esse se praeprare ad bonum, se auertere ab impietatibus suis, atque a se eas proijcere, & conuerti ad dominum: imo, nec malas vias suas facere, sed omnia absoluta necessitate nobis prouenire. In nullius potestate esse quicquam cogitare aut boni aut mali: nec sicut nos volumus, sed sicut Deus vult, ita nos viuere, facere, pati, omnes & omnia. Illum & mala opera, hoc est, mortem ipsam primam, operari in impijs: quam negat scriptura a Deo fieri: imo, quam idem ipse Deus se nolle affirmat, sed magis velle vt reuertatur impius a via sua mala, & viuatur anima eius: nos proinde adhortans vt faciamus nobis cor nouum, & spiritum nouum. Quod si illis credimus, perinde foret, ac si nos iuberet volare per aera alioqui minitans interminium. Et cui potius? Deo ne de seipso & potestate nostri arbitrij, an vero Luthero magis æquum est credere?

Nihil proinde nobis, nec cum Caluino, Luthero, Manichæo, & qui eius farinae sunt, a Simone illo trahentes successionem & originem: nec cum Pelagianis commune est, quibus ille nos connumerat. (Quemadmodum stulti, qui in vno vitiorum extremo consistunt, virtutem in medio positam, alteri extremo deputant.) Sed tria quædam considerantes, & in iustis & in iniustis, nempe voluntatis initium, progressum operis, & retributionis finem, quæcunque in his iusta & bona videntur, iusto & bono Deo attribuimus. Illa autem Deo nihil dubitamus indigna, in quibus nec bonitatem inuenimus nec iustitiam.

Quæ Deo, & quæ nobis tribuenda sint in nobis.

Iusto & misericordi ac optimo Deo dignum est, vt ipsi bonæ voluntatis nostræ initium, profectus, & cōsummatio, merces, retributioneque attribuat. Indignum vero, si per ipsum stet, quo minus, qui consequi & seruare possint iustitiam, & per eam ad salutem peruenire, si gratiam suam his obtrudat, ab illis retrahat: hos simpliciter saluare velit, illos nolit, aut non velit. Non enim est acceptio personarum apud iustissimum Deum, si Apostolo eius credimus, sed qui communis & æqualis omnibus creator est, omnibus etiam, quod ex ipso equidem est, pius & misericors, breuiter vnus pater est: non his pater, illis vitricus. Vnum, inquit ille, habemus patrem Deum, si ex nobis non desit, quo minus simus iidem, hoc est, similes filij. Et per Malachiam prophetam, Nunquid non pater vnus omnium nostrum est? nunquid non vnus Deus creauit nos? Suauis dominus vniuersis, inquit fidelis ille Dauid: non in hos tantum benignus, liberalis, munificus, in illos durus, sauerus, restrictus, parcus: sed suauis vniuersis, & miserationes, inquit, eius super omnia opera eius, Et qui solem gratiæ suæ oriri facit æque omnibus, & bonis & malis, quod equidem ex ipso

Vnus pater, vnus Deus omnium nostrum. Suauis dñs vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

ipso est, qui æque vult omnes saluos fieri. Quod si est, non ille nobis deesse credendus est, nec per ipsum stare, quo minus hic consequamur iustitiam, per quam illic coronemur in gloria: sed quia vocanti, aures cordis nostri claudimus: pulsanti obdimus pessulum: quia terram cordis nostri non excolimus, non proscindimus aratro ac vomere poenitentiae vitae veteris, nec præparamus eandem pluuiæ diuinæ gratiæ, quæ nec iniustis deest, si non deessent sibi: sed nostra culpa eandem obduramus, vt spinas & tribulos germinet. Quia non auertimus nos ab iniquitatibus nostris, nec ad illum conuertimur, quo conuertatur ad nos, & (quod ille nos, nec stulte, nec frustra adhortatur) non facimus nobis cor nouum, & spiritum nouum, quo ille etiam in nobis idem faciat, confirmet, & perficiat. Vtroque opus est, & nostro & illius opere, nisi in his quos nulla propriæ voluntatis maculauit iniquitas, saluatis sola sacramenti virtute, in fide ecclesiæ. Nullatenus sinimus, imo salubriter prohibemus, tam in nostra fide, quam in nostro opere, tanquam nostri aliquid, nobis vendicare, æque tamen intelligimus, his qui iam rationis & arbitrij compotes facti sunt, non dormitantibus, non otiosis obtrudi, sed conantibus, laborantibus, & satagentibus misericorditer dari iustificationis gratiam. Scimus & fidem, & iustitiam, atq; opera bona, dona Dei esse: & intelligimus cum Apostolo quæ a Deo donata sunt nobis. Aequè tamen non ignoramus in his omnibus suas quoq; liberi arbitrij & facultatis nostræ partes esse: proinde etiam nostram dici fidem, & nostra opera: nec frustra illum nos adhortari, vt credamus, & bonis operibus certam electionem nostram faciamus. Quod frustra fieret, si horum nihil esset in nostri potestate arbitrij. Secundum fidem, inquit ille, tuam, fiat tibi. Et beatus Iohannes, Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides vestra. Nec minus Paulus, Gratias, inquit, ago Deo meo per Iesum Christum, quia fides vestra annunciat in vniuerso mundo. Opera quoque bona, nostra etiam esse, ipsa veritas testatur, dicens, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrem vestrum qui in coelis est. Hæc tamen ita nostra scimus, vt nihilominus Dei dona non ignoremus. Itaq; idem per prophetam suum ita nobis est pollicitus, sed conantibus & satagentibus quantum in nobis est, non vero otiosis atq; oscitantibus. Et faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis, faciam, inquit, vt faciatis. Videtis vtriusque opus, & Dei & hominis, faciam vt faciatis, vt in iustificationibus meis ambuletis. Si vniuersum, hic, Dei esset, & ille operaretur in omnibus omnia, si in nullius potestate esset, quicquam cogitare aut boni aut mali, sed perinde nos haberemus in omnibus, velut sarra quædam tractæ ab artifice, non diceret, faciam vt faciatis, vt ambuletis, vt obseruetis. Et frustra, imo stulte & ridicule nos adhortare

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

hortaretur ad fidem, & bona opera: frustra, stulte & ridicule diceret. Conuertimini ad me, & auertite vos ab omnibus iniquitatibus vestris, si hoc æque non est in potestate nostra ac sublimes ferri in aera. Et quid interrogat? Quare morimini domus Israel, si ita illi responderi possit? Quia tu ita vis, quia non me dignaris tua gratia, sine qua non possum vivere, & proinde me vivere non vis. Quid mentitur se nolle mortem morientis, sed magis velle, ut auertatur a via sua mala, & uiuat anima eius? Hæc enim euidenter secum pugnant. Non sicut nos volumus, sed sicut ille vult, ita nos vivere, facere, pati, omnes & omnia: etiam mala opera & flagitia in impijs operari Deum: & eundem nolle mortem peccatoris, sed magis velle, ut auertatur a via sua mala, & uiuat anima eius. Nihil operatur Deus contra suam ipsius voluntatem. Mors impij, illa, inquam, prima, est eius voluntati contraria, nisi mentiatetur ille qui mentiri non potest, dicens, Nolle se mortem impij. Iterum, Quod impius perseuerat in vijs suis malis, est diuinæ voluntati contrarium, si eidem ipsi de se credimus dicenti, Velle se, ut auertatur a via sua mala: velle animam eius vivere, non perire, qui vult omnes saluos fieri: vult, inquam, non illa voluntate absoluta, imperatiua, efficaci, & potenti, sed magis optatiua, & complacentiæ: salua tamen cuique, sui libertate arbitrij. Quam vellet quidem, quod ex ipso est, nos omnes ad bonum conuertere, sed non cogit: præiudicare non vult nostri in eo libertati arbitrij: hortatur proinde, admonet, corripit, flagellat, instigat, beneficijs allicit, & prouocat propositis præmijs. Pulsat cordis nostri ostium, quo sibi aperiamus, sed non effringit: & nisi aperuerimus ipsi, ad nos non ingreditur. Itaque, ut bono Deo, quemadmodum diximus, bonorum in nobis omnium, & initium, & progressum, & consummationem merito tribuimus. Sic peccatorum nostrorum, nostræque damnationis causam, ut illi attribuamus, eius bonitas, misericordia, & iustitia non patitur. Nam si peccati initium quæras, tibi respondente scriptura, inuenies esse, discedere & elongari a Deo, Quia, inquit, initium superbiæ, apostatare a Deo. Quod cum quisque sua mala voluntate facit, sibi ipsi est causa perditionis, & mortis illius primæ. Proinde manibus pedibusque eam accersire dicuntur impij, æstimantes eam amicam sibi: non vero a Deo immitti, qui ultor, non author peccatorum est, quæ iuste punire non posset, si eadem operaretur in impijs: nec bonus esse & permanere, ea faciens quæ nemo facit nisi malus & impius. Propter quod, Deus ipse per Hieremiam prophetam sic humanæ voluntatis malitiam obiurgat, ut eam a se alienam esse demonstret. Ego, inquit, te plantaui vineam fructiferam, quomodo conuersa es in amaritudinē vitis alienæ. Alienam utique a se dicit, non vitio voluntatis diuinæ: sed auersione voluntatis propriæ. Quæ iuste dānatur, quod amaritudinem iniquitatis protulit, q̄ in ea

in ea Deus ipse non fecit. Pro qua amaritudine sic eam Deus per eundem prophetam increpat, Scito, inquit, quam malum est tibi & amarum, reliquisse dominum Deum tuum, & non esse timorem meum apud te. Ille suavis est vniuersis, sed nos nobis amaritudinis causa sumus, Quam bonus, inquit, Israelis Deus, his qui recto sunt corde. Et rursus, Gustate & videte, quam suavis est dominus. Quis ergo ita est veritati contrarius, vt humanæ quis illi voluntatis ascribat malitiam? qua bonum Deum relinqueret: & amaritudinem contumaciæ, qua suauem dominum non timeret? Et hactenus quidem catholicam veritatem de nostri libertate arbitrij, & diuinæ nihilominus gratiæ necessitate, satis ni fallor dilucide explicauimus, & ab inductis vtrinque circa eandem, pestiferis, quibus sibi aduersantibus, erroribus, vindicauimus.

FINIS QVINTI LIBRI.

DE LIBERO HOMI-

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber VI.

Quæ explicata est libro priori, sectæ quæ se euangelicam dicit, de diuina gratia, & quo pacto ea in nobis operetur, sententia, & rationes quibus eandem astruunt, hoc libro pressius excutuntur.

NON EST NOVVM VETERATORIS illius, antiquique hostis cōmentum, sub Christi nominis titulo, incautos fallere, & sub fūco orationis compositæ, & eloquiorum coelestium subuertere veritatem fidei, dum per suos Apostolos, Christum demonstrat in deserto, in penetralibus, in hæreticorum antris, ac latibulis, quo in fide instabiles, sibi que auscultantes & credulos, seducat ab illo Christi corpore, & de ecclesia rapiat, qui sibi non

videntur deserere, sed tū primum inuenisse ecclesiam: aduersus quos, si Christo credimus, intra septa ouilis sui caute nos continebimus: nec recedemus a communi catholice ecclesie sensu: quem certum: aquilæ illarum semper nobis demonstrat congregatio: etiam quicquid illi contra obganniant, quascunque scripturas proferant: quæ si ab illo nos videbuntur abducere, hoc certū habebimus, eas non recte a nobis intelligi. Proinde cū iam certissimo demonstrauerimus cōmunem catholicæ ab initio ecclesie de libero arbitrio & gratia, atque vtri-

usque

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

usque coniugatione necessaria in negotio iustificationis, salutisque hominis, sententiam: quæ tamen & ipsa in sequentibus multo reddetur illustrior, non puto vllum bene ad veritatem affectum, aduersus eandem: auscultaturum, aut Caluino, aut cuiquam alteri: sed vel per se intellegendum falsitatem, imbecillitatemque eorum quæ contra ingerunt: aut si non intelligat, sine damno id fore veritatis, quam certo intelligit. Quo tamen ex contrariæ falsitatis absurditate, clarius intelligatur catholicæ veritatis certitudo, & secum ubique consentiens firmitas, Quæ supra a nobis explicata est, iam sectæ illius sententia ex Caluini institutione, de modo quo diuinam gratiam in nobis operari intelligit, paulo pressius accuratiusque excutienda est, vna cum rationibus quibus eandem astruit.

In primis, quod Deo diuinæque gratiæ acceptum referri oportere censent, quicquid boni in nobis est: recte censent, et nobiscum censent. Sed quod illi derogare existimant, si quæ etiam nostræ partes sint in bono opere, si ea, quam a Deo accepimus, liberi arbitrii facultate possumus & nos nostram agnoscere miseriam: eam detestari, confugere ad piissimum dominum, eius implorare misericordiam: veniam petere nostræ aduersus ipsum inobedientiæ, nostræ ingratiitudinis, nostrorum peccatorum remissionem quærere, & sperare eius gratiam: atque illi adeptæ cooperari quæ sunt ipsi placita: absurde, & ridicule existimant. Cum hoc ipsum quod possumus, non ex nobis sit, sed bonitatis illius munus, & beneficium: ad cuius commendationem & gloriam, non derogationem, & iniuriam pertinet, si quid boni possumus: sicut contra ad eius iniuriam tenderet, si per eam, quam ab ipso solo accepimus, naturam: nihil nisi peccare, & optimum dominum conditorumque nostrum execrabili odio prosequi possemus: quæ esset natura peior ipsa malitia diabolica.

Hominem & bonorum & malorum quæ agit omnium liberam potestatem habere nulla necessitatis vi ad ea duci aut impelli, allicere, & prouocare nos Deum ad bene sancteque viuendum: non cogere, nec sine nobis absoluta illa sua omnipotentique voluntate, cui non possemus resistere, quos elegit & vocauit, ut ita & viuant, efficere, imo posse nos motioni diuinæ & obtemperare et refragari, multis sæculis traditum & creditum fuisse recte intellexit Caluinus. Quamuis rectius dixisset, omnibus ab initio sæculis ita semper credidisse pios homines, quod Deum iustum nostrorum operum iudicem, & pro benefactis mercedem: & pro malefactis supplicium repensurum certo crediderunt. Quod non potuissent credere, nisi vtraque, in nostra potestate intellexissent posita.

Proinde Petrus apud Clementem, hoc merito primum censet vnde de incipient qui nostræ philosophiæ initiari desyderant, ut intelligant liberi

Non derogare diuinæ gratiæ esse & nostras quasdam partes in bono opere, & quod ad eam, nos possumus accommodare ac dispo-
nere.

Hominem bonorum, malorumque quæ agit omnium, liberam potestatem habere, ab initio semper creditum fuisse ab omnibus.

Petrus, aduersus Simonem.

liberi se esse arbitrij. Inde em̃ primo intelligi iustum Dei de nobis iudicium: in eos qui hic impie vixerint, & se libidinibus, peccatisque cōmaculauerint: quēadmodum & quod pijs, & se inquirentibus æterna præmia retributurus sit. Inde enim ad requirenda diligenter etiam cætera sibi ad salutem necessaria quisque facile inducitur, Vnde & vestrae illius impietatis authorem Simonem hac interrogatione perurget, Dic, inquit, Quomodo ergo Deus iudicat secundum veritatem vnumquemque pro actibus suis si agere quæ egit in potestate non habuit? Quod si recipiatur, nec iustitiam, nec vllam virtutem: sed nec Deum relinqui affirmat. Itaq; docens creata a Deo quædā: vt in ministerijs suis, alijs necessitate deseruiāt: alia vero, vt agendi quæ velint liberam potestatem habeant, & voluntatis arbitrium: hæc, ita quidem esse voluisse quod sunt, vt in potestate habeant quod velint agere: proinde, nec in eo quo creata sunt ordine semper permanere: sed prout voluntas duxerit, & animi iudicium, seu ad bona, seu ad mala, declinauerit: vnde & bene agentibus mercedem propositam a Deo, & male agentibus supplicia, Quorum in illis locus non est, quæ aliud esse non possunt, quam quod ab ipso instituta sunt. Ita quoq; & Clemens ille secunda epistola earum quas Ruffinus latinæ fecit, a Christo querendam nobis veritatem docens, qui sit porta volētibus ad vitam ingredi, sit via ad salutem pergentibus, Eius sermonem si quis audierit, in potestate sua illum habere affirmat, recipere eum, velit aut nolit. Liberi enim, inquit, sumus arbitrij. Ita & Tertullianus Marcionem illius Simonis discipulum eadem perurget sententia, Tolli videlicet iustum Dei de hominibus iudicium, si tollatur libertas arbitrij: si potestatem non habeat homo, seu bona quæ in eo operatur diuina gratia, seu mala quæ ipse operatur, eadem destitutus gratia, non agere: sed vtraq; agat necessario. Quandoquidē, inquit, nec boni nec mali merces pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate, non voluntate fuisset inuētus. Sic Irenæus aduersus Valentinum eiusdem Simonis discipulum, inducens illud Pauli, Gloria autem: & honor omni operanti bonum, Dedit ergo Deus, inquit, bonum, & qui operantur illud gloriam, & honorem percipient, Quoniam operati sunt bonum, cum possent non operari illud. Hi autem qui non operantur illud: iustum Dei iudicium recipient, Quoniam operati non sunt, cum possent operari illud.

Addit ad hæc aduersus eandem, illam vestram Simoniacæ scholæ impijssimam sententiam: ex ea consequi, nec laudabiles bonos esse qđ boni sint, nec contra vituperabiles malos quod mali, cum hoc ipsum quod sunt necessario forent. Orthodoxam vero catholicæ ecclesiæ fidem, & confessionem hoc tenere, omnes homines posse & retinere, & operari bonum, posse rursus & amittere illud, & non facere, Iuste proinde apud sensatos homines, q̃to magis apud Deū, alios quidē laudari,

P & di-

Non subistere Dei de nobis iudicium, nisi & boni & mali libertas nobis sit.

Clemens.

Tertullianus.

Irenæus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

& dignum percipere bonæ electionis, & perseverantiæ testimonium: alios vero accusari, & iusto damno affici, eo quod iustum: & bonū reprobauerint. Imo & vniuersa quanta quanta est diuina scriptura: qua Deus per Prophetas, per Apostolos, atq; etiam per seipsum nos adhortatur pie, iuste, & sancte viuere, se q̄rere, suæ voluntati nos libenter submittere, et deterret ab eorū contrarijs, ostendi affirmat liberē ad bonum & malum, & suę potestatis esse hominem. Cum alioqui frustra adhortaretur, hæc quidem nos facere, ab his vero abstinere. Suū proinde erga hominem opus ostendisse, & nihilominus sui arbitrij ac liberę potestatis hominē significasse, qui dixit, Hierusalem: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti: Currentibus, certantibus, & victoribus, a Deo proponi coronam: & illata vi illud rapientium esse regnum celorū, vt intelligamus ipsum non otiosis obtrudi: his videlicet, in quibus Deo placet absoluta illa sua omnipotētiq; voluntate, nec cooperantibus nec desyderantibus quidem operari fidem suā, & iustitiam: contra vero negari, non magis indignis alijs, ex eodem beneplacito. Eadem nusq; non inculcat ille Origenes, quoties locus admonet, quod supra clarissimum fecimus: affirmans traditione ecclesiastica definitum, animam rationalem oēm, esse liberi arbitrij & voluntatis: Cui sit quidem certamen aduersus diabolos & angelos eius, aduersariasq; virtutes, nos tamen non ita necessitati subiectos esse, vt omni modo vel bona vel mala agere cogamur. Impugnare fortassis nos posse virtutes aliquas ad peccatum: & alias iuuare ad salutem, non tñ necessitate cogi nos vel recte vel male agere. Hanc ille profert suo sæculo, hoc est, ante annos mille trecentos, definitionem ecclesiasticā: non tunc natā: sed quæ inter certissima ac definita ecclesiæ dogmata: de quibus non licebat ambigere, recepta erat ab ipso ecclesiæ initio, Quam etiam: ipsa rationis euidentia ostendi affirmat, & totius quanta est scripturæ autoritate confirmari. Quæ vniuersa euidenter ostendunt liberi arbitrij nos potestatem habere.

Origenes.

Basiliius.

Eadem Magnus ille Basiliius, Deum malorū authorem non esse demonstrans, tanquā confessum, & oībus notorium assumpsit, liberi arbitrij factam rationalem animam, omni necessitate solutam, vitam nostram in sua potestate habere: seu ad bonū se conuertere velit, seu velut veterno quodā grauata e statu superiori ad carnis delicias se demittēs, a bono deflectere, Illum Deo vere amicū: qui non coactus, sed sua sponte virtuteq; illi obtēperat, arbitriū in nobis optionēq; liberā laudari merito, aut vituperari. Eadem perpetuo docet ille Hilariū, Deū bonum, eorū bonorū quæ in se æterna sunt nos volens participes, in sensum nos atq; vsum beatæ suę bonitatis assumpsisse, & in hoc libertatē vitæ permisisse: nō vero necessitatē in alterutrū, vt aut boni aut mali essemus, affixisse: vt q nos per beneuolentiā, vtēdæ beatitudinis suæ creasset capaces,

Hilariū.

ces,

ces, profectum nobis ad eandē assequendā, meritumq; vitæ innocētis, honestæque constitueret: cui, nisi libertas adesset arbitrij, locus nullus foret, Quid em̄, inq; honoris ac præmij bonitatis necessitas mereretur? Cū malos nos esse vis quædā nobis cōserta, aut oīpotens illa efficaxq; vt vos fabulamini, Dei de nobis, nostraq; voluntate voluntas, nō sine-
ret. Voluntatis ergo libertati pmissa est bonitas, vt p̄m̄ium sibi volun-
tas bonitatis acqreret: vtq; esset nobis æternæ huius beatitudinis pro-
fectus, atq; vsus ex merito: nō necessitas indiscreta p̄ legē, Et quanq̄ nos
ad voluntatem bonitatis, i. ad bene honesteq; viuendū, per spem pro-
merendę, & vtendæ suæ bonitatis illiciat, poenā tñ deuitatę et contēpte
bonitatis adiecit, Vt cum libertatē nobis voluntatis ad promerendam
bonitatem reliquisset, q̄a meritū necessitas non haberet, libertatē ipsam
propositus e cōtrario poenæ terror cohiberet. Atq; per rōnem æqui ac
iusti, ad meritum p̄mij permissa libertas est: & per bonitatē Dei vis li-
bertatis, metu cōstitutionis arctata est: vt bñ velle meriti spes moneret:
malum nolle, propositæ vltionis poena suaderet. Hæc ille Hilarius enar-
ratī, in Psalm. II. Qui rursus enarra, in Psalm. CXVIII. Eam impiorę,
q̄ ex aduersariorę doctrina cōcipiunt, suæ infidelitatis impietatiscq; ex-
cusationem excutiens, qua dicunt, Proprium Dei munus esse, vt quis
versetur in Dei rebus, atq; operibus: & q̄, cessante erga se dei volūtate,
in infidelitate et peccatis permaneant. Est quidē, inq; in fide manendi a
Deo munus, sed impediēdi a nobis origo est, Voluntatem nostrā hoc
ex se propriū habere debere, vt velit, Deum aut̄ incipienti, incrementū
dare, Quia etsi cōsummationē infirmitas nostra nō obtineat, meritum
tñ adipiscendæ cōsummationis, esse ex initio voluntatis. Proinde, Psal-
mum ita cōclūsit propheta, Inclinaui cor meum ad faciēdas iustificatio-
nes tuas in æternum, propter retributionē. Cor, inquit, suū ipse inclinat,
& ex naturæ humanæ peccatis in obedientiā dei inflectit. Natura qdē,
& origo carnis suæ eum detinebat: sed voluntas & religio, cor eius, ex
eo in quo manebat originis vitio, ad iustificationū opa declinat. Eadem
& ille docet sacer Ambrosius, cuius verba supra audisti, & paulo post Ambros.
audies iterę. Eadem quoq; et ille Hierony. qui nec virtuti locum relinq Hierony.
affirmat, nec iusto Dei in p̄ctōres iudicio, nec in iustos retributioni, &
præmio, si ex necessitate, aut absoluta dei potentiaq; illa voluntate, & nō
proprij arbitrij libertate, hic, & mali, & boni viuerent. Eadem nusq̄ nō
inculcat, q̄ ipse tu confiteris, Chrysostomus. Eadem vbiq; tuus ille, si su Chrysost.
peris placet, Augustinus, Quæ & ipsa, totius humani gñis consensu, a August.
puero ad senem, ab illiterato ad eum qui in sapientiæ solio residet, ipsa
natura proclamante, notoria affirmat: nec culpam esse posse, nec meri-
tum, nec iustā poenam pro peccatis, nec pro benefactis præmium, sub-
lata libertate arbitrij, Nec libros nobis scrutandos, vnde hoc discamus,
neminem vituperatione dignū, qui aut id velit, quod iustitia velle non

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

prohibet, aut id facit quod non facere non potest. Hæc em̃ & a pastoribus decantari in syluis, a poetis in theatris, ab indoctis pariter, & a doctis, a profanis, & a mystis, ac sacerdotibus, & in toto orbe terrarum ab vniuerso genere hominum: imo vniuersam illum religionem tollere, qui tollit libertatem arbitrij. Eadem ab illis ad nos vsque vniuersa toto orbe tenuit catholica ecclesia.

Recte proinde hoc intellexisti Caluine, multis retro sæculis traditum & creditum fuisse, Hominem, & bonorum, & malorum quæ agit omnium, liberam potestatem habere: nulla necessitatis vi ad ea duci aut impelli: ad bene sancteq; viuendum prouocari nos a Deo, atque allici, non cogi: non sua illa omnipotentis efficaciq; voluntate sine nobis, efficere in nobis, quæ sibi sunt placita. Quû hoc præcipue illi in nobis placeat, quod vltro, & nostra sponte ipsi obtemperemus, atq; ipsum corde sincero diligamus, Posse proinde nos motioni diuinæ & obtemperare, et refragari. Hæc multis, imo omnibus sæculis, crediderunt p̃ij: hæc credituri sunt, q̃diu orthodoxæ, & catholicæ fidei locus erit. At quod falso hæc tradita & credita affirmas, ipsa falsitate est falsius: ipsa impudentia impudentius: ipsa impietate magis impium.

Caluinus.

Obiectio
ex verbis
Apostoli.

Sed Apostolus, inquis, Philippen. scribens, dicit se confidere quod qui coepit in ipsis bonum opus, perfecturus sit vsq; in diem Iesu Christi. Bonum itaq; opus inchoat in nobis Deus, iustitiæ & amoris & desiderium & studium in cordibus nostris excitando: vel vt magis proprie loquamur, corda nostra formando, flectendo, dirigendo, in iustitiam: perficit autem, ad perseverantiam nos confirmando.

Pighius.

Quæ aliena
a scopo sit
dicta obiectio.

Expectabam vt diceres Apostolum affirmare, falsum illum quem hætenus astruximus communem sensum, sanctorum, quos audisti, patrum: falsam definitionem ecclesiasticam: falsam mortalium omnium natura magistra & præcone, sententiã. Quod si qs diceret Apostolus, non dubitarem ego, sathanæ illum, non Christi Apostolum dicere, & auctore eodem quæ citas Apostolo, anathema pronunciare. Sed bene habet, nihil proferri ex Apostolo, quod pugnet cû fide, q̃ demonstrauimus hætenus, catholicæ Christi ecclesiæ. Bonum opus inchoare in nobis Deum, iustitiæ & amoris, & desiderium, et studiũ in cordibus nostris excitando, orthodoxum est, & catholicum: sed dum magis proprie loquimur, non contentus cõmuni excitandi verbo, quo catholici appositissime vtuntur, qui ip̃m corda nostra flectendo, formando, dirigendo in iustitiam inchoare in nobis opus bonum affirmas, iã proprium aliquid, & nõ catholicum subintroducere niteris. Quanq̃ nec hæc ipsa verba: tametsi minus propria, quicq̃ haberent incõmodi, nisi nota mihi esset, quã sub eisdem moliris, tua impietas: nempe, Deum ipsum ita vti corde nostro, aut voluntate in bono opere, vt membris arrepticiorum maligni spiritus, dum per eos, & respõsa dant, & loquuntur, quæ ipsi non intel-

intelligunt, Quam tuam sententiam non dissimulas, sed mox aperis.

Ne quis, inquit, sic a domino bonum inchoari tergiuerfetur, quod voluntas per se infirma adiuuetur, alibi declarat spiritus, quid valeat voluntas sibi relicta. Dabo, inquit, vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra: & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis.

Agnoscamus verba domini per prophetam: nec minus intelligimus, quis ille tibi spiritus eisdem verbis impiissimam illam, quam in eis imaginariis sententiam, inspiret: is nempe qui factus est spiritus mendax in ore prophetarum Achab: qui & dominum maiestatis scripturis perperam detortis aggredi ausus est.

Quis, inquit, voluntatis humanæ infirmitatem dicet subsidio roborari, quo ad boni electionem efficaciter aspiret, cum transformari renouariq; totam oporteat? Si qua est in lapide mollicies, quæ ad miniculo tenerior facta: flexum quemlibet recipiat, neque ductile esse cor hominis negabo in recti obedientiam, modo gratia domini, quod in eo imperfectum est, suppleatur. Verum si hac similitudine ostendere voluit dominus nihil vnquam boni expressum iri a corde nostro, nisi penitus aliud fiat, ne inter ipsum & nos partiamur, quod sibi vni vendicat. Si ergo lapis in carnem transformatur, quando nos dominus ad recti studium conuertit, aboletur quicquid est proprie nostræ voluntatis, & quod in eius locum succedit totum a domino est.

Hic iam agnosce lector pseudoprophetam venientem ad te in vestitu ouium, Quæ sunt Prophetarum, Apostolorum, & Euangelistarum proloquia: quæ iisdem ouili quadam synceritate, agno illi immaculato tanquam vellera quædam intexuerunt, sub quibus latentes se suosque ferinos sensus inuoluunt lupi rapaces, hoc est, hæretici, & caulas ecclesiæ infestant, gregemque Christi qua possunt discerpunt, & lacerant, Sed ex fructibus, inquit, eorum cognoscetis eos. Et qui tandem hi fructus vnde nobis cognoscendi sunt? Seducent, inquit, multos, vnde? ab illo ouili Christi: ab illo corpore, ad quod congregantur aquilæ, in quo Christus est, & permanet: & contempta communi ecclesiæ fide, & sententia, in desertum, in suos angulos, sua antra & latibula conantur seducere incautos & sibi credulos: suas nouitates profanas introducere: & statuere ex aduerso catholicæ fidei suos sensus singulares & hæreticos. Proinde, cum cœperunt diuinas illas quibus impietatem suam obuoluunt voces non proferre tantum, sed suis non Christi dogmatibus accommodare, non tantum iactare, sed suo, non ecclesiæ sensu eas interpretari & exponere, tunc se prodit hæretici sensus illa amaritudo & acerbitas: tunc ferina rabies deprehenditur.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ditur: tunc exhalatur virus nouitium: tunc profanæ nouitates aper-
untur: tunc scindi sepem: tunc transferri terminos patrum videas: tunc
catholicam fidem cædi: tunc ecclesiasticum dogma lacerari.

*Ve ortho-
doxa fides,
necessariâ
coniugatio
nem gratiæ
cū libero ar-
bitrio do-
ceat.*

Habet, quod supra clarissime demonstrauius, definitio ecclesiæ
stica, & orthodoxa fides catholicæ ecclesiæ, datum homini liberum
voluntatis arbitrium, seu ad bonum seu ad malum illud flectere vo-
luerit. Hoc ipsum tamen sibi, nec ad salutem, nec ad vitā sancte iusteq;
secundum Dei mandata peragendam sufficere: sed opus habere adiu-
trice diuina gratia, qua & præueniatur, & deducatur, confirmeturq;, quo
perduret in finem: ita ut in his omnibus necessaria sit coniugatio liberi
arbitrii, & diuinæ gratiæ, & sit verissimū, nec gratiā sine libero arbitrio
saluare sui iam compotes, nec liberum arbitrium sine gratia. Proinde
vniuersam scripturā, vel vno eodemq; loco, necessariā hanc cōiugatio-
nē exprimere, q; supra audisti locis pene innumeris: aut si quis locus al-
teri horū, hac in re tribuere quid videatur sine altero, eodem pene loco
subiungatur locus alius, qui idē ipsum alteri similiter attribuat, Cuius
diligentissimā rationem diuinus spiritus vbiq; habuisse deprehendit.

*Ve dictam
coniugatio-
nem diui-
nus vbiq;
spiritus in
scripturis
diligenter
exprimat.*

Itaque cum per Ezechielem dixisset dominus, Omnes æque ani-
mas esse suas, iustum, et fideliter obsequentem mandatis suis omnibus,
amore se prosequi: contra auersari iniustum & impium, Sua cuique,
non paterna imputari merita aut demerita: Iusti filium si impius aut
iniustus, ipse fuerit, moriturum ob iniquitatem suam, nec paterna illi
merita valitura ad vitam: Iniusti filium, si iustus ipse fuerit, victurum
in iustitia quam operatus est: nec damnum laturum paternæ iniustitiæ,
Animam quæ peccauerit ipsam morituram, Nec filium portaturū ini-
quitatem patris, nec patrem iniquitatem filii: sed suam quencq; comita-
ri iustitiā, & iniquitatem: Ad hæc, impio agente pœnitentiā ab oībus
iniquitatibus suis, & custodiente oīa præcepta Dei, atq; operante iustiti-
tiam, vita victurū, & non moriturū: nec se recordaturum oīm iniquita-
tum quas prius operatus est. In iustitia, inquit, sua q; operatus est viuet.
Suæ voluntatis nō esse mortem impij, sed magis vitā, utq; cōuertatur
a vijs suis, Ita quoq; & iusto auertente se a iustitia sua, & declinante ad
impietatem, victurum illum negat, sed moriturū in præuaricatiōe sua:
nec fore memoriā vniuersæ iustitiæ eius quam ante fecerat. Iustum hoc
asserens diuinum iudicium: ut cum a iustitia ad iniquitatem declinat
iustus, moriatur in ea: & cū auerterit se impius ab impietate sua, miserā
in quam per eam se præcipitauerit considerans, & conuerterit ad iusti-
tiam, viuat, & non moriatur. Ipse, inquit, animam suā viuificabit, Se ve-
ro vnumquencq; iuste iudicaturum iuxta vias suas. Tandem exhorta-
tionem ad oēs pētōres subiungens. Conuertimini, inquit, & agite pœ-
nitentiam, ab oībus iniquitatibus vestris, et nō erit vobis in ruinā iniqui-
tas. Projicite a vobis omnes iniquitates vestras in quibus præuicati estis,
8c fac

& facite vobis cor nouum, & spiritum nouum, & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit dominus Deus, Reuertimini, & viuite. Quo loco vniuerso, cum vnius tantum nostri nostræque facultatis & arbitrii in auersione impij ab impietate sua, & conuersione eiusdem ad iustitiam, vita insuper iuste sancteque secundum Dei præcepta peragenda, & per ea salute assequenda, nulla vero Dei operationis, aut cooperationis diuinæ gratiæ fiat mentio, cum nobis tribuatur posse proijcere a nobis iniquitates nostras, in quibus præuicati sumus, facere nobis cor nouum, & spiritum nouum, & esse potestatis nostræ ne moriamur. Nec ex his Pelagius & ceteri diuinæ hostes gratiæ suæ impietati iustam possent aliquam rationem prætexere, idem diuinus spiritus apud eundem Prophetam aliquanto post, eadem vniuersa, ita vni Deo tribuit, vt nulla quoque nostri arbitrii, nostræve facultatis, aut cooperationis fiat mentio. Itaque hoc pacto per eundem Prophetam Israeli loquitur, Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Vides vt vniuersa, quæ ante nulla fui, nulla aut operantis, aut cooperantis ad ea in nobis suæ gratiæ mentione facta, solis nobis attribuit, nunc contra vni sibi, æque nulla nostri nostræve facultatis aut cooperationis ad ea mentione facta, tribuat, Vt vtrunque locum coniungentes, intelligamus ex vtroque, vtriusque, quam supra demonstrauimus, coniugationem necessariam: nec Deum hæc operari in nobis sine nobis: nec nostras ad hæc vires absque gratiæ illius sufficere adiutorio. Alioqui, qua ratione aduersarij ex posteriore hoc loco, sine prioris temperatura, suam impietatem vellent statuere, eadem, suam, ex priore, posset Pelagius, Sed media est ea quam audisti ex vtroque temperata: orthodoxa: & catholica veritas. Auertitur impius ab omnibus iniquitatibus suis, ad Deum conuertitur, agit poenitentiam, crucifigit carnem suam, & corpus peccati: mortificat veterem hominem, atque illum deponit cum actibus suis, & nouum induit, qui secundum DEVM creatus est, & qui renouatur in agnitione Dei, secundum imaginem eius qui creauit illum. In quo innouando quotidie non cessat, nec quiescit, donec in eandem imaginem transformetur. Itaque, & ipse sibi circumcidit cordis sui præputium, iuxta præceptum domini dicentis, Circuncidite præputium cordis vestri, & ceruicem vestram ne induretis amplius: & per Hieremiam,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Nouate vobis noualia, & nolite serere super spinas, Circumcidimini domino, & auferte præputia cordium vestrorum: ne forte egredietur ut ignis indignatio mea. Ipse quoque eidem præcipienti obsequens, innouat noualia: deponit veterem hominem, facit sibi cor nouum, & spiritum nouum: & nihilominus, etiam vniuersa hæc operatur in nobis Deus, Ipse nos conuertit, ut conuertamur ad se. Applicabo, inquit, eum, & accedet ad me. Illo conuertente agimus dignam poenitentiam. Conuerte me, inquit ille, & conuertar, quia tu dominus DEVS meus: postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussisti femur meum. Ipse circumcidit præputium cordium nostrorum, Cum venerint (inquit ille Moyses populo suo) super te omnes sermones isti, & ductus poenitudine cordis tui in vniuersis gentibus, in quas disperferit te dominus DEVS tuus, & reuersus fueris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua, reducet te dominus Deus tuus de captiuitate tua: & miserebitur tui, & circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis viuere. Idem ipse est qui noualia nostra innouat, qui dat nobis cor nouum, & spiritum nouum. Ipse est qui facit, ut in præceptis eius ambulemus, & iudicia eius custodiamus, & operemur. Quæ vniuersa adeo inter se non pugnant, ut pulcherrime consonent, quemadmodum supra demonstratum est.

Calvinus.
Pighius.

Quid igitur hic cauillatur Cauillinus?

Interrogat quis voluntatis humanæ infirmitatem dicet diuinæ gratiæ subsidio roborari, quo ad boni aspirationem efficaciter aspiret? Possem enumerare & recitare omnium a principio orthodoxorum scripta concorditer ita dicentium: sed quo sim breuior interrogabo ego illum vicissim, quis omnium dixerit aliter, nisi hostis diuinæ gratiæ? Quis ante ipsum, & Lutherum, hoc negauerit, præter Pelagium cum sectatoribus suis? nisi Simonem, Marcionem, Valentinum, Manichæum, Priscillianum, Abailardum, Vuiclefum, atque eiusmodi hæreticorum portenta protulerit: qui abstulerunt liberum arbitrium ex hominibus: et Deum optimum maximum flagitiorum omnium fecerunt fontem, & gurgitem. Quod si quem alium producere potuerit, qui inter orthodoxos & catholicos sit nominatus & habitus, qui non ita senserit, quiduis patiar ab illo conuicij.

Calvinus.
Qua similitudine, & quo pacto, sententiā suam comprobet.

Si qua, inquit, est in lapide mollicies, quæ ad miniculo tenerior facta flexum quemlibet recipiat, neque ductile esse cor hominis negabo, in recti obediētiā, modo gratia domini quod in eo imperfectum est suppleatur. Verum si dicta similitudine ostendere voluit dominus, nihil vnquam boni expressum iri a corde nostro, nisi penitus aliud fiat, ne inter

inter ipsum & nos partiamur quod vni sibi vindicat. Si ergo lapis in carnem transferatur, quādo nos dominus ad recti studium conuertit, aboletur quicquid est proprię nostrę voluntatis, & quod in eius locū succedit a domino est.

Quę hic noua : quę portenta audio ? Et hoc tibi est Caluine, Pighius. illas quas aduersum vos produximus inuictas, atque omni aduersarię potestati insuperabiles machinas, subruere. Verum si dicta similitudine ostendere voluit dominus nihil vnquam boni expressum iri a corde nostro nisi penitus aliud fiat: occinam ego tibi ex aduerso, Verum si dicta similitudine non hoc quod stulte imaginaris, tu, sed inueterati longa peccandi consuetudine cordis velut lapideam duriciem auferri, & colliquescere oportere, quo molle ac sensibile & diuinis impressiōibus aptum, sequax ac ductile fiat, significare voluit: quod re vera significare voluit: quid tum denique? Quid habebis quod oggannias? Non substantiam cordis, hoc est, voluntatis, aut animi nostri (quem fere cordis vocabulo passim et vbiq; scriptura significat) sed qualitatem mutari, sed vitium tolli, cum ex peccatis ad Deum conuertimur, indubitatum est.

Nō substantiam cordis nostri, sed qualitatem mutari, cum ex peccatis ad Deum conuertimur.

Proponit hanc quęstionem diuus Ambrosius libro primo de uocatione omnium gentium, aut quisquis eius libri author fuerit (quem in primis eruditum, orthodoxum, catholicum, & vetustum fuisse res ipsa loquitur), An cum bonę voluntatis homo esse incipit, eadē quę in ipso erat corrigatur voluntas, an alia quam habebat, & quę priori repugnet, vt hic imaginatur, detur: Ad quam respondens, Cum igitur homo, inquit, ad pietatem redit, non sit nouum figmentum, aut noua creatura: secundum substantiam videlicet: sed eadem quę fuerat labefactata reparatur: nec aliud ab eo aufertur nisi vitium, quod natura non habuit. Hoc autē fieri vna gratia saluatoris nostri. Qui sic rūpit vincula captiui, sic vestit nuditatem spoliati, sic sanat vulnera sauciati, vt quod in eo agit, etiam per ipsum geratur, &c. Nec quia spiritus Dei agitur, ideo putet liberum arbitrium se non habere: quod nec nūc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablata libertas. Quod ergo non est interfectum per vulnerantem, non tollitur per medētem: Vulnus sanatur, non remouetur natura. Hęc ille Ambrosius, & tu interrogas, quis dicet humanę voluntatis infirmitatem diuinę gratię subsidio sanari, & roborari, quo ad boni electionem efficaciter aspiret? Audis autem quid hic dicat, non mutari secundum substantiam hominem cum ad pietatem redit, sed ex infirmo & saucio sanum fieri: reparari quę labefactata in ipso fuerant: auferri vitium a natura quod naturę non est, sed ab ea alienum est. Dirumpi vincula captiui, vesti nuditatem spoliati: vulnus sanari, non remoueri naturam. Et hęc

A D. Ambrosio, vt explicetur hęc quęstio. An cū bonę voluntatis esse homo incipit eadem quę in ipso erat corrigatur voluntas, an acquirat aliā.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

hæc omnia per gratiam saluatoris fieri: sed ita fieri, vt quæ in homine agit, etiam per hominem gerantur. Nec suas libero arbitrio partes deesse, etiam sub ipso actu spiritus.

Vt seipso
non intelli
gant aduer
sarij.

Sed velim hic mihi Caluine respondeas, Dicis cor nostrum, penitus aliud fieri oportere, & aboleri quicquid ex nobis est, vt cōuertamur ad iustitiam, Qua in re, si mihi explicare potueris quid intelligas, quiduis a te patiar. Cor ex usu scripturarum vel animum vel voluntatem intelligis, etiam teipso interprete, Non actum ipsum voluntatis, vt existimo, tamen & ille voluntatis nomine subinde censeatur: sed ipsam voluntatem nostram, qua volumus, nolumus, amamus, odimus, prosequimur hoc, illud fugimus, Cor enim, substantiam denotat: actus, ad genus affectuum pertinent. Nam de actu voluntatis si te loqui dixeris, ridicule omnino nugaris, & in vanum verba profundis, Cū malas voluntates nostras: hoc est, ipsa peccata nostra: prorsus aboleri oportere, vt conuertamur ad iustitiam, prorsus sit indubitabile, nec ab ullo in quæstionem vnquam vocatum est, Sed de ipsa te voluntate, illa, inquam, potentia, qua volumus, nolumus, amamus, odimus, & cætera illa quæ voluntatis sunt, peragimus, loqui te, tua scripta clare attestantur. Hanc voluntatem prorsus aboleri vis, & nouam nobis dari, vt conuertamur ad iustitiam, Nec eam tantam, sed & rationem, vt opinor, Nam addis, Quicquid ex nobis est, Puto autem illis verbis, vniuersas te nostræ naturæ partes significare. Nam si hoc intelligeres, vt in locutione ambigua tergiuersari posses, Quicquid ex nobis est, hoc est, a nobis factum est, iam nec voluntas illa nostra a nobis est, sed eius vitium tantum a nobis est, quod prorsus aboleri oportere, vt ad iustitiam conuertamur, omnes intelligunt. Proinde vt consentaneum aliquid loquaris & intelligas, vniuersas naturæ nostræ partes dictis verbis intelligere te conuenit, In quibus, cum sit & ratio, nec ratio tantum, sed etiam corpus, etiam illud prorsus aboleri & aliud nobis dari oportere, conuersis ad iustitiā, vt confitearis necessesse est. Quod ipsum tamē electus ille Christi Apostolus, etiam postquā spiritibus cœlestibus interfuerat, se circumtulisse contestatur & queritur. Sed de ratione, vt existimo, idem quod de voluntate, affirmas, eam prorsus aboleri oportere, et aliā fieri, quo cōuertamur ad iustitiā. Quādoquidē in cordis appellatiōe, quod transformari atq; aliud fieri oportere contendis, etiam ipsam comprehensam intelligis: affirmans spiritum sanctum: qui nouit omnes cogitationes hominum vanas esse, etiam de ea ipsa clare pronunciare, Omne figmentum humani cordis esse tantummodo malum. Si, inquis, quicquid ingenium nostrum concipit, agit, instituit, molitur, semper malum est, quid, quantumque facultatis homini ad bonum ex hac parte, nempe ratione, suppetat, ex hoc perspicuum est, Proinde, & illam aboleri oportere, si semper, hoc est, nec

est, necessario, malum est quicquid ab ea prodit, & in locum eius nouā rationem dari, quo aspiremus ad bonum, tuæ sententiæ est consentaneum. Quando æque sine ratione, vt sine voluntate, nihil possit bene fieri.

Age igitur videamus quale sit istud quod a te dicitur, Rationem & voluntatem esse vel ipsam rationalis animæ essentiam, aut certe energias & virtutes quasdam, ab ipsa, & in ipsa eius scaturientes essentia, & necessariam ad inuicem dependentiam, connexionemque habere, vt sine se mutuo esse non possint, quemadmodum & vis calorifica, ex, & in, ipsa ignis substantia: & diaphoni vis illustratoria: in sole atque eius essentia, indubitatum est. Proinde fieri non potest, vt ex nobis auferatur & voluntas & ratio, & in locum earundem substituantur aliæ, nisi auferatur, & ipsa rationalis animæ substantia, ex cuius natura & essentia, illæ, & primo, & necessario scaturiūt, ac profluunt: atque in eius locum, noua aliæque substituantur anima. Quod vt fiat, si credere potes Caluine, idoneus mihi non videris, qui cum, verba commutet quispiam. Nihil hic tibi relictum est tergiuersationis aut subterfugij. De ipsis energijs, virtutibus, ac potentijs, non actibus earundem prauis sub seruitute peccati, loqui te certum est: nisi bis ridiculum te feceris: et ostenderis nec te ipsum intelligere, nec alios, quibus contradicis: quos ignorantia, & impietatis redarguis: & vniuersa tua, de illis, nō his, te loqui coarguunt. Tolli vero has energias, & potentias non posse, & in locum earundem alias substitui, nisi tollatur & ipsa animæ substantia, & pro ea noua substituantur, æque certum atque indubitatum est. Quid igitur? Adhuc non vides quam sit cæca impietas? quam sit falsum, quam absurdum, quicquid præter catholicam fidem noui: & singularis a vobis inducitur? qui nouitate, & singularitate placere, et nominari quæritis, nec intelligitis quid ipsa in se habeat quā statuere quæritis nouitas?

Quamquam, si tua ipsius sponsione teneri te vis, vt noster sis, in nostramque mox sententiam concedas necesse est. Si qua, inquis, est in lapide mollicies, quæ adminiculo tenerior facta flexum quemlibet recipiat, neque ductile esse cor hominis negabo. Esse enim in lapide eam molliciem, vt ignis adminiculo fluxum recipiat, si inter vitriariorum & alchimicorum fornaces aliquandiu versatus fueris, oculis ipse tuis crediturus es.

Sed erunt forte, inquis, qui cōcedant voluntatem, a bono suo pte in- Caluinus.
genio auersam, sola dñi virtute conuerti, sic tamen, vt præparata, suas deinde in agendo partes habeat: vt sit, quod alicubi docet Augustinus non ducēs, sed comitans: nō præiū, sed pedissequa volūtas in bono opere. Ego aut duo in dictis prophete verbis, signari animaduerto. Qd & prauā nostram voluntatē corrigit dñs, vel potius aboleat, et a seipso bonam

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

bona submittat. Quatenus a gratia præuenitur, in eo ut pedissequam appelles, tibi permitto: sed quia reformata, opus est domini, hoc perperam homini tribuitur, quod gratiæ præuenienti, pedissequa voluntate obsequitur. Ideo non recte a Chrysostomo scriptum esse, Nec gratiam sine voluntate, nec voluntatem sine gratia quicquam posse operari: quasi non ipsam quoque voluntatem operetur gratia. Neque vero Augustini consilium fuisse, dum pedissequam gratiæ nostræ voluntatem facit, illi vel secundas quasdam partes assignare in bono opere, Sed quia hoc dogmati Pelagii refellendo satis erat, quod primam salutis causam in hominis merito ponebat, aduersus illum tantum contendebat, omni merito esse priorem gratiam, cuius tamen effectum egregie tractet alibi.

Pighius.
Quam sit
falsa, abtur-
da, pestilens
eorum opi-
nio, qui ad
hominis con-
uersionem
nullas illi
partes tri-
buunt.

Si qui erunt, qui tibi concedant voluntatem, suoapte ingenio a Deo auersam, sola domini virtute conuertere posse, sic ut ad conuersionem nullæ voluntatis nostræ partes sint, ut quæ nihil ad eam aspirare possit, nihil se præparare, se ad illam dare, sed nec desyderare, nec expectare quidem, quod tu affirmas, me authore non facient: cum totius quanta est diuinæ scripturæ contradicat autoritas: contradicat orthodoxorum omnium ab initio, quem supra audisti, consensus, & catholice definitio ecclesiæ: sitque ex hac assertione necessario consequens, Nulli peccatori vel conandum esse ad conuersionem suam: nec eam oratione petendam a Deo: ut quam nec desyderare quidem possit priusquam accipiat: sed permittendam illam uni diuino beneplacito, quando illi videbitur sua nos virtute conuertere: interim solutis manibus indulgentes genio, & obsequentes carnis desyderijs: quod necessario, nisi falsa sit doctrina tua, ante conuersionis gratiam facimus. Et ludunt operam, qui exhortationibus, obiurgationibus, comminationibus obtundunt atque obstrepunt peccatoribus, necessario, quod faciunt, faciētibz, nec in sua potestate habentibus, ut monitionibus increpationibusque acquiescant ac pareant: & perinde cum illis agunt: ac si persuadere conantur, ut sublimes ferrentur in aera: quod quanuis non possent ipsi, posset tamen Deus in ipsis. Quæ si quis ex tua impiissima assertione consequi non intelligit, vel rationis tarditas, vel vestri illius Euangelij illa vis & energia, cuius subinde iudicium exhibuimus, & adhuc exhibebimus, in causa est, Sin intelligit, nec te vna cum præclara hac doctrina tua execratur, execrabilis merito ipse est. Quanquam & in eo quod dicis, voluntatem nostram suoapte ingenio, a Deo auersam, moliris insidias: tamen si verba nihil alioqui incommodi habeant, Hoc enim subindicas, quod alibi plane indicas, suoapte velut natura, necessario auersam a Deo. Quod asserere est impiissimum, & in conditorem eius nulla ferenda blasphemia.

Offēditur,
nostri ad de-

Si nobis nihil ad nostram conuersionem potestatis facultatisque reli-
ctum

ctum est, sed vnus hoc Dei virtutis & beneplaciti est, velit, non velit, ^{um conuer} vbi, quando, quomodo velit nos conuertere, quid ludit operam, imo ^{sio in no-} quid ridiculum se facit, toties vt ad se conuertamur, & agamus poenitentiam de peccatis nostris, quo gratiam suam & misericordiam consequamur, a nobis exigens? Quid clamat per Esaiam prophetam? Si quæritis, quærite, conuertimini, & venite. Et rursus, Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israel. Et iterum, Non dixi semini labob frustra, Quærite me, Ego dominus loquens iustitiam & annunciāns recta. Congregamini, venite, accedite simul. Nunquid nō ego dominus; & non est vltra Deus absq; me? Deus iustus & saluans, nō est præter me. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus & non alius. Quid, inquam, ista non cessat clamare ad nos, si æque nostræ potestatis non est, auerti a peccatis nostris, quam cœlum digito tangere? si ipse quos vult, sua vnus virtute, pro suo beneplacito conuertit: quos vult in peccatorum sordibus cōtabescere sinit? Quorsum ista vociferatur & toties ingerit, nisi vt nos excitet ad poenitentiam, vtq; conuertamur ad se? Quod si nō possumus, si ipse solus potest, & facit, quibus, quādo, & vbi sibi placet, quid nobis frustra loquitur? Quid non sibi potius loquitur, vt conuertat si quos conuersos velit? Quid rursus per Hieremiam ita agit, cum peccatrice anima? Vulgo dicitur, Si dimiserit vir vxorem suā, & recedens ab eo duxerit alterū virum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuere ad me dicit dominus, & ego suscipiam te. Si est quod tu dicis Caluine, æque possibile peccatrici animæ ad Deum reuerti, vt est mihi in cœlum scandere, an non pulchre derideret nos peccatores Deus inuitationibus eiusmodi? Sed quod serio nobiscum & egerit & loquatur, testatur vnigenitus eius filius, quem hominem factum, propter nos peccatores, in mortem tradidit: testantur & illæ contestationes, quas suis illis, vt audisti, exhortationibus ad nos addidit, Ego dominus loquens veritatem, & annunciāns recta. Ego Deus & non alius. Serio ergo nobis dici existimemus a domino, vt reuertamur ad se: ita fore, vt suscepturus sit nos. Desyderat quidem suscipere nos omnes: sed a nobis prærequirit, vt reuertamur a via qua in perditionem cucurrimus, et cōuertamur ad se: ad quod ipsum, nihilominus sua gratia multipliciter nos præuenit, instigat, sollicitat, pulsatur: tamen a nobis hoc requirit, vt ad se ipsi conuertamur, quo conuertatur ad nos: vt sibi cordis nostri ostium aperiamus, quo ingrediatur ad nos. Potestatis itaque nostræ est, cum Dei, omnibus parato atque obuio adiutorio, reuerti ad ipsum. Quod nisi fecerimus ipsi priores, ille ad nos nō cōuertitur, nec sua nos amicitia & iustificationis gratia dignatur. Quod an non iterum atq; iterum eodem loco apud eundem prophetam clarissimis nobis verbis significat? Reuere, inquit, aduer

Q atrix

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

patrix Israel ait dominus, & non auertam faciem meam a vobis, quia sanctus ego sum. Et iterum, Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Audis quid dicat, Reuere & non auertam. Conuertimini & sanabo. Vides cui & sanitatem & gratiam suam promittat: nempe reuertenti, & se ad ipsum conuertenti. Hæc ergo præquiruntur sanitati nostræ atque eius gratiæ. Ante, vt nos simus corde humiliato, quo supplices imploremus eius misericordiam, & contrito spiritu, sinceroque corde poenitentes diuinæ offensæ, quam ipse nos dignetur suo illo gratioso & misericordi respectu, etiam per Esaiã iterum atque iterum nos contestatus est. Ad quem, inquit, aspiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & tremmentem sermones meos. Et rursus, Hæc dicit excelsus & sublimis habitans æternitatem & sanctum nomen eius, in excelsis & sancto habitans, & cum contrito et humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & cor contritorum.

Vides quem suo illo misericordi & gratioso respectu dignetur: ne pe iam pauperculum & contritum spiritu, & tremmentem sermones eius. Vides quorum & spiritum & cor viuificet, humilium inquã, & contritorum. Nostræ igitur partes sunt, vt tales nos exhibere studeamus, si gratiã domini quærimus, & viuificari corde & spiritu. In quo opere nec ille nobis laborantibus & fatagentibus deerit: præsertim si nostræ imbecillitatis conscij, etiam eius, ea in re, imploremus auxilium, illius exemplo qui dixit, Cõuerte me & conuertar, quia tu dominus Deus meus. Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam a nobis. Interim tamen nobis ipsi non deerimus. Ita fiet, vt ipse nos ad se cõuertat, & nos ad ipsum reuertamur, & nos conuertamus, & ipse vicissim conuertatur ad nos, nos sanet, ac viuificet. Poenitentibus, inquit ille, dedit viam iustitię, & confirmauit deficientes sustinere, & destinauit illis sortem veritatis. Itaq; nemini quicquam per ipsum deest. Ipse deficientes confirmat. Ipse destinat illis sortem veritatis: sed necesse est, vt nos poeniteamus ante, vt reuertamur a vijs nostris pessimis & conuertamur ad ipsum. Hæc sane duo, vniuersa scriptura prærequirit a nobis, quo diuinam impetremus gratiam et misericordiam: vt, inquã, auertamur a vita veteri: & ex corde poeniteamus diuinæ offensæ: vtp; humiliter nos illi tradamus ac submittamus. Quæ vbi præstiterimus, ipse pro sua benignitate libenter nos suscipit: remittit vniuersum debitum: sanat contritiones nostras: et virtutem, qua perseueremus in eius amore & mandatorum obseruantia, subministrat. Hoc est, quod vbiq; clamat. Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israel. Conuertite Israel ad dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua. Conuertimini ad dñm & dicite ei, Omnem aufer iniquitatem nostram. Conuertimini ad me & salui eritis. Reuere ad me, & ego suscipiã te. Reuere auer patrix Israel, & non auertam faciem meã a vobis.

Duo neces-
sario prære-
quisita a
nobis, quo
diuinã im-
petremus
gratiã.

bis, Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Viuo ego dicit dominus, Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, Conuertimini a vijs vestris pessimis, & quare moriemini domus Israel? Conuertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, Reuertimini & viuite. Poenitentiam agite, & appropinquabit regnum coelorum, facite fructus dignos poenitentiae. Poenitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

Non vult mortem impij Deus, sed magis vult vt conuertatur et agat poenitentiam, & viuat. Ipse tamen sua illa omnipotenti voluntate ipsum non conuertit: sed vt ipse se conuertat, inuitare & adhortari illū non cessat. Quod si negligat, etiam contra suam ipsius voluntatem illū moriturum denunciati: aequē significans in potestate eius situm, vt ad se reuertatur & viuat. Et quare, inquit, moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis: reuertimini, & viuite. Nostrum proinde hoc est, reuertere & conuertere, Ipsius, reuertentes suscipere, & viuificare. Et quanuis in conuersione nobis non desit, nostrum tamen est, prius ad eandem conari. Quod per Hieremiam clarissimis verbis significat, Hæc, inquit, dicit dominus, Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis. Proinde, & ille, qui ipsum orat, vt se conuertat, quo conuertatur, iam illud ipsum orando, se conuertit: aut saltem, conuertere incipit, & ad conuersionem aspirat. Vis scire quomodo ad poenitentiam conuertat nos Deus? Apostolum audi, An diuitias, inquit, bonitatis eius, & patientiae & longanimitatis cōtemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Sua, inquit, bonitate, patientia, longanimitate, non statim pro peccatis nostris iusta nos damnationis percellens sententia, sed longanimitate expectans, dans tempus & locum poenitentiae: adhuc, multis medijs & occasionibus, exhortationibus, beneficijs, aduersitatibus & flagellis, ad eandem nos prouocans, sollicitans, stimulans. Hinc illæ voces. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, Ego sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, introibo ad illum. Benignitas ergo Dei omnes ad poenitentiam adducit & conuertit. Sed nunquid conuertuntur omnes? Dedit ei, inquit Iob, locum poenitentiae, & ille abutitur eo in superbia. Et apud Iohannem, Hæc dicit filius Dei, Dedi illi tempus vt poenitentiam ageret, & non vult poenitere a fornicatione sua. Ita quoque multiplicium castigationum & flagellorum quibus peccatricem populum percussit per Esaiā mentionem faciens, Et in his omnibus, inquit, non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta, & populus non est reuersus ad percutientem se, & dominum exercituum nō exquisierunt. Quid igitur?

Quāuis in peccatoris conuersione dominus illi nō desit, eius tamen esse, prius conari ad eandem.

Vt Dei benignitas, oēs ad poenitentiam adducat & conuertat, non tamen conuertantur omnes.

Quid obstat, quominus?

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Cessandū nobis est, et expectandum dum ipse sua nos illa omnipotēti virtute conuerterit? Imo, non cessat ipse sua illa omnes benignitate conuertere: sed qua causa, qua culpa non conuertamur iam intelligis. Quia benignitate Dei abutimur in superbia, & ipsi cōuerti nolumus, Quia vocanti, aures obturamus, atque obduramus corda nostra: pulsanti, vt ianuam aperiāmus quo ingrediatur ad nos, non solum non aperimus, sed adhuc obdimus pessulum. Ad corripientem, flagellantem, & percutientem nos non reuertimur, sed in flagellis duriores contumacioresque efficimur, Quia reuerti nolumus. Quare, inquit, auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium & noluerunt reuerti. Et in Euangelio Christus, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos sub alas? & noluisti. Recte proinde subiunxit Apostolus, Secundum autem duriciem tuam & impenitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti Dei iudicij, Qui reddet vnicuique iuxta opera sua.

Aduersari
orum doctrina, peccatores quod dicere doceat.

Hoc per te docentur Caluine peccatores dicere, quod dixisse domū Israel Deus per Ezechielē testatur, Fili hominis, inquit, dic ad domū Israel. Sic locuti estis, dicentes, Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis tabescimus. Quomodo ergo viuere poterimus? Hanc, inquam, plenam desperationis vocem, ex vestra doctrina vt concipiant, vt emittant peccatores necesse est: adempta quippe ipsis omni respirandi facultate, omni conatu, omni spe, omni desyderio, sed in vno Dei beneplacito (de quo ipsis nihil cōstare potest) omni cōuersione eorum reposita. Et non audiunt quid illis ad hæc responderit misericordissimus dominus, Dic, inquit, ad eos. Viuo ego dicit dominus Deus, Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius a via sua mala, & viuatur. Conuertimini a vjjs vestris pessimis, Et quare moriemini domus Israel? Audite ergo peccatores, quid vobis dicat dñs: & nolite audire quid vobis insururret Lutherus, Philippus, Calvinus, & pestes istiusmodi, sed illi vel iuranti credite. Viuo ego dicit dominus, Nolo mortem impij, sed contra volo vt conuertatur a via sua. Vult ipse vt conuertatur impius, & non cōuertitur. Non ergo sua illa omnipotenti efficacique voluntate conuertit impium: sed eam ponit in voluntate & arbitrio impij. Vt eius culpa sit si non conuertatur. Vult ipse vt conuertatur: vt autē impius hoc ipsum velit, illū admonet atque hortatur, Cōuertimini, inquit, a vjjs vestris pessimis, Et quare moriemini? Perinde ac si dicat, Ego quidem volo vos viuere, sed vt & vos hoc ipsum velitis, necesse est. Si nolueritis, per vos stat, non per me, quo minus viuatis. In vestra illud potestate situm est. Quandoquidem, quod ex me requiritur, vobis paratum est. Quare ergo moriemini?

Si vnus Dei in nobis opus sit nostra conuersio, nec quicquam facimus.

mus, operamur, aut cooperamur nos. Quid rex Niniuæ ad denuncia-
tionē Ionæ, pœnitentiā agens in sacco, & cinere, præconis voce edixit
in populū? Conuertatur vir a via sua mala, & ab iniquitate q̄ est in ma-
nibus eorū. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, et reuertatur a fu-
rore iræ suæ, & nō peribimus. Certe ex hoc intelligis communem sen-
sum humani generis, hoc intelligentis, in nostra potestate situm, cōuer-
ti a vīs nostris malis, & a peccatis nostris. Quin audi, diuini spiritus,
per os eiusdem Prophetæ, de eo ipso clarissimam definitionem & sen-
tentiam, Et vidit, inquit, Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via
sua mala, et misertus est super malitiā quam loquutus fuerat, vt faceret
eis, et nō fecit. Vidit, inquit, Deus. Quid? opus suū, hoc est, conuersio-
nem, quā ipse sua illa absoluta efficaciq; voluntate, in eis nihil ad eā con-
ferentibus, aut cooperantibus fecit: certe hoc nō dicit, Sed vidit opera
eorum. Quenam? Quia conuersi sunt de via sua mala. Quomodo po-
tuit clarius exprimere, peccatoris opus esse, conuersionē suā? Quam ta-
men etiā opus suum esse non negauit qui author est omnium bono-
rum, Qui dixit velle se, vt conuertatur impius & viuat.

Vidit, inquit, Deus opera eorū, & misertus est eis. Misertus est pro-
pter opera eorū: quæ, etsi etiam sua erant, non tamen ideo misertus est,
quia sua, sed quia illorum erant. Neq; enim hoc ipsis imputari poterat,
ad promerendam aut obtinendam gratiam & misericordiam, quod
ipse eos sua misericordia, vt conuerterentur, præuenerat. Quod prophe-
tam suum ad illos miserat, qui ni conuerterentur & pœniterent, instās
denūciaret exterminium. Sed respexit, inquit, opera eorum, quatenus
proficiscebantur a libero eorundem arbitrio: et illorum ergo, misertus
est eis. Non, quia illis hoc merebantur: sed quia ipse bonus & pius est.
Quia benignus & misericors, patiens et multæ misericordiæ, præstabi-
lis super malitiā: proinde misertus est eis, vt intelligas, æque gratiæ hoc
ipsum esse & misericordiæ, tametsi operæ nostrorū præstetur respectu.

Si vnus Dei opus in nobis est, nostra pœnitentia & conuersio, nec
quicquam ad eam conferimus, operamur, aut cooperamur nos, quid
est, quod Christus ciuitatibus illis in quibus multa miracula fecerat su-
am infidelitatem & obstinationem exprobrans, & v̄ æternæ damna-
tionis denunciās, adiecit? Quia si in Tyro & Sidone factę fuissent vir-
tutes quæ factę sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœnite-
rent. Quo pacto sunt cōsentanea ista aut cohærentia, si est vera illa ve-
stra sentētia? Si in Tyro & Sidone factę fuissent virtutes, q̄ factę sunt
in vobis, quid? Deus operatus fuisset in eis cōuersionem & pœniten-
tiam. Quid est hoc? Si illa absoluta efficaciq; voluntate noluit eos con-
uertere, aut eis dare pœnitentiam, nunquid voluisset, si factę fuissent in
eis virtutes illę? Cur id voluisset eis, si factę fuissent in eis virtutes eius-
modi, quod non voluit ciuitatibus suis, ob factas in eis easdem? Sed

Q iij hoc

Ex facto
Niniuita-
rum, de-
mōstratur
communis
ille esse sen-
sus huma-
ni generis,
In nostra
potestate si-
tum, con-
uerſi a pec-
catis no-
ſtris ad do-
minum.

Misereri
noſtri deū,
propter o-
pera no-
ſtra, quæ,
tametsi eti-
am ſua
ſint, non
ideo tamē
eorum re-
ſpectu mi-
ſereri, quia
ſua, ſed q̄
noſtra.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

hoc est, quod dicere voluit, illos tantis signis si vidissent cessuros fuisse, & acturos poenitentiam, quibus ipsi non cesserant.

Postremo, si est quod hi affirmant, natura nostra vniuersa non nisi quoddam peccati semen, cui nec vel modica vel infirma superfit bene agendi facultas, qua etsi per se & sola non possit, opitulante tamen gratia diuina suas & ipsa partes vel secundas agat: si hæc necessario male agat: si opera bona, ante omnia vero, nostram ad Deum conuersionem, & veteris vitæ synceram poenitentiam, in nobis efficaciter operatur vna solaque Dei gratia, cui nec resistere possumus, cum nobis offertur inoperaturque a Deo, nec studio, amore, desyderio aspirare ad eandem, nec nos illi vlla ratione præparare, neque cum ad est, saltem pedissequa voluntate eidem aut collaborare, aut obsequi: si & inchoat, & perficit Deus in nobis omne opus bonum, absque vlla nostra aut præuia, aut cooperante volūtatis operatione, dum corda nostra efficaciter afficit, flectit, format, dirigit in iustitiam, nec possumus nos, vt multis, imo omnibus sæculis est creditum, motioni diuinæ & obtemperare & refragari: Quid diuinus spiritus toties in scripturis tribuit nobis, acquiescere diuinis monitionibus, & increpatiōibus: & aduersus eas nos obdurare & nolle acquiescere: Tradere manus nostras domino: Preparare & dare corda nostra vt queramus dominum: Præbere domino cor nostrum: Inclinare corda nostra ad sequendum illum: Dirigere corda nostra in viam rectam: Exquirere Deum in toto corde nostro: Hæc ne sunt, prorsus impotentum vlla ratione aspirare ad diuinam gratiam: eandem desyderare: eidem se præparare, se dare, acquiescere, collaborare: imo necessario repugnantium diuinæ gratiæ etiam sub ipsa gratia: Proponit per Salomonem egestatem & ignominiam, ei qui nō acquiescit disciplinæ domini: acquiescenti, contra gloriam. Proinde & per Iob ita nos admonet, Acquiesce igitur ei, & habeto pacē, & per hæc habebis fructus optimos. Si reuersus fueris ad omnipotentem, edificaberis, & longe facies iniquitatē a tabernaculo tuo. Sicut contra dicit quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Nostri proinde arbitrij est, acquiescere Deo, aut nō acquiescere: aut nolle acquiescere, & corda nostra aduersus diuinas admonitiones investigationesque obdurare. Proinde, ita nos diuinus spiritus commouere non cessat, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: nolite, inquit, hoc nostræ liberæ voluntatis esse significans. Et per Zachariam prophetam de præuaricatore populo Israel, Et noluerunt, inquit, attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, & cor suum posuerunt vt adamantem, ne audirent legem, & verba quæ misit dominus exercituum in spiritu sancto per manum prophetarum priorum. Quæ vniuersa clare attestantur, in nostræ voluntatis facultate situm, acquiescere præuenienti nos, & pro-

Nostri arbitrij esse, acquiescere Deo, nō acquiescere. Corda nostra aduersus diuinas admonitiones obdurare, et cōtra, præbere, præparare, inclinare corda nostra dñō, &c. Acquiescere.

Nolle acquiescere.

Aduersus diuinas admonitiōes corda nostra obdurare.

& prouocati ad bonum, ad nostri conuersionem, ad poenitentiam, diuinæ gratiæ: & refragari eidem.

Præparare animam nostram domino, & diuinæ gratiæ, a nobis exigi, & nostræ facultatis esse, vniuersa scriptura testatur, Hominis, inquit ille, est animam præparare. Et alter, Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam in tentationem. Et rursus, Qui timent dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Et iterum, Ante orationem, præpara animam tuam. Nostræ ergo facultatis est præparare animas nostras domino, atque eius gratiæ: & sanctificare in conspectu eius animas nostras. Proinde Samuel ita conuenit populum domini, Si in toto corde vestro reuertimini, hoc est, reuerti proponitis ad dominum, auferte deos alienos e medio vestri: & præparate corda vestra domino, & seruite ei soli. Et has præparationes cordis nostri illi gratas esse, David testatur dicens, Desyderium pauperum exaudiuit dominus, & præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Cuiusmodi autem hæc sit, Deo grata cordis nostri præparatio, qua peccatores diuinæ misericordiæ & gratiæ efficaciter se præparant, per Hieremiam diuinus nos spiritus instruit, Scrutemur, inquit, vias nostras: & quæramus, & reuertamur ad dominum: leuemus corda nostra cum manibus ad dominum in coelos, dicentes, Nos impie egimus, & ad iracundiam te prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Hæc, inquam, est præparatio nostri ad diuinam gratiam & misericordiam, detestari vitam veterem & auerti ab ea, ex corde poenitere diuinæ offensæ, et humiliter confugere ad dñm, & fideliter implorare eius misericordiam. Ad odium vitæ veteris, nos prouocat ex consyderatione suæ in se dignitatis, peccatorum nostrorum grauitatis ac turpitudinis, & miserie, quam per ea incidimus. Scrutemur, inquit, vias nostras, hoc est, qd alibi dicit, Leua oculos tuos in directum, & vide vbi nunc prostrata sis: confusionem et ignominiam nostram pluribus subiungens. Conuersionem nostri ad dñm clarissimis verbis explicat, Leuemus, inquit, corda nostra, hoc est, animum nostrum, aut affectus nostros, auersos ab his terrenis, caducis & mortalibus, vna cum manibus, hoc est, operibus nostris, in coelos ad dominum, cum supplici oratione, agnoscetes culpam nostram, ostendentes poenitudinem, & deprecantes veniam.

Si autem horum omnium nihil nostræ potestatis est, non magis quoniam tonare aut pluere, quid tantopere delirauit ille, qui & se & alios ad hæc facienda adhortatus est? Sed non delirauit ille nisi delirarit & diuinus qui per eum nobis loquitur spiritus. Qui & alibi causam dati in sensum reprobum Roboam regis exprimens, Non præparauit, inquit, cor suum vt quæreret dominum. Si nemo hominum potest præparare cor suum vt quærat dominum, non magis quam

Præparare animam nostram Deo & eius gratiæ.

Gratas esse Deo, præparationes cordis nostri. Et quales

Nota ratio nem.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

digito coelum tangere, quid hoc specialiter de Roboam & velut causam reprobis eius sensus scriptura commemorat, quod est aequae & piorum & impiorum omnium? Comminiscere hic aliquid Caluine quod respondeas.

Præbere ac tradere nos corda nostra ad quærendum & manus ad seruiendum domino.

Iam qui dat, qui præbet, qui tradit cor suum ad quærendum, & manus suas ad seruiendum domino, nihil ne ille tibi videtur agere? nullam potestatem eius quod dat aut tradit habere? Quomodo enim aut dabit aut tradet id in quo nullam prorsus potestatem obtinet? Vt autem præbeamus, demus ac tradamus corda nostra, animas nostras, & manus nostras Deo, idem ipse toties a nobis in scripturis exigit. Præbete, inquit, corda vestra, & animas vestras, ut quærat dominum Deum vestrum. Et rursus, Nolite indurare ceruices vestras, sicut patres vestri, tradite manus vestras domino, & seruite domino Deo patrum vestrorum, & auferetur a vobis ira furoris eius. Vides quoque quid sit, tradere manus nostras domino, nempe illi seruire, præceptis eius obsequi.

Cauilli remotio.

Et ne dicas (quando nihil tibi absurdum est, modo vestro Evangelio congruat) haud grauare vos admissuros, hoc ut & cætera pleraque præcepta nobis data, esse impossibilia, hanc tuam blasphemam cauillationem velut præuidens, præuenit & exclusit sacer spiritus, non solum impossibile id non esse, sed perpetuo factum a pijs omnibus contestans, Sed & de cunctis, inquit, finibus Israel venerunt in Hierusalem, ad immolandum victimas suas coram domino Deo patrum suorum. Et tu possibile negabis quod diuinus spiritus factum affirmat? Proinde ille velut pius pater nos ut filios ad hoc ipsum exhortatur & inuitat, Præbe, inquit, fili mi cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant. Non illudit nobis pius pater, sed serio, nec stulte aut frustra, nos inuitat: non ut scandamus in coelum, ut super mare velut solida terra siccis pedibus incedamus, ut mortuos suscitemus, cæcis visum restituamus, (hæc enim nostræ facultatis non sunt) sed ad ea nos inuitat in quibus obsequi in nobis situm est.

Inclinare cor nostrum Deo, Effundere cor nostrum, Dirigere cor nostrum in viam rectam.

Denique qui cor suum inclinat Deo, qui effundit cor suum, Qui dirigit cor suum in viam rectam. Qui custodit præcepta Dei, nihil ne agere aut operari tibi videtur, nullam cordis sui potestatem habere? Ad hæc ipsa diuinus nos spiritus velut quæ nostræ facultatis sunt passim in scripturis inuitat, testatur etiam pios hæc egisse & agere. Nunc ergo, inquit, timete dominum, & seruite ei corde perfecto atque verissimo, Dirige cor tuum in viam rectam in qua ambulasti, Inclinate corda vestra ad dominum Deum Israel. Et rursus, Sperate in illo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra. Et per Salomonem diuina sapientia, Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam, si enim sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ, si quæsieris eam sicut pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc

tunc intelliges timorem domini, & scientiam Dei inuenies, Quia dominus dat sapientiam, & ex ore eius sapientia & prudentia. Attende quid dicat, Dare quidem dominum illam veram sapientiam, & prudentiam: nempe, per sanctum suum spiritum, quem diffundit in cordibus nostris: per quem nobis iam sordent hæc terrena, caduca, mortalia, quæ sola suspicit, & admiratur vulgus mortalium, solis inhiat: sapiunt autem illa vere bona, immortalia, & coelestia: sapit solus Deus, qui nobis est omnia in omnibus: prudentes cautique reddimur, vt neglectis his, assequendis illis, toto insistamus conatu & ex cordis desiderio. Hæc sapientia, hæc prudentia ex ore altissimi procedit, eius vnus donum est: ab vno datur: non, vt tu falso imaginaris & asseris, pro absoluto a ratione, ac irrationabili diuino beneplacito, quo ex duobus æque indignis, æque a se auerfis alterum eligit, cui ipsam dare velit, alterum auersatur, reijcit, & dimittit, vt contabescat in sua miseria, vnde nisi illius beneplacito & ope non potest eripi. Quæ est indigna Deo de Deo & infinita eius bonitate cogitatio: quantumuis Augustinum & qui eius auctoritatem sequuti sunt, assertores habeat. Quin & diuinis vbique scripturis coarguitur. Nam & iureiurando interposito nobis affirmat ille, nolle se mortem impij: imo velle vt conuertatur & viuatur, modo & ipse conuerti velit, ad quod ipsum benigne inuitat omnes, & sua illa antecedente gratia præuenit, vt per nos ipsos tantum, nõ per illum stet, si non conuertamur & moriamur. Quare ergo, inquit, moriemini domus Israel: contra meam certe voluntatem, moriemini, qui te volo conuerti & viuere. Sed nec veterum quisquam, quem mihi videre cõtigat ante Augustinũ, in hanc optimo Deo indignam, ne dicam crudelem, descendit sententiam: sed omnes affirmant nihil cuiquam ex Deo deesse, quo minus saluari possit. Sed disputandi inquirendiq; nimia facilitas, sedulitas, & libertas (vt etiam mihi liceat quod sentio dicere.) Augustinum alicubi abripuit, nempe hominem. Vehementer instabat aduersus impiam Pelagij assertionẽ, qua affirmabat diuinam gratiam, secundũ merita nostra dari: & imaginabatur id merito velut debitum retribui, quicquid alicuius respectu datur, quod a vero abest longissime. Sed alibi huius tractationis locus est proprius: hic incidit.

Vt igitur ad institutum reuertar. Coelestis illa sapientia & prudentia ex ore altissimi prodit: vnus illius donum est: ab vno datur, non obtruditur: datur, quibus tandem? His qui illam inuocant: illam desiderant: qui cor suum illi inclinant: Nam paruulorum hæc est, & humilium: non alta sapientium, & humana sapientia inflatorum. Confiteor, inquit, ille tibi pater, domine coeli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus; & reuelasti ea paruulis, Quoniam sic placitum fuit ante te. His, inquam,

Vera illa sapientia, vt detur ab vno Deo.

Sed detur omnibus, quantum ex ipso est. Contra opinionẽ Augustini.

Quibus re ipsa detur coelestis illa sapientia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quam, datur, quærentibus eam quasi pecuniam, & quasi thesauros effodientibus. Et tu dicis homini impossibile ut cor suum inclinet domino Deo & diuinæ gratiæ: ut illum amet, desyderet, quærat, inquirat, ut inueniat & accipiat a domino. Quid ergo mentitur ille qui dixit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem? imo, qui dixit in toto corde suo inquisiuisse dominum?

Et quanquam etiam ex alijs scripturarum locis, vniuersa hæc, Dei quoque esse constet, doceamurque ea, oratione a Deo petere: hoc nostram & catholicam confirmat, non infirmat sententiam, quæ necessariam coniugationem liberi arbitrij & diuinæ gratiæ in his omnibus asserit.

Ut itaq; ad suum caput hic recurrat oratio. Si qui sunt aut erunt, qui tibi concedant Caluine, voluntatem suoapte ingenio a Deo auersam, sola domini virtute conuertere posse, sic ut ad nostri conuersionem nullæ voluntatis nostræ partes sint, ut quæ ad eam nec desyderio nec studio aspirare aut præparare se possit, diuinis monitis, nec refragari, nec acquiescere, cor suum inclinare Deo, aut dare ad quærendum Deum, is ex prædictis intelligat diuinarum scripturarum auctoritati, & quo dictatæ ac traditæ sunt, spiritui contradicere. Sed hæc tibi satis magna impietas non est: nisi & obtineas, nec sub gratia quidem ipsa, quanuis pedissequam illi voluntatem, vllas vel secundas partes, habere in opere bono: imo totam aboleri oportere, & in eius locum nouam substitui. Qua in re, si teipsum quid velis intelligas, quiduis a te perferam æquo animo. Quam autem frustra labores in Augustini sententia, tum intelliges cum prædicta legeris, Ex quibus, si tibi Augustini sententia certa non est, nescio quid certi vnquam tibi esse poterit, Nam quod Augustinum diligenter & cum studio legeris, mihi sane persuadere non possum.

Quam in Chrysostomo sententiam damnas, affirmante: nec gratiam sine voluntate, nec voluntatem sine gratia quicquam boni operari posse, sed vtriusque coniugationem esse necessariam: necesse est, eandem ut damnes, in definitione catholice ecclesiæ, quam supra tam multis astruximus, & in orthodoxis illis, quos audisti, patribus omnibus. Quam & Augustinus tuus totidem pene verbis reddit libro III. Hyponosticon aduersus Pelagianos, Vbi liberum arbitrium iumentum, gratiam seffori haud inepte comparans, modo ratione præditum iumentum intelligas. Sicut, inquit, iumentum ut dometur ad opus homini necessarium, de armento vagum apprehendit, et incipit per curam domantis se, ad eius proficere voluntatem. Ita & liberum arbitrium quod vulneratum viuuit in homine, gratia dei apprehendit de armento luxuriæ huius sæculi: in quo sub pastore diabolo vagabatur per incōgruas voluntates. Apprehenditur

Quā impie
atq; absur-
de sentiāt,
nec sub gra-
tia quidem
ipsa, quis
pedissequā
illi volun-
tatem, vel
secundas
vllas par-
tes habere
in bono o-
pere.

In Chryso-
stomo, do-
cente neces-
sariā coniu-
gationē vo-
luntatis &
diuinæ gra-
tiæ, ut da-
mnet de-
finitionem
catholice
ecclesiæ.
Vt eandē
Augusti-
nus clarissi-
me astruat.
Apta cōpa-
ratio, Gra-
tiæ ad seffo-
rem, Arbi-
trij ad iu-
mentum.

ditur ergo a gratia Dei, vt dixi, ad domandum, liberum arbitrium: vt malæ conuersationis feritate deposita, humilietur: & vt ad obediendū in opus dñi necessarium corrigatur: & ita per eius semper curam incipiat in Dei voluntate proficere. Sicut enim iumentum illud dum in via dirigitur, fessoris manu regitur, vt iter rectum, siue leuiter siue cursum, secundum rectoris voluntatem incedat, quoadusq; ad locum destinatum perueniat: ita liberum arbitrium, dum in via, id est, in Christo esse coeperit, gratiæ regimine regitur, vt in semitis domini, recto corde, siue patientia charitatis, siue feruente spiritu, hoc est, secundum diuisiones gratiarum spiritus, possit ambulare, quoadusque ad promissum regnum coelorum perueniat. Ideo & in Psalmis ait, Spiritus tuus bonus deducet me in rectam terram. Sicut ergo sedens in iumento, dum peregerit iter quod incessit dicit, feci hodie, vt puta, triginta miliaria, cum illo sedente, iumentum ea cucurrerit: sed non cucurrisset nisi a fessore tam directum in via, quam gubernatum fuisset. Recte proinde se fecisse dicit, qui iumentum facere fecit: & tamen vtrisque itineris labor imputatur. Ita & gratia, & liberum arbitrium peragit sine dubio iter fidei liberum, dum Christianus Dei præcepta facit, sed non, vt supra dixi, sine gratia dirigente vel gubernante: propter quod dicitur in Psalmis, Dirige in conspectu tuo viam meam, & domino hominis gressus diriguntur. Itaque in hæc verba concludens. Nec gratia ergo sine libero arbitrio facit hominem habere vitam æternam, nec liberum arbitrium sine gratia. Hæc, inquam, Augustinus, tuus, vt videri vis, loco memorato. Quem cum legisse te alibi demonstras, desumpta ex eodem dicta similitudine, fessoris ad gratiam, iumenti ad nostram voluntatem & arbitrium, miror quod hic id dissimules, sed vni Chrysostomo imputes quod commune est omnium: & quod ille, quem vnum pro te citas, clarissimis verbis contra te affirmat. In quibus etiam hoc debuisti animaduvertere, non tolli per gratiam, nostram voluntatem aut liberum arbitrium, & eius loco nouum creari: quin ipsum vulneratum apprehendi, vt dometur, & malæ conuersationis deposita feritate humilietur, corrigaturque ad obediendum domino in opus necessarium: vt in Dei semper voluntate proficiat, & viam mandatorum eius ambulet, vsque dum ad regnum coelorum perueniat, Quin & eodem libro, aliquantum post prædicta, te tuosque, multo odiosius compellit, Audi, inquit, hæretice, stulte, & inimice fidei veritatis. Opera liberi arbitrii bona, quæ vt fiant præparantur per gratiæ præuentum, nullo liberi arbitrii merito, & ipsa faciente, gubernante, perficiente, vt abundent in libero arbitrio, non damnamus, Quia ex his vel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificantur, & iustificabuntur in Christo. Hæc, inquam, ille, Quæ si ad vos non pertineant, negate

Quales Augustinus pronunciet aduersarios: nempe, hæreticos, stultos, & inimicos fidei veritatis.

VOS

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

vos damnare liberi arbitrii opera bona: imo vniuersum quantū quantum est damnare liberum arbitrium: negate vos illi negare omnem prorsus facultatem ad bene, iuste, sancteque viuendum, etiam vna cū adiuuante nos diuina gratia, Quod cum negare non possitis, videtis quale ille ipse de vobis perhibeat testimonium, quem vnum pro vobis aduersus multos, atq; adeo omnes, producit: cuius refellendi vobis ipsi liberum ademistis arbitrium. Videtis, quales vos clarissima sua sententia pronunciet: nempe hæreticos, stultos, & inimicos fidei veritatis.

Sed pergamus Caluinum excutere: cuius tamen si singula verba persequamur, nunquam exitum inueniret oratio. In compendium proinde nostris subinde verbis, sub eius tamen persona (quo disputationis vicissitudo procedat commodius) eiusdem perstringemus sententiam, Cui si quicquam per nos detractum fuerit, ipse queri poterit, & nos conuincere, Tu tamen fac lector, priorum semper memineris, & quibus ille rationibus conetur mortalium omnium consensum, a pertam definitionem catholicæ ecclesiæ, tot sanctorum, quot audisti, patrum, imo omnium, eandem sententiam euertere, ita fiet, vt vel nemine respondente vix audire dignaberis. Itaque in hunc fere modum pergit.

Calvinus. Quandoquidem in præcipuo cardine iam versamur, summam rei paucis ac apertissimis tantum scripturæ testimonijs probatam complectamur: tum deinde, ne quis nos detorte perperam scripturæ insinuet, Augustini testimonio, cui plurimum authoritatis merito confert piorum consensus, eandem ostendemus non destitui: agendum igitur. Vt promissum præstet, eandem quam discussimus hactenus, cantilenam repetit. Diuinis scripturis affirmari in conuersione impij, dominum auferre illi lapideum cor, & dare cor carneum, ex quibus concludit quod supra, In conuersione impij, cor vetus, veteremque voluntatem prorsus aboleri, & nouam creari, & in eius locum substitui.

Pighius. Iam his abunde responsum est.

Calvinus. Inueniri proinde orasse sanctos, vt ad se inclinet cor nostrum dominus.

Pighius. Inueniri nō minus nos admoneri per scripturas, vt sibi inclinemus, sibi præbeamus, sibi præparemus, effundamus corā illo corda nostra: eleuemus ea cum manibus ad ipsum in coelos. Inueniri quoque hæc fieri ab his qui eius assequuntur gratiam, quemadmodum paulo ante copiose demonstraui. Quæ cum in vnum conferuntur, confirmant nostram & catholicam sententiam. Nec gratiam sine libero arbitrio, nec liberum arbitrium sine gratia.

Calvinus. David autem cum rogat dominum vt cor mundum in se creet, & spiritum rectum innouet in visceribus suis, an non omnes, inquit, cordis

dis sui partes impuritate resectas agnoscit, & spiritum obliqua prauitate contortum?

Agnoscit cordis munditiam, & rectitudinem spiritus, Dei esse donum ac gratiam, Quam cum post peccatum grauissimum, adulterij, cumulatam crudeli detestandoque homicidio, oratione a Deo impetrare contendit, vtique demonstrat peccatorem aspirare ad gratiam posse: eam desiderare, ad eam se preparare. Quæ vniuersa e diametro cum vestra pugnant sententia.

Nihil seuerius exigit dominus, quam vt religiosissime suum sabbatum obseruemus, quiescendo scilicet ab operibus nostris.

Nunquid etiam ab operibus misericordiæ: a Dei cultu, amore, veneratione, & quæ huius generis sunt? Omne, inquit, opus seruale non facietis in eo.

Luculentum satis testimonium suis gratijs reddidit Christus, ne maligne supprimerentur, Ego sum, inquit, vitis: vos palmites: pater meus agricola est. Sicut palmes non potest a seipso fructum ferre, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. Quia sine me nihil potestis facere.

Recte sane, Neque enim est vlla scriptura, quæ euidentius vestram condemnat, & nostram confirmet sententiam: nempe, nec voluntatem nostram sine gratia, nec gratiam sine voluntate nostra fructificare in nobis: quod clarissime intelliges, si & Christi verba, & similitudinē ipsam ad rem de qua agitur, cōtuleris & expenderis. Hoc primū fac cogita, quid sit agricolæ, quid vitis, quid palmitum officium: & intelliges quomodo Deo, quomodo Christo, quomodo nobis imputentur fructus vitæ & bonorum nostrorum operum. Deus agricolæ vicem gerit, qui commoda omnia, vt fructuum vbertas abunde proueniat, prouidet: curat: & dispensat: fodit: stercoreat: irrigat. Vitis, palmites ex se producit, palmites vero ex sese botros & fructus: ad quos agricola etiam, sed suo illo modo, cura, prouidentia, labore & opere, plurimum sane confert, ita vt sine illo non prouenirent: nō tamen ipse fructificare aut vuas producere proprie dicitur: sed palmites sunt qui proprie vuas producere dicuntur, & immediate fructificant. Ita quoque & vitis, immediate & per se non fructificat, sed per palmites quos producit, Qui etsi vim illam fructificandi quam habent, ex vite conceperunt, & insuper genitalem illum humorem qui in fructus transit continuo concipiant, sua tamen velut propria, quam ex vite conceperunt, forma, essentia, aut natura fructificant: nec inserti alterius generis arbori, pruno videlicet aut piro, (quod quo pacto fiat norunt agricolæ, & tradunt Columella & cæteri scriptores rei rusticæ) resectique a vite, cessant vuas producere. Vnde constat, propria sua vi, natura & forma, quam semel a vite conceperunt, & nō, quā cōtinuo influxu a vite hauriunt, fructificare eosdē:

R Cum

Pighius.

Calvinus.

Pighius.

Calvinus.

Pighius.

Expensio
verborum
Christi, Ego sum vitis, vos palmites. Et, Pater meus agricola. Quod sit agricolæ, vitis, et palmitum officium.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Aptatio si-
militudinis

Cum ex pruno, cui inferti æque fructificant, vuas producendi vim concipere non possint: quanuis ex eo genitalem illum rorem humoremque fructificationi necessarium, velut ex terra quadam, concipiant. Nunc similitudinem ad rem confer, quam per eam, ipsa nobis explicare voluit veritas: atque eius verba diligenter perpende, & inuenies rem ita se habere vt diximus. Ego, inquit, sum vitis: vos palmites: pater meus agricola est. Singulorum iam audisti munia & officia propria, Quæ vt rei propositæ apte recteque respondeant, ipse pro se Christus respondeat, Certe nisi responderent, ipse suos, respondere hæc affirmans, studio in errorem voluisset seducere. Sed nobis cum Christo, aut eo auctore, errare, securum est, qui nos iudicaturus est, Cui possemus errorem exprobranti dicere, Tu domine decepisti nos. Sed absit vt ille deceptus sit, vt aliter quam res habeat, affirmarit, & docuerit æterna veritas. Hoc proinde certum habeamus, propositam ab illo similitudinem aptissimè congruere rei propositæ, & ad vitæ bonorumque operum nostrorum fructum, Christum se habere, vt vitem ad racemos aut vuas: nos, vt palmites: Deum, vt agricolam. Ex quo iam intelligis, fructus vitæ, & racemos bonorum operum, immediate et proprie produci a nobis, & a vi germinatiua quæ est in nobis, & nostra velut propria: tametsi eam & ex vite, & celesti illo agricola acceperimus. A nobis, inquam, insertis viti Christo, & ab illo vitalem illum rorem diuinæ gratiæ, qui per suum spiritum nobis continuo influit haurientibus. Intelligis quoque haud inepte congruere illam similitudinem, qua paulo ante Augustinus Deum atque eius gratiam, sessori: nos, aut voluntatem nostram iumento: opera bona quibus ad vitam & salutem tendimus, cursui comparauit. Qui, etsi sit iumentum proprius: nihilominus etiam ad sessorum, rectoremque recte refertur: sine quo instigante & gubernante non currisset illud: certe non peruenisset ad hunc terminum. Et simul intelligis falsissimum, nullam prorsus voluntati nostræ, quanuis præuentæ, quanuis adiutæ diuina gratia, quanuis insertæ Christo, vt viti palmes, virtutem facultatemque ad bonum opus competere: nullas eius esse in eo partes: sed vnius soliusque Dei in nobis hoc opus esse: perinde ac si eques quispiam, equum ligneum aut lapideum acciperet, atque illi insidens currere eundem faceret: hic merito totum esset sessoris aut equitis: nec quicquam ad cursum conferretur ab equo ligneo. Sed vbi equus sua vi propria currit, eques calcaribus ad cursum stimulat, & habenis in viam rectam dirigit, quisque intelligit, quæ cuiusque, & equi, & equitis, in cursu partes sunt. Nunc verba Christi expende, num quid aliud significare tibi videantur. Sicut palmes, inquit, non potest fructum ferre a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. Attende quid dicat, Si palmes non potest ferre fructum ex semetipso, nisi in vite manserit: ergo potest ferre fructum ex semetipso, si in vite permanet.

Expende diligenter
Christi verba.

permanerit, Quēadmodum & fructificare illū ex seipso, hoc est, propria sua vi, virtute, forma aut essentia, q̄ diu in vite permanet, iā demonstrauimus. Sicut ergo palmes non pōt fructificare ex seipso nisi in vite permanerit, sic nec vos nisi in me manseritis, Ergo, si in me manseritis, poteritis vtiq; palmitū in star, ex vobis ipsis, hoc est, propria natura v̄ra, quā a Deo tñ accepistis, fructificare, Quia sine me, inq̄t, nihil potestis facere, Ergo mecū potestis facere. Aperi oculos Caluine: potuit ne vllis verbis clarius nostrā & catholicā probare, vestram dānare sententiā? Vide proinde ne ex eorū sis numero, quorū mētes iusto iudicio suo excāuit Deus, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Christi. Quam vero inepte, quā ridicule, velut cæcus in tenebris palpan, ex dictis Christi verbis, vestrā impietate statuere, & nostrā conaris oppugnare sententiam, tibi parcens, & breuitati consulens hic dissimulo.

Sed & Apostolus totam illi summam transcribit, cum dicit, Deus est, qui in vobis operatur & velle & perficere. Calvinus.

Ad ineptissimas, quas inde collectiones moliris, iterum dissimulo, Pighius.
vt aliquando inueniat exitum oratio. Cum Apostolo aut pulchre nobis conuenit, Qui Deum operari in nobis & velle & perficere confitemur, sed non ita vt nihil in nobis operetur voluntas nostra. Nam si velle, vtiq; actus voluntatis est, agit igitur operaturq; voluntas. Quod si eiusdem operis, eiusdemque effectus plures esse non posse causas efficientes existimas, stupidior profecto es, quam cum quo disputari debeat. Non ergo suas partes surripimus domino, si & suas voluntati asseramus: nisi equiti suas illum partes negare dixeris, qui equum ingredi & currere affirmat: Deum negare causam omnium, qui ignem assermat calefacere. Deum sic operari in nobis velle et perficere vt nihilominus idē operetur libera voluntas nostra.

Nec aliter, inquis, constare posset vnicum esse Deum, qui efficit omnia in omnibus. Calvinus.

Imo æque constat vnicum Deum efficere oīa in omnibus, qñ præter illum non est, qui efficiat omnia in omnibus: sic tamen, vt creaturæ eius in suo ordine faciant, quæ facere ipsis dedit & constituit. Pighius. Vnicum Deū facere omnia in omnibus, vt nihilominus creaturæ eius, quæq; in suo ordine faciant, qd ipsis constitutum est.

Voluntatem proinde mouet, non qualiter multis sæculis traditum est, & creditum, vt nostræ postea electionis sit, motioni eius aut obtemperare aut refragari, sed illam efficaciter efficiendo. Illud ergo toties a Chrysostomo repetitum, repudiari necesse est, Quem trahit, volentem trahit. Calvinus. Pighius. Trahere nos Deum, sed non nisi volentem; eius tractū sequi.

Omnibus ab initio sæculis hoc ip̄m verissime traditū esse, & creditum, iā euidenter a nobis demonstratum est, Aduersus quod nihil nos mouet, nec Lutheri, nec Caluini cōtraria assertio, Nec repudiari, sed firmiter teneri illud toties repetitum a Chrysostomo, & ab orthodoxis omnibus semper creditum, oportuit. Voluntarium em̄ militem sibi eligit Christus: quemadmodū voluntarium militem sibi auctionatur dicitur.

R ij bolus,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

bolus. Trahit ipse, sed trahit voluntatē: quæ si sequitur trahentem, non potest nisi voluntate, aut volens sequi. Ipse stat ad ostium cordis nostri & pulsat, vt ianuam sibi aperiamus, quo ingrediatur ad nos: sed non vult ingredi nisi ipsi ianuam sibi aperuerimus.

Calvinus.

Neque secus, inquis, accipi sententia Christi potest, Omnis q̄ audiuit a patre meo, venit ad me, quam vt efficacem a seipsa Dei gratiā doceat.

Pighius.

Quomodo illud Christi accipiem dum est, Omnis qui audiuit a patre meo, venit ad me.

Non omnis qui trahitur a patre, sed qui audiuit a patre, venit ad Christū.

Tibi non credimus Caluine secus accipi non posse hanc Christi sententiam, Verbis illis præmittens cōtinuo Christus, neminem posse venire ad se, nisi trahatur a patre, præuenientem nos gratiā ad nostri cōuersionem nobis necessariam significat, Non tñ tractus illius absolutā & necessariam efficaciam affirmat, nec dicit oēm qui trahitur a patre, venire ad ip̄m, sed sine tractu patris neminem posse venire: necesse em̄ est, vt & tu trahentem vltro sequaris, quo ad Christum venias. Trahit quidem ille oēm eum, cuius ostium cordis quo sibi aperiatur pulsat: nō tamen trahentem sequuntur omnes, nec pulsanti aperiunt. Illi autem ad Christum veniunt, qui trahenti Deo auscultant, et pulsanti aperiūt.

Subiunxit propterea in hæc verba, Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me, Non omnis qui trahitur a patre, sed qui audiuit a patre, & didicit, hoc est, qui persuasus doctōri acquiescit (neq̄ em̄ audire sufficit, vt discas sed vt persuadearis, & recte docētis acquiescas sententiæ necesse est) hic venit ad me. Et quanq̄ audire, pro auscultare & obsequi fere in scripturis accipiatur, etiā cū simpliciter ponitur. Hoc tñ loco nolens nos vlla dubitatione, quid significare vellet, teneri, addidit, Et qui didicit: hoc est, cui persuasum est. Qui se illi docibile exhibuit Deo, Sicut, inquit, scriptum est in Prophetis, Et erunt oēs docibiles dei, Non em̄ (inquit ille Cyrillus) cum dicit neminem posse venire ad se, nisi pater traxerit eum, vi quadam cogi trahiq̄ credentes putandum est: sed monitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta, vt ille solus nouit, qui dignos cognouit. Non enim possumus, secundum ecclesiæ veritatēque dogmata liberam potestatem hominis (quod liberum arbitriū appellamus) vllō modo negare. Ita iusti quidem præmijs propter iustitiam afficiuntur: qui vero male vixerint non iniuria puniuntur. Audis Calvinus quo pacto illa Christi verba possint aliter, quam tu imaginari, intelligi: imo vt debeant ad orthodoxæ veritatis doctrinam aliter intelligi. Audis & huius sanctissimi doctissimiq̄ patris, prioribus omnibus quos audisti consonam de libera hominis potestate & ad bonum & malum sententiam.

Cyrillus. Qualis trahens ille.

Calvinus. Quod nam dicat Oticanum.

Oticanum dicis id quod vulgo iactatur, Diuinam gratiā nemini denegari facienti quod in se est. Docendos quidem homines diuinam benignitatem expositam sine exceptione omnibus, qui eam quærunt: sed cum iñeam quærere incipiant, quibus diuina gratia aspirauit, nec hanc quidem portiunculam de eius laude decerpendam fuisse.

Otica

Otranicum quid dicas, non intelligo, Hoc scio, prior ab initio oim hanc fuisse de Dei benignitate certissimam sententiã, eius gratiã & misericordiã nemini denegari, facienti quod in se est, Quod ipm etiã iure iurando interposito nobis idem ipse Deus p Ezechielẽ affirmat, Viuo ego dicit dñs deus, Nolo mortẽ impij, sed vt conuertatur impius a via sua mala & viuat. Conuertimini a vijs vestris pessimis. Et quare morie mini domus Israel? Nolle se affirmat mortẽ impij, sed cõtra velle vt cõuertatur & viuat; proinde si non cõuertitur, per ipsum nõ stat, quo minus: sed stat per impium, q conuerti non vult, quis Deus ipm conuerti velit ac desyderet: Hortatur itaque illum vt conuertatur: significans in eius potestate esse, vt saluetur a morte, Quare, inquit, moriemini domus Israel? cū ego te viuere velim & cupiam? Imo dicta sententia, velut ex se euidentia habens, naturali quodam naturæ sensu quem a Deo habemus, velut axioma quoddã in diuina philosophia & pietatis doctrina ab omnibus recepta est. Sed his obscuratum est cor insipiens.

Pighius.
Diuinã gratiam nemini denegari facienti qd in se est.

Quod docendos doces homines, expositam esse Dei benignitatem sine exceptione omnibus qui eam quærunt, sed eos tantum posse eam quærere, quibus iam domini gratia aspirauit, quod in nullius potestate, sed in vnus illius beneplacito situm est: ita agis cū hominibus, perinde ac si stipites sint. Hoc doces, omnibus expositam Dei gratiam, qui eam quærunt, sed nullos posse eam quærere, priusq̃ ille suo beneplacito eandem, nec desyderantibus, imo, auersantibus intruserit. Quid ergo hic aliud doces, quam nemini eandem esse expositam, nec quærendam cuiq̃: vt quæ quæri non possit antequam habeatur, & habita possesse: itaq̃ frustra quæritur: nec in cuiusquam, quam in vnus Dei potestate sit, habeatur an non habeatur. Hoc est Caluine docere homines? O doctores salutare & vere Euangelicos.

Nota lector, qualis horum doctrina sit.

De Gratia Perseuerantia.

De perseuerantia, inquis, nihilomagis dubium futurum erat, quin habenda esset pro Dei dono gratuito, nisi inualuisset error pessimus, hanc dispensari pro merito hominum, & prout quisque non ingratum se præbuit primæ gratiæ. Quanquam hic bisariam erretur, Nam præterquam quod nostram erga primam gratiam gratitudinem legitimumque vsum, posterioribus donis remunerari docent, addunt etiam iam non solam gratiam in nobis operari, sed esse tantum cooperatricem.

Caluinus.
Quæ illi cālūniæ in doctrina catholica.

Perseuerantiam & nos gratuitum Dei donum confitemur, & nihilominus eam dispensari pro merito hoim credimus, et prout quisq̃ se non ingratum præbuit primæ gratiæ, atq̃ ea gnauiter diligenterq̃ vsus est, Aequè vt beatitudinem illam donari nobis a Deo, gratuito suo dono & grã: & nihilominus dari pro merito hoim. Sed de meriti rōne ac natura, & cuiusmodi id sit quod nõ excludit gratiam, sed vni innititur liberalitati & gratiæ, alibi egimus copiosius & commodius.

Pighius.
Perseuerantiam esse gratuitum donū Dei, nihilominus dispensari eā pro merito hominum.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Remunera
ria Deo, no
stram erga
beneficia
& dona sua
gratitudi
nem, suis
donis poste
rioribus &
copiosiori
bus.
Parabola
Euangelica,
hominis
nobilis, q
inter seruos
suos, pecu
niam suam
distribuit.

Et quid ea
significet?

Vt eadem
gratia, in
diuersis nō
similiter
fructificet.

Apostolus,
vt laborat
se se plus
omnibus,
cū Dei gra
tia affir
met.

Quod hic bifariam errari dicis, erras ipse plus quam trifariam. Re
munerari a Deo nostram erga beneficia sua gratitudinem, & legitti
mum vsum donorum suorum, donis posterioribus & copiosioribus,
tam euidenter Christus affirmat, & nos docet in Euangelio, vt stupen
dum sit hominem Christianum, qui velit videri, de eo dubitare posse.
Siquidem apud Lucam, proposita parabola hominis nobilis profici
scientis in regionem longinquam accipere sibi regnum, qui pecuniam
suam inter seruos suos, qua interim negotiarentur, distribuerat, Et fa
ctum est, inquit, vt rediret accepto regno, iussit vocari seruos suos, vt
sciret quantum quisque negotiatus esset. Venit autem primus dicens,
Domine, mna tuum, decem mnas acquisiuit, Et ait illi, Euge serue bo
ne, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ci
uitates. Alter quoque qui sua mna, quinque lucratus fuerat, ad ratio
nem lucri quod ex sibi credita pecunia acquisierat, accepit & ipse prae
fecturam super quinque ciuitates. Certum est autem, quod se, illum
nobilem patrem familias significet: qui inter seruos suos sua dona, suas
gratias, distribuit: quibus quisque negotiari iubetur. Certum insus
per, dum seruo qui mna sua diligentissime ac vigilantissime vsum fue
rat, pro ratione lucri in re modica, praefecturam addit super ciuita
tes decem: aequae & alteri qui eadem aut aequali gratia & ipse quo
que diligenter vsum fuerat, quanuis priorem non assequeretur, ad
rationem lucri quod fecerat, praefecturam super ciuitates quinque,
hoc illum significasse, legitimum vsum prioris gratiae, remunerari
posterioribus donis vberioribus, ad rationem vsum gratiae prioris
quam acceperat. Certum postremo, non solam, per se in nobis opera
ri & fructificare gratiam: sed nostrum studium, nostram diligentia
am vna cum gratia. Vnde eadem mna, secundum studium, indu
striam diligentiamque accipientium, in vno fructificauerat decem, in
altero tantum quinque, sed & in altero nihil. Qui, quod vti neglexit
accepta gratia, eandem perdidit, & condemnationem serui inutilis ac
cepit. Itaque & Apostolus gloriatur se plus omnibus laborasse, Non
ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Laborasse affirmat, sed non solum
se, aut vnus sua humana virtute: sed cum adiutrice & cooperatrice
diuina gratia. Quem locum hic sibi Calvinus obijciens, Ad hanc, in
quit, festucam, mirum est tot non malos alioqui homines impegisse,
Non enim gratia domini secum laborasse scribit Apostolus, vt se con
sortem laboris faciat. Quid hic audio? An non scribit, non solum labo
rasse se, imo, quam ceteri omnes laborasse copiosius? Ergo cum sub
dit, Non ego tamen, sed gratia Dei mecum, aut (vt tibi magis placet)
quae mihi aderat: non negat quod continuo affirmauit, laborasse se, nec
simpliciter affirmauit, sed laborasse se praeceteris abundantius: sed
hoc est quod dicit, Non ego mea vnus, aut humana virtute, sed gratia
Dei

Dei quæ mihi aderat. Sibi tribuit laborē, gratiæ vero virtutē qua tantum laboris desudare potuit. An qui currit, Caluine, qui certat & pugnat, qui castigat corpus suum et in seruitutē redigit, tibi laborare non videtur? Mihi sane videtur. Ego autem sic curro, inquit ille, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum et in seruitutē redigo. Et rursus, iam pene defunctus laboribus, & coronæ appropinquans, Bonum, inquit, certamen certavi, fidē seruauī, cursum cōsummaui. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Et tu hunc laborasse, se, & collaborasse diuinæ gratiæ negare affirmas? Imo si sermonis proprietatē attendas, quod merito debebas homo grāmaticus, & rhetoricus, inuenies, hoc Deo aut diuinæ gratiæ non conuenire, ut laboret. Nam laborare, est cum difficultate & nonnulla pœna aut fatigatione operari: quod diuinæ gratiæ non conuenit. Proinde vniuersus labor, noster est: & merito nobis ascribitur: gratia ut satisficiamus labori virtutem subministrat. Itaq; non Paulus solus in labore fuit, quanuis laborauerit solus: sed adiutricem secum habuit diuinam gratiam, cui transcribit, nō laborem, qui humanæ infirmitatis est: sed virtutē, qua labori suffecit, nec succubuit. Tu nullas partes nos habere vis in bono opere, nihil nos operari, sed operari vnam solamq; in nobis diuinam gratiā: Quis est ergo ille operarius quem Christus dignū mercede pronunciauit? Qui & illi, quos ille cœlestis paterfamilias conduxit in vineā suā, & cuiq; pro opere & labore mercedē reddidit? Nunquid diuina gratia? O diligentes et oculatos scripturarū excussores: quas tñ sibi solis arrogant. Debuiſſes saltem ab Augustino tuo discere germanā dicti Paulini intelligentiam, per quē cap. V. libri de gratia & libero arbitrio, vtriusq; necessariā cōiugationem in opere bono cōprobandis, Gratiam, inquit, confitetur Paulus dicens, Gratia Dei sum, id quod sum, liberum tamen arbitrium coniungēs addidit continuo, Et gratia eius in me vacua non fuit, Sed plus illis omnibus laboraui. Hoc ipsum liberum arbitrium exhortatur & in alijs, quibus dicit, Rogamus ne in vacuū gratiā Dei suscipiatis. Ut quid em̄ eos rogat, si sic gratiam acceperunt, ut propriam voluntatem perderēt? Tamēne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, continuo cum dixisset, Gratia eius in me vacua nō fuit, sed plus omnibus illis laboraui, subiunxit, Nō ego autem, sed gratia Dei mecum: ac per hoc, nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Hactenus Augustinus.

Audiamus, inq; nunc August. suis verbis loquentē, ne etatis nostrę Pelagianī, hoc est, Sorbonici Sophistæ totā vetustatē nobis aduersam pro suo more criminantur, In quo scilicet patrem suū Pelagium imitantur, a quo in eandem olim arenam ipse Augustinus protractus est.

Audisti opinor iam Augustinū haud obscure loquentē Caluine: ad cuius qñ sententiam prouocas, absq; vlla te controuersia vicimus. Au-

Vt vni sibi laborē tribuerit, gratia autem Dei, virtutē, qua tantum laboris desudare potuit.

Deo, aut eius gratiæ, non conuenire ut laboret.

In labore, nō esse nos solos, quanuis labore mus soli.

Augustinus, vt exponat dictam Apostoli sententiam & ex ea necessariam cōiugationem gratiæ & liberi arbitrii assequatur.

Caluinus.

Pighius.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

disti demonstratam a nobis certissimam, clarissimam, & sibi vndique consonantem eius sententiam: non ex vno quopiam operum eius loco, sed pene vniuersis: non obiter, nec decerptis quæ nostro commodo seruiunt, truncis verbis (qui tibi tuisque mos est) sed plenis, quod aiunt, velis, & vbiq; ab origine altius repetita, & per vniuersa membra ad extremum vsque perducta explicataque eadem eius sententia: vt de ea nusquam dubitare quis possit: præsertim quæ ex tam multis, tam varijs eius libris, vbiq; sibi demonstratur consona. Quam in dubium vocare merito non deberet, etiam si vno aliquo loco (quod non tam asserendi, quam inquirendi, tentandi, atq; omnia excutiendi studio in alijs multis, quanuis certissimis, sæpe facit) diuersæ videretur fateri sententiæ. Tamen quia illam ipsam quã hactenus astruximus sententiam, velut natura docente euidentem, & mortalium omnium consensu probatam, & ecclesiastica definitione certam, idem ipse vbiq; affirmat, confidimus in vniuerso Augustino, nec verbum te inuenturum quod aduersetur eidem sententiæ: nec posthac te insultaturum Theologis (quos Sorbonicos Sophistas tuo more & modestia compellas) vniuersam tibi vetustatem aduersari clamantibus. Quod pro illis ita euidens fecimus, vt ab hac tua tam iniuriosa compellatione liberos deinceps futuros non dubitem.

Caluinus.
Perstringit
summam
sententiæ Au-
gustini, li-
bro de cor-
reptione &
gratia.

Libro, inquis, de correptione & gratia ad Valentinum fusius exequitur (quod breuiter eius tamen verbis referam) gratiam persistendi in bono, Ade fuisse datam si vellet, nobis dari vt velimus, ac voluntate concupiscentiam superemus. Habuisse ergo illum, posse si vellet, sed non velle vt posset, Nobis & velle dari, & posse. Primam fuisse libertatem, posse non peccare: nostram esse multo maiorem, non posse peccare. Ac ne de futura, inquis, post immortalitatem perfectione loqui putetur, scrupulum hunc paulo post eximit. Tantum quippe, inquit, spiritu sancto accenditur voluntas sanctorum, vt ideo possint, quia sic volunt, ideo velint, quia Deus operatur vt sic velint. Nam si in tanta infirmitate, in qua tantum ad reprimendam elationem, perfici virtutem decet, ipsis relinquatur voluntas sua, vt adiutorio Dei possint si velint, nec Deus operetur in eis vt velint, inter tot temptationes infirmitate voluntas ipsa succumberet, ideoque perseverare non possent. Subueniunt ergo voluntati infirmitatis humang, vt gratia Dei indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur: ideoque, quantumuis infirma, non deficeret. Tractat, inquis, deinde copiosius, quod corda nostra Dei afficientis necessario sequantur motum, ac dicit quidam de dominum homines suis voluntatibus trahere, sed quas ipse operatus est.

Pighius.

Quantum libro dicto Augustinus, in quaestione quam pertractat singulari difficultate perplexus teneatur, ob suam (quæ nobis non probatur, et diuine bonitati congruere non videtur) de electione & prædestinatione certorum quorundam, quos ab initio absolute destinari sue gloriae et

riæ & beatitudinis consortio, et in quos misericordiam suam explicare modis omnibus voluerit, & auersione a cæteris, in pari, imo eadem causa, quos destinauerit ad interitum, & sua illa misericordi gratia impartiri noluerit: eoque suæ voluntatis & liberæ electionis proposito ac beneplacito vasa misericordiæ suæ a massa damnationis discreteuerit: ad quam discretionem refert, ut illis in bonum provideantur, procurentur, proficiant, cooperenturque omnia: his nihil in bonum proficiat, nihil adhibeatur vtiliter. Quod dicenti, non est facile, ne dicam impossibile, vtilitatem magnam correptionis tueri. Quamdoquidem, illos, cap. IX. eiusdem libri affirmat omnino perire non posse. Proinde etiam si non corripiantur a nobis, Deum suæ dispositioni suoque beneplacito in illis, sibi quoque placitum medium ad conuersionem eorum inuenturum. His vero secundum eandem sententiam, nisi ad maiorem damnationis cumulum proficere non poterit: quippe non potentibus correptioni acquiescere & venire ad Christum, ut qui non trahatur a patre. Itaque, cum ex correptione certum proponatur damnum, si correpti ex illo electorum numero non sint: nempe grauioris damnationis eorundem: ex eius omissione nihil damni metui possit, ex illo numero si sint: cum ipsi, æque suæ conuersionis & salutis media deesse non possint, siue corripiantur, siue non corripiantur a nobis: quæ erit correptionis necessitas? imo quæ vtilitas? Quam tamen difficultatem sibi propriam dissimulans, alio, ut mox videbitur, refert omnia. Quod vero ad præsentem, quæ nunc agitur inter nos, controuersiam pertinet, Augustinus eandem quam supra audisti sententiam perpetuo tuetur & asserit.

In questione de correptionis vtilitate, Augustinus ex opinione sua de certorum electione, & reprobatione aliorum, ut plexus heret.

Ut secundum illam Augustini sententiam exigua, aut potius nulla foret correptionis vtilitas.

In primis hortatur Valentinum cum fratribus suis, ut librum suum, quem de gratia & libero arbitrio illis scripsit, diligenter perlegant, nec semel legisse contenti sint, sed legant iterum atque iterum quo eius assequantur sententiam: ad eius intelligentiam promittens affore diuinæ gratiæ adiutorium. Proinde quæ in illo astruxit, hic non destruit sed confirmat potius. Astruxit autem (quod supra audisti) per scripturas suas reuelasse nobis Deum, esse in homine liberum voluntatis arbitrium: primum, quia præcepta illi dedit, quæ prodesse eidem non possent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens, ad promissa præmia perueniret. Deinde, quod præter rationem tam multis locis omnia mandata sua custodiri a nobis et fieri ille iuberet. Quomodo enim iubet, inquit, si non est liberum voluntatis arbitrium? Ad hæc, Quorsum tam multa mandata, quæ ipsam quodammodo voluntatem nominatim conueniunt, passim in scripturis occurrunt? Noli hoc, Noli illud. Vbi autem ad aliquid faciendum aut non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberè demonstratur arbitrium. Nemo ergo, inquit, Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cum peccat: neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc a propria voluntate. Quando enim

Evidenter convincitur falsissima aduersarium sententia, ex eiusdem Augustini eodem libro, sententia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

do enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum: tunc speranda est boni operis merces, ab eo, qui reddit unicuique secundum opera sua. Iubet nihilominus meminisse quenque, sic esse se liberi arbitrii, ut ad vitam piam, & conuersationem bonam cui merces debetur æterna, diuinæ gratiæ adiutorio se opus habere intelligat, Id quod multis diuinarum scripturarum testimonijs astruit. Hæc ergo libro hoc de correptione & gratia, velut principia præsupponit non destruit. Ex quibus mox sequitur Augustini sententia, falsissimam esse vestram sententiam & a sua alienissimā. Affirmat ille totius diuinæ scripturæ autoritate demonstrari, nobis esse liberum ad Dei præcepta implenda arbitrium: tu contra negas. Affirmat ille nobis opus esse adiutorio diuinæ gratiæ, tu eam affirmas nos non adiuuare, ut aliquid faciamus ipsi, sed totum facere, nos vero nihil nisi quod malum est facere. Audiamus nihilominus eandem hanc eius, etiam ex hoc quem citas libro, sententiam.

Anthiteſis
ſententiæ
Augustini
lib. de gra-
tia & libe-
ro arbitrio
quæ dicto
libro, de
correp. præ-
ſupponi-
tur, & ad-
uerſarij.
Libri de
correp. &
gra. ſenten-
tia ſumma-
tim pſtrin-
gitur.

Post exhortationem ad diligentem iteratamque lectionem præfati libri de gratia & libero arbitrio, & promissionem adiutorij diuinæ gratiæ ad assequendam eius intelligentiam, subiungit dominum non solum nobis ostendere a quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod vnum possit legis litera: verum etiam adiuuare nos, ut declinemus a malo, & faciamus bonum: quod nemo possit sine spiritu gratiæ. Quæ si desit, ad hoc legem adesse, ut reos faciat & occidat. Quæ tamen qui legitime utitur discat in ea malum & bonum, & non confidens in virtute sua, ad auxilium gratiæ confugiat, quæ præstante declinet a malo & faciat bonum, Non confugere tamen ad gratiā, nisi cuius gressus diriguntur a dño. Proinde initiū esse gratiæ, desiderare auxiliū gratiæ, Hoc illū intellexisse qui ait, Et dixi, nunc cœpi, hæc est mutatio dextræ excelsi. Et subiungit in hæc verba, Liberæ itaque arbitrium et ad bonum & malum confitendum est nos habere. In bono tamen nos indigere liberatoris nostri auxilio, ut ab illo audientes, Sine me nihil potestis facere, vicissim dicamus et ipsi, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Hanc fidem sine dubio veram, & prophetica, atque apostolicam affirmat. Quod si est, vestra, sit falsa, sit perfida, sit prophetica atque apostolica fidei contraria, necesse est: ut quæ cum hac pugnat e diametro.

Notet hæc
aduerſarij.

Veniens deinde ad huius libri argumentum, atque eius occasionē, ex eo quod præmissum est, repetens: a domino esse, ut declinemus a malo, & faciamus bonum, & hoc ipsum ex Apostolo cōprobans, qui Deum orarit pro Corinthijs ne quid male facerent, sed ut quod bonū est facerent: & non solū ut illa cauerent, hæc facerent, docuerit, admonerit, atque exhortatus illos sit: subiungit impiam quorundam sententiam, qui stulte imaginabantur gratiam sic asseri ut esset superuacanea correptio. Quorsum em̄, inquit, a nobis exigitur ut declinemus a malo

Aduerſus
eos dicto li-
bro pugna-
re Augusti-
nū, q̄ ima-
ginabatur
sic asseri
gratiam ut
esset super-
uacanea
correptio.

malo & faciamus bonū: si hoc nos nō agimus, sed id nos velle & operari Deus operatur in nobis: Doceant nos tantū qui nobis præsunt, quid debeamus facere: & vt faciamus orent pro nobis: non autem nos corripiant & arguant si non fecerimus. Nam quo meo vitio non habetur, quod non accepi ab illo, a quo nisi detur haberi non potest ab alio: Præcipe mihi, quid faciam: & si fecero, age gratias Deo, qui mihi dedit vt facerem: si autem non fecero, non ego corripendus sum, sed ille orandus est, vt det quod non dedit: id est, ipsam, qua præcepta eius fiant, fidelem Dei & proximi charitatem. Ora ergo pro me, vt hanc accipiam, & per hanc, ex animo quæ præcepit faciam. Recte autem corripere, si eam mea culpa non haberem: hoc est, si eam possem mihi dare aut sumere ipse, nec facerem: si dante illo accipere noluissem. Eiusmodi sane impias blasphemiasque cogitationes etiam vestra doctrina peccatoribus suggerit, cum audiunt hanc gratiam qua vitantur mala, & fiunt bona, adeo ex vno Dei beneplacito pendere, vt nec aspirare ad eam, nec desyderare eam possimus, priusquam ille suo, quos eadem dignatur, beneplacito, eandem dederit. Quorum errori sane quam pestilentissimo Augustinus hoc libro studens occurrere, & prophetarum, & Christi, & Apostolorum eius exemplo comprobatur, non oratione tantum, sed etiam exhortatione, admonitione, correptioneque agendum cum peccatoribus, vt resipiscant, poeniteant, reuertanturque ad dominum, In quo simul ostendit, illud ipsum in eorum situm potestate. Quod nisi esset, frustra (quod idem ipse tam multis locis velut per se notorium affirmat) insisterentur eiusmodi: perinde ac si quem hortari pergerem, vt recta in cælum scanderet, & corripere quod non faceret. Qua in re nihil facerem aliud, quam quod meam stultitiam proderem. Proinde inutilem correptionem affirmantes, idem admonet, vt intelligant, filios Dei diuino spiritu agi, vt agant quod agendum est: vt cum egerint, illi a quo aguntur gratias agant, Aguntur enim, inquit, vt agant, non vt ipsi nihil agant: & hoc monentur, quid agere debeant, vt quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione, suauitatem iustitiæ quam dedit dominus, vt terra eius daret fructum suum, accepisse se gaudeant. Quando autem non ita agunt, conari eos oportere vt agant, & orare, vt quod nondum habent, accipiant. Eo correptionem peccatoris spectare, vt vitia sibi sua monstrentur, vt feriantur, vtiliterque indolecat, quo medicū requirat, quo sibi displicēs reformatorem desyderet, eique supplicet, ne in foeditate illa remaneat.

Hæc summa est eorum quæ profert Augustinus aduersus eos qui correptionem affirmabant inutilem. Quæ vides omnia vt e diametro stent cum tua sententia, ad quam euidenter consequitur, nullam neque admonitionis neque correptionis vtilitatem esse posse, etiam quicquid commi

Quod ipse
etiam ad Ad
uersariorū
sententiam
necessario
sequitur.

Quo pacto
Augusti-
nus illā eo-
rum senten-
tiam coar-
quat.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Augusti-
nū, quæ dif-
ficultas in
hac quæsti-
one perple-
xum tenue-
rit.

Vt illa dif-
ficultas, nō
ex re ipsa,
sed ex hy-
potesi falsa
oriatur.

comminiscaris tu. Nam si malum cauere, & bonum facere possit ne-
mo absque dono diuinæ gratiæ, si insuper ea sola, sine nobis, hoc
in nobis operetur & præstet, nec in nostra potestate sit non solum vt
adsit, sed nec optare quidem vt adsit priusquam adsit, magis foret ridi-
culum adhortari quenquam declinare a malo & bonum facere, & cor-
ripere quod non faceret, quam si hortaremur cæcum vt videret, clau-
dum vt recte expediteque incederet: & corripere quod non ita
facerent. Cum hi, saltem optare possint, quibus carent, ille visum,
hic cursum, quo admonerentur: quod peccatori ad declinandum a
malo, & faciendum bonum non relinquit vestra sententia. Quan-
quam etiam Augustinum, quod supra diximus, in hac quæstione
difficultas immensa perplexum tenebat. Cuius tametsi causam diffi-
mulet, difficultatem tamen quæ sibi versabatur ob oculos dissimula-
re non potuit. Quæ illum necessario detinet, quisquis vniuersa quæ
aguntur, in electis et reprobis, ad Dei beneplacitum electionemque re-
fert, qua ex illa damnationis massa selectos segregauit quosdam, in
quos benignitatis & misericordiæ suæ dona vbertim effunderet: a-
uersus a reliquis, tametsi in pari atque adeo eadem causa existentibus,
quos permixtos in putredine sua contabescere, destinari ad perditio-
nem & interitum. Ex qua segregatione, electione, ac diuino benepla-
cito dependeat, vt et illis ad salutem prouideantur curenturque om-
nia, cooperenturque vniuersa in bonum: & contra his, nihil cedat
bene: nullum quantumuis salutare pharmacum adhibeatur vtiliter,
aut proficiat. Hinc illi re vera pendebat merito magna difficultas &
perplexitas, Non inde (quo tamen solum respexisse videtur) quod
& conuersio impij, & profectus in bono, & vsque in finem perse-
uerantia ex Dei dono & gratia dependeant: sed inde, quod hanc gra-
tiam intelligebat non omnibus expositam: nec nostro aut studio,
aut conatu posse nos consequi, sed ex vno illo pendere Dei benepla-
cito, quo, electos suos dignaretur eadem, non dignaretur alios. Hinc
multæ illi quæstiones insolubiles, & in quibus nihil habet quod re-
spondeat aliud, quam illud Apostoli, O homo, tu quis es qui respon-
deas Deo? Et, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, q̄ incō-
prehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quæ vt in ple-
risq; & recte & necessario respōdentur: ita in his in qbus ipse ob dictā
suā hypotesim ad ea confugere cogitur, nobis nihil necesse est, nec vlla
in hac quæstione difficultas occurrit. Vt qui infinitam Dei bonitatē
constituisse ab initio, vniuersum ad hoc genus humanū condere, quo
suæ beatitudinis foret particeps absq; vlla distinctione credimus, si ta-
men aliquo obediētiae merito probatū, suo conditori libera voluntate
adhæreret: non vero hos condere voluisse vt saluarentur, illos vero, vt
interirent. Eundem semper animum, quod ex ipso equidem est, ser-
uasse

uasse & seruare erga omnes: vt sicut est communis creator omnium, ita & omnibus pater sit: non his pater, illis vitricus: erga omnes benignus, & misericors. Nolle eum mortem impij, sed magis velle vt conuertatur a via sua mala & viuat: Velle ipsum omnes fieri saluos, & ad agnitionem veritatis venire. Itaque & omnibus, quod ex ipso est, semper expositam eius gratiam: nec vlli deesse, facienti quod in se est. Vtiliter proinde omnes corripi, vt quod possint faciant: suam deplorent miseriam, doleant quod a summo bono recesserunt: quod pijsimum dominum, qui nihil a nobis nisi nostræ utilitatis causa exigit, offenderunt: eius quærant misericordiam: petant veniam: supplici oratione eius implorent auxilium, quod fideliter petentibus non deerit. Sed exemplo aliquo quod dicimus, vtrinque illustrandum est, vt clarius intelligas, verum quod dicimus. Electos, ille, Dei, quos dignatur perseverantiæ munere, distinguens ab alijs hic quidem pro tempore sancte pieque viuentibus, tamen lapsuris finaliter, vt qui a mascula illa perditionis, Dei præscientia ac prædestinatione, discreti non sint, & proinde nec electi, nec vocati secundum propositum, quanuis cū credunt & baptizantur, & secundum Deum viuunt, electi dicantur a nescientibus quid futuri sint, non ab illo qui nouit eos non habere perseverantiam, quæ ad vitam beatam perducit electos. Hic, inquit, si a me quærat, cur filijs illis suis Deus, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, & dilectionem, qua Christiane viuerent, dedit, perseverantiam non dederit: cum filijs alienis scelera tanta dimittat, atque impartita gratia filios suos faciat: me ignorare respondeo. Agnoscens enim modulū meū, audio dicentem Apostolum, O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Tu autem, quisquis inimicus eius gratiæ sic interrogas, ipse quid dicis? Si confiteris Dei donum esse, perseverare in bono vsque in finem: cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat? puto quod mecum pariter nescis: & ambo, hic inscrutabilia iudicia Dei penetrare non possumus. Aut si ad liberum hominis arbitrium, quod non secundum Dei gratiam, sed contra eam defendis, pertinere dicis, vt perseveret in bono quisque, vel non perseveret: & non Deo dante si perseveret, sed humana voluntate faciente, quid moliturus es contra verba dicentis, Rogauit pro te Petre, ne deficiat fides tua. Et hæcenus Augustinus, de quæstione proposita.

Nunc vide quam nos non hostes, sed assertores diuinæ gratiæ, hæc quæstio nihil perplexos implicitosque teneat: quam facili negotio eā, non contra, sed secundum diuinam gratiam & scripturarum irrefragabilem auctoritatem absoluerimus. Confitebor in primis esse donū Dei, perseverare in bono vsque in finem: æque, vt conuersionem im-

Augustinus vt hæc quæstionē explicet, Cur Deus multis pie viuentibus nō det gratiam perseverantiæ in finē, quam sceleratissimis quibusdam, in extremo vitæ hiatu conuersis impartitur.

Vt eadem quæstio aliter absoluat a Pighio, et absque vlla difficultate.

S. pij. In-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Ex Deo nō deesse, ut quicquam perseverantiae donum accipiat. Vnde ergo? **pñ.** Interroganti cur ille hoc donum accipiat, ille non accipiat. Respō debo, ex Deo non deesse quo minus vterque accipiat. Cur vero alter accipiat, alter non accipiat, hanc dicam esse causam, quod alter omni vigilantia, sollicitudine, studio, instat sibi, ne in vacuum gratiam Dei susceperit: & ne desit acceptae iustificationis gratiae: alter securitate & negligentia sua dissolutus sibi excidit: proinde, illam perseverantiae gratiam adeo hic non est dignus accipere, ut etiam acceptam sit dignus amittere. Ille in modico fidelis, remuneratur maiori gratia: quē admodum servus ille, qui mna vna decem superlucratus fuerat, praefectura decem ciuitatum remuneratus est: alter vero, qui simili mna negligenter vsus, inde lucrum proferre non potuit, etiam ea ipsa spoliatus est: atque insuper condemnationem serui nequam accepit.

Quōd Christus, ad donū perseverantiae suos hortetur? Nectamen propterea desinit esse gratia. Ad perseverantiae donum discipulos suos coelestis ille magister exhortatus est dicens, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem, ne succumbatis tentationi, ne cadatis qui statis. Si tantum dixisset, Vigilate, admonuisse videretur hominis voluntatem, ut vnīs suis viribus in procinctu staret: & significasse, vniuersum in eius potestate positum. Sed cum addidit, & orate: ostendit nos solos nobis ad perseverandum non sufficere: sed diuinā gratiae nos adiutorio opus habere: atque illud ipsum fidei oratione petendum, sed ab eo qui prope est omnibus inuocantibus eum, sed inuocantibus in veritate, & non impropere. Qui non patitur, modo quod praedictum est fecerimus, nos tentari supra id quod ferre possumus, sed facturus est cum tentatione prouentum, & perseverantiae dono nos corroboraturus est.

Similis de conuersione impij, quae stio. Conuersionem impij ad Dei dona pertinere, nemo it inficias. Quē renti tamen, cum aequaliter vocentur duo, circa quos ante vocationem sunt caetera paria omnia, cur conuertatur alter, alter ex ipsa vocatione indurescat magis: nō dicam ad inperscrutabilia Dei iudicia hoc pertinere, nec illi ocludam os illo verbo Apostoli, O homo tu quis es? sed libero eorum hoc deputabo arbitrio: nec tamen metuiam, ne diuinā in hoc gratiae iniuriam faciam, Libero, inquam, eorum hoc deputabo arbitrio, quo diuinā vocationi auscultat & acquiescit alter, alter illi aures obturat, & cor suum indurat. Hoc enim fieri posse a nobis, imo, & quotidie fieri, testatur ille, qui id ipsum ne faciamus ad nos clamare non cessat, Hodie, inquit, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Voluntati ergo nostrae imputanda est cordis nostri obduratio, qua vocanti non acquiescimus. Stat ille ad cordis nostri ostium, & ut sibi aperiamus pulsat, paratus ad nos ingredi & manere nobiscum. Ingressum illum ad nos, quis negat vel ad praecipua Dei dona pertinere, & gratiae nomine vel inprimis censerit? Est enim ipsa iustificationis gratia: quam cur ille consequitur, ille non con-

consequitur, is tibi respondet, qui affirmat se quidem pulsare ad ostium vtriusque vt sibi aperiant, se paratum ad vtrunque ingredi modo aperiant. Quod ergo ad hunc ingreditur, ad illum non ingreditur, causa est, quia hic sibi aperit, ille non aperit. Hic auscultat vocanti, ille aures auertit, & obturat, ne exaudiat. Ita quoque & in perseverantiae dono serres habet, Siquidem, vt adsit, & ex nobis & ex Deo est: Ex nobis requiritur vigilantia, sollicitudo, & assiduum proficendi studium: ne videlicet in vacuum gratiam Dei susceperimus. Hoc enim ex nobis requiri testatur Christus, qui nos admonet vigilare ne tentationi succumbamus. Testatur Petrus, qui hoc ipsum a nobis exigit, nempe vt sobrii simus & vigilemus, quandoquidem aduersarius non dormiat, sed tanquam leo rugiens circumbeat nos, quærens quem deuoret. Testatur Paulus, qui nos rogat ne in vacuum Dei gratiam susceperimus. Quod frustra, imo, ridicule faceret, nisi hoc ipsum a nobis requireret. Proinde vt donum perseverantiae nobis adsit, a nobis requiritur vigilantia, sollicitudo, & proficendi studium. Ex Deo vero, gratiae eius adiutorium. Sed hoc deest nulli, nisi qui deest sibi. Illud in nostra manu est: hoc fideli ac humili oratione petendum est, sed ab eo, qui promisit nos accepturos quicquid fideliter petierimus. Proinde vtrunque quodammodo in nostra potestate est. Nihilo tamen minus Dei est donum & gratia. Et quid hic contra faciunt verba dicentis? Rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Ita sane, quia Augustinus in pertractandis difficultatibus, quæ sibi in hac questione occurrebant, non ad illam hypotesim vnde re vera pendebant, sed alio respexit, sic fere eas absoluit, vt post absolutionem pene semper in eadem relabatur ac recidat: nec in ijs seruat, quam fere in alijs, methodum, nec propositum sibi scopum, quo perpetuo collimet, atque vniuersa recta referat, sed inuoluta, perplexaque cuncta inuenies, & ab iisdem ad eadem.

Quod vero ad rem præsentem, quæ nunc inter nos controuertitur, attinet, audisti illum eandem semper & suam & nostram affirmare & tueri sententiam. Orthodoxam fidem, & propheticam & apostolicam hoc tenere, vt sit in nobis liberum & ad bonum & malum arbitrium. In bono tamen, nos adiutorio diuinæ gratiæ indigere. Porro non adiuuatur, qui ipse nihil agit aut conatur. Non adiuuatur equus ligneus ad cursum, quando insidens illi ipsum portat & secum trahit: sed adiuuatur laborans, & ab eo, qui illi, quo labori sufficiat, vires subministrat: & ab eo, qui cum illo vna etiam suos humeros supponit oneri, & simul cum ipso subleuat, damnata est proinde ab Augustino, etiam hoc libro, vt & in cæteris quos audisti omnibus, tua sententia. Nunc videamus quid pro se Calvinus ex eodem afferat, quo Sorbonicis Sophistis, quanuis loquacibus os obturet, di-

Vt adsit perseverantiae donum, & ex nobis, et ex deo esse.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

centibus vniuersam illis vetustatem aduersari.

Dicit, inquit, gratiam persistendi in bono, Adæ fuisse datam, si vellet: nobis dari ut velimus, ac voluntate concupiscentiam superemus. Habuisse ergo illum posse si vellet, sed non velle ut posset, nobis utrumque dari & velle & posse.

Hactenus non pugnabimus admodum, Ita enim fere habent Augustini & verba & sententia, sed quæ prædictis in nullo aduersantur, ut mox clarius videbitur, quando plenius explicata erit Augustini hoc ipso loco sententia.

Quod his subiungit, velut ex eiusdem sententia, Primam fuisse libertatem, posse non peccare: nostram vero multo maiorem, non posse peccare. Quod ne quis de futura post immortalitatem perfectione, dictum existimet, scrupulum, inquit, hunc eximit, & cætera quæ sequuntur mox repetenda.

Hæc, inquam, Caluine a te fermentata sunt, citanturque plane contra clarissimam Augustini sententiam: qui ipsæ, quæ citas, verbis libertatem primam, eam nempe quam acceperat Adam, cum libertate nouissima, beatorum videlicet, contulit. Quod ut euidentius faciam, & tuam aut malitiam, aut ignorantiam orbi contestatiorem reddam, paulo altius repetenda est eiusdem Augustini præcedens sententia, quæ citatis a te verbis fere concludit. Quærens num Adam acceperat Dei gratiam, Imo vero, inquit, habuit magnam, sed a nostra disparem. Quandoquidem in bonis erat, quæ bonitate conditoris sui acceperat, in eis prorsus nullum patiebatur malum. Sancti vero in hac vita, ad quos pertinet redemptoris gratia, in malis sunt: ex quibus clamant ad Deum, Libera nos a malo. Ille, in illis bonis CHRISTI morte non egebat. Istos a reatu & proprio & hæreditario, illius agni sanguis absoluit. Ille opus non habebat coadiutorio, quod implorant isti videntes se captiuari a lege quæ in membris eorum est, in legem peccati & mortis: hoc est, carnem concupiscere aduersus spiritum: atque in tali certamine laborantes ac periclitantes, dari sibi pugnant diu vincendique virtutem, per CHRISTI gratiam poscunt. Ille vero, nulla tali rixa a seipso, aduersus seipsum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco, sua secum pace fruebatur. Proinde etsi non lætiore nunc, veruntamen potentiore gratia indigere nos: quæ etiam voluntas nostra, in difficultate ac pugna qua distinemur eiusmodi, præparetur a domino: & nobis detur ut efficaciter velimus. Quod illi, quem nulla istiusmodi pugna difficultasque remorabatur, dari non oportuit. Habuisse nihilominus illum gratiam: in qua, si permanere voluisset, nunquam malus fuisset: & sine qua, etiam cum libero arbitrio, bonus esse non poterat. Quam tamen eodem libero arbitrio deserere posset & malus fieri: sicut & deseruit, & desertus

Hic videle-
ctor, quæ si
de Aduer-
sarij profe-
rant Augu-
stini senten-
tiam.

Compara-
tio gratiæ
Adæ in sta-
tu illo inno-
centiæ, ad
nostram post
lapsam.

Potentiore
nos, quam
illum, gra-
tia indige-
re.

fertus est, malusque effectus. Potentior proinde gratiam esse, quæ nobis datur in CHRISTO, utpote imbecillioribus: ut qua, etiam voluntas nostra, aduersus difficultatem, qua remoratur, & laborat, maximam, præparatur, ut velit: & carnis concupiscentiam, cui naturaliter inclinatur ob contubernium, vincat: præ illa primi hominis, qui tanto adiutorio, utpote nulla difficultate remoratus ac laborans, non egebat: nec opus habebat obsequentem per omnia rationi concupiscentiam vincere. Accepisse quidem illum voluntatis rectitudinem: accepisse & adiutorium, quo poterat in eo permanere si vellet. Et si permansisset, accepturum iam eum fuisse maiorem libertatem, qua deinceps non potuisset amplius deferere bonum. Quid enim, inquit, liberius libero arbitrio, quando non poterit seruire? quæ futura erat & homini, sicut facta est, & angelis sanctis, merces meriti. Quapropter, inquit, hæc quid inter se differunt diligenter & vigilanter intuendum est. Posse non peccare: & non posse peccare: posse non mori: & non posse mori: bonum posse non deferere: & bonum non posse deferere. Deinde subdit quæ citantur a Caluino, sed falsata, atque etiam alio detorta, quam ab illo dicta sunt. Prima, ergo, inquit, libertas voluntatis erat, posse non peccare: nouissima erit multo maior, non posse peccare. Prima immortalitas erat, posse non mori, nouissima erit, non posse mori. Prima erat perseuerantiæ potestas, bonum posse non deferere, nouissima erit felicitas perseuerantiæ, bonum non posse deferere. Hactenus Augustinus capite vndecimo, libri memorati. Qui his verbis tam aperte & clare confert primum statum hominis, quem accepimus in origine, ad nouissimum quem per Christi gratiam accepturi sumus in beatitudine, ut nulla de hoc possit cuiquam esse dubitandi occasio. Ibi quippe accepturi sumus libertatem eam, qua omnino amplius peccare non poterimus: ibi ea induendi immortalitate, qua mori deinceps non valeamus: ibi ea donandi perseuerantiæ felicitate, qua bono inseparabiliter adhæreamus: quæ nobis huius incolatus tempore non conueniunt. Notanda autem est hoc loco, Caluini fides in citandis authoribus. Verba Augustini habent, ut diximus, Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare: nouissima erit, non posse peccare. Quæ ille citat hoc pacto, Nostra multo maior, non posse peccare. Hoc est Caluine citare et non potius falsificare authorum sententias? Ille confert primam libertatem quam accepimus in Adam, & nouissimam quam accepturi sumus in beatitudine: quod eisdem pene verbis, facit etiam capite nouissimo libri postremi de Ciuitate Dei. Nam primum, inquit, liberum arbitrium quod homini datum est, quando primum creatus est rectus, potuit non peccare: sed potuit & peccare. Hoc autem nouissimum, eo potentius erit, quo peccare non poterit. Sicut enim prima immortalitas fuit,

Comparatio conditionis humanæ, quæ accepit in origine, et quæ accepturus est in beatitudine.

Hic nota lector, & perpende fidem aduersarium in citandis authoribus.

S iij quam

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quam peccando Adam perdidit, posse non mori: & nouissima erit non posse mori. Ita primum liberum arbitrium, posse non peccare: nouissimū nō posse peccare. Tu pro eo quod ille dicit, nouissima erit, subijs, nostra multo maior, & videri vis, illum loqui de libertate, quā hic assequimur per gratiam. Sed est ne obsecro quisquam sanctorum, quamdiu in huius vitæ agone decertat, qui non possit peccare? imo, qui non peccet, & opus non habeat quotidie orare, Dimitte debita nostra? Certe si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: nisi mentiatur ille veritatis Apostolus. Et tu nos facis, non solum sine peccato, sed & impeccabiles? Est ne quisquam, quamdiu hoc corpus mortis circumfert, qui non necessario moriturus est? Et tu nos hic etiā immortales facis? Sed vt ita conueniat, te nihil aut dicere aut agere quod conueniat: certe non conueniebat hæc tam absurda tanto viro tribuere: quæ tamen adhuc conaris illi, ex verbis eius affingere.

Caluinus.

Ne, inquis, de futura post immortalitatem perfectione loqui putetur, scrupulum hunc paulo post exemit, Tantum quippe, inquit, spiritu sancto accenditur voluntas sanctorum, vt ideo possint, quia sic volunt, & ideo velint, quia Deus operatur vt sic velint. Nam si in tāta infirmitate, in qua tamen ad reprimendam elationem perfici virtutem decet, ipsis relinquatur voluntas sua, vt adiutorio Dei possint, si velint, inter tot tentationes infirmitate voluntas ipsa succumberet, ideoque perseverare non possent. Subuentum est ergo infirmitati voluntatis humanæ, vt gratia diuina indeclinabiliter, & inseparabiliter ageretur: ideoque quantumuis infirma non deficeret.

Pighius.

Hæc cauda Caluine ad alium vitulum pertinet, Nā pergens deinceps ostendere, vt maioribus donis, maior adiuuanda erat infirmitas, Vtq; in hoc miseriarum loco, in quo tentatio est vniuersa hoīs vita super terrā, virtus in infirmitate perficiēda fuerat, q̄ aduersus tot tāq; graues tentationes sufficeret: q̄ in paradiso non fuerunt: quo cū omnibus suis, & blandimentis, & terroribus, & erroribus, vinci hic posset mundus: quod fieri posse, & quotidie fieri sanctorum martyrum exempla testantur: aduersus quæ tamen, q̄ periculose sibi dimitteretur infirma nunc voluntatis libertas, quæ adhuc plena & robusta, quanuis posset, in tanta felicitate, tanta non peccandi facilitate non steterat, subiungit in verba prædicta, Tantū quippe spiritu sancto accendi voluntatē sanctorum, vt sic possint, q̄ sic volunt, ideo sic velint, quia Deus operatur in eis vt sic velint. Datum erat primo homini posse non peccare, si vellet: sed non erat ei datum velle vt posset, quia voluntas eius, velut nulla in hac infirmitate aut difficultate laborans, sibi derelicta fuerat. Quæ si voluisset quod poterat, etiā de eo vere diceretur quod August. de sanctis dicit, illū potuisse nō peccare, quia voluit summo bono adherere.

Sed

Vt maiori adiutorio, maior adiuuanda erat infirmitas, præsertim, in multo difficili ori certamine.

Sed in hoc, inter illum tunc adhuc robustis & integris viribus in felicissimo illo statu quo nullo premebat hoste et aduersario: Et sc̄tōs sub mortalis huius corporis sarcina laborantes, et viribus saucijs ac debilitatis aduersus tā multos tamq̃ graues hostes necessario decertātes, & in procinctu assiduo stantes, est differentia. Quod hi, vt velint (nam voluntate efficaci aduersus hæc monstra omnia, & certandum, & vincendum est) habeant speciale adiutorium, præuenientis ipsos, & voluntatis eorum præparantis diuinæ gratiæ, quod ille non habuit. Proinde sic istam sententiam concludit, Subuentum est ergo infirmitati voluntatis hūanæ, vt diuina gratia, indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur. Et ideo quanuis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur. Ita factum est, vt voluntas hominis inualida & imbecillis, in bono adhuc paruo perseveraret per virtutem Dei: cum voluntas primi hominis fortis & sana, in bono ampliore non perseverauerit habens virtutem liberi arbitrij: quanuis non defuturo sibi adiutorio Dei, sine quo non posset perseverare si vellet: non tamen tali, quo in illo operaretur Deus vt vellet, fortissimo quippe dimisit ac permisit facere quod vellet, Infirmis seruauit, vt inuictissime quod bonum est vellent, nec hoc deferere inuictissime nollent. Vides in his omnibus, nihil aliud Augustinum agere, quam infirmitati voluntatis nostræ ac liberi arbitrij, quam contraximus in peccante origine, succurri virtute diuinæ gratiæ, quæ nobis hoc valeat, imo plus valeat, quam illi valebat voluntatis robur & sanitas. Per quam nobis præstetur, quanuis in tanta infirmitate, vt nec portæ inferorum valeant aduersus nos præualere: modo tamen illud ipsum nostrum, quanuis exiguum & infirmum contulerimus. Et hoc est quod dicit insuperabiliter, & indeclinabiliter nos agi diuina gratia, vt nulla vis aduersaria inclinare nos possit, & vincere, si modo & nos aduigilauerimus, & diuinæ gratiæ nō defuerimus. Nulla itaque nos potest vincere aduersaria potestas, adiutos ope diuinæ gratiæ, nos tamen ipsi eam possumus & negligere & deserere, & hosti cedere, ac locum in nos dare. Quæ non aduersarij est virtus, aduersus nos ac diuinam gratiam: sed nostra culpa, nostrum vitium. Itaque Paulus Timotheum exhortatur, ne negligat gratiam quam accepit, Rogat alios, ne in vacuum eādem susceperint, Christus suos admonet, vt vigilent, & orent, & semper in procinctu stent, ne tentationi succumbant. Sed nunquid propterea hic sumus impeccabiles? nunquid ita accepimus gratiam diuinam, vt voluntatem nostram amiserimus? Quorsum igitur vigilare ipsi admonemur? in procinctu stare? diuinum auxilium implorare, si vna iam vniuersa atque indeclinabiliter & insuperabiliter operetur diuina gratia? Quorsum ille nos admonet ne negligamus acceptam gratiā? Quorsum rogat ne in vacuū eam acceperimus? De Augustino itaque vt hic aliquando concludamus,

Nos, vt velimus, habere speciale adiutorium, diuinæ præuenientis nos gratiæ, quod in statu naturæ adhuc integræ, nō habuerunt illi primi parētes nostri.

Nobis quibus infirmis, plus valere adiutorij gratiæ diuinæ, quā primis illis, valebat voluntatis robur & sanitas.

Non posse aduersariā potestatem nos vincere, adiutos ope diuinæ gratiæ. Posse tamen nos, eā negligere, & deserere, hosti cedere, et locum in nos dare.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Conclusio,
De Augu-
stini & om-
niū ortho-
doxorum
cōsona sen-
tētia, Quæ
affirmat &
ad bonū, &
ad malū fa-
cultatem li-
beri arbitrii,
quæ
perficiatur,
nō tollatur
diuina gra-
tia.

audisti lector Christiane, & satis superq; audisti suis illum verbis loquentem, atque ipsum: & vniuersam vno consensu vetustatem, damnantem atque execrantem Lutheri, atq; vniuersæ eius sectæ impietatem & blasphemiam, quod ad liberum hominis seu in bonum seu in malum arbitrium pertinet, Et quod Dei gratia, non tollat nobis voluntatem nostram, sed perficiat, adiuet, & eidem cooperetur ad bonū: & non sola operetur totum. Breuiter, Quod nec gratia sine libero arbitrio faciat hominem habere vitam beatam: nec liberum arbitrium sine gratia: sed simul vtraq; clarissime affirmantem, & spero fore, vt æquior posthac sit Calvinus sophistis Sorbonicis, nec tam audacter & proterue ipsis insultaturus, velut D. Augustini a se stantis fiducia. De fidei autem anima, a regeneratione in duas partes diuisa, quarum inter se sit perpetuum dissidium, quæ subijcit, in Controuersia de peccato originis, satis mihi diligenter excussa videntur, In quibus ille, si seipsum intelligat, meam ego tarditatem ingenue confitebor.

Et hæcenus, satis ni fallor, superq; demonstrauius absurditatem, impietatem & pugnantiam sententiæ aduersariorum de gratia diuina, & libero arbitrio, cuius nullam homini ad bonum post lapsum in origine, facultatem relinquunt, Quæ etiam nostrorum plerisque ex male intellectis nonnullis Augustini sententijs, probari videtur sententia: & contra catholicam e regione fidem & sententiam asseruimus, aduersus aduersantium calumnias, Quorum & argumenta rationesque excussimus, quæ proprie ad hoc argumentum pertinent.

Nam quæ eorum pendunt ac ducuntur, ex ratione quam imaginantur, peccati originis sub eiusdem argu-

menti controuersia satis excussimus. Quæ

autem ex diuina prædestinatione

& præscientia, consequen-

ter, suo quæq; lo-

co non præte-

ribimus.

FINIS SEXTI LIBRI.

DE

DE LIBERO HOMIⁿⁱ Fol. CVII.

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber VII,

De diuina præscientia, prædestinatione & prouidentia, sectæ
sententiam diligenter explicare.

Caput I.

VANDOQVIDEM EI QUAM IAM
absoluimus quæstioni de libertate nostri ar-
bitrii ita cōiuncta est, de diuina præscientia,
prædestinatione & prouidentia, quæstio, ut
nisi et hac rite absoluta, illa plene absoluta es-
se non possit. Cum hæc fere aduersari liber-
tati arbitrii nostri imaginentur homines, ut
que ea simul stare possint non facile intelli-
gant, nō solum vulgus hominum, sed etiam
ingeniosissimi, Quorum vnus Cicero de fa-

to disputans cum ad eas angustias, disputationis vi perductus esset, ut
ex certitudine diuinæ de futuris præscientiæ tolli liberum existimaret
arbitrium, & proinde sibi necessario negandum putaret alterutrum,
illam, quam hoc, negare maluit: tamen neutrum negare necesse sit, sed
pulchre (quod post apparebit) inter se conueniant. De quibus tamen
priusquam nostram explicemus sententiam, sectæ quæ nunc ecclesiam
turbat Lutheranae de eisdem ex Caluini institutione pernitiōsa, impia
atque in Deum blasphema, etiam in superioribus subinde quanuis o-
biter a nobis perstricta, diligenter & explicanda & confutanda est opi-
nio. Qua in re duplici difficultate laboramus: Primum quoniam ille
multis verbis & prolixissime suam impietatem astruit & exequitur:
cum nostri instituti ratio necessario requirat compendium. Deinde
quoniā perplexus, ambiguus, & obscurus est: velut nec sibi ipsi satisfac-
ciens, nec se satis intelligens. At nos, nisi certam eius sententiam protule-
rimus, ipsi arguemur inscitia. Verba eius (quod facilius nobis fuisset)
vniuersa subiungere, nostri instituti, ut dixi, non admittebat ratio. Dabo
tamen operam, ne vel ipsi Cauillino, quanuis cauillandi & calumnian-
di artificii non contemnendo hac in re magnus aduersum nos calum-
niæ locus futurus sit: imo, ut agnoscere cogatur, a nobis: quam a seipso
explicatam etiā clarius, quā multo cōpendiosius, suā sententiā. Is itaq;
cap. VIII. institutionis suæ, non religionis (quā inscribit) Christianæ,
sed impietatis pestilentissimæ, cum eadem illa pugnāte his per omnia,
ad harum quæstionum explicationem, exordium faciens a diuersitate,

quam

Explicatio
sententiæ
aduersario-
rum, de di-
uina præ-
scientia, ele-
ctione, præ-
destinatione.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

quam fere quotidie est inter homines cernere, cum multis ex equo fœdus vitæ prædicatur, his acceptantibus illud, his minime, mirabilem quidem hic se proferre altitudinem diuini iudicii, dubium tamen non esse affirmat, quin æternæ Dei voluntatis arbitro hæc varietas seruiat. Vnde nihilominus, quod videlicet Dei nutu fieri dicatur, vt alijs vltro offeratur salus, alijs arceantur ab eius aditu, magnæ protinus atq; arduæ quæstiones emergant: quibus explicandis: vt de electione & reprobatione quid teneri conueniat, ante constitui oportere. De quibus tractaturus deinceps, a notione vocabulorū quibus de in quæstione agitur, (ea in re methodi satis peritus) auspicatur haud absurde.

Præscientia. Præscientiam, inquit, cum tribuimus Deo, significamus omnia semper fuisse, ac perpetuo manere sub eius oculis: vt eius notitiæ nihil sit futurum aut præteritum, sed præsentia sint omnia, quæ intueatur velut ante se posita.

Prædestinatio. Prædestinationem definit æternum Dei decretum quo apud se constitutum habuit, quid de vnoquoq; homine vellet fieri. Neq; em̄ pari conditione creari omnes, sed alijs vitam æternam, alijs æternam damnationem præordinari. Itaq; inquit, prout quisq; in alterutrum est conditus, ita vel ad vitam vel ad mortem prædestinatum dicimus.

Prouidentia. Prouidentiam intelligit dici a nobis, quam in mundi rerumq; omnium gubernatione œconomiam Deus tenet.

Prædestinatione qualem imaginantur. A prædestinatione deinceps, neglecta præscientia, initium faciens, Dicit dominum æterno atque immutabili consilio, semel constituisse, quos olim in salutem assumeret, quos rursus exitio deuoueret, Quos salutis participatione dignatur, eos gratuita eius misericordia, nullo propriæ dignitatis respectu cooptari. Quos contra in damnationem tradit, & exitio deuouer, ijs iusto quidem at incomprehensibili ipsius iudicio vitæ aditum præcludi.

Vt Dei voluntate ac prædestinatione decidisse genus humanū, in hanc conditionis miseriam affitment. Fatetur proinde, in hanc, qua nunc illigati sumus, conditionis miseriam, dei voluntate ac prædestinatione decidisse vniuersos filios Adæ: Dei prouidentia in hanc conditionem creari oēm hominem, vt postea faceret quæcūq; facit. Haud recte proinde a scholasticis intelligi, ex Dei prouidentia non inferri nobis necessitatem, quod futura nostra oīa præuiderit, at non fecerit. Equidem præscientiam solam, nullam inferre necessitatem creaturis, libenter, inquit, concessero. Verum (quod & Valam acutius rectiusq; intellexisse prædicat) qm̄ non tantum præuideri, sed etiam fieri vniuersa a Deo affirmat, & mortem & vitam, diuine voluntatis magis quam præscientiæ esse actiones, nec alia ratione quæ futura sunt, præuideri Deum, nisi quia ita vt fieret decreuerit, frustra hæc ad vnam præscientiam referri.

Lauren. Valles. De absoluta omnium necessitate, ex Dei voluntate pendente, vt probent sententiam. Præsciuisse equidem Deū, quem exitū habiturus esset homo anteq̄ ipm̄ conderet: sed ideo præsciuisse, q̄a decreto suo sic ordinauerat. Nec vult

vult absurdum videri, quod dicit, Deum, non modo primi hominis casum, & in eo posterorum ruina[m] praeuidisse, sed arbitrio quoque suo dispensasse. Vt enim, inquit, ad eius sapientiam pertinet, omnium quae futura sunt, esse praescium, sic ad potentiam, omnia manu sua moderari ac regere. Nec ad distinctionem voluntatis & permissionis hic recurri permittit, vt dicamus permittente, non autem volente Deo, Volente, et non solum permittente Deo, perire impios. Cur enim, inquit, permittere dicemus, nisi quia ita vult? Quamquam nec ipsum quidem per se probabile est, sola Dei permissione, nulla ordinatione, hominem sibi accersisse interitum. Quasi vero non constituerit qua conditione praecipuam ex creaturis suis esse vellet? Non dubitare igitur se dicit cum Augustino simpliciter fate- rerum necessitatem, atque id necessario futurum esse, quicquid ille voluerit, Quemadmodum ea vere futura sunt, & id necessario futurum, quicquid ille voluerit. Quaecunque ille praeuiderit.

Iam & vocationem in electis, electionis testificationem esse vult: quemadmodum & iustificationem alterum eius manifestandae symbolum, donec ad gloriam, in qua complementum extat, perueniatur, Imo, non testificationem tantum, sed velut participationem quandam & communionem sortis, in quam electos adoptarit Deus, Qui cum suos eligendo in filiorum locum adoptauerit, eos tamen in tanti boni possessionem non venire, nisi dum vocant, Vocatos vero, iam frui electionis suae communionem, atque eius velut securitatem quandam accepisse, Quia ratione, spiritum quem accipiunt, & adoptionis spiritum, & sigillum atque arrationem hereditatis future vocari vult ab Apostolo. Eligendo proinde, filios sibi designare, & patrem se destinare ijs quos elegit, Vocando vero, in familiam eos suam adsciscere, ac seipsum ijs communicare, Eos vocare quos elegerat, Electionem autem gratuitam esse misericordiae: vt hic vere locum habeat, Non esse volentis neque currentis, sed misere[n]tis Dei, imo solius misere[n]tis Dei. Et quia non ignorat, nec dissimulare potest, quam graui ac periculosa tentatione miseras conscientias de incertitudine status sui pcellat dicta eius (si recepta fuerit) opinio, (Cuius enim animus non perpetuo huiusmodi cogitationibus cruciabitur? Vnde tibi salus, nisi ex domini absoluta voluntate, & incommutabilis electionis decreto, cuius tibi in nullam partem vlla facultas est? Illius vero, vt sit, quae tibi certitudo? quae reuelatio?) aduersus incidentes cogitationes eiusmodi vt confirmet miseros, prohibet electionis suae certitudinem, in illo aeterno Dei consilio fideles quere[n]te: sed eandem in dei vocatione inuestigari docet. In qua, velut in testifera, nobis confirmare voluerit dominus, quantum de suo consilio sciri fas sit. Inde nos satis perspicuum firmumque habere testimonium, quod in libro vitae scripti simus, si cum Christo communicamus. Qui vnus est, in quo patris anima acquiescit: Vnus & vitae fons & salutis anchora, et regni coelorum haeres: vnicus, certe vltimus hac in re scopus, vltra quem non sit tendere.

Quid ab electione differat.

Vbi nos velint electionis nostrae certitudinem quaerere.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

dere. Proinde quos Deus sibi assumpsit filios, non in ipsis eos dici elegisse, sed in Christo suo, Quia non nisi in eo amare poterat, nec regni sui hæreditate honorare, nisi eius consortes ante factos. Quod si in eo sumus electi, non in nobis ipsis reperire nos posse nostræ electionis certitudinem: ac ne in Deo quidem patre, si nudum illum absque filio imaginemur: sed ipsum Christum, esse speculum nostrum, in quo electionem nostram contemplari conveniat, & sine fraude liceat. Cum enim is sit, cuius corpori inserere destinavit pater, quos ab æterno suos esse voluit, utque pro filiis habeat, quotquot inter eius membra recognoscit, satis clarum & certum testimonium nos habere in libro vitæ nos descriptos esse, si cum Christo communicamus. Porro illum certa sui communicatione nos donasse, cum per Evangelij prædicationem testatus est, se nobis a patre datum, ut cum omnibus suis bonis noster esset. Illum, inquam, nobis testem esse, filiorum loco habitum iri a patre cœlesti omnes, a quibus fide receptus fuerit. Si quid, inquit, plus appetimus, quam ut inter Dei filios censeamur & hæredes, supra Christum conscendamus licet. Si hæc suprema nobis est meta: quanto peius insanimus extra ipsum quærendo quod & in ipso iam consecuti sumus, & in solo ipso inueniri potest? Præterea cum ipse sit æterna patris sapientia, immutabilis veritas, fixum consilium, non esse metendum, ne quod suo sermone nobis enarrat, ab illa, quam quærimus, patris voluntate, vel minimum variet. Quin potius eam nobis fideliter aperire, qualis ab initio fuit, ac semper futura sit.

Accedere vult ad stabiliendam fiduciam nostram, quæ cum vocatione nostra coniuncta est, electionis firmitudinem. Quos enim sui nominis cognitione illuminatos in ecclesiæ suæ cōsortium Christus asciscit, eos in fidem tutelamque suam recipere, Quoscunque autem recipit, eos a patre illi commissos & concreditos, ut in vitam æternam custodiantur. Quid igitur nobis, inquit, volumus? Clamat Christus alta voce, quotquot pater saluos esse velit, eos sibi in protectionem tradidisse. Ergo si rescire libet an Deo curæ nostra salus sit, quæramus an nos Christo commendauerit: quem constituit vnicum suorum omnium saluatorem. Iam si dubitamus an simus a Christo in fidem custodiamque recepti, illum dubitationi occurrere, dum se pastorem sponte offert, ac in ovium suarum numero nos fore pronunciat, si vocem suam audiamus. Christum ergo, inquit, benigne nobis expositum & obuiam prodeuntem amplectamur, Ille autem nos in grege suo recensabit, & inter sua septa conclusos tenebit.

Quæ sibi-
psi, contra
certitudinem
electionis fi-
deliū obij-
cit.

Sed subit, inquit, dictis obijciens, futuri status anxietas, Nam ut Paulus vocari docet, qui electi ante fuerint, ita Christus multos ostendit esse vocatos, paucos vero electos. Quin etiam ipse quoque Paulus alibi, a securitate dehortatur, Qui bene stat, inquit, videat ne cadat. Item

Item insertus es in populum Dei, noli superbire, sed time. Potest enim Deus te rursus succidere, vt alios inserat. Denique ipsa experientia satis docemur, parui esse vocationem & fidem, nisi accedat perseuerantia, quæ non omnibus contingit, Quibus respondens.

Ex Aposto
lo, stanti
metuendū
ne cadat.

Ab solitudine liberaſſe nos Christum affirmat. Siquidem in posterum respicere promissiões istas, Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & cum qui venerit ad me, non eijciam foras. Item, Hæc est voluntas eius qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus quæ dedit mihi, sed resuscitem ea in nouissimo die. Item, Oves meæ, vocem meam audiunt, & sequuntur me. Ego cognosco eas, & vitam æternā do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam de manu mea. Pater qui dedit mihi, maior omnibus est, Et nemo potest rapere de manu patris mei. Quid hinc, inquit, voluit nos discere Christus, nisi vt confidamus perpetuo nos fore saluos, quia illius semel facti sumus.

Vt hoc ten
tet diluere.

Sed hic rursus occurrens sibi, accidere quotidie, vt qui videbantur esse Christi, rursus deficiant ab eo, & corruant, Imo eo ipso loco vbi affirmat neminem perisse ex ijs qui sibi a patre dati fuerant, excepisse filium perditionis.

Verum id quidem esse concedit, sed æque certum affirmat, nunquam ea cordis fiducia tales Christo adheſiſſe, qua nobis electionis certitudinem stabiliri dicit, eo inducens illud Iohannis, Exierunt a nobis, sed e nobis non erant: si enim fuissent e nobis, permansiſſent utique nobiscum, Nec inficior, inquit, quo minus habeant vocationis similia cum electis signa: sed illud certum electionis stabilimentum, quod fideles a verbo Euangelij petere iubeo, illis minime concedo. Quamobrem, eiusmodi argumenta nos non permoueant, quo minus in domini promissione tranquilli recumbamus, vbi pronunciat a patre sibi datos omnes, a quibus vera fides recipitur, Quorum nemo se custode ac pastore piturus sit, Paulum non simplicem securitatem Christianis dissuadere, sed superbinam, ac resolutam carnis securitatem, quæ fastum, arrogantiam, aliorum contemptum secum trahat, humilitatem extinguat, ac reuerentiam domini, acceptæque gratiæ obliuionem inducat. Timorem quoque requirere, non quo consternati vacillent: sed qui ad suscipiendam humiliter Dei gratiam nos instituens, nihil ex eius fiducia diminuat. Pro germano autem sensu illius verbi domini, de multis vocatis & paucis electis, notandum dicit duplicem esse vocatiōis speciem, Esse vocationem vniuersalem, qua per externam verbi prædicationem omnes pariter inuitat ad se Deus: etiam, quibus eam in mortis odorem & grauioris damnationis materiam proponit, Esse & alteram specialem, qua vt plurimum solos fideles dignatur, dum interiori sui spiritus illuminatiōe efficit, vt verbum prædicatum, eorum cordibus insideat. Interdum tamen,

Quid Paulus salutis securitatem nobis derrahenti respiciat.

De vocatione duplici Generali, & Speciali.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Hic vide
ut secum
constare non
possit.

& ips quoque impartiri eandem, quos ad tempus duntaxat illuminat, deinde suae ingratitude merito deserit, & maiori cecitate percutit, Vniuersalis illius vocationis modum, explicari nobis parabola Euangelica sub regis persona qui solenne conuiuium instituit, missis vocatoribus ad inuitandos multos, sed a paucissimis impetrantibus, adeo, ut cogatur e triujs obuium quemlibet accersere.

Paucos ergo electos esse ex magno vocatorum numero, non tamen ea vocatione unde fidelibus dicit aestimandam suam electionem, Illam enim, etiam impiorum communem esse, hanc secum asferre spiritum regenerationis, qui est arrabo & sigillum futurae haereditatis: quo in diem domini obsignantur corda nostra. Eandem esse rationem exceptionis nuper adductae, ubi ait Christus, neminem perisse ex sibi creditis, nisi filium perditionis, Illum enim non fuisse reputatum inter oues Christi, quia vere esset, sed quia locum tenebat.

Quod porro ipsum alibi electum cum Apostolis a se fuisse dominus asserit, id duntaxat ad ministerium referri, Duodecim, inquit, elegeri, & vnus ex eis diabolus est, Electum quidem illum in munus apostolatus: sed cum de electione ad salutem loquitur, eum procul ab electorum numero arceri, Non de omnibus, inquit, loquor, Ego scio quos elegerim.

Ut diuersi
mode electos
suos
vocet.

Porro electos illos suos non statim ab vtero, nec eodem omnes tempore, sed prout visum est domino suam illis gratiam dispensare, in ouile Christi per vocationem aggregare. Antequam vero ad summum illum pastorem conuertantur, in communi mundi deserto dissipatos aberrare: nec ab alijs quicquam differre, nisi quod singulari Dei misericordia protegantur, ne in vltimum mortis praecipitium ruant: adeo, ut si in ipsos respicias, nihil videas quam Adae progeniem, & quae communem massae corruptionem redoleat. Et hinc qualemcunque gustum fideles habere existimat, praedestinationem, si rite cogitetur, non fidei conuulsionem, sed optimam potius confirmationem esse.

De excacatione reproborum, quod diuinae praedestinationis opus esse velint.

Iam & de excacatione reproborum, quomodo diuinae ordinationis & praedestinationis opus sit, suam sententiam clarius explicat.

Quemadmodum suae erga electos, vocationis efficacia, salutem, ad quam eos aeterno consilio destinarat, perficit dominus: ita sua aduersus reprobos iudicia habere, quibus consilium de illis suum exequatur. Quos ergo in vitae contumeliam & mortis exitium creauit, ut irae suae organa forent, & seueritatis exempla, eos, ut in finem suum perueniant, nunc audiendi verbi facultate priuare, nunc eius praedicatione

Ut reprobos, Alios audiendi verbi facultate priuet.

ne magis excacare, & obstupefacere.

Prioris generis, vnum illud praeter alijs illustre ac notabile ex innumeris profert exemplum, Quod quatuor circiter annorum milibus

bus ante Christi aduentum, salutiferæ doctrinæ suæ lucem, cunctis gentibus occultauerit, Quod si quis indignitatem causetur hominum illius sæculi, nihilo digniores sub Christi aduentum inueniri, Prædestinationis igitur suæ viam facere dominum, vbi quos semel reprobaui, lucis suæ communicatione orbatos in cæcitate deserit. Alterius membri & quotidiana extare documenta, & multa in scripturis contineri. Apud multos eandem concionem habitam non idem proficere certum est: sed hi, prompta fidei obedientia suscipiunt verbum: alij, nullius pensi habent: vel rident, vel explodunt, vel abominantur etiam. Eius diuersitatis, causam reddidisse Lucam, quia illi ad vitam præordinati sunt: velut innuens, & hos vasa ire in contumeliam.

Alios, ex prædicatione magis excæcet ac stupefaciat

In quæstionem trahi posse non vult, multis verbum suum, dominum mittere, quorum cæcitatem magis aggrauari velit. Inprimis Pharaonis exemplo, Ad quem cum tot mandata deferri iussit, subiunxisse nihilominus, Ego autem indurabo cor eius, ne obtemperet. Ita quoque Ezechielem mittens ad populum rebellem & contumacem, tamen præmonuisse illum surdis cantaturum. Sic Hieremias prædixisse futuram eius doctrinam in ignem, vt populum instar stipulæ perdat ac dissipet. Clarius vero hoc comprobari existimat, prophetia Esaïæ, qui sic a domino dimittitur, Vade, inquit, & dic filiis Israel, audiendo audite, & ne intelligatis, videndo videte, & ne sciatis. Obstina cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius obline, vt ne forte videat oculis suis, & audiat auribus suis, & corde intelligat, quo conuersus sanetur. Ecce, inquit, vocem ad eos dirigit, sed vt magis obdurescant: lucem accendit, sed vt redantur cæciores: profert doctrinam, sed qua magis obstupescant: remedium adhibet, sed ne sanentur, Atque hanc prophetiā adducens Iohannes, Iudæos Christi doctrinæ credere non potuisse asserit, quia in eos incumberet hæc Dei maledictio.

Pharaonis exemplo.

Aequè & hoc controuerti non posse affirmat, Quos Deus illuminatos non vult, illis doctrinam suam ænigmatibus inuolutam tradere, ne quid inde proficiant, nisi vt in maiorem hæbetudinem truantur. Testari hoc Christum, qui ideo solis Apostolis, edisserit parabolas, in quibus apud multitudinem loquutus fuerat, quia ijs datum sit mysteria regni Dei nosse: vulgo, non item.

Quid vero sibi velit dominus eos docendo, a quibus ne intelligatur, curat, interrogans, Si respondeatur, inquit, sic fieri, quia sic impietate, nequitia, ingratitude meriti sunt homines, bene id quidem & vere dicetur. Sed quia nondum istius varietatis patet ratio, cur alij in obedientiam flexis isti obdurati persistant, in ea excutienda, necessario ad illud, quod ex Moyse annotauit Paulus, transeundum erit.

Quid sibi velit dominus eos docendo, a quibus, ne intelligatur, curat.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Nempe quod initio eos excitavit dominus, ut ostenderet nomen suum in universa terra. Quod igitur sibi patefacto Dei verbo non obtemperant reprobi, probe id in malitiam pravitatemque cordis eorum rejicietur: modo simul adijciatur, ideo in hanc pravitatem adductos, quia iusto & inscrutabili Dei iudicio suscitati sunt, ad gloriam eius sua damnatione illustrandam.

Proinde, Cum de Heli filijs narratur, quod non ausculturunt salutaribus monitis, quia dominus voluerit occidere eos: non negatur, contumaciam a propria ipsorum nequitia profectam esse: verum simul notatur, cur in contumacia deserti fuerint, Quia scilicet semel exitio eos destinasset immutabile Dei decretum.

Et haec tenus quidem Caluini, & universae illius sectae Evangelicae de praedestinatione, reprobatione, electorum vocatione, electionis, qualis possit haberi, certitudine, reproborum obduratione atque excacatione opinionem sane quam pestilentem, impiam & blasphemam, satis luculente explicavimus.

Quibus rationibus & argumentis suam illam opinionem afferant.

Innituntur autem praecipue verbis quibusdam Apostoli, in epist. ad Roma. obscurioribus & intellectu difficilioribus. Quibus, universam nostram salutem ad divinam electionem refert, & electorum reproborumque conditionem sub exemplo Iacob & Esau explicare videtur. Itaque agnoscens Calvinus nunc explicatam suam sententiam controuersia non carere: vulgo siquidem existimari, dominum, prout, cuiusque merita fore praevideat, ita inter homines discernere. Quos enim sua gratia non indignos fore praenoscit, eosdem in filiorum locum & numerum cooptari. Quorum ingenia ad malitiam & impietatem propensura dispicit, eos mortis damnationi deuovere: Nec solius vulgi hanc esse vulgo receptam opinionem, sed magnos omnibus saeculis auctores habuisse & habere. Quorum tamen nomina contra se si opponantur, non magnopere causae suae obfuturum confidit: ut pro qua stet certior Dei veritas, quam ut concuti possit: clarior, quam ut obrui valeat auctoritate hominum.

Ex electione qua elegit nos, secundum propositum voluntatis suae, ut essemus sancti et immaculati.

In primis Paulum omnem dignitatis nostrae respectum vult tollere, cum docet nos ante mundi creationem in Christo electos fuisse. Hoc enim perinde esse, ac si diceret, quoniam in universo Adam semine, nihil electione sua dignum reperiebat coelestis pater, in Christum oculos suos conuertisse, ut tanquam ex eius corpore membra eligeret, quos in vitae consortium assumpturus erat. Valeat igitur, inquit, apud fideles haec ratio, ideo nos in Christo fuisse in coelestem hereditatem adoptatos, quia in nobis ipsis non eramus tantae excellentiae capaces. Quod & alibi quoque notari vult ab Apostolo, cum hortatur ad gratiarum actionem Colossen. ex eo quod a domino redditi fuerint idonei, ad participandam sortem sanctorum. Si gratiam istam domini,

mini, vt idonei ad gloriam futuræ vitæ obtinendâ reddamur, præcedit electio, quid iam reperiet in nobis Deus, quo ad nos eligendos moueatur? Elegit nos, inquit ille, antequâ iacerentur mundi fundamenta, secundum beneplacitum voluntatis suæ, vt essemus sancti, & immaculati, & irreprehensibiles in conspectu ipsius. Dei hic beneplacitum, quibuslibet meritis nostris vult opponi. Vbicunq; enim hoc regnat Dei beneplacitum, nulla in considerationem venire opera, & quis antithesim illam hic non prosequatur, subaudiendum tamen esse, qualis alibi explicatur ab ipso met. Vocauit nos, inquit, vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam quæ data est nobis ante tempora sæcularia.

Quod autem sequitur, Vt essemus sancti et immaculati, scrupulum omnem vult adimere. Dic enim, inquit, quoniam futuros præuidit sanctos, ideo elegit, & ordinem Pauli inuertes. Sic ergo tuto colligere nos posse. Si elegit nos vt essemus sancti, non elegit quia futuros tales præuidebat. Pugnare enim inter se hæc duo. Habere pios ab electione vt sancti sint: & ad eam ratione operum peruenisse.

Nec valere hic vult cauillum quo subinde confugiunt, Nullis præcedentibus meritis dominum rependere electionis gratiam, futuris tamen concedere. Cum enim dicitur, Electos fuisse fideles, vt sancti essent, simul innui, quæ futura erat in ipsis sanctitas, ab electione habuisse exordium. Et quomodo, inquit, quæ ab electione deriuantur, electioni causam dedisse dicentur? Quia & magis id ipsum confirmari vult ex eo quod ait. Secundum propositum voluntatis suæ, quod proposuerat in semetipso. Siquidem Deum in semetipso proposuisse, perinde valere existimat, ac si diceretur. Nihil extra se considerasse, cuius rationem in decernendo haberet. Proinde & subijci continuo ab eodē Apostolo, huc pertinere totam electionis nostræ summam, vt simus in laudem diuinæ gratiæ, Quæ, inquit, laudem non meretur in nostra electione, nisi gratuita sit, Porro gratuitam eam non fore, si in suis eligendis dominus qualia sint futura cuiusq; opera reputat.

Itaq; quod discipulis suis dicebat Christus in vniuersum valere inter omnes fideles. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, Vbi nō præterita tantum merita excludit, imo, nihil habuisse in seipsis significat cur eligerentur, nisi anteuertisset sua misericordia, Quomodo & illud Pauli intelligendum vult, Quis prior dedit illi & retributionem accipiet? Siquidem ipsi ostendere voluisse Apostolum, sic Dei bonitatem homines præuenire, vt nihil apud ipsos nec præteritum nec futurum inueniat, quo ipsis concilietur.

Iam & sub exemplo Iacob & Esau vniuersum hoc argumentum altius repeti & fusius explicari electorum reproborumque conditionem in hunc modum.

Nullius, nec futuri respectum in electis suis decreto vthaberi volunt a Deo.

Sub exemplo Iacob & Esau, vt electorum, reproborumque conditionem explicari intelligat ab Apostolo.

Cum nondum nati essent, nec quippiam boni aut mali fecissent, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocatē dictum est, quia maior seruiet minori, sicut scriptū est, Iacob dilexi, Esau autē odio habui, Quid nā, inquit, ad hæc obscuranda præterit, qui operibus, aut præteritis, aut futuris locū aliquē in electione assignauit. Hoc em̄ est prorsus elidere id quod cōtendit Apostolus: non ex aliqua operum ratione, sed ex mera Dei vocatione pendere fratrum discrimen, quod inter nondum natos constitutum fuerat.

Habere ergo nos ex verbis Apostoli, solius diuinæ electionis arbitrio, fundatam etiam salutem fidelium: neque illum fauorem conciliari operibus, sed ex gratuita electione prouenire. Habere & eius rei propositam quasi hypothesim, fratres fuisse Esau & Iacob, iisdem parentibus genitos. De quibus tamen nondum in lucem editis: & paria similiaq; habentibus omnia, dissimile, imo, plane diuersum fuerit Dei iudicium, quo alterum assumpserit, & reiecerit alterum. Quin & primo genituræ ius, quo maior minorem iure præcederet, etiam ab eo ipso ad minorem fuisse translatus: ut eo velut terreno symbolo, electionem Iacob declararet dominus, quæ apud inaccessum eius tribunal alioqui latebat, Eligitur ergo, inquit, Iacob, repudiato Esau: & Dei prædestinatione ab eo discernitur, a quo nullis meritis differebat. Causam si quæris, hanc reddere Apostolum. Quia Moyse dictum sit, Miserebor cuius miserebor: & miseratione dignabor, quemcumque miseratione dignabor, Hoc clarissime pronuntiāte spiritu sancto, nullam hominibus benefaciendi rationem in ipsis se habere, sed a sola sua misericordia sumere.

Ut agnoscat cōmunem orthodoxy cōtra sententiā, Quæ & Augustini aliquādo fuerit, Sed hunc retractasse post eandem. August. ad Sixtum ut dictum Apostolico cum de Esau & Iacob explicet.

At Ambrosius, inquit, Origenes, Hieronymus, censuerunt Deum suam gratiam inter homines dispensare, prout ea quemq; bene videret præuiderit, Adde, & Augustinum in eadem fuisse sententiā. Sed cum melius hic in cognitione scripturæ profecisset, non retractauit modo, sed ut euidenter falsam fortiter cōfutauit. Siquidem epist. ad Sixtum Pelagianos perstringens, quod in eodem errore persisterent, Quis, inquit, istum acutissimum sensum Apostolo defuisse nō miretur. Nam cum rem stupendam proposuisset de illis nondū natis, & deinde sibi quæstionem obijceret, Quæ in eo ipso esset diuini iudicii æquitas, quo tam inæqualiter iudicaret de æqualibus, et in omnibus paribus. Vtiq; locum fuisse, ut responderet Deum præuidisse vtriusq; merita. Ita em̄ vno verbo expedire potuisset quæstionem illam vniuersam, si modo res ita haberet, Quod cū nō fecerit, sed ad iudicia, & misericordiā confugiens, sermonē continuauerit, qui in eadē difficultate verset, hinc constare, operum nostrorum in Dei electione nullū respectum haberi: sed ideo electis suis fauere Deū, quia velit: ideo misereri, quia velit. Ut verissime dictum sit ab Augustino, gratiā Dei non inuenire eligendos, sed facere.

Eane

Eandem esse & de reprobis sententiam, quos simul illic cōiunxerit Apostolus, Vt enim, inquit, Iacob nihil dum bonis operibus promeritus, assumitur in gratiam: sic Esau nullo adhuc scelere inquinatus, odio habetur. Si ad opera conuertimus oculos, iniuriam nos irrogare vult Apostolo, quasi id ipsum quod nobis perspicuum est, non viderit. Porro, non vidisse, inde clare comprobari, quod hoc nominatim vrgeat, Cum nihil dum boni aut mali designassent, alterum electum, reiectum alterum, vt probet diuinæ prædestinationis fundamentum in operibus non esse. Qua in re, de æquitate diuini iudicij cum sibi quæstionem moueret, non respondisse (quod fuisset aptissimum) Deum rependisse Esau, secundum suam malitiam, sed diuersa solutione contentum fuisse. Quod videlicet, in hunc finē excitentur reprobi, vt Dei gloria per illos illustretur: & subiunxisse demum hanc clausulam (Deum, cuius vult misereri, & quem vult indurare) vt clare appareat in solum Dei arbitrium vtrunq; conferri, Ergo, inquit, si nō possumus rationē assignare, cur suos misericordia dignetur, nisi quando illi ita placet: neq; etiam in alijs reprobandis aliud habebimus quā eius volūtatē. Cū em̄ dicitur Deum vel indurare vel misereri quem voluerit, eo admoneri homines extra eius voluntatē, nihil causæ q̄rere.

Et hætenus quidem, Caluini & vniuersæ illius euangelicæ sectæ de prædestinatione, reprobatione, electorum vocatione, electionis, qualis haberi possit, certitudine, excacatione & obduratione reproborum, opinionem sane quam pestilentissimam, impiam, & in Deū blasphemam, rationesque & argumenta quibus nititur, satis luculenter, vt existimo, explicauimus. Quæ vero dicit, respondendo nostrorum (quos stultos & impios facit, & diuinæ prædestinationis hostes & impugnatores) argumentis aliquot, quæ aduersus suam opinionē inducit, post suo loco (cum eisdem pene argumentis suæ opinionis euidentem falsitatem impietatemque demonstrabimus,) adducuntur & excutientur commodius.

Iam & de prouidentia Dei in vniuersa mundi administratione, a paucissimis, vt dicit, rite intellecta, suā sententiam explicat, quam probe intellectam fulciendæ fidei, mirum in modum affirmat conducere.

Maiorem hominum partem, vult nudam præscientiā Dei hic imaginari: nutu autem & moderatione eius cuncta geri, nequaquam putare. Alios gubernationem quidem illi tribuere, sed confusaneam, & promiscuam: vtpote, quæ orbis machinā cum singulis partibus, generali motione voluat atq; impellat, cuiusq; vero actionem creaturæ peculiariter non dirigat, Quam vniuersalē prouidentiam ab ipsis appellari affirmat: & qua nihil impediri tradāt, vel creaturas oēs, quo minus contingenter moueantur, vel hominem, quo minus libero voluntatis arbitrio, huc atque illuc se conuertat, Sic enim inter Deum & hominem

Deprouidentia Dei in vniuersa mundi administratione, aduersariorum sententia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

minem illos partiri, ut ille motionem huic sua virtute inspiret, quo agere possit, pro naturæ ei inditæ ratione, hic autem actiones suas voluntario consilio moderetur, Breuiter Dei quidem virtute, non tamen destinatione, mundum, res hominum, ipsosque homines gubernari hos velle. Hanc vero (ut præteream ethnicorum quasdam opiniones impias, quarum etiam commemorat) vulgi fere obtinuisse vult de prouidentia diuina sententiam, Quam impugnans, dicit Deo adimere, quod est præcipuum, ut sapientia sua dirigat, ac disponat vnumquodque in suum finem, atque ita verbo tantum, non re, mundi rectorem Deum facere, Quid enim, inquit, est moderari, nisi ita præesse, ut destinato ordine ea regas, quibus præes?

Adducit deinde aliquot scripturarum locos quibus peculiaris Dei prouidentia demonstratur, ut illud Apostoli, In ipso nos esse, moueri & viuere. Item, Quod Christus se testatur cum patre perpetuo operari. Et quod Hieremias exclamat, Scio domine, quia non est hominis, via eius, neque viri, ut dirigat gressus suos. Et illud Salomonis, A domino diriguntur egressus viri, & quomodo disponet viam suam? Dicant nunc, inquit, hominem a Deo moueri secundum naturæ suæ inclinationem, ipsum autem convertere motum, quo visum fuerit, Quod si vere diceretur, penes hominem foret viarum suarum arbitrium, quæ Dei electione ac destinatione moderari certum sit, dictis scripturarum testimonijs: & adhuc clarius, in eo quod ab eodem Salomone dicitur. Hominis est dispositio cordis & domini est preparatio linguæ. Quod si nec profari quidem possint homines, nisi quod ille voluerit, Quid in cæteris eorum est relictum arbitrio? Porro quo magis exprimeret

Nihil casu, sed vniuersa destinatione diuinæ voluntatis beneplacito euenire. Hominum consilia & voluntates sic gubernari a deo, ut ad destinatum ab eo scopum perueniant.

Apparere quidem nonnulla sed non esse vlla nobis fortuita. Quum omnium ordo, ratio, finis, & necessitas in diuino consilio lateat.

scriptura, nihil penitus in mundo geri, nisi ex eius destinatione, quæ maxime fortuita videntur, illi, inquit, subiaccere ostendit. Quid enim magis ad casum referas, quam dum prætereuntem viatorem defractus ex arbore ramus interficit? At longe aliter dominus, qui se fatetur eum tradidisse in manum occisoris, Sortes similiter, quis non fortunæ cæcitati permittat? Verum dominus non patitur, qui sibi vindicat earum iudicium. Esse proinde arbitrum & moderatorem omnium Deum, qui pro sua sapientia, ab vltima æternitate, decreuerit quod facturum esset: & nunc sua potestate, quod decreuit, exequatur, Vnde eius, inquit, prouidentia, non modo coelum & terram & creaturas inanimatas, sed hominum etiam consilia & voluntates gubernari sic asserimus, ut ad destinatum ab ea scopum deducantur. In rebus humanis nec fortunæ locum esse, nec casui. Ut successio omnis, Dei benedictio est: ita calamitatem & aduersitatem, maledictionem eius: Dei dispensatione ordinari omnia. Quanquam nobis, quorum ad diuinæ prouidentiae consilia non attingit infirmitas, quædā sint fortuita: hoc est, quæ appareant fortuita. Quorum videlicet ordo, ratio, finis, necessitas

necessitas, in diuino consilio lateat, Quæ tametsi humana opinione apprehendantur quasi fortuita sint, certum tamen sit ex Dei voluntate provenire. Vt in exemplo. Si mercator quispiam syluam ingressus, cum comitatu fidorum hominum, aberret imprudenter a socijs, ipso errore feratur in spoliarium, incidat in latrones, iuguletur: mortem eius, non tantum Dei oculo præuisam, sed immutabili decreto stabilitam fuisse affirmat. Non enim vere dici, illum tantum præuise, quantum cuiusque vita protenderetur, sed terminos constituisse, qui præteriri non poterunt. Dei proinde providentia, vniuersa illa quæ nobis videntur fortuita, in suum illum finem directa esse. Eandem esse rationem contingentie futurorum omnium, Vt enim nobis incerta sunt, ita in suspensio nos ea habere, ac si in vtramvis partem propensa forent: hoc interim apud nos certum esse, nihil euenturum, quod non dominus iam constituerit ac præuiderit.

Immutabili diuino decreto præfixum cuiusque terminum.

Hanc ergo in rite reputanda meditandaque providentia teneri vult pietatis, vt dicit, regulam, vt certo certius nobis persuasum sit, omnia Dei dispensatione destinato consilio decretoque euenire: nihil contingere. Ad illum proinde velut præcipuam omnium causam, Christianum pectus semper, inquit, oculos referet: nihilominus, inferiores causas, etiam suo loco intuebitur, Deinde singularem Dei providentiam ad se conseruandam, excubare non dubitabit, quæ nihil euenire passura sit, quam quod bono ac saluti sibi vertat, Habere ipsum in manu sua omnes homines: siue eorum conciliandi sunt animi, siue cohibenda malitia, aut frangenda improbitas, ne quid noceat, Quod varijs modis nouit facere. Siue proinde prospere quid ex animi sententia eueniat, totum Deo acceptum relaturum, per cuiuscunque demum operam id accesserit: siue aduersi quid vndecunque contigerit, & hic quoque mentem, inquit, extollet ad dominum, cuius manus, ad patientiam placidamque animi moderationem nobis imprimendam, valeat plurimum. Sic Iosephum in fratre erga se perfidia, mentem ad dominum reflectentem, iniuriæ oblitum, ad mansuetudinem ac clementiam inclinatum fuisse: vt fratres etiam ultro solaretur ac diceret, Non vos estis, qui me vendidistis in Aegyptum, sed Dei voluntate præmissus sum ante vos, vt vitam vobis conseruarem. Vos quidem cogitastis de me malum, sed dominus conuertit illud in bonum. Sic Iob in sua aduersitate opus domini recognoscentem, quanuis in opere impiorum hominum: semet pulcherrima illa solatum fuisse sententia, Dominus dedit, dominus abstulit, sit nomen dñi benedictum. Sic Dauidem, conuictis ac lapidibus a Semei impetiturum, suos a prohibenda retaliâdaq; iniuria prohibuisse. Sinite eum, inquit, Quia dominus ei præcepit, vt maledicat Dauid.

Omnia, de destinato dei consilio decretoque euenire.

Ioseph, vt æstimaret fratrum erga se iniuriam.

Iob, in opere impiorum hominum, vt dei opus recognouerit. Dauid, in Semei contumacijs & iniuria.

Nullum proinde esse efficacius iræ atque impatientiæ remedium, quam si in omni eo quod vndecunque acciderit, cogitemus dñm esse, quod ita id fieri vo-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Vniuersa,
equemala,
vt bona a
Deo fieri.
 eri voluerit. Et proinde ferendum esse: non solum, quia reluctari non
 liceat: sed quia nihil velit, nisi quod & iustum sit, & expediat. Cer-
 te vniuersa hæc a domino fieri, scripturam diligenter comprobare, vt
 cum denunciat Amos, non fore malum in ciuitate, quod Deus non
 fecerit: vt cum acerbe redarguit Hieremias eos, qui euenire aliquid ca-
 lamitatis putabant non iubente domino. Vnde Pilatum et Herodem,
 cum ad Christum extinguendum coirent, conuenisse ad peragenda
 quæcunque manus & consilium domini decreuerant: Iudæos, Chri-
 stum definito eius consilio & scientia traditum interemisse, atque ita
 consummasse quæ de Christo scripta erant: Quemadmodum & de mi-
 litibus toties repetitur, quod fecerint, quæ pertinent ad scripturæ com-
 plementum. Hæc eo pertinere vniuersa, vt quoties vel ab extrema ho-
 minum improbitate mali aliquid nobis irrogatur, non dubitemus,
 quod in nos illi scelerate admiserunt, iusta Dei dispensatione fuisse &
 permissum & immissum: siue nulla hominum opera euenit, premit-
 que nos aduersitas, meminerimus docente scriptura Dei eas esse ma-
 ledictiones: aut certe castigationes. In omnibus aduersis & periculis,
 quæ vndecunque impendere videntur, vnum nos, non solum omni
 anxietate ac formidine, sed etiam omni cura releuare ac soluere, vt co-
 gitemus dominum sic omnia sua potentia continere: sic imperio nu-
 tuque suo regere, sic sapientia moderari, vt nihil, nisi ex eius desti-
 natione, cadat, Illi, suos sic esse curæ, vt nulla ipsos noxa attingi per-
 mittat. Illum & operari omnia in omnibus, & suorum salutem cu-
 rare & prouidere. Diabolum, vniuersamque illam impiorum cohor-
 tem, sic omnibus partibus Dei manu, tanquam freno cohiberi, vt nec
 concipere vllum aduersus nos maleficium, nec conceptum moliri, nec
 ad perpetrandum, si maxime moliantur, digitum mouere queant,
 nisi quantum ille permiserit: imo, nisi quantum ille mandarit, vt do-
 mini est eorum furorem armare et conuertere, destinareque quo libe-
 rit, ita & modum finemque statuere. Breuiter, Extremum miseria-
 rum omnium, in prouidentia ignoratione: & summam beatitudi-
 nem, in eiusdem cognitione affirmat. Vt autem laboret in dissoluen-
 dis rationibus quas sentit dictæ suæ sententiæ posse ex aduerso obijci,
 commodius, & absque repetitionis tædio tunc aperiemus vbi eisdem
 ipsis rationibus eandem oppugnabimus sententiam. Quæ hactenus
 & de prædestinatione, & de prouidentia diuina satis dilucide a no-
 bis explicata est.

Dictæ opinionis falsitatem, absurditatem & in Dei bonitatem
 blasphemiam plenam impietatem demonstrare.

Cap. II.

HOC

HO C est lector Christiane, quod supra alicubi ad-
monuimus, non videri mihi Euangelicæ huius se-
ctæ antistites, sincere & ingenue suam fidem ex-
posuisse Augustæ, sua illa confessione, quam exhi-
buerunt Imperatori & principibus Imperij: sed ple-
raque callido verborum inuolucro, dissimulasse. In
quibusdam etiam, palam videri dixisse quædam contra suam ipso-
rum sententiam, Quod in articulo de libertate nostri arbitrij vsu illis
venisse, mihi videre videbar. In quo cum recantare viderentur impijs-
simam, quam eatenus cum suo Luthero, magno studio asseruerant, de
ineuitabili omnium necessitate sententiam: & humanæ voluntati li-
bertatem nonnullam tribuerent, in his quæ ad civilem iustitiam perti-
nent, & rerum exteriorum faciem concernunt, atque idem videretur
Calvinus, capite secundo suæ institutionis, vbi proprie tractauit de li-
bero arbitrio: iam nunc plane & clarissime intellexisti, vt manibus pe-
dibusque concedat in illam absurdissimam, Lutheri, Laurētij Vallesij,
Vuiçlesi, Abailardique sententiam: nempe, vt omnia nobis æterno
atque immutabili Dei decreto constituta, destinataque ineuitabili ne-
cessitate eueniant, Dei prouidentia non modo cælum & terram, &
creaturas inanimatas, sed hominum etiam consilia & voluntates gu-
bernari sic asserit, vt ad destinatum ab ea scopum deducantur. In re-
bus humanis nec fortunæ locum esse, nec casui.

Epilogus
sententiæ ad
uersarios,
de diuina
prædestina-
tione a pro-
uidentia.
Aduersari-
os ineuita-
bilem rerū
omniū ne-
cessitatē no-
bis induce-
re.

Quam nobis non attingentibus diuinæ prouidentiae consilia, for-
tuita quædam appareant, quorum videlicet ordo, ratio, finis, necessitas,
in diuino consilio lateant: quæ tametsi humana opinione apprehēdan-
tur quasi fortuita sint: certum tamē esse ex destinata Dei voluntate pro-
uenire: nec tantum infallibiliter præuisa esse a Dei oculo, sed immuta-
bili voluntatis eius decreto ab æterno stabilita fuisse affirmat, & in suū
quæque finem destinato dirigi, quocumque perueniunt. Sic quoque videri
nobis futura quædam contingentia, quæ ita in suspensio nos habeant,
perinde ac si vtrāuis in partem propensa forent: cū hoc interim certū
affirmet, nihil euenturū, quod nō dñs iam ab æterno cōstituerit. Immu-
tabili sempiternoque consilio semel constituisse illū, quos olim in salutē
assumeret: quos rursus exitio deuoueret, Illis gratuita sua misericordia
adesse in oībus: his, vitæ aditū pcludere. In hac, qua nūc alligati sumus,
cōditionis miseriā, Dei voluntate ac prædestinatiōe decidisse vniuersos
filios Adam, Dei prouidentia in hac conditionē creari oēm hominem,
vt postea faceret, quod facit. Solam quidem præscientiam, non inferre
creaturis necessitatē fatetur, verū, quoniam non prouideri tantū, sed eti-
am fieri vniuersa a Deo affirmat, Et mortē & vitam diuinę magis vo-
luntatis, quam præscientiæ, esse actiones: nec alia ratione quæ futura
sunt præuidisse Deum, nisi quia ita vt fierent decreuerit: non potest
non

Electio.
Reproba-
tio.
Casum hu-
mani gene-
ris, diuinæ
prædestina-
tionis effe-
ctum.
Dei præde-
stinatiōe in
eam condi-
tionem cre-
ari omnem
hominem,
vt postea fa-
ceret quod
facit.
Vt præsci-
ri, ita & fie-
ri vniuersa
a Deo.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

non affirmare, omnia nobis prouenire necessario. Præsciuisse Dominum quem exitum habiturus esset homo, priusquam eum conderet: sed ideo præsciuisse, quia decreto suo sic ordinauerat. Primi hominis casum, & in eo posteriorum ruinam, non præuidisse tantum, sed arbitrio quoque suo dispensasse. Vt enim ad eius sapientiam pertinet, omnium futurorum esse præscium: sic ad potentiam, omnia manu sua moderari & regere. Constituisse Deum, qua conditione vnumquodque hominum esse vellet: cuius nobis ineuitabile decretum sit. Voluntatem proinde Dei, esse rerum omnium necessitatem: atque id necessario futurum esse, quicquid præuiderit. Quemadmodum autem suæ erga electos vocationis efficacia salutem, ad quam eos æterno consilio destinarat, perficit dominus: ita quos in vitæ contumeliam, & mortis exitium creauit, ut iræ suæ organa forent, & seueritatis exempla, eos, ut in finem illum suum perueniant, nunc audiendi verbi facultate priuare: nunc eius predicatione magis excæcare & obstupefacere. Quod sibi patefacto Dei verbo non obtemperant reprobi, probe id quidem in malitiam prauitatemque cordis eorum reijci: modo simul adiiciatur, ideo in hanc prauitatem addictos, quia iusto, sed inscrutabili Dei iudicio suscitati sunt, ad gloriam eius sua damnatione illustrandam.

Vides lector Christiane, ut dicta Caluini, de diuina prædestinatione & prouidentia, sententia, (Quæ & ipsa communis est vniuersæ illius sectæ Euangelicæ) non solum vniuersam nobis tollat libertatem arbitrij, sed diuinam voluntatem asserat, in nobis, & per nos operari omnia, seu bona, seu mala illa sint: Vt vitam, ita & mortem, illam, inquam, secundam, diuinæ magis voluntatis quam præscientiæ esse actiones. Vnumquemque hominem in eam conditionem creatum, ut postea faceret quæcunque facit. Primi hominis casum, et omnium nostrorum in eo ruinam, arbitrio suo sic dispensasse Deum. Breuiter, diuinam voluntatem esse rerum omnium necessitatem. Esse authorem Deum, æque malorum, ut bonorum omnium, Quandoquidem, inquit, non alia ratione futura præuidet Deus, nisi quia ita ut fierent, decreuit. Cum autem æque mala & peccata, ut bona, præuiderit, æque utraq; a decreto voluntatis eius, ut dependeant, oportet. Quod ipsum & in peccato primi hominis, & nostrorum in eo ruina, & in vita, & in morte ac damnatione hominum, velut in exemplis (si quis forte dubitaret de vniuersali eius sermone & sententia) clarissimis etiam verbis speciatim affirmat. Itaque cum supra prolixè, atque euidentissime demonstrauerimus, hoc ipsum

dogma esse pestilentissimum: vniuersæ Christianæ legi ac religionis disciplinæ exitiosum: totique diuinæ scripturæ contrarium, vniuersosque assertores eius, sanctorum omnium, vniuersæ ecclesiæ catholicæ, atque ipsius quoque spiritus sancti, iudicio, iam dudum ante annos mille trecentos, & eo amplius, pronunciatos hæreticos: publicos hostes

hostes Dei, & religionis eius: perniciosos communi vitæ mortaliū: dignosque qui exterminentur e cœtu hominum. Satis quoque & huius ipsorū dogmatis de diuina prædestinatione ac prouidentia falsitas, absurditas, & blasphema impietas demonstrata est. Ita, vt possimus, quod ad hanc rem pertinet, in vtramq; aurem dormire securi, dum nostris illis pro libertate nostri arbitrij, & aduersus necessitatem omnium, rationibus (quod fore expecto ad Calendas græcas) satisfecerint.

Libet nihilominus etiā hic paulisper immorari, & explicare, vt impediti sint miseri hæretici, in dissoluendis vel hisiis, quæ suus ipsorū sensus, sua ratio, quantumuis cæca & obscurata sibi obijcit, aduersus prædictam suā opinionem & sententiam. Primum enim, occurrit eis aduersus bonitatem atque æquitatem Dei querimonia, Quem ex optimo & pijsimo in omnes, & æquissimo, iniquum, iniustum, atque crudelem faciunt. Deinde, Quod rationem culpæ & meriti tollat, imposita nobis ex Dei decreto agendi vniuersa quæ agimus, necessitas. Tertio, Quod vniuersa scriptura negat acceptionem personarum esse apud Deum, quod sua illi opinio videatur tribuere. Quarto, Quod omnem sollicitudinem tolleret: omnem humanam prouidentiam: vniuersum bene agendi studium.

Post explicatam itaque suam illam de prædestinatione sententiam, primam eam aduersus eandem obiectionem Calvinus ille inducit in hæc verba.

Hæc vero, inquit, dum audit humanum ingenium, cōtineri nequit eius proteruia, quin velut ad cætum classici varie et supra modum tumultuetur. Multis modis cum Deo litigant stulti homines: quasi eum teneant suis criminationibus obnoxium, Primum ergo interrogant, quo iure suis creaturis irascatur dominus, a quibus nulla ante offensa prouocatus fuerit. Nam exitio deuouere, quos placuerit, tyranni magis libidini, quam legitimæ iudicis sententiæ, conuenire. Esse igitur cur cum Deo expostulent homines, si nudo eius arbitrio, citra proprium demeritum, in æternam mortem prædestinantur.

Non recte agis Caluine, quod hic accusas humani ingenij proteruiam, ad vestram illam absurdissimam, impijsimam, & quæ cum communi, eoque euidenti mortalium omnium sensu & consensu pugnat tumultuantis sententiam. Qui enim posset non tumultuari, cum audit, quasi vi quadam sibi obtrudi atque ingeri, a quibus non potest nō dissentire, velut pugnantibus, cum ijs quæ habet certa & euidentia? Tollis omnem quiduis aut agendi aut cogitandi liberam facultatem ex hominibus: facis Dei voluntatem in nobis operari omnia, perinde ac si ferræ quædam traherentur ab opifice: & omnium nobis necessitatem absolutam inducis: facis optimum, pijsimum, & misericordissimum Deum, iniustum atque adeo crudelem: vt qui ob nullam no-

V stram

& vniuersæ Christi-
næ religio-
ni exitio-
sam, & to-
ti scripturæ
contrariā,
sententiam
aduersario-
rum, de di-
uina præde-
stinatiōe et
prouidentia
Vt impe-
diti sint ad
uersarij, in
dissoluen-
dis illis p-
q̄ sua ipso-
rum confici-
entia sibi,
aduersus
nunc dictā
sententiam
suam obij-
cit, rationi-
bus.
Quatuor
argumēto-
rum scopi,
quæ dictæ
aduersan-
tur senten-
tiæ.
Ex dei bo-
nitate & æ-
quitate.
Ex ratione
culpæ &
meriti.
Quod acce-
ptione per-
sonarum
deotribue-
re videat-
ur.
Quod oēm
humanam
prouidentiam
& soli-
citudinem
tolleret.
Calvinus.
Primi Sco-
pi argumē-
ta vt pro-
ponant.
Pighius.
Quæ pu-
gnantia, cū
his quæ cer-
ta & euide-
tia habet
humana ra-
tio, dicta
sententiā ad-
uersariorū
in se conti-
neat.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

stram culpam, sed pro vno suo beneplacito, hos morti æternæ damnationique deuoueat, sicut illos, nullo meritorum aut operum suorum respectu, vitæ ac salutis destinat. Punire Deum in hominibus, quod ipse æterno atque immutabili voluntatis suæ decreto operatur in eisdem, & æque nihil facultatis eorum est, quam ferræ ut scite aut imperite trahatur ab opifice. Quod esset & iniusti & crudelis domini, tyrannica magis libidine, quam legitima ratione agentis cum suis creaturis. Quæ cum horreat mens pia Deo tribuere, non immerito tumultuatur & insurgit: non aduersus Deum, a quo nihil dubitat hæc alienissima: sed aduersus te, tuorumque impietatem, Quorum est hæc in Deum execranda blasphemia. Sed audi, ut hanc mentis humanæ aduersus suam illam in Deum blasphemiam sententiam, obiectionem diluat.

*Vt dictas
mentis hu-
manæ ad-
uersus suam
sententiam
obiectiones
diluant.
Calvinus.*

Eiusmodi, inquit, cogitationes, si quando pijs hominibus in mentem veniant, ad frangendos eorum impulsus, vel hoc vno satis armabuntur, si reputent, quantæ improbitatis sit, causas diuinæ voluntatis perscrutari. Cum omnium quæ sunt, ipsa sit causa, & merito esse debeat. Nam si ullam causam habet, aliquid eam antecedit oportet, cui veluti alligetur: quod nefas est imaginari. Vbi ergo queritur, cur ita fecerit dominus, respondendum est, Quia voluit. Quod si ultra pergas rogando, cur voluerit, maius aliquid quæris & sublimius Dei voluntate: quod inueniri non potest, Cōpescat igitur se humana temeritas: et quod non est, ne querat: ut ne forte id quod est non inueniat. Hoc, inquam, freno bene continebitur quisquis de arcanis Dei sui cum reuerentia philosophari volet.

*Pijs suffice-
re hoc vnu
voluit. Quæ
diuinæ vo-
luntatis non
querenda
causa.*

*Pighius.
Vt ineffi-
cax illud
eorum sub-
terfugium.*

Toto cœlo aberras Calvine, qui eiusmodi, aduersus impijssimam blasphemiarum vestrae portenta, pijs incidentium cogitationum impetus, his tuis nugacissimis & omni robore destitutis cauillis frangendos existimas. Neque enim nos in quæstionem vocamus diuinæ voluntatis æquitatem & iustitiam: sed negamus & pernegamus hoc velle Deum, quod illi affingitis impietate: hoc de illo certissimo persuasi, optimum & misericordissimum Deum, ex sue bonitatis immensitate condidisse rationabilem creaturam, ut beatæ suæ bonitatis esset particeps. Nihil odisse eorum quæ fecit: nec creando deuouisse quenquam damnationi ac internationi: nihil eius creasse nisi ad vitam, non ad vitæ contumeliam. Nec nobis persuadent, vestrae illi blasphemæ & horrendæ impietati assentiri, scripturarum loci quos ad eandem persuadendam inducitis. Hoc ante omnia persuasi, ad pietatis regulam diuinas scripturas intelligere. In quibus si quid occurreret, quod illi aduersari nobis videretur, hoc certum haberemus germanam earundem intelligentiam, quam spiritus sanctus intendit, nequaquam nos assequi: captiuantes interim rationem nostram in obsequium fidei. Quanquam, ut nihil vestre faueant impietati: nec catholicæ orthodoxæque, quam nos asserimus, aduersentur sententiæ, inducti per te scripturarum loci, post ipsa luce

luce reddemus illustrius.

Itaque ut sit diuina voluntas omnium causa quæ facit, eorum certe causa esse non potest, quæ nec vult nec facit: cuiusmodi est mors impij, Nam quod eam non velit, ipsi vel iurato credite. Viuo ego dicit dominus. Nolo mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur a via sua mala & viuat. Quod insuper nec facit, nec fecerit eandem, diuinum spiritum audi ita nobis per scripturas suas loquentem, Deus, inquit, mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum, Creauit enim ut essent omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum, Non est in illis medicamentum aut venenū exterminij. Iustitiā enim perpetua est & immortalis. Iniustitia autem, mortis est acquisitio. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam, Quoniam morte digni sunt qui sunt ex parte illius. Audis a Deo neminē creari ad mortem: audis, nec Deum velle, nec facere mortem impij, sed eam ipsius impij esse, quanta quanta est, vniuersam. Non letari Deum in perditione aliquorū: imo, sanabiles fecisse illum nationes orbis terrarum: sanabiles, hoc est, qui possent sanitatem & salutem assequi, non esse in illis ex creatione venenum aliquod exitiale, & exterminij. Ipsam esse iustitiam, qua seruari possent a morte, & vitam perpetuam assequi, Ipsam iniustitiam, esse acquisitionem mortis. Iustissimi autem atque optimi Dei, natura, & necessario odientis iniustitiam, voluntate, ordinatione, & decreto, eandem, nulli adesse posse: sed impios, manibus & verbis velut amicam accersisse sibi eandem.

Diuinā voluntatē nō esse causam eorū, q̄ nec vult, nec facit. Mortē impij, nec velle Deū, nec facere.

Non lætari deū, in perditione aliquorū, Imo sanabiles fecisse omnes.

Deinde, ut verum sit, non esse percunctandas diuinæ voluntatis causas, quod ea prima sit, nec vllam causam priorem habeat: diuinæ tamen voluntatis si consilia nulla, rationes nullas percunctari nos volueris, quod nullæ priores sint, toto aberras spatio, Hoc enim certum est, infinitam illam sapientiam sine summa maximaque ratione nihil agere. Quod si voluntatis eius nulla sit prior aut alia ratio, sed hæc sit prima omnium, cum hoc aut facere, aut velle, quia ita vult, falsum dixit Apostolus, Incomprehensibilia iudicia eius, & inuestigabiles vias eius. Si enim fiant vniuersa, quia illi ita placet, nec eius beneplaciti aut voluntatis vlla prior est ratio: facile est scire, cur quodque Deus ita faciat, hoc sic, illud aliter: nempe, quia illi ita placet, nec sunt iudicia eius abyssi multa.

Diuinæ voluntatis, et si non sit causa, esse tamen rationem et consilium.

Sed post, hac ipsa de re, tractandi incidet locus oportunior, Interim ipsa testatur veritas, Deum in his quæ vult, rationem semper habere, ad quam respiciens sic velit & faciat. Apud Iohannem de cæco a natiuitate, interrogarunt discipuli Iesum, qua causa ille cæcus natus fuisset: peccatine, aut sui aut parentum demerito? Videbant cæcum a natiuitate hominem: nec dubitabant diuinæ dispensationis ac voluntatis ordinatione ita factum ut cæcus nasceretur: & rationem dispensa-

Deū in his quæ vult, rationem semper habere, ad quam respiciens sic velit & faciat.

tionis & voluntatis quærunt, & accipiunt, Vt, inquit, manifestentur opera Dei in illo, Est ergo diuinæ dispensationis & voluntatis, si non causa, tamen ratio, ad quam respicit.

Hic vide, q
sit diuinæ
erga ele-
ctos benefi-
cæ quævis
ab æterno
constitutæ
voluntatis
ratio.

Et vt hoc ipsum in altero adhuc demonstremus exemplo, quod vicius seruit proposito, Dicit Christus dicturum se his qui in iudicio a dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei: possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: Audis paratum, Dei voluntate ac prædestinatione electis regnum patris a constitutione mundi, Non tamen prohibet, tam beneficæ erga illos diuinæ voluntatis rationem quærere: imo, ipse rationem subiungit: non eam, in qua vna, tu acquiescendum doces: nempe, quia ipse sic voluit: imo ad operum eorundem respectum nos docuit oculos conuertere. Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me. Paratum ergo est his regnum ab ipsa mundi constitutione, benigna misericordissimi Dei voluntate: Quare? Quia pie victuri erant in hoc sæculo, in charitate Dei & proximi: cuius velut signa & fructus, opera commemorat, quorum ergo, illis regnum patris ab æterno destinatum affirmat. Quæ, quanuis regni illam prædestinationem infinito interuallo successerunt in tempore: tamen ab æterno, diuinæ illius immensitatis oculo fuere præsentia.

Quæ ite de
stinationis
reprobos,
ad interitum.

Rationem
ab æterno
discretiois
electorū a
reprobis,
qualē reddi-
derit Chri-
stus.

Ita quoque etiam ad reprobos, qui a sinistris eius erunt, se dicturum affirmat, Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vides & his præparatum Dei voluntate ignē æternum: Proinde in mente eius hos, vt maledictos, ab electis illis & benedictis ab æterno fuisse discretos. Rationem autem huius discretionis quærenti, non ingerit vocem illam tyrannicam, Quia ita mihi placuit, hos deuouere damnationi & exitio: sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas: imo operum eorundem respectum pro ratione cur damnationi ab æterno destinati fuerint, profert. Esuriui enim, inquit, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum. Vt in his omnibus cōprobetur apostolicæ illius sententiæ veritas, quæ affirmat, prædestinationem & electionem piorum ad regnum, & deuotionem impiorum ad supplicium, pendere velut ex priori Dei præscientia. Nam quos præsciuit, hos, inquit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, Quos autem prædestinauit, hos & vocauit & iustificauit, & glorificauit, Loquitur autem de futuris vt præteritis. Quia eadem eorum omnium in diuina mente est ratio: vt cui eque sunt præsentia omnia, Et vos non pudet Deo affingere tyrannicam illam crudelitatem & sæuitiam, vt pro ludo iocoque, pro vno suo beneplacito deuoueat exitio quos placuerit, nulla ante prouocatus offensa: imo, nullius offensæ respectu, sed quia ita collibitum fuerit? Vt enim, in-
quis,

Quam ty-
rannicam
crudelitatem
a sequitur
Deo affin-
gant aduer-
sarij.

quis, Iacob nihil dum bonis operibus promeritus, assumitur ingratiā, sic Esau nullo adhuc scelere inquinatus, in odio habetur. Si ad opera conuertimus oculos, iniuriam irrogamus Apostolo. O vocem ter impiam, execrandam, & blasphemam.

Sed non pro ludo iocoque, inquis, sed pro illustranda nominis sui gloria. Cauilli re-
motio.

Tibi non constas Caluine. Negas beneplaciti ac voluntatis eius vllam rationem quærendam: attamen hic eius rationem reddis, ad quam respiciens sic velit, & sic faciat. Deinde. Non habet opus sic illustrari nominis eius gloria, vt ad hoc creet homines, vt ipsos excarnificet supplicijs, & ostendat in illis quantum possit. Non enim in hoc celebraretur, sed magis obscuraretur bonitatis eius & sancti nominis gloria. Nō enim, inquit ille, necessarij sunt ei homines impij: imo, æque odit impiū & impietatem eius, Non ergo vult vt quisquam sit impius: nec ad hoc creat quenquam vt agat impie & damnetur. Vt obscu-
raretur po-
tius, et non
illustrare-
tur, diuinæ
bonitatis,
et sancti e-
ius nomi-
nis gloria,
si ad dāna-
tionem cre-
aret homi-
nes.

Quanquam ea sit bonitatis eius immensitas, vt eorū impietate vta-
tur ad suam gloriam & electorum vtilitatem. Quam longe autem ve-
stra illa sententia abest ab ea diuini spiritus sententia? Misereris omni-
um, quia omnia potes: & dissimulas peccata hominum propter poeni-
tentiam. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ feci-
sti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti. Parcis autem omni-
bus, quoniam tua sunt domine? Ille vobis adhuc creauit impios, vt es-
sent impij: vt essent vasa in cōtumeliam: & creando, in mortem eos de-
stinat. Quæ & ipsa mors, non tam præscientiæ quam voluntatis eius,
vobis opus est. At negat ipse, velle se mortem aut perditionem impij,
sed magis velle vt conuertatur & viuat, Affirmat Apostolus benigni-
tatem & longanimitatem Dei eo spectare, vt ad poenitentiam peccato-
res adducat, Tu destinato suæ voluntatis decreto, vis his præcludi vi-
tæ aditum, nec eo spectare benignitatem eius, vt ipsos adducat ad poe-
nitentiam: sed magis quo ad destinatum ipsis finem, hoc est, damnatio-
nem & interitū, per illi congrua media perueniant: nunc audiendi ver-
bi facultate eos priuare, nunc eius predicatione magis excæcare & ob-
stupefacere. Possunt ne vlla magis dissentire ac pugnare e diametro?
Miseretur ille omnium, quia potest omnia: & diligit, quæ creauit, vni-
uersa: nec aliquid odiens constituit aut fecit, imo, vt viuerent & suæ
beatitudinis participes forent, omnes fecit, etiā impios: nec ex Dei vo-
luntate est, quod sint impij, sed cōtra eam potius: nec ex ipso deest, quo-
minus cuiquam adsit nos saluans diuina illa sapientia, per quam sanati
sunt, inquit ille, quicuncq; placuerunt tibi domine a principio: imo de
ea ita nobis scriptura adhortatur atq; admonet, Non dixeris, per Deū
abest: hoc est, ex voluntate Dei abest, hoc, inquam, ne dixeris: quoniam
& falsum est, & impiū hoc dicere: sed per te abest, si abest: proinde sub-
tiam. Deū fecisse
etiā impi-
os, vt viue-
rent, & suæ
beatitudi-
nis forent
participes.
Per deū nul-
li nostræ ab-
esse saluan-
tem nos di-
uinam gra-
tiam.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

dit, Quæ enim odit, ne feceris. Quasi diceret, Si hoc feceris, si illi placita feceris, non iam aberit, sed præsto erit. Subiungit adhuc, Non dicas, ille me implanauit, (quod merito dicerent omnes impij si vestra staret sententia) non enim necessarij sunt ei homines impij: imo omne execramētum erroris odit dñs. Nemini enim mandauit impie agere: hoc est, neminem vult impie agere, nec cuiquā dedit vitæ spatium ad peccādum, sed eo respicit eius benignitas & longanimitas, vt adducatur ad poenitentiam, Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

Iam & hoc mihi Caluine respōde, Misericordetur ille oī m, affirmāte scriptura: nec quicquā odians fecit aut constituit, sed diligit quā creauit vniuersa: ita vt vicissim illi se debere amoris et honoris obsequiū, omnis rationalis creatura, ex inscripto sibi primo illo oī m iuris naturæ mādato intelligat. Sed quo pacto verū hoc est, si verū est, quod impiū ipse creauerit in vitæ, quod tu dicis, contumeliā: si creauit in damnationē et interitum: si creauit ad hoc vt impie ageret, & quē voluerit impie agere? In eam nēpe conditionē creatum vnumquēq; affirmas, vt postea faceret quod facit, Nec alia ratione futura prēuidisse Deū, (qui æque impiorū scelera prēuidit, vt iustorū pia opera) nisi quia ita vt fierent, decreuit, Quæ, inquam, erit, diuinæ erga hunc misericordiæ, quā amoris demonstratio, quē nihil demeritū, nec vilius demeriti vel futuri respectu, (nisi si mētiaris tu) odit anteq̃ fecerit? Id quod Esau exemplo astruis, Quod si verū est, quā huic erit ratio, vt odientē diligere debeat? Vt summo amore illum prosequi, a quo immerito est destinatus supplicio? Si bonū naturæ causeris ipsum accepisse a Deo, & pro eo saltem debere Deo gratias, & amoris affectum, quanuis internationi destinatus sit: contra dicit tibi Christus: melius illi fore affirmans, si natus non fuisset homo ille, Nihil ergo illi debet, a quo ad hoc ipsum est creatus et cōditus, quod ipsi peius esse, quam nihil esse, aut creatum non esse Christus affirmat.

Iam vide quo spectet vestrū illud dogma: et quo pacto ad Dei amorē prouocet homines. Nullā merito causam habituros illos demonstrauimus, cur Deū absq; suo demerito ipsos odientē, atq; internecionē pro vno suo beneplacito deuotentē, creantemq; in vitæ contumeliā, amore prosequi deberēt ac tenerentur. Cū autē incertum sit cuiq; in quam partē a Deo destinatus sit, & magis metuendū ne in partem peiorē, quā sperandum vt in meliorem: cum tam sit exiguus destinatorū vitæ numerus, ad eos qui pereunt, & internecioni deuoti sunt, In hoc, inquā, incerto & ambiguo, imo magis verisimili timore deuotionis suæ ad damnationē & interitum, qui posset homo alacriter in Dei amorē consurgere? vt cui plus foret causæ odij quā amoris, si secundū vestram illam sententiā, creatus esset ad interitū & supplicium. Audis itaq; Caluine, quis sit, et quā vehemens, aduersus impijssima blasphemiarum vestrarum portenta, pijs incidens cogitationū impetus, quā ad tuos illos cauillos nihil remoratur.

Aduer-

Ex doctrina aduersariorum, cōsequi, non debere reprobos deum diligere.

Imo, Vt omnes homines, a Dei amore auocentur.

Aduersus impiorum, inquis, audaciam qui Deo palam maledicere non formidant, dominus ipse, sua iustitia, sine nostro patrocínio satis se defendet: cum eorum conscientijs omnem tergiuersationem adimendo cōuictas eas stringet, reasq; peraget, Sed ne illis sacrum nomen suum impune ludibrio habere patiamur, arma quoque aduersus eos nobis ex verbo suo suppeditat.

Calvinus.
Vt dictas
ex Dei bo-
nitate & æ-
quitate ob-
iectiões ad-
uersus nos
diluere co-
nentur, q̄s
impios fa-
ciunt.
Pighius.

Non male hæc diceretur Caluine, nisi tu dicta bene, intelligeres male: nisi tu malum bonum, & bonum malum faceres. Aduersus impiorum audaciam, qui Deo palam maledicere nō verentur, dñm sua se iustitia defensurum, etiam sine nostro patrocínio, recte dicitur, Sed hoc non recte, quod nos impios facis, & Deo palam maledicentes, qui vestram illam execramur blasphemiam, Qui vos impietatis reos peragimus, Qui vindicamus Dei bonitatem & iustitiam ab iniquitate & crudelitate, quam illi impiissime affingitis, Qua in re, nec eius auxilio nos sentimus destitui, sed arma potentia atque inuicta aduersus vos ex verbo eius nobis suppeditari.

Proinde, inquis, si quis nos huiusmodi verbis aggrediatur, Cur ab initio Deus ad mortem aliquos destinavit, qui cum nondum essent, mereri iudicium mortis non potuerant? Nos responsionis loco vicissim eos rogemus. Quid Deum homini debere existiment, si eum a natura sua æstimare Deum velint?

Calvinus.
Qua quæ-
stione, quæ-
stionem no-
stram elu-
dere conen-
tur.

Nihil hic agis Caluine, qui velut clauum clauo, quæstionem quæstione te putas retundere. Quanquam hoc non interrogemus, quasi Deum credamus ita egisse aut agere: sed vt ostendamus diuinæ bonitati & æquitati non congruere, vt ita ageret.

Pighius.

Ad tuam autem quæstionem nobis est parata responsio, Nihil Deum debere homini: sed cum non deberet, ex bonitatis suæ immensitate eundem voluisse condere, quo eiusdem bonitatis esset particeps. Quod si a natura nostra Deus nos æstimet, suum ipsius opificium, vt æstimet, oportet: de quo non nisi bene æstimare poterit: nec in eo vllū inuenire medicamentum aut venenum exterminij: nihil, quod merito deuoueat damnationi & exitio, Naturam enim nostram vnius Dei opificium esse, seu corpus, seu animam, seu vniuersum spectes, indubitatum est, Tuum proinde est, vt nostræ interrogationi vicissim respondeas, Subdis autem.

Responsio
orthodoxa,
ad quæstio-
nem aduer-
sarium.

Qualiter peccato vitiiati sumus omnes, non possumus nō esse Deo odiosi: idq; non tyrannica sæuitia, sed æquissima iustitiæ ratione. Nihil proinde habere omnes filios Adam, quod de eius erga se iniquitate conquerantur, si ipsos etiam ante suam generationem perpetuæ calamitati, damnationi ac morti deuoueat, velut naturali sua conditione, mortis iudicio obnoxios: desumptos nempe ex massa corrupta.

Calvinus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Pighius. Quā male patrocinen-
tur diuinæ
æquitati in
electione
horum ad
vitam: de-
stinatione
aliorum ad
supplicium.
Nec hic tibi constas Caluine. Supra asseruisti vnus Dei beneplaci-
to, nullo vero operum, meritorum, aut demeritorum respectu, hos eli-
gi ad vitam, illos deuoueri æternæ mortis damnationi & exitio. Et in-
iuriam nos irrogare Apostolo, si aut in his, aut in illis, nos ad merita cō-
uertamus oculos, aut credamus ad ea respexisse Deum. Destinari præ-
terea cuique, eodem diuinæ voluntatis beneplacito ac decreto, media,
quibus ad destinatum finem perueniant. Cum autem inter hæc me-
dia, etiam ipse sit lapsus nostræ originis, Quem, & in eodem, postero-
rum ruinam, non præuidisse tantum, sed arbitrio quoque suo dispen-
sasse Deum ipse affirmas, & ineuitabili decreto sic constituisse vt fie-
ret, frustra patrocinaris diuinæ æquitati, in electione horum ad vitam,
deuotione horum ad supplicium, ex eo, quod in mente diuina est ve-
lut posterius, & ordine sequitur: velut destinatum medium, ad fi-
nem, quem iam ante præfinierat miseris. Deinde, quando etiam huic
vestro patrocinio, eadem moueri posset iniquitatis quæstio, Quæ æ-
quitate, suo illo incommutabili ac nobis ineuitabili decreto, præordi-
nauerit & constituerit Deus, & nostram ruinam in Adam, atque etiā,
vt faciamus vniuersa ipsi, quæ facimus impie, quo per hæc ad damna-
tionem perueniamus: contra autem alijs, vt viuant pie, & ad salutem
perueniant? Proinde tuæ illius respōsionis infirmitatē satis agnoscens,
nec dissimulans, ad corruptionem quoque illam, quæ pro causa dam-
nationis obtenditur, Dei ordinatione prædestinatos ante fuisse, fateor
sane, inquis, in hanc qua nunc illigati sunt, conditionis miseriam, Dei
voluntate decidisse vniuersos Adæ filios. Itaq; sentiēs omni te iusta re-
sponsione destitui.

Caluinus. Vt cogno-
scens dicti
patrocinijs
sui infirmi-
tatem, quo
confugiat?
Occuremus, inquis, cum Paulo, in hunc modum. O homo, tu quis
es, qui disceptes cum Deo? Nunquid figmentum dicit ei qui se finxit,
Cur me finxisti sic? An non habet potestatem figulus, vt ex eadem
massa faciat, aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? Negabunt
ita vere defendi Dei iustitiam, sed subterfugium captari: quale habe-
re solent, qui iusta excusatione destituuntur. Quid enim hic aliud dici
videtur, q̄ Deo esse potentiam quiduis agendi quæ impediri nequeat,
quo minus prout libitum fuerit quiduis agat?

Pighius. Dei iustitia defensore nō indiget, Nā cū sit optimus & iustissimus,
non pōt nisi velle quod bonū & iustū est, Satis nobis constat de eius iu-
stitia, quod illū velle cōstat: cuius volūtas, oīs iustitiæ est regula, Recte
proinde Apostolus, temerariam illorū impudentiā, qui diuinæ volun-
tati, iustitiæ, controuersiam mouere audebāt, sæueritatis plena hac ob-
iurgatione retundens. O homo, inquit, tu quis es, q̄ disceptes cū Deo?
Nunquid figmentū dicit ei q̄ se finxit: & quæ sequuntur. Hæc, inq̄, recte
Apost. sed nō recte tu. Neq; em̄ nos diuinā voluntatē in quæstionem
vocamus iniustitiæ, imo eandē, ab euidēti, quā vos illi affingitis, iniqui-
rate

tate & crudelitate asserimus. Negamus Deum velle mortem impij: negamus eum voluisse lapsum nostræ originis, & nostrorum oīm: negamus eum velle impiorum impietatem, & iniustitiam, & decreto sue voluntatis eam ipsis destinasse, velut medium ad finem damnationis, cui ipsos solo suo beneplacito deuouerit, Non potest infinitæ iustitiæ & bonitati placere iniustitia aut impietas. Si placere illi non potest, nec velle illam potest, Nihil enim vult, nisi suo beneplacito, Falsissima proinde, impijssima & in Dei bonitatem ac iustitiam blasphema est tua illa de prædestinatione Dei sententia.

Nota rationem.

Nihil autem ad nos illa verba Apostoli, Neq; enim cum Deo, sed tecum, nobis est disceptatio: qui palam insana, iniusta, crudelia, affingis Deo. Tu ergo nobis pro te responde (nam cum Deo nobis optime conuenit) & demonstra, quo pacto, optimo & iustissimo cōuenire posset, vt suæ voluntatis decreto committeretur omnis impietas & iniustitia, Vt simul velit fieri quæ odit, Quo pacto crudele non foret punire in hominibus, quod ipse, sue voluntatis decreto in illis ineuitabiliter operatus est, Hæc enim vt diligenter perpendas & consideres a te exigat nostra interrogatio: quo a te ipso deprehensus, tuam nobiscum exerceas blasphemiam: & horreas tribuere optimo & iustissimo, quæ nisi in iniustum & malum non possunt competere.

Conclusio, de ratione ex diuina bonitate, æquitate, & iustitia, aduersus aduersarium de prædestinatione dei sententiam.

Stat proinde inuicta atq; inconcussa aduersus tuos cauillos, quibus eandem eludere conaris, prima nostrorum, quā ipse inducis, ex diuina æquitate & iustitia deducta ratio, aduersus impijssimam vestram de diuina prædestinatione sententiā. Nunc ad alterā veniendum est.

Alterum quoq; inquis, obiectū ab impietate emergit, Quod tamen, nō tam ad suggillationem Dei, q̃ ad peccatoris excusationem spectat. Sic ergo profanæ linguæ ogganniunt. Cur ea vitio Deus imputaret hominibus, quorum necessitatem prædestinatione sua imposuit? Quid enim facerent? An cum decretis eius luctarentur? At frustra id facturi sint, quin omnino facere non possint, Non ergo iure ob ea puniuntur, quorum præcipua in Dei prædestinatione causa est.

Caluinus. De obiecti one, Ex ratione Culpe, Meriti, & diuini iudicii. Pighius.

Vobis Caluine conuersæ sunt res species: bonum, malum; malum, bonū facitis: lucem, tenebras, & contra tenebras statuitis lucem. Nō ab impietate emergentē hanc obiectionē profanæ linguæ ogganniunt, sed pietatis est ea, aduersus absurdissimā impietate vestrā, totius scripturæ authoritate, catholicæ ecclesiæ clarissima definitione, sanctorū oīm, imo mortalium ab initio oīm consensu dānatam sententiam, (qua libertatem nobis abrogatis arbitrij, & rerum oīm ineuitabilē necessitudinem inducitis) certissima atque inuictissima ratio, fundata in eo, quod naturaliter omnibus notum est, axiomaticè, in quo, & pueri & senes, & docti pariter & indocti consentiunt, Nihil cuiquam ad culpam imputari posse, cuius euitandi nullam potestatem habeat: nec pro eo quenquam recte

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

recte aut vituperari aut puniri. Quēadmodum supra vbi libertatē asseruimus arbitrij, aduersus te & v̄ros, luculētissime demonstrauimus. Sed videamus vt frustra laboret, in dissoluēdo hoc nodo plane insolubili.

Caluinus.

Responso
sine respon
sione.

In primis fatetur non patere sibi refugium ad nudam Dei præscientiam, qua impiorum hominum peccata præuideat, sed non faciat, Quandoquidem ea non præuidisse solum Deum, sed destinato consilio in eum finem creasse hominem affirmat, vt se in terra ita gereret. Deī scripturæ autoritate eam ipsam suā sententiā statui & cōfirmari affirmat, Quidem ait Salomon, Deum oīa propter semetipsum condidisse, impium quoque ad diem malum, Ecce, inquit, cum rerū oīm dispositio in manu Dei sit, cum penes ipsum resideat salutis & mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui sua perditione Deum glorificent.

Pighius.

Sunt qui scripturarum sensum ex scripturis, atque earundem certissima atque infallibili amissi inquirunt, Sunt & qui suum sensum ad scripturas afferunt, Quibus scripturę dicunt, quicquid voluerint, Vnum enim hoc quærunt, non verum germanūque scripturæ sensum intelligere, sed suæ impietatis venenum quoquo artificio tegere sub aromate eloquiorū celestium, quo ita facilius ipsum propinent incautis. Quā vero inter hos partem tu Caluine, cū Luthero tuo, & cæteris vestri Euangelij præconibus teneas, spero me redditurum ipsa luce clarius.

Omnia pro
pter seipm
operatum
dominum,
& quō?

Salomonis illam sententiam hætenus legerunt omnes. Nemo tamē ex ea intellexit, quod tu, præter paucissimos, damnatissimos, perditissimosque hæreticos, Lutherum, Vuidesum, Valles, Abailardum, homines mente corruptos, & datos in sensum reprobū, quibus clarissimū atque euidentissimū veritatis lumen nō fulserat, sed in meridiana luce palpitarunt velut in densissimis tenebris. Omnia propter seipsum operatum esse dñm confitemur cum Salomone. Propter seipsum, inquā, hoc est, propter suæ bonitatis immensitatē: quæ sola ipsum mouit, vt suæ beatæ bonitatis capacem & participem creaturā rationalem cōderet, Nō, vt inde ad se aliquid rediret, aut referret suæ gloriæ, seu cuiusque rei alterius: vt qui beatus & perfectus in se & per se, sibi totum totus est: nulli locum relinquens quod sibi vndecunque possit accedere: sed, vt sua bonitas, velut a se exiret, & extenderetur in alia. Ita, vt in condenda creatura sua, non ad suam, sed ad vnam ipsius vtilitatem respexerit: vt bene esset nobis, non sibi, per nos. Id quod ipsi diuino spiritui clarissime affirmanti credite, Sed nunc, inquit, Israel, quid dominus Deus tuus poscit a te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in omnibus vijs eius, & diligas eum, & seruias domino Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & custodias præcepta domini Dei tui, & iustificationes eius, quæ ego præcipio tibi, vt bene sit tibi? Innocentiæ, religionis, & fidei obsequium a nobis postulat: amari

amari se exigit: non utique nostri in se amoris aliquem fructum percipiens, sed amore ipso potius nobis, qui eam amamus, profuturo. Nam eo respicit, ut per amoris sui & obsequij meritum, beatitudinis ac bonitatis suæ munere digni iudicemur, Ut bene, inquit, sit tibi. Infinitæ enim bonitatis, seu vsus, seu in alios diffusio, (ut splendor solis, ut lumē ignis, ut odor succi) non præbenti, sed accipienti utentique proficit. Operatus est ergo, bona omnia, quia bonus est: a sua ipsius bonitate, & non aliunde ad hoc prouocatus. Ut vero mala operetur, quemadmodū stultissime me atque impijssime cum Lutero, & cæteris illis quos enumerauimus præceptoribus tuis opinaris tu, infinitæ bonitatis non admittit ratio, et scriptura euidenter redarguit, Vidit, inquit, cuncta quæ fecit, & erant valde bona, Nihil ergo mali ad opus eius pertinet.

Infinitæ bonitatis vsus diffusionemque in alios, non præbenti, sed accipienti utentique proficere. Infinitæ bonitatem, mala operari non posse, Proinde nec velle.

Quod si mali nihil facit: neque etiam vult fieri, nec voluntatis eius decreto constitutum est, ut fiat a quoque, Quoniam omnia quæcunque voluit, fecit & in cælo & in terra, Nihil voluit quod non fecit. Malum non fecit, sed nec potest: Non voluit igitur ut fieret. Vides Caluine ut etiam si ipse quem pro te adducis, & cui præcipue niteris, scripturæ locus, nostram clarissime astruat & tuam condemnet sententiam.

Cui in nullo suffragatur, quod illi coniungitur, Et impium in diem malum, Non enim impietatem creauit Deus, nec quæquæ fecit ut esset impius: sed a se factum talem, & contra eius voluntatem (ut qui odit impium & impietatem eius) factum talem videns, destinauit in diem malum: hoc est, in ignem æternū, qui præparatus est diabolo & membris eius ab ipsa mundi constitutione.

Impium ad diem malum, quomodo destinavit Deus.

Sed heus tu Caluine, perge propositum nodū absoluere, Perge demonstrare, ut iuste quis damnetur a Deo, pro eo, cuius idem ipse, illi necessitatem imposuisset: imo, quod idem ipse, sua illa omnipotenti efficacieque voluntate in eo operatus esset, ita ut verius possis dicere, hunc inuitabiliter pati, quam agere, quæ videtur agere. In primis confessus es, in nuda præscientia qua futura noscat & non faciat, tibi non esse refugium. Deinde Salomonis illam sententiā admittimus, Omnia propter se, infinitamque bonitatem suam operatum esse dñm: & ob eandē, quo sibi displicere ostenderet omnem impietatem ac malitiam, præparasse impio supplicium, & destinasse eum in diem malū, nisi tñ poenitentiam ageret: ad quam sua illum benignitate, longanimitate, patiētia, & varijs occasionibus, & medijs prouocare non cessat, non inclamare quotidie, & cordis eius ostium pulsare. Sed hæc quid ad nodum?

Recollectio, ut haec tenus propositus nodus indissoluitus permanferit.

Si quis, inquis, causetur nullā eis inferri necessitatē ex Dei prouidentia, sed potius ea conditione creatos a domino, quoniam futuram eorū prauitatem præuiderit, neque nihil dicit, neque totum. Solere quidem interdum hac solutione uti veteres, sed quasi dubitanter, Scholasticos vero in ea acquiescere, ac si nihil contra opponi posset,

Caluinus.

Hic

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Pighius.
Omnium
orthodoxo-
rum certā
eā esse sen-
tentia, diui-
nam proui-
dentia, no-
bis actionū
nostrarum
necessitate
non impo-
nere.

Hic prauaricaris Caluine, & causam nostram infideliter agis. Affir-
mo ego illum totum dicere, qui dicit Deum sic res administrare quas
condidit, vt proprios eos motus sinat agere: sinat hominem, cui liberū
voluntatis dedit arbitrium, eo ipso vti pro suo arbitrio. Cuius nihilo-
minus motum, vniuersumq; vsum ab æterno videns immensus ille
deitatis oculus, pro infinita sua bonitate & sapientia, destinauit, aut ad
ipsius, aut ad aliorum vtilitatem: aut ad illustrandam suam in electis
gloriam. Nihil enim tam malum est, quo ille, pro infinita sua bonitate
non vtatur bene, & vnde non boni aliquid eliciat.

Petrus a-
pud Clemē-
tem, aduer-
sus Simo-
nem.

Hac solutione vtī veteres noui, non quasi dubitanter, sed velut cer-
ta. Hac (quod supra audisti) Petrus apud Clementem, aduersus pa-
trem vestrum, illum Simonem Magum, a quo vetus ille turpitudinū
gurgēs ad vos occulta successione manauit, Valde, inquit, ignoras, o
Simon, quomodo in singulis quibuscq; sit voluntas Dei, Quædam em̄
voluit ita esse, vt aliud esse non possint, quam id quod ab ipso instituta
sunt, Et his neq; præmia, neq; supplicia statuit. Ea vero quæ ita esse vo-
luit, vt in sua potestate habeant, quod velint agere, his pro actibus ac
voluntatibus suis statuit, vt aut remunerationes mereantur aut pœ-
nas. Vides vt hic diuinam voluntatem in dispensando homine, non
impedire, non tollere, sed statuere potius eius libertatem arbitrij præ-
dicat: sine qua, nec legibus, seu diuinis, seu humanis, nec iusto Dei de
impijs iudicio locū fore affirmat. Eadem Tertullianus aduersus Mar-
cionem vsus est: demonstrans liberum a Deo institui debuisse homi-
nem, Cui, tametsi non ignoraret libertatem fore exitio, æque sine ea,
suæ beatissimæ bonitatis, ipsum fore non posse capacem & partici-
pem, quo ipsum condere constituerat, Neq; em̄ boni, inquit, neq; ma-
li merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus, necessitate, non
libera voluntate fuisset inuentus. Factum aut̄ hominem ea libertate, nō
vt peccaret, & peccando periret, (quem adhuc, ad vitam restitutum
cupit, malens pœnitentiam quam mortem peccatoris) sed vt sub Deo

Irenæus, ad
uersus Va-
lentinum.

obedienter & recte viueret. Eadem quoq; Irenæus aduersus Valenti-
num, cæterosq; eius sæculi, ex vestra illa Simonis schola prodeuntes
hæreticos, non vt dubia sed vt certissima vsus est. Ita quidem diuina
prouidentia administrari omnia, vt relinquat nihilominus homini-
bus sui libertatem arbitrij, sine qua nec laudabiles forent boni, quod
boni sint, nec vituperabiles mali, multo minus, supplicio digni, quod
mali sint. Tolleretur proinde diuinum de nobis iudicium, Sine quo
denique, nec legi, nec admonitioni, exhortationi vllus locus foret. Et
ne frustra sim prolixior, Eadem est & fuit orthodoxorum ab initio
omnium, non dubia, sed certissima sententia, Quod diuina prouiden-
tia libertati humani arbitrij nihil præiudicet: nec eorum quæ agimus
omnium, ineuitabilem necessitatem nobis imponat, quemadmodum
supra

Breuius,
Eadem om-
nium.

supra luce clarius demonstrauius. Nihil proinde mirum, in hac sententia, velut certa, & cui nihil cōtra opponi posset, acquiescere scholasticos omnes. Sed ad nodum, quid ista Caluine? Quem pergens non soluere, sed magis perplexum atq; inextricabilem reddere.

Equidem, inquis, præscentiam solam, nullam inferre necessitatem Caluinus. creaturis libenter concessero, tamen non assentiantur omnes, Verum mihi acutius ac prudentius videtur perspexisse Valla, qui su- Valle opinionem asserit. peruacaneam hanc esse contentionem ostendit, Quoniam, & vita & mors, diuinæ magis voluntatis quam præscentiæ sint actiones, Non præscentiæ ratione, sed voluntatis decreto, diuinam prouidentiam inferre necessitatem, creaturis omnibus. Si hominum euenta præuideret Deus duntaxat, non etiam suo arbitrio disponderet ac ordinaret, tum non abs re ageretur quæstio, Pighius. ecquid ad eorum necessitatem valeat ipsius prouidentia? Sed cum non alia ratione, quæ futura sunt, præuideat, nisi, quia ita ut fierent, decreuit, frustra de præscentia lis mouetur, ubi constat ordinatione potius & nutu omnia euenire.

Scilicet? Quauis ex sola præscentia non inferatur nobis omnium inuitabilis necessitas. Ex prouidentia tamen inferri, qua non tantum præuidit futura omnia, sed etiam suo arbitrio disponit atque ordinat, Neque enim alia ratione quæ futura sunt, præuidere Deum, nisi, quia ita ut fierent, decreuit, Et hæc acutius ac prudentius perspexisse tibi videri Vallensem, quam aut scholasticos aut veteres? Hoc est Caluine nodum soluere, & non potius stringere: Quanquam nihil possit his dici magis absurdum, magis impium, magis in Deum blasphemum, euidentius damnatum omnium ab initio mortalium sententia. Aduersus quam, tollens arbitrij libertatem ex hominibus, atque omnium nobis inuitabilem necessitatem inducens, tollis leges, & diuinas & humanas: tollis omnem humanam industriam & prouidentiam: tollis omnem disciplinam, omnem bene agendi conatum, omnem religionem, ex hominibus: tollis iustitiam diuini de nobis iudicii: Deum ipsum deniq; nisi cum præceptoribus illis vestris, Simone, Marcione, Valentino, etiam alterum Deum malum, malorum omnium authorem ac scaturiginem, a quo non esset aliena, aut crudelitas, aut etiam stultitia, fingere sustineamus. Eiusmodi enim vos execranda vestra blasphemia nobis Deum producitis, quemadmodum supra luculentius demonstrauius. Et quæ est hæc vestra prodigiosa sententia. Non alia ratione quæ futura sunt præuidere Deum, nisi quia ita ut fierent, decreuit? Nunquid Deus non præuidet impietatem impij? nunquid & odio non habet eandem impietatem impij? nunquid decreuit aut voluit fieri, quod odit fieri? nunquid vult quod odit? Quæ est hæc Nota absurditatem & pugnantiam. misera in Deo pugna, dissensio, & contrarietas? Sed te reuoco ad nodum, Impia super impia, absurda super absurda, congeris: nodum tamen non attingis. Itaq; subdis. Ut tamen nodum nusquam attingat.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Calvinus. Inficiari ergo non poteris, quin præsciuerit dominus, quem exitum habiturus esset homo, antequam ipsum conderet: & ideo præsciuerit, quia decreto suo sic ordinarat, Nec absurdum, inquis, videri debet, quod dico, Deum non modo primi hominis casum, & in eo, posteriorum ruinam præuidisse: sed arbitrio quoque suo dispensasse. Vt enim ad sapientiam eius pertinet, omnium quæ futura sunt esse præscium: sic ad potentiam, omnia manu sua moderari ac regere.

Pighius. Quin præsciuerit Deus quem exitum esset habiturus homo priusquam eum conderet, nemo it inficias. Quod ideo præsciuerit, quia decreto suo sic ordinarat, nemo tibi pius concesserit, Ad infinitam sapientiam, aut potius infinite sapientem immensumque intellectum pertinere, vt nihil in vniuersa æternitate existens ipsum lateat, sed vniuersa sint illi aperta & præsentia, nihil dubitamus. Ad infinitam quoque potentiam pertinere affirmamus, attingere a fine vsque in finem potenter, & moderari ac disponere suauiter omnia, Quodque, secundum modum suæ conditionis & naturæ, quam cuique, non frustra attribuit: Vt ordo ille quem constituit rerum, suo cursu procedat: vt quodque faciat & operetur, secundum vim illam atque energiam, quam ipsi indidit: Quædam determinate certum aliquod, quod ipsis constitutum est: quædam libere, Aequæ tamen affirmamus infinitæ potentiæ (quæ nisi cum infinita bonitate esse non potest) minime conuenire, vt quæ aguntur scelerate atque impie, sua manu peragantur, & fiant: vt infinite bono non displiceat malitia & impietas: non oderit mala & impia: vt summa & commutabilis vnitas a se dissideat, & simul velit quod oderit, Sed nodi propositi solutionem, adhuc frustra expecto & circumspectio.

**Necdum,
ad nodum.**

Calvinus. Non dubitabo igitur, inquis, cum Augustino simpliciter fateri, Voluntatē Dei, omnium voluntatem Dei, esse rerum necessitatem omnium, Atq; id necessario futurum esse, quod ille voluerit, Quemadmodum ea vere futura sunt, quæ præuiderit.

Pighius. Vt nihil tu dubites affirmare quicquid tibi hæretico furore alienato atq; ebrio in buccam venerit, quantumuis absurdum, quantumuis impium, quantumuis blasphemum, quantumuis communi catholice ecclesie definitione, & concordi totius humani generis ab initio sententia damnatum id sit, iamdudum satis contestatum fecistis, & iam mirari desinimus. Voluntatem Dei esse omnium quæ fiunt necessitatē, quale sit, supra luce clarius factum est, Sed quod hanc tuam absurdissimam & blasphemam impietatem Augustino affingis, omne apud me miraculum superat. Quantum ille absit ab hac tua sententia, quem vnum veterum omnium ubiq; producis velut subscribentem tuæ sententiæ, supra libro tertio & sequentibus, satis, ni fallor, superque a nobis demonstratum est: ne hic sim frustra repetendo prolixior, Quod si hic locum

Quā mendaciter Augustino affingat dictam suam sententiā.

locum aliquem citasses, vbi tecum consentiat, iam iterum te conuicissem (quod toties feci) impudentissimi mendacij. Iam tamen aliquid quando ad nodum.

Nunc ergo, inquis, si pro sua & impiorum excusatione, vel Pelagiani, vel Manichæi, vel Anabaptistæ, vel Epicurei, (nam cum istis quatuor sectis nobis in hoc argumento negotium est) necessitatem qua ex Dei prædestinatione constringuntur, obijciant, nihil afferunt ad causam idoneum.

Calvinus.
Quas fingat sectas, quibus cum in hoc argumento sibi putet esse negotium. Pighius.

Cum ijs quas nominas sectis nihil nobis commune est, Quamquam quid quæ earum singulare & proprium habeat, satis didicisse mihi non videris, Manichæi & Anabaptistæ, in hoc argumento vobiscum sentiunt, proinde aduersus illos non habes negotium, Pelagianis, quod ad hoc argumentum proprie pertinet, nihil singulare aut proprium, ab Augustino aut cæteris, quibus aduersus illos certamen fuerat, attributum video. Epicurei, qui a Christianis nominentur indigni sunt.

Vt non intelligat sectarum quas commemorat sententias.

Vobis vero, aduersus nos, orthodoxæ & catholicæ fidei assertores, est negotium: qui non pro nostra impiorum excusatione, necessitatem proferimus, qua ex Dei prædestinatione constringimur: vt qui sciamus nos nulla necessitate constrictos libera voluntate peccare quæ peccamus, Sed ad vestram impietatem conuincendam vos interrogamus, quæ admitteret iustitia, vt quis damneretur a Deo, pro eo, cuius idem ipse illi necessitatem imposuisset: imo, quod idem ipse, sua illa omnipotenti efficacique voluntate in eo operatus esset: ita vt verius posses dicere, hunc inuitabiliter pati quam agere hoc ipsum, quod videtur agere: præsertim, cum communi mortalium ab initio omnium, naturalique consensu, nemo iure vituperetur, pro eo, quod vitare nullo modo potuit, multo minus, iuste illo omnium grauissimo supplicio afficitur. Hoc vos interrogamus Caluine: hunc tu nobis, si potes, nodum explica, cuius tamen causa, tam multa hætenus verba, neque coelum, quod dicitur, neque terram contingentia frustra profudisti. Audi tamen, vt iam tandem audere incipiat vicinius ad nodum accedere, quem videtur subterfugisse hætenus.

Vt dissimulet, quibus cum, vere ipse est negotium.

Si enim, inquit, prædestinatio aliud nihil est, quam diuinæ iustitiæ, occultæ quidem, sed inculpatæ, dispensatio, quia non indignos fuisse certum est, qui in eam sortem prædestinarentur, iustissimum esse interitum quem ex prædestinatione subeunt, certum est.

Calvinus.
Vt tandem audeat nodum attingere.

Si seipsum hic intelligit Calvinus, ego meam tarditatem ingenue fatebor. Supra, prædestinationem definiuit æternum Dei decretum, quo apud se constitutum habuit, quid de vnoquoque homine velit fieri. Neque enim pari conditione creari omnes, sed alijs vitam æternam, alijs damnationem æternam præordinari, Et prout in alterutrum fi-

Pighius.
Vt seipsum non intelligat, secum pugnet Calvinus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nem quisque conditus est, ita & media cuique, quo ad eundem perueniat, destinari & constitui. Ita ut prædestinatio, primum sit, quod discernat inter electos & reprobos: nullo operum, nullo meritorum, dignitatis, aut indignitatis respectu. Siquidem hanc discretionem, sequi non præcedere, dignitatem aut indignitatem: sequi, inquam, ut effectum, suam causam; & velut id quod sit alicuius finis gratia, prædestinationem ad illum ipsum finem. Et iniuriam nos irrogare Paulo apostolo, si in hac discretionem, alio quam in vnius Dei beneplacitum conuertamus oculos: cuius nulla causa quærenda sit: ut quæ nulla sit alia, quam quod ita velit: ita sibi placeat. Vide nunc, ut hæc prædictis consentiant.

In primis diuersissima hic assertur, ab illa, prædestinationis definitio. Secundum illam, ut audisti, est diuinæ voluntatis decretum, quo apud se constitutum habeat, quid de vnoquoque homine fieri velit. Ergo hoc decretum sequitur, quicquid de vnoquoque homine, aut fiet aut factum est: atque ita sequitur ut suam causam effectus, Huius proinde decreti, & primi hominis, atque omnium nostrum, & in ipso, & in nobis lapsus & peccatum, ut sit effectus oportet. Id quod ille etiam aperte confitetur. Non potest autem vlla esse, sed nec imaginari quidem dignitas aut indignitas ad vitam beatam, aut ad interitum, ante peccatum & meritum. Non inuenit ergo, sed fecit, & dignos, & indignos, prædestinatio. Secundum hanc autem definitionem quam hic profert, contra se plane se habent omnia. Nam hic prædestinationem præcedit dignitas ac indignitas. Quia, inquit, non indignos fuisse certum est, qui in eam sortem prædestinarentur: iustissimum proinde esse interitum, quem ex prædestinatione subeunt, certum est. Possunt ne vlla magis pugnare e diametro? Si in hunc modum intelligitis prædestinationem, ut eam præcedat dignitatis indignitatisque præscientia: atque eius respectu, hi prædestinentur ad vitam, hi vero ad interitum, quorsum inducta est plusquam gladiatoria hæc inter nos cōcertatio. Et hi noua, si Christo placet, institutionem Christianæ nos religionis docebunt, quæ nec se ipsos quidem intelligunt.

Ad hæc, inquit, sic ex Dei prædestinatione pendet eorum perditio, ut causa & materia in ipsis reperiatur. Lapsus est enim primus homo, quia dominus ita expedire censuerat: cur censuerit nos latet. Certum tamen est, non aliter censuisse, nisi quia videbat nominis sui gloriam, inde merito illustrari. Vbi mentionem gloriæ Dei audis, illic iustitiam cogita. Iustum enim esse oportet, quod laudem meretur. Cadit igitur homo, Dei prouidentia sic ordinante: sed suo vitio cadit.

Hic non vno nobis Oedipo opus est, qui hæc ænigmata explicet. Quod si ipse præstare potueris, credam intellexisse te, quid hæc dicens intellexeris. Sic, inquis, ex Dei prædestinatione pendet eorum perditio, ut causa & materia reperiatur in ipsis. Hoc velim mihi in primis Caluinus.

uine respondeas, Cum Deus sua prædestinatione hos deuoueret exitio, atq; illos ad vitam eligeret, an iam tum in illis, perditionis causam et materiam, ob quam eosdē damnationi deuoueret, fuisse intelligas: aut saltem, an respiciens ad id quod futurum præuidit, nempe, peccatum, atque in eodem impoenitentiam, ob idip̄m illos deuoueret damnationi & supplicio. An vero ante p̄destinationē nihil erat eiusmodi: nec quicq̄, quanuis futurum in tempore, tamen in præsciētia sibi ab æterno præfens, respexerit eiusmodi, eos internecioni addicendo: sed pro vno suæ voluntatis beneplacito hoc fecerit: ita vt prædestinatio eiusmodi, etiam causa sit mediōrum omnium quibus suo quisque constituto tempore ad illum finem perducetur: hoc est, lapsus, infidelitatis, impoenitentiae, cæterorumq; vitiorum eiusmodi. Si primo hæc modo intelligas, iam non admodum dissentis a nobis, sed dissentis a teipso, & tibi palam contradicis: vt qui affirmas ac doces, nudo soloque diuinæ voluntatis beneplacito ac decreto, quod prædestinationem appellas, hæc discretio nem inter hoīes fieri, & mediā cuiq; ad suum finē constitui: nec in hoc respicere ad futura, aut opera, aut merita, quæ, prædestinationis illius effectus non causæ sint, Deinde hoc certum est: si per gratuitam electionem & prædestinationem, prima facta est inter homines discretio, ante discretionem eiusmodi, nulla, neque in mente diuina, poterat esse eorundem discretio: nec aliud in eis apprehendere potuit, quam solam naturam, in qua ipsos condere constituerat. Necessse est ergo, vt quam tu dicis causam & materiam perditionis, quod vitium, in ipsis fecerit prædestinatio, non inuenerit: fecerit, inquam, vt omnia, ineuitabiliter: quod ad nos equidem attinet. In qua sententia si acquiescis, quo tibi consentias, nihil hæc ad dissoluendum propositum nodum pertinent. Nam inueniatur in destinatis exitio causa materia & vitium, si hæc ipsa causa, si hæc ipsa materia, hoc ipsum vitium, in nobis ex decreto diuinæ voluntatis sunt, & ita sunt, vt nostræ potestatis ea vitare prorsus non fuerit, stat quæstio. Quænam admittat æquitatis ac iustitiæ ratio, vt pro eo, quem addicat damnationi perpetuæ & supplicio, quod in ipso suæ voluntatis omnipotenti illo atq; incōmutabili decreto operatus est, Sua enim damnaret, non hominis opera, Quod si nec vituperari quidem meretur quis, pro eo quod vitare prorsus nō potuit, hic quæ iustitiæ ratio esse poterit?

Iam & hoc quale est? Lapsus primū hominem, quia dominus ita expedire censuerat: cur censuerit, nos latere. Certum tamen esse, non aliter censuisse, nisi quia videbat nominis sui gloriam inde merito illustrari, Gloriam autē Dei, nisi in iusto, aut iustitia, esse non posse. Causam lapsus primi hominis, confiteris diuini beneplaciti decretum, Nec ipsi ergo, nec nobis, eius lapsus ad damnationem imputari merito potuit, nisi dictum nodum solueris.

Ethunc nō
bis nō
dum soluat
Caluinus.

Etiā hunc
nodū nunq̄
explicabit
Caluinus,
cū suis vni
uersis.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Deinde, Decreti illius diuinæ voluntatis causam reddis, Quia ita expedire censuerit: Qua in re, non constas tibi. Nam supra, quando nihil habebas, quod responderes eiusmodi, summæ tibi improbitatis erat, causas diuinæ voluntatis perscrutari, Cum oîm quæ sunt, ipsa sit prima causa, Nam si, inquis, vllam ipsa causam habeat, aliquid eam antecedit, oportet, cui veluti alligetur: quod nefas sit imaginari, Vbi ergo quæritur cur ita fecerit dominus: respondendum esse, quia ita voluit, Quod si quis vltra pergat rogando, cur voluerit: ipsum maius aliquid quærere & sublimius ipsa Dei voluntate: quod inueniri non possit, eo quod non sit, Compescat igitur, inquis, se humana temeritas, & quod non est, ne quærat: ne id quod est non inueniat.

Agnoscis opinor tua ipsius verba Caluine, Vnde ergo tam repente horæ obliuio? Quid hic quæris causam diuini decreti, cuius extra ipm, nisi mentiaris tu, nulla est: Hic tibi decreuit vt laberetur primus homo, ad causam aliq̃ ob quam ita decreuerit, nēpe ad vtilitatē respiciens, sed cuius obsecro vtilitatem? Nunquid hominī vtile & expediens erat, vt caderet? Nunquid Deo? Cur censuerit, inquis, nos latet: Imo dicis tibi patere: quia videlicet ita expedire ipsi visum est, sed forte intelligis nos latere, cui, aut in quo, id ipsum fuerit expediēs. Attamen, perinde quasi te non lateret, sed certum tibi esset, subiungis, Certum tamen est, non aliter censuisse, nisi quia videbat nominis sui gloriā inde merito illustrari. Quis te nunc tam repente eius rei certum reddidit, quam continuo ante nos latere professus es? Deo ergo expediuisse hominis lapsum nunc iudicas: & in quo ipsi expedierit: nempe, ob illustrandam nominis eius gloriā. At nos supra demonstrauius, Deum in condenda creatura sua, non eo respicere, vt inde ad se aliquid rediret: aut referret, seu gloriæ, seu cuiusq̃ rei alterius: vt qui beatus & perfectus in se, & per se, sibi totum totus sit, nulli locum relinquens, quod sibi vndecunque possit accedere: sed ad hoc vnum, vt sua bonitas a se exiret, & extenderetur in alia: quæ ipsa natura boni est, Creasse proinde rationalem naturam suæ beatæ bonitatis & capacem & participem: non vt sibi inde, sed vt ipsi, bene esset, Si cui non sit, non Dei voluntate & decreto, sed hominis culpa ac malitia id fieri, Quam tamen & ipsam, diuinæ bonitatis immensitas nouit ordinare ad vtilitatem aliquam. Intelligis itaq; Christiane lector, quam parum pensi Calvinus habeat: quam nihil ponderis, nihil veri sit sub verborum eius phaleris: imo, quam seipsum quid velit non intelligat.

Certum est, inquit, censuisse Deum vt primus homo caderet, quia videbat nominis sui gloriā inde merito illustrari, Vbi mentionem gloriæ Dei audis, illic iustitiam cogita, Iustum em̃ esse oportet quod laudem meretur. Sed quid ex his concludere velit non intelligo, diuini nominis gloria illustrata est, si ipsi credimus, ex lapsu primi hominis, & pro-

In condenda
rationa-
li creatura
ad quid re-
spexerit
Deus.

& propterea a Deo, vt laberetur, decretū est, At Dei gloria, nisi cū iustitia cōiuncta non est, iustū em̄ oportet esse, quod laudē meretur. Quid inde? Nunquid quod hominis peccatum & iniustitia, fuerit iusta aut iustitia, vt inde illustraret diuini nominis gloria? An forte illud, quod Deus iuste fecerit, censendo, ac suae voluntatis decreto ordinando, vt homo caderet? (Multis sane Oedipis, vt certū qd assequatur ex dictis Caluini, lectori vbiq; opus est.) Si primum inferre voluerit, euidentem ipsum pugnantia, iustitiae & iniustitiae, palam coarguit, Si secundum, (quod ad propositum faceret) ante demonstratū oportuerat, quod velut certū assumit, & nos, vt certissimo falsum, impiū, & in Deum blasphemum, negamus, & execramur: nepe, censuisse Deū, vt primus homo caderet, qā videbat nominis sui gloriā inde merito illustrari, Nihil dubitamus, quin iustū sit, q̄quid Deus facit & vult, Sed qā iusta esse non potest iniustitia, nec iustum peccatum hominis, negamus infinitā iustitiam, iniustitiam & peccatum hominis, decreto suae voluntatis fecisse aut facere. Sed pergit ille nihil cohaerentia connectere.

Pronunciauerat, inquit, paulo ante dominus, omnia quae fecerat esse valde bona, Vnde ergo illa homini prauitas, vt a Deo suo deficiat? Ne ex creatione esse putaretur, elogio suo approbauerat Deus quod profectum erat a seipso. Propria ergo malitia, quam acceperat a domino puram naturam corruptis, sua ruina totam posteritatem in exitum secum attraxit, Quare in corrupta potius humani generis natura, euidentem damnationis causam contemplemur, quam absconditam ac penitus incomprehensibilem inquiramus in Dei praedestinatione, Neque immense Dei sapientiae submittere hucusque ingenium pigeat, vt in multis eius arcanis succumbat, Eorum quae scire nec datur, nec fas est, docta est ignorantia: scientiae appetentia, infamiae species.

Hic vide lector quam sit caeca horum impietas, vt totiens contradiscant sibi, nec hoc ipsum intelligant, Pronunciari a domino, omnia quae fecerat, esse valde bona. Ergo quod homo apostatauerat a Deo, nō esse Dei opus, sed humanae malitiae, est verissimum orthodoxum & catholicum. Sed ex eo tua Caluine statim redarguitur & condemnatur impietas: & euidenter sequitur, quod ex diuinæ voluntatis decreto factum non sit, quod apostatauerit homo, Nam si sit: vnum hoc sit eorū oportet, quae Deus fecerat, Si enim voluit, & suae voluntatis immutabili decreto ordinauit vt fieret: etiam fecit. Omnia enim quaecumq; voluit etiam fecit, & in coelo & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis: Si fecit, vt valde bonum fuerit, oportet. At contra valde malum fuisse, nulli mentis sanæ potest esse dubium, Adhuc non vides vt tecum pugnes: imo, vt te ipsum efficacissime expugnes Caluine? Itaq; et nos affirmamus, in ipso potius homine suae dānationis causam quærendam, q̄ in Dei praedestinatione. Non quod in ea sit abscondita & nobis incō-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

prehensibilis, sed quia in ea non est.

Calvinus. Conscius itaque sibi, quod nodum propositum vix attigerit, nedum soluerit. Dicit, inquit, forte quispiam, me nondum attulisse quod sacrilega illam excusationem compesceret, Ego vero, ne id quidem effici posse, fateor: quin semper fremit impietas & obmurmuret, Mihi tamen dixisse videor, quod ad obsequendi, non rationem tantum, sed praetextum quoque adimendum sufficeret.

Pighius. Tibi Calvine perpetuo conuersae sunt rerum species, Hoc vere nos dicimus et dicturi sumus, non dissoluisse te nodum quo vestra vos constringit impietas: quemadmodum fecimus euidentissimum, Excusationem illam, ipsi vos, pestilentissima et sacrilega vestra doctrina ingeritis impijs. Cui apud nos locus nullus est, ut qui non in diuinae predestinationis, et incommutabilis decreti ineuitabilem nobis necessitatem, sed in nostri arbitrii libertatem, vniuersam culpam nostram, et nostrae damnationis causam referimus. Recte autem hoc ipsum intellexisti, effici non posse, ut impiorum vestra imbutorum perfidia, compescatur excusatio sacrilega: ut quae ex eadem necessario sequitur.

Calvinus. Excusabiles, inquis, peccando haberi volunt reprobi, quia euadere nequeunt peccandi necessitatem: praesertim cum ex Dei ordinatione sibi iniiciatur huiusmodi necessitas.

Pighius. Recte hoc volunt, nisi vos mentiamini. Quando nemo vituperio dignus est, ex eo quod sibi adest necessario et ineuitabiliter. Nemo peccat in eo, quod vitare nullo modo nec potest, nec potuit.

Calvinus. Nos vero inde negamus rite excusari: quod Dei ordinationi, qua se exitio destinatos conqueruntur, sua constet equitas, nobis quidem incognita, sed illa certissima: unde constituimus, nihil nos sustinere mali, quod non iustissimo Dei iudicio infligatur, Deinde, preposterè docemus agere ipsos, qui ad quaerendam suae damnationis originem in recondita diuini consilii adyta oculos intendunt: ad naturae corruptionem, unde illa vere scaturit, conniueant. Hanc autem ne Deo imputare possint, obstat quod suae creationi testimonium reddat dominus, Tametsi enim aeterna Dei prouidentia in eam cui subiaceret calamitatem conditus sit homo: a seipso tamen eius materiam, non a Deo, sumpsit, Quando nulla alia ratione sic perditus est, nisi quia a pura Dei creatione, in impuram peruersitatem degenerauit.

Pighius. Negat Calvinus ad culpam & peccatum id imputari non posse, quod nobis necessario atque ineuitabiliter adest, Contra affirmat (quod supra demonstraui) ecclesiastica definitio, Et velut per se euident, quotquot supra audisti sanctissimi patres nostri, aduersus haereticos protulerunt. Petrus, Clemens, Irenaeus, Tertullianus, Origenes, Hilarius, Ambrosius, Basiliius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, breuiter omnes, tanquam totius humani generis consensu probatum, & in quo nulla hominum conditio, nulla aetas, a puero ad senem, a rustico ad civilem, ab illi-

ab illiterato ad sapientem dissentiat. Tuū nunc sit lector iudicium, an vni Caluino cū Luthero suo negantibus, an illis omnibus, & euidenti naturæ sensui, qui in te loquitur, affirmantibus, magis crediturus sis.

Dei ordinationi suā æquitatem perpetuo constare, nemo dubitat, qui, Deum bonum & iustum non dubitat. Sicut vero nulla admittit æquitatis aut iustitiæ ratio, vt quos immeritos deuoueret damnationi & exitio, imo, ad hoc crearet, vt impie iniusteque agendo damnarentur. Ita negamus, diuinæ voluntatis decreto, ordinatione, aut prouidentia id fieri: aut etiam posse fieri.

Nihil sustinere nos mali, quod nō iustissimo Dei iudicio infligatur: de malo pœne iuxta morē scripturæ, si intelligas, verè & orthodoxum est, Sed inde consequens non est, nihil hominē mali facere, quod nō iustissimo iudicio in eo operetur Deus: aut quod non infligat illi a Deo.

Quod doces, præpostere eos agere, qui in diuini consilij reconditis adytis & non in seipsis, quærunt suæ damnationis originem: recte doceres, si sincere & constanter doceres: & nos ita docemus, Nunc vero cum doces prædestinationem esse primam, & salutis et exitij damnationisq; vniuscuiusque originem: & cætera omnia, media, quibus quiscunque ad sibi constitutum finem pertuenire debeat, eiusdem etiam prædestinationis esse effectus quosdam: an non doces, in diuino consilio, nō in nobis, quærendam esse nostræ damnationis originē? Nam lapsus, seu noster, seu primi hominis, non est origo, sed dependens a priori origine: nempe, diuinæ ordinationis ineuitabili decreto.

Iterū contradictionis & pugnantia secum, conuincitur.

Lapsus nostrum, aut naturæ corruptionem vitio peccati, Deo imputari non posse, orthodoxum est: sed tuæ doctrinæ contrariū, Quo enim pacto Deo imputari non posset, si ex immutabili beneplaciti eius decreto ineuitabiliter lapsi essemus? Nam si æterno decreto constituit, & voluit vt laberentur: etiam facit vt labamur, Quæcunque enim voluit fecit. Quomodo ergo illi lapsus noster imputandus non est?

Iterum.

Sed suæ creatiōi bonitatis testimoniū reddidit dñs. Recte, Sed ex eo consequens est, vt lapsus hominis, inter Dei opera non sit. Proinde euidenter falsum est, quod illū suæ voluntatis decreto ordinauerit, & constituerit. At a seipso, inquis, non a Deo sumpsit homo suæ damnationis materiam: tamen, æterna Dei prouidentia in eam cui subiacet calamitatem sit conditus: quando nulla alia ratione sic perditus est, nisi quia a pura Dei creatione degenerauit.

Atq; item.

Materiam damnationis, culpam puto, peccatum, & defectionem a Deo, intelligis, cuius causa, merito damnatur homo: nisi forte originis vitium quod in naturam vniuersam propagatum est, specialiter intelligas: sed quaecunque id intelligas, ea ipsa damnationis materia, secundum te, a diuinæ prædestinationis decreto dependet: præordinata velut medium quoddam, quo ad constitutum sibi eadem præde-

Iterumq;.
Vtque nec seipsum vř quam intelligat.

stina:

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

stinatione finem perduceretur homo: quem ea conditione creatum a Deo affirmas, vt postea faceret quaecunque facit: Nec alia ratione hæc præuidisse Deū, nisi q̃a ita vt fierent, decreuit, A Deo proinde sumpsit, nō a seipso, suæ damnationis materiā: vt quæ, ipsi, diuinæ ordinationis ac voluntatis decreto, ineuitabiliter inest: & Deo, vt causæ & authori suo, merito ascribitur. Nam qui finem prædissiniuit, & media præordinauit, suæq; voluntatis decreto firmauit, quibus ad eum finem pertingeret, utiq; etiam illorum mediocum author est, In cuius vnus, non vero, in nostro, nisi vos mentiamini, ea sunt posita arbitrio, Omnia enim quaecunque voluit, etiam fecit. Vides Caluine, vt in singulis pene verbis contradicas ipse tibi: & plane ostendas te non intelligere quid intelligas, Quod vt vbique fere tibi vsu venit, ita volui velut in vno aliquo atque altero exemplo, hoc ipsum euidenter facere: sepe numero id dissimulaturus in sequentibus, breuitatis gratia, Vt qui nō tua causa, sed tanti argumenti explicandi gratia, in quo etiam maximorum virorum sudant, & sæpe impingunt ingenia, tantum laboris desumpsimus, quod ipsum requirebat, vt & sectæ vestræ (quod tuis verbis facere visum est) explicarem sententiam.

Ad tertiam nunc rationem orthodoxorum aduersus blasphemiam horum de diuina prædestinatione sententiā veniendum est: quæ ex eo sumitur, quod toties negat scriptura acceptionem personarum esse apud Deum: quod illi tribuere & assignare videtur istorum impietas, & videndum, vt suis eam cauillis ac fucis Calvinus conetur eludere, Proponit autem obiectionem eam his verbis.

De ratione
tertia, du-
cta ex eo,
Quod De-
us acce-
ptor perso-
narum nō
est.
Calvinus.

Iam, inquit, & tertia absurditate Dei prædestinationem infamant eius aduersarij, Cum enim non alio referamus quam ad diuinæ voluntatis arbitrium, quod vniuersali exitio eximantur, quos in regni sui hæredes Deus assumit, ex eo colligunt, apud Deum ergo esse acceptionem personarum: quod vbiq; scriptura negat, Ergo, vel scripturam esse sibi dissidentem: vel in electione Dei esse meritorum respectum.

Pighius.

Nulla absurditate, Dei prædestinationem infamant aduersarij, sed vestram multis absurditatibus infamant, impiissimam, & absurdissimam de diuina prædestinatione sententiam, Inter quas, & ea est, quod Deum, contra suam ipsius apertam in scripturis sententiam, acceptorem personarum facitis, Dum vno suæ electionis ac voluntatis beneplacito, discretionem ab æterno fecisse inter homines, priusq; vlla eorum merita aut demerita apprehenderet, & hos quidem ex eis elegisse ad suæ beatitudinis consortium, hos deuouisse internecioni & exitio doceris. Nec tam, in eo, quod vniuersali exitio exemerit quosdam, in eadem prorsus causa existentes cum alijs: sed quod etiam ante apprehensum vllum vniuersale exitium, (quod per hominis primi peccatum factum est) ante apprehensum cuiusque meritum, & nul-

lo eius

lo eius in vnam partem aut in alteram respectu, hos elegerit ad vitam, illos æternæ morti deuouerit, & in vitæ contumeliâ creare voluerit.

Quod ipsum est, personas accipere, atq; etiam eo peius, quod euidentē in se includit crudelitatem, & iniustitiam. Cui cum resistat totius scripturæ autoritas, recte a nobis concluditur, falsissimam esse eandē vestram sententiâ: aut scripturam a se dissentaneam. Nunc videamus quid ad hæc Calvinus?

Primum, inquit, alio sensu negat scriptura Deum esse acceptorem personarum, quam quo ipsi iudicant, Siquidem, personæ vocabulo, non hominem significat, sed quæ in homine oculis cōspicua, vel fauorem, gratiam, dignitatem conciliare: vel odium, contemptum, dedecus conflare solent. Qualia sunt, diuitiæ, opes, potentia, nobilitas, & cætera eiusmodi. Sic Petrus & Paulus personarum acceptorem non esse Deum docent, quia non discernat inter Iudæum & Græcum: quo solius gentis ratione, alterum respuat, amplectatur alterum. Sic nec diuitiarū, nec conditionis, libertatis aut seruitutis apud illum rationem haberi. Proinde, nihil repugantiæ fore, si dicemus, Deum secundum beneplaciti sui arbitriū eligere in filios nullo merito, quos visum fuerit, reiectis ac reprobatis alijs.

Decebat sane eum, qui se omnium magistrum, institutoremque in re maximi omnium momenti profitetur et exhibet, in primis definitiōis esse peritum: cuius te Caluine, vt alibi sæpe, ita & hic plane imperitum demonstras.

Quandoquidem de personarum acceptione hic nunc inducta est quæstio, an eam vestra de diuina prædestinatione Deo affingat opinio: definire aggrediens quid sit personam accipere, tam id facis ridicule & inepte, vt me tui plane pudeat. Personæ, inquis, vocabulo, non homo ipse significatur, sed quæ in homine oculis conspicua, vel fauorem, gratiam, dignitatem conciliare, vel odium, contemptum, dedecus conflare solent. Quo vno, non video quid posset dici ineptius, & incogitatus, magisq; alienum a re proposita.

Personarum acceptio, est vitium propriæ iniustitiæ distributiue: lo- cum habens, vbi fidei alicuius cōmissum est distribuere aliquid, certo respectu, vel publicæ vtilitatis, vel in remunerationem impensi in rem publicam beneficij, rei præclare, aut cū periculo pro eadē gestæ, aut etiam alicuius in futuræ obeundi muneris, non tñ eo, sed alio respectu qui ipsum distribuendo seu muneri, seu beneficio, seu præmio, non dignificet id ipsum distribuit. Vt q Episcopatum, sacerdotiū, magistratum, dat, non illi q magis idoneus est obeundo muneri, et verisimilius creditur magis profuturus reipublicæ, sed vel cōsanguinitatis, vel obsequij, seu muneris, aut alterius fauoris respectu. Similiter, si Imperator, militibus donis & præmijs, constitutis virtuti & fortitudini militū, in acie,

Ut non solum, personarū acceptorem, sed etiā iniustum & crudelem deū faciāt. Calvinus. Personarū acceptorē quem definiat.

Quam sit ridicula & inepta dicta definitio.

Personarū acceptio, quid sit.

in su-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Vt persona, hic distinguatur contra meritum, & causam, quæ accipientem, accepto muneri dignificet.

in superato primum vallo hostili, in seruato & cædi erepto ciue, atque id genus alijs, eadem fauoris alicuius alterius respectu inique distribueret, non meritis, aut minus meritis: præteritis, reuera meritis, aut his qui sunt magis meriti. Si centuriones, tribunos, & cæteros militaribus ordinibus præfectos, constitueret, nõ pro reipublicæ vtilitate, sed pro suo priuato affectu. Itaque, persona, hic distinguitur cõtra meritum, & causam quæ accipientem muneri accepto dignificet, Cui est impertinens, pateat, non pateat oculis. Quauis fere sit eiusmodi, vt oculis pateat & sit conspicuum: vt in re militari, vallum obtentum: seruata aut recuperata signa: cæsus hostis: internecioni ereptus ciuis: & quæ sunt eiusmodi. In re ciuili, longo vsu, exercitatione, studio, & doctrina comparata prouidentia: Ingenij promptitudo: Iudicij felicitas: multitudinis persuadendæ idonea facundia & eloquentia: In summa, vniuersa virtutis actio, eiusmodi est, quæ & fauorem, gratiam, dignitatemque conciliare solet: sicut contra, vita per scelus, libidinem, iniustitiam, proximorumque & reipublicæ læsionem transacta: pateat id aut non pateat oculis, dedecus: odium: contemptum, Et qui hæc respicit, quauis oculis pateant, in distribuendo aliquo de publico, non personam respicit, aut accipit: sed quisquis aliquid in persona respicit, quod eam muneri illi non dignificat, is vere personam accipit.

Quid scriptura significet, negas Deum acceptorem personarum.

Iudicare eum de vnoquoque secundum vniuscuiusque dignitatem et opus: et nõ, pro solo suo beneplacito.

Proinde cum negat scriptura Deum accipere personam, aut personarum acceptionem esse apud Deum: hoc significat, ipsum æquum se & indifferentem omnibus, velut iustum distributorem aliquem de publico, præbere, Quod, an Petrus tibi nõ clarissime affirmat, cum dicit, Etsi patrem inuocatis eum, q sine personarum acceptione iudicat, secundum vniuscuiusque opus: Vides quid significet scriptura, nempe cū Deum acceptorem personarum negat: nempe, qui iudicat de vnoquoque secundum vniuscuiusque dignitatē & opus: & non pro solo suo beneplacito, Nec loquitur tñ de nouissimo iudicio: sed de omni iudicio quod exercet inter homines: quo discernit hunc ab illo: huic tribuit, quod illi negat, Semper em̃ ad sola merita, dignitatemque personarum, nõ ad personas, hoc est, ad aliquid in personis, quod eas dono, muneri, aut præmio non dignificet, ipsum respicere: quod, etsi in se nondū sit: illi tamen est, cui futuræ præsens est, tametsi hominum oculis id non pateat: tametsi etiam in se præsens, in corde hominis absconditū lateat, Quod significauit Deus: dicens Samueli de Eliab primogenito Isai, quod staturæ esset procera, & vultu honestatem præferret, interroganti, num ipse esset ex filijs Isai, quem elegisset in regem. Ne, inquit, respicias vultum eius, neque altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim videt ea quæ patent: dominus autem intuetur cor, Vides non affirmari a domino, quod nullo respectu nostri hunc elegerit, illum abiecerit: imo, ea in re, corda homi-

hominum etiam priusquam sunt, inspicere. Quauis quid in eisdem respiciat, homines lateat. Itaque intuetur quidē semper Deus aliquid in corde hominis, cuius respectu ipsum eligit, tametsi id ipsum hominibus non semper pateat. Falsum proinde est, nihil repugnantiae fore, si dicamus, Deū secundum beneplaciti sui arbitriū eligere in filios, nullo merito, quos visum fuerit: alijs reiectis ac reprobatis, Atque æque euidēs factū est, quā ridiculus ipse definitio acceptionis personarū fueris.

Res tamen, inquis, sic explicari potest, vt plenius satisfiat, Quærunt qui fiat, vt ex duobus quos nullum meritum discriminat, alterum prætereat in electione sua, alterum assumat Deus. Ego vicissim rogo, putent ne in eo qui assumitur, esse aliquid, quod Dei animum in ipsum inclinet. Si nihil fatebuntur, quod necesse est: sequetur Deum non hominem intueri, sed a sua bonitate rationem petere, cur illi beneficiat. Quod igitur hominem vnum elegit, altero reiecto, id nō prouenit ab hominis respectu, sed a sola eius misericordia: cui liberum esse debet, proferre se, & exercere vbi & quoties placet.

Caluinus.
Vt aliter
explicare
conetur
cur deus ab
æterno hos
elegerit, il-
los reiece-
rit, Sed æ-
que nihil
explicet.

Non præstas Caluine quod promittis. Nihil magis explicas, nec plenius satisfacis. Non dubitamus Deum ab vna bonitate sua rationē petiisse & consilium, quod rationalem naturam suæ bonitatis ac beatitudinis capacem fecerit: quo eandem, merito tamen aliquo suo quando iam meriti ac demeriti capax est etiam participaret. Hæc enim est immensæ bonitatis natura, vt in quam plurimos cupiat esse effusissima, & se participari gaudeat. Cuius, quoniam capax & particeps esse non potuit, nisi rationalis natura: liberi voluntatis arbitrii, eandem quoque vniuersam, eodem consilio & respectu, ad eum quoque finem condere ab æterno constituit. Videns nihilominus, quasi deinceps, qui eorum, suæ infinitæ bonitatis beneficijs ac donis non eo vsuri essent, quo eadē ipse dedit, sed in suum interitum ac perniciem apostaturi a Deo creatore suo, contra, alios conatuos pro viribus eidem humiliter obsequi, nec reiecturos suæ bonitatis gratiam, sed obuijs, quod dicitur, vlnis eandem amplexaturos, aut certe, ante eius facultatem acceptam, passionis Christi meritum, per constituta ab eodem mediā & remedia eisdem applicatum iri: qui cupit omnibus benefacere, & ad salutem omnes peruenire, & ad hoc omnes condidit, hos ad eandem salutem, ex sua illa gratuita benignitate ac bonitate, elegit: reiectis illis, ac supplicio destinatis, quos videt non suscepturos, quauis oblatam omnibus, suam gratiam. Itaque cum interrogas, Putemus ne esse aliquid in eo qui assumitur, quod Dei animum in ipsum inclinet. Dicimus, in Deo esse eius bonitatem, quæ ipsum inclinat, & propensum facit, vt vniuersæ suæ creaturæ, suo opificio, beneficiat. In hominibus vero eam quā diximus differentiam, cur his beneficiat, illis minime, Quam ab æter-

Vt recte,
ad orthodo-
xæ pietatis
regulā,
faciliter &
luculenter
ea explicetur
q̄stio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Omnibus
benefacere
cupit, quia
infinite bo-
nus, Quod
non omni-
bus bene-
facit, ex no-
bis deest.
Solutio ob
iectiois de
paruulis.

De his qui
moriuntur
in mater-
no utero.

Falsum de-
monstratur,
diuinæ vo-
luntatis im-
mutabili
decreto, su-
um cuique
constitutū
terminū,
quo mori
debeat.

no respiciens, hos elegit ad vitā; illos vero merito destinavit supplicio.

Quod itaque omnibus quantum ex ipso est, benefacere cupit: ex natura infinitæ bonitatis est, Quod non omnibus benefacit, sed his electis, illos reprobauerit: ex illa hominum est differentia: non equidem pendēte ex beneplaciti aut volūtatis eiusdē decreto, sed ex hominibus.

Qua in re si mihi obijcias paruulos decedentes in innocentia, hunc baptizatum, & proinde beatitudinis participem, illum destitutum baptismi gratia, & damnationi obnoxium, Hic ipse statim ponis & confiteris in ipsis esse differentiā. Quando vnus per baptismatis regenerationisque gratiam Christo incorporatus decedit: alter originis culpæ adhuc subiācens, Deo in Christo nondum reconciliatus moritur. Quod si hanc differentiam, non in humanam, sed diuinam voluntatem reiiciendam existimes, toto cœlo aberras. Ipse enim vult omnes saluos fieri, Proinde, & pro omnibus mortuum Christum Paulus affirmat Apostolus. Non est ergo voluntatis suæ mors impij: multo minus mors innocentis. Non ex illo deest, quo minus viuant omnes: sed ex humane voluntatis culpa ac negligentia factum est, quod hic baptismō oblati non sit, Quāquam quis status innocentum horum futurus sit, qui hinc discedūt sub maledictō peccati originis, clare definitū non sit: sed inter nobis abscondita adhuc Dei seruantur cōsilia. De quo

lib. Controuersiarū, Cōtrouersia prima de pēto originis egimus pluribus. Quod si vrgere nondū cesses, de his q̄ moriuntur in materno utero, Cū voluntatis negligentia id ascribi nō possit, quod Christo per baptismū incorporati non fuerint: sed ab vno diuinę voluntatis decreto dependeat, quo vnicuiq̄ suus terminus & finis præfixus est, q̄ transiri non possit: illi in utero, illi in infantia, illi ætate integra, prouecta, aut decrepita. Etia hinc toto aberras cœlo, & ipsa rei euidētia, & cōmuni mortalium oīm consensu redargueris, Nā si diuinę voluntatis immutabili decreto, suus cuiq̄ vitæ terminus constitutus est, quo mori debeat, frustra ægrotus dat operā medico: suscipi deque fuerit, perito an imperito commiseris: Galeno ne & Hippocrati, an vero Thessalo, Nam si constitutus finis adsit, nullus proficiet aut prorogabit vitam quauis doctissimus medicus: si non adsit, nullus oberit, quauis Thessalo indoctior asinus: nihil referet, quamcunque victus rationem obseruaeris: nihil sollicitam curam adhibere paruulis, ne facili casu aut opprimantur aut pereant: nihil, cautum esse in periculis: nihil in bello thora- race te munire & clipeo, Quandoquidem, siue constitutus vitæ terminus affuerit, frustra hæc omnia: siue non affuerit, ita quoque frustra: cum æque sine his a periculo tutus eris. Inique plecterentur homicidæ: vt qui nullum, nisi constituto sibi præfixoque vitæ termino occiderent, Quæ cum redarguat totius humani generis sententia & consensus ab ipso sui initio, hoc certo indubitatoque tenendum est,

consti-

constitutum quidem cuique a Deo vitæ suæ periodum, quam posset, quantum ex Deo est, conficere: quam tamen pauci, sua culpa, stultitia, temeritate, intemperantia, nonnunquam & aliena negligentia, malitia, violentia attingunt: quin et a Deo, seu per se, seu immixtis percussoribus ante diem suum occiduntur multi, ita requirente eorum malitia, Quod de infinitis scriptura commemorat, Hoc proinde recte intelligens David, cum diceret, Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: etiam orat Deum, ne se reuocet in dierum suorum dimidio.

Nec huic aduersatur, quod dictum a beato Iob legitur, Constituti isti terminos eius qui præteriri nō poterunt, Nam hoc est quod diximus. Constitutum unicuique hominū suam vitæ periodum, quā posset, quantum ex Deo est, perficere, atque eius terminū attingere: tametsi ad eum, vix centesimus aut millesimus quisque perueniat, Itaque constitutum vitæ terminum nemo potest prætergredi: potest tamen citra subsistere, & vitæ filum ante præfixum sibi terminum abrumpere. Multi proinde puerorum, ante diem suum moriuntur, parentum aut nutritiorum culpa, victu intemperato & insalubri, & alijs multis occasionibus & causis, quæ ex diuinæ voluntatis decreto non pendent, sed ex humanæ (quam suę libertati dimisit) voluntatis arbitrio, Ita quoque & alij extinguuntur & suffocantur in materno utero parentum nonnunquam maligno & crudeli studio, nonnunquam alia culpa, ut qui conseruando foetui debitam diligentiam non adhibent, aut ex intemperantia, neglectave victus ratione, morbum aut indispositionem contrahunt, quo foetum interimant, Vt vero diuinæ voluntatis decreto hæc fiant, nunquā demonstrabis, Ipse creat homines, ut viuerent constituta sibi periodo, & bene viuendo sibi que adhærendo vitam beatam assequerentur: quam qui non assequuntur, ipsis ab illo non deest.

Quod si adhuc instes. Cur saltem creat quos non ignorat morituros in materno utero, aut in infantia ante acceptam gratiam, Vna eademque opera interroga, cur crearit aliquos quos damnandos præiuderit. De quo paulo post dicturi sumus commodius et oportunius.

Quare falso & pessime Deum inæqualis iustitiæ insimulant nonnulli, quod non eundem erga oēs tenorem in sua prædestinatione seruat.

Falso certe & pessime faciunt, quicumque Deum iniustitię insimulant, qui est ipsa iustitia. Sed recte faciunt qui vos insimulant, quod talē nobis producit ac fingitis Deum, qui non solum iniustitiæ, sed etiā crudelitatis merito posset accusari: creans hominem ad exitium, et creādo deuouens: ante quam deuotionem seu prædestinationem, nihil erat considerabile in homine præter vnius suam creationem, suumque opificium, Nam lapsus primi hominis & nostrum omnium in illo, etiam in diuina præscientia, prædestinationē ac deuotionem illam sequitur,

Y ij nisi

Vt illud Iob intelligendum, Constituti isti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

Calvinus.

Pighius. Hanc nobis rationē dissoluat Calvinus.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nisi mentiaris tu. Neque alia ratione, inquis, quæ futura sunt præuidit Deus, nisi quia ita ut fierent, decreuit, Prius ergo prædestinatione sua decreuit, ut laberetur homo, quam ut præuideret lapsum hominis, Ergo ante prædestinationem illam suam, nihil erat considerabile in homine, præter suam vnius creationem, ob quod ipsum deuoueret exitio: immeritum ergo destinauit exitio & horrendo supplicio: quod non solum iniustum, sed etiam crudele foret. Vides itaque Caluine ut vos rectissime et iustissime insimulemus in Deum blasphemis: & non ipsum Deum, iniustitiam.

Augustini illæ quas citas sententiæ, optime etiam nostræ quadrant sententiæ: nempe, Cum in primo homine vniuersa nostri generis massa, in condemnationem defluerit, quæ fiunt ex ea vasa in honorem, non propriæ iustitiæ, sed Dei misericordiæ vasa esse, Quod vero alia fiunt in contumeliam, non iniquitati, sed iudicio imputandum, &c. Et rursum, Quod Deus ipsos quos reprobat, debitam poenam rependit: ipsos, quos vocat, immeritam gratiam largitur. Hæc enim & nos affirmamus verissimè: imo vestræ (quod satis iam demonstraui) contradicunt, non subscribunt sententiæ. Tamen si Augustini in hoc argumento non in omnibus probemus sententiam.

De ratione quarta, ut omnem humanam prouidentiam, sollicitudinem, & bene agendi studium, tollat aduersariorum sententia.
Caluinus.

Nunc quartam nostrorum rationem qua euidenter conuincimus palpabilem omnibus absurditatem prædictæ aduersariorum sententiæ, ex eo, quod omnem sollicitudinem & bene agendi studium tollet, ut suis cauillis eludere tentet, explicandum atque excutiendum est. Hoc quoque, inquit, ad euertendam prædestinationem exagitant, quod ipsa stante, concidat omnis sollicitudo, & bene agendi studium. Quis enim audiat, inquiunt, æterno atque incommutabili Dei decreto sibi fixam esse, aut vitam, aut mortem, quin protinus in mentem veniat nihil interesse quomodo se gerat? Quando suo opere, nihil aut impediri, aut promoueri queat Dei prædestinatio. Ita omnes proijciunt se, & deploratum in morem, quocumque libido tulerit, præcipites ibunt.

Ut dicta ratio, verissime atque irrevincibiliter cõstringantur aduersarii.

Pighius.

Non est hoc, quod tu dicis Caluine. Neque enim ad euertendam diuinam prædestinationem, sed impiissimam vestram de eadem sententiam, hæc exagitantur a nobis, Quod ipsa stante, omnis sollicitudo, & omne bene agendi studium, concidat, Et recte hoc interrogamus vos, quo pacto non protinus illi in mentem veniat, nihil interesse, quo se quisque gerat more, qui vobis credens æterno atque immutabili Dei decreto præfixam sibi aut vitam aut mortem credit: quando opere suo nihil aut impediri aut promoueri queat, diuinæ voluntatis fixum atque immutabiliter cõstitutum decretum: imo præfixum sibi, ut ita agat, ita viuatur, quomodocumque victurus est: nec posse se aliter quam acturus sit, agere, quicquid demum egerit? Quin & hoc rectissime addimus. Vestram sententiã, admonitiones, & obiurgationes tollere, ut quæ nihil liberum nobis facit, nihil in nostro vult situm arbitrio, nec abstinere a peccato, nec

nec benefacere, sed vniuersa in Dei prædestinationem & voluntatem refert, quæ sit vniuersorum quæ aut agimus, aut circa nos aguntur, absoluta & nobis ineuitabilis necessitas. Addimus ad hæc, vestra sententia, perditurum operam, si quis a Deo reprobatus, eidem se innocentia & vitæ probitate approbare studeat, Cum vim immutabilis decreti, nec immutare posset, nec vincere. Sed tu quid habes quod his contra oggannias?

At scriptura, inq̃s, dū p̃cipit quāto maiori & reuerētia et religione de Caluinus. tanto mysterio cogitandū sit, pios in longe diuersum sensum instituit.

Recte: proinde & vestram condemnat vnde tam scelestæ cogitati- Pighius. ones necessario oriuntur, sententiam. Nihil facis, quod nostrā accusas audaciam, q̃ inaccessa Dei secreta, nefaria temeritate tētemus excutere, Quin potius vestram ea in re temeritatē cohibere debuissetis, & communē sequi sanctorū & ecclesiæ sententiā, q̃ vestro sensui fidentes erūpere in tam absurdā, tam impiam, et totius orbis cōsensu damnatā sententiam. Sed vobis, scilicet, magistris et doctoribus, institutoribusque Christianæ religionis & fidei, licet q̃dvis cōminisci, q̃dvis statuere & asserere de inaccessis his Dei secretis & mysterijs: Et nobis fas non est, impijssima & in Deum blasphema commenta hæc vestra excutere?

Atqui in hunc finem electos esse nos Paulus admonet, vt sanctam Caluinus. & immaculatam vitam traducamus. Si electionis scopus, est vitæ sanctimonia, magis ad eam alacriter meditandam expergefaceret et stimulare nos debet, quam ad desidīæ prætextum valere.

Orthodoxe hæc & catholice, sed quæ sententiā vestram euident- Pighius. ter redarguunt. Nam frustra sancte et immaculate viuere admoneret nos Paulus, si nihil eius in nostra potestate sit. Aequè enim ridicule faceret, ac si admoneret cæcum videre, & claudum recte incedere, aut nos volare sublimes per aëra.

Quod eum, inquit, qui sit a Deo reprobatus perditurum operam di- Caluinus. cunt, si innocentia & probitate vitæ, illi se approbare studeat, in eo vero impudentissimi mendaciū conuincuntur. Vnde em̃ tale studium oriri Vt eū qui est reprobus vitæ innocentie ac probitati studere nūquam posse affirmet. Pighius. posset, nisi ex electione? Nam quicunq̃ sunt ex reproborū numero, vt sunt vasa in contumeliā formata, ita nō desinunt p̃petuis flagitijs iram Dei in se prouocare, & euidentibus signis confirmare, quod in se latū sit Dei iudicium, Tantum abest, vt cum ipso frustra contendant.

Hoc nos dicimus Caluine, doceri a vobis, frustra conaturum, si quis reprobatus a Deo, vitæ innocentie & probitati studeat, Cum quicquid fecerit, non fecerit, ad eum finem perducatur necesse est, cui a Deo destinatus est. Addis nunc vltro tu aliquid multo absurdius: nempe, eum qui est reprobus, vitæ innocentie & probitati nunquā studere posse. Cum tale studium: non nisi ex electione oriri possit. Eos vero, qui ex reproborum numero sunt, tanquā vasa in contumeliā formata, non

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Multos,
post vitam
sanctæ et in
nocenter a-
ctâ, datos
fuisse in sen-
sum repro-
bum.
Saul.

Salomon.

Ioas.

desinere perpetuis flagitijs iram Dei in se prouocare, & euidentibus si-
gnis confirmare, quod in se latum sit iudicium Dei, Quæ est hæc pro-
digiosa cæcitas vestra Caluine? Itane quisq̃ in senectute deprauatus
obiit, qui ante, vitæ innocentia, probitate & iustitia Deo placere studu-
it, sicut contra ex scelerata vita in ultimo pene halitu multi ad Deum
conuersi sunt? Nunquid Saul, vitæ probitate atq; innocentia Deo pla-
cere non studuit, imo, nunquid reuera non placuit, cum eligeretur ab
eodē in regem Israel? De quo Samuel ad oēm populum. Certe, inquit,
videtis quoniam non sit similis illi in omni populo. Cui etiam scriptu-
ra testimonium perhibet, quod spiritum Dei acceperat: q̃ esset vnus
anni filius cum regnare inciperet: hoc est, velut puerulus, humilis, et in-
nocens. Proinde, cum eundem ex verbo dñi post corripere Samuel
de præuaricatione diuini mandati in Amelech, Nonne, inquit, cū par-
uulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? Attamen
pro eiusdem præuaricatione sine intermissione oranti, eidem Samueli
dictum est a domino. Vsquequo tu luges Saul cū ego proiecerim eū,
Porro in numero reprobos eum fuisse, exitu eius scriptura haud ob-
scure declarat, quem continuo ante mortem, phytonem, contra legem
Dei, & quod pro idololatriæ crimine ducebatur, de euētu instantis bel-
li consuluisse affirmat, ac deinde, in bello interemisse seipsum, Nunqd
etiam & Salomon non vere placuit dño, cum de illo diceret scriptura,
Dilexit aut Salomon dominum, ambulans in præceptis David patris
sui? Et item, cum apparuit illi dominus per somnum dicens, Postula
quod vis, vt dem tibi? cum item post petitionem cordis docilis, de eo-
dem subiungit scriptura, Placuisse eius petitionem domino? cum ad
preces eius ignis de coelo descendens absumeret eius holocausta & vi-
ctimas? Cum in dedicatione templi a se constructi in diuini nominis
gloriam religiosissime & sanctissime orans, responsum accipere mere-
retur a domino, exauditam a se orationem eius? Attamen post hæc
omnia iam senis per alienigenas, quibus adhæsit, mulieres, adeo auer-
sum a Deo, ac deprauatum cor est, vt sequeretur Deos alienos, Et
coleret Astarthen, Deam Sidoniorum, & Chamos, Deum Moabita-
rum, & Moloch idolum Ammonitarū, De quibus horrendis crimini-
bus correptum quidem a Deo fuisse legitur, at pœnituisse nō legitur.
De Ioas rege Iuda dicit scriptura, fecisse eum quod bonum est coram
domino, cunctis diebus ioiadæ sacerdotis. Post cuius mortem vt se
tradiderit in sensum reprobum, & sceleribus obrutus mortuus fue-
rit, eadem scriptura testis est, Et ne dicere possis, simulatum illud fi-
cti cordis fuisse oculis hominum imponens regis officium: ipsa tibi
scriptura occurrit, affirmans illum fecisse, quod bonum est. Et quot le-
gimus exēpla eorū, q̃ post annos plurimos vitæ in timore Dei peractæ
exciderunt, & in peccatis mortui sunt? Ergone reprobos quisq̃ vitæ
inno-

innocentiæ & probitati vnq̃ studuisse potuit: Itane, tale studium nisi ex electione oriri nō potuit: Ita ne, quisq̃ eius sortis est, vt sit vas in contumeliam formatum, non desinit perpetuis flagitijs iram Dei in se prouocare: Vnde igitur Augustino in mentem venit, vt tam sæpe, & tam multa de bono perseverantiæ tractaret & scriberet: Quisquis sane Caluine hæc atq̃ eiusmodi legens & perpendens, vos sane mentis credere potuerit, mihi sanæ mentis nunq̃ erit, Si vitæ innocentis & probitatis studium, nō nisi ex electione oriri possit, Ergo quicumq̃ vitæ innocentis & probitati studet, de salute sua & electione certus ac securus est. Quid est ergo, quod per Ezechielē dicit dñs. Si autē auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, secundum oēs abominaciones quas operari solet impius, nunquid viuet: Omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. In præuicatione qua præuicatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Quid est hoc? Studuit iustitiæ, & vitæ innocentia Deo placuit, quod nemo, nisi ex electione potest, nisi mentiaris tu: nunquid ergo in eternum morietur electus? Nam de illa morte loqui ipsum certum atq̃ indubitatum est.

Et hæcenus quidem Lutheranae illius sectæ, de diuina prædestinatione & prouidentia sententiæ, qua vniuersam semel tollunt libertatem arbitrii, & diuinam voluntatem, omnium quæ eueniunt, ineuitabilem creaturis necessitatē affirmant, falsitas, absurditas, impietas, & in Deum blasphemia, satis superq̃ demonstrata est.

Vt quisque fidelium certo cognoscere possit ab æterno electum se a Deo, & in libro vitæ descriptum, nouum Iohannis Caluini commentum explicare & excutere.

Caput III.

VT nihil potest esse pestilentius hominibus vana falsaque persuasionē de salutis suæ securitate & certitudine: ita nihil hi agunt diligentius, vehementius, aut magis sedulo, quam vt istiusmodi pestilentissimam persuasionem instillent hominibus, In qua, quauis coarguantur ipsa rei euidentia: omnium ab initio sanctorum consensu ac testimonio: & propria sua ipsorum conscientia: aduersus hæc omnia tamen inuictos illos reddit impudens & cæca impietatis pertinacia, quæ clausis ad omnia oculis, sua tantum commenta in omnibus sibi videre videt, Ipsam autem veritatis lucem, per se clarissimam, atque euidentissimam, rotatu quodam verborum, inuoluere, obscurare & confundere conantur, Qua in re, cum Calvinus ille egregium præstet artificem, & ad fraudem imposturæq̃

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

apte compositam orationē habeat, libro illo institutionis suæ sub duobus capitibus, nempe, de fide, & de prædestinatione, salutis hanc securitatem vnicuique fidelium asserit, Illic, eā refert ad testimonium diuini spiritus, quod nostro spiritui perhibet (quod quale sit, libro Cōtrouersiarum, Cōtrouersia secunda, de Iustificatione hominis, fide, & operibus, satis demonstratū est,) Hic vero, cum satis intelligeret, quā hactenus asseruit de diuina prædestinatione sententiam, qua vniuersam, discretionē electorum a reprobis, salutē, imo vitam nostrā vniuersam, & quicquid agimus, & quicquid patimur, in diuinā prædestinationē, velut causam necessariam & nobis ineuitabilem referunt, docentes Deum iam æterno atque immutabili consilio statuisse quos olim in salutē assumeret, quos item exitio deuoueret: Illosque, solo eius beneplacito in salutē coopari, his eodē illo beneplacito vitam præcludi, Cum, inquā, satis intelligeret hanc sententiam, aduersus firmam illam & securissimam nostrę salutis certitudinem, quam a suis fidelibus exigunt inexplicabilem difficultatem ingerere, (Quis enim cognouit sensum dñi? & quis consiliarius eius fuit? Quis in abdita illa, & archana abyssi inscrutabilium nobis iudiciorum & consiliorum eius admissus est, vt certo scire possit diuinæ erga se voluntatis decretum æternum & immutabile? ad vitā ne, an ad interitum ab ipso destinatus sit?) Hic merito sudat & laborat in hoc nodo explicando Calvinus, & omnia vertit, confundit, & transfundit in omnia, vt inexplicabili prorsus perplexitate, etiam sua ipsius conscientia constringi hominem clarissime intelligas.

In primis, fideles prohibet, electionis suæ certitudinem in æterno illo Dei consilio quærere, sed eandem, in Dei vocatione inuestigari docet: in qua, velut in tessera, quantum de suo consilio sciri fas sit, nobis confirmare voluerit dñs, Inde nos satis perspicuum firmumque testimonium habere, quod in libro vitę scripti simus, si cum Christo cōmunicamus, In quo, quos nostrum Deus sibi assumpsit in filios, non in nobis, elegerit, in illo proinde, non in nobis ipsis, reperire nos posse electionis nostrę certitudinem: ac ne in Deo patre quidē si ipsum per se cogitemus sine filio: sed ipsum Christum, esse speculum nostrum, in quo electionem nostram contemplari conueniat, & sine fraude liceat, Cum enim is sit, cuius corpori inferere destinari pater, quos ab æterno suos esse voluit, utque pro filiis habeat, quotquot eius membra recognoscit, satis clarę & certum testimonium nos habere, in libro vitę descriptos nos esse, si cū Christo cōmunicauerimus. Intelligis lector quod ille hic nobis proponat argumentum infallibile, certę electionis nostrę, & quod in libro vitę descripti simus, nempe, si cōmunicamus cum Christo, atque illi inseri simus. Vnde autem nobis coniectanda sit hæc nostra cum Christo communicatio, consequenter explicans, affirmat illum certa sui communicatione donasse nos, cū per Euangelij prædicationem testatus est

se no-

se nobis datum a patre, vt cum suis omnibus bonis noster esset, Illum, inquam, nobis testem esse affirmat, filiorum loco habitum iri a patre cœlesti omnes a quibus fide receptus fuerit, Si quid, inquit, plus appetimus, quam vt inter Dei filios censeamur, & hæredes, supra Christum conscendamus licet, Si hæc suprema meta est, quantopere insanimus, extra ipsum quærendo, quod in ipso iam assequuti sumus, & in solo ipso inueniri potest? Est hæc ergo illi cum Christo cōmunicatio quæ electionis nostrę certitudinem nobis exhibet, per vnam illam ipsorum fidem, quam libro Controuersiarum Cōtrouersia illa de Iustificatione fide & operibus explicauimus & excussimus.

Accedere ad stabiliendam nostram fiduciam, electionis, quæ cum vocatione nostra coniuncta est, firmitudinem, Quos enim nominis sui cognitione illuminatos Christus asciscit in ecclesiæ suæ cōsortium, eosdem in fidem tutelamq; suam recipere, Quoscunq; autem recipit, eos a patre illi commissos, & concreditos vt in vitam æternam custodiantur, Quid igitur nobis, inquit, volumus? Clamare Christum alta voce, quotquot pater saluos esse velit, eos sibi in protectionem tradidisse. Ergo si rescire libet, an Deo curæ nostra salus sit, quæramus, inquit, an Christo nos commendauerit, quem vnicum suorum omnium saluatorem constituit. Iam si dubitamus, an simus a Christo in fidem custodiamque recepti, illum dubitationi occurrere, dum se pastore sponse offert, ac in ouium suarum numero nos fore pronunciat, si vocem suam audiamus, Christum ergo, inquit, benigne nobis expositum, atq; obuiam prodeuntem amplectamur. Ille nos in grege suo recensabit, et inter septa sua conclusos tenebit.

Liberaffe nos Christū ab ea anxietate futuri status nostri, q̄ plerisq; subit, non satis firmis in fide, & anxios trepidantesq; tenet, Vt qui affirmat ad se venturū, quicqd sibi a patre datum est: se vero non eiecturū, foras oēm quicumq; ad se venerit: nihil perditurū ex oībus quæ ipsi dedit pater, sed resuscitaturum oēs in nouissimo die. Oues suas, vocem suam audire, & se sequi: se easdem cognoscere, & vitam æternam illis dare, nec perituras eas in æternum, nec quenq; erepturum easdem de manu sua, Quid, inquit, hinc nos Christus discere voluit: nisi vt confidamus perpetuo nos fore saluos, quia illius semel facti sumus: factos aut nos esse ipsius, gratuita electione sua, qua nos elegit ante mundi cōstitutionem in Christo. Ex qua, cum etiā oriatur vitæ piæ studium, fieri non posse existimat, vt vitæ innocentiae & probitati vnquā studeat reprobis, Qui vt est vas in contumeliam formatum, ita ipsum non desinere, perpetuis flagitijs iram Dei in se prouocare: & euidentibus signis confirmare, quod in se latum sit Dei iudicium.

Hæc, atq; eiusmodi ille, sub capite de p̄destinatione, vbi certū atq; infallibile argumētū, q̄ electi, & in libro vitę descripti simus, affirmat hoc esse,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

esse, si communicamus cum Christo, atque illi inserti simus, Communicationem autem hanc esse, per fidem illam suam specialem, scilicet, euangelicam, Nullum posse vitæ innocentiae & probitati studere, nisi electum, & quisquis semel aliquando ex animo, vitæ innocentiae & pietati studuerit, hunc deinceps salutis suae esse securum, & quod in libro vitæ descriptus sit. Quibus non video quid dici cogitariue possit absurdius, & magis euidenter impudenterque falsum, & vniuersae scripturae contrarium.

*Euidens falsitas explicatæ Luthe-
rang sententiae tradu-
citur.*

Nam si argumentum certum electionis nostrae, & quod in libro vitæ descripti simus, hoc est, quod semel cum Christo communicauimus atque illi inserti sumus, ergo de sua salute certi securique sunt, quotquot in Christo baptizati sunt, Neque enim negari potest, quin Christi corpori per baptismum inserti fuerimus, & passionis mortisque eius facti participes, Ergo etiam ebriosi, scortatores, adulteri, superbi, fraternae gratiae inuidentes, detractores, seditiosi, homicidae, schismatici, haeretici, impii, in Deum blasphemi, contra Christi, & Apostoli eius sententiam, regnum Dei consequentur: nec poterunt a percepta semel in baptismo Christi communicatione, & salutis in eadem securitate, excidere: non excindi a Christi corpore cui semel inserti sunt.

*Cauilli re-
motio.*

Quod si hic dicas nobis Caluine, non de illis omnibus te loqui, sed de his tantum qui per fidem illam vestram Christo communicant: specificatum id a te oportuit. Nunc contra tuus sermo plane vniuersalis est: nempe, hoc clarissimum & certum testimonium nos habere, quod in libro vitæ descripti sumus, si Christo communicamus, atque illi, velut membra corpori, inserti sumus, Quod, cum sine dubio conueniat qui in Christo baptizati sunt omnibus: consequens est in libro vitæ descriptos eos omnes. At, qui semel in illo libro descripti sunt, deleri rursus ex eodem non possunt, Neque enim est in illo, est, & non, sed est in illo, est, Mutari non potest, quod aeterno, fixo, atque immutabili diuini consilij decreto semel descriptum constitutumque est. Ergo quotquot baptizati sunt in Christo, damnari omnino non poterunt, qualiscunque alioqui vita successerit quibuscunque deinceps se criminibus contaminauerint, atque immerferint.

Deinde, Rationes quibus tuam illam sententiam astruis, vniuersales sunt: nempe, eos pro filiis haberi a Deo, quotquot inter membra Christi recognoscit: eosdem quoque acciri a Christo in ecclesiae suae consortium: eosdem item in tutelam illum suam fidemque recipere, velut sibi a patre commissos et concreditos, ut in vitam aeternam custodiant. Ad Christum venire, quicquid ipsi a patre datum est: ab eo vero, nihil eorum eiectum perditumque iri, Oves suas, vocem suam audire, & se sequi: se easdem cognoscere, & vitam aeternam illis dare, nec perituras eas in aeternum: nec quenquam erepturum easdem de manu sua, Haec, inquam, omnia, cum indifferenter loquantur de ouibus Christi: De his, inquam, qui eisdem, velut membra suo corpori, inserti sunt, qui acciti in ecclesiae eius consortium

fortium, quod est omnis infans, qui in Christo baptizatus est, non potes secundum hæc principia, ab illa salutis securitate excludere baptizatos paruulos. Idque eo minus, quod etiam ij, vobis vere credant, & propriam fidem habeant, imo verius & syncerius credant quam adulteri, quibus rationis vsus, vobis authoribus, ad fidem impedimento est.

Sed tu ispius te verbis cōpello, Quid, inquis, hinc nos Christus discere voluit, nisi vt confidamus perpetuo nos fore saluos, quia semel illius facti sumus? Nunquid paruulus baptizatus in Christo, Christi factus non est? Nunquid mēitur veritatis Apostolus, quod Christum induerunt quotquot in Christo baptizati sunt? An forte Christi esse negabimus, quem Christus in se suscepit, & velut indumēto quodam suis meritis, suis donis, sua circūuestit gratia? Quid igit? Nunquid hos oēs certo & perpetuo saluos fore nos docet Christus, q̃a semel sui facti sunt? Imo, si permanseritis, inquit, in sermonibus meis, hoc est, obsequuti eis fueritis, permanseritis, inquam, in finē vsq̃. Nam qui perseuerauerit in finē, hic saluus erit. Nunquid semel Christo insertum esse, certam atq̃ infallibilem salutis securitatē præstat Apostolo? An nō gentibus, quæ velut oleaster essent, insertis iā oliuæ Christo, & radicis ac pinguedinis illius iam cōmunionem & societate indeptis, denunciās Iudæos, qui ante, eiusdem oliuæ rami fuerant, excisos inde propter incredulitatem suam, eorundem exemplo salutis suæ securitatem detrahit, sed hortatur vt in sollicitudine ac timore permanere studeāt in accepta gratia: alioqui & ipsas excisum iri, Propter incredulitatē, inq̃t, suā, illi cum ante rami essent, fracti sunt. Tu autem fide stas, Noli altum sapere, sed time, Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, & sæueritatem Dei, In eos quidem qui ceciderunt, sæueritatem, in te autem bonitatem Dei, si tamen permanseris in bonitate: alioqui & tu excideris: sed & illi inserentur si non permanserint in incredulitate. Vides vt non omnibus insertis oliuæ Christo, & ex eo, velut ex radice, vitalem succum trahentibus, sed his qui permanserint in Dei bonitate & gratia, salutem promittat Apostolus, Vides quoq̃ fieri posse, imo quotidie ita fieri, vt inserti Christo, nisi in timore Dei solícite & instanter se contineant, excindantur. Quæ est hæc igitur salutis tuæ securitas, quæ certitudo quod libro vitæ inscriptus sis, ex eo quod semel insertum te Christo non dubitas? Si fieri potest, & quotidie ita fiat, vt qui semel illi insertus est excindatur iterum, nisi studiosè ac solícite in Dei bonitate permanserit, Quod an tu quoq̃ factururus sis, ob voluntatis lubricum, mobilitatem atq̃ instabilitatem tibi certum non est: quæ tibi est, quam suis adimit Paulus, ne semel insertus excindaris, certitudo & securitas?

Et quanquam, quos sibi asciscit Christus, eosdem in suam tutelam recipiat, velut sibi a patre commissos & concreditos, vt in vitam æternam

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nam custodiantur: quanquam ipse neminem ad se veniētium aut excludat, aut eijciat: ita tamen hec facit, vt suis, libertatem arbitrij non adi-
mat. Sua illis custodia, & tutelans gratia non deest, sed multi defunt di-
uinæ gratiæ: multi eandem susceperunt & suscipiunt in vacuum: nisi
frustra, ne & nos ita faciamus, nos adhortatur Apostolus: nisi frustra
& electos suos illos Apostolos vigilare & orare iusserit Christus, ne ca-
derent, & tentationi succumberent, Ipse neminem repellit veniētem ad
se, sed gratissime suscipit, Non tñ omnes qui ad ipsum venerunt, cum
ipso permanent. Ipse neminem eorū quos recipit, foras eijcit: sed multi
parum studiose, diligenter ac solite in timore Dei se continentes, &
perseuerātes in bonitate eius et gratia, seipsos eijciunt: seipsos dant præ-
cipites in sectas perditionis, in damnationis barathrum, Quos ille, vt
volentes, & ad se venientes, libenter suscipit: ita vltro a se recedentes, in-
uitos, velut vi quadam illata nō retinet, Oves Christi, vocem eiusdem
audiunt, monitis & præceptis obtemperant, Christum, pastorem, duc-
cem, & magistrum sequuntur, per eius ingrediuntur vestigia, quādiu
oues permanent, & ipse in eadem ouili innocentia, ad finem perseue-
rantibus dat vitam æternam, & nemo habet potestatem eripiendi illas
de manibus eius. Sed si ab ouili illa mansuetudine & innocentia in hir-
cinam fœditatem, aut lupinam feritatem degenerauerint, si non pastori
Christo, sed mundo, carni, ac diabolo, contrarijs illi dominis auscultare
incipiant, iam cum hœdis illis quos in iudicio ad sinistram statuet, par-
tem accipient.

Quale vero id sit, quam euidenter impudenterq; falsum, quod di-
cit, fieri non posse, vt quis vitæ innocentiae probitaticq; studeat, qui in li-
bro vitæ descriptus non est, superiori capite satis demonstratum est,
Per Ezechielē ipse nobis Deus ita loquit, Si aut auerterit se iustus a ius-
titia sua, & fecerit iniquitatem, secundum omnes abominationes quas
operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat,
non recordabuntur. In præuaricatione sua qua præuaricatus est, & in
peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur, Quid hic audis Caluine?
studuit iustitiæ, & vitæ innocentia Deo placuit: quod nemo, nisi ex ele-
ctione potest, nisi mentiaris tu, nunquid ergo in æternum morietur e-
lectus? Nam de illa morte loqui illum, certum plane indubitatum
que est.

Non, inquis, inficior quominus habeant vocationis signa cum ele-
ctis similia: sed illud certum electionis stabilimentum, quod fideles a
verbo Euangelij petere iubeo, illis minime concedo. Quid est hoc?
Quodnam aliud certum electionis stabilimentum hic profers, ex E-
uangelio petendum fidelibus, quam quod paulo ante explicasti: ne m-
pe, insertos nos esse Christi corpori, bonorum meritorumq; eius nos
factos participes, quam, inquam, nos esse Dei filios? At tales multos
esse

esse demonstrauiamus, qui tales non permanent, Proinde in finem perseverantibus in gratia ista, certa salus promittitur. De quorum numero an futurus sis, nisi certitudinem habeas, salutis tuæ securus & certus esse non poteris, Eius vero certitudinem, nulla tibi præstat diuina promissio: imo, in omni salutis promissione, hæc conditio, velut ex te requisita, includitur, Si tamen, inquit, permanseris in bonitate: alioqui & tu excideris.

Et hæcenus quidem vanam, falsam, pestilentissimamque salutis securitatem, & temerariam præsumptionem, qua etiam diuinorum archanorum, cōsiliorumque certitudinē sibi arrogant, & seipsos atque alios misere decipiunt aduersarij, satis, ut puto, luculenter, euidenterque coarguimus.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

DE LIBERO HOMI-

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber VIII.

De infallibili diuina præscientia, utque nihil pugnet cum rerum contingentia, & nostri libertate arbitrij, luculenter explicare.

Caput I.

TORSIT EQVIDEM MULTOS, NE dicam pene vniuersos, de diuina præscientia, prædestinatione, reprobatione & prouidentia qua gubernantur vniuersa, quæstionum inexplicabilis abyssus & profunditas. Et iam audistis in quod impietatis ac blasphemiarum barathrum se præcipitauerint, Caluinus & Lutherus cum suis, dum sacra illi anchoræ non satis adhærent firmiter, sed opinionum suarum impetus sequuntur præ-

cipites. Attamen qui didicerunt captiuare rationem suam in obsequium fidei, non propterea in blasphemiam aduersus altissimum os soluant, quod quæstiones eiusmodi explicare nequeant: probe intelligentes, imbecillitatis suæ captu mensurari non oportere diuinæ immensitatem maiestatis & sapientiæ.

Itaque ut a primo incipiam, Tamen ipsa diuinæ præscientiæ (quæ De præsentia futurorum scientiam, hoc est, certam præcognitionem omnes intelligunt, scientia enim certitudinem importat) quæstio, philosophorum plerisque, quanuis acutissimorum visa est insolubilis, si libertatem arbitrij as-

Z trij as

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Quo pacto
 facile intel-
 ligi et expli-
 cari possit
 præscientiæ
 quæstio.

trij afferas: si tamen castigato mentis oculo ad pietatis regulam humili-
 ter expendatur & sobrie, prijs sane nihil inuenietur difficultatis habere,
 Nam primum, in hunc modum, si cogitemus, Deum videlicet non præ-
 scire futura, sed tantum, certo tamen infallibiliterque intueri præsentia, fa-
 cile intelligeret quisque, nihil per hoc ipsum præiudicari libertati nostri
 arbitrij: non, inquam, magis, quam cum ipsi nos mutuo intuemur, faci-
 entes, quæ facimus, libere. Non enim ideo hic facit, hoc, aut illud, quia
 aliter ipsum videt hoc facere, sed ideo ille videt, quia hic facit, Visio enim,
 rem ipsam, non contra, res visionem sequitur. Quod si insuper oculum
 cogitemus cui vis videndi infinita sit, intima rerum omnium pene-
 trans, nec solum ea quæ sunt, sed & quæ fuerunt, & quæ futura sunt at-
 tingens, atque vno cernens intuitu omnia, neque hinc quicquam mutari natu-
 ras conditionesque rerum intelligimus. Neque enim, eo posito, ideo fie-
 ret aliquid, ideo fuisset, aut foret, quia videretur ab oculo immensæ vir-
 tutis eiusmodi: sed ideo ab eodem videretur, quia est, fuit, aut futurum
 est, Neque etiam, quia falli non posset in his quæ videret, oculus eius-
 modi, visis ipsis, sua adimeretur contingentia: nec, quæ aut fieri in præ-
 sens aut in futurum ab illo viderentur, facientibus, sua libertas: quin
 potius in sua quodque conditione contueretur vniuersa: necessaria vi-
 delicet, tanquam necessaria: & contingentia, ut contingentia: & libere
 a nobis facta, tanquam talia. Quemadmodum etiam nos quæ intue-
 mur, in hunc intuemur modum. Solem, suis temporibus oriri, occide-
 re, mediare cælum, cum luna congregi, eidem e regione ferri, eclipsari,
 necessario, Platonem disputare, contingenter, & libere. Aequè tamen
 certi sumus utrumque fieri, seu contingentem id sit, seu necessarium, quan-
 do ipsum videmus fieri: nisi in visu sit vitium atque allucinatio: cui in pro-
 posito a nobis oculo locus non est. Itaque cum in hunc modum, diuinæ
 mentis oculum nihil possit effugere, sed vniuersa, ex ipsa visus sui ratione
 necessario contueatur vno contuitu, æque futura, ut præsentia: sed quæque
 talia, qualia sunt, aut futura sunt: necessaria: contingentia: arbitraria: quæ
 vis infallibiliter omnia, Intueatur dico, & non prænoscat velut in causis:
 quemadmodum & nos futura prænoscimur, Ut videntes terram cui
 tam iacto in eam semine, quod triticum, hordeum, auenam feret, prædi-
 cimus, sed intueatur, velut sub ipsis oculis præsentia, nihil hoc rerum i-
 psarum naturam, qualitatem, aut conditionem demutat: neque ideo ea
 sunt aut erunt, quia ille ea contuetur, sed ideo contuetur, quia aut sunt,
 aut futura sunt: & talia contuetur, quia talia sunt, aut futura sunt, Neque
 horum necessitas, infallibilitatis illius visus causa est, sed vis videndi in
 se infinita, omnibus præsens atque intima. Nec magis præscientiæ futu-
 rorum, quam intuitionis præsentium infallibilitas, hoc pacto conside-
 rantibus nobis difficultatem ingerit, quam hæc, nullam ingerit: cum
 & illa, nihil sit quam velut præsentium intuitio.

Sed

Sed erroris fumum in mentis nostræ oculos, erronea hæc cogitatio suffundit, quia imaginamur Deum ut peiorem rebus, eas ipsas velut in causis suis cognoscere, & non cogitamus vniuersa quæ in æternitate sunt, ipsi esse præsentia, vniuersaq; intueri ut præsentia. Itaq; velut iam præteritum apprehendentes Dei ipsius, de futuro aliquo, ut Antichristo, verbi causa, aut iudicio futuro præscientiâ, & ex eius infallibilitate, ad consequentiæ necessitatem respicientes, qua necessario sequitur præscitum fore, ob præscientis vim visoriam infinitâ atq; infallibilem, non ob rei præscitæ necessitatē, imaginamur etiam ipsam præscientiâ, quasi transierit in præteritum, tanq̃ necessariam. Sed falsa & erronea est imaginatio istiusmodi. Præscientia em̃ Dei est rei futuræ, velut præsentis, intuitio: imo, ipse diuinæ mentis oculus, cui præsentis, res futura, eo modo, conditione, qualitate, quibus futura est, præsens est. Nec quicq̃ hic est imaginari ex parte rei, in Deo, quod in præteritum transijt: nullum actum, nullam visionem, sed tantum, infinitum illum diuinæ mentis oculum, cui præsentia sunt omnia quæcūq; in vniuersa æternitate sunt, & eo modo, ut sunt.

Quid in
præscientiæ
quæstione
cogitanti-
bus diffi-
cultatem
ingetat.

De prædestinatione piorum, & reprobatione impiorum, piam & orthodoxam sententiam explicare, Nec solum sectæ Lutheranae de eisdem opinionem impiam, sed etiam D. Augustini ut parum probabilem, nec diuinæ bonitati admodum congruentem coarguere sententiam.

Caput II.

Prædestinationis & reprobationis quæstioni a scripturarum tractatoribus quibusdam, ab Augustino præsertim (quem ut disputatorem acutum excutientemq; in omnem partem omnia, in aliquibus securius fere sequuntur scholæ) plus difficultatis q̃ in se habuit mihi iniectum videtur. Quam ut breuiter ac dilucide explicem, illi semper adhærentes pietatis regulæ, & ab ipsa in primis vocabulorum ratione, pro nostro more, facientes initium, Non recte, nec ex vsu diuinarum scripturarum, mihi prædestinationem definire Calvinus videtur, cum ipsam, æternū Dei decretum facit, quo apud se constitutum habuit, quid de vnoquoq; homine vellet fieri: atque alijs vitam, alijs damnationem eternam destinat. Quandoquidem ex scripturæ & orthodoxorum omnium vsu, prædestinatio reprobationi opponitur: & electorum tantum est, imo, ipsa electio. Id quod clarissime conuincitur ex verbis Apostoli, Nam quos, inquit, prædestinauit, hos & vocauit, hos & iustificauit, quos autem iustificauit, illos & glorificauit, Ergo qui reprobi sunt, & destina-

De præde-
stinatione
& reprobatione.

Prædestina-
tionem nō
recte defi-
niri a Cal-
uino. Prædestina-
tionem, ele-
ctorum tm̃
esse, & re-
probationem
opponi.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ti exitio, prædestinati non sunt, Paulo ergo apostolo, contradicit Caluini definitio, Quæ fere ubiq; est eius in definiendo felicitas, Adhæc, vniuersam eius definitionis sententiam, in superioribus falsissimam, impissimam, absurdissimamq; demonstrauiamus.

Prædestinatio quid?

Reprobatio.

Et quo modo atq; ordine in deo intelligenda sint.

Nos itaq; ex vsu diuinarum scripturarum, & sacrorum tractatorum, prædissinitionem ad vitam, prædestinationem intelligimus. Sicut contra, Reprobationem, destinationem ad æternum supplicium.

Deinde, hoc mihi secundum præmissa præsupponendum præmittendumq; videtur, Deum Opt. Max. ex illa infinitæ bonitatis suæ dulcedine, consilij sui immobilitate ab æterno constituisse, ad imaginem et similitudinem suā rationalem creaturam cōdere, vt sibi (quod posset) humili dilectione subiecta: suæ bonitatis & felicitatis consors & particeps fieret: quo, vniuersam, indistincte primo ordinauit & condidit: neminem vero, vt a se apostatando periret, Videns tamen, q; videt oīa, sed velut deinceps, atq; ordine quodam, post immutabile illud suum conditionis rationalis creaturæ decretum, ex eis quosdam abusuros diuitijs bonitatis suæ & gratiæ, atq; vltro apostaturos a se, derelicturosq; se fontem vitæ, & manibus pedibusq;, quod dicitur, sibiipsis accersuros mortem: non ob hoc mutauit, quod semel infinita sua bonitate statuerat, apud quem non est, ita, & non, neq; est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: sed quod vnum restabat, illorum voluntaria & sibi displicente malitia, ad aliorum profectum, sui nominis gloriam, & iustitiæ cōmendationem, ex eodem illo diuitiarum immensæ suæ bonitatis & sapientiæ thesauro vti disposuit: vt vltro recedens a vita, & sibi ipsi accersens mortem, atq; insuper diuitias bonitatis, patientiæ, & longanimitatis eius, quibus ipsum ad patientiam reuocat, contemnens, & aduersus eiusdem voces & monita obdurans cor suum impoenitens, pereat quidem, quia perire voluit, sed in eius perditione, & diuinæ bonitatis argumentum extaret, & diuini ordinis ratio, quam ille peruertendo, se perdidit, non periret: sicq; ille fieret iam sibi poena, quo supplicium semper malo esset, voluntas mala: tanq; sua ipsius culpa cæco, cæcitas sua: & concupiscentia peccandi quā explere non potuit, tormentum fieret peccatori: Et rebellis ac refuga, qui illam imperturbabilem quietem fugeret, deinceps perturbationi seruiret: atq; a bono dño tandem relinqueretur iuste, quem ipse contumaciter fugit, & reliquit iniuste: Iuste dimissus in perditione peccati, quo propria se præcipitauit voluntate, nec, reuocatus, oblata, vt resurgeret, manu, inde eximi voluit, Non tñ ibi dimittendus erat impune: ne Deo bono, iusto & sancto, in quo iniquitas non est, si ita peccatorem in peccato semper relinqueret, impunitum placere putaretur peccatum. Itaq; vt impietatem iniquitatemq; sibi displicere ostenderet, quemadmodū & amare se pietatem, iustitiam, sanctimoniam: sicut hanc, immortali gloria remunerare, ita illam,

illam, æterno supplicio punire disposuit, Quod ipsum, etiam ante in-
terminatus est suæ creaturæ, ne se perderet, sed potius ipsi obsequendo,
vitam, ad quam conditus erat, inueniret. Sic & conditum hominem,
postq̃ præceptum illi dedisset, cuius obseruatione vitam assequeretur,
quo ad eandem assequendā induceret, transgressionis poenā benignus
& misericors adiecit. In quacunq̃, inquit, die comederis ex eo, morte
moreris. Et mortuus quidem erat ille, nō tamen diuitias bonitatis, lon-
ganimitatis, & patientiæ diuinæ contempsit: proinde & redēptorem,
propitiatoremque misericordissimum inuenit, Qui autem obdurant
in super cor suum impcēnitens ad vocem misericorditer ad se reuocan-
tis domini, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii
Dei, qui vnicuiq̃ redditurus est secundum opera sua. Quod dum fa-
cit, in sanctis quidem superabundantes diuitias gratiæ & bonitatis sue
ostendit, bonis suis, meliora retribuens. In impijs vero, iudicii sui iusti-
tiam, tamen misericordiā conditam ac temperatam demonstrat. Vt in
illis qui in se perdidierunt ordinem, diuini, vt diximus, ordinis, sibi ni-
hilominus ratio constaret. Interim tamen, etiam de malo opere cuius-
libet mali, boni aliquid operari non cessans, tametsi horum omnium
nobis non constet ratio.

In primis itaq̃ Caluini, Lutheri, & sectatorum illorum execramur Falsitas o-
piniōis Lu-
theranæ, o-
mnia, tam
bona, quā
mala no-
stra, in diu-
nam præde-
stinationē
tanquā in
causam re-
ferentis.
blasphemiam, qui non solum quicquid in nobis boni est, sed etiam
quicquid mali, quicquid damnatione dignum, diuinæ prædestinatio-
ni tribuunt: vniuersa, ab eius vnius beneplacito & immutabili decreto
dependere voluit: nihil eorum omnium nostræ facultatis esse & no-
stri arbitrij, sed inuitabilis nobis necessitatis legem, quam in diuinā
voluntate ac prædestinatione constituunt, dominari in omnibus. Illius
decreto, in primis suum cuiq̃ finem, deinde & media quibus ad eun-
dem peruenturus est, constitui: proinde, quemq̃ ea conditione creati,
vt postea faceret quæcunq̃ facit. Nec alia ratione, quæcunq̃ circa v-
numquenq̃ futura sunt præsciri a Deo, nisi quia æternæ suæ prædesti-
nationis decreto, ea ita voluit & ordinauit fieri.

Deinde, nec ij mihi digne videntur sentire de Deo, sed aliena ab eius Nec Augu-
stinum di-
gne sentire
de Dei bo-
nitate et mi-
sericordiā,
qui ipsum
certos quos-
dam abso-
lute elegis-
se ad vitam
vult, repro-
batis cæte-
ris.
bonitate & misericordia illi affingere, qui ipsum, quosdam præcise &
absolute elegisse ac prædestinasse affirmant ad vitam beatam & glori-
am: alios vero auersatum, nec dignatum ea gratia & beatitudine, sed
ab eadem reprobasse potius, ac destinasse ad interitum. Indigna, in-
quam, mihi hæc videntur diuinæ illi bonitati ac sapientiæ: nec vlla ra-
tio, vlla scripturarum (quod mox apparebit) nos cogit authoritas, de
Deo hæc aut sentire aut dicere: imo contra potius, quod Deus, vnus sit
æqualisq̃, vt creator, ita & pater omnibus, nulli viricus: quod nullum
ad hoc vt periret fecerit, nec sit apud illum aut iniquitas, aut persona-
rum acceptio, Quæ non esse non posset, si hos damnaret, illos saluaret,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

non pro meritis ipsorum, sed pro vno suo beneplacito: si ex creaturis suis, ante eam discretionem, quam ipse electionis prædestinationisque suæ decreto in eis faceret, indiscretis ac æqualibus in omnibus, & in quibus nihil, quam suam ipsius creationem posset respicere, hos ad beatam vitam eligeret, illos deuoueret ac reprobareret ad interitum.

Similitudo
creditoris
debitū re-
mittentis
vni, & exi-
gentis ab
altero, vt
neutri sen-
tentia præ-
dicta ser-
uiat.

Vt Luthe-
ranæ senten-
tiæ in dicta
similitudi-
ne nihil sit
præsidij, aut
subterfu-
gij.

Frustra hic recurritur ad creditoris similitudinem, in cuius potestate sit alteri remittere, ab altero exigere debitum. Inuenisse Deum vniuersam massam humani generis, damnationi obnoxiam, Ignoscere autem & suam gratiam dare quibus vult, quia misericors est: Non dare omnibus, vt puniendo, se quoque iustum iudicem ostendat, Dando quibusdam, quod non merentur, gratuitam suam gratiam ostendere: Non omnibus dando, quid mereantur omnes, declarare.

Hæc enim a Caluino aut Luthero dici non posse, nisi sibi ipsis contradicant, supra non semel euidentissime demonstrauiamus. Cum lapsus humani generis non præcessisse, sed subsequutum esse Dei prædestinationem, ipsi necessario affirmant: vt cuius, eundem, effectum affirmant: subsequutum, inquam, non solum re ipsa, & tempore, sed etiam in diuina præscientia. In qua, causa, suo effectū, prior est, Itaque cum primam secundum hos, prædestinatio, discretionem inter rationales creaturas faciat, non inueniat, quæ nullo meritorum, nullo dignitatis respectu, has, ab illis, discriminat: istas ad vitam beatam, illas ad interitum destinat, cuius eatenus meritum nullum, debitum nullum, nec in diuina præscientia, præcesserat: nihil illis in dicta similitudine est aut præsidij aut subterfugij.

Augustini
sententia, vt
sit facta ele-
ctorū quo-
rundam a
cæteris re-
probis, pri-
ma in mente
diuina dis-
cretio.

Eiusdē sen-
tentia ex-
cussio.

Hypoteses
euidentes.

Præcessisse
necessario
in mente di-
uina crean-
di hominis
consilium,
lapsus eius-
dem præ-
scientiam.

Non decre-
uisse Deū
vniuersos
homines

Augustino vero & qui eius authoritatem sequuntur quam hæc suffragentur nunc videndum est, imaginantur quidem vniuersalem humani generis lapsum, prædestinationem quorumuis ad vitam, reprobationemque aliorum ad interitum, in mente diuina præcedere. Id quod etiam nos & affirmamus & admittimus, Inde vero velut ex communi damnationis massa, per prædestinationem quorundam definito numero, cæterorumque reprobationem, discretionem fieri.

Sed quam hæc suæ ipsorum sententiæ conueniant, id nunc pateat faciendum est, Hoc inprimis indubitatum est, præcessisse in mente diuina, creandi hominis consilium, quam lapsus eiusdem præscientia. Cum labi non posset, nisi qui laberetur esset: nec lapsus alicuius intelligi, nisi præintellecto illo, etiam in ea, a qua laberetur, integritate & rectitudine. Prius ergo obuersabatur diuinæ menti creatus, imo in rectitudine creatus, quam ab eadem lapsus homo, Præcessit proinde in diuina mente, creandi hominis consilium, lapsus eiusdem præscientiam, Præcessit, inquam, eo ordine, quem absque suæ æternitatis & immensitatis iniuria admittunt eiusdem mentis

mentis consilia. Deinde, & hoc certum est. Infinitam illam Dei bonitatem & sapientiam, non decreuisse vniuersos homines cōdere, quēque suo constituto & præordinato tempore, nisi ob finem, illi suæ bonitati congruum: ex cuius respectu & intuitu, id creandi humani generis in vniuersis indiuiduis suis consilium processit.

De illo nunc fine, est inter nos quæstio & controuersia.

Vel enim illum finem, aliquid in Deo intelligunt, quod in ipsum rediret & redundaret ex creatione hominis: puta, sui nominis gloriā, aut quid eiusmodi, quam sententiam præcedenti capite cōfutuimus. Nā qui in se, & per se perfectissimus & beatissimus, sibi totum totus est, nulli reliquit locum, quod ipsi ex sua creatura posset accedere: nullo indigens omnium, ex quo sunt omnia: quibus, id quod sunt, esse, largitus est, omnia vero, ad profectum eorum creauit, & imprimis hominem, (vt beatissimi Hilarij verbis dicā) nō quod officio eius in aliquo eguerit, instituit, Sed qui bonus est, participem beatitudinis suæ condidit, & rationale animal in vsum largiendæ suæ æternitatis vita sensuque perfecit, Nullum a nobis, nisi innocentiae & religionis & fidei obsequium postulans, vt digni beatitudinis suæ ac bonitatis munere, per meritum amoris sui & obsequij iudicemur.

Aut ad suæ bonitatis naturam respiciens, ad hoc vniuersam rationalem naturam suæ beatissimæ bonitatis capacem cōdere voluit, quo eiusdē quoque fieret particeps: quod tamē, quia sine libertate arbitrij necessaria rationali naturæ non potuit, magna hoc ipsum parte, in eiusdē arbitrij eius facultate necessario reposuit.

Aut postremo, ad illum finem respiciens, ad quem quisque hominū peruenturus est, ad illum quoque vnumquemque condidisse, aut cōdere decreuisse intelligunt. Si postremo hoc modo intelligūt, necesse est, vt fateantur, discretionem electorum a reprobis in mente diuina præcessisse, non solum lapsus humani generis præscientiam, sed etiam eiusdē condendi decretum aut consilium. Præpostere proinde, ex illo vniuersali debito, quod ex lapsu primi hominis depēdet, illam discretionem, & immeritam dum deuotionem ad interitum, iustificanti: prius, ex posteriori, & frustra ad illam similitudinem confugiunt, quæ supponit debitum, quod hic præsupponi non possit.

Si secundo illo modo intelligunt, nobiscum intelligunt, Deum videlicet ad hoc decreuisse indistincte vniuersam rationalem creaturā condere, vt suæ beatissime bonitatis esset particeps. Nō ergo per beneplaciti eius decretū facta est saluandorum damnandorumque distinctio, Nec ex paribus in omnibus, & in eadē prorsus causa existentibus, hos pro vno suo placito ad vitam eligit, illos reprobat, Necque em hoc infinite sapientiæ conuenit: quæ sine summa ratione nihil vult, tametsi ea nos lateat: neque infinitæ bonitati, q̄ restricta nō est, sed larga & diues in om-

cōdere nisi ob finē suę bonitati cōgruum.

Ad quid respiciēs, aut quo fine deus ab æterno constituerit rationalem naturam condere.

Aut vt inde aliquid ad se rediret, hoc est, ob sui nominis gloriam, &c. Improbatio.

Aut quo eadem beatissime bonitatis fieret participes.

Aut, ad illum finem respiciens ad quem, quæque earum peruerura erat, ad eundem quoque cōdere decreuisse eandem.

Vt hic vltimus modus pugnet cum aduersarij sententia.

Vt etiā excludat vim dictæ similitudinis.

Relinquer-go, secundū modū,

Decreuisse

nempe De-

um vniuer-

sam ratio-

nalem na-

turam com-

dere, quo

suæ beati-

tudinis es-

set parti-

iceps.

Falsa pro-

inde Augu-

stini, & se-

ctatorū e-

ius opinio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

nes: & quod ex ipsa est, vult omnibus suæ bonitatis participationē & consortium, quantum quodq; eius capax est: nec deniq; eius æquitati et iustitiæ, illi p̄sertim distributiue, q̄ moderatur liberalitati, & in quoq; merita, aut propria aut aliena considerat: propria, inquā, cuiusq; aut certe, aliena, quæ tamen ad ipsos quodam modo pertineāt. Vt filijs ob parentum merita, alijs ob intercessorum gratiam, multa iuste conferri beneficia, indubitatum est: & vniuersa scriptura attestatur, Breviter alienissima mihi videtur hæc, ab Optimo, Sapientissimo, & Iustissimo imaginatio, & sententia: q̄tumuis magnos assertores habeat, Neq; em̄ hæc secum consonant, Deū nolle saluos fieri nisi paucos constituto apud se numero, & quos ex ingenti numero, relictis alijs omnibus, in pari, imo, eadem causa, imo destinatis deuotisq; intertentioni cæteris omnibus, vno suo beneplacito elegit, & velle oēs saluos fieri: nolle mortem peccatoris, sed magis velle vt conuertatur & viuat: Quod idem cum iureiurando affirmās, mentiretur indubie, si, vt perirent, creasset multo maximam partem hominum: si absolute elegisset paucos quosdam ad vitā & salutem, reliquos destinasset morti & æterno supplicio.

Pla sententia, Deū prima sua intentione indifferente, atque indiscriminate disposuisse creare homines vniuersos, q̄ suæ beatitudinis forent participes.

Hoc itaq; (vt iterum iterumq; dicam) nihil dubitamus affirmare, velut certum & indubium. Deum prima illa sua intentione indiscriminate creare, disposuisse vniuersos, vt suæ bonitatis ac beatitudinis forent participes. Aequalem se omnibus, quod ex ipso est, sicut conditorem, ita & patrem exhibere, nisi eius mētiatur spiritus, qui per prophetam ita nobis loquitur. Nunquid non pater vnus omniū nostræ est? Nūquid nō vnus Deus creauit nos? Suauē esse dñm vniuersis affirmat ille diuinus Psalter: & non in paucos tm̄, quos absolute elegisset, benignum, liberalē, beneficum: in ceteros vniuersos quos nollet saluari, imo quos condidisset ad damnationē et interitum, parum, durum, implacabilem: ne dicam, iniustum & crudelem: sed suauis est, inquit ille, vniuersis, et miserationes eius super omnia opera eius: non vero super hæc misratio, super illa vero, implacabilis ira & indignatio: nisi quatenus hoc merentur peccatorum grauitate, & obdurati cordis in eisdē impenitentia. Nō est distinctio apud illū (si eius Apostolo credimus) nec Iudei nec gentilis, sed vnus Deus oīm, diues in oēs qui illum inuocant, Ex nobis ergo, nō ex ipso deest, quod diuitiarum illius immensæ bonitatis eius participes non efficiamur, Non ex illius electione, sed ex nostra deest culpa, negligentia, & socordia. Ipse solē gratiæ suæ nec peccatoribus, subtrahit, nisi clauderent oculos & visum auerteret: Quos tm̄ ipsos, nō cessat sollicitare, prouocare, pungere, atq; ostium cordis illorum pulsare, quo sibi aperiant: promittēs aperientibus ingressurū se ad illos. Que non sunt, personas accipientis, et paucos quosdam tm̄ absolute eligētis, in quos diuitias benignitatis et misericordiæ suæ velit ostēdere: repellētis vero, abiicientisq; atq; vltro deuouentis ceteros: imo, qd ex ipso est, æque

æque cupientis ac volentis vt omnes ad salutem perueniāt, Quod itaque hi saluentur, illi minime, non ex discriminante inter illos Deo esse, sed ex humani arbitrij libertate pendere, æque nihil dubitamus dicere.

Quamq̃ aut̃ vniuersam rationalem creaturam, indistincte, ad sue beatitudinis consortium condere ab æterno constituisse Deum certo tenemus: æque tamen intelligimus, in illo primo condendæ eiusdē creaturæ consilio, nulli earum absolute & simpliciter destinasse eandem, nisi humili dilectione sibi obsequentibus, & accepto a se talento diligenter & cum fructu vrentibus, quibus tamen adesset per rationis vsum, eius facultas: alioqui, solo meritorum sui filij, ipsis, per cōstituta a se media & sacramenta communicatorum intuitu. Videns autem, velut deinceps, suo illo diuinitatis immenso oculo, cui præsentia sunt omnia, qui omnium, sui arbitrij libertate, dona sua accepturi erant grate, atque eisdem vsuri diligenter ac gnauius, qui remissius, qui denique abusuri aduersus suum honorem & gloriam, atq; insuper, sua corda induraturi aduersus suæ bonitatis diuitias, illos iam dum elegit, ac eisdem sua dona præordinauit, cuique ad rationem præuisæ a se gnauitatis, & ad pietatem studij, & vt affirmat veritas, vnicuique secundum propriam virtutem: & præuenientem ad ea omnia, & deducentem, adiutricemque gratiam & tandem gloriam, pro suis cuique præuisis meritis: ad quam, tales prædestinasse ex vsu scripturarum dicitur.

Ex hoc cōstituto principio, quod deinceps in mente diuina facta sit discretio electorum a reprobis.

Electio, & prædestinatio electorum ad gloriam.

His vero, quos donis suis & liberi arbitrij facultate præuidet abusus contra suam gloriam, atq; insuper sua ipsorum corda obduraturos aduersus suam gratiam, atque eandem reiecturos (que, quantum ex ipso est, omnibus æqualiter parata est) meritū supplicium præparat, Quia in resicut præscientia iniquitatis humanæ in ipso culpanda non est, ita laudanda est iustissimæ ultionis præparatio.

Reprobatio, & reprobis supplicij destinatio.

Quod vero Deus in vtrunque partem, non personas, sed merita personarum respiciat, in super benedicta et gloriosissima sui filij genitrice euidenter demonstrauit, Nam, si in quam omnino, in vnam illam, quam filio suo matrem delegerat, eiusdem velut singularis & electæ personæ prærogatiua, videtur nullius alterius in eadem meriti intuitu, omnes diuitiarum suæ gratiæ thesauros haud immerito effundere debuisse, Attamen, non eam ipsam singularem personæ eius prærogatiuam, sed meritum eiusdem respiciens Deus, eandem repleuit omni gratia: cuius illa ipsa luculentissimum testimonium perhibet, magnificans dominum, pro diuitijs eius in se bonitatis & gratiæ, Quia respexit, inquit, humilitatem ancillæ sue, ecce em̃ ex hoc beatam me dicent oēs generatiōes, Quia fecit mihi magna q̃ potens est, Audis cur illa, singulari ea beatitudine donata sit, quam predicant de ea omnes generationes: cur fecerit illi magna omnipotens. Quia, inquit, respexit humilitatem aut paruitatem ancillæ suæ: respexit, inquam, a sæculo, atque ab æter-

Deum in vtrunque partem non personas, sed merita respicere.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ab æterno, & suo illo modo prius, q̃ illi destinasset tantam beatitudinē: vt quam, respiciens ad eius humilitatem, eidē destinauit in æternitate, & perfecit in tempore qui potens est. Et adhuc non credis Deum, nō personas pro suo beneplacito eligere, in quas beneficia sua copiosa manu conferat, sed earundem merita respicere?

Electionē ergo & prædestinationem Dei, ex præscientia eiusdē dependere.

Expensio verborum Apostoli ad Roma. Scimus, q̃ niam diligentibus Deū, &c. Cur dicat diligentibus, non, electis, in bonum cooperari omnia.

Quos præsciuit, hos vt prædestinaret vt sanctificarentur.

Vt prædestinationē & electionē, ex præscientia velut priore, dependere significet.

Est igitur ab æterno apud Deum, iustorum, & qui vitæ illius beatę consortes futuri sunt electio, præfinitio ac prædestinatio: sed quæ ex præscientia eiusdē dependeat: præscientia, inquam, grate ab eis excipiendæ suæ gratiæ, & quod cum ea digne fructificaturi sint. Quod ipsum etiam Paulus, in ea quæ est ad Romanos epistola euidenter confirmat. Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti, Nam quos præsciuit, & prædestinauit aut prædiffiniuit cōformes fieri imaginis filij sui. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit. In quibus verbis hoc in primis notandum est, Quod dicat, Diligentibus Deum, nō autem, electis, aut dilectis a Deo, in bonum cooperari omnia, Ipsam nempe dilectionem, qua Deum diligunt, causam significans, cur ijsdem in bonum cooperentur omnia. Qui etiam secundum Dei propositum vocati sunt, vt essent sancti. Ad hoc nempe, ex immensa bonitate sua omnes prouocat, vt ipsum diligendo sanctificentur, & conformes efficiantur imaginis filij sui: quemadmodum testatur & ille qui ait, Sed nunc Israel, quid dominus Deus tuus poscit a te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in omnibus vijs eius, & diligas eū, vt bene sit tibi. Nam quos præsciuit se dilecturos, hos & prædestinauit aut prædiffiniuit ad hoc vt sanctificentur, & conformes efficiantur imaginis filij sui, Hoc enim suum vnus in nobis opus est, sanctificatio nostri: quemadmodum libro Controuersiarum, De iustificatione nostri reddidimus illustrius, Quam tamen ipsam, non prædestinauit omnibus, sed se diligentibus in præscientia sua, modo eius facultatem assequuti fuerint, Alioqui, vni Christi sanguini, qui eo innocentes asperguntur, hoc ipsum tribuens: qui est benignus in omnes, & cupit omnes saluos fieri. Quos autem prædiffiniuit ad sanctificationem & conformitatem imaginis filij sui, hos & vocauit, & iustificauit, & glorificauit, in eadem præscientia sua: si tamen in sanctificatione illa ad finem permanferint.

Deinde & hoc eisdem in verbis notandum est, prædestinationem, præfinitionē, electionemq̃ illam, ex præscientia velut priore dependere. Quos, inquit, præsciuit, hos & prædestinauit, Prædestinauit, nō quoslibet, nec pro vno suo beneplacito, quos voluit, sed quos præsciuit, Nō est ergo imaginanda velut prima, hæc electio, prædestinatio aut præfinitio: cum ex præscientia velut priore dependeat: priore, inquam, non tempore, sed suo illo modo, atq̃ ordine quodā naturali. Ad futurum enim

em præcognitionē in electis suis, illa tam immēsa erga eosdē Dei beneficia, æternum, inquam, illud de conferendis eisdem in tempore decretū, et velut deliberatiōe firmatam eiusdem Dei sententiā Paulus reuocat.

Cui et ille Apostolorū coryphæus cōsentiens, electos hos eosdē affirmat, secundum præcognitionem Dei patris, in sanctificatione spiritus.

Nulla ergo, hoc pacto cogitatibus nobis in hac quæstione occurrit difficultas alia, q̄ illa quæ ex nuda præscientia se ingerit: quæ in se nulla est, si rite apprehendatur, quemadmodū supra explicauimus. Nam q̄ ex difficilibus et obscurioribus quibusdam scripturarum locis hac in re difficultates aduersus præmissa ingeruntur, quibus suam impietatem colorant & stabiliunt aduersarij, in sequentibus dissoluentur a nobis, vbi & eorundem locorum ad pietatis regulam, luculentam explanationem intelliges.

Vt dicto
mō cogita-
tibus, nul-
la in præde-
stinationis
quæstione
difficultas
occurrat.

Difficilem hanc quæstionem, An si Adam non peccasset, quis-
quam eorum qui nunc damnantur, & ab æterno reprobati
sunt, natus fuisset, facile & luculenter explicare.

Caput III.

ED hic a curiosis ingeritur nobis quæstio, q̄ prima
sane facie difficilis apparet, quanuis re ipsa parum in
se difficultatis habere inueniatur, Queritur enim, Si
Adam non peccasset, an quisq̄ eorum qui ab æterno
reprobati sunt, & nunc damnantur, tunc natus fuisset.
Difficultatem hic facere videtur, quod cōmuni

Quæstio,
An si non
peccasset
Adam, q̄s-
quam eorū
qui nunc
damnantur,
natus fuisset.

catholicorum sententiā, si in obedientia perstitisset ille, originalis illa re-
ctitudo & iustitia, velut hæreditario quodā iure conseruata fuisset in
vniuerso humano genere: nec quisq̄, aut mortalitati, aut peccato extitisset
obnoxius: vt qui vixissent omnes in statu innocentiae, Quod si est,
nulli reprobi, se soli ab æterno prædestinati, tunc nati fuissent, Qui
cum iisdem necessario & tunc & nunc sunt, cū prædestinatio ab æter-
no fuerit, & sit inuariabilis, consequens videtur peccatum Adæ fuisse
causam, quod nunc nascantur reprobi, qui in prædictum euentum na-
ti non fuissent. Et proinde, quod hi nascantur, tantum (quemadmodū
blasphemant Calvinus & Lutherus cum suis) vt damnentur.

In hæc absurda & perplexa, neglectus, confusus, aut peruersus ordo
diuinarum cogitationum, & consiliorum Dei æternorum nos conij-
cit, Qui vbi apprehenditur, vniuersa eiusmodi difficultas facile exclu-
ditur: secundum quem, cum inueniatur, lapsum primorum parentum
& humani generis casum in eisdem, præcessisse in diuina præscientia,
omnem cuiusquam aut reprobationem, aut absolutam prædestinati-
onem, nisi vnius Christi hominis, simul intelligitur, frustra interrogari
de reprobis, si non fuisset peccatum Adæ.

Eius expli-
catio.

Quandoq̄
dem lapsus
humani ge-
neris in ori-
gine, in di-
uina præsci-

Hoc

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

entia, præ-
cessit oēm
discretionē
electorū a
reprobis,
frustra in-
terrogari
de repro-
bis, si non
fuiſſet pec-
catum ori-
ginis.

Hoc itaq; pacto nobis cogitandū est, Deum (quod sæpe diximus) ante oīa, voluisse verbum suum, hominē fieri, & in humana natura regnare super vniuersam rationalē creaturam (quā ad hoc creare disposuit quo suæ bonitatis ac beatitudinis foret particeps) & ex præelecta ad hoc matre nasci præordinato tempore. Post creatos itaque iam dudum angelos illius regni sui filij futuros conciuēs, mundum hunc sensibilem voluisse postea condere, quo procrearentur & homines, ad eiusdem quoq; regni consortium: & certa successione deueniretur ad eam, vnde ille carnem assumpturus erat, virginē, ex radice Iessæ & semine Abrahæ: continuareturq; vniuersi humani generis in suis indiuiduis ac naturis & numerus & successio: atque eisdem procreandis iam ordinasse causas quo ad corpus: & constituisse, vt quoties eadem illæ producerent corpus organicum, atque animæ receptioni dispositum, eandem ipse creando illi superinfunderet. Vidit insuper suo illo immenso, per vniuersam æternitatem se extendente, oculo, quot eiusmodi organizata, atque animæ receptioni apta corpora, porrectura sibi erat natura: hoc est, causæ inferiores, quas eorundem generationi constituerat, partim naturales, partim liberas: imo, quot iam in præscientia sua porrigeret, Vniuersa enim æque præsentia sunt illi diuinitatis oculo, Itaque & numerum creandarum a se animarum & hominū, iam constitutum penes se habebat, Quos omnes indifferenter suæ beatitudinis consortes esse voluit: sic tamen, si primus ille omnium pater perstitisset in sua erga ipsum obedientia, atque ea, qualitercunque meruisset, & se & filios suos confirmari in illa originali, quam acceperat, rectitudine & iustitia. Non, quod obedientia eiusmodi, digna fuisset tanta gratia, Sed quod optimo, benignissimo, & liberalissimo erga suam creaturam Deo, suffecerat, quaecunque, quauis exiguum meritum, suffecerat quaecunque beatificandi creaturā suā causam, ex ipsa habere, Quia tñ bonus est, vnum hoc exigebat ante, vt ipsi bono, libertate arbitrij sui adhæreret: quo beatissime bonitatis eiusdem participium caperet. A quo cum apostaturum illum, quasi deinceps videret, et se vna cum posteritate sua redditurum indignum ea beatitudine, sed contra morti damnationiq; obnoxios, nisi nouis ab ipso iuuaretur remedijs, quibus exoluerentur a reatu eiusmodi, ea ipsa, iam tum in filio suo homine constituisset: cōmunia quidē omnibus, & pro omnibus equaliter: neminē inde excipiens aut excludens, imo oēs volēs, quod ex ipso est, eorū particeps fieri, tamen humano omnibus applicandis ministerio, Quos nihilominus vniuersos reliquit in manu sui consilij.

Et hætenus quidem vides æqualem omnibus Deum: nec vllā adhuc electionem fecisse, aut in massa, aut ex massa humani generis: nec quenq; ad hoc condidisse vt periret: sed cōtra potius vniuersos vt salui beatiq; fierent, & diuitiarū suæ bonitatis & misericordiæ participes.

Vidit

Vidit post hæc omnia, post dico, non tempore, sed ordine, vidit, inquam, eodem illo suo immenso oculo (cui æque præsens est, quicquid in vniuersa eternitate est) quot, et qui essent suscepturi sua illa remedia, & qui minime: sed, vel contempturi, vel neglecturi, vel sua aliqua, aut aliena culpa non assequuturi eadem. Et sic demum cuique præordinauit ac præparauit, quod infinitæ suæ bonitati & iustitiæ cōgruere visum est: hos prædestinando ad beatitudinis gloriam: his præparando æternum ignem & supplicia, temperata tamē misericordia, pro suis cuiusq; demeritis: his vero, qui nulla propria maculati culpa in originali tantum peccato hinc decederent, statum eiusmodi, qui infinitæ suæ bonitati ac misericordiæ illis congruere visus est: in quo, Deo, de eadem sua erga ipsos infinita bonitate & misericordia nihilominus gratias agerent, atq; ipsum laudarent & benedicerent. Vides itaq; in his omnibus, nihil indignum infinitæ illi bonitati, misericordiæ, iustitiæ, sapientiæ, occurrere hoc ordine & modo hæc apprehendentibus. Vtq; ipse, quod ex se est, infinitæ bonitatis suæ diuitias, omnibus communes & expositas esse voluerit, Oē vero q̄ inter homines est, differentiam, ex hoc prouenire, q̄ reliquit homines, quo essent homines, in manibus consilij sui: utq; arbitrij sui libertate se ad bonum cōuerterent, atq; ipsi adhærerent. Quā dum vertunt in cōtrarium, non ipsi Deo, sed humanæ hoc est imputandum malitiæ, A qua, etiam pēdet, quod quidā seipsos quoque interimant, ferro: laqueo: præcipitio: aqua: igne: veneno: morbo, sua culpa, intēperantia, negligentia, aut ignorantia contracto. Quidam hæc ipsa patiantur ab alijs, quorum tamen, quantum ex Deo erat, in longum vita protendi poterat, Sed vt diximus, reliquit homines, inter homines, quo essent homines, in manibus consilij sui. Quod ipse vellet quidem omnes ad bonum conuertere, nihilominus, permittit hic quenque agere pro suo arbitrio.

Quod vero ad propositā quæstionem & difficultatem attinet, vides vt nullā difficultatem includat, Si Adam perstitisset in obedientia & originali illa, quā acceperat, rectitudine, æque oēs nati fuissent, qui nunc nascuntur, nati sunt, aut nascentur, quanuis damnandi et reprobī: Quāq; aut tunc nemo reprobus fuisset, sed saluati extitissent oēs: Attamen non propter Adg, sed ob propriū peccatum nunc damnantur, & ab eterno reprobati sunt, Neq; em̄ in futuro illo mundi iudicio, quod pro patre suo exercebit Christus, ita proferet aduersus eos quos damnaturus est, Quandoquidē vos ex infecto Adæ genere producti estis, q̄ peccauit vester ille parens, atq; culpam et vitium ex illo ipso nascendo contraxistis, eā ob rem vos ignibus æternis cruciandos trado: sed huiusmodi, si ipsi credimus, sententiam prolaturus est, Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius, Esuriui enim & non dedistis mihi manducare: sitiui et non dedistis

Quā demū,
& quō intelligitur
in mente
diuina facta hominum
discretio, Horū
electio ac
prædestinatio,
illorū
reprobatio.

Ex præmissis patere
solutionē
quæstionis
propositæ.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

distis mihi potum : hospes eram & non collegistis me : nudus & non operuistis me : infirmus & non subleuastis : in carcere & non visitastis : Et quæ sunt istiusmodi : ex quibus conuincuntur , non dilexisse Deum & proximum . At hæc , non generis humani communia , sed singularia hominum peculiaria peccata sunt , Sed de ipso peccato originis cuiusmodi sit alibi conati sumus inuestigare atque explicare diligentius . Quod autem ad propositum pertinet , si non peccasset Adam , & nati , & saluati fuissent omnes qui nunc damnantur , non equidem ob Adæ , sed ob suum proprium peccatum : nec tunc quisquam (quia nemo peccasset) fuisset reprobus . Et quanuis tam prædestinatio , quam reprobatio , in mente diuina ab æterno fuerint , atque immutabiliter fuerint : æque , & peccati Adæ , & lapsus in eodem humani generis præscientia , in eadem mente diuina ab æterno fuit : & ipsa prædestinatione ac reprobatione , illo naturæ ordine , multis gradibus prior fuit , Nihil autem admiratione dignum est , si imaginatione ponas aliter se habere , aut habuisse priorum aliquod , quod etiam sequentium pleraque vt aliter se habeant , necessario tibi ponendum sit . Præcedit , ac præcessit , vt dixi , in mente diuina , peccati Adæ , & lapsus humani generis in eodem præscientia , omnem discretionem saluandorum a reprobis in massa aut ex massa eiusdem humani generis : proinde si cogitatione ponas prius illud aliter se habere quam habeat , nihil mirum si & in hoc posteriore idem tibi faciendum sit , Cum ad mutationem prioris , sequatur mutatio posteriorum , & non contra .

Questio de
duobus
mortuis in
innocentia
altero asse-
quente sa-
lutis reme-
dia , & præ-
destinato
proinde , al-
tero mini-
me . Quod
in illo vers-
fit , Præde-
stinatione
pendere a
priori præ-
scientia .
Solutio .

Ex his facile soluitur & alia quæstio , q̄ de duobus innocentibus inducitur , quorum vnus assequitur salutis remedia , alter nō assequitur . Alter proinde electus prædestinatusque est , alter minime . Quomodo in hoc electo prædestinatoque vera sit apostolica illa sententia : Quos præsciuit , hos & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui . Quid enim in vno horum plus præsciuit quam in alio , cur vnum prædestinauit præ alio : cum neutrius sit proprium aliquod meritum , aut demeritum , nec futurum sit : nullus in eis aut bonus aut malus liberi arbitrij vsus , vel præuisus , vtroque hinc decedente ante assequutum vsu rationis & liberi arbitrij , Quomodo , inquam , istiusmodi prædestinatio dependet a præscientia :

Facilis equidem est , & ex nunc dictis nota solutio . Nam dependet alterius horum prædestinatio , a præscientia non proprij , sed alieni meriti quod ipsi per regenerationis sacramentum , aut cōstituta salutis remedia applicabitur . Quæ quominus applicentur omnibus , ex ipso nō deest , sed ex hominibus : quos , vt dixi , reliquit in manu consilij sui . Nihilominus , erga vtruncq; horum abundant diuitiæ suæ bonitatis et misericordiæ : quanuis superabundet erga alterum , ob applicata illi , Christi filij sui , redemptoris , effusi sanguinis eius , passionis , mortisque , præ-
ciosa

ciosa in oculis patris merita. De quo, et superiore capite non nihil a nobis dictum est, Quanquam hæc quæstio, magna ex parte ad abyssa illa diuinæ prouidentiae, qua vniuersa sapientissime, equissime, et iustissime, quantum nobis occultis rationibus dispensat & gubernat (de qua mox dicturi sumus) consilia pertineat, Et hætenus de præscientia, prædestinatione, ac reprobatione diuina, vt nihil arbitrij nostri libertati præiudicent, nec rerum contingentiam tollant, nec aliam quam nos ipsos nobis, peccatorum nostrorum, & malæ voluntatis causam assignent, ad pietatis regulam satis, ni fallor, dilucide explicatum est.

Peroratio
de prædesti-
natione ac
reprobatio-
ne diuina.

De Diuina prouidentia, qua etiam singulariter gubernantur dispensanturque omnia, Quo pacto ea impedimento non sit quominus pro suæ naturæ conditione & modo agant moueanturque singula, neque inuitabile nobis (vt secta impie opinatur) necessitatem rerum omnium inducat, clarissime demonstrare.

Caput III.

IN prouidentia diuinæ, qua hunc mundum gubernat et vniuersa dispensat Deus, in congruentemque finem aliquem destinat, archanorum abyssum, quisquis forte curiosus scrutator, illotis, quod aiunt, pedibus, tentauit irrumpere, & profanos oculos in adytus sacratiores, & secreta diuini consilij penetralia in-

De Proui-
dentia diui-
na, qua gu-
bernantur
ac dispen-
santur vni-
uersa.

Fere non in-
telligi ve-
rum diui-
na prouide-
tia singula-
riter dispen-
sante singu-
la stare pos-
sit res con-
tingentia, et
libertas ar-
bitrij. Hinc a phi-
losophis se-
re negari
prouidentia
istiusmo-
di.

Contra, a
Valleñ.
Luthero et
conforti-
bus, statu-
tibus prou-
identia tol-
li rerum co-
tingentia,
& liberta-
te arbitrij.

ferre ausus est, semper sensit se reperiendum atque oppressum a gloria, confusumque inperscrutabili nobis rerum caligine, & in earundem perscrutatione, sibi obortam vertiginem. Quod non solum Ethnici quique Philosophorum experti sunt, sed etiam eorum, qui diuinis oraculis edocti, synceram omnium veritatem rectius assequuti sunt, aut saltem assequi debuerunt, Illos hoc confundit, quod multa casu & fortuito fieri videntur, multa contingere, multa a nostri arbitrij libertate pendere indubitatum est, Quæ diuinæ prouidentiae vt æternis, ita immutabilibus legibus determinate dispensari ac dirigi in suum finem non posse illis videntur. Proinde etiam diuinam prouidentiam particulariter et singulariter dispensantem singula, fere negant omnes. Eadem difficultas, cum Caluino, Luthero, Valleñ, & cæteris illis versetur & versata sit ob oculos, prouidentiam diuinam etiam singulariter dispensantem singula, ex diuinarum scripturarum autoritate confitendum necessario existimantes, omnem contingentiam tollunt ex rebus, omnem libertatem arbitrij ex hominibus: vt qui hæc, cum illa, vt cõuenire ac stare possit, non potuerunt intelligere. Et quia simul intelligunt, quam hoc ipsum, mortalium omnium sensu ac consensu da-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Qualē hi
imagine-
tur a nobis
imaginari
diuinā pro-
uidētiam,
nēpe, Vni-
uersalem,
Confusane-
am, ac Pro-
miscuam.

mnatum sit, vt nihil sit contingens in rebus, vt nihil sit positum in libe-
ra facultate arbitrij nostri, sed omnia absoluta necessitate secundū Dei
voluntatem (quē sit rerum omnium necessitas) æternūq; decretum
eueniant: existimant cæteros, qui eiusmodi necessitatē non admittunt,
sed rerum contingentiam, & humani arbitrij libertatem asserunt, hoc
est, omnes sanæ mentis ab initio, prouidentiam quidem & gubernati-
onem huius mundi Deo attribuere, sed non nisi vniuersalem, confusa-
neam, & promiscuam: vtpote, qua orbis machinam, cum singulis par-
tibus, generali motione voluat atque impellat: cuiusq; vero actionem
creaturæ peculiariter non dirigat, Quam vniuersalem prouidentiam
a nobis dicunt appellari, & quā nec impediri tradamus, vel creaturas
omnes, quo minus contingenter moueātur: vel hominem, quo minus
libero voluntatis arbitrio huc atque illuc se conuertat: vi sua, Deum as-
flare vniuersa, atq; omnibus adesse, quo possint agere, quodq; pro na-
turæ sibi inditæ modo ac ratione, & homines actiones suas volūtario
consilio moderari: & hanc, vulgo receptam opinionem volunt.

Quamquam ego nesciam, quod alicuius in vniuersum, omnino sit.
Nos enim, non vniuersalem illam tantum, confusaneam, & promiscu-
am confitemur diuinam prouidentiam: imo eam, qua singulariter di-
spensat singula, & quodq; in finem aliquem se dignum, & rerum vni-
uersitati vtilem dirigit: etiam peccata hominum: tametsi non operetur
ea. Cum hoc possit & humana infirmitas, Nouit enim vir prudens, eti-
am aliorū factis ad suam aliorumq; vtilitatem vti, tametsi alio spectet,
qui ea faciunt, Nouit peritus rei militaris imperator, hostium consilia,
quæ in suam suorumq; dirigantur perniciem, cum ea rescierit, in cō-
trarium cōuertere. Et hoc Deum, cui ab æterno præsentia sunt omnia,
in hominum factis & consilijs, tametsi eorundem author nō sit, tamet-
si sibi displiceāt, facere posse dubitabimus? Cuiusvis ergo creature suæ
actionem, Deus prouidentia sua dirigit: non vt sit, si mala sit: sed vt ex
ea, quanuis mala, bonū eliciat. Nec eius prouidentia impedimento est,
quo minus vnaquæq; creaturarum suarum, pro modo et conditione
naturæ suæ, agat, & moueatur: neque quo minus, homo se libero suæ
voluntatis arbitrio huc illucque conuertat: cum ita frustra dedisset cre-
aturis suis naturas & conditiones eiusmodi. Sed omnium actiones il-
lo suo diuinitatis oculo simul intuens, omnes in bonum aliquod diri-
git, quanuis præter et contra voluntatem facientium: attingit a fine ad
finem potenter infinita illa sua sapientia, & moderatur suauiter omnia,
Frustra proinde Calvinus impugnat, opinionē illam de diuina proui-
dentia, vniuersali, confusanea, & promiscua, quæ nullius omnino est,
nec fuit (quod ego quidem meminerim) aut orthodoxorum, aut hæ-
reticorum omnium, tametsi illam (qua est impudentia) velut commu-
nem, & vulgo receptam affingat catholicis.

Diuinā pro-
uidētiam, nō
quidem sic
ri singula,
sed etiā a se
non facta,
in finē ali-
quē vniuer-
sitati rerū
vtilem diri-
gi.

Diuinā pro-
uidētiam
impedimē-
to nō esse,
quo minus
vnaquæq;
creatura,
pro modo
& conditi-
one naturæ
suæ agat et
moueatur.

Scri

Scripturarū authoritates quas adducit, eo inducit, vt ostēdat nihil omnium nostrarū esse potestatis & arbitrii, nihil esse in rebus contingēs, sed quod destinato diuinæ voluntatis decreto, necessario & ineuitabiliter peragātur omnia. Sed alienissimo eas sensu inducit, & in primis illud.

In ipso nos esse, moueri, & viuere, quod nihil sane ad rem pertinet. Hoc enim etiam nos libere confitemur, & esse, & vitam, & vim qua mouemur nos accepisse a Deo, & continuo accipere.

Nihilomagis illud, quod ex Hieremia eodem citat. Scio domine, quia non est hominis via eius, nec viri vt dirigat gressus suos. Hoc certe non est hominis, vt perueniat semper quo vult, cū diuina ita ordināte prouidentia, sepe non possit voluntatem suam perficere, sæpe etiā id quod vult, quis ipso inuito recidit in oppositum eius quod volendo intēdebat, Nihilominus, vniuersam voluntatem illā suam in potestate habuit: potuit velle & non velle. Quanquā Propheta, dictis verbis, loquatur de his, quæ ob peccatorū nostrorum, quibus incessanter diuinæ maiestatis oculos prouocauimus, seu nostre correptionis, seu aliorum eruditionis causa, definito consilio nobis immittuntur a Deo. Quæ subterfugere iam nostræ potestatis non sit, Siquidem in his quæ continuo iam citata inductaque verba præcedunt, prædixit & lamentatus est Hieremias, calamitatem, miseriam, captiuitatemque Hierusalem, quæ illi iam iam imminēbat, continuo diripiendæ atque euertendæ a Babylonijs, a quibus obsidione arctissima premebatur. Cui ita loquitur, Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione, Quia hæc dicit dominus. Ecce ego longe proijciam habitatores in hac vice, Et tribulabo eos, ita vt non inueniantur. Et continuo subiungit in persona Hierusalem, Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea, Ego autem dixi. Plane hæc infirmitas mea est, & portabo illam. Tabernaculū meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filij mei exierunt a me, & non subsistunt, non est qui extendat vltra tentorium meum, & erigat pelles meas. Quia stulte egerunt pastores, & dominum non quaesierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Deinde interpositis paucis, ex persona Prophetae quæ rursus ad prædictionem iam iam imminentis eius cladis & calamitatis pertinet. Iterum subdit ex persona præuaricatoris illius populi, cui iam ea plaga imminēbat, velut diuinæ illius animaduersionis iusticiam iam agnoscantis: deprecantis proinde, non quidem illam diuinæ correptionis virgam, quam definito irrevocabilique & iustissimo decreto sibi imminere certo intelligebat, sed ne corriperetur in ira furoris domini, Scio, inquit, domine, quia non est hominis via eius, nec viri, vt ambulet & dirigat gressus suos. Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me, perinde ac si diceret, Scio domine, non esse in potestate hominis viam eius, per quam

Responso
ad scriptu-
rarū locos,
quæ in hoc
inducuntur
ab aduersa-
rijs, vt ostē-
dāt destina-
to diuinæ
voluntatis
decreto, ne-
cessario &
ineuitabili-
ter peragi
omnia.
Vt illud,
In ipso nos
esse, moue-
ri, & viuere.
Illud Hie-
remie, Scio
dñe, quia
non est ho-
minis, via
eius.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

necessario illi transeundum est: hoc est, vitam eius, mortem eius, vniuersaque illa quæ de manu tua illi incidunt, seu morbus, seu captiuitas, seu calamitas alia: aut quicquid denique illi decreuisti tuæ prouidentia, qua moderaris omnia, inscrutabili in plerisque, sed iustissimo in omnibus consilio, infligere. Nec est viri ut ambulet quo destinauit, et sic dirigat gressus suos, ut ea possit effugere, Proinde, sequor, quo venire necesse est, & tuæ me voluntati submitto, Corripe me domine, quandoquidem tibi ita constitutum est, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me: sed miserere mei domine, quoniam infirmus sum: corripe me domine, sed misericorditer, tanquam filium, non tanquam hostem, & de manu tua repulsum. Fatemur itaque, non esse hominis, ut semper quo vult ac destinauit perueniat, utque effugiat quæ studet effugere. Quandoquidem, in ipsis suis consilijs sæpe capitur impius: sæpe impeditur ne possit voluntatem suam perficere: sæpe etiam id quod vult & facit, recidit in oppositum eius quo spectabat, Nihilominus, velle suum, semper in potestate sua habuit, Vt enim potuit velle, ita potuit idem & non velle.

Prouerb.
A domino
diriguntur
gressus vi-
ri, &c.

Id ipsum, nec aliud, significatur illo Salomonis quod citat. A domino diriguntur gressus viri, ut illo frequenter perueniat quo non nolu-
luit, Attamen ingredi, attamen velle & nolle, eius semper potestatis sunt
& arbitrij.

Quod addit ex eodem loco, & velut partem eiusdem sententiæ. Et quomodo disponet viam suam: syncerum non est, sed fermentatum ab ipso. Ita enim habet germana lectio. A domino diriguntur gressus viri, Quis aut hominum intelligere potest viam suam: perinde ac si diceret, A domino diriguntur gressus viri. Quis autem hominum intelligere potest, quo dirigantur? Quis cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Fratres Ioseph vendiderunt ipsum Ismaelitis proficiscentibus in Aegyptum, quo longe a parentibus vitam miseram in seruitute degeret, Hi autem vendiderunt eundem in Aegypto Putiphari, magistro militum Pharaonis, Quod illi, in perniciem fratris machinati sunt, non Deo authore, sed propria ipsorum malitia factum est, Quod eius occidendi decretum & consilium in irritum recidit, diuinæ prouidentia opus extitit. Quod Ismaelita, negotiorum suorum causa illac iter facerent: quodque illis fratrem venderent, utrumque ex humano pendebat arbitrio: utroque tamen ad suum finem, quem destinauerat in Ioseph, vta est diuina prouidentia. Verissimum proinde est, a domino dirigi gressus viri, alio sæpe quam ipse intendat: & ignorari ab homine, quo tandem dirigantur viæ suæ. Eiusdem plane sententiæ est, quod dictum ab eodem Salomone citat. Hominis est dispositio cordis, domini est præparatio linguæ. Loquitur autem de eo, qui quid persuadere conatur alijs. In quo, partes hominis sunt, ut corde suo

Vt huma-
nis liberi
arbitrij o-
peribus ad
aliu finem
vtatur diui-
na prouide-
tia.

Prouerb.
Hominis
est dispositio
cordis,
domini est
præparatio
linguæ.

fuo disponat orationem quam dicturus est: vt vero assequatur quo tendit, maxima parte pendet a domino: cuius est præparatio linguæ, hoc est, cuius est dare linguæ efficacem persuadendi gratiam, Quod ille meditatur ac disponit in corde suo quid dicturus est, atque aggrediatur dicere, liberi est hominis arbitrij: quo, ad suum finem vititur diuina prouidentia. Alio proinde hæc pertinent, quam citantur a Caluino: & intempestiue interrogat, Quid in cæteris nostro sit relictum arbitrio, si nec profari quidem possint homines, nisi quod ille voluerit. Neq; enim, vt audisti, hoc dicit scriptura, Cum mentiri possit homo: possit seminare inter fratres discordias: possit peierare: possit negare Deum: possit loqui verba blasphemiae in altissimum, Hæc tamen vt loquantur, non vult Deus. Quod ad diuinam voluntatē refert, mortem cuiusq; hominis quocunq; modo violenter infligatur ab hominibus, cuiusq; culpa, quacunq; negligētia, quocunq; calu videatur accidere, facit quod perpetuo facit: atq; impudenter pugnat cum cōmuni sensu mortalium omnium: quem falsum esse tam est impossibile, quā mendacem creatorem. Nam si mortis punctum cuiq; assignauit Deus, id ipsum non licet effugere, frustra igitur in cautionibus adhibendis laboratur, Quod ergo alius se viæ cōmittere non audet, quam periculosam existimat, ne a latronibus trucidetur, alius medicos accersit, ac phar-
Nō pende-
re ex diuina
voluntate
quomodo-
cunq; infli-
cta mors
hominis.

macis se fatigat, vt vitæ opituletur, alius in victus ratione curam sollicitam adhibet, quo confirmet imbecillem valetudinē, alius ruinosas ædes inhabitare formidat, alius nauigare rimosa nauī, quassata, & inualida, cui præfectus sit gubernator imperitus rei nauticæ ac mari tempestatibus exagitato se timet cōmittere. Quod oēs deniq; omnes vias excogitant quibus id quod concupiscunt assequantur: vniuersa, inquam, hæc, aut sunt inania media & remedia, quæ captantur, ad corrigendam incommutabilem Dei voluntatem: aut non certo eius decreto terminātur vita & mors, sanitas & morbus, pax & bellum, & alia quæ homines, prout vel appetunt, vel oderunt, ita sua industria vel obtinere vel refugere student, Quin orationes fidelium, non superuacuae, sed & ridiculae erunt, quibus petitur, vt dominus prospiciat ijs, quæ immutabili decreto ab æterno constituit, Nihil cuiq; imputari sceleris, quam vni Deo poterit, Occidit sicarius probum ciuem: exequutus est Dei æternum & inuitabile decretum: nec potuit aliter, furatus aut scortatus est aliquis: fecit, quod Deus ab æterno præsciuit, nec alia ratione præsciuit, quam quia ita fieri voluit, Parentis mortem, neglectis remedijs, securus expectauit filius: non potuit Deo oblistere: qui sic ab æterno præstituerat, Eadem erit iustissima peccatoribus omnibus excusatio, si vera sit istorum sententia.

Nec secū consonat Calvinus dū his respondere conat, dicēs, æternis Dei decretis nos nō impediri, q̄ minus sub eius voluntate & prospiciat
Responso
Caluini ad
prædicta,
vt sibi non

consonet,
sed secum
evidenter
pugnet.

mus nobis, & omnia nostra dispensemus. Nam qui vitam nostram suis terminis limitauit, eius nihilominus curam apud nos disposuisse: eius conseruandæ rationibus subsidijsque instruxisse: periculorum præscios fecisse: cautiones quoque & remedia suggessisse, ne incautos opprimerent.

Nam pone, quod ille facit, etiam vniuersa hæc limitata, ac immutabili decreto firmata a Deo, æque vt vitæ cuiusque terminum: sicut hunc nō datur effugere, ita nihil prædictorum omnium, si diuino illo immutabili decreto constitutum est, contingit prætergredi: sed necessario atq; inuitabiliter a nobis fit, Si constitutum non est, vt quicq; eorum a nobis fiat, prorsus fieri non potest, Quo ergo pacto vitæ nostræ cura nobis demandata esse poterit, qui in neutram partem aliquid possumus, nec peius, nec melius, nec aliter facere quam facimus? Nunquid ferræ, quisq; sanæ mentis dicet demandatam curam, vt apte sciteq; trahatur, & ne rumpatur ab opifice? Nihil plus in nostra facultate situm est, secundum prædictorum sententiam, quid nobis accadat omnium, quid faciamus omnium: quæ ad vitam aut mortem pertinent: nulla in ijs culpa, nulla negligentia incidere potuit, quando aliter quam facit, nullo studio, nulla diligentia, nulla arte facere potuit, Quæ cum nō expendant infani isti, nec intelligant, & evidenti ab initio mortalium omnium sensui, & sibijsplis, in his contradicere, nos insanos faciunt, qui hæc ipsis obijciamus, Nullis sane consultandi cauendiq; artibus in vitæ propriæ conseruatione, nulli negligentia, nulli socordia, in sibi accersendo interitu, locum relinquit horum sententia, Quicquid pro conseruanda vita quisq; facit, necessario atq; inuitabili diuinæ voluntatis decreto facit. Quæ autem sunt eiusmodi, vt aliter non possint, quam accidunt, accidere, nulla arte diriguntur: sed illa necessitatis vi inobliquabili in finem suum perducuntur: & æque ridicule faciunt, qui hæc nostræ curæ, nostræ arti tribuunt, atq; si eisdem tribuerent, vt sol constituto tempore oriatur aut occidat. Aequè negligentia aut socordia locus esse non potest, vbi non est locus diligentia contraria: vbi nemo potest, qd non facit, facere: nec aliter quam facit facere.

Imponunt nobis absolutam atq; inuitabilem necessitatem omnium: & cum contra vrgentur absurdissimis, quæ dogma hoc includit necessario: nihil attendentes ad consequentiam, ita loquuntur, ac si vniuersa hæc in nostra facultate essent posita, secum pugnantes in omnibus. Verissimum est quod dicit Caluinus, Deum, vitæ nostræ curam, per nos disposuisse: eius conseruandæ rationibus studijsq; nos instruxisse, periculorum quoq; nos præscios fecisse ne incautos opprimeret, cautiones & remedia suggessisse. Ex quibus omnibus perspicuum sit, quid nostri sit officij, nempe, vt vitam nostram tueamur, si eam nobis tutandam commiserit dominus: si subsidia & remedia sup-
peditat,

peditat ne negligamus, sed eis vtamur: si præmonstrat pericula ne temere irruamus. Verissima, inquam, hæc sunt vniuersa, sed vestra Caluine sententiam euidenter coarguunt. Si nostri officij est, hæc facere, nostræ vtiq; facultatis vt sit oportet eadem facere, A nullo exigitur, qd ab alieno tantum, & non suo pendet arbitrio: nisi, quid agat aut Papa aut Imperator a me exigas. Quicqd agimus aut non agimus, a diuinæ voluntatis, non nostro pendet arbitrio, nisi impudenter mentiamini. Nihil ergo eorum: nostri potest esse officij.

Quin & hanc inducens nostrorum aduersum prædictam sententiam suam obiectionem. Si ex diuinæ providentiæ, decreto ordinatio: neq; fiât omnia. Ergo nec furta, nec adulteria, nec homicidia perpetrantur, quin Dei voluntas intercedat, Cur ergo punietur fur qui eum expilauit, quem dñs paupertate voluit castigare? imo, per huius furtum voluit castigare? Cur punietur homicida quod eum interfecit cui vitâ Deus finierat? imo per huius homicidiū suæ voluntatis decreto finierat? Si Dei voluntati seruiūt huiusmodi omnes: cur punientur? Nunquid Dei voluntati quisquam resistere poterit?

Vt nullum
cuiq; culpæ
locum relin-
quat in pec-
catoribus.

Ad hæc, inq; respondens Caluinus, eos voluntati Dei seruire negat, Non em̃, inquit, qui malo aīo fertur, præbere ministerium iubenti Deo dicemus: cū malignæ cupiditati tm̃ obsequat̃. Paret ille Deo, qui de eius voluntate edoctus, eo contendit, quo ab eo vocatur: voluntatē Dei eius præcepto nobis declarari: id vnū, Deum a nobis regere quod p̃cipit. Si qd aduersus præceptū designamus, nō obedientia sed trāsgressio & contumacia est. Verissime equidē & orthodoxe ista oīa: sed q̃ cū sua ipsius pugnat̃ sentētia. Quo em̃ pacto negare tu potes Caluine, impios, Dei voluntati seruire? qui eandem voluntatē, authorē facis oīm quæ faciunt: imo & q̃ male faciunt? Qui voluntatem Dei præscientiæ eius æquas: imo, & eidem præponis? Neq; em̃ alia ratione quicq; eorū oīm præscire Deum, nisi quia decreuit & voluit ita fieri, affirmas. An furta, adulteria, homicidia, negas præsciri a Deo? Ideo ergo præsciuntur, quia voluit ea fieri per hos a quibus perpetrantur. Sunt ergo illi, diuinæ voluntatis instrumenta tm̃: vt per quæ suam voluntatem ipsis ineuitabilem exequitur. Recte ergo vos interrogamus cur puniantur omnes hi pro admissis sceleribus, in quibus secundum vestram sententiam diuinæ voluntati ineuitabiliter deseruiunt.

Caluini se-
cum pu-
gnans re-
sponso.

Atqui, inquis, eorum malis vllam inde deberi excusationem nego. Quid enim? An vel eadem secum iniquitate Deum implicabunt, vel suam prauitatem illius iustitia operient? Neutrum possunt, Quo minus se purgent, propria conscientia redarguuntur. Quo minus Deum infimulent, totum in se malum deprehendunt.

Ego vero in his oībus Caluine dico te propriam vocem tuā non intelligere: ita in singulis verbis pugnas tecū. Si verū est quod dicis tu, fu-
res,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

res, homicidas, maleficos, esse diuinæ prouidentiae & voluntatis instru-
menta, per quæ illa operatur, quod ab æterno constituit, & hi in pote-
state non habeant, aliter quam faciunt facere, non solum eadem secum
iniquitate Deum implicabunt, imo vniuersam actorum suorum, si qua est,
iniquitatem, merito vni Deo transcribent, Quemadmodum qui pu-
gnum, sui impotentis, & quem ligatum constrictumque in sua plane po-
testate habet, in os astantis impingit, eius facti culpa vniuersa est, non
in eo, cuius manu infertur alteri iniuria, sed penes illum, qui manu eius
ut instrumento ad alterius iniuriam utitur.

Quod dicis propria ipsos conscientia redargui, quo minus a culpa
se purgare possint. Verum quidem dicis, sed non recte neque consonan-
ter ad tuum ipsius dogma hoc dicis, Nam si cui certo persuasum foret,
ineuitabili necessitate, quaecumque facit, se facere, & se nihil in his esse quæ
diuinæ voluntatis instrumentum, eidem quoque, ut omnis culpæ in his
conscientia sublata sit necesse est: cum culpa esse non possit, ubi domi-
natur ineuitabilis necessitas.

Quod addis, peccatores, quo minus Deum insimulare possint, totum
malum in se deprehendere: penes ipsum, non nisi legitimum malitiæ
sue usum: Hoc verum est, nostrum, orthodoxum, & catholicum: sed
quod plane vestrae contradicit sententiæ. Qui Deum authorem oim
quæcumque per nos fiunt, etiam peccatorum, facitis. Voluntatis eius immu-
tabili decreto constitutum, ut ita faciamus singula quemadmodum fa-
cimus. Quæ nec aliter præsciuerit ita facturos nos, nisi qui ita decreue-
rit, & voluerit fieri, Quæcumque autem vult, eadem etiam facit, seu in cœ-
lo seu in terra, seu in mari & omnibus abyssis: non tantum ad bonum
utitur nostris peccatis & malis, sed facit etiam. Quemadmodum tu
non semel etiam aperte affirmas, falsissima proinde, impiissima, totius
humani generis consensu damnata, & in Deum blasphema est de di-
uina prouidentia sententia, qua incommutabilis diuinæ voluntatis de-
creto affirmatis nostra constituta omnia: terminari vitam, mortem, sa-
nitatem, morbum, pacem, bellum, breuiter omnia.

Esse, ut im-
mittatur a-
licui mors
a Deo, aut
humano,
aut alterius
creaturæ
sue ministe-
rio, Esse, ut
Deus hoc
non faciat,
et nihilomi-
nus occida-
tur.
Nota.

Non hoc probat scriptura qua dicis affirmari a dño, quod tradide-
rit interfectum in manum percussoris, Est quidem ut a Deo alicui im-
mittat mors, seu humano seu alterius creaturæ suæ ministerio. Est ut De-
us hoc non faciat, sed vel sua vel aliena culpa nihilominus occidatur, V-
trunque clarissime significat, quæ truncam in tuâ sententiâ citas, scriptu-
râ Exodi, Qui percusserit, inquit, hominem, volens occidere, morte moriatur,
Qui autem non est insidiatus ei, sed deus illum tradidit in manus eius,
constituam tibi locum in quo fugere debeat, Vides hic bifariam ab ho-
mine interfici hominem. Vel voluntate & studio hominis, & non vo-
luntate Dei: & eiusmodi homicidio poenam mortis irremissibiliter
constituit, Vel ex Dei voluntate, & non studio & voluntate hominis:
sed

sed præter intentionem & voluntatem eius est, vt suo facto alius occidatur: & huic constituit locum refugij, Quia, inquit, Deus tradidit illum in manus eius, Ergo quem alter studiose occidit, non voluntati Dei, sed voluntati occisoris ascribitur. Neque de illo dicitur, Quia Deus tradidit illum in manus eius.

Nec huic contradicit illud Ecclesiastici, Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas a Deo sunt, Mala em̄, aduersa & flagella diuinæ aut iracundiæ aut eruditionis, aut exercitamenti, quæ suis nonnunquam destinato obijcit, nonnunquam permittit, intelligit, Mortem ab eo esse quis dubitat, qui eiusmodi nobis naturam dedit quæ necessario ad mortem tenderet? Quanquam quod hæc præter naturam acceleretur in multis, nonnunquam a Deo immittente, semper autem permittente fiat, In cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

De fortibus, quod adducis, hoc certū est, teste scriptura, eisdem sæpe vfos viros sanctos, velut argumento quodam ad explorandam de ocula re aliqua Dei voluntatem & iudiciū. Non equidē ex ipsa fortium natura, aut quia ad hoc diuinitus institutæ sunt: sed ex fide & confidentia vtentium: & quod easdem secum in animo constituebant fore velut signum diuinæ volūtatē, diuinique iudicij de re aliqua. Sic seruus Abrahæ profectus in Mesopotamiam accipere inde vxorem Isaac filio domini sui, vt adiuratus fuerat, cum venisset ad urbem Nachor, fecissetq; camelos suos accumbere extra oppidum & iuxta puteum aquæ, vespere, quo tempore solent mulieres ad hauriendam aquam egredi, dixit ad Deū, Domine Deus dñi mei Abraam, occurre obsecro mihi hodie, & fac misericordiam cum dño meo Abraam, Ecce ego sto prope fontem aquæ, & filiaë habitatorū huius ciuitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur puella cui ego dixero, Inclina hydriā tuam vt bibam, & illa responderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potiū, ipsa est, quam preparasti seruo tuo Isaac: & per hoc intelligam, quod feceris misericordiā cum dño meo. Vides, vt hic penes se certum signum constituerit, in quo orabat Deū, vt suam sibi voluntatem ostenderet, & de re ob quam venerat, certum redderet, Nec defuit orationi, & illi in Deū fiducia, suus effectus. Sic solus Ionathas cum armigero suo volēs stationem Philistinorum aggredi, ita adhūc dixisse legitur. Ecce nos transimus ad viros istos, Cumq; nos apparuerimus eis, si taliter loquuti fuerint ad nos, Manete donec veniamus ad vos, stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Si autem dixerint, Ascendite ad nos, ascendamus ad eos, quia tradidit eos dominus in manibus nostris, Hoc erit nobis signum. Vides, vt & hic certum aliquod diuinæ, quam scire cupiebat, voluntatis, penes se constituerit signum: in Deo toto pectore confidens, quod in ipso suam voluntatem declaraturus esset. Nec ipsum

Bona et mala, vita & mors, paupertas & honestas a Deo esse, et quomodo?

De fortibus, vt illis sancti nonnunq; vfi sint, ad explorandam de re quapiam, Dei volūtatē & iudiciū.

fefellit

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

fefellit sua fides. Ita quoque & ipse Deus aliquando sortes constituit ad deprehendendum vnum aliquem ex multis, & latentem inter multos: vt cum prauaricatus esset Achan, in anathemate Hierico, qui ex Dei mandato sorte deprehensus est. Sic & Samuel ex Dei voluntate constituturus Saulem regem populo, diuinæ voluntatis ac electionis de eodem indicium, missa sorte, voluit constare populo: Nam sibi ignotus non erat, quem iam dudum in regem inunxerat. Ita quoque Saul, cum Ionathas eius filius anathema patris, quantuis ignorans, prauaricatus esset, & ob id dominus illi sciscitanti an adhuc persequi deberet Philisteos, non responderet, vt sciret, cuius id culpa factum fuerat, orabat dominum, vt sorte hoc ipsum indicaret, dicens, Domine Deus, da indicium, quid est, quod non responderis seruo tuo hodie? Si aut in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo, da sanctitatem, Nec defuit petitioni & fidei regis Deus. Ita quoque & Apostoli, surrogaturi aliquem in locum proditoris Iudæ, & de duobus quos ad hoc elegerant, diuinæ voluntatis electionem sensibili signo cupientes omnibus patefieri, ad sortes confugerunt: premissa oratione, vt per illas suam electionem Deus declararet: & orantes dixerunt, Tu dñe qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius apostolatus, de quo prauaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum: & dederunt sortes, & cecidit sors super Matthiam. Vides itaque vt sortes dirigantur a domino, quando a viris sanctis, ex ea fide assumuntur, quod dirigentur ab eodem, & per eas suam voluntatem declarabit: aut ad deprehendendum vnum aliquem ex multis & latentem inter multos, qui quæritur. Sed nihil hoc nostræ aduersatur sententiæ: nec ex his consequens est, quod infert Calvinus, Deum ita moderari omnia, vt vaniuerfa quæ fiunt, ab vltima æternitate ita decreuerit fieri, atque immutabili eius decreto stabilita fuerint, Eaque ipsa, etiam hominum voluntates & consilia, sic eius potenti efficacique voluntate in tempore fieri, & ad destinatum a se scopum perducere, ita vt nullus in his omnibus locus sit, humanæ prouidentiae, & libertati arbitrij: nulla contingentia, tametsi quædam eiusmodi appareant: vt quorum videlicet ordo, ratio, finis, necessitas, in diuino consilio lateant.

Sortes vt dirigantur a domino.

De scripturarum locis, ex quibus apparet Deum velle quæ fiunt a malis hominibus mala fieri.

Quod adducit scripturarum locos ad ostendendum nullum esse malum, cuius author dñs non sit, vt quod Dauid conuictus ac lapidibus a Semei impetitus, cum suos a prohibenda retaliandaque iniuria prohiberet, dixit, Sinite eum, quia dominus præcepit ei, vt maledicat mihi, Et quod Pilatus & Herodes, cum ad Christum extinguendum conirent, a scriptura dicuntur conuenisse ad peragenda quaecunque manus & consilium domini decreuerant. Ita quoque Iudæi definito eius consilio & scientia traditum interemisisse, atque ita consummasse quæ de Christo scripta

scripta erant. Quemadmodum & de militibus toties repetitur, quod fecerint, quæ pertinent ad scripturæ complemētum. Hos, inquam, vna cum alijs nonnullis scripturarum locis, quos inducimus ipsi, eodē pertinentibus, & qui plus difficultatis ingerunt, paulo post, simul ad pietatis regulam explicare conabimur. Interim, nihil dubitamus cum sanctis patribus, & orthodoxis omnibus, Deum non esse authorem, sed punitorem malorum, & iustum iudicem. Tamen si, etiam ex illis præcognitis, pro infinita sua bonitate & sapientia, nouerit bona elicere, & in bonum ea ipsa dirigere, etiam contra intentionem & voluntatem facientium. Contrariam autem Caluini Lutheriq; opinionem, cū eius primo authore Simone illo Mago, execramur & anathematizamus vt impiam: & in optimum Deum, quem malorum omnium fontem & scaturiginem faciunt, blasphemiae plenissimam: & toti humano generi exitiosam & iniuriam.

Deum non esse authorem, sed punitorem malorum, & iustum iudicem, tamen si, etiam illa, contra voluntatem facientium in bonum dirigat.

Qui etiam pijs incidunt, vel humana ratione suggerente aduersus diuinorum iudiciorum æquitatem, scrupulos, vel subministratibus scripturarum locis obscurioribus quæstiones aduersus diuinam providentiam perplexas & difficiles luculenter explicare.

Caput V.

Vi diuinis oraculis verius edocti, synceram omnium veritatem certius assequuti sunt, cum in arcanorum diuinæ providentiæ abyssum oculos immergunt, & curiosius circumferunt, etiam ipsi, in plerisque multis, imperscrutabiliū rerum caligine se confundi inuoluique sentiunt. Multa multis suggerit humanæ rationis, præsentia tantum inspicientis, imbecillitas, quæ diuina iudicia in iustitiæ æquitatisque quæstionem protrahere videntur. Multa præterea in scripturis inueniuntur, quæ non exiguam difficultatem hac in re ingerunt, Illorum personam diuinus ille psalter nobis explicans, Quam bonus, inquit, Israelis Deus, his qui recto sunt corde. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur. Et paulo post, Ecce ipsi peccatores abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias, & dixi, Ergo sine causa iustificauī cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die & castigatio mea in matutinis. Et rursum Hieremias, Iustus quidē tu es, inquit, domine, etsi disputem tecum: verumtamen

Etiam pijs multa incidere quæ diuina iudicia in æquitatis & iustitiæ quæstionem protrahere videntur.

David.

Hieremias

b runta-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Habacuc.

runtamen iusta loquar ad te, Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui præuaricantur & inique agunt: Plantasti eos, & radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum. Eandem personam humanæ istiusce curiositatis atq; impatientiæ, velut Deum in disceptationem iustitię prouocantis, quod in rebus humanis, & huius mundi gubernatione ac prouidentia, tanta versari videatur iniquitas, etiam Habacuc exprimit, dicens, Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorum se: Et rursus, Vsq; quo domine clamabo, & non exaudies: vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis: Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborẽ videre: prædam & iniustitiam cõtra me: Propter hoc, læcerata est lex, & non peruenit vsq; ad finẽ iudicium, Quia impius præualet aduersus iustum, propterea egreditur iudicium peruersum.

Sed hæc vox est eorũ, qui iudicia Dei inuestigabilia, & abyssum diuinitatis sapientiæ & scientiæ eius nesciunt: nec intelligunt, quod non vt homo, ita videt Deus. Homo em̃ præsentia tm̃ intuetur, Deus vero etiam futura ab æterno, æque vt præsentia, Non intelligentes proinde diuinorum iudiciorũ rationem, iustissima eius & æquissima iudicia, iniusta iniquaq; ipsis videntur: atq; infinitam hallucinari delirareq; sapientiam, arrogantes ac deliri blasphemant homines.

Quæstiones difficiles quæ ex scripturis se ingerunt aduersus diuinã prouidentiam.

Sunt & in diuinis scripturis, vt dixi, non pauca, quæ non modicam difficultatẽ huic quæstioni incautis & simplicioribus ingerunt: & præcipue quod apud Mattheũ & Lucam legitur. Tunc coepit Iesus exponere ciuitatibus in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent poenitentiam. Væ tibi Chorozaïm, væ tibi Bethsaïda, Quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiaẽ egissent, Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudiciĩ, quã vobis, & tu Capharnaũ, nunquid vsq; in cœlum exaltaberis: vsq; in infernum descendes, quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent vsq; in hanc diẽ. Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorũ remissius erit in die iudiciĩ, quã tibi. Hactenus Christi verba apud Mattheum, quæ legentibus, atq; audientibus, magnã merito admirationẽ ingerunt, Cur Deus ibi exercuerit virtutes, vbi præsciebat nõ credituros hoĩes, Quod non congruit sapientiæ illi, quæ attingit a fine vsq; ad finem fortiter, Eo em̃ fine & respectu faciebat miracula, vt illi crederet, quo fine frustratus est, Qua in re, etiã, sciens volensq; videtur lussisse operam. Nam, vt incertus futuri euentus, quis, eo qd faciat, spe bona ductus assequendi eius quod intendit, viri prudentis est: vt vero, sciens qd nihil se profecturũ, tamen pergit eo respectu multa agere, & se ingetare, & alios, non solũ, absq; vllõ eorũ fructu, imo & cum graui dispendio, etiam stultũ & ridiculũ videt. Præsciebat futurũ Deus, vt memoratis locis,

Cur Deus ibi multas virtutes fecerit ubi nõ profuturas præsciebat, Et contra, ibi facere noluerit, vbi factas profuturas sciebat.

locis, etsi multa signa & prodigia ostenderet, nō essent credituri homines: imo, hoc ip̄m futurum sciebant ad damnationis eorundem augmentum & cumulum, Non solum ergo nihil profuisse, sed obfuisse videntur ibi facta miracula, Deinde, & ex altera parte nō minor occurrit absurditas: ex eo, quod vbi facta, profectura sciebat, ibi facere noluit: sicut cōtra, ibi facere, vbi nō profutura haud ignorabat, Nam vtrumq; & de bonitate eius, quam supra ostendimus æqualem atq; obuiam omnibus, & de infinita sapiētia, æque absurde cogitare nos facit: vtrumque vtrāq; in quæstionem vocare, & cōtrouerſiam. Cū vtrāq; requirere videat, vt apud illos miracula fierēt, apud q̄s fructū factura noscebant: apud illos nō fierēt, apud q̄s infructuosa, imo, dispēdiosa p̄sciebāt fore.

Ad hoc fere genus et ista quæstio pertinet. Cur creauerit Deus, quos malos & damnandos fore præsciebat, Et ea quoq; Cur vno Israele electo in peculiarem sibi populum, quem specialibus ad pietatem institutis dirigeret, sustineret, subleuaret, lapsum flagellis erudiret, & vel inuitū cogeret, dimissis cæteris nationibus oībus, quasi ad se nō p̄tinerent, suas vias ingredi, Quibus si eandē curam, quā Israeli, impendisset, q̄ de Tyro & Sidone affirmat Chrs, olim in cinere & cilicio poenitentiā egissent.

Cur creauerit Deus, q̄s malos & damnandos fore præsciebat.

Cur vno Israele electo in peculiarem sibi populum, cæteras nationes oēs quasi ad se non pertinerent, dimiserit in vias suas ingredi.

Apostoli, in istiusmodi quæstionibus explicandis sobrietas.

Quid igitur dicemus ad hæc?

Ille certe diuinorū conscius Apostolus, & q̄ in cœlis didicerat, q̄ nos hic doceret in terris, ille, inq̄, in hanc quoq; inscrutabilis diuinæ prouidentię abyssum, ita ducente quod tractabat argumento, nō nihil inuectus, etiam vidēs se inuolui rerum imperſcrutabilium caligine, mox repressit pedem, retroq; tulit, in exclamationem hanc erumpens admirationis plenam, O altitudo diuitiarū sapiētiæ & scientię Dei, quā incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis em̄ cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Et post hunc, adeo temerarius quisq̄ erit, qui in hoc pelagus expansis velis inferre se audeat? Illi itaq; per gratiam quæ ipsi data erat, nos admonenti, obsequentes, contenti erimus non plus sapere quam oportet sapere: sed ad sobrietatis & pietatis regulam sapere: secundum quā nihilominus conabimur blasphemias has cogitationes eximere e mētibus hominum.

In primis, Illa ipsa hoc docet pietatis regula, Deum bonum, iustum, sapientem, secundum immensitatē suæ bonitatis & sapiētiæ attingere a fine ad finem potenter: nusq̄ vero fine quem intēdit frustrari: omnia suauiter disponere, nihil agere inique, nihil crudeliter, nihil impotēter: imo dulcedinem misericordiæ eius esse super omnia opera eius. Nihil agere infinitam illam sapiētiā, sine summa maximaq; ratione. Nec mihi recte sentire videntur, qui omnes quæstiones istiusmodi, ex vna Dei voluntate resoluunt: dicentes, illum vniuersa quæ facit, facere, quia ita sibi placitum est facere: quia ita vult & voluit: voluntatis aut̄ eius nequaquā quærendam priorem aliquā rationem: cum rationem nullam

Diuinæ prouidentię quæstio qualiter clare explicari possit ad pietatis regulam. Primum principium, in huius quæstionis explicatione. Non recte ex vna Dei voluntate

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

vnuerſas
eas queſtio
nes reſolui,
Cur hoc ſic
faciat, illud
aliter.

Quo pacto
nihil agat,
niſi ex certa
ratione de-
us.

Vt nihilo-
minus vo-

habeat, Quod ſi eſt, falſum ergo dixit Apoſtolus, Incōprehenſibilia iudicia eius, & inueſtigabiles vias eius. Si em̄ ſiant vnuerſa, q̄a ita illi placet, nec eius placiti aut voluntatis vlla prior eſt ratio, neq; vllum, ex quo procedit, diuinitatis conſilium, facile eſt ſcire, cur quodq; ita faciat: hoc ſic, illud aliter: nempe, Quia ita ſibi placet, nec ſunt iudicia Dei abyſſus multa, Imo, hoc affirmare ego non dubito, nihil, niſi ex certa ratione, & ſapientiſſimo conſilio velle Deum, tametſi illud nobis ſit incōprehenſibile, Aequē tñ voluntatem eius eſſe primam cauſam eorum quæ ſunt omniū. Quod quo pacto intelligā, vt & tu lector intelligas, ita accipe.

Hoc ante omnia mihi euidentis videatur, Deū clariffime cognoscere omnia, non ſolum anteq̄ ſiant, ſed etiam anteq̄ ea quæ ſunt, voluerit fieri, Cum voluntas nulla feratur, niſi in præcognitum. Ante dico, illo ordine quaſi naturæ, non tempore. Cognoscere quoq; omnes proprietates & conditiones omnium rerum factibilium, Omnes modos quibus quæq; res poſſit fieri, Nec minus modorū illorum omnium comparationem facere, & intelligere quis melior, quis deterior, quis cum diuerſo alio, æque aut quaſi æque bonus. Ita de tempore, loco, & alijs circumſtantijs rei cuiuſq; factibilis, vt poſſe hanc rem, hoc tempore, hoc loco, poſſe & alio tempore & loco, prius aut poſterius, aut etiam nunq̄ fieri. Item noſſe, ſi fiat, ſic aut aliter fiat, hoc aut illo tēpore fiat, bonum id eſſe, vel illi ipſi rei, vel alijs, aut deniq; vnuerſo, ob certam rationem ſibi cognitam. Nec ſibi quicq; prodeſſe aut obeſſe, fiat, non fiat, ſic, an aliter fiat: ſed in hoc, ad vnam creaturarum ſuarum vtilitatem, reſpectum habere, Nihil præterea in factibilibus aut creabilibus omnibus, ſimpliciter bonum aut vtile, malum aut inutile videre: ſed tantum comparatione, melius ac deterius, magis aut minus: creaturarum tamen ſuarum non ſuum bonum. Quæ vnuerſa conferens, ſapientiſſimo diuinitatis ſuæ conſilio, de quoq; hoc eligit, hoc vult, quod eidem expedire & cōgruere viſum eſt, Vere ergo abyſſus multa, diuina iudicia, & merito exclamat Apoſtolus, O altitudo diuitiarū ſapientiæ ac ſcientiæ Dei, quā incomprehenſibilia ſunt iudicia eius: hoc eſt, cōſilia eius, aut rationes quibus de quoq; iudicat, hoc ſic, illud aliter fieri, hoc nō fieri, aut non ſic fieri, alio tēpore, loco, cæteriſq; circumſtantijs fieri, Et viæ eius, hoc eſt, progreſſus ad creaturas, aut cognitiones eius, apprehenſionesq; creaturarū, inueſtigabiles, Aptiſſime inſuper Prophetā induxit, dicentē, Quis cognouit ſenſum dñi, & quis conſiliarius eius fuit? Senſus dñi, idē eſt qđ conſilium, quod iudicium, ratio, de rebus factibilibus: ad quā aſſequendam, nos attollere nō debemus temerarios & arrogātes oculos, ſed nos humiliter illi maiestati proſternere: illius volūtati, prorsus nos dedere: nihil dubitantes illam, quicqđ nobis videat, eſſe equiſſimam et iuſtiſſimam: nec niſi ex certa ratione, & ſapientiſſimo conſilio procedere.

Aequē tñ voluntatē diuinam eſſe primā cauſam eorū quæ ſunt oīm,
nec

nec vllam priorem habere, nihil dubitamus, Nam etsi cōsiliū diuinæ rationis circa factibilia, voluntatē eius, quā se erga quodq; determinat, ipsum fieri, & sic, nec aliter fieri, præcedat, vt dictum est: non tñ eiusmodi voluntatis aut volitionis causa est: non solum, in se: quia illa, in causa bilis est, nēpe ipsa deitas: sed nec, quod volitio illa sua, hoc pacto, ad rem illam terminetur: aut, quod hoc, & sic velit: sed permāsit ipsa, etiam post omne cōsiliū eiusmodi, ad hanc rem, & ad hunc eius modū semper libera. Nec est illud ipsum cōsiliū aut iudiciū, intelligendum, esse, velut prædefinitionem aliquam, aut decretum aliquod, (Quod primo, ab ipsa libera Dei voluntate fit) sed tantum, velut rationum omnium propositionem aut ostensionem quandam. Recte ergo voluntas diuina affirmatur prima causa factibilium omnium: & recte respondetur interroganti, cur hæc aut illa Deus fecerit. Quia ita sibi placuit, Tamen si non absq; summa & sapientissima ratione ita sibi placuerit.

luntas eius
fit causa pri
ma eorum
quæ fiunt
omnium.

Non est igitur voluntatis eius quærenda causa, sed bene ratio. Cum qua nihilominus manet eiusdem voluntatis libertas circa factibilia omnia. Tamen si ea libere eligat quod est melius simpliciter: non semper illi ipsi quod eligit, sed rerū vniuersitati, secundum rationem sibi cognitam, tamen si nos lateat. Nunc ad ipsa quæ aduersus diuinā providentiam nobis argumenta occurrunt, respōdendum est, Et in primis ad ea, vnde vulgo hoīm, iniqua videntur, æquissima Dei iudicia: & nō sapienter moderari vniuersa, infinita illa sapientia. Iniquum enim & iniustum existimant, Quod viris bonis, mala quæ ipsis videntur, hoc est, aduersa multa eueniant: egestate laborent: fame, siti, nuditate conficiantur: afficiantur iniuria, ignominia, opprobrijs: vexentur carceribus, exilijs, proscriptionibus, valetudine aduersa, morte deniq; per vim & cruciatus illata, Cum contra sceleratis atq; impijs plerisq; vniuersa eueniant prospere: & cumulentur, ijs quæ sola ipsis bona videtur, diuitijs, honoribus, populari applausu & gratia, liberorum superstitum ac foelicium cœtu & magna frequentia, breuiter delicijs omnibus.

Voluntatis
ergo diuinæ
nullam esse
causam, sed
vtiq; ratio
nem.

Responso
ad argumē
ta quæ ad
uersus æq
tatem diui
norum iud
iciorum hu
manæ ratio
ni occurrūt

Sed iniqua, æquissimorū iudiciorū Dei, cæcæq; æstimatio primū ex eo procedit, Quod in boni maliq; ratione vera, toto, quod dī, cœlo aberrant hoīes: ea æstimantes bona, q̄ mali habere possunt, qbus optimi carere: & cōtra mala qbus subdunt sanctissimi, & carent sceleratissimi. Nō sunt hæc mala q̄ vocantur: sed dura, aspera, amarulenta: nec minus tñ salubria, si in virum bonum incidant, Neq; bona illa, quæ æstimantur a cæcis & carnalibus hoīb: sed mollia, delicata, suauia: neq; minus pestifera, vbi in malos incidunt. Itaq; cum videris viros bonos Deoq; acceptos laborare, sudare, per arduum conscendere: contra malos lasciuire & voluptatibus affluere, ita nobis cogitandū est, filiorum nos modestia delectari, vernularum licentia, Illos disciplina saueriori contineri: horum ali audaciam. Proinde & parens ille noster Deus, virtutum

Inde procedere iniquā æquissimorum Dei iudiciorum, æstimatio nem, quod in boni maliq; ratione vera aberrant homines.

Non esse mala quæ vocantur, nec bona q̄ æstimantur.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

non lenis exactor, sicut ſeueri patres, filios ſuos durius educat. Viros bonos non emollit delicijs, ſed indurat, experitur, & ſibi eos præparat: paterno, non materno erga nos affectu eſt, Continere in vmbra, fouere in ſinu filios matres volunt, nunq̃ flere, nunq̃ cōtristari, nunq̃ laborare. Patres contra exercitari ad obeunda mature ſtudia iubēt liberos, nec feriatis quidem diebus otioſos eſſe patiuntur: & ſudorem illis, & interdum lachrymas excutiunt, Paternū Deus habet aduerſus viros bonos aī, Et quos fortius amat, operibus, doloribus, & dānis exagitat, vt verē robur colligāt. Languent em̃, vt Senecæ verbis dicam, per inertiam ſaginata: nec labore tm̃, ſed & mole, & ipſo ſui onere deficiunt, Non fert vllum ictum illæſa felicitas. At vbi aſſidua fuit cum incōmodis ſuis rixa, callum per iniurias duxit: nec vlli malo cedit, ſed etiā ſi ſucciderit, de genu pugnat, Proinde idem ille Seneca, ſi non Chriſtianus, Chriſtiane tm̃ & veriffime probat, iſta quæ dura, aſpera aduerſaq̃ habētur, & vulgo vt mala deprecantur, abominantur, horrent ac tremunt homines, pro ipſis eſſe atq̃ prodeſſe quibus accidunt, Quid, inquit, hic ex vulgo aliquis, pro ipſis eſt, in exilium proijci: in egeſtatem deduci: liberos, coniugē, amicos efferre: ignominia affici: debilitari: cruciari: interimiri: Hæc ſi quis miratur pro aliquo eſſe poſſe, miretur idem, ferro quosdam atq̃ igne curari, nec minus fame & ſiti, Sed idem ſi cogitauerit ſecum, remedijs cauſa, quibusdam & venas extrahi, & quædam membra amputari, quæ ſine corporis totius pernitiæ hæere non poterāt, hoc vtiq̃ probari ſibi patietur, quædam incōmoda pro his eſſe quibus accidunt: æque ac quædam quæ laudantur atq̃ appetuntur, contra eos eſſe quos delectauerunt: ſimillima cruditatibus, ebrietatibusq̃, & ceteris quæ per voluptatem necant. Itaq̃ & in rem ipſorū eſſe quibus aduerſa accidunt, ſi viri boni ſint: & tantum abeſſe vt illis noceant, vt proſint etiam: & publicæ vtilitatis intereſſe vt in bonos magis quam in malos incidunt, nullo negotio demonſtrauerimus.

In vtilitatē
eſſe bonorū
viroꝝ,
vt exerci-
tentur ad-
uerſis.

Ad hoc em̃ viris bonis eſt vtile, vt colluctentur cū aduerſis, vt ſui experimētum capiant, vt virtus exercitatione augeat, creſcat, & ſeiſpſa reddat illuſtrior. Inter multa Demetrijs philoſophi magnifica, & hæc a Seneca celebratur eiꝯdē ſententia, Nihil videri infelicius eo cui nihil vnq̃ aduerſi euenit, Necq̃ em̃ licuit illi experiri ſe, cui, ex voto vel añ votū flu- xerunt oīa. Miſerq̃, inq̃t quidam, te iudico, quod nō fuiſti miſer, Tranſiſti ſine aduerſario vitam: nemo ſciat quid potueris: nec tuiſe quidem. Ad notitiam em̃ ſui experimento opus eſt. Quid quiſq̃ poſſit, niſi ten- tando, non didicit, Vnde poſſum ſcire, imo vnde tuiſe ſcire, q̃tum tibi aduerſus paupertatem ſit animi: q̃tum aduerſus ignominiam & infamia, odiumq̃ popolare conſtantia habeas: quo animo orbitatē latu- rus ſis, ſi diuitijs diſfluis: ſi inter plauſus ſeneſcis: atq̃ inexpugnabilis, et inclinatione quadam mentiū pronus fauor te ſequitur: ſi quoscuq̃ li-
beros

beros sustulisti, superstites vides? Audiui te cū alios consolareris in casibus istiusmodi: tunc conspexissem, imo & suspexissem, si te ipse dolere vetuisses. Cum oīa q̄ modum excesserint, noceāt, periculosissima sane est felicitatis intemperantia. Mouet cerebrū, & in varias vanasq̄ mentem imagines transformat: facit obliuisci sui: plurimumq̄ inter verū et falsum, mediæ caliginis suffundit. Quid ni ergo, verissima sit memoria illa Demetrii sententia? Quid ni satius, perpetuam infelicitatem, q̄ ad virtutem aduocat, sustinere, q̄ infinitis, atq̄ immodicis bonis istiusmodi dirumpi? Illam infelicitatē, huic eneruatæ felicitati, qua animi marcescunt, & nisi aliqd̄ interueniat, quod humanæ sortis admoneat, velut perpetua ebrietate consopiantur, q̄s vir, cui igniculus generosę mentis superest, non pretulerit? Gestit virtus rebus aduersis exercere se: non aliter, quā fortes milites, magis versari in castris, in acie, q̄ domi torpere otio. Calamitas, virtutis occasio, incitamentum, atq̄ exercitamentū est: & verum illi robur confert ac præparat: & aduersis omnibus superiores facit. Cum miseris illis felicibus, qui nimia felicitate torpescūt, quicquid inciderit, nouum est. Magis vrgent sæua inexpertos. Graue est nō assuetis ferre ceruicibus iugum. Ad suspicionem vulneris tyro pallescit: veteranus cruorem suum audacter spectat: qui scit, sepe se vicisse post sanguinem. Hos itaq̄ Deus, quos probat, quos amat, indurat: recognoscit: exercet. Eos autem, quibus indulgere videtur, quibus parcere, molles venturis malis seruat. Solidissima pars corporis est, quam frequens vsus cogitauit. Sic agricolis duræ robustæque manus sunt. Ad excutienda tela, vibrandamq̄ hastam, militares lacerti valent. Nō est arbor solida nec fortis, nisi in quam frequens ventus incurSAT. Ipsa enim vexatiōe constringitur, & radices certius figit. Fragiles sunt, quæ in aprica valle creuerunt, Solidissimum in vnoquoque id est, quod exercuit. Aptissimus quisque ad ea est, quæ vsu longo tractauit, ferre quisque sine noxa potest, quæ ferre assueuit & didicit. Sic agilia sunt membra cursoribus, & ipsi ad cursum magis idonei: Sic nautica corpora ferendo mari dura sunt. Sic corporum nuditatem, rerum omnium inopiam, hyemes perpetuas, triste cœlū, absq̄ tristitia, molestia, aut nocumēto perferre nationes multas assuetudo docuit. At quem speculæ semper a flatu vindicauerunt, cuius pedes, inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cuius cœnationes subditus & parietibus circumfusus calor temperauit, hunc leuis aura, non sine periculo stringit. Præbendi proinde aduersæ fortunæ sumus, vt contra ipsam induremur, Paulatim nos sibi pares, imo & superiores faciet. Ad contemnendam malorum potentiam, animus patiētia peruenit. Periclitandi assiduitas, contemptum periculorum dabit. Pro ipsis ergo bonis viris est, vt interriti esse possint, multum inter formidolosa versari: ne lædi possint, indurari laboribus, & exercitatione continua, ac duris assuescere,

Periculosissima felicitatis intemperantia.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

æquoq; animo perferre, quæ nisi male sustinenti, mala non sunt: bono vero, tantum abest ut noceant, ut etiã (quemadmodũ nunc demonstrauimus) prosint: adhuc, et magis gloriosam, magis admirabilẽ illustrioremq; virtutẽ faciunt, Ipsis proinde Deus cõsulit quos esse q̃ honestissimos cupit, quoties illis materiã præbet animose aliquid fortiterq; faciendi, ad quã aliqua rerũ difficultate opus est, Gubernatorẽ in tẽpestate, militẽ in acie, & in belli periculo intelligas oportet. Ignis aurẽ probat, miseria fortes viros, Regulũ, Rutiliũ, Catonẽ, cæteraq; Romanẽ virtutis exempla & insignia, quis nosset, quis admiraretur, nisi aduersa hæc in illos incũbentia eosdẽ fecissent insignes, illustres & admirabiles: Machabæos illos et principes & martyres, illam sanctam viraginẽ octies martyrẽ, cæterosq; q̃ pro Christi nominis gloria, oĩa aduersa pertulerunt, & suum sanguinẽ profuderunt, q̃s nominaret cum benedictiõẽ, quis eorundẽ veneraretur memoriã, & qualescunq; apud nos extãtes reliquias, q̃s tẽpla poneret, q̃s festos dies ageret, honores deferret, si obscuri delituissent in vmbra, nec aduersis his illustratos gloriose celebrasset mortis exitus: Nunqd his nocuerũt egestas, fames, sitis, exilium, carceres, vincula cõpedes, tormenta, eculei, cruces, flãmæ, & mors illata per vim et iniuriã? Quisq; est tam mollis, tam perditè delicatus, qui electiõẽ fati data, auderet dicere, malle se mortuum ebrietate, crapula, venere, vel in ipsis amicæ amplexibus, q̃ illius Reguli, q̃ illorũ Machabæorũ, q̃ Petri, Andreæ, Laurentij, discessisse hinc exitu: Nulli ergo dubiũ est, quin maior sit horũ, q̃ dura, & aspera videntur, præ illis mollibus, delicatis, & dulcibus vtilitas: vere feliciores, non infelices reddere viros bonos in quos incidunt: tametsi hominũ ignauia & cæcitas, horũ momentaneam falsamq; oblectationem, illorũ qui nunq̃ marcescet suauissimo fructui, sed incluso in amariori cortice, dentibus nostris effringendo, p̃ferat, Nunquid em̃ dicere audebit aliquis non feliciorem fuisse atq; esse Mutium illũ (ut humana hominibus atq; ethnica exempla proferamus, & humanæ tm̃ rationis examine etiam expendamus) quod aduerrendæ dextræ constantia ignes hostium pressit, & eadem exusta Regem fugans, quam armata non poterat, patriæ salutem reddidit, quam si interim domi viuens molliter, eandem sanam & incolumem in sinu fouisset amicæ? An Regulum quisquam nõ probat magis (quem documentum fidei et patientiæ aduersa fortuna fecit) quod quocunq; que lassum reclinauit corpus, vulneri incumbens, in perpetuam vigiliam suspensa illi lumina fuerint: quam voluptatibus marcidum, & nimia felicitate laborãtem Mœcenatem aliquem, cui somnus per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonãtium frustra quæritur: Qui licet mero se sopiat, aquarũ fragoribus auocet, & mille voluptatibus mentẽ anxiã fallat, tam tamen vigilat in pluma, q̃ fecit ille in cruce: Cum interim hunc, his quæ eadem patitur, magis ipsa causa patiendĩ vexet,

vexet, Illi vero ad causam patiendi respicienti, pro honesto dura tolerare, solatiū extitit, Quisq̃ infelicioꝛē Socratem audebit dicere, q̃ illam potionem publice mixtam, non aliter q̃ medicamentum immortalitatis ebibit, & de morte disputauit vsq̃ ad ipsam: quā ex felicibus his aliquem, quibus gemma ministrat omnia pati doctus exoletus aliq̃s, suspensamq̃ auro niuē diluit: q̃ languentē crapula stomachū et sitim fugientem sollicitat: Pro ipsis ergo est viris bonis vt exercitent̃ aduersis.

Quod aut̃ & publicæ utilitatis intersit, vt magis in bonos q̃ malos ea ipsa incidat, ex hoc licet intelligas, qm̃ publice interest, & maxime interest, vt verā boni maliq̃ dinotionē hoīes habeant, & intelligant nec bona esse q̃ vulgus appetit, nec mala q̃ reformidat. Apparebunt aut̃ illa bona esse, si ea non nisi viris bonis tribuantur a Deo: & hæc mala esse, si malis tm̃ irrogauerit. Detestabilis erit cæcitas, si nemo oculos perdidit, nisi cui suo demerito eruendi sunt, Itaq̃ careant luce, & Appius, & Metellus, Non sunt diuitiæ bonū: itaq̃ habeat illas & Ellius Leno, vt homines aurę cum consecrauerint in templis, videant & in fornice, Nullo mō magis potuit Deus, q̃ velut prima bona cōcupiscuntur ab hominū vulgo, traducere (vt verissime inquit ille Seneca) q̃ quod illa ad turpissimos defert, ab optimis remouet. Nō ergo q̃ritur de Deo, vt iniquo, vir bonus, quod exercitetur aduersis: cū interim sceleratis atq̃ impijs sint prospera omnia, Non, inquā, magis, q̃ de duce, fortissimi & lectissimi milites, quos mittit, vt nocturnis hostes insidijs aggrediātur: aut explorent iter, aut præsidium loco deſciant. Nemo horū qui sic ex eunt, quibus periculosa queq̃ demandantur, dicit, male de me imperator meruit, sed bene iudicauit, Ita dicunt Deo, quicunq̃ iubentur pati timidis ignauisq̃ flebilis, si mō viri boni sunt, Digni visi sumus Deo, in quibus experiretur q̃tum cū adiutorio suo possit humana imbecillitas, Ita de gloriosis illis ducibus nostris publice cæsis ob confessionē prædicationemq̃ Chri nominis scribit Lucas, Ibant, inq̃t, gaudentes a conspectu concilij, qm̃ digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliā affici. Hanc, optimū illum parētem oīm Deum, rationem, in nobis spectare & sequi cogitant, q̃ boni præceptores in suis discipulis: q̃ plus laboris ab his exigunt, in quibus certior spes est, Nihil ergo mirū, si dure generosos spiritus tentat. Nunquam virtutis molle documentum est, Prospera in plebem, & vilia ingenia conueniunt. At calamitates terroresque mortalium sub iugum mittere, proprium magni viri est. Nihil ergo iniquū est bonos viros aduersis concuti, calamitatibus exagitari, debilitari, cōfringi, alligari: malos interim prosperis omnibus diffuere, integris corporibus solutos ac delicatos incedere: certe, non magis, q̃ viros fortes arma sumere: in castris p̃noctare: & pro vallo obligatis stare vulneribus: atq̃ interim in vrbe securos esse, præcisos, molles, et profesos impudiciā: q̃ nobilissimas & Deo dicatas virgines ad rē diuinā, ad fa-

Publicæ utilitatis interesse, vt magis in bonos quā in malos aduersa incidant.

Quō boni in aduersis de dei erga se affectu sentiant. Nota simile.

Simile.

Nihil ergo iniquū esse bonos viros calamitatibus exagitari, & malos interim, prosperis omnibus diffuere. Similia nota ad fa-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

ad facienda sacra, ad hymnos suis horis creatori decantandos, ad supplicandum pro salute publica medijs noctibus excitari, atq; interim altissimo somno inqñatos perfrui. Labor optimos citat, Senatus per totū diē consultat saepe, cum interim vilissimus quisq; aut in cāpo otium suum oblectet, aut in popina lateat, aut tēpus in aliquo circulo terat. Idē in hac magna vniuersi republica fieri æquum est, vt boni viri laborēt, impediātur, dura, aspera, difficilia, ignauis terribilia, pro sua & aliorū salute, saltē eruditione, & exemplo, perferant: cum illi interim torpescāt ac desideant otio, et delicijs diffuant, ac viuant molliter. Quibus nō inuident, sed miserentur viri boni, quod falsa bonorū imagine, velut longo fallaciq; somno lusi, animos inanes pascant: auro, argento, & purpura foris nitentes, cum intus nihil boni sit. Quos, nō qua occurrunt, sed qua latent, contuentes, vere miseros vident: sordidos, turpes, ad similitudinē parietum suorū, extrinsecus tm̄ cultos: & intelligunt non esse verā & solidā felicitatē quod splendet foris, sed crustā, & qdem tenuem, aut bracteolā potius. Nitere eqdem illos, & crassīs oculis, q̄ extrinsecus tm̄ apparent, spectanti vulgo, imponere: at cum inciderit aliqd quod illud disturbet ac detegat, tunc apparere, q̄tum altē ac verē foeditatis alienus splendor absconderit. Et haec tenus qdem non ex diuinæ sapiētiae, q̄ humanum captum excedant, ex sacris arcanisq; literis deprōptis, sed humanæ philosophiæ rationibus, diuinę prouidētiae causam egimus: atque optime, sapientissime, & æqssime Deū dispēsare vniuersa: et dum viros bonos duris, asperis, & calamitosīs casibus exercet, illis iisdē optime consulere, aduersus carnalium & cæcorū hoīm blasphemias calūnias (quorū & Dauid ille & Hieremias, vt audisti, personas nobis expresserunt, & significarunt etiā pijs hoīb; sed q̄ ad diuinę sapiētiae ac prouidentiae suauissimam & æquissimam erga oēs rationem non satis attenti sunt, eiusmodi etiā cogitatiōes, velut Deum in disceptationem iustitię prouocantes, nonnunq̄ incidere) ex Ethnicorū philosophorū, verissimis qdem, & ex se euidentibus sententijs (qbus ille Seneca inter oēs maxime et passim abundat) demonstraui. Prolixius qdem q̄ regrebat suscepti argumenti ratio, sed animi impetum in hoc secutus sum, quo et me ipsum aduersum hęc aduersa & vulgo terribilia cōfirmatiorem redderem, Si qdem & me, parens ille optimus & benignissimus, in filiorū, vt spero, numero habēs, eisdem, seu flagellis, misericorditer erudire, exercitare, atq; experiri dignatus est: quod nō malo sed bono mihi fuisse, re ipsa sensū & idem sentiēt, quotquot ea ipsa, vt oportet, exceperint. Nec pati illum vt quisq̄ in his tentetur, super id quod ferre possit, & sibi expedit, mō in illum ipsum se prorsus cōijciat, & in illius adiutorio et protectiōe habitet. Qui tametsi nos clamātes ad se, nō mox exaudiat, bono hoc nō facit, Quō si febricitās frigidā postulet, dicatq; ad medicum. Vim patior, crucior, yror, exanimor, vsquequo medice clama-

Eorundem
apertio.

Vt nihil sit
quod viri
boni in ad
uersis, inui
deant illis
miseris feli
cibus.

Peroratio
de hac par
te queri
moniarum
quæ homi
nibus inci
dunt aduer
sus æquissi
ma Dei iu
dicia.

Vt Deus
bonos no
stro subin
de nos non
exaudiat.
Simile.

clamabo, & non exaudies: Et respondeat ei sapientissimus & clementissimus medicus. Scio quo tempore quod postulas dare debeā. Non misereor modo, quia misericordia ista crudelitas foret, et voluntas tuā contra te petit. Ita & Deus noster, sciens suā pondera & mensuras clementiā, interdū non exaudit clamantē, vt eum probet, & ad rogandū magis prouocet, & quasi igne excoctum, iustiores purioresq; faciat, Quod intelligens Apostolus secundum id quod misericordiam consequutus est a dño, ait, Sed non deficimus: et benedicit dominum in omni tempore, sciens, quoniam qui perseuerauerit in finē, hic saluus erit.

Nunc ad alterā etiam obiectionē, qua ex verbis Christi q̄ hinc de Chorozaim, Bethsaida, Capharnaō, inde de Tyro, Sidone & Sodoma dicuntur, inquiritur, cur ibi Deus multas virtutes exercuerit, vbi sciebat nō credituros homines: Eo siquidē sine vt crederent certū est illū fecisse miracula, quo sine frustratus est. Infinite etiā sapientiā non congruere, q̄quid viro sapiente non dubitamus indignū, per se notū est. Hanc em̄ velut cōmunem in his animi conceptionē, recte apprehēdimus, vt quicquid rectæ rationi nostrę, apprehensis omnibus rei circūstantijs, congruit, consentit, & velut rectū occurrit, si ab optimo & sapientissimo principe fieret, id nihil dubitemus Deū in singulis fecisse & facere. Sed rectæ rationi nō congruere, imo stultum videri & ridiculum, viroq; sapiente indignū, imo quod extremæ dementiæ deputat ille Comicus, communē de hoc hominum sensum exprimēs, si quis certo sciens nihil se profecturum, imo obfuturum potius, pergeret nihilominus eodem respectu multa agere, & se inquietare & alios. Præsciuisse autem Deum si in Chorozaim, Bethsaida & Capharnaō multa miracula & prodigia ostenderet, æque nō credituros illic homines: imo hoc ipsum fore, ad damnationis eorundem augmentum & cumulum. Non solum ergo non profuisse, sed etiā obfuisse videri, faciendo ibidem tam multa miracula, Id quod nec infinitæ sapientiæ nec bonitati congruere videtur. Aequē ac illud, Quod illic noluerit miracula facere, vbi facta, profutura præsciebat, Vtrumq; em̄ & de Dei bonitate (quam supra æqualem atque obuiam omnibus demonstrauimus) et de infinita eius sapientiā, æquē absurde cogitare nos facere: vtrumq; vtramq; vocare in quæstionem & controuersiam, Videri siquidem, vtramque requirere, vt apud illos miracula fierent, apud quos vtiliter fierent, & fructum factura noscebantur: apud illos non fierent, apud quos infructuosa, imo dispendiosa fore præsciebantur.

His, inquā, obiectionibus, vt paucis respondeamus, & simul etiā illā diluamus quæstionem, quæ multis occurrit difficilis, Cur, quos malos dānandosq; præsciebat Deus, creare voluerit, Hoc semper & ante oīa certo apud nos statuere debemus, ex illa pietatis regula, quod supradiximus, inēps, Deum infinite bonū, iustū, sapientē, secundū immensitatē

Repetitur
vis obiecti
onis aduer
sus prouiden
tiam diffi
cillimā.

Cur ibi
multas vir
tutes fece
rit, vbi præ
sciebat nō
credituros
homines,
Cōtra, ibi
nō fecerit,
vbi si fecis
set, creditu
ros & actu
ros poenitē
tiam scie
bat.

Solutio.

Hypotesis
prima.

furē

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Secunda.

Quo modo & ordine apprehendendum nobis dispensationis salutis nostre, ordinatum a deo, exhibitumque mysterium.

suæ sapientiæ, attingere a fine ad finem potenter & efficaciter, nusquam vero quæ suo intendit fine frustrari: omnia suauiter dispõere: nihil agere inique, nihil crudeliter, nihil impotenter, imo dulcedinem misericordiæ eius esse super omnia opera eius. Nihil sine summa maximaque ratione agere infinitam sapientiam, etiam quicquid nobis videatur, cum lippientes cæcutientesque oculos nostros, velut noctuæ quædam, in illos radios diuinæ lucis intendimus. Deinde, Præmittendum & hoc est, quod supra pluribus astruximus. Voluntatem diuinam, tametsi simul in æternitate voluerit vniuersa, ea nihilominus quæ vult, ordine quodam voluisse & velle, Quæ, vbi in consilijs, cogitationibus, & voluntatibus eius aut non assequimur, aut peruertimus, quod prius est apprehendentes posterius, hinc magnis nos sæpe perplexitatibus inuolui, & indigna Deo de Deo nobis incidere.

Proinde si ita cogitemus, Deum præuiso humani generis lapsu in eius origine, atque eidem ordinato remedio in suo filio (Quem certa successionis linea ex Adam per Abraham & David constituto tempore nasci voluit) ne subita tam immensæ lucis offusione magis perstringeret, quam illuminaret acies hominum, ante voluisse veritatem ipsam, quæ sub Christo & per Christum enituit, cæremoniæ vmbreis multiplicibusque figuris velut præcurrere atque adumbrare, deliniareque in vno, parentum eius meritis electo specialiter ad hoc populo, (interim suæ providentiæ cura ad salutem omnibus necessaria non destitutis cæteris) ex quo & in quo nasci dignatus est, (neque enim poterant ab initio intendere vel ipsi filij Israel, in apertam reuelatamque faciem Moyse, hoc est, nudam claramque veritatem eorum quæ per Moysen figuris illis significabantur: sed necesse habebant velare faciem suam, quoties a conspectu & colloquio domini ille prodibat ad populum.) Et deinde, cum iam aduenisset plenitudo temporis, per illum ipsum suum filium, eam ipsam Evangelicæ veritatis lucem & salutis doctrinam apud eosdem, ante omnes, palam prædicari, & signis miraculisque contestatam fieri, & rupto velamine choruscare de crucis patibulo. Et post ea, perfectis consummatisque omnibus quæ ad salutis redemptionisque nostræ mysteria pertinent, eandem salutis doctrinam per certos, (quos sibi ad hoc delegerat) certo ordine & tempore, & ut immensæ suæ pietati, sapientissimo suo, & non nisi ad vnam creaturæ sue vtilitatem intento consilio (tametsi eius nos rationes lateant) congruere visum est, in vniuersum disseminari orbem: nihil nobis, nisi infinitæ sapientiæ & bonitati maxime congruum occurrit: imo alius, qui aut æque, aut magis congrueret modus non occurrit. Quare & ita fecisse, atque æterno consilio ita decreuisse Deum, nihil ambigendum est. Post quod sapientissimum consilij sui decretum, velut deinceps, si præviderit qui credituri essent Evangelio suo, Qui non

Ex præmissis patere propositarum questionum solutionem.

non credituri, qui facilius credituri, qui difficilius. Et quod, si easdem virtutes inter gentes quasdam prius edidisset, citius illæ credidissent, & venissent ad poenitentiam: non propter hoc, sapientissimorum cōfiliorum, iam semel constitutorum ratio atque ordo mutandus fuerat. Volebat equidem ille omnes credere & ad agnitionem veritatis venire, quantum ex ipso est: & ea causa, inter suos primum omnium miracula edidit, & ab æterno ædere constituit. Quæ, etsi paucis illorum apud quos facere ea decreuerat profutura, ex ipsorum obstinatione ac malitiâ: velut deinceps præiudic: nihilo tamen minus æque præiudic: profutura multis alijs, qui eadem fieri nō viderent, sed facta crederent, Nō ergo frustra fecit virtutes apud incredulos: neq; ex parte sui, qui propter se operatus est omnia: neq; ex parte boni vniuersi, cuius illi præcipua cura est: Quanuis illis, non solū frustra, sed etiā ad damnationis eorum augmentum, hoc factū videri possit. Tamen non eo respexerit Deus, cum faceret: sed contra potius vt crederent: sed fugipforum hoc est obstinationis ac malitiæ, quæ Deo est ingrata ac displicens. Dat ipse multis gratiā suā, qua consequantur vitam æternā, quam tamē non cōsequuntur: non quia ipse, vt consequeretur, noluit: sed quia nolunt illi.

Absurde itaq; & peruerse cogitamus de Deo, si ita intelligamus, eū velut primo præsciuisse, hos non credituros prædicationi doctrinæ suæ & miraculis, illos credituros, si ipsis facta fuissent, & apud hos noluisse, apud illos voluisse ea facere, Præsciuisse hos futuros malos ac reprobos, & deinde, velut post præscientiā eiusmodi, eosdem creare voluisse. Imo et hic nobis ita cogitandum est, Quemadmodum etiam supra subinde inculcauimus. Deum a principio creare voluisse vniuersum, quantum est & erit, genus humanum, quo suæ bonitatis ac felicitatis consors fieret, absque vllō personarū discrimine: si tñ mandata sua obseruarent, aut mediā assequerentur quæ ipse constituerat ad salutē necessaria. Et quanuis signo quodā ordinis sequenti, & tanq̃ deinceps, præiuderit plurimos præceptorū suorum transgressores malos & reprobos fore, non propter hoc reuocandū illi fuerat, æternæ suæ mentis decretum, de condendo vniuerso humano genere, Nec frustra facturū erat illos, ex sua ipsorum malitiā damnandos & reprobos, qui ad bonum vniuersi præcipue respicit: nec quicquam tam malum est, unde magis bonum non eliciat: maius, inquam, vniuerso.

Et hætenus quidem, diuinæ præscientiæ, prædestinationis, reprobationis, prouidentiaeq; qua sapientissime iustissimeq; dispēantur omnia, dilucide, vt existimo, atq; etiā breuiter, pro rei magnitudine, tñ etsi prolixius q̃ requirebat instituti negotij ratio a nobis explicate sunt: & clarissime demonstratum, vt libertati arbitrij nostri nihil præiudicent, sed vbique subscribant & consentiant.

OCTAVI LIBRI FINIS.

c DE

Qualis in
quæstioni-
bus propo-
sitis, absur-
da & per-
uersa sit no-
stra de deo
cogitatio.
Etiam illi-
us quæstio-
nis solutio
Cur creauit
quos da-
mnandos
præciebat.

Peroratio.

DE LIBERO HOMI- NIS ARBITRIO ET DIVINA gratia Liber IX.

Præcipuos quosdam scripturarū locos, etiam orthodoxis omni-
bus intellectu difficiles, quibus præcipue nituntur aduersan-
tes libertati arbitrij, & omnia in diuinæ voluntatis immuta-
bile decretū referentes ordine subiungere, & apparentem in eis
difficultatem ante oculos ponere. Rationes quoque plerasq;
apparentes inducere, ex quibus videtur non æquam esse er-
ga omnes Dei beneficentiam & misericordiam, nec velle eū
omnes saluos fieri.

Caput I.

Scriptura-
rum loci q-
bus dero-
gari vide-
tur liberta-
ti arbitrij
humani.

Locus A-
postoli de
Esau & Ia-
cob.

VONIAM INVENIUNTUR IN
ipsis diuinis scripturis, quedam ita posita, vt
sint, his quidem odor vitæ in vitam, alijs ve-
ro odor mortis in mortem: pijs, humilibus,
& sapientiæ studiosis, vberem materiam, in
qua exercere atque explicare possint fructū
ingenij, subministrantia: superbis vero, &
in oculis suis sapientibus, lapis offensionis,
& petra scandali: ijs, inquam, qui non didi-
cerunt ad sobrietatem sapere, & ad dictam pietatis regulam simplici-
ter incedere, neq; captiuare intellectum in obsequium fidei, si quis inci-
dat locus, qui eidem regulæ aduersari videatur. Ea nunc proferemus
in medium, ex quibus qui derogarunt libertati arbitrij, & vniuersa q̃
accidunt, ad ineuitabilem nobis vim diuinę voluntatis referunt, pesti-
feri erroris sui occasionem sumpsisse videri possint. In quibus etiā ad
pietatis regulam explicandis, vt ab initio laborarūt orthodoxi oēs, ita
nec nos pigebit post illos immorari aliquanto diligentius, nec te lector
legisse poenitebit. Sunt autē fere præcipua, quæ ex Pauli ad Romanos
proferuntur epistola, quam fere vniuersam, magnis perplexisque ob-
scuritatibus inuolutam experti fatentur tractatores vniuersi.

In primis aut occurrit illud, quod ostensurus non carnis sed electio-
nis promissionisq; filios æstimari in semine. De Esau et Iacob inducit,
eodē conceptis concubitu, eodē partu editis. Cū em̃, inquit, nondū nati
fuiſſent, nec aliqd boni egissent, aut mali, vt secūdum electionem, pro-
positū Dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocāte dictum est ei. Quia
maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi Esau aut odio ha-
bui, Ex nullo ergo opere, quanuis futurorū, respectu aut præsciētia, sed
ex mera Dei electiōe, pendet fratris discriminē, vt hic diligatur, ille sit odio
habitus: hic numeratus inter filios, & in regni hæreditatem cooptatus,
ille

ille a filiorum sorte & hereditate reprobus. Quod autem ex vno Dei proposito & electione, non ex operibus nostris pendet, certum est, in eo, arbitrij nostri nullas partes esse, neque in nostra id potestate constitutum. In nullius proinde potestate erit, estimari in semine, aut inter filios Dei computari, si vnus (quod dicere videtur Apostolus) electionis diuinæ & voluntatis sit. Aduersus quod, inducta a se obiectionem ex diuina æquitate & iustitia, cui hæc aduersari videntur, ita refellere pergit, ut vniuersa nostra, ex vnus Dei voluntate pendere velut ex instituto videatur asserere: nec quicquam nobis in illis reliquum facere. Quid ergo, inquit, dicemus? Si ex vno Dei proposito & electione pendet, quod hi æstimentur in semine, illi minime, nunquid iniquitas est apud Deum, quod tam inæqualiter inter æquales & in omnibus pares, discernit, & iudicat? quod hunc electione dignatur, illum minime? Respondet, iniquitatis ob hoc Deum argui non posse. Absit, inquit, ut sit iniquitas apud Deum. Moyse enim dicit. Miserebor, cuius misereor, & misericordiam prestabo cuius miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Hoc ratio, scripture autoritate confirmari quidem videtur id quod in assumpto erat, ex vna Dei electione et voluntate pendere, ut eius assequamur misericordiam, & in numero filiorum eius estimemur: sed inducta contra obiectionem ex iustitia et æquitate diuini iudicij non diluit. Quæadmodum & ipse quod de Pharaone continuo subiungit, Dicit enim, inquit, scripture Pharaoni. Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendā in te virtutem meam, & annunciet nomen meum in vniuersa terra. Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat. Quibus aperte subscribere videtur Apostolus aduersario sententiæ, quā ut impiam, in Deum blasphemam, & vniuersæ ecclesiæ, imo totius orbis ab initio cōdemnatam sententiā, hæcenus impugnavimus, Nam si a Deo in hoc ipsum sit factus Pharaon, ut in contumace et diuinis iussis repugnante ostenderetur Dei potentia, non fuerat eius potestatis et arbitrij fecisse aliter: præsertim, quoniam etiam induratum a Deo cor eius, ne mandatis suis obtemperaret, scripture affirmat. Missio siquidem ad illum Moyse & Aarone, cum mandatis suis, eosdem præmonuit quod auditurus ipsos non esset, eo quod ipse induraturus esset cor eius, quo multa in eum vniuersamque Aegyptum signa fierent. Ego, inquit, indurabo cor eius, & multiplicabo signa & ostenta mea in terra Aegypti, & non audiet vos. Si a Deo induratus est Pharaon, et per hoc quod induratus est, deliquit, non sibi ipse causa delicti exitit, nec in eo ipso arbitrij habuit libertatem, sed ex dei hoc voluntate pendebat. Quod, si in Pharaone verum est, eadem ratio erit & in omnibus. Quod ipsum etiam in subsequentibus verbis innuere videtur Apostolus, ex illo quod de Pharaone specialiter dictum est, vniuersaliter inferens. Ergo cuius vult miseretur, et quem vult indurat.

Quod ipsum etiam ex eo, quod per Ezechielem dicit dominus, confirmari videtur. Auferā, inquit, eorum corda lapidea, & immittā eis carnea, ut

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

in præceptis meis incedant, & iustitias meas custodiant, Quibusdam ergo (quod de Pharaone affirmat scriptura) indurat cor Deus, ne possint mandatis eius obsequi: alijs induratum & lapideum cor aufert, & cor melius ac sensibilius inserit, quod cor carneum vocat, quo in præceptis suis incedant, & iustificationes suas custodiant, Ergo, inquit ille, cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

Aduersus q̄ paulo ante inductam de diuina æq̄tate & iustitia nondū dissolutā obiectionē repetens, ac rursus inducens, ita refellit, vt maioribus adhuc obscuritatibus vniuersa videatur inuoluere, Dicis itaq̄ mihi, inq̄t, Quid adhuc q̄ritur Deus de nobis sibi nō obsequentibus, si ille q̄s vult indurat, ne sibi possint obseq̄? Volūtatē em̄ eius q̄s resistit? Et hactenus, cōtradiCTOR aliq̄s, inductā paulo ante obiectionē repetēs, quasi nō solutā sed confirmatā potius per ea q̄ illi respondēdo subiunxit Apost. Quē in hunc modum p̄git repellere, O homo, inq̄t, tu quis es, qui contra respondeas Deo? Nunq̄d figmentū dicit ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestātē luti figulus, ex eadē massa facere aliud quidē vas in honorē, aliud autē in cōtumeliā? Quod si in hunc modum fiant homines a Deo, velut lutea vasa a figulo, vnū quidē in honorem, aliud vero in contumeliā, nihil eius pendet ex hominibus: sed vniuersum ex plaste deo, vt hic sit vas misericordię in honorem, ille, vas irę in interitum et contumeliā. Quemadmodum ex vno fictore & opifice est, vt ex eodem luto fiat hoc quidem vas mensis aptum, illud destinatum sterquilinijs. Hoc ipsum, etiam ex eo confirmari videtur, quod eodē loco aliquanto superius idem præmisit Apost. dicens, Diligentibus Deū, sed ijs, q̄ secundum propositum vocati sunt sancti, vniuersa cooperari in bonū. Quos em̄ prædestinauit, inq̄t, aut prædefiniuit ad vitā, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autē iustificauit, hos & glorificauit. Ex q̄bus equidē Apost. verbis euidenter videtur, non iustificari nec glorificari aliquē, nisi a Deo vocatum, secundum eius electionē aut propositum prædefinitionemq̄ æternam. Quod si ita, nihil eius pendere videtur ex nobis, cum arbitrij nostri aut potestatis nr̄e non sit, quid de nobis ab æterno constituerit dñs: elegerit nos, nec ne, quos dignaretur vocare in tēpore: prædestinauerit ad iustificationē & gloriā, an secus. Nam vniuersum istud, vniuersipsum est, et fuit priusq̄ nos faceret: imo priusq̄ mundum constitueret, Sicut, inq̄t, elegit nos in Ch̄o ante mundi creationē, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius, in charitate: qui prædestinauit nos in adoptionem filiorū Dei, p̄ Iesum Ch̄m in ipsum, secundū propositum voluntatis suę, vt laudetur gloriā gratię suę, qua charos nos reddidit in dilecto filio suo. Perinde ac si diceret, Quia nihil electione sua dignum reperiēbat in nobis cōlestis pater, in Christum oculos suos conuertit, vt tanq̄ ex eius corpore, membra eligeret, quos assumpturus erat

De figmento & figura.

Diligentibus deum, sed ijs q̄ secundū propositū vocati sunt sancti, cooperari omnia in bonum.

erat in vitæ consortium. Elegit nos in ipso, non in nobis, nec vllō meritorū aut operum nostrorū respectu: elegit autē secundum propositum voluntatis suæ. Vbi regnat hoc Dei beneplacitum, nulla in considerationem veniunt aut opera aut merita. Elegit deniq; vt essemus sancti & immaculati: & nō qā futuri eramus sancti. Sanctificatio & puritas, electionis effectus, nō causa est, Nihil ergo, eius situm videtur in nobis: cum electio ipsa, vnde hæc dependent, nostri arbitrij non sit.

Id quod Caluino videtur etiam magis cōfirmari ex eo quod ait, Secundum propositum voluntatis suæ, quod proposuerat in semetipso. Siquidē Deum proposuisse in semetipso, perinde valere existimat, ac si diceretur, nihil extra se cōsiderasse, cuius rationem in decernendo haberet, Proinde & subijci ab eodē Apostolo, huc pertinere totā electiōis nræ summā, vt simus in laudem diuinę gratiæ, Que, inq; laudem non mereretur in electiōe nrā nisi esset gratuita, Porro eam gratuitā nō fore, si in suis eligēdis, dominus qualia sint futura cuiusq; opera reputat.

Sunt præterea & in Euangelij nonnulla, q̄ difficultatis nō parē incauto inexercitatoq; lectori ingerunt, atq; etiā scādalo sunt parē firmis in fide, Vt est illud, quod apud Marcū legit, dixisse Saluatorē ad discipulos, cū eisdem differeret seminantis parabolā. Vobis datū est nosse Locus ex Marco, de seminatio parabolæ. mysterium regni Dei: illis autē, q̄ foris sunt, in parabolis oīa fiunt: vt videntes videant, & nō videant: audiētes audiant, et nō intelligant: ne qñ conuertant̄ et dimittantur eis peccata, Si nō possunt intelligere & credere hoīes, q̄ suę salutis sunt, nisi qs aperte doceat: non est autē in eorū potestate, vt qs ipsos aperte doceat, imo, ille ipse doctor noster dicit, propterea se eis nō predicare manifeste, ne forte audiant, & intelligant, et conuertant̄ et saluentur: nō vtiq; in ipsis situm est, vt salui fiant, Et siqdem nō esset adiectū quod dixit, Ne forte cōuertantur et remittatur eis, posset pronior esse responsio: qua diceremus, ideo noluisse Saluatorē illos qbus loquebat̄ in parabolis, intelligere regni cœlestis mysteria, ne grauiori dānationi ipsis foret agnita veritas, quos præsciebat pmanfuros in malitia, Nūc autem, cum adiectum sit, Ne forte conuertantur & dimittantur eis peccata, maior sanæ intelligentiæ difficultas ingeritur.

Nec minus illud Iohannis Euangelistæ, quo velut obstupescens obstinatum duriciem & prodigiosam infidelitatem illius Iudaici populi, quæ tot, tantisque signis emolliri, & a corde eius dimoueri nequit Locus ex Iohāne, difficilis. quam potuerit, eam ipsam a propheta prænunciatam commemorat, magnam difficultatem præ se ferre videtur.

Cum autē, inq; tanta signa fecisset corā eis, non credebant in eū: vt sermo Isaie cōpleretur, quem dixit, Dñe quis credidit auditui nrō: & brachium dñi cui reuelatum est: Propterea nō potuerunt credere, quia iterum Esaias dixit, Excæcauit oculos eorū, & indurauit cor eorū, vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur et sanem eos.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Hæc dixit Esaïas qñ vidit gloriam eius, & locutus est de eo. Hactenus verba Euangelistæ. Quæ sane non immerito scrupulum, ambiguitatem, atq; etiam laqueum inijcere possent Lectori, ad pietatis regulam parum attento, nec satis firmiter adhærenti sacrae illi anchoræ. Nam si ideo non credebant, vt sermo Esaïæ impleretur, qui non potuit nō impleri, (Non em̄ potest solui scriptura, vt veritatis voce asseritur) Quæ

Scripturæ loci qui videntur Deum auctorem peccatorum nostrorum facere. Ioseph, fratrem aduersum se commissum, diuinæ voluntati ascribere.

Iob in Chaldæorum peccato opus diuinæ voluntatis agnosce.

Dauid maledicta Semei diuino mandato ascribere.

Amos affirmare, non fore malum in ciuitate, quod non fecerit dominus. Idem quoq; Hieremias.

Malos, organa iræ domini, q̄ manu eius dirigantur. Pilatū & Herodem, aduersus Christū egisse, quæ consilium domini decreuerant.

Iudeos Christum, definito eius consilio traditum, interimendo consummasse scripturas.

fuit Iudeorum culpa, q̄ non crediderint? Si non poterant credere, propterea quod iterum dixit Esaïas. Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum, & q̄ sequuntur: Quod esse potest peccatum non facientis, quod nō potest facere? Et quod absurdius est, videtur in Deum causa huius infidelitatis referri, Quandoquidem ipse dicitur excæcasse oculos eorum, et indurasse cor eorum ne viderent aut intelligerent, neue sanarentur.

Sunt adhuc & alia nonnulla q̄ videntur Deū auctorem malorum et peccatorum nostrorum facere, Sic Ioseph post mortem patris fratribus commissi in eū sceleris conscijs, vindictæ timorē detrahens, et benigne eos consolatus, vniuersum illud ab ipsis patratū, diuinæ videtur voluntati ascribere, Nō vos estis (sic citat Caluinus) q̄ me vendidistis in Aegyptum sed Dei voluntate præmissus sum ante vos vt vitam vobis conseruarem. Vos q̄dem cogitastis de me malum, sed dñs conuertit illud in bonū. Sic Iob in facto et peccato Chaldæorum, quo ipsius vniuersa, partim internecioni dederant, partim vi asportauerant, et depredati fuerant, diuinū opus et voluntatis eius ordinationē agnoscens, semetipsum pulcherrima illa sententia consolatus est, Dñs dedit, dñs abstulit, sit nomē dñi benedictum. Sic Dauid conuictus ac lapidibus a Semei impetitus, cū suos a prohibenda retaliandaq; iniuria prohiberet, dixit, Sinite eū, q̄ dñs præcepit ei vt maledicat Dauid. Sic Amos denunciât non fore malum in ciuitate quod non fecerit dominus. Sic Hieremias acerbere darguit eos qui euenire aliquid calamitatis putabāt, non iubente Deo. Sic in Prophetis homines per quos infliguntur mala, dicuntur esse sanctificati ad opus domini exequendum: vocanturque & retia & gladij & secures, quæ manu eius dirigantur: organa itē iræ domini quæ sibilo eius solo excitentur. Sic Pilatus & Herodes cum ad Christum extinguendum coirent, dicuntur conuenisse, ad peragenda, quæcunq; manus & consilium domini decreuerant. Sic Iudæi, Christū, definito eius consilio & scientia traditum interemisse, atq; ita consummasse, quæ de Christo scripta erant: quemadmodum et de militibus toties repetitur, quod omnia fecerint q̄ ad scripturæ complementum pertinebant.

Hoc in primis certū videt, voluisse Deū, vt pateret Chrs, quo nr̄e redemptionis pretiū dependeret: quæ patri ea in re obedientē fuisse ad mortē vsq; Apost. affirmat. Quin et Chrs clarissimis verbis testat voluisse patrē, vt calicē passionis ebiberet, Cuius instante iā passione et morte q̄ veritatē humane in se naturę contestatā faceret, & infirmitatem exprimeret,

meret, cum vt homo amarissimam illam passionem & mortem refugeret, oraretq; patrem, vt si fieri posset, transferret a se eiusmodi passionis calicē, semper adiecit, Veruntū, non sicut ego volo, sed sicut tu vis, Voluit ergo eum pater, passionis illum calicem ebibere: voluit eum immolari in crucis patibulo: voluit occidi & interimi. Noluit aut, vt semet occideret, Voluit ergo, vt occideretur ab alijs: nempe a iudæis, Pilato & eius militibus, Videtur ergo vt his qui Christum occiderunt & crucifixerunt, diuina voluntas cui resistere non poterant, sui peccati damnationisq; causa fuerit. Et hactenus quidem quæ ex scripturis difficultatem haud sane leuem aduersus catholicam, quam supra explicauimus, sententiam, de nostri libertate arbitrij, diuina quoq; prouidentia ingerere videntur, q̄tum potuimus apparenter, contra orthodoxam veritatem induximus, ne forte dissimulasse & declinasse eorundem vim & efficaciam nos calumnientur aduersarij, vt quiduis facile in calumniam rapiunt. Iam & cōtra id, quod toties ante asseruimus. Velle Deū Rationes, ex quibus videtur ex Dei beneplacito pendere, vt pereant, qui pereunt, Et quod non æqualem se patrem exhibeat omnibus. omnes saluos fieri: eo fine ab æterno disposuisse vniuersam indistincte rationalem naturam condere, quo suæ beatissimæ bonitatis esset participes: nec ex ea quosdā simpliciter elegisse quos saluare vellet, & nō alios, sed discretionē Dei de hoībus, ad præscientiā discriminis, quod in ipsis videt & non fecit, referri oportere: alioq; quod ex ipso est, pium se patrē æqualiter præbere oībus, nec personas accipere. Aduersus hæc, inq; oīa, occurrunt multa, quæ maximam difficultatem videntur ingerere.

Videmus liberari partē hoīm, pereunte parte altera, sed multo maxima: quod ne possis aut voluntatū meritis, aut discrimini quod p̄uidit Deus & non fecit in ipsis hoībus ascribere, vt malos neglexisse gratia, bonos elegisse videatur, resistit nobis innumerabiliū causa populorū, quibus per tot sæcula, nullā cœlestis doctrinæ annunciationē fecit. Qui in præteritis gñationibus dimisit oēs gentes, suas vias ingredi: & vnū ex omnibus, quasi nō æque ad se p̄tinerent cæteri, sibi peculiare populū elegit, quē specialibus ad pietatē institutis, dirigeret, sustineret, subleuaret lapsum et auersum flagellis & bñficijs erudiret et reuocaret. Quod idē, si præstitisset alijs (q̄d de Tyro & Sidone affirmat Christus) olim in cinere & cilicio poenitentia egissent. At post, in plenitudine tēporis, reprobo illo ipso quē ita specialiter elegerat, peculiari sibi populo, salutis doctrinā & gratiæ suæ diuitias, missis in orbē vniuersum suæ illius tā obuiæ salutis nuncijs copiosissime effudit. De qbus scriptū est, Populus q ambulabat in tenebris vidit lucē magnam, & sedētib; in regione vmbre mortis, lux orta est eis. Et ad q̄s dicit Apostolus, Vos aut genus electum, regale sacerdotiū, gēs sctā, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, q de tenebris vos vocauit in admirabile lumē suum. Qui aliq̄n nō populus dei, nunc aut populus Dei, Qui nō cōsequuti misericordiam, nunc aut cōsecuti misericordiā. Quæ donorū dei erga genus hu-

Ex causa Iudeorum & Gentium.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

manum tanta diuersitas, ne possit ascribi discrimini, quod Deus inuenit nō fecit in illis prioribus & posterioribus sæculis: quasi generosior auis, minor sit orta successio, aut horum meritis tributū sit, quod nō meruerit priores, sed ex vnius diuinæ voluntatis bñplacito dependere indubitatum sit, ipsa cōuincit rei euidentia. Nam quales mores eius sæculi, quo aduenit operari salutem humani gñis, inuenerit Chrs, probauit Iudaici furoris impietas, & quā apta, si ipsam per se expendas, fuerit Euangelio Christi illa generatio, non solum populi sed etiam scribarum & principum ac sacerdotum corda docuerūt: quibus parū fuit, in agnum illum Dei tollentē pētā mundi, contra testificationē legis, cōtra oracula prophetarum, contra diuinarum experimēta virtutum, seditionibus, contumelijs, sputis, colaphis, lapidibus, flagris, ad postremū crucis atrocitate sæuissē, nisi etiā testes resurrectionis eius, eadem persequerentur infamia. Ita vt ad manifestandam dei gratiam, quæ ex æterno eius incōmutabiliq; consilio in salutem oīm gentium disponebatur, non priora sæcula deuītata, quasi incapacia, sed ista electa videri possint, quæ tales populos edidit, Quorum ferox & voluntaria iniquitas, non consulendi affectu, sed sæuendi proposito persisteret facere, quæ manus Dei & consilium decreuerunt fieri. Et quo mirabilior appareret dei gratia, & potentia, q̄ de tam duris animis, tam tenebrosis mētibus, tā inimicis cordibus fecit sibi populum subditū, fidelem, sctm. Hoc certe nemini obscurū esse pōt, quæ hoīm merita inuenerit Christus: quos mores subiecerit sibi: quæ ad se corda conuerterit, qñ venit mederi, nō sanis, sed malehabentibus, & vocare nō iustos, sed pētores: qñ gentium populis qui in tenebris sedebant, & in regione vmbrae mortis habitabant, lux illa salutaris diuinitus illuxit: qñ frementibus gentibus, irascentibus populis, sæuētibus regibus, potestatibus contradicentibus, superstitionibus & erroribus totius mundi vna cum suo principe reluctātibus, tamen roborabatur fides & vincebat veritas: imo & de resistentibus, furentibus, persequentibus, populū suum Christus augebat. Aperta vis hæc erat diuinæ gratiæ, & nō merita hoīm: imo quæ sub grauissimis peccatis hoīm vi sua efficacius operata est, & clarius enituit: vt vbi abundauit delictum, superabundaret & gratia. Quo igitur pacto verum est, deum cōmunem patrē sicut & cōditorem se oībus exhibere: q in præteritis gñationibus tā parce effudit suā gratiā: post aduentū aut in carnē sui filij, ineffabiliū donorum suorum fluminibus vniuersum mundū adeo copiose irrigauit?

Ex paruulorum vniuersali multitudine.

Iam etsi ad vniuersalem multitudinē paruulorum respicias, quo pacto idem tibi videri poterit? Qñquidem in illis, excepto eo, quo in dānationē nascit genus humanū, delicto, nec pterita possunt merita nec futura cēseri. Oēs em̄ iñ, añ vllū intelligētie vsum, añ liberæ volūtatis arbitriū, aliq ad æternā beatitudinē regnati, aliq ad ppetuā miserā transeūt nō renati. Si ad originis culpā respicis, oīs nūerus in reatu est: si morale innocētia quæ

quaris, omnis summa sine vitio est, Non inuenit quod discernat dei iustitia: atque eosdem discernit diuina electio, Cui vni ascribendum videtur, quod isti salui fiant renati, isti pereant non renati. Nam cui hæc alteri ascribi poterunt, quam vni illi sub cuius prouidentia & omnipotentia est spiritus vniuersæ carnis: in cuius manu omnis viuentis anima: sine cuius voluntate nec folium ex arbore decidit: Per quem fit, ut multis sæpe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruauerit: & ad regenerationem venerint per extraneos, quæ eis non fuerit prouidenda per proximos, Et quo modo omnes homines Deus saluos fieri voluerit, qui non omnibus, illud tempus impartit, in quo per voluntariam fidem percipiendæ gratiæ capaces sint: Quod si insuper & ad exitum hominum tam varium quod est passim cernere, quis dirigat mentis oculos, ut hic transferatur a deo, quo tempore in via mandatorum eius fideliter ambulat, ne si inter peccatores viuat diutius, aut malitia mutaret intellectum eius, aut fictio ipsius animum deciperet: ille totam pene vitam in timore dei exigens, permittitur tandem in peccatum cadere, in quo decedens perpetue fit damnationi obnoxius. Contra alter, inter innumera pericula, sceleratissimam vitam longo tempore securus exigens, tandem gratiam inuenit: & in ipso vitæ fine, atque adeo extremo halitu sacramento baptismatis Christi renouatus, sine vilo bonorum operum suffragio, in cœleste regnum transferatur. Si, inquam, ad hunc tam varium hinc exitum hominum quis dirigat mentis aciem, quoniam pacto credere poterit Deum velle omnes saluos fieri, & omnibus, quod ad hoc attinet, æquum se & benignum patrem exhibere: & non potius, erga hos, affectum paternum ostendere, quos vult saluos fieri, & velut ad id specialiter electos omni cura seruat, gubernat, dirigit, quo ad salutem perueniant, dimissis alijs abire in sensum reprobum, quasi ad se non pertineant?

Extam varium hominum exitum, quod est passim cernere.

Et quamquam ita dicat Apostolus, deum velle absque distinctione omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, hoc tamen non ita simpliciter intelligi posse, nisi velimus omnes quoque saluos fieri. Cum non minus diuinus hoc spiritus per scripturam affirmet, perfecisse illum omnia quod voluit, Aequè et omnes saluos fore, dicit dominus per Hieremiam, Ecce dies venient dicit dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum. Et hoc erit pactum quod faciam cum domo Israel, Post dies illos dicit dominus, dabo legem meam in visceribus eorum: & in corde eorum scribam eam, Et ero eis in deum, & ipsi erunt mihi in populum, Et non docebit vir ultra proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, Cognosce dominum, Omnes enim cognoscet me, a minimo usque ad maximum, ait dominus: quia propiciabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius, Et dabo eis viam alteram, & cor aliud, ut me timeant omnes dies in bonum ipsis & filiis eorum post eos: & constituam illis testamentum æternum, quod non auer- tam post eos: & timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant

De illo Apostoli, Qui vult omnes saluos fieri.

Loci scripturarum, ex quibus videtur omnes saluos fore.

a me:

a me et visitabo eos, ut bonos eos faciam. Et per Esaiam. Per me ipsum, inquit, iuro, aut, In memetipso iuravi, egredietur de ore meo iusticie verbum, & non reuertetur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Si ergo impossibile est ista non fieri, quia nec incerta prescientia Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax voluntas, nec falsa promissio, omnes isti de quibus hæc predicta sunt, sine cuiusque exceptione saluantur. Nam si hominis confirmatum testamentum, ut Apostolus loquitur, nemo spernit aut superordinat, quomodo fieri poterit, ut vlla ex parte diuina resoluator promissio: presertim quod iureiurando interposito confirmata est. Credituros enim promisit, qui dixit, Et non docebit vnusquisque proximum suum: & vnusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce dominum, quia omnes cognoscent me a pusillo eorum usque ad magnum. Reconciliandos promisit, qui dixit, Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. Obedituros promisit, qui dixit, Dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnibus diebus. Perseueraturos promisit, qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant a me, & visitabo eos, ut bonos eos faciam. Postremo omnes sine cuiusque exceptione saluos fore promisit qui dixit, Per memetipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, et verba mea non reuertentur. Quia mihi flectetur omne genu & confitebitur omnis lingua deo. Hic si dicamus non fieri, quod fore, imo quod se facturum iurauit Deus, falsitatem deo, quod absit, & mendacium ascribimus veritati. Si autem, ut pietas fidesque persuadent, Dei verba non excidunt, & sit omnino, quicquid voluit, quicquid statuit, quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum milia demoniis seruiant, & idolis genua flectant, nisi huiusmodi denunciationes Dei, secundum illam infallibilem scientiam in qua apud illum iam vniuersitas hominum discreta est: & velut duæ, altera bonorum, altera malorum constitutæ vniuersitates sunt, æditas nouerimus: ita ut siue de bonis, siue de malis loquat, ita vnius partis meminit, quasi neminem hominum permittat. In quæ modum, cum dicit Apostolus, Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua, nunquid non omnes homines videtur dixisse renouatos? Aut cum dicit, Quia in ipso concipuit omnem plenitudinem habitare, et per ipsum reconciliari omnia in ipso, nunquid ita loquitur, quasi neminem velit exortem huius reconciliationis intelligi? Similiter cum ait, Nouissimis his diebus loquutus est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum, nunquid aliud sonat forma sententiæ, quam omnes homines, in Christi hereditate a patre esse transcriptos, secundum prophetiam David dicentis, Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam, terminos terræ. Dicente quoque domino, Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me: nonne vniuersorum videtur promissa conuersio? Aut cum de ecclesia propheta-tur & dicit, Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabit: & erunt praua in directum, & aspera in vias planas: nunquid vllus homi-num

Formula, secundum quas vniuersales in scripturis elocutiones plerumque intelligi oportet. Multa eius exempla.

num videtur omissus, qui nō significatus sit Christo subdēdus: Quid cum dicitur, Et veniet omnis caro in conspectu meo, vt adorēt in Hierusalem dicit dñs: Aut illud, Effundā de spū meo super oēm carnem. Et quod dicit Dauid: Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Nunquid non ita pronūciata hæc sunt, quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit? Quæ tamen, vt dictū est, de altera tantum illa vniuersitate, bonorum videlicet, & Dei populi, qui in mente diuina suam plenitudinem suis finibus transcriptam habet, necessario intelligenda sunt. Et quis pars hoīm multo maxima, saluantis gratiā aut repellat aut negligat, in electis tamen & præscitis, atq; a diuersa gñalitate discretis, specialis quædā censetur vniuersitas: vt de toto mundo, totus mundus liberatus, & ex oībus hominibus oēs videant assumpti. Proinde & cum de impijs sermo est, ita loquutionem suam diuinus stylus ordinat, vt ea q̄ de quadā parte dicuntur, ad omnes hoīes pertinere videant. Quale est illud quod apud Iohannē ait ille Baptista, Qui de cœlo venit, super oēs est: & quod vidit & audiuit hoc testatur: & testimonium eius nemo accipit: hoc sane, nemo, suā illam impiorū vniuersitatē respicit: cum de altera illa piorū vniuersitate dicat, Dabo legem meā in visceribus eorum, & in corde eorū describam eam. Et non docebit vnusquisq; proximum suū, & vnusquisq; fratrem suū, dicens, Cognosce dñm, quia omnes cognoscent me a minimo eorū vsq; ad maximū. Quam ipsam vniuersitatem, respicit etiam illud qd̄ citatis nunc verbis continuo subiunxit. Qui autē accepit testimonium eius, signauit, quia Deus verax est. Iam continuo dixerat, testimonium eius neminē accipere, Quod necesse est, vt suam aliq̄ vniuersitatem respiciat, de qua negatur vniuersa, quod eius testimonium acceperit. Proinde quod subdit, Qui autē accepit testimonium eius, ad aliam vniuersitatem necessario ptinet, Sic & hinc dicit a Christo veritatis p̄conibus, Et eritis odio omnibus hominibus propter nomē meū. Inde vero ab eius Apostolo, Apparuit gratia saluatoris nostri Dei omnibus hoībus. Et cum essent alij qui oderant, alij qui odijs persequentium premebantur, neutra tamen pars nuncupatione oīm hominum priuabatur: habente quidem salutis sue dānum rebellium portione, sed obtinente plenitudinis censum fidelium dignitate. In hunc modū, & hæc loquutiones accipiendæ sunt, Omnes, quæ sua sunt, quærūt. Et quod psalmus Davidicus canit, Dñs de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirēs Deum, Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. In quibus & similibus, quæ innu-mera passim in scripturis occurrunt, nisi distinctas illas in mente diuina, velut duarum contrariarum ciuitatum vniuersitates & quodq; suam, respicere intelligamus, necesse erit, vt sepenumero, pro parte totum poni accipiamus: vt pro parte mundi, totū mundū: pro parte hominū omnes

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

omnes homines nominari. Quorum tamen discretionem plerunque scriptura cito aperit, ut sensus legentis, ab vniuersitatis appellatione, ad partem quæ intelligenda est, transferatur. Sicut est illud Apostoli dicentis, Prædicamus Iesum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, Ipsi vero vocatis Iudæis atque Græcis, Christum Dei virtutem & dei sapientiam. Nunquid iisdem ipsis, Christus est virtus, quibus est scandalum: aut ipsis sapientia, quibus stultitia? Sed quoniam quidam ex eisdem iustificabuntur fide, quidam autem sua impietate obdurabuntur, vnum credentium & non credentium genus sub vocatorum appellatione discreuit: ut quos a fide significabat alienos, eos quanuis autem differens Euangelium, ostenderet vocationis extraneos. Secundum quæ regulam, etiam illud Esaiæ necessario intelligendum est, Educam cæcos in viam quam non noscunt, & in semitis quas ignorauerunt ambulare eos faciam: ponam tenebras eorum coram eis in lucem, & praua in recta. Hæc verba feci eis, & non dereliqui eos, Ipsi autem conuersi sunt retrorsum. Hoc, inquam, Ipsi autem conuersi sunt retrorsum, ad partem quandam generis ipsorum, necessario referendum est, non vero ad eos de quibus ait, Non derelinquam eos. In his, inquam, & plerisque alijs locis, quæ de vno hominum genere simpliciter proferuntur, alijs personis, priora: alijs, posteriora conueniunt. Apud Apostolum quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione narratur, & in reliquijs plenitudo censetur. Cum enim de Iudæorum obcecatione differeret, & quosdam ex ipsis gratia saluos fieri demonstraret, Dico ergo, inquit, nunquid reppulit Deus populum suum? Absit, Nā & ego Israelita sum, ex semine Abraam, de tribu Benjamin. Non reppulit Deus plebem suam, quam præsciuit. Plebs ergo præscita & non repulsa, hi sunt, qui in Christo iustificati sunt, Non ergo omnis Israel reprobatus, nec omnis electus est: sed partem cæcitas voluntaria auertit, partem sibi illuminatio gratuita reseruauit, Et tamen ita de eis sermo habetur, ut & in his qui pereunt, & in his qui salui fiunt, nulla totius generis facta videatur discretio. Secundum Euangelium, inquit, inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres. Quæ loquutio ita sonat, tanquā eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse deterisit continuo, dicendo, Quia cæcitas ex parte in Israel contigit: Ut vñ genus in duas species intelligeremus esse diuisum: & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israelem, nō semper ad vnitatem, sed plerumque ad partem esse referendum. Inter quas formulas loquutionum, etiam illa in scripturis obseruanda occurrit, qua id, quod ad diuersorum temporum homines pertinet, ita ponitur, quasi de vna eiusdem ætatis generatione dicatur, Cuius inter multa vnum hoc exemplum esto, quod B. Petrus scribens, sui & futuri temporis gentibus, ait, Vos autem genus electum, regale

regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, Qui de tenebris vos vocauit, in admirabile lumen suū.

Ex quibus omnibus videtur, neque ex dictis Apostoli verbis, Qui vult omnes saluos fieri &c. recte aut efficaciter confici ex Deo non deesse quo minus saluentur omnes, & quod eo fine ab aeterno cōstituerit vniuersam indistincte rationalem naturā condere, quo suae beatissimae bonitatis esset particeps, Et proinde, discretionem Dei de hominibus ad praescientiam discriminis quod in iisdem vidit & non fecit, referri oportere. Et haec fere occurrunt, quae etiam pijs, hac in re magnam difficultatem ingerunt, & praesertim a nobis catholicae sententiae aduersari videntur, vt quae ad pietatis regulam sane intelligenda sint, deinceps explicare conabimur.

Diuiinarum scripturarum nunc inducta loca, ad pietatis regulam explicare.

Caput II.

Magnus ille Basilius rationem reddens cur in primordijs ecclesiae multa sine scripto tradiderunt Apostoli, ex quibus pleraque commemorat: fecisse hoc illos affirmat, quo in occulto silentioque mysterijs suam dignitatem seruarent, Neque enim, inquit, omnino mysterium est, quod ad populares aut vulgares aures effertur. Et hanc esse rationem dicit, cur quaedam citra scriptum sunt tradita, ne videlicet dogmatum nimis exposita cognitio veniret in contemptum, Est quoque, inquit, silentij instar & obscuritas qua vtitur scriptura: mentem ad cōtemplationem dogmatum inhabilem exercēs, idque ad vtilitatem versantium in scripturis, Quae, vt etiā tibi inde contingat eas lege atque excute diligenter, sed humiliter, nec sis in oculis tuis sapiens, sed paruulus, Siquidem haec a sapientibus abscondita sunt, & reuelantur paruulis. Confiteor, inquit ille, tibi pater domine coeli & terrae quoniam abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, Ita pater, quoniam sic placitum fuit ante.

Deinde & hoc perpetuo fac memineris cum in inductos ante, aut similes, obscurissimos sane difficillimosque scripturarum locos, incideris, vt intra tutissimam stationem, hoc est, fidem catholicae ecclesiae te contineas, Certum habens, hoc vnum esse verum & orthodoxum quicquid cōmuniter tenet, sentit, & credit illa columna, illud firmamentum veritatis, catholica, inquam, ecclesia. Eius sensum & consensum, esse eam pietatis atque orthodoxae fidei claram, certam, atque inobliquabilem regulam, quam alibi demonstrauimus, Cui quicquid tibi repugnare videbitur, certo crede, te non assequi quod dicitur: sed quam diuini spiritus con-

Cur diuinus spiritus plerisque locis obscuritatis inuoluerit.

Quomodo vtiliter inuestiganda est obscuriorum scripturarum locorum intelligentia.

d filium,

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Quid ante
omnia, in
explicatio-
ne inducto-
rum locorū
scripturæ
difficilium
præsuppo-
nendum.

silium, ad excitandam intētionem fidelium obscuritatibus inuolutam tectamq; esse voluit, latentem sub mysterio veritatem adorabundus venerare. Ante omnia vero caue ne vlla tibi subrepat indigna optimo, benignissimo, misericordissimoq; Deo cogitatio: nihil, vnde non iuste moderari omnia, non æquissimis dispensationibus, cuiq; pro suis cuiusq; meritis et demeritis retribuere, Alioqui quæ causa foret, vt ij illum amare deberent (quod debet omnis rationalis creatura) si quos ad supplicium cōdidisset, quibus alioqui nunq̃ conditos fuisse melius foret? Si, quo minus salutem qui possent consequi, per ipsum, nō per illos staret? Et quæ foret iustitia, aliquem punire pro eo, quod impossibile factu non faceret: hoc est, hominem, quod auis instar non volaret: aut natiuitate cæcum quod non videret: loripedem quod nō recte incederet? Sit parentum aut incuria aut culpa talis, quid hoc ad miseræ hūc pertinet? Nunquid ideo, pro hac suā calamitate etiā supplicio & non potius misericordia dignus est? Quæ pmaneret hoībus erga Deum religio, quis timor, quæ sollicitudo procurādæ salutis suæ, si illis persuasum foret, immutabili diuini consilij decreto, electione, ac proposito, nullo respectu meritorum nostrorū aut operum, sed vno merorū eius beneplacito & arbitrio, ab æterno constitutum, qui saluari debeant: nempe & omnes & solos, quos beneplacito voluntatis suæ saluari voluerit: et qui dānari: cæteri nempe, quos saluari eodem suo beneplacito, aut noluerit aut non voluerit. Ex quo recepto, necessario consequens foret, quæcunq; cōtra subterfugia quærantur, frustra ad salutem niti homines, Quandoquidem ea nec volentis nec currētis, sed vnius Dei secundū æternum illud suæ electionis propositum miserentis foret, quod a nobis immutari impossibile est, Quis inexorabili ad preces mortalium Deo supplicaret, si persuasum omnibus foret, oīa absoluta atq; ineuitabili necessitate contingere? Quod probe intelligēs ille q̃ extinctā semel ex mentibus hoīm religionem vniuersam se cupere palam demonstrare videtur, recte iecit hoc fundamentum vniuersæ doctrinæ suæ impiissimæ.

Explicatio
loci Pauli
ad Rom. de
Esau & Iacob,
Pharaone,
figulo,
atq; eius fig-
mento &c.

Vt itaq; inductum ex Paulo ad Romanos locum de Esau et Iacob, de Pharaone, & figulo, massa lutea, atq; eius figmento, & quæ illorum occasione dicuntur ab eodem, ad pietatis regulam explicemus, hoc in primis de eodem admonuisse te conuenit, Esse hunc vnum, atq; adeo præcipuum, ex illis difficilibus intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant ad suam ipsorum perditionem, De quibus Petrus, de eiusdem Pauli epistolis loquens, nos admonet: ne & nobis sint erroris occasio. Hoc certe videmus, orthodoxos patres nostros, illos doctissimos sanctissimosq; omnes, in hoc Pauli loco, vt omnium difficillimo, sudasse & laborasse plurimū, Quorum & nos insistentes vestigijs, repetēdum hoc est ante omnia, & constituendum sub oculos, cuius gratia eadem ab Apostolo inducta sunt: ad quod respicientes, etiam horū verum intelles

tellectum facilius & verius assequemur. Quandoquidē Paulo propositum hic fuerat componere gliscientia quæ intellexerat, scandala in illa Romanorū (quæ ex Iudæis & gentibus coagmentata erat) ecclesia, ex illorum præcipue supercilio & superbia, qua se velut electum a Deo specialiter & sanctum populū efferebant super gentes, quas ducebant polutas, & suo indignas consortio, perinde quasi ad Deum nihil pertinerent, sed ille ipsorum tm̄ esset Deus proprius. Cum, inquam, hæc scandala amoliri & extinguere, & illam ex Iudæis & gentibus ecclesiam, in vnius corporis vnitatem coniungere in vniuersa hac epistola propositum fuerit Apostolo, & ostendere Deum personas non accipere, apud eum in Christo non esse Iudæorum & gentium differentiam, sed eundem creatorem & dominū omnium, diuitem in omnes qui inuocant ipsum, amoliturus hic obiectiones quasdam, quas pro Iudæis, vel electo specialiter populo, lege diuina singulariter illustrato, ad quos testamentum proprie pertineat, cui, non vero gentibus, promissiones factæ sint, inducturus fuerat, Ne, quæ ea occasione necessario illi dicenda erāt, aliter ac deberent, ab ipsis acciperentur Iudæis, præmuniuit sibi de principio aditum: & quo illa ipsa minori cum offensione eorum posset dicere, & ad audiendum discendumq; paratiores eosdem haberet, quanto ipse amore, quo studio procurandæ atq; optandæ salutis ferretur erga ipsos, velut cognatos suos secundum carnem, quodq; magno animi sui dolore ac mœrore genus suum, a summo illo bono, quod ostentatum illi & propositum in primis fuerat, pertinacia quadam duriciæq; animi & mentis errore seduci ab alienariq; cerneret, magnis testibus, nempe Christo, & conscientia sua & spiritu sancto confirmaret: addēs ex eiusdem charitatis atq; inde nati doloris de perditione suorum, per quos nomini sancto Dei, & libero processui gloriæ illius impedimentum quoddam præstari ipsi videbatur, impotentia ac vehementia, se paratum, semet totum, impendere fratribus & Christi gloriæ, & optare, vel se abdicari a Christo, quo illi reciperentur: velut eiusdem Christi gloriam, & multorum suorum salutem, suæ vnius saluti præferens, si illam procurare potuisset, vel propriæ dispendiose fieri pro illis anathema a Christo, non præuaricatione, sed deuotione. Erga illos, inquam, amoris affectum illum quem audisti, & charitatis vim inauditam, quæ dictum est ratione explicans, subiūgit ea, ex quibus oriebatur, quam amoliri cupiebat, obiectio, Qui sunt, inquit, fratres mei secundum carnem, Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissiones. Pars, inquit ille, domini, populus eius, & Iacob funiculus hæreditatis eius, Est ergo illorum adoptio in populum peculiarem, in hæreditatem domini, in filios. Est quoq; & gloria: sed eius, de quo idem dicit Apostolus. Si enim quod euacuatur, hoc est, vetus testamentum, per gloriam est, multo magis quod manet,

Cuius gratia, aut quorsum, illa inducta fuerint ab Apostolo.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Euangelij videlicet prædicatio, in gloria est, Est & testamentum: illud nempe, quo in hæreditatem ascripti sunt: & legislatio: & obsequium: hoc est, sacerdotium deputatum singulariter diuino obsequio: & promissiones, quæ patribus illorum factæ sunt: quorum intuitu, gratia ac merito, tam multis hos beneficijs prosequutus est, Ex quibus & Christus promissus ac natus est, secundum carnem, Qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.

Quoniam autem ex his videri posset, si Iudæis ob incredulitatem suam reprobatis gentes in partem eorundem ad salutem a Deo admittendæ essent, factam irritam fidem Dei & promissionum quæ ad illos factæ sunt in ipsorum quam tantopere indolebat, perditione. Obiectionem eiusmodi præueniens deinceps excludit Apostolus, docens eiusmodi promissiones quæ ad patres eorum factæ sunt, non pertinere ad omnes secundum carnem Abrahæ aut Israelis filios: sed ad electos tantum, qui eorundem fidem sequuturi essent & opera, Quod ipsum veris scripturæ autoritate & exemplis confirmas. Non autem, inquit, quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Non titubauit proinde Dei fides, nec verbum eius excidit, sed in sua veritate in æternum permanet, Ad Israelem quidem Dei promissa pertinent, Sed non omnes, inquit, qui ex Israel sunt, hi veri sunt Israelitæ. Israel namque Deum videndo cognominatus est, Vidi, inquit, dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, Et quia vidit Deum, Israel appellatus est, Ergo quisquis Deo claudit oculos, & sua culpa excæcatus, illum videre non potest, vere Israelita non est: nec ad illum, Israeli promissa pertinent, Abrahæ quoque & semini eius, hæreditatis promissio facta est, Sed non omnes qui carnis filij, hi Dei filij: sed qui electi ac promissionis sunt filij æstimantur in legitimo semine, cui destinatur hæreditas, Promissionis enim verbum hoc est, Secundum hoc tempus veniam, & erit Sarra filius. Eandem rationem & in Iacob constare affirmans. Nam & Rebecca, inquit, cum ex vno concubitu Isaac patris nostri cõcepisset geminos, priusquam partu ederentur, aut operibus distinguerentur, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocante dictum est ei. Quia maior seruiet minori, Quod per Malachiam, & post illum, per Apostolum ita explicatur, quasi iam tum constitisset, & ex electione confirmata esset beneuolentia Dei erga Iacob, atque eadem auersa fuisset ab Esau, perinde, quasi dixisset, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Per hæc euidenter comprobans, non ad carnis omnes, sed electionis filios, diuina illa promissa pertinere. Et quod proinde verbum Dei non exciderit, quauis Israelis pars multo maxima sua incredulitate se perderet, & gentes ad sa-

Promissiones diuinas non exciderit, tamen si reprobatas ob incredulitatem Israelitis, in partem eorum gentes receptæ sint

Promissiones siquidem illas pertinere, non ad carnis omnes, sed electionis filios.

Probat in Isaac, & Iσμαel.

Iacob & Esau.

ad salutem magna alacritate concurrerent. Hos enim esse, non illos, vere Israelitas & Abraæ filios, quicunque eius fidem imitarentur & opera, Quæadmodum & Christus eisdem illis iactantibus se patrem Abraam habere, Si Abraæ, inquit, filij estis, opera Abraæ facite. Et idē Apostolus affirmat, illum patrem omnium credentium, etiam in præputio.

Quamquam isdem his exemplis (quod sæpe facit) plus innuat, quā explicet: hoc nempe, non ignoratam Deo Iudæorum excæcatæ mentis aduersus salutē suam obstinationem, & quod propterea, ipsis reprobatis, prima & præcipua gratia in gentes descensura erat. Quinimo & apertis hoc vaticinijs per prophetas prædictum, figuris quoque atque etiā rerum gestarum historia haud obscure admonuisse. Ita in ipsis Iudaici nominis & generis principibus, hoc est, patriarchis & ducibus fere vsu venit, ut primogeniti parentibus suis fuerant, e capite generis exclusi, minoribus natu fratribus, loco et honore primi ordinis cederent. Sic Isaac Ismaeli, quāvis antea edito, loco & honore prælatus est. Sic Isaac, duobus filiis geminis vno foetu sibi natis, eū qui posterior exierat, primū heredē constituit, atque illi priorē subiecit. Sic & Iacob, Iudā, Ruben primogenito in benedictionibus prætulit. Et post, morti vicinus, senex, & captus oculis, cū filios Ioseph, Ephraim & Manassen adoptaret in filios, & suis omnibus euentura prædiceret, formatis in crucis modū brachijs, & dextra manu super caput Ephraim, qui minor natu erat, ei que sinister astabat, posita & sinistra super Manassen primogenitū Ioseph ad dextrū latus translata, per illā crucem, ordines gradusque permutans, signo clarissimo futurarum rerum, ita minorem filium in benedictionibus prætulit, ut mirabili illo velut vaticinio aperte ostenderet, posteriores Dei filios, quos crux illa distinxisset, multo maiore in honore & gratia apud Deum futuros.

Quod vero de Iacob & Esau singulariter addidit, nempe de nondū natis, & priusquam boni aliquid egissent aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum Rebecca. Quia maior seruiet minori. Et quod iam tum beneuolentia Dei erat erga vnum, quæ non erat aduersus alterum: hoc ipso, duo autem a se constituta confirmat Apostolus, & in memoriā reuocat: nempe & secundum electionē, propositū Dei manere: & quod electio eiusmodi meræ sit diuinæ gratiæ, de qua, ut iniusta, nemo queri possit aut debeat: quæ nihilominus ex præscientia dei dependeat, quemadmodū supra demonstrauimus: præscientia, inquit, eius, qui grate accepturi essent oblatam ipsis gratiam: æque tamen est & permanet mere gratuita Dei electio, qua dignatus est omnes illos tanto suo beneficio & munere quoscunque illud ipsum non reiecturos repulsiuosque præuideret. In quibus iam illud cōpletur, quod paulo ante idē Apostolus præmiserat: videlicet, ut quos præsciuit, eodem & prædestinauerit. Et quos prædestinauit, eos & vocarit, & iustificarit, & glorificaturus sit. Hinc tamen consequens non est, in nobis situm non esse, ut æstimemur in semine, aut inter Dei filios, sed ex vnius hoc

Innuere Apostolum in dictis exemplis significasse spiritum sanctum ut olim reprobatis Iudæis primo genitis præcipua gratia descensura esset in gentes.

In exemplo Iacob & Esau, declarare Apostolum, & quod secundum electionem, propositū dei maneat & quod electio, meræ sit diuinæ gratiæ. Eandem nihilominus expressentia dei dependere, & in nobis situm, ut æstimemur in semine.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Dei electione, proposito ac voluntate pendere: imo dedit nobis potestatem filios Dei fieri, nisi mentiatur ille Euangelistarum Coryphæus: sed non omnes utuntur potestate illa, Nec contra facit, hoc ab æterno facta electio, illorum vero reprobatio. Quoniam electio illa, ex præscientia dependet, præscientia vero, præscitorum causa non est, sed contra potius: non quidem præscientiæ in se, sed quod hoc aut illud præsciatur: neque enim ideo futurum erit, quia præscitum est: sed contra potius ideo præscitur aliquid, quia futurum est. Itaque quia hoc aut illud libere facturum sum, ideo prænoscit Deus, quod hoc ipsum facturum sum: & liberi arbitrii mei est & fuit, ut hoc aut illud facturum præsciar a Deo, Quemadmodum Iudæ fuit, quod præsciebatur traditurus Christum, Ab eiusmodi autem præscientia cum & electio nostra & reprobatio dependeat, æque manifestum est, utrumque in nobis constitutum esse: nempe, ut simus ab æterno electi aut reprobati: nec hos absolute elegisse, illos reprobasse absque ullo nostri respectu præiudicio, Sed de his mox pluribus.

Obiectio lectori occurrens, ex verbis Apostoli, de Iacob & Esau, & diuinam iustitiam, velut in quaestione reuocans,

Ut Apostolus non soluat, sed reficiat obiectiorem eiusmodi.

Videns itaque Apostolus quod ex verbis præmissis posset animo audientis aut legentis occurrere, statim eiusipsum cogitationem subiecit, Quid ergo, inquit, dicemus? Si ex vno Dei proposito, electione, & voluntate penderet, ut hi æstiment in semine, illi minime: si de nondum natis & priusquam boni aliquid fecissent aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Quia maior minori seruiet, & Iacob dilexi, Esau autem odio habui, nunquid iniquitas est apud Deum, quod hunc electione dignatur, illum minime, si ex parte illorum nulla sit apud Deum vel præscita distinctio? Esto, non ex operibus, sed ex vocante, & priusquam nascerentur, dictum sit, Iacob dilexi, Esau tamen ut oderit priusquam nasceretur, nullo demeriti eius respectu, non pati videtur diuinæ æquitatis & iustitiæ ratio. Quod enim fecerit Deus, ea quæ diligeret, nulla quaestio est, Sed si dicamus eum fecisse quæ odisset, non admittit infinitæ bonitatis ratio: & scriptura redarguit. Neque enim odio habens, inquit, aliquid constituisti: & nihil odisti eorum quæ fecisti aut constituisti, Dilexit ille omnia quæ condidit, quoniam vidit quia bona sunt: tametsi variis excellentiæ gradibus ordinata fecerit: quia ita boni vniuersi requirebat ratio, Solem illustriorem nobilioremque Luna & syderibus cæteris, De quibus tamen non vere diceret, Solem dilexi, Lunam autem & cæteras stellas odio habui, Ut itaque odisset Esau, nisi iniustitiæ merito, palam iniustum videtur, Quod si verum est: quo modo non ex operibus? Quid ergo, inquit, hic dicemus? Nunquid iniquitas est apud Deum? Respondet, ea quæ a se prædicta sunt, verissima equidem esse: quod ipsum ex scripturis comprobatur, At humanam cogitationem ex eisdem non sane intellectis (ut quæ ad diuinorum iudiciorum nobis inperscrutabilem abyssum pertinent) diuinam iustitiam in quaestionem vocantem, cum increpatione dignissimæ exclamationis

tionis repellit, dicens, O homo tu quis es, qui contra respondeas Deo? Neque aliter dignatur hic ingestam difficultatem dissoluere, quā quod hoc nobis de diuina voluntate, in quam ista hic refert, semper statuendum sit, quod iniusta ea esse non possit, tametsi nos ipsa diuinorum consiliorum ratio lateat. Tametsi eandem ipsam, quod ad ingestam difficultatem attinet (quemadmodum indicabimus) explicauerit alibi.

Quod aut de nondum natis, & priusquam boni aliquid fecissent aut mali, non ex operibus, aut merito operum, sed ex vocante aut electionis diuinæ proposito Iacobum prædestinauerit, atque illū fratris dñm constitutū erit, ordinari quoque ad benedictionē, hereditatem & gloriā. Quod, inquit, Electionē & prædestinationem, misericordiam esse. vniuersum hoc: & quod nos elegit ante mūdi initium, ut essemus sancti, & prædestinauit in adoptionem filiorum per Iesum Chr̄m in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ: item quod nos vocauit in tēpore, & præuenit ad vniuersa, sua gratia: quod iustificauit, & in iustitia cōseruauit ad exitum: quod tandem nos coronet, quemque pro meritis, eius sit mīæ, ex inductis verbis Dei ad Moysen cōprobat, Moysi em̄ dicit, inquit, Miserebor, cui misertus sum, & misericordiā præstabo, cui miserebor, Miserebor, inquit, illum vocando in tēpore, cui Ex verbis ad Moysen, Miserebor cui misereor, &c. misertus sum, & quem ab æterno gratuita electione dignatus sum, & misericordiā præstabo, cuius misereor, Præstare, præmiū & mercedē retribuentis vox est, ea ipsa, nihilominus misericordia est: procedens ex abundantibus diuitijs eius super nos gratiæ, qua coronat in nobis suā ipsius etiā misericordiā, et iustificationis gratiā, Vt verissime subiungat, non esse volentis neque currentis, salutem assequi: hoc est, non deberi eam vllō nostro conatu, vllis operibus, sed miserentis Dei esse: hoc est, misericorditer & gratuito eandē nobis donari, Quod ipsum etiā dixit Nō esse proinde volentis neque currentis, sed vnius misericordiæ Dei, salutē assequi. alibi, & vbiq; inculcat, Nō equidē ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam mīam saluos nos fecisse. Gratiæ ergo et misericordiæ diuinæ est, salus nostra: & non ex nobis, nostro cursu, nostro conatu: quis nō sine nobis, postquam nostri esse cœpimus, Quemadmodū quod in Psalmis Davidicis legit. Nisi dñs edificauerit domū, in vanū laborauerunt qui ædificant eam, Nisi dñs custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodiunt eam, nō hoc significat, ut nobis cessantibus vniuersum expectetur a dño, seu ædificanda domus, seu custodienda sit ciuitas: sed sine illo, nihil nos posse facere significat: illi denique acceptū referri oportere, etiā hoc ipsum, quod nos potuerim⁹ et fecerimus aliquid. Ad quē modū. Si Non tamē, sine nobis. Nota similia. graui obsidiōe circumdata vrbē viderimus, minaces inferri machinas muris, ignes tectis, vallo, telis, cunctisque excidio intētis vrgeri belli instrumentis et artibus, si repellere et fugare hostē cōtigerit, digne meritoque liberatæ salutem a Deo præstitam nihil dubitamus dicere, Nec tamen per hoc vigilum excubias defuisse vrbi, nec procinctum iuuenum, nec ciuium propugnatorumque diligentiam et fortitudinem designamus. Et si

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Aliud.

quā naue iactata & conquassata vi tēpestatum, ventorū & fluctuum, ad portum tandem peruenerit, quis multo nautarū labore, gubernatoris studio, industria, atq; omni nauticę artis opere res acta sit, nemo tñ qui sapit, dicet, Ego nauē saluauī: sed Dei misericordię nauis salutē referet, Non, q; sentiat, ad eam nihil cōtulisse artem nauticā, gubernatoris industriam, strennuos labores nautarū, Sed q; salutis illi summa debeat: atq; etiā hoc ipsum, q; in tanto discrimine se strennuos pręstare potuerunt & industrios, sine quo adiuuante, nec illa qdem profuissent oīa.

Aptatio.

Ita etiā in nrę vitę cursu a nobis quidē dependendus labor, & studiū atq; industria adhibenda sunt, Qui vero laboris nostri fructus qritur, a Deo speranda expectandaq; salus est, Ad quam pficiendam, sola voluntas humana nō sufficit, nec valet mortalis cursus asseq cœlestia, nec illam palmā supernę vocationis dei in Chro Iesu attingere, nisi hęc ipa nrā, diuino et iuuent & muniantur auxilio: adeo, vt nostrę id, quicqd est, quod ipsum tñ ex nobis non est, si ad id conferas, qd nihilominus a Deo nobis est necessarium, merito, nihil, dixeris. Ego, inqt ille, plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementū dedit, Itaq; neq; q plantat, est aliq; quid, neq; q rigat, sed q incrementum dat, Deus. In hūc sane modū, Si qs dixerit, non volentis, neq; currentis, sed misērentis esse Dei, q salutē asseqmur, verissime dixerit. Hoc tñ ille necesse est vt simul intelligat, illam misericordiā nemini ex Deo deesse, q vult oēs saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: imo, quod ex se est, condidisse vt saluarent oēs. Nec, q; qui reprobantur, ex ipso, sed ex nobis esse, q recusamus oblatam nobis gratiā, et misericordiā. Ille stat ad ostium cordis nostri & pulsat, sed nos illud ipm non aperimus eidē, sed obiecto pessulo claudimus. Si qs aut aperuerit mihi, inquit, ingrediar ad illum. Cuperet ille (quod sępe inculcandum nobis est) ad nos oēs ingredi, sed nō oēs dignamur illū recipere, sed ingredientē excludimus. Quos se recepturos ab æterno vidit, illos quoq; ante constitutionē mūdi elegit, Quos vero obstinate ipsum exclusuros, illis et merita pparauit supplicia: sed vellet posse, salua nobis libertate nrī arbitrij, et lege diuinę iustitię oēs eligere, q vt dixi vult oēs saluos, nec ex ipso deest, q minus saluet quispiā. An nō Christus hoc tibi significasse videt, q ita Hierosolymis exprobrat. Hierusalē Hierusalem, q occidis prophetas, & lapidas eos q ad te missi sunt, quoties volui cōgregare filios tuos quemadmodū gallina cōgregat pullos suos sub alas & noluisti? Vides pssimū erga nos oēs affectū misericordię dñi, Vides p illū non stare q minus cōgregemur ad ipsum, q minus electi sumus, Vides qd ipse vellet, sed nos nolumus: noluiisti, inqt. Vt itaq; erga electos ipsa electio, pdestinatio, & quęcūq; eandem sequunt, diuinę erga nos beneficētię opera, vocatio, iustificatio, glorificatio, gratuite sunt Dei mię & gratię. Ita ergo reprobos, reprobatio ipsa, destinatio ad suppliciū, et ipsius supplicij preparatio, diuinę sunt

sunt iustitię opera: q̄ nihilominus ordinauit in suā gloriā, & electorū su-
orū vtilitatē, commendationēq; suā erga eosdē misericordiā et gratiā:
vt ex his certo constet veritas responsionis apostolicę, q̄ in his, nulla sit
apud Deum iniquitas, Quod ip̄m et ex alijs scripturę verbis de Pharaōe
cōprobat. Quæ erat efficacissima aduersus Iudæos, a q̄bus hæcingere
bantur, cōfutatō. Dicit em̄, inq̄t, scriptura Pharaoni. Quia in hoc ip̄m
excitauit te, vt ostendam in te virtutē meam, et vt annuncietur nomen
meum in vniuersa terra, Quorum ip̄s for̄ tñ verborum intelligentiam,
Hebraica lectio non paulo clarius nobis aperit, Quę (vt testantur eius
linguæ periti) habet in hunc modum, Propterea feci stare te, vt osten-
derem in te fortitudinem meā, & narretur nomen meum in vniuersa
terra. Quod ipsum Chaldaica interpretatio, nuper Reuerendiss. Ar-
chiepiscopi Toletani, S. R. E. Cardinalis latine reddita, hoc pacto
expressit, Veruntñ propter hoc sustinui te, vt ostenderem tibi fortitu-
dinē meam, & narrent potentia nominis mei in vniuersa terra, Cui cō-
sonant vetustissima plerāq; et correctissima, q̄ multis locis inueniuntur,
huius epistolæ ad Romanos exemplaria, quæ habent in hæc verba. In
hoc ipsum seruauit te. Quō etiam Sebast. Munsterus, hunc Exodi locū
vertit (Et utiq; ob id cōseruauit te, vt ostenderem, &c.) Perinde ac si di-
ceret, Merebaris tu quidem infru ita animi tui obstinatione et malitia
tua iam dudum cadere, iam dudum interfici, tamen propterea te stare
feci, te adhuc seruauit, ad hoc, vt tibi euidentius fortitudinem meā osten-
derem. Quod tametsi tibi ob impœnitentis cordis duritiā bono nō e-
rit, saltē alijs exēpli terrore proderit: & vt annunciet nomen meū in v-
niuersa terra, Vtq; & in alios irroget vtilis ac fructuosa correctio, & in
teip̄m ad posteritatis exemplū famosissimus cōferatur interitus. Quē-
admodū cū rex aut iudex, insigniter sceleratū aliquē, et multas mortes,
multa supplicia cōmeritum, nō subito interimit, sed necē eius procras-
tinat, vt diuersis ante cruciatibus affectum exēplo et terrori proponat
cæteris, & suppliciorū acerbitate alios a patrādis similibus absterreat.

Verē intelligens Apost. nec hic quieturā infidelium, aut eorū q̄ non
didicerant humiliter sapere, nec intellectum suū captiuare in obsequiū
fidei, curiositatē temerariam, sed dicturos sibi. Si est, quod asseruisti, si
miseretur cui misertus est, si nō est volentis neq; currentis, vt salutē asse-
quatur q̄s, sed misertus Dei, si etiam Pharaonem in hoc constituit, vt
in ipsum fortitudinem suam ostenderet, & nomē suū celebraret, Er-
go cuius vult miseretur, et quem vult indurat: præsertim cum & hoc
ipsum de Pharaone affirmet scriptura. Indurabo cor Pharaōis, Quid
igitur adhuc conqueritur? Quid adhuc pro peccatis redarguimur, si
quod ipse vult, hoc facimus: voluntati enim eius quis resistit?

Horū obiectionem, hic dissoluendam non putabat Apost. vt disce-
rent ante humiliter credere, q̄ rationes diuinorū iudiciorū inuestigarēt,
& in-

Quid pro-
bet p scri-
pturā indu-
cā de Pha-
raone.

Intelligen-
tia de eo
verborum
Apostoli.

Obiectio,
quam præ-
uidebat in
fidelium, ad
sua verba,
Apostolus

Vt cū ob-
iurgatione
repulerit

obiectore
eiusmodi
magis quā
obiectione
soluerit.

& ingrederentur: quoniam nemo recte intelligere potest, nisi ante crediderit: sed velut proteruum atque importune irrumpentem aliquem in interiora cubiculi aulae regiae, cum exclamatione obiurgationis grauissime repellit asperius, dicens. O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei quod se finxit, quod me finxisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliā?

Responsio
apostolica.

Legimus in Euangelio, qui proterue et infideliter requirebant a domino, in qua potestate ea quae faciebat, faceret, & quis ei dedisset hanc potestatem, ne responsione quidem dignos habitos, sed mutua quaestione repulso. Quem hoc loco imitatus eius Apostolus, aduersus insolentem, quam audisti quaestionem, per ea quae respondet, proponentis primum confundit superbiam, & contumaciam: deinde pro humiliter, fideliter ac diligenter inuestigantibus solutionem magis innuit quam explicat. O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Perinde, ac si cui domino videatur fieri quid debere, & seruo suo, sed nequam & contumaci, hoc ipsum imperet, quod & rationis & utilitatis plenum sit, is autem operari detrectans, quod iubet dominus, discutere incipiat, & ab illo requirere, ad quid hoc opus fieri iubes? quid hoc prodest? cui necessarium est? Insolentis contumacisque eiusmodi, quae erit tam digna responsio, quam ut ei dicatur, Tu quis es qui tam superbe contra respondeas domino? Tibi satis sit, ita placere, ita videri domino, de quo tibi debes persuadere, quod ipsi, non nisi utilia ac plena aequitatis, & rationis placeant, Tui proinde est officij, mandata eius fideliter exequi, non arroganter ac temerarie discutere. In hunc modum, infideliter & petulantius de aequitate diuinorum iudiciorum interrogantes refellit Apostolus, Tu quis nam es, inquiens, qui tam superbe & audacter, velut par pari, respondeas Deo? De quo hoc tibi persuadere certissime debuisti, optimo, sapientissimo, & iustissimo, nisi bona, rationis & aequitatis plena, quae tibi non appareant, placere non posse. An hoc modo figulum interrogant fictilia? Cur me non honestum, neque exornatum vas, sed incommptum, despicabileque fecisti? Nonne figuli est potestas ex eodem luto fingendi vas cuiusmodi velit, siue mens illud paratum esse velit, siue sterquilinijs? Enimvero Deus praeter te multo maior est, quam praeter luto figulus. Quae te ergo temeritas aduersus Deum concitat?

Ut inducat
similitudinem
de figulo.

Apud Hieremiam prophetam tale aliquid legimus, ubi iubetur a Deo introire in domum figuli, atque illum videre sua vasa figentem, & quod de manibus suis collapsa fuerant recolligentem & figentem pro suo arbitrio. Et factus est, inquit, sermo domini ad me dicens. Nunquid sicut figulus iste non potero vos facere domus Israel? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos domus Israel in manu mea dicit dominus. Habet ergo nostri potestatem Deus, sicut & figulus luti, ut faciat ex eadem massa huiusmodi generis, haec quidem vasa in honorem, illa in contumeliā: Cur vero quodcumque ita ut facit, fecerit, tibi insolenter te opponenti ac respondenti Deo,

Deo, tibi seruo nequam, infideli, atque arroganti aperiendum non fuit: sed hoc audisse suffecerit, Tu quoniam es, qui sic contra respondeas domino? Ita illi placet, ita visum est: cui nihil placet, nisi quod æquiritatis & rationis plenum est.

Non puto tamen, quod si fidelis seruus & prudens, admirans dñi sapientiam, & eandem intelligere desyderans, humiliter inquirat diuinorum rationes iudiciorum, & cur ille & quo pacto faciat, ex eadem illa massa humani generis, hæc quidem vasa in honore, illa vero in contumeliam, ne forte ex ipso desit aut defuerit, quo minus vas in honorem sit. Non puto, inquam, seruum eiusmodi, hæc fideliter atque humiliter inquirentem auditurum. Tu quis es? Neque enim Daniel propheta, vir ille desyderiorum, cum voluntatem domini desyderasset cognoscere, audiuit. Tu quis es? Sed angelum ad se mitti meruit, qui de diuinis ipsum edoceret, iudicijs, ac dispensationibus. Proinde & nos si viri desyderiorum sumus, si recondita dei iudicia in diuinis scripturis inserta occultius desyderamus cognoscere, iubet dñs easdem scrutari: iubet petere, quærere, pulsare, promittens inuenturos eosdē quod quærunt, accepturos quod petūt, si non infideliter, non arroganter, nō oscitanter, non perfunctorie, sed captiuato intellectu in obsequium fidei, humiliter, recto simplici que corde, iugi indefessoque labore, studijs & vigilijs, cum implorata diuina gratia scripturas scrutati fuerint.

Et vide an illic, quod hic quæritur, aperuerit diuina sapientia, ubi dicit, Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio. Audis enim, etiam hic, vasa figuli: audis vasa in honorem, nempe homines iustos: audis & fornacem in quo probantur atque excoquuntur, fiuntque vasa in honorem aut etiam in contumeliam: nempe tentationem. In qua si iustus constans in iustitia & pietate fuerit, fit vas ad honorem: si vero molliter ignauiterque cesserit, & declinauerit a pietate & iustitia, fit vas in contumeliam. At sui cuiusque est, arbitrij, cum diuinæ gratiæ omnibus paratæ adiutorio, vt fortis & inuictus in tentatione perseveret: aut ignauiter molliterque succumbat. Neque enim ille figulus et plastes, si Apostolo eius credimus, nos tentari permittit, super id quod possumus, sed facit, si nos nitamur pro viribus, si fecerimus cum eius omnibus parato adiutorio quod possumus, cum ipsa tentatione prouentum: faciet, nos vasa in honorem, Alioqui si nos cesserimus, nec ad ipsum, quanuis pie reuocantem reuersi fuerimus, nos faciet vasa iræ, in contumeliam & interitum: sed nostra culpa, non sua illa absoluta voluntate faciet.

Quin & apud Hieremiam supra inducto loco, si diligētius perscrutatus vniuersa fueris, videbis vasa illa figuli, vt fiant hæc quidem in honorem, hæc autem in contumeliam. Nam post præmissa illa quæ supra induximus verba, Nūquid vt figulus iste, nō potero vobis facere domus

Humiliter
& fideliter
inquirentē, cū deus
ex eadē hu
mani gene
ris massa,
hæc quidē
vasa in ho
nore, illa,
in cōtume
liā fecerit,
non ita re
pelli, a di
uina scri
ptura, sed
accipere ra
tionē quā
quærīt.

Vbi diuina sapien
tia, fide
libus aperue
rit quæstio
nem pro
positam.
Vasa illa si
figulina, vt
fiant ad ho
norem, aut
contumeli
am.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

domus Israel: ait dñs. Ecce sicut lutum figuli, sic vos domus Israel in manu mea, Ita subiungit. Repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, destruam, & disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego poenitentiam super malo quod cogitavi vt facerem ei, & subito loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud. Sin fecerit malum in oculis meis vt non audiat vocem meam, poenitentiam agam & ego super bono quod lo-

Vt non sine nobis ille plasteset figulus ex eadē massa faciat, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam.

quutus sum, vt facerem ei, Vides vt non sine nobis plastes ille & figulus, ex eadem luti massa faciat aliud quidem vas in honorem, aliud autem in contumeliam: & quod ipse quidem quod in se est, salua arbitrii nostri libertate, vniuersos nos, veller vasa in honorem facere: sed nostra illi voluntatis resistat malitia, Id quod adhuc apertius in his quæ consequenter subiungit, explicat. Nunc ergo, inquit, Dic viro Iuda & habitatori Hierusalem, dicens, hæc dicit dominus. Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem. Reuertatur vnusquisque a via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Perinde ac si diceret. Cogunt quidem me vestra studia, vt vos iræ vasa in contumeliam & interitum faciam: vt eradicem, destruam, disperdam vos: sed mallem vos ædificare & plantare: mallem vasa in honorem facere, Quod quo mihi per vos liceat, Reuertatur vnusquisque a via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus. Post cogitationes nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus. Idcirco hæc dicit dominus, &c. Audis vt figulus ille & plastes noster ex illa massa lutea inuitus, vt sic dicam, & nostra malitia velut coactus, nos faciat vasa iræ in contumeliam & interitum. Audis in nostra situm potestate & arbitrio, vt quisq; reuertatur a via sua mala: vt vias suas et studia sua dirigat: ad quod alioqui non solum frustra, sed etiam stulte et ridicule nos adhortaretur Deus: vt, inquam, quisque fiat vas misericordiæ in honorem, non vas iræ in contumeliam & interitum.

Vt eadē questionē, similiter & clarissime, quis alio loco, explicauerit Apostolus.

Et nunquid alio loco idem non docet ille diuinorum secretorū conficius Apostolus, tametsi nunc inducto loco, istiusmodi velut proterue infideliter & arroganter ingredientes & diuina iudicia velut in disceptionem iustitiæ reuocantes digna cum obiurgatione repulerit. In magna autē domo, non sunt, inquit, tantummodo vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & alia quidē ad honorem, alia autē ad contumeliam. Si ergo quis emundauerit semetipsum ab his, erit vas ad honorem sanctificatum, & vtile dño ad omne opus bonum paratum. Audis Apostolum distulisse in locum & tempus oportunum, non celasse hoc tm̄ regis mysterium, cū nobis cognitu esset vel in primis necessarium: & aperuisse nobis, vbi sibi hoc congruum atq; opportunū visum est: non vbi insultaret Deo, arrogans, temerarius & proterius contradictor aliquis:

quis: etiā diuersitates vasorū explicans, Nam ibi vasa sola fictilia cōme-
 morat, hic & aurea dicit esse, & argentea, & lignea, & fictilia, et alia qui-
 dem esse ad honorem, alia vero ad contumeliā. Similiter & hic rationē
 expressit, quam ibi tacuit, cur alia vasa ad honorem, alia aut ad contu-
 meliam fiant. Si em̄, inquit, quis emundauerit semetipsum ab his pec-
 cati sordibus, erit ad honorē vas sanctificatum, & vtile dño, ad omne
 opus bonum paratum. Restat igitur, vt q se non emundauerit, nec per
 pœnitentiā, peccati maculā abluerit, sit vas ad contumeliā: Quod si
 auxerint insuper malitiā, & ad reuocantem misericorditer dñm con-
 uerti per mentis duritiā, et cor impœnitens omnino contempserint:
 si dixerint, vt illi apud Hieremiā. Desperauimus, post cogitationes no-
 stras ibimus, vnusquisq; prauitatē cordis sui mali faciemus: erit iā, non
 solum vas minus honestū, & despiciabile, sed etiā vas iræ. Ita ergo ratio-
 nem, quā ibi irreuerēter, temerarie atq; infideliter velut extorquētibus
 claudit, hic humiliter et fideliter regrentibus et pie desyderantibus pā-
 dit, Per quā, etiam illud qd paulo ante de Iacob et Esau proposuit, aper-
 tius explanatur. Vt em̄ Iacob esset vas misericordię ad honorē sanctifi-
 catum, aīa eius emundauerat semetipsam: cuius ergo, aut merito, factus
 est vas in honorē. Quod ipsum, etiā priusq; nasceretur, videns ille apud
 quem facta sunt, oīa q futura sunt, etiam Esau fratri illum prapōsuit,
 vtiq; ad emundationē eius, quā futuram, velut presentem respiciēs: &
 abundantiori etiam gratia, velut digne ea vsurę, præuenit & circunde-
 dit: vt et in illo cōpletum intelligatur, quod paulo ante idem statuerat,
 & docuerat Apost. nempe, vt quos præsciuit, grate excepturos sua do-
 na gratuita, & diligenter fideliterq; vsuros eisdem, hos & prædestina-
 rit conformes fieri imaginis filij sui, Quos prædestinauit, eosdem et vo-
 carit, & iustificarit, ac demū etiam glorificarit. Alioq nō est apud illum
 personarū respectus, Oēs animæ eius sunt, Omnium æque creator est:
 omnium dñs: omnium pater: suauis vniuersis, cuius miserationes su-
 per omnia opera sua, diues in omnes qui ipsum inuocant, Omnes vo-
 lens & cupiēs saluos fieri, quod in ipso est, salua tñ homini libertate sui
 arbitrij, qua nō solum in se, sed etiam vtitur & abutitur in alijs. Ad quā
 etiam fere refertur, quos his paruulorū adhibetur salutis remedium, il-
 lis minime: quemadmodū & quod hi eorū suffocentur, extinguantur-
 ve, seu vi, seu morbo, parentum voluntaria culpa, cōtracto: quis hic il-
 lis terminus a Deo præstitutus nō fuerat, sed secundū naturalē suā pe-
 riodum potuissent diutius viuere: relinquens, vt diximus, hominē, in-
 ter homines, quo esset homo, in manibus consilij sui. Sed obiter ista.

Si qs ergo, inquit, emundauerit semetipsum ab his, erit ad honorem
 vas sanctificatum, Emundauit ergo se & Iacob, vt vas ad honorem es-
 set, Ad quam emundationem respiciens. Quem præsciuit, etiam elegit,
 ac prædestinauit Deus, et fratri prætulit, quod est ipsum dilexisse eun-
 dem

Ratio, cur
 alia vasa
 ad honorē,
 alia ad con-
 tumeliā
 fiant.

Vt per hāc
 explicatā
 rationē, et
 iam illud re-
 ctius intel-
 ligatur, qd
 de Iacob et
 Esau pro-
 posuit.

Non esse p
 sonarū re-
 spectum a-
 pud Deū,
 sed omnes
 æque ani-
 mas eius ef-
 se.

Emundasse
 se Iacob,
 vt esset vas
 in honorē,
 ad quā e-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

mundatio nem respiciens Deus, quē praeceps uir, etiā elegit, & praeceps destinauit, & fratri praecepit. Aequē tamen, nō ex operibus, sed ex vocante. Aequē nō esse uolentis, nec currentis, sed miserentis Dei.

dem Iacob. Aequē tamen uerū est, quod non ex operibus, sed ex vocante. Neque enim ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundū suam misericordiam saluos ille nos fecit, & ad salutē ante mundi constitutionē elegit. Aequē etiā uerū illud, quod nō sit uolentis neque currentis, sed miserentis Dei uniuersum. Quantulū enim hoc est, si totum debentes Deo & quod sumus, et quod possumus, non solū ob paternam culpam, sed etiā nram erga illum ingratitudinem atque inobedientiam, eius irā atque indignationem promeruiimus, et aeternae damnationis mortisque rei effecti sumus, indoleamus de ea ipsa nostra miseria: poeniteamus offendisse piissimum & misericordissimum dñm: imploremus eius ueniam, misericordiam et gratiam: quanquā etiā hoc ipsum ut possimus & faciamus ex eius dono sit. Quantulū, inquam, istud ipsum est nostrae uelle, nostrae uersus ipsum currere: nunquid non aequē est gratuita eius misericordia & solius gratiae, si ita nos uolentes, ita poenitentes, ita ad se currentes benigne excipiat: ignoscat offensam: aeternae mortis debitū remittat: imo, si etiā heredes suos nos scribat, et adoptet in filios: Quod si insuper idē hic pius & misericordissimus dñs, multis suis pari dānationis sorte astrictis seruis, erga oēs uiscera infinitae suae pietatis aperiat, oēs adhortetur, ut suae erga ipsum ingratitudinis & offensae ex animo poeniteant, & ex sincero corde a se petant ueniam, eandem offerens & promittens oībus, insuper & suam amicitiam, & filialem gratiam, sin aut, ut sunt inter nos, pro dolor, pars multo maxima, quae eādem aut nolint, aut negligant, & tam pie reuocantem nos oēs dñm cōtemnant, sine & alij meliori sorte & ingenio, quae hanc tam obuiam, tam liberalem benignitatem dñi gratissime acceptent, ad illū currant, illi se humiliter prosternant, eius ueniam et gratiam humiliter implorent. An non hos uolentes & currentes excepturus atque electurus est in filios: Non eodem quod hoc mereatur horū uelle & currere, sed quia ille pius est, bonus & misericors, & cupit suae creaturae benefacere. An & illos recusantes, quos uocatos & benigne inuitatos, venire ad se, & nolentes, imo contemnentes oblatam suam gratiā non reprobaturus est, & destinaturus merito dignoque supplicio: Quid, si hoc ipsum in aeternitate faciat, cui praesens est uniuersa eternitas, an hic nō intelligimus, cur hos eligat, illos reprobet: hos uasa misericordiae in honorem praeparet, illos uero, uasa irae in contumeliam: Attamen non ex operibus, sed ex vocante eliguntur hi: neque est hoc uoluntatis aut cursus eorum, sed unius diuinae misericordiae: quis & uoluntas exigatur, & cursus, in his quibus & uolendi & currendi facultas est, & se ipsos mala uoluntate & auerso cursu fecerunt dānationi obnoxios. Quauis ex operibus illorum sit, quod reprobentur ipsi: hoc enim demeriti est: sicut illud gratiae. Hoc iudicii & iustitiae: sicut illud misericordiae. Proinde, quod dicit Apost. de Iacob et Esau loquens, Cū nondum nati fuissent, aut boni aliquid egissent aut mali, ut secundū electionem

Nota.

Nō ex operibus, sed ex uocante eligi hos.

Utique tñ ex operibus reprobari alios.

nem

nem propositū Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictū est ei. Quia maior seruiet minori, sicut scriptū est, Iacob dilexi, Esau aut odio habui, Hoc, inquā, (vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictū est, &c.) solum Iacob, & factā cum eo gratiam diuinam, non vero ipsius Esau reprobationē aut odium respicit, Neq; em̄ ex Dei electione & proposito, neq; ex vocāte Deo pēdebat aut pendet, huius, aut cuiusq; reprobatio aut odium, sed ex electione, prādestinatione, & vocatiōe, pendent eius erga nos dona gratiæ & misericordię: qbus, & hic nobis misericorditer remittit æternæ mortis debitum; ex seruis irę et dānationi obnoxijis amicos facit; in filios adoptat; hæredes scribit, Hæc Dei electionis, propositi, & vocatio nis sunt, Non vero, vt quenq; odio habeat, Neq; em̄ odio habens aliqd constituit, aut quicq; odiuit eorū q fecit; sed dilexit vniuersa q condidit, Vt itaq; odisset Esau nisi iniustitiæ merito, iustitiæ & bonitatis eius ratio non patitur, Hunc itaq; ex operibus odio habuit, Iacob non ex operibus, sed misericordi sua electione dilexit; dilecturus & Esau, nisi noluisse diligi. Proinde D. Augustinus in hoc pelagus liberiore sepius cursu inuictus, tametsi ad oēm vndecunq; exorientem ventum disputatiōis vela pandat, nec certum institutumq; aliquem cursum prosequatur et teneat, sed explorabundus vagetur quocūq; impetus tulerit, nūc hic impingens, nūc illic, & nonnunq; quæ parum digna diuinæ erga nos omnes bonitati videntur, vi disputationis adactus dicat, libro tamen ad Sanctum Simplicianum, hancipsam quæstionem & varie & diligenter euētilans, quis vbiq; ipsa rei difficultate perplexus teneatur, nihilominus, vi ipsa veritatis coactus, in nostram hanc concedit sententiam. Siquidem præmittens electionem Dei, nostram iustificatiōnem non præcedere, sed contra, hanc, illam, Nemo enim eligitur, inq; nisi iam distans ab illo qui reijcitur. Vnde quod dictum est, Quia elegit nos Deus ante constitutionem mundi, non videre se dicit, quō dictum sit, nisi præscientia; iustificationis, inquā, velut electione prioris in præscientia, Quam iustificationem cum ex Dei misericordia, nō nostro merito pendere demonstrasset, & proinde ex vocante Deo, non operante Iacob scriptum, Iacob dilexi, De Esau vero consequenter inquirens, cur illi misericordia ea subtracta sit, vt non sic vocaretur sicut Iacob, vocatoq; inspiraret fides, & credens misericors fieret, vt bene operaretur. An forte, inquit, quia noluit. Subiungens deinde, sine vocatione, quæ solius Dei est, non posse quenq; credere, quēadmodum nec inuitum aliquem credere, Nemo itaq; credit, inquit, non vocatus: sed non omnis credit vocatus, Multi enim sunt vocati, pauci autem electi: vtiq; ij, qui vocantem non contempserunt, sed credendo sequuti sunt, volentes aut sine dubio crediderunt, Quid ergo sequitur? Igitur non volentis, neq; currentis, sed misereantis est Dei. An quia, nec velle possu

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Quid improbandū videatur in dicta Augustini sententia.

mus, nisi vocati: & nihil valet velle nostrum nisi ut perficiamus adiuvet Deus. Opus est ergo & velle & currere, Non tamen volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, ut & quod volumus adipiscamur, & quo currimus perveniamus. Noluit ergo Esau & non cucurrit. Sed etsi voluisset & cucurrisset, Dei adiutorio pervenisset: qui ei etiam velle & currere vocando præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. Hactenus Augustinus, Cui tamen in eo non consentiamus, quod affirmat priorem esse in Dei præscientia iustificationem, quam electionem nostram, cum nos contra non dubitemus cum Apostolo, ex electione pendere Dei propositum, de nos iustificando in hac vita, & coronando in gloria, & non contra, ex proposito aut decreto eiusmodi electionem, Neque enim elegit nos iam iustos & sanctos, sed elegit nos ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Electio enim, huius causa pronuntiatur ab Apostolo & non contra.

Et quanvis nemo eligatur nisi iam distans ab illo a quo reijcitur, non tamen oportet distantiam illam ex iustificatione esse: imo, utrique apprehenduntur ex ea peccatorum & infecti humani generis massa: utrique carere iustificationis gratia: sed distantia in eo intelligitur, quod hi vocantem ad eandem gratiam audiunt & sequuntur, illi obaudiunt & contemnunt. Quanquam nec in audiendo, nec in sequendo vocantem, nec in currendo ad ipsum, sed in una Dei ignoscente misericordia, posita sit nostræ iustificationis gratia. Quanquam, inquam, in hoc non consentiamus huic Augustini sententiæ. In ea tamen plane nostra est, Quod vocationis contemptum, reprobationis causam affirmat, Ex nostra malitia, non ex Deo, illa prorsus dependeat. Sed etsi voluisset, inquit, de Esau loquens, & cucurrisset, Dei adiutorio pervenisset, Qui ei etiam velle & currere vocando præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. Vides etiam hunc affirmantem nobiscum, reprobationis causam, esse vocationis contemptum, quem infinito illo mentis suæ oculo, ab æterno, velut præsentem intuitus est ille, cui velut factum est, quicquid futurum est, Nec vocationem Dei cuiquam deesse, sed sibi deesse homines qui aures cordis sui obturant vocanti. Et hæc de vasis ut a plaste illo nostro ex eadem lutea massa fiunt, alia quidem in honorem, alia autem in contumeliam, mihi abunde sufficere videntur.

Peroratio de vasis a plaste illo nostro, ex eadem massa factis in honorem & in contumeliam.

Quod intelligendum sit quod toties dicit scriptura, Deus induxerat cor Pharaonis.

Nunc & illud ad pietatis regulam, quo sane intelligi possit, expendendum est, quod dictum a Deo, non uno loco scriptura commemorat, Ego inducabo cor Pharaonis, Si enim induratus a deo deliquit Pharaon, et in hoc induratus est, ut in ipso ostenderet divina potentia, non sibi ipsi delicti sui causa fuisse videtur, nec habuisse arbitrii libertatem. Proinde nec cæteri, ex rationis consequentia sibi videntur suæ perditionis causa existere. Quod si est, iniustum esse Deum necesse est, qui punit in eis, non solum quod vitare non potuerunt, sed etiam quod idem ipse in eis operatus est.

Sed

Sed nos q non solum iustum sed et bonum Deum confitemur, qui per Moysen locutus est, quō bono iustoq; conueniat, q; indurasse cor Pharaonis dicitur, consequenter inquiramus. Quod ipsum nec erit inuentu difficile, si consideremus vno eodemq; diuinæ benignitatis officio, dum benignitate ac patientia sua equaliter erga oēs vtitur, alterum ad poenitentiam conuertit, vt misericordiæ eius dein particeps inueniatur, alterum contra indurari, qui eius benignitate & patientia ad contemptum abutitur, Quod ipsum aptissimo exemplo, quo in epistola ad Hebræos vsus est Paulus apostolus, reddetur illustrius.

Vt eo-
dē officio
diuinæ be-
nignitatis
(qua æqua-
liter erga
omnes vti-
tur) conuer-
tatur vnus
& indure-
tur alter.

Nota ex-
plum, quo
Apostolus
ad Hebræ-
os vtitur.

Terra em̄, inquit, sepe venientem super se bibens imbrem, & germi-
nans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem
a Deo. Proferens autem spinas & tribulos, reproba est & maledicto
proxima: cuius consummatio est in combustionē. Audis quid dicat il-
le: vno eodēq; diuinę benignitatis opere, quo imbrē terrę infundit atq;
elargitur cōmuniter, aliam quidem, vtpote culturā diligēter, fructus bo-
nos afferre: aliam vero, q̄ inculta est, proferre spinas & tribulos. Et q̄-
uis imber, & fructuum bonorū, et spinarū tribulorumq; causa fuisse vi-
deatur: cū pluuię beneficio, vtrosq; terra produxerit: non tñ imbribus
merito ascribetur diuersitas germinis: sed ad illos iure noxi germinis
culpa reflectetur, qui cum possent frequenti aratro terram scindere, ra-
stris grauib; torpentes glebas vertere, & noxi germinis vniuersas ra-
dices succidere atq; amputare, cunctisq; quos cultus ille deposcit labo-
ribus ac studiis purgata excultaq; noualia venturis imbribus præpa-
rare, hoc facere negligentes, desidie aptissimos fructus, spinas & tribu-
los metunt. Ita, vt super omnem terram æqualiter effusa imbrium bo-
nitas, quod ex se est, vniuersam æque fecundet: tamen sola q̄ diligen-
ter exculta est, suis cultoribus vtilis fructus cum benedictione profe-
rat: quæ vero cultoris desidie obduruit, spinas ac tribulos germinet.

Proinde, Quod a Deo induratus Pharaon dicitur, si eo sermonis tro-
po dictum accipiat, quo ad seruos nequā benigniores dñi, quorū mul-
ta mansuetudine insolentiores improbioresq; euaserunt, vti solent ac
dicere. Ego te talē feci, ego te mea patientia pdidi, huius ego tam duræ
tuæ ac pessimæ insolentiæ causa existo, qui te non statim per singulas
culpas pro merito delictorum punio, Hanc, inquam, sermonis figurā
in dictis Dei de Pharaone verbis, si aduertamus, nec Dei bonitati iniu-
rijerimus, nec verbo scripturæ inferemus calumniam, Intelligemus e-
nim, & illum sua benignitate ac patientia nos ad poenitentiam addu-
cere: & nos eisdem abutentes, a nobis ipsis nostraque culpa indurari, &
thesaurizari nobis iram in die iræ & iusti iudicii Dei, Quemadmo-
dum ad hos etiam dicit Apostolus. An diuitias, inquit, bonitatis ac pa-
tientię & longanimitatis eius cōremnis? Ignoras, quia benignitas Dei
ad poenitentiam te adducit: Secundum duritiam autem tuam, & im-

Tropus, se-
cundū quē
dicitur a
Deo indur-
atus Pha-
raon.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

patiens cor tuum, Thesaurizas tibi iram in die irę & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius.

Nota, vt
Apostolus
in obdura
tione nostri,
opus Dei,
ab opere
nostro dili
genter di
stinguat.

Et vide vt diligenter opus Dei ab opere nro distinguat, Ille diuitijs bonitatis, patientię, & longanimitatis sue oēs ad pœnitentiã conat ad ducere, Nobis ascribit cordis nri duritiã atq; impœnitentiam, Nostri pterea operis est, thesaurizare nobis irã: vt sciamus nulli hæc imputanda q̃ nobis. Quæ equidẽ Apost. verba nihil minus in Pharaonẽ, q̃ in eiusdẽ notę alios congruunt. Thesaurizauit & ille sibi irã in die irę & reuelatiõis iusti iudicij Dei, p impœnitētis cordis sui duritiã: q̃ ab ipso, non vero a Deo, nisi prædicto sermonis tropo, fuisse, vere dici potest.

Quo etiam illud prophete ex persona peccatoris, qbus se cõnumerat, sed culpam ac miseriam suam agnoscentiũ, & diuinam misericordiã implorantiũ, accipiendũ est, Vt, quid, inquit, dñe errare nos fecisti a via tua? Quare indurasti cor nostrũ, vt non timeremus nomen tuum? Cõuertere propter seruos tuos, propter tribus hereditatis tuæ. Similiter et illud Hieremiæ, Seduxisti nos dñe, & seducti sumus: tenuisti, & potuisti. Itaq; quod ait, Ad quid dñe indurasti cor nostrum, vt non timeamus nomen tuum? dicta illa atq; vsitata locutionis figura accipiendũ est: perinde ac si diceret, Vt quid in tantũ pepercisti nobis, vt per hoc incretceret malũ, & animaduersione cessante insolentius efferretur peccandi licetia? Nam vt equus nisi assidui rectoris fessorisq; patiatur calcaria, & frenis ora ferratis obteratur, sit contumax, durus, atq; intractabilis, & pueritia nisi paternæ districtiõis sæueritate & plagis curuetur, insolentem simul & præcipitem iuuenem reddit, Sic non multo tempore sine re peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficii iudiciũ est, inquit ille, & verissime inquit, Nam quos sibi relinquit Deus & negligit, correptione iam indignos iudicauit. Quos & relinquendo negligendoque etiam indurare dicitur.

Similia.

Apratio.

Vt nos no
bis relin
quendo de
us indura
re dicatur.
Absolutio
inductæ
sententiæ
apostolicæ

Recte ergo aduersus eos q̃s indigna Deo, ex his q̃ de Iacob & Esau, Pharaone, & verbis Dei ad Moysen induxerat, intelligebat sentire de Deo, et obijciētes induxerat, stomachi & indignatiõis plenã responsionẽ prosequēs, postq̃ exẽplo figuli et luti os illis impudēs & blasphemũ occluserat, subiecta interrogatiõe iniquã eorũ sententiã coarguit. Quã tñ (q̃d indignantiũ est propriũ) hiulcã imperfectamq; relinqt, Quod si, inqt, Deus volens ostendere iram, & notã facere potentiam suã, sustinuit in multa patiētia vasa irę apta in interitũ, vt ostēderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ q̃ pparauit in gloriam, (nunquid ex hoc peccatis tuis excusationẽ prætendendam tibi ex voluntate Dei existimas?) Hoc em̃ deest sententiæ, in q̃ indignationis suæ affectũ aduersus eos demonstraret, q̃ tam impie sentiebant de optimo Deo, vt Deũ malorũ atq; impietatum suarum authorem auderent facere, abrupta sententiã, supplendũ auditori lectoriq; reliquit. Perinde ac si diceret, Quod si Deus

si Deus Pharaonem & qui eius notæ sunt similes, iam longe ante accõmo-
dantes se vt fierent vasa ignominiae & iræ, & semetipsos concinnantes
ad interitum, postq̃ sæpe & multum ad sanam illos mētem reuocasset,
& magna patientia, quod in se erat, ad poenitentiam eos adducens, susti-
nuisset ac pertulisset, videns iam dudum contemni ab illis suæ bonita-
tis & misericordiae diuitias, & aliorum eruditionem & exemplum, &
sui nominis gloriam requirere vt producantur in spectaculum, tan-
quam in harenam, dignis supplicijs damnatos, velut feris obijciat, quo
& declaret omnibus vim suæ potestatis & magnitudinis, vt metuatur
ab improbis, & diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiae quæ præpara-
uit in gloriam patefaceret, notasq; redderet, nunquid habes, quod tu
illum iniustitiæ arguas? quod queraris de illo, quasi aut tibi aut cui-
quam alteri perditionis author fuerit, quod tua malitia & peccato ad
aliorum vtilitatem & sui nominis gloriam vtitur? Non ipse tibi pec-
cati author est: sed cum te profligatum penitus perditumque cogno-
scit, vt vase proiecto atq; inutili, nihilominus ad bonum vtitur, Quæ
infinitæ eius bonitatis est commendatio.

Reducens deinde Apostolus orationem ad suum principium, vnde
de in hæc digressus fuerat, Vasa illa misericordiae, quæ ex æterno præ-
parauit Deus ad gloriam, non carnis sed promissionis filij, verique Is-
raelitæ sunt. Hoc ipsum confirmans Osee testimonio. Et hæctenus
quidem inductus aduersus arbitrij libertatem Pauli locus, qui vniuer-
sos tractatores torfit, & magnis multis perplexitatibus inuoluit, pleris-
que etiam fuit & est, lapis offensionis & petra scandali, ad pietatis re-
gulam, satis, ni fallor, dilucide a nobis explicatus est, In quo tantisper
immorari mihi visum est operæpretium. Nec puto quod te Lector
legisse pigebit.

Peroratio,
de inducto
loco Apo-
stoli ad Ro-
manos.

Quod vero in confirmationem ingestarum ex eodem difficultatū,
de diuina, ex æterno, electione, prædefinitione aut prædestinatione, ac
decreto erga nos, inducitur ex eodem Apostolo, tanquam inde pende-
at, q̃ & vocemur in tempore, & iustificemur, & tandem glorificemur
etiam, & proinde nihil eius sit nostræ potestatis, nostriue arbitrij, Su-
pra a nobis satis explicatum est, & demonstratum, vt hæc non tollant
nobis ad hæc omnia nostri facultatem arbitrij: imo nec ad hoc quidē,
vt ex æterno electus prædestinatusq; sis. Quandoquidem electio &
prædestinatio eiusmodi, ex præscientia dependeat, Et in æterno hoc, ni-
hil transeat in præteritum, sed vniuersum semper præsens sit, Proinde
quemadmodum nulla hac in re difficultate teneremur, si imaginare-
mur, præscientiam Dei rem ipsam non præcedere, sed tm̃ intueri præ-
sentiam: atq; ita quos videret obtemperantes vocationi suæ & oblatam
gratiā grate acceptantes, & ea gnauiter ad finē vsq; pseueranterq; vten-
tes, dirigeret ad suam gloriā: contẽptores vero suæ vocationis & oblate

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Quomodo
facile intel-
ligatur in
nostra pote-
state situm
esse, quid
ab æterno
de nobis
constituerit
Deus.

Quid ratio-
nem huma-
nam fallat
hac in re, &
obscurita-
tem illi in-
ijciat.

Quomodo
nos elegerit
Deus in
Christo, vt
essemus san-
cti, secun-
dum propo-
situm vo-
luntatis
sue, &c.

gratiæ, destinares ad supplicium & interitum. Ita nulla merito maiori difficultate teneberis, si cogites, infinitum illum diuinæ mētis oculum, immensa illa sua perspicacia ac vi visoria per vniuersam se eternitatem extendere, & intueri omnia vt præsentia, & quæ fuerunt, & quæ sunt, & quæ futura sunt, Quæ vniuersa illi sunt, tanquam iam facta & præsentia, Quemadmodum supra pluribus explicauimus. Itaq; quanuis iustificetur ac glorificetur nemo nisi vocatus secundum electionem, propositum, prædefinitionemq; æternam: ex hoc consequens non est, nihil eius, ex nobis pendere: quasi nostræ potestatis non sit, quid de nobis ab æterno constituerit dominus, Nam cum nihil constituerit, nisi ex eorum quæ circa nos futura erant, præscientia, & in potestate nostra sit & maneat, quid ab æterno de nobis præsciuerit, quemadmodum supra luculentissime demonstrauius. (Dependet enim ex re præuisa præscientia, & non e contra. Neq; enim ideo aliquid erit quia præscitur: nec ideo est, quia esse scitur: sed e contra, ideo scitur, aut præscitur, quia est aut erit) manifestum est, in potestate nostra manere, quid ab æterno de nobis cōstituerit. Fallit aut hac in re prioris & posterioris imaginatio, Quā si tollas, & intelligas (quod re vera est) diuinæ mētis oculo vniuersa quæcunq; in vniuersitate sunt, esse æque præsentia, & ex præsentium intuitione ipsum constituere de quoq; secundum ea q̄ in vno quoq; intuetur, facile intelliges, nostræ potestatis esse, qd de nobis cōstituat, si nostræ potestatis est, quid nos facientes aut omittentes videat.

Quod nos elegit in Christo, nihil dictis contradicit, sed per omnia consonat. Neq; enim propter opera iustitiæ quæ fecimus nos, sed propter misericordiam suam, & intuitu meritorum filij sui saluos nos fecit, atque etiam elegit, postq̄ in origine lapsos nos vidit, ad salutem: nō tñ nihil ad eam facientes, quibus faciendi facultas data est, quemadmodum supra demonstrauimus. Elegit itaq; nos in ipso: nullo quidē nostro merito, quod causa esset electionis eiusmodi: tñ, quia locum præuidit fore suæ in nobis expositæ oībus gratiæ elegit nos vt illi cooperantes, per eā essemus sancti: & quia per eam futuri eramus sancti: cum etsi sola illa nos sanctificet, non tamen, sine nobis, postq̄ nostri facti sumus nos sanctificat: Elegit deniq; ex omnibus: quia quod in cōmune propositum erat omnibus, nostrum peculiariter fore præuidit. Elegit autem secundum propositum voluntatis suæ: quod est & erat eiusmodi, vt eos eligeret, de quibus præsciebat futurum id quod dictum est.

Falsum est itaq; nulla in considerationem venire nostra aut opera aut merita, vbi hoc regnat Dei beneplacitum. Hoc em̄ Deo placet, vt obuiam eius benignitatem & gratiā amplexemur: atq; eius adiutorio sancte pie & iuste viuamus in hoc sæculo: atq; hoc ipm facientibus dare suæ beatitudinis consortiū. Sanctificatio & puritas, electiōis effectus est: cū tota a diuina gratia pendeat, Sed quia illa, alioqui ex se proposita

com-

comunit̃er omnibus, etiam in nobis & ex nobis requirit aliquid vt nos sanctificet: eius præscientia, electionis causa haud incōgrue dici potest.

Elegit itaq; nos, secundum propositum voluntatis suæ, quod proposuerat in semetipso: quod perinde valet, ac si dixisset, ex infinita sua bonitate & nulla causa alia, Sed quia ex eadem bonitate & eodem proposito, rationabiles suas creaturas, quibus ob hoc ipsum, liberum dedit voluntatis arbitrium, volebat suæ bonitati conformari, ad hoc ipsum omnibus offerens suæ gratiæ paratum adiutorium, quos eidem non defuturos præsciebat, prædefiniuit conformes fieri imaginis filij sui, & ad suæ beatitudinis destinauit consortium. Proposuit itaq; in semetipso: hoc est, in ipso erat ratio, cur hoc proponeret: nempe, infinita eius bonitas, vt dictum est: attamen illud ipsum eius propositum eo respiciebat, vt suas creaturas, ad voluntariam bonitatem prouocaret: proposito eius præmio, suæ, inquam, beatitudinis & gloriæ: ad cuius consortium prædestinauit, quos præsciuit.

Quod addit Caluinus prædictis verbis subiungi ab Apostolo, eo pertinere totam electionis nostræ summam, vt simus in laudem diuinæ gratiæ, non male diceret, si nō male suum ipsius dictum intelligeret, Eo haud dubie spectat nostræ electionis summa, vt simus sancti & immaculati per diuinam gratiam: vt idem affirmat Apostolus, Quod cum sumus, in laudem sumus diuinæ gratiæ: quia ea laus est diuinæ gratiæ, quæ nos sanctificat & immaculatos facit: vt laus est præceptoris, virtus & doctrina discipuli.

Quo vere
spectet no-
stræ electio-
nis summa.

Quod dicit in super, gratiam, laudem non mereri, si gratuita non sit, rectius dixisset gratiam non esse, si gratuita non sit, Nam laudem multa merentur, etiam si gratuita non sint, Laudatur magister ex doctrina discipuli, quanuis gratis eum non docuerit, Laudantur orationes Ciceronis & Demosthenis, tamen si nō gratis elaboratæ sint, sed (quod de hoc haud infestiuè nec minus vere dictū est) argentina laborauerint, Laudantur Apellis, Phidias & Policleti opera, vt in quibus artis suæ vim mirabilem & pene absolutam expresserunt: quemadmodum & oīm excellentium artificū in re quacūq; absoluta opera. In quibus in considerationem non venit, quam gratis facta, sed quam absoluta & perfecta sint. Non minus laudatur boni & benigni domini in suos seruos liberalitas, eo spectans, vt frugi eos & sui similes, bonos & studiosos faciat: si obsequentibus sibi, proponat virtutum præmia: nequā vero, contumacibus & rebellibus pcenas, & supplicia, Nec ideo minus liberalis, minusq; commendanda eius illa in sibi obsequentes benignitas, quam si eandem quibuslibet, etiam seruis nequam, absq; villo virtutis respectu obtruderet: quin potius tanto laudatior, quo hæc ad emendationē & virtutem seruorum spectat, quo illa non spectaret.

Vt inepte
dicat Calu-
nus, Gratiā
laudem nō
mereri, si
gratuita
non sit.
Merito lau-
dari multa
et si gratui-
ta nō sint.

Laudatio-
nem beni-
gni domini
in seruos su-
os liberali-
tatem, quæ
virtutis re-
spectu con-
fertur, quā
si eius nul-
lum respec-
tum habe-
ret.

Restat nunc, vt eandem pietatis regulam sequuti, eorum qui etiā ex
Euan.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Explicatio
locorū diffi-
ciliū, qui
ex Euange-
lijs aduer-
sus arbitrij
nostri li-
bertatem
inducti
sunt.

Vt vnus
scripturæ
locus illu-
stret alium.
Cur eādem
salutis no-
stræ pera-
ctam in ter-
ris historiā,
a quatuor
Euangeli-
stis explica-
ri nobis vo-
luerit sacer
spiritus.

Verba
Christi in
explicata
discipulis
seminantis
parabola
vt ea ex-
plicet
Marcus
Matthæus.

Vt a Mat-
thæo clare
illustretur
injecta ex
Marco ob-
scuritas.
Qui extra
ecclesiam
sunt incapa-
ces esse di-
uini sermo-
nis intelli-
gentiæ.

Euāgelij inducti sunt, locorum sane difficilium atq; obscurorū, sanam orthodoxamq; intelligentiam explicare conemur: illi fidentes, qui promisit inuenturos, humiliter, fideliterq; quærentes: nec destituet.

Hoc autem inprimis meminisse te conuenit, vt nostræ vtilitati consulens, & piæ exercitationi materiam subministrans diuinus ille spiritus, ita temperarit suorum linguas & calamos, vt quod ab vno, aut vno in loco est dictum obscurius, id alio loco, idem, aut alter explicaret apertius. Ita enim fieri, vt vnus scripturæ locus illustret alium. Cuius rei, in his explicandis quæ a Christo in terris inter homines conuersante, & viam salutis nos docente, & peragente mysterium, dicta gesta que sunt, admirabilem quandam rationem mihi habuisse videtur: dum eadem, velut quatuor scribis ac notarijs fidelibus, nobis reddidit, Non solum vt sua sibi consonantia, alter alteri indubiæ veritatis testimonia um perhiberet: sed etiam, vt vnus, si qua incidisset, obscuritas, alterius collatione claresceret.

Proinde quod apud Marcum legitur discipulis dictum a domino, cum seminantis eisdem parabolam disliceret, Vobis datum est, nosse mysterium regni Dei: illis aut qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, vt videntes videant, & non videant, & audientes audiant & non intel- ligant: ne quando cōuertantur & dimittantur eis peccata. Illud, inquā, ipsum videamus quo pacto Matthæus plenius & clarius enarret.

Post dictam a Iesu sedente in nauicula ad turbas quæ foris stabant illam seminantis parabolam, accedentes, inquit, discipuli dixerunt ei, Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens ait illis, Quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum: illis autem non est datum, Qui enim habet, dabitur ei & abundabit. Qui autem non habet, quod ha- bet, auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vi- dent, & audientes nō audiunt, neq; intelligūt. Vt impleatur in eis pro- phetia Esaiæ dicentis, Auditū audietis & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. In crassatum est em̄ cor populi huius, & au- ribus grauius audierunt, & oculos suos clauferunt, ne qñ videant ocu- lis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur & sanem eos. Hactenus Matthæus, a quo vides clarissime illustrari obscuritatē ac difficultatem ex Marci verbis ingestam, Inprimis ad clariorem hu- ius loci intelligentiam facit, quod vterq; scribit Euangelista, & in nauī resedisse docentem dñm, & turbas foris stetisse, Ad quas tunc in para- bolis loquens, significabat illo ipso facti ipsius gñe, eos qui extra ecclesiā positi sunt, incapaces esse diuini sermonis intelligentiæ: vt vel hinc mi- rum nō sit, etiam eos aduersus quos agimus, agi spiritu erroris & verti- ginis: vt & in ipsis cōpletum videamus, qd in eisde & similibus futurū Christus suis prædixit Apostolis, Vt, inq, videntes non videant, & au- dientes non audiant, nec intelligant, Nauis enim ecclesiæ typum præ se fert,

fert, Intra quam verbum vitæ positum & prædicatum, hi qui extra sunt, intelligere nō possunt. Quod ipsum Marcus paulo clarius innuit dicens, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: vobis, inquam, fidelibus, meis discipulis, ecclesiæ filiis. Illis autē qui foris sunt, extra illam nauem mysticam, in parabolis omnia fiunt, Quare? Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit, Qui autē non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo, Regni cœlestis mysteria fides percipit, Nisi enim credideritis, inquit ille, non intelligetis, Hæc, in quibus fuerit, proficiet: & incrementis profectus sui abundabit. In quibus vero non fuerit, etiam quod habet, auferetur ab eis: damnum videlicet & rationis naturalis, & legis, ex inopia fidei declarans. Quam fidem Iudæi non habentes, etiam legem quam habuerunt, perdiderunt, & ante sibi fecerant inutilem. Et ideo fides Euangelica, donum perfectum habet, Quia suscepta nouis nos fructibus ditat: repudiata vero, etiam veteris substantiæ opes detrahit. Ideo, inquit, in parabolis loquor eis. Quia videntes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt, Non ideo in parabolis loquebatur illis, ne viderent aut intelligerent fidei veritatem ipsis necessariam, Sed quia videntes non videbant, & audientes non audiebant nec intelligebant.

Cur vero non viderent, nec intelligerent, vt conuerterentur ad salutem, Esaïæ verbis de illis ipsis longe ante prædictis explicat. Incrassatum est enim, inquit, cor populi huius: & auribus grauiter audierunt: & oculos suos clauserunt: ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Audis cur non viderint, nec intellexerint ad conuersionem & salutem suam, Quia noluerunt. Quia clauserunt oculos suos, quia indurauerunt corda sua.

Proinde, Quod post redditam causam, cur his qui foris sunt loqueretur in parabolis, quia videlicet videntes & audientes non videbant nec intelligebant, ita subditur, vt impleatur in eis prophetia Esaïæ: non hoc significauit, Esaïæ prædictionem illis fuisse incredulitatis suæ causam, Cum hoc, illud ipsum Esaïæ citatū testimonium redarguat, quod ipsismet, incredulitatis suæ causam attribuit. Quia videlicet noluerunt videre, sed clauserunt oculos suos, Deus enim futurorum præsciis, per prophetam suum prædixit Iudæorum incredulitatem, non fecit. Non propterea Deus quenq̃ ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iam nouit. Ipsorum enim præsciuit peccata, non sua. Quæ sua essent, non ipsorum nisi sua ipsorum culpa & obstinatione increduli essent Iudæi: quod futurum prædixit, quem nihil latet. Nō igitur (vt)

hoc loco causale est, sed euentus indicatiuum: aut vt dicam significantis, consequutiuum atq; illatiuum est, Perinde ac si dixisset, Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, &c. vt impletam intelli-

Ut, quomodo subinde nō causale fit, sed indicatiuum, consequutiuum atq; illatiuum.

gas

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

gas Esaïæ prædictionem. Hoc enim ex illo consequens est, Non enim quia hoc prædixit Esaïas, non crediderunt: sed quia non erant credituri, ideo Esaïas prædixit, & horum incredulitas veritatem illius prædictionis comprobauit.

Apud Marcum vero, idem, vt, causale est: sed improprie positum, pro, quia: vt videlicet causam efficientem indicet, non finalem: quam alioqui proprie designat, Et positus est illic modus pro modo, coniunctiuus pro indicatiuo: vt eadem sit apud eundem sententia, quam Matthæus proprijs, significantibus, & clarissimis verbis expressit: perinde ac si dixisset, Illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, Quia videntes non vident, & audientes non audiunt, Quod in diuinis scripturis haud est insolens, vt modus pro modo, & tempus ponatur pro tempore. In psalmis Davidicis hæc vox Christi ad patrem de inimicis suis legitur, Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet a dextris eius. Cum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. In memoriam redeat iniquitas patrum eius, & peccatum matris eius non deleatur, fiant contra dominum semper, Et alia pleraque eiusmodi. Attamen certum est Christum non optasse inimicis suis malum: quin potius in cruce pendens patrem pro eisdem orauit, qui se crucifixerant, vt ipsis ignosceret, quia nescirent quid facerent. Proinde, dicta illa, non tam execrantis aut imprecantis affectu, quam prædicentis spiritu necessario accipienda sunt, Itaque & in Hebraica veritate, per verba indicatiui, non imperatiui aut optatiui modi hæc explicata leguntur. Ita enim in eadem legitur. Constituet super eum peccatorem, & diabolus stabit a dextris eius, &c. Quin & in hoc ipso a Christo citato, quem tractamus, Esaïæ loco, idem vsu venisse inuenies, Apud Esaïam enim, iuxta Hebraicam veritatem, ita legitur. Vade & dices populo huic, Audite audientes, & nolite intelligere, videte visionem & nolite cognoscere, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde intelligat, & conuertatur & sanem eos. Quem, si Matthæo credimus, ita explicauit & expressit discipulis suis Christus, Auribus audietis & non intelligetis: videntes videbitis, & non videbitis, In crassatum est enim cor populi huius, & auribus grauius audierunt: & oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur & sanem eos. Itaque veritate ipsa exponente & docente, verba illa quæ apud Esaïam in imperatiuo modo leguntur, nihil tamen aliud quam prædicentis ac denunciantis important affectum. Proinde & Paulus apud Lucam in actis, eisdem fere quibus apud Matthæum Christus, hunc ipsum Esaïæ locum, verbis citat, dicens ad Iudeos. Quia bene spiritus sanctus loquutus est, per Esaïam prophetam, ad patres nostros dicens, Vade ad populum istum & dic, Aure audietis, &

tis, & non intelligetis: videntes videbitis & non perspicietis, Incrassatum est enim cor populi huius: & auribus grauiter audierunt: & oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, & corde intelligant, & conuertantur & sanem eos. Vides etiam hoc magistro atq; interprete Apostolo, esse verum quod diximus. Itaq; Marcus ad Esaia verba, vt apud Hebræos leguntur, respiciens, verbis similibus Christi verba expressit, Matthæus vero, qui ipsum Christum coram differentem audierat, ipsissima etiam Christi verba nobis reddidit, quibus & prophetici sermonis intelligentiam suis, clarius expressit: & pietatis regulam subindicauit, ad quam similia quæ in prophetis & psalmis leguntur, nobis sane intelligenda sunt, Et hæc quidem ad difficultatem ex Marci Euangelio inductam obiter nobis hic ista tractantibus, abunde sufficere videntur. Per quæ etiam ad alteram dissoluendam ex Iohannis Euangelio inductam, magnus nobis gradus iactus est.

Inprimis, Quod cum admiratione quadam dicit in Saluatorem nostrum non credidisse Iudæos, quis tanta signa fecisset coram eis, vt sermo Esaia impleretur, quæ dixit, Domine quis credidit auditui nostro: & brachium dñi cui reuelatū est: Vt, coniunctio, non causalis, sed indicatiua, aut potius illatiua est, quæadmodum in memorato Marci loco, & vbicunq; aliquid factum dicitur, vt impleretur scriptura.

Quod vero consequenter subiungit, Propterea non potuisse illos credere, quia iterum dixit Esaia. Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur & sanem eos, multis nominibus magnā nobis difficultatem ingerit. Primum, hoc plane falsum videtur, quod non poterant credere. Deinde, vt non potuissent, hoc sane falsum esset, propterea non potuisse, quod prædixisset Esaia. Postremo, non inueniunt hoc prædixisse Esaia quod illi ascribit Euangelista. Locus enim quem citat, is ille est, qui citatur & a Salvatore apud Matthæum, & a Paulo in Actis, nempe cap. VI. qui apud Hebræos legitur, quemadmodum supra explicauimus, vbi non dicitur Deus excæcasse oculos eorum, & indurasse cor eorum, sed hæc verba Dei sunt ad prophetam. Vade & dices populo huic. Audite audientes & nolite intelligere, videte videntes & nolite cognoscere, excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudet, ne forte videat oculis suis, &c. Hæc itaq; verba imperatiua, sunt ad prophetam vt ille cor populi Iudaici excæcet, aures aggrauet, oculos claudat. Quæ quoniā illius nō sunt, cum nō potuerit Esaia excæcare corda populi sui, nō aures aggrauare, nec oculos claudere, certum est verba illa ad prædictionem tantū pertinere: & iussus est ille excæcare cor populi sui, hoc est, prænunciare excæcandum: aggrauare aures, & claudere oculos, hoc est, prædicere, quod clausuri essent oculos, aggrauaturi aures, obduraturi corda sua, Quemadmodum & Christo et

Explicatur
locus ex Iohanne diffi-
cillie.

Nota, quæ
diuersimodè
de idem
scripturæ
locus scri-
ptus lega-
tur loco
proprio, Et
efferatur a
Christo a-
pud Mat-
thæum, &
apud Mar-
cum, Effe-
ratur deni-
que et a Io-
hanne & a
Paulo.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Paulo fidelissimis interpretibus, (quorum ille apud Matthæum, hic apud Lucam in Actis eundem locum, sed verbis, ut audisti, apertioribus, & captui nostro commodioribus, nempe, solam prædictionem infidelitatis & obstinationis Iudaici illius populi, quæ ex ipso, non ex Deo causam suam haberet, citantes expresserunt) clarissime demonstrauimus.

*Ut dicta
concilietur
pugnantia.*

Quid ergo dicemus? An forte mentitus est ille veritatis Euangelista? Absit a nobis eiusmodi blasphemia, Quin potius, diuini spiritus consilio factum nihil dubitandum est, ut ille prædictionem Esaiæ aliter quam apud Hebræos legitur, aliter etiam quam citata est, & a Christo, & a Paulo apostolo efferret, Quod si forte non assequimur, latentem nihilominus & absconditam nobis veritatem venerabimur: semper tamen firmiter innixi illi sacrae anchoræ, illi pietatis regulæ. Quam præ oculis habentes, & ad eandem hunc Euangelistæ locum excutientes, quod ab eodem dictum est, Iudæos, etiam visis tot & tantis a Christo signis, non potuisse credere, mihi eiusmodi videtur, quæ le est illud apud Hieremiam. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum, Quibus utique verbis, non impossibilitas, sed difficultas bene agendi illis exprobratur, haud aliunde, quam ex propria eorum inueterataque malitia proueniens, Cum, inquit, didiceritis malum, atque assueueritis malo. Quo loquendi genere, etiam vulgo utimur, cum dicimus, Non possum amare illum, non obliuisci illatæ iniuriæ, non veniam dare offensionis in me factæ. Non utique impossibilitatem significantes, sed difficilem ad id animi inflexionem, propter vehementem affectum (cui habenas permisimus) in contrarium. In hunc modum, Cum excæcatio & obduratio Iudaici illius populi reddidisset ipsos ad credendum difficillime dispositos, hinc dicti sunt, non posse credere, Sed ideo non potuerunt, quia noluerunt: quia obdurauerunt corda sua, clauserunt oculos suos, & excæcauit eos propria malitia. Quin & potestatis nomen crebro vsu scripturæ pro voluntate poni videtur. Quemadmodum cum ait dominus in Euangelio. Qui potest capere capiat, Id eo sermone significans, quod qui vult amplecti hoc vitæ institutum, quo semetipsum castrans propter regnum Dei eunuchus fiat, amplectatur ipsum. Ad quod neminem astringit præcepto, sed solum consulit: simul admonens ipsum esse sublime atque arduum, & ideo in cuiusque relinquit arbitrio. Similiter & in illo quod etiam dicit Christus. Non potest mundus vos odio habere, Per mundum homines mundo viuentes ac deditos intelligens. Quos illo verbo significat nolle odio persequi sui similes, & fere non accidere, ut hoc accidat: non vero impossibile esse ut fiat.

*Potestatis
nomen, pro
voluntate,
sæpe poni
in scripturis.*

Quod autem velut causam reddens obstinatæ illius infidelitatis Iudæis

Iudaicae dicit. Propterea Iudaeos non potuisse credere, quia iterum dixit Esaïas, Excæcavit oculos eorum & induravit cor eorum, &c. ita accipiendum est, ut prædictum ipsum, & non prædictionem, eius causam innuere voluerit, perinde ac si dixisset, Propter hoc vero non poterant credere, quod etiam ab Esaïa prædictum est, hoc, inquam, Quia excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut excæcatio & obduratio eorum, intelligatur ipsis fuisse infidelitatis causa, & non prophetæ prædictio. Quanquam autem supra clarissime demonstra-
 strauerimus nostræ excæcationis atque obdurationis ex nobis, non ex Deo, causam esse: mos tamen est scripturæ, etiam hæc ipsa, velut a Deo in poenam peccatorum inflicta, significare. Quemadmodum Solis radij ad hoc omnibus lucentes, ut omnibus visum præstent, lippientes tamen, aut alio morbo laborantes oculos perstringunt, & eisdem cæcitatem inferunt, non sua, sed oculorum culpa. Quem morbum cum in oculis mentis nostræ, ut ita afficiantur a diuinæ illustrationis radijs, nos ipsi faciamus: nobis merito imputatur, quod Sol ille aciem nostram hebetet, & excæcet, & terram cordis nostri non subactam & excultam salutaris poenitentiae vomere, non imbre fidelium lachrymarum subinde irrigatam, & ut diuinæ gratiæ pluuiam intra se recipere possit, dispositam, non solum non fecundet, sed induret etiam. Quo sensu etiam illud dictum demonstrauiamus. Et indurabo cor Pharaonis. Aequè & illud Pauli ad Romanos: Propter quod tradidit illos Deus in desyderia cordis eorum, in immunditiam, ut contumelia afficiant corpora sua in semetipsis. Quia commutauerunt veritatem Dei in mendacium. Tradidit, inquam, illos Deus, iure merito deferens, qui veritatem quam eodem reuelante cognoscunt, in indignitate detentant, Et per hoc quod deseruntur, traduntur, hoc est, permittuntur desyderijs cordis sui: quæ hæc erant, ut immunditia & contumelijs afficerent corpora sua in semetipsis. Ut quali iudicio erga diuinitatis vsi sunt rationem, dum Dei incorruptibilis gloriam, ad foedas & indignas deducunt hominum aut animalium formas, tali etiam erga semetipsos vtantur vice, ut rationales homines viuant more irrationabilium beluarum. Quæ traditio ac desertio, quo pacto fiat, ut clarius intelligas, ita cogita, quasi in domesticilio aliquo, vna cum carne & spiritu, velut cum duobus consiliarijs contraria suadentibus, habitet anima: pro foribus autem eius domesticilij astare, hinc Christum, pietatem, atque omnes vna virtutes: inde, principem nequitiae in coelestibus, omnesque secum luxuriarum ac libidinum formas: atque expectare animæ nutum, quem ex duobus introduci ad se desyderet, quem repelli. Nonne si spiritui obtemperans, & meliori vsa consiliario, pietatis & pudicitiae ad se aduocare

Quo excæcatio et obduratio nostræ ex nobis, & quo modo a Deo sit, Simile,

Vt Deus tradat nonnunquam peccatores in desyderia cordis eorum, &c. ipsos nempe deserendo.

Quo pacto intelligendum sit traditionem ac desertionem illam fieri.

XXJD DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

uerit chorum, ille aduersarius repudiatus discedet. Si vero carnis vſa conſilijs, impietatis ad ſe libidinis introduxerit turmam, omnis illa ſanctitatis & pietatis corona, iuſta cum indignatione recedet, & dicet, Curauimus Babylonem & non eſt curata: venite derelinquamus eam. Nonne relinquens eandem in deſiderijs cordis ſui permittet, vt ignominia & contumelijs afficiat corpus ſuum in ſemetipſa, quæ commutauit veritatem Dei in mendacium, & introducens ad ſe impietatis atque infidelitatis principem, ſeruit creaturæ potius quam creatori. Hoc ſane pacto iuſtiſſime deſeruntur a Deo, & traduntur, hoc eſt, permittuntur aduerſarijs virtutibus homines, vt vel ad hunc modum iſta experientia edocti, eorum quæ concupierant abſurditatem & turpitudinem effugerent.

Quomodo
ab Apoſto
lo dicitur
Deus excē
care mētes
infidelium.

Nota ſimile

In eundem ſane modum, idem etiam Apoſtolus Deum excæcare affirmat mentes infidelium huius ſæculi. Quod ſi, inquit, opertum eſt Euangelium noſtrum, in ijs qui pereunt, eſt opertum: in quibus Deus, huius ſæculi infidelium mentes excæcauit, vt non fulgeat in illis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti, Si oculum aliquem intelligas, liberi arbitrij facultate præditum, per quam in poteſtate habeat integra ſanitate valere ſi voluerit, conatusque fuerit: aut lippitudinis vitio, aliove grauiori morbo laborare, Hunc ſua culpa lippientem, quemadmodum excæcarent incidentes ſolares radij, qui tamen vt viſum præſtent, omnibus lucent, Ita, a Deo excæcari mentes infidelium intelligendæ ſunt: non vlla Dei (qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire) ſed vltroneæ infidelitatis eorum cauſa. Ille lucet, vt omnes videant: hos, ſua ipſorum culpa, veritatis lumen excæcat. Ita Chriſti, inquit ille, bonus odor ſumus, & in his qui ſalui ſunt, & in his qui pereunt: attamen, ſicut illis odor vitæ in vitam, ita his odor mortis in mortem, Omnibus ſemper idem odor, bonus: qui tamen pereuntibus eſt mortiferus. Non equidem ex ipſa boni odoris natura, qui de ſe ſalutaris eſt: ſed ex ipſa pereuntium malitia.

Recte ergo ab Euangelifta dicuntur Iudaici illius populi excæcati a Deo oculi, atque indurata corda, Recte quoque illa ipſa excæcatio atque obduratio, obſtinatæ ac prodigioſæ infidelitatis cauſa memoratur.

Cur vero idem illud Eſaiæ vaticinium adeo diuerſimode citetur atque efferatur & a C H R I S T O, & a Iohanne Euangelifta, & a Paulo Apoſtolo, & a nemine horum, vt legitur in Hebraico: ea fortassis cauſa eſt, quo ille, qui poſuit in Sion lapidem offenſionis & petram ſcandali, per ſpiritum ſanctum ſuum, offenſionem & ſcandalum lectionis propheticæ, per quam dubiæ mentes offendi videntur, diligentius quærentibus, clarius ac certius aperiret. Proinde a Chriſto,

sto, & a Paulo eius apostolo, citatur atque effertur verbis tantum præ-
nunciatiuis: & talibus, ex quibus clarissime intelligeremus excæcatio-
nis atque obdurationis nostræ causam, ex nobis nostraque arbitrij li-
bertate, non ex Deo esse.

A Iohanne vero Euangelista ita effertur, quasi etiam Deus excæca-
ret atque obduraret corda nostra: consueto illo, quem demonstraui-
mus, scripturæ more. Quo metueremus eo nos demittere ac præcipi-
tare in impietatis barathrum, vt iam iusto Dei iudicio traderemur, ac
relinqueremur nobisipsis, in sensum reprobum: deserti ab eo, sine quo
nihil possumus bene agere, multo minus salutem assequi. Vt de his
dicat, Quod iam non possint aut credere, aut ex profundo illo impie-
tatis emergere: eo tamen sensu quem supra indicauimus. Ipsa vero
prophetica lectio, innuit illam ipsam quoque scripturam prophetica,
fuisse lapidē offensionis illis incredulis, quibus diuinæ scripturæ men-
sa facta est in laqueum, in retributionem, & in scandalum, Itaque ver-
bis diuinis ad prophetam dicitur, Excæca cor populi huius, aures e-
ius aggraua, & oculos eius claude.

Et hætenus diuinarum scripturarum locos illos obscuros qui li-
bertati arbitrij nostri, & his quæ de prouidentia diuina, prædestina-
tione, ac reprobatione superius a nobis disserta sunt, aduersa-
ri videntur, & omnes equidem torquent, multis eti-
am sunt petra scandali, obiter quidem, sed
prolixius quam pro instituto, & sa-
tis ni fallor luculenter, ad il-
lam pietatis regulā
explicauimus.

LIBRI NONI FINIS.

f iij DE

DE LIBERO HOMI-

NIS ARBITRIO ET DIVINA

gratia Liber X.

Inducta capite primo superioris libri argumenta difficilia pleraque ex quibus & malorum esse autorem Deum videtur, nec ipsum velle omnes saluos fieri, pertractantur hoc libro, & dissoluuntur.

De Ioseph,
vt Calui-
nus scriptu-
ram adul-
teret.

Vt diligen-
ter distin-
guendum
sit dei opus
bonum ab
opere homi-
num malo
in eodem
opere.
Iob.

VNUM HOC, VEL EX PRAECIPV-
is fuisse ter execrandi Simonis illius magi
blasphemiae plenorum dogmatum, quod
Deus autor esset, etiam malorum in nobis
omnium: & quantopere prius orthodoxique
ab initio omnes, id ipsum execrati sint: in
prioribus huius operis a nobis euidenter fa-
ctum est. Itaque pertractanda nunc sunt, ex-
cutiendaque argumenta, quibus eandem sui
patris ac magistri, tot saeculis explosam ab ecclesia impietatem, Calvinus
cum suo Luthero, conatur reducere, & reuocare ab inferis. Quorsum,
quod ab illo Caluino de Ioseph citatur, vt q vniversum id quod a fra-
tribus contra se admissum erat sceleris, diuinæ voluntati ascripserit, ita
eosdem cōsolando affatus, Non vos estis, qui me vendidistis in Aegy-
ptum, sed Dei voluntate praemissus sum ante vos, vt vitam vobis con-
seruarem, Vos quidem cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud
in bonū, Non sic habet scriptura, vt ab illo citatur: neque aliud significat,
quam quod Deus eorum malitia, tametsi contra propriam eorum volun-
tatem, in bonum usus sit, Vos, inquit, cogitastis de me malum: sed deus
vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in praesentiarum cernitis: &
saluos faceret multos populos, Non dicit Deum fuisse autorem, vt co-
gitarent de se malum, sed eorum malitia ipsum quis contra eorundem
voluntatem usum ad exaltationem Ioseph, pro multorum salute, Vos,
inquit, cogitastis de me malum: vestrum hoc erat studium, & non dei:
in meam quidem perniciem, sed irritas fecit ille vestras in me machina-
tiones, vestra consilia: quibus deus ad meam exaltationem usus est. Ita-
que diligenter distinguit scriptura Dei opus bonum, ab opere malo ho-
minum, quis in eodem opere. Ab his libera, sed mala voluntate perpe-
tratum est malum: ab illo impeditum, ne fortiretur, quem intendebant
in eo, effectum: imo vt plane recideret in contrarium, Ita quoque
& in calamitate a Sabæis & Chaldæis sancto Iob illata, quam ille eo-
dem citat, est distinguere opus Dei bonum, a malo opere hominum,
Sabæi

Sabæi & Chaldæi, interemptis illius pastoribus, gregem hostiliter depredantur, In quo eorum extat facinus improbum: Nec cessat, sed suas in eodem etiam partes agit Satan, a quo totum id prouenire narrat historia, Ipse autem Iob domini quoque opus in eodem recognoscit opere, quæ dicit abstulisse sibi, quæ crepta erant per illos improbos. Itaque in eodem opere, tres operantes vides: sed diuerso fine, respectu, & modo. Chaldæi cum Sabæis ex re aliena, præter ius & fas, lucrum quærere affectant. Cuius malæ & iniustæ in eisdem voluntatis, dominus autor non est: sed iam dudum prauos illorum animos, & quo peiores illos faceret, & sanctum virum ex patientiæ gradu deturbaret, venenatis suis suggestionibus ad perpetrandum id flagitium, Satan instigat. Dei consilium fuit, illorum malo opere vti ad bonum: & serui sui patientiam, eodem exercere, & contestatum facere, & velut exemplum proponere hominibus. Quod intelligens vir sanctus, semetipsum pulcherrima illa ac memorabili sententia consolatus est, dicens, Dominus dedit, dominus abstulit, sit nomen domini benedictum.

In eodẽ opere tres operantes, homo malus, satan, Deus, sed diuerso fine, modo, respectu.

Idem intellexisse atque eodem respexisse Dauid, conuictis ac lapidibus impetitus a Semei, cum suos a prohibenda retaliandaque iniuria prohibens, diceret, Sinite eum, quia dominus precepit ei, vt maledicat Dauid, intelligendus est, Erat enim grauissimorum peccatorum suorum, homicidij crudelis, & adulteri in Vriam Etheum, sibi conscius: quorum ergo & merito, iustissimo Dei iudicio, intelligebat se affligi, ac persecutionem pati, etiam a filio proprio, Quod si quem moueat præcipiendi verbum quo vtitur, dicens, Quia dominus precepit ei vt maledicat Dauid: Isille contra perpendat, quod alia affirmet scriptura, Deum nulli mandasse aut præcepisse impie agere. Inique autem atque impie egisse illū Semei, & peccasse in Deum & in Christum eius regem suum, ex propria ipsius constat recognitione & poenitentia. Ne reputes, inquit, domine mi iniquitatem, neque memineris iniuriarū serui tui, & rursus, Agnosco enim seruus tuus peccatum meum, & quāuis Dauid, ob hanc poenitentiam iurasset illi impunitatem: moriturus tamen, super eo mandauit Salomoni filio, ne illud ipsum peccatum impunitum transiret, ob exempli perniciem: sed vt deduceret canos eius cum sanguine ad inferos, Quod non vindictæ, sed iustitiæ zelo fecisse virum sanctum, in ipso maxime mortis articulo indubitatum est, Proinde, præcipiendi verbum, hic improprie vt accipiat necesse est, ne scriptura sit scripturæ euidenter contraria, Nemo enim peccat in eo, in quo præcipienti domino obsequitur, Sed opus Dei iustum, hoc est, correctionē iustam, & iustum flagellum, in iniusto opere hominis iniusti, ea ipsa loquendi forma significat, Quibus vt instrumentis sue iracundiæ, & flagellis, in correptionem suorum, nonnunquam etiam, ad virtutis & patientiæ eorundem exercituum, vtitur dñs, sicut iam dictum est:

Dauid.

Quod intelligendum quod dicitur, Dominum præcepisse Semei vt malediceret Dauid.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

vt mirum non sit si retia, & secures, & gladij eius, in scripturis dicatur.

De Christi
passione et
morte, q-
modo eam
Deus volu-
erit, vtque
in eadē in-
ueniatur
bona volū-
tas Dei, &
mala volū-
tas homi-
num.

Quo mo-
do, atq; or-
dine ab æ-
terno dis-
posuerit de-
us, vt redi-
meretur ge-
nus huma-
num, mor-
te Christi
in crucis
patibulo.
Non obser-
uatus aut
inuersus or-
do diuino-
rum cōsili-
orū & vo-
luntatum,
vt magnis
nos perple-
xitatibus
implicet.

Nota hunc
ordinem,

Quæ vero inducuntur ex scripturis ad hoc, quod Deus voluerit Christum pati, crucifigi, & mori pro salute humani generis: Quasi ex eo consequi videatur, voluisse ipsum, vt eadem pateretur ab his, a quibus & passus est: voluisse proinde, vt illi ea ipsa peragerent: Cuius voluntati cum non possent resistere, peccati illius sui omnium grauissima, & damnationis quam ex eodem incurrunt, Deum autorem habuisse, apparentiorem difficultatem videntur ingerere.

Pro cuius dissolutione, repetendum ac supponendum est id, quod supra non semel astruximus. Voluntatem diuinam, quauis simul omnia in æternitate voluerit, ea tamen quæ vult, ordine quodā velle, Propter quod enim vult alia, hoc ipsum quasi prius velle indubitatum est, Prius dico, non tempore, sed ordine quodam naturæ, Quem vbi non assequimur, nec animaduertimus, aut propter æternitatem, immensitatemq; Dei, in eius consilijs, cogitationibus, voluntatibus (vt humano more, quauis ex vsu diuinarum scripturarum de Deo loquamur) nō putantes esse ordinē huiusmodi, aut si putamus, eundem tñ peruertimus, quod prius est, apprehendentes vt posterius, aut cōtra, magnis nos sepe absurditatibus, difficultatibus et perplexitatibus inuoluimur, & indigna Deo de Deo cogitamus ac dicimus. Neq; enim æternitas earum quæ in mente diuina sunt dispositionum cogitationūq; omnium, huic ordini vllō impedimento est, Quemadmodum, inter ea q̄ tēpore simul sunt, ordinē nihilominus esse indubitatum est, atq; in ipsa rei natura prius & posterius, Vt tēpore simul sunt, sol et lumen productum ab ipso: attamen sol, suo lumine, velut causa suo effectū prior est.

Hunc itaq; nos ordinem, quod ad rem propositam attinet, dispositionum, cogitationum, consiliorū, voluntatumq; intelligimus in Deo, Nempe, ipsum ante omnia voluisse verbum suum ex præelecta ad hoc virgine matre carnē assumere, atq; hominem fieri: non vt redimeret aut a peccato (cuius eatenus nulla in mente diuina versabatur consideratio: eatenus dico, non ad tēporis, sed ad illum quasi naturæ ordinē respiciens) liberaret, sed vt dignificaret atq; exaltaret hominē: atq; vt in humana natura, vnigenitus ille suus, Deus homo, super oēm, quam cōdere disposuerat, rationālē creaturam, regnaret in regno illo quod præparabat, coelestis Hierusalē. Cuius conciuibus, angelis, iam ante creatis & conditis, hunc deinceps sensibilem mūdum creare disposuisse, quo procrearentur & homines, eiusdem quoq; regni futuri conciuēs: vtq; certa successione & linea deueniretur tandem ad illum, quem sibi vnigenitus erat ipsum illud Dei verbum: & consequenti insuper ordine compleretur humanæ in suppositis suis naturæ perfectio. Quam vniuersam, prima illa, quod sæpe diximus, intentionis suæ ordinatiōe ideo cōdere disposuerat, vt in regno illo coelesti, suæ foret beatitudinis

consors

confors & particeps: tamen sub conditione, si ipsi, infinito et suo bono,
 amore adhæsisset, & mandatorum suorum humili fidelique obedien-
 tia seruasset originalem illam, quam vocant, rectitudinem, et iustitiam:
 quam, vniuersæ, dedit in suo origine ac stipite, Congruum namq; fu-
 it, vt aliquo obedientiæ merito sibi salutem procuraret: quo posset me-
 rito coronari, si legitime decertasset, Quam ob causam, nec angelos su-
 os coronauit, ante obedientiæ experimentum, certamen, & victori-
 am. Aeternis itaq; diuini consilij regulis constitutum hoc, ordinatum:
 que mihi videtur, etiam prius suo illo modo, quam præuaricaturus ho-
 mo videretur. Vidit deinde, qui videt omnia, cuius immensa scientia
 in vniuersam æternitatem extenditur, & attingit a fine ad finem fortis-
 ter, vidit, inquam, post illud incommutabilis consilij sui decretum, ex
 arbitrij sui libertate præuaricaturum hominem, seq; cum vniuersa po-
 steritate priuaturum regni illius cœlestis hæreditate, vitæq; beatæ con-
 sortio. Et qui suauiter, misericorditerque disponit, ac moderatur o-
 mnia, suum illum vnigenitum, Deum hominem, quem ante, vt di-
 ximus, regem illius cœlestis Hierusalem, & caput super omnem rati-
 onalem intellectualemque creaturam præordinauerat, redemptorem
 saluatoremque lapso generi humano, velut tertio signo (vt sic ordi-
 nem diuinarum ordinationum qualitercunque exprimamus) fore
 decreuit: & iam in carne mortali ac passibili (qui alioqui immorta-
 lis venisset, vt cæteri hominum) illum ipsum venire voluit: & in ea
 nobiscum & pro nobis perferre omnes humanæ naturæ misérias,
 præter tamen ignorantiam: (nam peccatum non oportet excipere,
 cum non sit naturæ conditio) nosque viam salutis docere, sacramen-
 ta ac remedia peccatoribus oportuna instituere, & in his omnibus si-
 bi obedientem fore etiam ad iniurias, persecutiones, cruciatus, mor-
 tem denique etiam acerbissimam & ignominiosissimam, si inferre-
 tur a sceleratis & impijs: quam impedire noluit, sed eos ea in re, per-
 mittere potestati sui arbitrij, Deinde, & velut in signo illius ordinis
 quarto, eodem illo immenso mentis suæ oculo, vidit Iudæorum, qui-
 bus prædicaturus erat, obstinatham cæcamque malitiam: vtque ex o-
 dio aduersus eundem, ob liberam veritatis salutisq; doctrinam plus-
 quam diabolico, in eius necem conspiraturi essent: & morti turpissi-
 mæ dedituri vitæ salutisque autorem, adacturique in crucis patibu-
 lum. Atque in hunc modum, iam præuisam eius passionem & mor-
 tem, ex illa eiusdem tam fideli obedientia, acceptauit in nostræ redem-
 ptionis reconciliationisque pretium: eumq; non iam, tantum illa obe-
 dientia in prædictis ad mortem vsq; sed illa ipsa passione & morte re-
 demptorem saluatoremq; esse voluit, In hunc modum ego intelligo,
 & puto quod non impie intelligam, ab æterno disposuisse Deum, vt
 redimeretur genus humanum Christi morte in crucis patibulo.

Siqui-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Siquidem quam mortem & permisit, & præsciuit infligendam a sceleratis & impijs, in salutem redemptionemq; humani generis acceptavit: atq; eius intuitu, nostri misertus, & his qui eandem præcesserunt, & qui subsequuti sunt omnibus, sincere tamen peccatorum suorum remissionem ab ipso requirentibus, eadem misericorditer remisit.

Quo deus
pater pro
nobis in
mortē tra-
didit fili-
um suum.

Sed hic iterum nobis occurret quisquam, Quod ipse pater dicatur pro nobis tradidisse in mortem filium suum: affirmāte hoc ipsum Apostolo, Qui proprio, inquit, filio nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, Similiter & ipse Christus oblatus dicitur, quia offerri voluit, Videtur ergo Deum patrem non tantum permisisse, sed etiam voluisse passionem et mortem filij sui: imo, in eandem, ipsum tradidisse atque obtulisse. Quemadmodum etiam hic, offerri, tradi, pati, crucifigique voluit, Atque ita relabimur in difficultatem pristinam.

Sed hæc præmissis minime aduersantur: nec demonstrāt mortem Christi aut a Deo patre, aut ab ipso Christo simpliciter & absolute fuisse volitam, Satis tradidit filium suum pro nobis, qui ipsum volebat mandata sibi nostræ redemptionis salutisq; mysteria perficere, etiam si mors turpissima ob id ipsum obeunda illi foret: quicq; eandem ipsam a furentibus & excæcatis odio Iudeis infligendam, ni prohiberet, vidēs, infligi permisit, cum prohibere nutu potuisset: qui illā in super ipsam, vnicum nostræ salutis fecit medium, et aduersus damnationem remedium, Ita quoque & Christus ipse oblatus dicitur, quia voluit: nō quia dem absolute, & simpliciter, sed quia non fugit, non cessit, non impedivit, quanuis potuisset, sed proditori & se quærentibus processit obuiam. Noluī tamen illum se prodere: noluit sacrilegos furentesq; Iudæos inuolui illo sacrilegij horribili crimine. Sub illorum tamen impietate & scelere suam demonstrauit obedientiā in implendis q̄ sibi a patre suo mandata fuerant: suā patientiam, fortitudinem, constantiam. Vis scire quō Deus passionem Christi et mortem voluerit: ad exemplum calamitatis Iob, ipsi infligēte a Chaldeis, quod paulo ante explicauimus, respice: in qua, & illi, & Satan, et Deus, quisq; operabatur qd suū erat.

Simile.

Vt deus au-
tor malorū
hoc est, pec-
catorū no-
strorum nō
sit, vtq; no-
sit peccata
fieri.

Omnium orthodoxorū certa est, & indubitata sententia, Deū non esse autorem malorū: hoc est, peccatorū, impietatum, et scelerum, que vere mala sunt: nolle peccata fieri, Quæ nihilominus & fieri sinit, cū suæ creaturæ rationali liberum dederit voluntatis arbitrium: ad bonum quidem, sed quo posset etiam flagitia committere, & auerti a bono: aliqui, eodem, nec libere posset adhærere bono, vnde ipsi foret eiusdem boni affectio & possessio. Itaque Deus quanuis nolit homines abuti ad malum, quam ad summi boni affectionem & participationē ipsi dedit, libertate arbitrij, sinit tamē, quo libertas sit: et præuidit quo quisque pacto eadem vsurus aut abusus sit, & præuidendo hominū impietates & scelera, ea ipsa, ad bonum aliquod ordinat: & mirabili insti-

Vt sinat ta-
men illa fie-
ri, & bona
eliciat ex
malis quæ
non vult.

nitiæq;

nitæque bonitatis suæ potentia, ex malis bona elicit, vultque vt ea ipsa mala, in bonum cadant, vel aliorum, vel etiam illorum ipsorum qui ea commiserunt aut commissuri præuidentur: videlicet, vt humiliantur ex casu, & experimento discant, quam sint fragiles homines, alijsque in dignitate constituendi, ac præficiendi, discant compati: præterea, vt ex comparatione ad vitia virtutes agnoscant verius: vt suos flagellet aliorum malitia, aut virtutem patientiamque eorundem exerceat, celebret, et exemplum documentumque alijs præbeat: Vt doceat, quanta possit humana fragilitas adiuta ipsius gratia: quæ sit inefficax impiorum aduersus pios furor & crudelitas: vt sibi ipsis, non illis noceant, aduersus quos infaniunt: quos persequuntur: quibus nocuisse maximopere cupiunt. Hæc, inquam, atque alia eiusmodi multa, ex malis quæ noluit, Deus elicit bona quæ vult: & quæ fieri non voluit, sed permisit, in bonum ordinat.

In hunc modum, Christo mortem ab impijs sacrilegisque Iudæis inferri non voluit, permisit tamē, vt possent impiam illam sacrilegamque aduersus illum voluntatem suam explere & perficere. Non quidem semper, quando hoc ipsum voluerunt facere: sed constituto præordinatoque tempore: post cursum prædicationis eius impletum: post perfecta miracula, cæteraque quæ salutis nostræ causâ, illi constituta fuerant. Proinde, comprehendentibus se dixit Christus. Quasi ad latronem existis cum gladijs et fustibus? Cum quotidie vobiscum fuero in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra et potestas tenebrarum. Cum, inquit, quotidie vobiscum fuero in templo, non extendistis manus in me: non quia voluntas, sed quia potestas defuit: quia hoc ipsum non fuerat permixtum vobis desuper, Nunc autem est hora vestra: & potestas tenebrarum pessimæ ac diabolicæ voluntatis vestræ, sibi iam permissa est, Nunc, non vt dudum, aufugio aut subterfugio: non recusato capi, & quæcunque volueritis pati, mori denique, sed paratum me ad omnia vobis offero, Vos sciens ad hoc venturos, hic ultro expecto: venientibus obuiam processit: Professus eum me esse quem queritis Iesum, verbo in terram prostratus, vt intelligeretis me offerri, quia volui: nec vos habituros in me potestatem ullam, nisi vna cum patre permitterem: nisi vobis datum, hoc est, permixtum esset desuper, Agite nunc proinde pro vestro arbitrio: explete vestræ in me odium: vestram voluntatem malignam ac diabolicam: quia hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum.

In hunc igitur modum permissam præuisionemque illorum execrabili impietate inferri Christo, passionis & mortis ignominiosissimæ iniuriam, eandem ipsam, in omnium nostræ bonum ordinauit et contulit, Ex illorum in vitæ autorem detestabili sacrilegoque parricidio, salutem omnibus oriri voluit, Diuinæ bonitatis & sapientiæ hoc est insigne, vt ex malis bona, atque adeo valde bona eliciat. Mors illa Christi, ex se, nulli bono fuit: nec ipsi, nec infligentibus, nec nobis denique: sed obediētia illa

Mors Christi, ex se, vt nulli, bono fuerit: sed obediētia eius, & patientiam in eadē perferenda, de se bonam fuisse, & Deo patri acceptissimam.

ad

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

*Ut Deibo
nitas & mi
sericordia
mortem il
lam pretio
sam fecerit
& salutare
nobis om
nibus.*

ad mortem, & mortem eiusmodi, atque in eadem perferenda patientia, fortitudo, constantia, illa de se bona erat, & Deo patri merito acceptissima & gratissima. Attamen eiusdem bonitas & misericordia, mortem illam pretiosam fecit: bonam ac salutarem, nobis omnibus incorporandis Christo, atque illi coniungendis ut capiti: pro quibus acceptavit eandem, ut redemptionis nostrae, & debiti mortis aeternae pretium: & quo deleteretur scriptum illud aduersus nos decreti chirographum: atque ipsi patienti, eius ergo, nomen dedit, quod super omne nomen est, Vides itaque, ut mortem unigeniti sui, nostrae salutis causa voluerit pater, Vides quoque ut eandem ipse voluerit Christus: & oblatus sit, quia offerri voluit: non equidem absolute, cum mors illa sua, ut iam dictum est, nullam in se boni rationem habuerit: nec infligi potuit sine damnabili peccato occidentium. Sed quomodo dictum est, et quia infligam Deo patri pro nostra omnium salute obtulit.

*Et voluisse,
& noluisse
mortem
suam Christi
sum.*

Et voluisse igitur, & noluisse mortem suam Christum, aequae testantur diuinæ scripturae & Euangelicae: imo idem ipse Christus testis est: qui rogabat patrem, ut auferret a se passionis calicem, & suam voluntatem a diuina voluntate, diuersam professus est: salua tamen sua ad eam ipsam etiam perferendam obedientia. Itaque imminente iam morte, ut homo, est vehementer contristatus: & coepit, inquit, tædere, pauere, coepit contristari, & inæstus esse: tristitiam suam praesentibus discipulis ingenue professus est. Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem. Orabat ut homo. Pater, omnia possibilis tibi sunt, transfer calicem hunc a me, sed non quod ego volo, sed quod tu. Non mea voluntas, sed tua fiat, Respiciebat humana voluntas, qua nolebat passionem suam, & mortem, respiciebat, inquam, eandem, ut malum suum: & ut execrabile peccatum infligentium, Respiciebat eandem diuina voluntas, (quæ eadem nihilominus illi cum patre fuerat) non simpliciter, ut esset, aut fieret: sed ut malitia hominum (quæ suæ potestati sinebat) infligta, esset nostrae salutis redemptionisque pretium. Proinde, et suam voluntatem humanam, usque ad mortem obediens, diuinæ subiecit, Neque absolute voluit, aut petiit a se transferri illum suæ passionis calicem, sed velut optando, si posset fieri. Quæ tamen nostrae magis eruditionis gratia, ita & gesta & expressa sunt: ut disceremus nihil ita simpliciter a Deo petere, sed nostram voluntatem diuinæ semper & in omnibus voluntati subicere, Nam, quod ad Christum attinebat, non ignorabat ipse diuini de se decretum consilij, & hactenus quidem, argumentis, quæ de scripturis inducuntur, ut Deum malorum, hoc est, peccatorum nostrorum autorem faciant, mihi abunde responsum videtur.

*Demōstratur Deum
velle oēs
saluos fieri.*

Nunc ad ea quoque respondeamus quibus in dubium vocari videtur id, quod velut indubitatum supra toties asseruimus: nempe, Deum velle oēs saluos fieri, nec ex ipso deesse, quo minus saluetur quisque.

In pri-

Inprimis & ante omnia sub oculos constituenda est apostolica ea de re clarissima et certissima definitio, quam ad Timotheum scribens, his verbis explicat, Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Audis definitionem apostolicam, tam claram & apertam, vt in ea obscuranda nullus sit locus caliginis, quam illi frustra nituntur suffundere haeretici: praesertim cum eandem, tamen per se clarissimam, adhuc magis illustret, illa, quam alibi demonstrauiamus & supra nonnusquam inculcauiamus, amussis infallibilis rectae diuinarum scripturarum intelligentiae: communis nempe fides & sententia catholicae Christi per orbem ecclesiae. Quae, cum clarissime demonstret, quid intelligat in dicta apostolicae doctrinae regula, locum non relinquit, vt in ea, in diuersum intellectum nostro euagemur arbitrio. Nam cum ea praecceptum contineat, dubium esse non poterit, quid in eodem intelligat, ex concordantis eidem obedientiae studio. Praecipit itaque Apostolus, imo per Apostolum dominus, qui loquebatur in illo, fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones, primo atque in vniuersum pro omnibus hominibus: deinde specialiter pro regibus, ac pro his qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam (quod ab horum maxime pedit officio) hic agamus, in omni pietate & castitate. Quam legem supplicationis, ita omnium sacerdotum & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi sit, in qua a populis Christianis non celebrentur orationes huiusmodi. Et inprimis Deo supplicat ecclesia, pro omnibus hominibus: non tantum pro piorum & sanctorum vniuersitate, quanuis et ipsa (vt in obiectionibus bene demonstratum est) nonnunquam significetur in scripturis diuinis sub vniuersali illa loquendi forma, omnium, inquam, hominum, sed simpliciter pro omnibus hominibus: non solum pro sanctis & in Christo iam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus et inimicis crucis Christi: pro omnibus idolorum cultoribus: pro omnibus qui in membris eius persequantur: pro Iudaeis, quorum caecitati lumen Euangelij non refulget: pro haereticis & scismaticis, qui ab vnitae ecclesiae, fidei, & charitatis alieni sunt. Si interrogas, quid pro istis petat? Quid, inquam, nisi vt relictis erroribus suis conuertantur ad Deum: accipiant fidem: accipiant charitatem: & de ignorantiae tenebris libertati, in agnitionem veritatis veniant? Quod etsi magna parte ex libero eorum arbitrio dependeat. Quia tamen malae consuetudinis pondere oppressi, quanuis voluntas

ri, nec ex ipso deesse, quo minus saluentur omnes.

Vt pro omnibus hominibus, ex praeccepto apostolico, catholica ecclesia supplicet.

Quid pro illis petat?

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

Cur Deus
precepe-
rit, nos sup-
plicare sibi
pro omni-
bus.

riæ, & diaboli vinculis alligati, quibus seipso vltro implicuerunt, non possunt iam inde se extricare, nec suas deceptiones euincere, quibus tam pertinaciter inhæserunt, vt quantum est amanda veritas, tantum falsitatem diligant, non possunt, inquam, ista, absque singularis & eximie cuiusdam Dei gratiæ adiutorio: supplicamus Deo, vt ipsorum a se alienam voluntatem ipse præuenientis suæ gratiæ vi, præparet iustificanti suæ gratiæ: ipse dispersos & abalienatos a se, colligat. Supplicamus, inquam, hæc Deo, iubente Deo: vt qui hoc ipsum omnibus, quauis indignis, præstare cupit, vult tamen supplicari a pijs, vt præstet impijs: vt si non horum merito, tamen orationis piorum respectu & intuitu: hoc, eo ipso significans, ex infinita sua bonitate cupere subuentum omnibus, omnes saluos fieri: & ad agnitionem veritatis venire: tamen copiosas illas suæ misericordiæ & singularis gratiæ diuitias, ex fixo apud se inscrutabilis sui consilij decreto non obtrudere passim omnibus, nisi & nostro ad id prouocetur aliquo merito: si non proprio, tamen quodammodo nostro: etsi alieno, at tamen pro nobis impenso: & vt pios, ad fraternæ charitatis in omnes officia, omnes autem ad virtutis studium, conatumque ad eandem, & bonitatis illius beatificæ affecutionem prouocaret, Hoc, inquam, consilio, omnibus torporem neglectumque salutis suæ excutient, a suis autem, charitatis in omnes officia exigens, misericors & iustus dominus, sibi pro omnibus supplicari voluit, Quia cupit & vult omnes saluos fieri, vt qui vnus Deus, vnus creator est omnibus, vnus quoque pater quod equidem ex ipso, est omnibus. Quia vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, semetipsum dedit redemptionem pro omnibus. Neminem tamen saluat inuitum: ne minem, ex nolente, absoluta illa & efficaci vi, volentem facit: & tametsi voluntates eorum præparet ad hoc vt velint, multi tamen, etiam illi ipsi misericordissimæ præparationi, quæ exhortationibus, inuitationibus, comminationibus, flagellis, ac beneficijs fit, contumaci voluntate resistunt, & corda sua aduersus hæc omnia indurant. Quilibet dicebat Christus, Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiisti? Voluit ille congregare sibi eosdem, tribuens hoc patrum illorum merito: at illi congregari noluerunt, Volebat ille eosdem saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: at illi noluerunt.

Ambrosi.
lib. II. c. no-
no, de vo-
cati. om-
gen.
Vt diuinæ
gratiæ opi-
tulatione

Gratia quidem Dei, inquit sanctus Ambrosius, in omnibus iustificationibus, principaliter operatur, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed tamen etiam voluntas hominis subiun-

subiungitur ei, atque coniungitur: quæ ad hoc, prædictis est exci-
 tata præsidij, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exerce-
 re ad meritum, quod superno semine concepit ad studium: de sua
 habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione, si proficit. Quæ
 opitulatio, per innumeros modos, siue occultos, siue manifestos o-
 mnibus adhibetur: & quod a multis refutatur, ipsorum est nequi-
 tiæ: quod autem a multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ & volun-
 tatis humanæ, &c. Ipsa enim gratia, hoc omni genere medendi, &
 auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricem &
 famulam donorum suorum præparet, voluntatem. Nam virtus
 nolentium nulla est: nec potest asseri, vel fidem, vel spem, vel cha-
 ritatem illis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est. Vnde
 sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri acceperit lumi-
 nis: ita gratia nihil ei, quem vocat, confert, nisi oculos in eo aperu-
 erit voluntatis, Trahit pater, eos qui ad CHRISTVM ve-
 niunt: vt qui in cordibus trahendorum hoc egit, vt crederent: hoc
 effecit, vt vellent, Sed non esset vnde traherentur, si sequaces fide
 & voluntate non essent, Neque enim accedunt, sed recedunt, qui
 dissentiant, Qui ergo veniunt, amore ducuntur: dilecti enim sunt,
 & dilexerunt: quæsitum sunt, & quæsierunt, Et quod eos DEVS
 voluit velle, voluerunt, Qui ad obediendum sibi, ipsum velle sic
 donat, vt etiam a perseverantibus, mutabilitatem illam, qua potest
 nolle, non auferat, Propter quod nunquam debet in auribus fide-
 lium vox illa domini non sonare, vigilate & orate, ne intretis in tenta-
 tionem, &c. Vniuersitati proinde hominum ita multiplex atque in-
 effabilis Dei bonitas consuluit semper, & consulit, vt neque vlli per-
 uitium excusatio suppetat, de abnegato sibi veritatis lumine: neque
 cuiquam sit liberum, de sua iustitia gloriari: cum & illos, propria ne-
 quitia demergat ad poenam: & istos Dei gratia perducatur ad gloriam:
 semperque certum atque indubitatum permaneat, quod velit omnes
 saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

cessaria ad
hibeatur
omnibus,
a multis au-
tem refute-
tur.

Vt gratia
diuina sibi
primò vo-
luntatē præ-
parare co-
netur.
Volunta-
tis nostræ,
& diuinæ
gratiæ, cō-
iugatio ne-
cessaria.

Quod vero aduersus hæc dicitur, perfecisse DEVM omnia
 quæcunque voluit, de efficaci, absoluta, atque imperatiua, non at-
 tem de optatiua voluntate hoc necessario intelligendum est: ne se-
 cum pugnet diuinus spiritus, affirmans Deum multa voluisse &
 velle, quæ tamen non perficiuntur: vt quæ, eadem illa sua volun-
 tate, ex libera hominum voluntate pendere voluit, Quam, tametsi
 secundum infinitæ suæ bonitatis naturam ad bonum conuersam ve-
 lit, ad quem finem, eandem dedit hominibus: non tamen cogit, quo
 libera voluntas maneat: sed suæ libertati eandem dimittit, qua, cum
 ad malum abutitur, contra Dei voluntatem illud ipsum facit, Vocat

Solutio ob-
iectionū,
aduersus
nunc asser-
tam senten-
tiam.
De qua vo-
luntate in-
telligendū
quod dici-
tur perfecit
se Deū om-
nia que vo-
luit.

g ij ille

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

*Ut vocen-
tur oēs a
Deo, atque
omnibus
offeratur
misericor-
dissimi do-
mini gra-
tia.*

ille ad salutem & agnitionem veritatis omnes: at non omnes auscul-
tant, non omnes ad illum accedunt, non illum saluare cupientem re-
cipiunt, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem fi-
lios Dei fieri. Hoc agit vox illa domini, quæ per quandam velut pi-
etatis tubam toto orbe resonantem, omnes homines & inuitat, &
conuenit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego
reficiam vos, Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia
mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris,
Iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. Vides effusa erga om-
nes absque vlla exceptione, diuinæ misericordiæ viscera: eandem la-
borantes & oneratos omnes sub peccatorum pondere, ad se aduoca-
re: obsequentibus & venientibus, promittere suæ gratiæ consolatio-
nem & refrigerium: affirmans iugum mandatorum suorum suauē,
his qui se illi tradiderint, & onus leue, Si quis est, qui oneratus non est,
nec laborat sub peccatorum pondere, is ille se non vocatum conquera-
tur a Deo: is sibi non oblatam gratiam misericordissimi domini & sa-
lutem dicat, Venit in hunc mundum, longa ignorantiae & supera-
biæ nocte cæcum, creator mundi, & mundus eum non cognouit.
Lux in tenebris illuxit, sed tenebræ eam non comprehenderunt: non
lucis vitio, quæ quod ex se est, illuminat omnem hominem venien-
tem in hunc mundum, sed hominum ipsorum, qui dilexerunt ma-
gis tenebras, quam lucem: dilexerunt propriæ voluntatis malitia te-
nebras, & lucem respuerunt.

*A quibus,
& quare sa-
lutarem sa-
pientiā ab-
scondat de-
us.*

Itaque quod eadem lux illa, dictæ suæ inuitationi ad omnes, præ-
mittit, Confitebor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abscondi-
sti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, ita pa-
ter, quoniam sic placitum fuit ante te. Omnia mihi tradita sunt a
patre meo: & nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quis no-
uit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, Hæc, inquam, non eo
pertinent, quasi non omnes voluerit pater saluos fieri, & ad agniti-
onem veritatis venire: aut quod non omnibus voluerit filius reue-
lare patrem. Sed quod ad hunc pertinet, hoc ipsum est, quod per
Prophetam suum edixit, Ad quem, inquit, respiciam nisi ad pau-
perculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos, Sa-
pientibus & prudentibus in oculis suis, hoc est, de se præsumenti-
bus, & superbis non reuelat Deus salutis doctrinam: nec impartit
suam gratiam, sed paruulis & humilibus: proinde tales vt simus, co-
nari nos oportet, quo diuinæ illuminationis & gratiæ efficiamur
participes, Quod cum in nobis sit, ex nobis quoque deesse manife-
stum est, si minus illuminemur a patre, nec gratiam eius accipimus.
Quod nemo nouit patrem, nisi cui voluerit reuelare filius, non
hoc

*Ex nobis
deesse, quo
minus diui-
næ illumi-
nationis &
gratiæ effi-
ciamur par-
ticipes.*

hoc significat, quod quibusdam ipsum reuelare noluerit filius, imo ad eius reuelationem accipiendam omnes inuitat, continuo subiiciens, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, Paratum vides & doctorem & magistrum, atque obuium omnibus, Si tibi reuelatus pater non fuerit, non doctoris, sed tua culpa est, qui ad illum docendus non accedis, Scimus, inquit ille, quia mundus totus in maligno positus est: quia dilexerunt homines magis tenebras quam lucem: quia dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: & proinde in ignorantiae suae tenebris permanserunt, Et scimus, inquit, quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum D E V M patrem, & simus in vero filio eius, Dedit nobis, Quibus? qui auscultauimus vocationi & obtemperauimus vocanti, atque eidem per amorem & charitatem adhæsimus: per quam & in illo sumus, & ipse in nobis est, Vocat omnes, & suis præcepit, vt euntes in mundum vniuersum docerent absque exceptione omnes, & prædicarent salutis Euangelium vniuersæ creaturæ: nullarum nationum, nullorum hominum discretionem fecit: neminem merito excepit, neminem separauit genere, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Euangelium crucis CHRISTI, Vocat proinde omnes: tamen si nobis nota non sit vocatio omnium, cuius, vt supra dictum est, diuersi modi sunt: sed quia non auscultant illi omnes, nec vocanti obtemperant, ideo nec omnibus dedit hunc sensum, vt cognoscerent Deum verum, & permanerent in vero filio eius: quem nemini deesse, cui dubium aut obsecurum esse potest, qui ipsum se impendisse omnibus non dubitat? spiritum pro impijs & peccatoribus mortuum, a quorum numero, nemo liber inuentus est? Annon est pro omnibus mortuus etiam peccatoribus? Si enim, inquit ille, cum adhuc infirmi essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et rursus, Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam, si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multo magis iustificati sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Et iterum, Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Donauit sane omnia, ad salutem nobis necessaria: & omnibus, quantum equidem ex ipso est, nulli ipse deest, sed ex nobis deest, si quid nobis deest.

Vt filius,
quod ex se
est, velit o-
mnibus re-
uelare pa-
trem.

Christum
se impedit
se pro omni-
bus, etiam
impijs &
peccatori-
bus.

Hoc itaque, vt beatiss. patris Ambrosij verbis dicam, de bonitate Dei piissime creditur, quia omnes homines velit, semperque voluerit, semperque voliturus sit, saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, tamen secundum eas mensuras, quibus dona generalia spe-

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

cialibus nouit cumulare muneribus, Vt & qui exortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur, & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in domino glorientur, Per quæ, etiam ea, quæ vltimo loco ad infirmandam prædictam certissimæ veritatis regulam inducta sunt, mihi abunde dissoluta videntur.

*Aduersus
prædicta,
obiecções
pleræq; dif-
ficillimæ.*

Restat nunc vt dissoluantur quæ de inæquali omnium vocatione, de paruulis item qui decedunt, antequam possint auscultare vocanti, Et de tam vario exitu hominum inducta sunt: ex quibus videtur, Deum non æqualem se omnibus patrem exhibere: non velle omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: sed erga quosdam, velut specialiter ad salutem electos, paternum affectum ostendere, dimissis, quasi ad se non pertineant, alijs, Nam qui in præteritis generationibus, dimissis vniuersis gentibus in vias suas ingredi, vnum ex omnibus, quasi non æque ad se pertinerent omnes, peculiarem sibi elegit populum Israel, quem specialibus ad pietatem institutis dirigeret, sustineret, lapsum & auersum subleuaret, reuocaret, erudiret, & flagellis & beneficijs, quod idem si præstitisset neglectis alijs, haud dubie egissent poenitentiam, Et conuerso modo, in plenitudine temporum, reprobato illo ipso specialiter electo populo, salutis doctrinam, & gratiæ suæ diuitias, missis in orbem vniuersum suæ illius tam obuiæ salutis nuncijs, copiosissime effudit. Quomodo potest dici communem se patrem, sicut conditorem, exhibere omnibus, siue priorem illum populum Israeliticum, ad hunc posteriorem reprobum, siue maiores nostros ex gentibus qui hoc tempus tam effusæ & tantæ plenitudinis gratiæ præcesserunt, ad suos posteros, in quos hæc exundauit felicitas, contulerimus? Quomodo denique? per quem videmus infantum plerosque vel suffocari in materno utero, vel hinceripi, (vt in cuius manu anima omnis viuens est, sub cuius prouidentia & omnipotentia spiritus vniuersæ carnis regitur, sine cuius voluntate nec folium ex arbore in terram decidit) antequam Christo per regenerationis sacramentum incorporati sunt: contra autem, multis, quos suorum impietas deseruit, per alienos curare vt ad regenerationis sacramentum veniant? Quomodo vult omnes saluos fieri, qui non omnibus illud tempus impartit, quo vel per se, vel alios, accipiendæ gratiæ sint capaces & idonei? Quomodo denique qui hunc transfert, quo tempore bonus est, ne malitia intellectum mutet: illum dimittit, quem scit demutandum a malitia: Illum sceleratissimum inter infinita pericula seruat, quo tandem suam gratiam vel in extremo halitu, baptismi sacramento regeneratus accipiat: alterum in peccatis suis subita inopinataque morte suffocat, aut suffocari permittit.

Ad hoc

Ad horum obiectorum sane quam difficillimorum dissolutio-
nem prius quam propius accedamus, hoc reuocandum est ad memo-
riam, altitudinem iudiciorum Dei, humanæ intelligentiæ penetrabi-
lem esse non posse, De quibus, cum nobis ratio deficit, hoc certo
constituendum ac firmiter tenendum est, Deum, apud quem non est
iniquitas, & cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, vt est, con-
ditor omnium, ita & iustum esse ordinatorem & moderatorem: nemi-
nem damnare indebite, neminem saluare debite: nostra plecti cum
punit noxios: sua tribuere cum facit iustos: vt obstruatur os loquen-
tium iniqua, & iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum
iudicatur: nec damnati sit iusta querimonia, nec iustificati verax ar-
rogantia, si vel ille dicat, non meruisse se poenam, vel iste asserat, me-
ruisse se gratiam.

Ad obie-
ctorum dis-
solutionē.
Hypotesis
prima.

Deinde & hoc admonendus es Lector, ea quæ inducta sunt, ad occulta diuinæ iustitiæ iudicia pertinere: ad quæ intelligenda, ve-
recundum nobis videri non debet, si nec sapientiores sumus, nec
scientiores beatissimo illo Apostolo, qui in mysteriorum istorum in-
gressus arcanum, iisdem, velut explicatu impossibilibus, succum-
bere se non dissimulauit, sed ingenue professus est, Cum enim dixisset,
Nolo vos ignorare fratres mysterium hoc, quia cæcitas ex parte
in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Is-
rael saluus fieret: sicut scriptum est, Veniet ex Sion qui eruat & auer-
tat impietates ab Iacob: & hoc illis a me testamentum cum abstule-
ro peccata eorum. Secundum Euangelium quidem inimici, pro-
pter vos: secundum electionem vero, dilecti propter patres, Sine pœ-
nitentia enim, sunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos
non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consequuti estis pro-
pter illorum incredulitatem: ita & isti nunc non crediderunt, in ve-
stra misericordia, vt & ipsi misericordiam consequantur, Conclufit
enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur, Cum, in-
quam, hæc diuinorum operum mysteria, mensuras humanæ intelli-
gentiæ excedentia, quodam mentis suæ profudisset excessu, totam ex-
positionis rationem ad stuporem transtulit: & admirator eorum quæ
protulerat, exclamauit, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei:
quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ei-
us? Quis enim cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius
fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, &
per ipsum, & in ipso sunt omnia, Ipsi gloria, Cum enim multimode
per hæc se dedisse quæstioni locum non ignoraret Apostolus, vt va-
riatæ per tot populos & tempora gratiæ Dei causa quæreretur, Cur
scilicet anterioribus sæculis dimissæ essent omnes gentes ingredi vias
suas, vno tantum Israele excepto, & ad veritatis cognitionem electo,
cuius

Hypotesis
secunda.

Vt etiam
Apostolus,
in plerisque
huius gene-
ris quæstio-
bus, velut
mensuras
humanæ in-
telligentiæ
excedenti-
bus, totam
expositiōis
rationis ad
stuporem
trāstulerit.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

cuius infidelitas, locum tandem saluandis gentibus fecerit: tanquam, si vnus populus in fide sui generis permaneret, misericordia Dei, cæteris se nationibus præstare non posset: Cur denique ipsi, quorum diminutio salus est gentibus, ab obcæcatione sua non liberentur, priusquam ingrediatur gentium plenitudo: quasi illuminari cum omnibus gentibus nequeant, qui omnes, facta omnium gentium adoptione saluandi sunt: Aut quomodo omnis Israel, sublata obcæcatione saluus futurus sit, cuius innumerabilis multitudo, in sua infidelitate deficiens, ad tempora saluandis promissa non peruenit: Vel quomodo ipsarum gentium, quarum prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo: cum tanta promiscuæ ætatis & conditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ sub cælo sunt, sine Christi iustificatione moriantur: Cum, inquam, his quæstionibus omnibus, suis verbis ansam iniecisse videret Apostolus, non eisdem explicandis aut rationibus eandem reddendis accingitur: sed sub altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, in his omnibus, iustissimæ veritatis, & misericordissimæ bonitatis, subtractum ab humana cognitione, & absconditum, latere docet secretum: ne temeraria inquisitione irrumperemus ad discutiendum, quod nobis non licet assequi, Multa enim sunt in dispensatione diuinorum operum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus. Vt cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur: negotio in mediū deducto, et in occultum ratione subducta: vt eadem in re, & de inscrutabilibus præsumptio comprimatur: & de manifestis, falsitas refutetur.

Explicatio
quæstionis
de tam mi-
rabili varia
vocatione
omnium
gentium.

Misericor-
dia domini
plena esse
terram: nec
sic vnum
Israel incu-
buisse, vt
aliorum cu-
ram negli-
geret.

Quanquam quæstio illa, de tam mirabiliter varia omnium gentium vocatione, etsi difficilis, & ad arcana illa diuinorum consiliorum decreta pertinens, probabiliter tamen supra libri VIII. cap. V. mihi explicata videtur, Interim hoc certum est, & manet, Deum omnes homines velle saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, Ad omnium nationum salutem, & non vnius Israelitici populi tantum, ipsum semper impendisse misericordiæ suæ viscera: nec in præteritis quidem generationibus, vllis defuisse diuinam gratiam: tametsi ob rationes quas ibidem haud improbabiles diximus, aut forte ob alias, etiam multo æquiores & pleniores, diuinæ sapientiæ, misericordiæ & iustitiæ, quauis delitescerent in abyssu illa nobis imperscrutabili, speciali cura atque indulgentia, prosequutus videatur Israeliticum illum populum. Misericordia domini, inquit ille, plena est terra: nec ita in vnum Israel incubuit, vt aliorum curam negligeret, & suæ bonitatis viscera illis clauderet, Quæ nullis vnquam sæculis, nullis generationibus defuit, sed providentia qua vniuersitatem rerum administrat, continet eandem: & alendis & illuminandis & gubernandis hominibus semper impendit, Dispositum habens ex incommutabilis æternitate consilij, quibus

quibus quidque temporibus distribueret, & multiformis gratiæ suæ in-
 scrutabiles inuestigabilesque mensuras, per quæ dona ac sacramenta
 variaret, Diuidens quidem singulis prout vult, tamen in singulis eti-
 am intendens & respiciens aliquid, ad cuius rationem, cuique sua do-
 na ac talenta distribuit, quod ipsius veritatis certo testimonio cogno-
 scitur in parabola hominis peregre proficiscētis, qui vocatis seruis suis
 tradidit illis substantiā suam, & vni quidē dedit quinq; talenta, alij autē
 duo, alij vero vnum, vnicuiq; tamen secundum propriam virtutem.
 Præuidet ergo in suis, distributor ille substantiæ suæ Deus, si nō meri-
 tum, attamen aliquid, ad quod respiciens vnicuiq; sua talenta impartit:
 vt non minus æquum distributorem, quā sapientem, & in omnes mi-
 sericordem dominum intelligas. Cuius iusta misericordia, & miseri-
 cors iustitia, nec alendis vnquam corporibus hominum, nec docendis
 iuuandisq; eorum mentibus defuit, Qui imbrem gratiæ suæ pluit su-
 per omnes bonos & malos, sed non similiter excipitur ab omnibus: il-
 luminans, quod ex se est, omnem hominem venientem in hunc mun-
 dum, sed multi auertunt & claudunt oculos ne videant Solem: alios
 suo vitio lippientes oculos in eundem illum Solem magis quam par
 est temere irreuerenterque intendentes, cæcitate perstringit: qui tamen
 ad hoc omnibus lucet vt videant, Qui ab ipso mundi exordio sanctū
 suum spiritum rectorem adhibuit sanctis omnibus. Cuius motioni,
 qui, & quamdiu obtemperarunt, filij dei nominati sunt, velut acti Dei
 spiritu. Quicumque enim, inquit ille, spiritu Dei aguntur, hi filij sunt
 Dei. Cum vero & hi quoque descuissent ab illo, carnis magis desyde-
 rijs obsequentes, quam imperio & motioni spiritus, & neglecta patrū
 obseruantia illicitis se reproborum connubijs miscuissent, atq; ob nefa-
 riam societatem, digni exterminio iudicarentur, ait dominus, Non
 permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Quan-
 diu eis præsentis spiritus sancti motioni obtemperabant, spirituales
 merito illos censuit, at postquam carnis desyderijs se tradiderunt, car-
 nem illos dixit. Ex quo simul intelligimus, spiritum sanctum sic impen-
 dere moderaminis sui regimen voluntatibus hominum quibus præ-
 sidet, vt declinandi ad vitia potestatem eis non adimat, Qua potestate
 ille populus si vsus non fuisset ad malum, non reliquisset Deum, nec
 derelictus fuisset a Deo, Qui quandiu in numero filiorum Dei man-
 sit, ea quidem voluntate mansit, quam Deus inspirauit & rexit, (præ-
 paratur enim voluntas a domino) semper tamen libertate sui arbitrij
 mansit, qua eadem & decidit, Hoc certissime semper in his omnibus
 statuantes, nullum fidelium, a Deo vltro non discedentem, relinquere:
 neque cuiusquam ruinam ex diuina esse cōstitutione dispositam: sed his
 qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo esse liberum discedere, vt nō di-
 h scessisse,

Diuinam
 bonitatem
 et si distribu-
 at singulis
 prout in sin-
 gulis tamē
 respicere al-
 iquid, ad
 cuius ratio-
 nem, sua do-
 na ac talen-
 ta distribu-
 at.
 Distributor
 ille substan-
 tiæ suæ De-
 us, non mi-
 nus in eadē
 æquus di-
 stributor, q̃
 sapiens &
 in oēs mi-
 sericors do-
 minus.

Spiritum s.
 sic impede-
 re modera-
 minis sui re-
 gimen, vo-
 luntatibus
 hominum
 quibus præ-
 sidet, vt de-
 clinandi ad
 vitia, pote-
 statem eis
 nō adimat.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

scēssisse, præmiij occasionem haberet indulgētissimus & pijs̄simus dominus: & eorum meritis deputeret, quod, etsi non potuit, nisi coo-
perante spiritu Dei fieri, potuit tamen eorum voluntate non fieri. Sed nec illi quidem parti quæ in charitate non stetit, sed ab ipso pene sui initio, diabolici liuoris veneno intumuit, defuisse aut deesse Dei bonitatem,

*Etia incor-
reptione
Cain demō
strasse deū,
nolle se
mortē im-
pij, sed ma-
gis velle vt
conuertatur
a via sua
mala & vi-
uat.
Explicatio
verborum
dei ad Cain*

nisi deessent sibi, in principe gentis impiæ, Cain, scriptura euidenter demonstrat. Quem, sancti fratris meritis inuidentem, cædemque eius parricidiali corde meditantem, dignatur tamen dominus paterno mi-
tigare consilio, Et quod, non fratri, non Deo, sed vni sibi imputare de-
beret, non fuisse accepta a Deo eius munera, & proinde resipisceret;
Quare, inquit, iratus es: & cur concidit facies tua? Nonne si bene ege-
ris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit?
Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Perinde quasi diceret, Quid habes causæ, quod fratri irascaris, eo quod placuerit mi-
hi? Tibi ipsi potius irascere, quod ipse mihi non placueris: qui mune-
ra tua despexi meo iudicio, non illius voto, Quia obtulisti non recte,
quod æque, vt frater, potueras. Nulla est apud me personarum acce-
ptio, Si bene egeris, etiam ipse mercedem recipies, sin male, tua hæc cul-
pa, tuum peccatum erit: ex tuo hoc appetitu & voluntate pendebit,
vtrumuis horum volueris, bene an male facere, Et in ipso illo appeti-
tu, ipsa voluntate, tu præsidebis: penes te erit eius potestas: vt quic-
quid horum feceris, non feceris, vni tibi causam totius mali imputan-
dam intelligas. Quam sententiam Hebraica lectio, non paulo clarius innuit, Quæ & bene & male facere ad appetitum seu voluntatem no-
stram refert, libertatem eius ad vtrumque affirmans. Et tu, inquit, præsidebis in eo, appetitu scilicet: hoc est, penes te eius erit & est pote-
stas. Eiusmodi igitur cum ad Cain loqueretur dominus Deus, nun-
quid ambiguum est voluisse eum, & quantum ad medendi modum sufficiebat, & ad ægroti cognitionem congruebat, egisse, vt ab impio illo furore resipisceret? Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabili-

*Inpermissa
a se morte
Abel, quid
nos docue-
rit Deus.*

*Tam mul-
ta Dei erga
peccatores
beneficia,
quibus eos
ad pœnitē-
tiam prouo-
cat, demon-
strare, quod
non sit suæ
constitutio-
nis sed pro-*

or, vnde debuit esse correctior. Et vtique præsciebat Deus, ad quem finem insanientis esset progressura conceptio: & potuisset Abel illæ-
sum defendere: nisi placuisset sibi, & in eius correptione nos docere,
non velle se mortem impij, sed magis velle vt conuertatur a via sua ma-
la & viuat: & in huius morte, magna patientiæ suæ laude efficere, vt
perpetuus honor iusti fieret, temporalis furor impij. Cuius etiam po-
steris, quanuis in progenitoris sui moribus viuerent, tam multis benefi-
cijs, tam longa, tam magna patientia ad pœnitentiam eos prouocan-
tis non defuit benignitas. Quæ licet obduratis, nihil remedij & emen-
dationis attulerint, probant tamen auersionem eorum, non diuinæ fu-
isse constitutionis, sed voluntatis propriæ. Sicut, etsi quicquid in pijs
ad

ad salutem peragitur, diuinæ sit largitionis & gratiæ, ita tamen ean-
dem experimur potentem, vt nullo modo credamus violentam: per-
inde, quasi ex sola Dei voluntate atque eius omnipotentis efficacia per-
ageretur, quicquid in saluandis hominibus agitur.

Nec existimandum est extra peculiarem illum & specialiter ele-
ctum Israeliticum populum, ante Christum, cæterarum nationum
neminem placuisse Deo, quod carnales illi sibi persuadebant Iudæi:
nec mox, postquam vni Nicodemo, ad se venienti nocte dixisset Chri-
stus, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit
in regnum cælorum, damnationi obnoxios, quotquot toto orbe, &
ex Iudæis & ex gentibus, alioqui in Dei timore viuentes, secundum le-
gem quam acceperant, illo baptismi sacramento regenerati non fue-
rant, Illud, sanctus Iob, sancti illi magi, quibus in extremo oriente, quã
in media Iudæa notior erat saluatoris natiuitas, Ille quoque Cornelius
Centurio, & alij innumeri, ipsaq; certissima redarguit veritas, quam
tuba illa euangelica personat, Quæ præputium gentium incircuncisa-
rum, custodientium tamen iustitias legis, quam Deus inscripsit eorum
cordibus, reputatum fuisse coram Deo, in circumcisionem palam præ-
dicat & affirmat.

priæ volun-
tatis, eorū
auersio.

Ante Chri-
stum, extra
nationem
Israeliticā,
etiam innu-
meros alios
placuisse
Deo.

Alterum, etiam nulla admittit, aut ratio, aut æquitas, Hoc enim,
quod cuique eatenus suffecerat ad salutem, eo vsque sufficere debuit:
quousque promulgata sibi sufficienter esset lex euangelica. Accipe, vt
erat, multos & in Aegypto, & in Arabia, & in Babylone, & in vrbe
Roma, breuiter toto pene mundo dispersos Iudæos aliquos, ad quos,
in timore domini & iustificationibus legis eius quam per Moysen ac-
ceperant, pro modulo humanæ infirmitatis diligenter incedentes,
Christi illa verba nec publice, nec super tecta, sed noctu & pene clan-
culo & in angulo aliquo vni Nicodemo dicta nondum peruenerant,
imo, nec Christi nomen & gesta inter suos miracula, Hos vniuersos
damnationi destinabimus, mox post dictum illud, atque ita dictum
a Christo verbum, qui eatenus fuerant regni filij? Quæ hæc foret di-
uinæ iustitiæ æquitas, sibi eatenus gratos, damnationi de repente obli-
gare? ex filijs regni, gehennæ filios facere? Et qua obsecro earum cul-
pa, fuisset hæc facta in eis mutatio? Legem dicis latam a Christo, quæ
eatenus non fuerat, imponentem omnibus necessitatem sacramenti
regenerationis, vt medijs, & necessarijs medijs adipiscendæ salutis. Esto,
Sed non potest eos obligare lex, quibus sufficienter promulgata non
est, Illis enim est, perinde ac si lata non esset, Nam eatenus inuincibi-
li eius ignorantia laborant, quæ nulli, culpæ deputari potest, Cer-
te quod lex ea neminem obligarit, priusquam illi sufficienter pro-
mulgata esset, nec baptismi defectum eatenus impedimento cuiquam
fuisse,

Non statim
fuisse omni-
bus ad salu-
tem, necessa-
rium bapti-
smi, postq̃
dictum est
a Christo,
Nisi quis re-
natus fue-
rit, &c.

Ulex Chri-
sti de bap-
tismo obliga-
rit neminē,
cui suffici-
enter pro-
mulgata
non esset.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

De Cornelio, argumē-
tum irrefra-
gabile.

Multos
post Chri-
stum, etiam
sine explici-
ta fide Chri-
sti et bapti-
smi sacra-
mento, in-
corporatos
nihilomi-
nus Chri-
sto, placuit
se Deo.

An certum
quoddam
tempus co-
stitui possit
quo vniuer-
sis satis pro-
mulgata
doctrina
Christi, &
lex Euange-
lica cense-
ri debeat.
Non idem
tempus con-
stitutum a
Deo voca-
tioni om-
nium gen-
tium.

fuisse, quo minus placeret Deo Cornelius ille Cēturio certissimo docu-
mento est, Qui homo quidem gentilis, & adhuc Christum plane i-
gnorans, si Lucae credimus, & ab angelo, & a beatissimo Petro testi-
monium habuit, quod placeret Deo, imo, & spiritum sanctum non-
dum baptizatus recepit, Nam & religiosum illum fuisse perhibet, &
timentem Deum cum omni domo sua, & eleemosynas multas ero-
gasse in pauperes, & assiduis orationibus pro salute sua supplicasse
Deo, quas & angelico testimonio Deo gratas fuisse affirmat. Et Pe-
trus, eodem illo viso & audito, dixit, in veritate se comperisse, quia
non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum,
& operatur iustitiam, hunc acceptum esse illi, Acceptus ergo Deo erat
Cornelius etiam annis aliquot post Christi resurrectionem, ascen-
sionemque in coelos, & disseminatum in vniuersam Iudæam, & in-
ter Iudæos (inter quos nihilominus idem habitabat) Christi Euan-
gelium, priusquam de Christo intellexisset certi aliquid: & spiritum
sanctum accepit, tam ipse, quam qui secum erant, priusquam essent
renati ex aqua & spiritu. Quod in scripturis exprimens diuinus spi-
ritus, nimis liberalem eorum sententiam coarguit, qui ob dicta Chri-
sti verba damnationi ascribunt omnes, qui post Christum cum Chri-
sti ignorantia, quanuis alioqui inuincibili, hinc discesserunt, non re-
nati ex aqua & spiritu, Nam illi Cornelio, quanuis inter medios Iu-
dæos (quibus Christi Euangelium satis denunciatum promulgatum-
que extiterat) commoranti, eatenus fraudi non fuit ignorasse Chri-
stum, quousque & sibi annuntiaretur a Petro, (nam vsq; dum, solis Iu-
dæis promulgatum Christi Euangelium extiterat) nec ignorans igno-
ratus, sed cognitus est: cuius eleemosynæ commemoratæ sunt in con-
spectu Dei, & exaudita oratio, Quem Petrus, velut timentem Deum,
& operantem iustitiam, acceptum eidem fuisse affirmat, Quod si ille
sine fide Christi explicita, Christo nihilominus incorporatus Deo pla-
cere potuit, quandiu Christi fides prædicata illi non fuerat: eadem erit
& in alijs ratio.

Et quanquam a quibusdam certa quædam distinguantur Euange-
licæ legis & doctrinæ tempora, primum, quo apud paucos quosdam
promulgata, nondum omnes toto orbe obligauerat, secundum, quo
publicæ in vniuersum orbem coruscavit & enituit: Hoc omnino cer-
tum est, non posse idem tempus constitui quo dici possit aut potuerit
suffICIENTER promulgata vniuersis, Neque enim idem tempus vocatio-
ni omnium gentium a Deo constitutum est, Quando etiam nunc, in
multis mundi partibus, multæ nationes sint, quibus nondum illuxit
saluatoris gratia, multis quoque maximo prouentu nunc primum per
nostros cœpit illucescere, Quibus eatenus, quod ad hanc rem perti-
net,

net, eandem conditionem fuisse, quæ Cornelio fuerat, quousque doceretur a Petro, nihil dubitandum est, Veritatis præconibus quibus post dicebatur. Ite in orbem vniuersum & prædicate Euangelium omni creaturæ, iisdem prius dictum fuerat, In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed ite potius ad oves quæ perierunt domus Israel. Quin & posteriore etiam tempore, cum iam dominus Iesus, in Dei patris gloria consideret, & prædicatores missi in vniuersum orbem salutis nunci, suscepto negotio deseruirent, volentes euangelizare verbum in Asia, vetiti sunt a spiritu sancto: & disponentes ire in Bithyniam, prohibiti leguntur a spiritu Iesu: non utique negata illis populis gratia, sed quantum apparet, retardata. Nam postea, etiam apud ipsos doctrina Christiana conualuit, Quauis enim ad omnium hominum vocationem dirigeretur Euangelium, omnesque dominus saluos fieri, & in agnitionem vellet veritatis venire, non tamen sibi dispensationum suarum potestatem abstulerat, ut aliter quam sapientissimo iustoque, quauis nobis occulto iudicio statuerat, consilij sui ordo decurreret. Quæ fuerit differendæ vocationis causa, non claret: dilatam fuisse claret: & non sine æquissima certissimaque ratione dilatam fuisse ab optimo & sapientissimo Deo nihil dubitandum est: qui tamen interim pro infinita sua bonitate & misericordia nec illis defuit, quorum apertam vocationem ob sibi notas rationes distulit: quemadmodum nec Cornelio, priusquam Petrum ad ipsum docendum mitteret.

Sed continenda nobis hic vela sunt, Nam se pelagus hic aperit im-
 mensum, & magnis difficultatibus atque obscuritatibus plenum, de
 plerisque multis, quos dubitandum non est, in tanta multitudine eo-
 rum qui Mahumeti doctrinam sequuntur, a parentibus imbuti ab in-
 cunabulis, esse tamen qui deum cognoscant & reuerentur, ut causam
 omnium: ut bonorum malorumque remuneratorem: illi salutem su-
 am commendent: quam & ab eodem expectent, & legem naturæ se-
 quantur suis inscriptam cordibus: & voluntatem suam diuinæ sub-
 mittant, quid videlicet de his sentiendum sit: an habendi eo loco, quo
 erat ille Cornelius, priusquam in Christi fide institueretur a Petro: Si di-
 cas, iam toto orbe satis promulgatum Euangelium Christi, ut eius ne-
 minem excusare adhuc possit ignorantia. Reste ipsa redarguit: cum
 adhuc quotidie nationes inueniantur innumeræ, apud quos, aut pa-
 tres eorum, prædicati Euangelij Christi nullum reperitur extare vesti-
 gium: certe, præsentibus omnibus ad nostra vsque tempora plane fuit
 inauditus Christus: minus profecto, quam illi Cornelio, inter medios
 Iudeos, inter quos palam peractum a Christo fuerat nostræ salutis my-
 sterium: palam de cruce loquebatur & fulgurabat eius Euangelium. Cui

h iij tamen

Quæstio
 proposita
 in medium,
 An apud
 Turcas &
 Mahume-
 tanos, etiã
 nunc, labo-
 rent plerique
 inuincibili
 Christianæ
 doctrinæ i-
 gnorantia.
 Et
 Antales, in
 sua fide,
 quauis er-
 ronea, sal-
 uari pos-
 sint.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

tamen, si Christianæ fidei ignorantia, impedimento non fuit, quo minus etiam non baptizatus placeret Deo in Christo: multo minus his videbitur, multo inuincibilior, eiusdem ignorantia, impedimento esse, quo minus Deo in Christo placere poterunt. Sed esto, audierint Christianorum nomen: ipsi tamen ita edocti, nostram, falsam & erroneam, qua vero ipsi imbuti sunt, fidem veram existimant: & deum iubere ut ita credant, (sic nempe a parentibus & maioribus edocti, quibus minores & posteros merito subiicit naturalis ratio, nisi, & quousque aliud doceat diuina illuminatio) existimant: nec de ea dubitare sibi licere, imo damnandos, si dubitent: itaque quo Deo placeant, & ne damnentur, ita credunt: nec quicquam sciunt de reuelationibus diuinis: nulla videntur diuinæ in contrarium attestationis signa & miracula, sed nec audierunt quidem, ita, ut merito tenerentur ea narrantibus credere. Si dicas ipsos teneri fide erronea: sine fide autem orthodoxa & catholica impossibile esse ut quis placeat deo, affirmante hoc ipsum Apostolo. Ipsa etiam hic te eadem orthodoxa & catholica fides conuincit, quod non recte intelligas verba Apostoli, ut quæ certissimo tenet, etiā in erronea fide, multos placuisse deo. Errauit in fide, gloriosum illud Episcoporum & martyrum decus Cyprianus, rebaptizandos credens baptizatos ab hæreticis: cuius tamen nomen gloriosa memoria, & in benedictionibus celebrat, Christi ecclesia: imo & suffragia fida apud Christum postulat, cui coniunctum ipsum in gloria nihil dubitat. Et quā multa erronea, absque tamen salutis præiudicio, credebant priores illi patres nostri, sancti alioqui orthodoxi & catholici, quæ eadem, si post notam de eisdem ecclesiæ definitionem, crederemus & nos, merito haberemur hæretici? Non damnat igitur erronea fides, quandiu error excusationem probabilem habet. Cui, si etiam in his qui Christi fidem diligenter erant accurateque edocti, esse locus potest: in ijs qui inuincibiliter ignorant, eidem locus esse non poterit. De qua vero fide loquatur Paulus, sine qua impossibile esse affirmat, ut quis Deo placeat, idem ipse continuo explicat. Oportet enim, inquit, accedentem ad Deum credere, quia est, & quod inquirētibus se remunerator sit. Hæc multi de Deo credunt, quis prorsus ignari Christianæ fidei: credidit, in sua fide placens Deo, Cornelius, priusquam erudiretur de Christo. Vrgent quidem, absolute illæ, quæ a Christo prolatae leguntur sententiæ, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non introibit in regnum coelorum. Et rursus, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Et iterum, Qui credit in filium, habebit vitam æternam, qui incredulus est filio, ira Dei manet super eum.

Sed æque nos ipsa cogit scripturæ autoritas, hæc ita intelligere, ut nihilominus illum Cornelium, & qui in eodem cum illo loco, eademque conditione

Multos saluari cum fide erronea.

De qua fide loquatur Apostolus, Sine qua, impossibile affirmat, ut quisquam Deo placeat. Vt absolute plerique sententiæ prolatae a Christo, necessariam restrictionem recipiant.

tionem sunt, etiam cum ignorantia Christianæ fidei & baptismi, nihil dubitemus potuisse posseque placere Deo. Aequè cogit catholicæ ecclesiæ autoritas, quæ multos sanctorum martyrum numero habet, non renatos ex aqua & spiritu, ut vniuersalem illam Christi, congrua aliqua expositione moderemur, sententiam, In paruulis quoque, quos baptizatos saluari, eadem, non dubitat catholica ecclesia, necessario restringenda illa Christi vniuersalis videtur sententia, Qui non crediderit, condemnabitur, Cum credere, actus rationis sit, tametsi etiam a voluntate dependeat: ut adultos tantum & rationis capaces (quibus solis est credendi possibilitas) ea complectatur sententia.

Et quanuis Augustino videatur, eadem comprehendere, etiam paruulos, quos baptizatos affirmat credere, hoc est, sacramento fidei initiatos esse: non baptizatos, non credere, et damnari, ut incredulos filio, Ipsa loquendi hoc non permittit ratio, ut credere, intelligamus baptizatum esse: præsertim, cum Christus, ea, ut diuersa, distinguat diuersitatis copula, Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, saluus erit, Nec hoc recte dici videtur, paruulum non baptizatum, esse incredulum filio: nisi & caninos catulos ante præfixum illis a natura videndi tempus, cæcos recte dici volueris, quod nondum videant, Sed si sermonis proprietatem spectes, is est incredulus filio, qui cum docentem & affirmantem audiuit filium, illi recusat credere: quod paruulorum non est: nec nudam credendi negationem, sed prauum incredulitatis habitum importat, Nemo recte dicitur incredulus alteri, nisi cui affirmanti non credit: aut cuius, quam intelligit, affirmatio non credit, Recte proinde hoc intellectum & dictum est a maioribus nostris, non requiri fidem propriam, qua ipsimet credant, sed sufficere illis fidem alienam, qua baptizandi offeruntur ecclesiæ. Neque est, ut accurate refellamus, quod nunc non pudet comminisci nimis literales hos Theologos, paruulos baptizatos habere fidem, qua vere credunt propriam: imo, tanto synceriores quantominus in eis videtur ratio, ut quæ fidei semper impedimento sit, Neque enim puto, (quod D. Augustinus recte etiam aduersus eos dicit, qui paruulos affirmabant habere peccatum, quod in hac vita contraxerunt proprium) adeo desperandum de humanis sensibus, ut metuendum sit, ne hoc tam ab omnium sensu alienum cuiquâ persuadeant, An non credere, est credendo, mente firmiter assentiri? An mentis assensus absque vlla apprehensione est? nunquid credenda apprehendunt paruuli? nunquid ratione vtuntur? Nonne tanta infirmitas animi & corporis (ut eiusdem illius Augustini verbis dicam) tanta rerum omnium ignorantia, tam nulla omnino præcepti capacitas, nullus vel naturalis, vel scriptæ legis sensus aut motus, nullus in alterutram partem

Aduersus
eos, qui dicunt paruulos baptizatos habere fidem, qua vere credant, propriam.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO

tem rationis vsus, hoc multo testatiore silentio, quam sermo nostro proclamat, atque indicat? Valeat aliquid ad seipsam persuadendam ipsa rei euidentia, Nam nusquam sic non inuenio, quod dicam, quam, vbi res de qua dicitur, manifestior est, quam omne quod dicitur.

Sed quid comminiscuntur sapientes hi in oculis suis homines, in altera æque vniuersaliter a Christo prolata sententia, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Nunquid & hæc sententia constringit paruulos? Ita sane crediderunt plerique sanctorum patrum nostrorum: & proinde etiam eosdem communicabant sacramento mensæ dominicæ, Quod testatur diuus Augustinus libro primo de peccatorum meritis & remissione. Vbi cum astrueret paruulis necessarium regenerationis sacramentum, in abolitionem peccatorum suorum, ex illis verbis Christi. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Obijcientibus, Christum de adultis loqui, qui vocantur ad poenitentiam, quod dici non possit de paruulis: occurrit nunc citatis verbis Saluatoris, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quid, inquit, ad hæc respondere poterunt, nisi pertinacia pugnaces nervos aduersus constantiam perspicuæ veritatis intendant? Sed post declarauit catholicæ toto orbe ecclesiæ sententia, dictam Christi sententiam non pertinere ad paruulos: quæ, ex hoc errore procedentem aboleuit morem illum pristinum de communicandis eisdem sacramento mensæ dominicæ, Cum & de adultis loqui Christum, ipsa eius verba, si perpendantur, satis clare manifestant, Nisi, inquit, manducaueritis, velut alloquens rationis capaces, qui & audire & intelligere poterant.

Vt in his
questionibus
nihil
definire
auctor
voluerit.

De paruulorum
vniuersalimul
titudine.

Sed hæc peritioribus definienda relinquo, Ego interim hoc certissimo affirmare non dubito, iustam Dei misericordiam, misericordemque iustitiam, nec alendis vnquam corporibus hominum, nec docendis iuuandisque eorum mentibus defuisse.

Quod de paruulorum vniuersali multitudine inducitur, in qua, hi regenerationis sacramento CHRISTO incorporati, hinc decedunt regni filij: illi contra, sub obligatione & reatu peccati originis, iræ filij, iam supra non semel pertractatum & explicatum est. Quæris quid hos discreuerit ab æterno in mente diuina, vt hi eorum prædestinarentur ad vitam, illi reprobarentur ab eadem, Si non nuda, solaque vnius diuini beneplaciti electio? Respondebo quod supra, discrimen, quod in his præuidit, non fecit Deus, hoc esse, quod hi decedunt sub reatu & obligatione peccati originis, Illi vero, ab eius
nexus

nexu soluti sacramento regenerationis, & incorporati Christo. Quod si velis a Dei voluntate ac beneplacito pendere, vt his conferatur, illis negetur baptismi gratia, ego contra, ex illo non deesse, quo minus omnibus conferatur affirmare non dubito, vt qui vult omnes saluos fieri, Ex ipso ergo nemini deest, quod necessarium est ad salutem, Sed quia hæc ita instituit Deus, vt humano ministerio adhiberentur hominibus, quo mutuae salutis suae cooperarentur homines: reliquit in his homines, quo essent homines, in manibus consilij sui, Quorum aut culpæ, aut negligentiae, non vero Deo, imputandum est, quod hinc quidam decedant non renati ex aqua & spiritu, Quomodo, inquis, vult omnes saluos fieri, qui non omnibus illud tempus impartit, quo, vel per se, vel per alios, accipiendæ baptismi gratiæ sunt, capaces & idonei? Respondeo impartiri a Deo, quantum ex ipso est, omnibus, tempus accipiendæ salutis sufficiens & idoneum: sed multis & sua & aliorum culpa abrumpi vitæ filum, ante constitutam sibi eius periodum. Qua in re, nihil habes quod Deo imputes, nisi queraris, non prohiberi ab ipso, liberum humanæ voluntatis arbitrium, quotiescunque in suam ipsius, aliorumque conuertitur perniciem, Sed æqua ratione litem intendes Deo, quod hominem, fecerit hominem: liberi nempe arbitrij. Nec est verum, cuique constitutum a Deo suum exitum, Multi enim moriuntur tempore non suo: multi extinguuntur & sua & aliorum culpa & incuria: qui, quod ex Deo erat, potuissent diutius viuere. Sed hæc supra pluribus asseruimus. Quanquam fortassis decedentium hinc paruulorum innocentium, sub reatu peccati originis, status sit eiusmodi, qui non solum decori & perfectioni vniuersi conueniat: sed nec ipsis omnino poenitendus sit, imo de sua sorte contenti, Deum laudent, ac glorificent, & eidem de sua erga ipsos misericordia gratias agant, tametsi in regni illius coelestis ciues ascripti non sint, De quo libro Controuersiarum, controuersia prima egimus prolixius.

De tam vario hominum exitu, & diuersissima, quantum nobis apparet, diuinæ prouidentiae erga diuersos cura, hoc nobis certissimo tenendum est, nec personam illum accipere, nec quicquam nisi certa, sapientissima, & æquissima ratione erga quenquam facere. Quæ quoniam nos latet, & in abyssu illa imperscrutabili diuitiarum sapientiae & scientiae eius abscondita est, merito admiranda nobis videtur apparens ista diuersitas, Deinde maxima parte, si diligenter perpendas, ad libertatem ea referri potest, humani arbitrij. Quam si queraris, quod malam, non semper frustretur & impediatur, ingratus Deo es, qui ad salutem eam tibi dedit: & sine qua beatissimæ bonitatis suae non fores capax & particeps. Postremo, vnde coepimus,

De exitu hominum tam vario, & diuersissima erga diuersos cura diuinæ prouidentiae.

Ex tribus hypothesebus soluenda omnis quaestio.

DE LIBERO HOMINIS ARBITRIO.

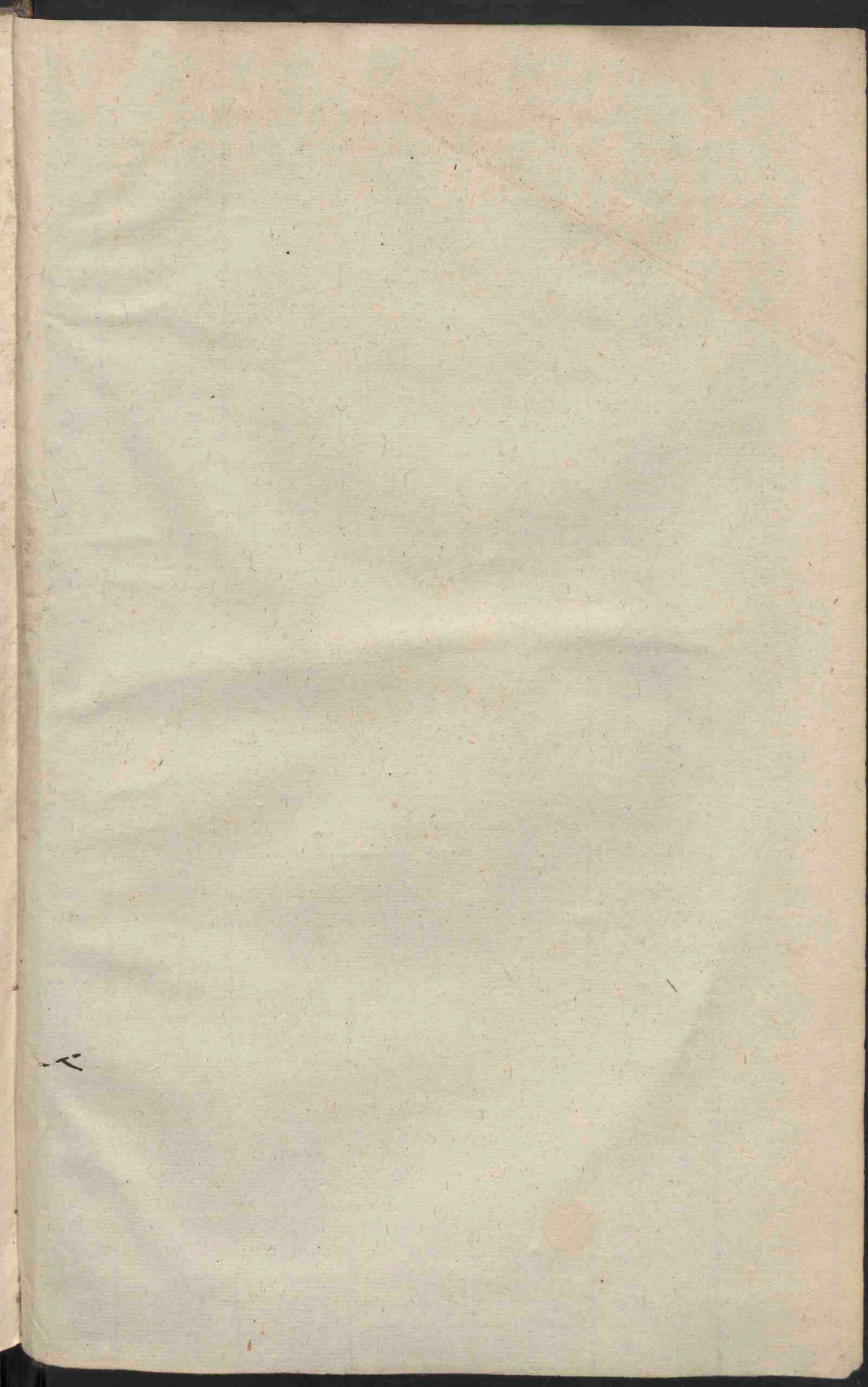
pimus, nobis verecundum non erit, si his in rebus, sapientiores non
 simus illo CHRISTI electo Apostolo, quanuis interfuerat secre-
 tis coelestibus: & confiteamur in plerisque istorum nostram imbecil-
 litatem succumbere: et inquisitionem vniuersam ad stuporem transfe-
 ramus, cum eodem exclamantes. O altitudo diuitiarum sapientiae
 & scientiae Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius,
 & inuestigabiles viae eius? Quis cognouit sensum do-
 mini? aut quis consiliarius eius fuit? Et haecenus
 argumentis quae hac in re aduersus praede-
 finita a nobis difficultatem ingerunt,
 pro nostro modulo responsum
 mihi satis videtur.

(*)

LIBRORVM DE LIBERO HOMI-
 NIS arbitrio & Diuina gratia, FINIS.

ERRATA QVAEDAM QVAE per humanam incuriam fefellerant.

¶ Folio 3. facie 1. linea 17. eam interire. fa. 2. li. 12. in nos benefico. Fo. 4. fa. 1. li. 9. educatio-
 neorum. fa. 2. li. 21. vtrumq; docens. Fo. 6. fa. 1. li. 10. asserit. Fo. 9. fa. 2. li. 27. conuictisq;. Fo. 12. fa.
 2. li. 28. quonam modo. Fo. 16. fa. 1. li. 14. Quid magistratibus. Fo. 15. fa. 2. li. 28. omnia? Fo. 17. fa. 1.
 li. 9. vt optimum. Fo. 22. fa. 1. li. 31. qua aliquid. Fo. 23. fa. 1. li. 18. quae excludunt. Fo. 23. fa. 2. li. 22.
 & deseruisse. Fo. 24. fa. 1. li. 18. eam. Fo. 27. fa. 1. li. 39. dispecto. Fo. 33. fa. 2. li. 28. ad exercendas. Fo.
 37. fa. 1. li. 14. Cuius vt. Fo. 42. fa. 2. li. 13. aperiri. Fo. 44. fa. 1. li. 6. ad redundat. Fo. 50. fa. 2. li. 34. il-
 lum. Fo. 51. fa. 2. li. 1. sine eius. Fo. 51. fa. 2. li. 23. commodam. Fo. 91. fa. 1. li. 42. auersatrix. Fo. 119.
 fa. 1. li. 18. excreteris. Fo. 119. fa. 2. li. 14. factus es? Fo. 133. fa. 2. li. 8. alter. Fo. 134. fa. 1. li. 2. priorem.
 Fo. 135. fa. 1. li. 24. volunt. Fo. 138. fa. 1. li. 28. ted soli. Fo. 141. fa. 2. li. 17. non voluit. Fo. 148. fa. 1. li.
 23. vfus agitauit. Fo. 155. fa. 2. li. 29. praetermittat. Fo. 176. fa. 1. li. 25. Confiteor. Fo. 178. fa. 1. li. 26. Ipsum
 pro impijs.

nu
 bid
 i al
 nu
 nu
 my
 das
 mr
 inc
 ou
 i ry
 Bro
 my
 ma
 cy
 ual
 das
 dr
 ad
 ad
 an
 ga
 o b
 no
 me
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 52

